

4a
26

SUPPLEMENT

OP DE FELLER'S

GESCHIEDKUNDIG WOORDENBOEK.

EERSTE DEEL.

SUPPLEMENT

OP

DE FELLER'S

GESCHIEDKUNDIG WOORDENBOEK,

OF

BEKNOPTE LEVENSBESCHRIJVINGEN

VAN

MANNEN EN VROUWEN, WELKE ZICH, SEDERT DE UITGAVE IN
HET NEDERDUITSCH VAN HET HOOFDWERK TOT OP DEN
TEGENWOORDIGEN TIJD, DOOR VERNUFT, BEGAAFD-
HEDEN, DEUGDEN, DWALINGEN OF MISDADEN
HEBBEN BEROEMD OF BERUCHT GEMAAKT;

BENEVENS

NALEZINGEN OP GENOEMD WERK.

EERSTE DEEL.

A—D.

Te 's HERTOGENBOSCH,

BIJ J. J. ARKESTEYN EN ZOON.

1851.

VOORWOORD.

Toen ik in November 1848, in het Voorwoord tot het 25.^e Dl. van het door mij in het Nederduitsch bewerkte Geschiedkundig Woordenboek van DE FELLER twee hoofdredenen opgaf, die zoowel uitgevers als bewerker tot het besluit hadden gebragt, om hunne veelomvattende onderneming zoo volledig mogelijk te maken, en te dien einde een Supplement of Bijvoegsel op het Woordenboek in het licht te geven, was het nog niet geheel te voorzien dat bij die twee hoofdredenen — namelijk de verbetering en aanvulling der onnaauwkeurigheden, onvolledigheden, anachronismen enz. die, in weerwil aller voorzorg, in het Woordenboek waren gesloopen, en de mededeeling der levensschetsen dier beroemde en beruchte mannen en vrouwen, welke sedert het achtereenvolgend in het licht verschijnen der verschillende deelen van het Woordenboek overleden

zijn —, dat bij die twee redenen, zeg ik, nog eene belangrijke derde zou kunnen gevoegd worden; hierin bestaande, dat door de mededeeling van naauwkeurige levensschetsen der mannen, die als waardige slagtoffers of als volksmenners, in de laatste, helaas! nog niet geheel bestliste woeling en worsteling ter hervorming of verkrachting van alle wettelijke verdragen, of ter omverwerping van alle maatschappelijke orde, den dood vonden, er tevens een overzicht dier bewegingen in de verschillende Europesche Staten zou kunnen worden geleverd; trouwens men behoeft reeds in dit Deel slechts eenen vlugtigen blik te werpen op de artikels AFFRE, AUERSWALD, BATTHYANY, BLUM, BRÉA, DAMESME, DUVIVIER, enz., om zich te overtuigen van hetgene, wat men hierin te wachten heeft. — Rijk daarenboven zijn de twee laatste decenniën, in groote, beroemde en beruchte mannen, die van het wereldtooneel zijn afgetreden: elke kunst, elke wetenschap, elk vak, elke rang, elke waardigheid vindt in dezelve zijne vertegenwoordigers en beoefenaars. Van den vorst tot den handwerker en landman, worden elks verdiensten vermeld, en naar waarde geschat en beoordeeld. Kerk en godsdienst, krijg- en staatkunde, letteren en geschiedenis, penningkunde en oudheden, taal- en dichtkunde, zang- en toonkunst, genees-, heel-, kruid- en ontleedkunde, godgeleerdheid en wijsbegeerte, beeldende kunsten en werktuigkunde, regtsgeleerdheid, zeevaart- en landbouwkunde; met één woord, elke maatschappelijke stand vindt reeds in dit eerste Deel, zijne voorstanders of helden.

Om echter de grenzen van het tot de bewerking van dit Supplement mij voorgestelde bestek niet te overschrijden, heb ik daarbij tot regel aangenomen, in deze nieuwe galerij enkel de biographiën van voorname, uitstekende of bijzonder beruchte personen optenemen, en die nulliteiten onaangeroerd te laten, welke voor de zamenleving in het algemeen, en voor Nederland in het bijzonder van geenerlei belang zijn, en wier vermelding aan dit werk eene noodelooze uitdijing zoude geven.

*De voornaamste handleiding, door mij bij de bewerking van dit eerste deel des Supplements gevolgd, is de nieuwe editie in het Fransch van DE FELLER'S Woordenboek, onder den titel van Biographie universelle ou Dictionnaire historique etc., door CH. WEISS en den abbé BUSSON, 1847—1850, in 8 zware dl.ⁿ royaal 8.vo formaat, met een Supplement tot 1850 in het licht gegeven. De niet geteekende Artikels in dit werk voorkomende zijn daaraan ontleend, hetzij in getrouwe navolging of in vrije omwerking. De overige met een * geteekende artikels zijn of de vrucht van eigene nasporingen, of van bereidwillige en beleefde mededeelingen, of wel zijn dezelve uit andere letterkundige bronnen geput. Onder de laatste is mij van geene geringe dienst geweest de Allgemeine Realencyclopädie oder Conversationslexicon für das katholische Deutschland, u. s. w.; met de Ergänzungen, Nachträge en Neueste Einläufe, in 12 zware dl.ⁿ gr. 8.vo, 1846—1850, in het licht verschenen.*

De menigvuldige verwijzingen, in het Supplement naar het Hoofdwerk of het Geschiedkundig Woordenboek voorkomende, zijn met deze verkorting: -Wbk.- aangeduid.

Eindelijk blijft mij nog over, de hulde mijner erkentenis aan die mannen, zoo binnen als buiten ons vaderland, aantebieden, welke mij door de, even zoo bereidwillige als dienstvaardige, mededeeling van hoogst belangrijke, doch minder bekende, bijzonderheden betrekkelijk voorname personen, mijne taak verligt, en aan dit werk eene hoogere waarde bijgezet hebben. Bij voortdoring blijve deze onderneming hunner welwillendheid aanbevolen!

Zevenaar, Januarij 1851.

N. V.

SUPPLEMENT

OP HET

GESCHIEDKUNDIG WOORDENBOEK.

A.

A A R.

AARE (DIRK VAN DER), van 1198 tot 1212, bisschop en heer van *Utrecht*, was proost van *Maastricht* geweest. Verplicht om tegen **WILLEM**, graaf van *Holland*, eenen hardnekkigen oorlog te voeren, werd hij geslagen en gevangen genomen; zijne onderdanen bevrijdden hem. Nadat **WILLEM** op zijne beurt door den hertog van *Brabant* was gevangen genomen, maakte **VAN DER AARE** zich gedurende zijne gevangenschap meester van verscheiden steden van *Holland*, die hij, zoodra zijn vijand weder in vrijheid was gesteld, moest teruggeven, maar weldra versterkt door het bondgenootschap van den graaf van *Loos*, den schoonzoon van **WILLEM**, die zijn vijand was geworden, trok hij tegen *Holland* op, waarvan hij de Souvereiniteit had gekocht; maar na eenige voordeelen behaald te

I. DEEL.

hebben, zag hij zich genoodzaakt, om van zijne ontwerpen aftezien. **VAN DER AARE** overleed in 1212, en werd in de hoofdkerk te *Utrecht* begraven.

AARSCHOT (hertog van), in de 16.^e eeuw, een ijverig voorstander der Spanjaards en hunner heerschappij in de *Nederlanden*, verwierf door zijne diensten, de ridderorde van het Guldenvlies, waarmede **PHILIPPUS II** hem in 1556 versierde, benevens een bevelhebberschap in het leger, terwijl hij tevens tot lid van den raad van staten werd benoemd. Men kan ligtelijk begrijpen, dat hij geen deel nam aan het verbond der edelen, die tegen *Spanje* en *Rome* opstonden. Na zich van de staatszaken verwijderd te hebben, wijdde hij zich toe aan de vereering van **MARIA**, waarvan hij het afbeeldsel, op eenen

penning geslagen, droeg en door zijne huisgenooten deed dragen; eene onderscheiding welke met aflaten achtervolgd werd, ook voor degene, welke zijn voorbeeld volgden. AARSCHOT verzetto zich tegen het huis van *Oranje*, en drong aan op de herstelling der oude voorregten; maar hij werd te *Gend* gevangen genomen. Aan de vrijheid teruggegeven, werd hij stadhouder van *Brugge*, vanwaar hij in 1588, tot den rijksdag werd afgezonden. Om eindelijk de verdrietelijkheden te ontgaan, welke zijne getrouwheid aan de Catholijke godsdienst, hem gestadig uit *Holland* berokkende, begaf hij zich naar *Venetië*, alwaar hij in 1595 overleed.

* AARTJE VAN LEYDEN, een goed schilder, in 1498 te *Leyden* geboren, was eerst wol-kammer, doch, na zich op het schilderen te hebben toegelegd, maakte hij zulke vorderingen, dat FRANS FLORISZ. hem zeer voordeelige aanbiedingen deed, indien hij zich te *Antwerpen*, wilde vestigen. Hij weigerde zulks, en verdronk in 1564.

* ABACHUM (*Heilige*), een edele Perzer, die met zijnen vader MARIUS, zijne moeder MARTHA en eenen broeder, AUDIFAX genaamd, onder keizer CLAUDIUS naar *Rome* was gekomen, en met dezelve het geloof in CHRISTUS, den Zoon Gods, door den wreedsten dood, als martelaar bekrachtigde. De dag hunner gemeenschappelijke herinnering is de 19 Januarij.

ABARCA (*don JOAQUIN*), Spaansch prelaat, den 22 Mei 1778, te *Huesca* geboren, werd in staatkundige aangelegenheden betrokken, gedurende de regering van FERDINAND VII, die zijne diensten beloonde, door hem in 1824, tot het bisdom *Huesca* te benoemen. Aan de zaak van *don CARLOS* getrouw gebleven, waren noch de ontberingen der ballingschap, noch de vermoeijenissen, noch de gevaren in staat om zijne standvastigheid te verflaauwen, noch zijne verkleefdheid te ontmoedigen voor dengene, wiens minister en vriend hij was. Op het einde zijner dagen nam hij de wijk naar het karmelieten-klooster van *Lanzo*, bij *Turijn*, alwaar hij den 21 Junij 1844 overleden is.

ABASCAL (*don JOSÉ-FERNANDO*), te *Oviedo*, in 1743 geboren, werd, na zich in 1762 in den oorlog tegen de Engelschen te hebben onderscheiden, met den titel van luitenant des konings, naar het eiland *Cuba* gezonden, ten einde *Havannah* tegen de aanvallen der Engelschen te beschermen. Het algemeen commandement, en het beheer van het koninkrijk van *Nieuw-Galicië* waren de belooning der diensten, welke hij bij deze gelegenheid bewees. In 1804, werd hij tot den rang van veldmaarschalk verheven, en met de waardigheid van onderkoning van *Peru* bekleed. Hij was sloop gegaan, om zich derwaarts te begeven, toen hij door de Engelschen gevangen genomen en naar *Lissabon* gevoerd

werd; doch het gelukte hem te ontsnappen, en hij kwam eindelijk te *Lima* aan. Hij behield deze kolonie in haren pligt, wekte den handel van *Peru* weder op, dat door uitermate groote verliezen verarmd was. Toen hij het berigt van den inval van Fransche troepen in *Spanje* vernam, deed hij aanzienlijke sommen gelds, salpeter en buskruid naar het Schiereiland vervoeren, ten einde hetzelfde in den onafhankelijkheids-oorlog behulpzaam te zijn, en hij hield zich bezig, met de belangrijkste steden van zijn gouvernement te versterken en van levensmiddelen te voorzien. Hij rigtte ook een regiment op, de *Vrijwilligers der Spaansche vereeniging van Peru* genaamd, ten einde de goede verstandhouding tusschen de Spanjaards en Amerikanen te handhaven. De cortes, over zijn gedrag voldaan, verleenden hem, bij besluit van den 30 Mei 1812, den titel van markies. Hij werd in 1816, door PEZUELA, in zijn gouvernement vervangen; deze wilde hem, volgens het gebruik, noodzaken, om voor zijn vertrek rekening van zijn beheer afteleggen, maar al de inwoners verzetteden zich daartegen, en hij ging te *Callao* scheid, om naar zijn vaderland terugtekeeren. Hij overleed den 30 Junij 1821, te *Madrid*, alwaar zijne militaire en administrative talenten, gepaard met eene in burgerlijke verdeeldheden zeer zeldzame gematigdheid, hem de algemeene achting en eenen eer-

vollen naam hadden verworven.

ABBA (de *abbé* JACOBUS ANDREAS), te *Farigliano*, in 1780 geboren, beoefende de godgeleerdheid in het seminarie van *Fossano* in *Piemont*, en ontving aldaar later de heilige wijdingen. Na zich op eene bijzondere wijze op de beoefening der wijsbegeerte te hebben toegelegd, werd hij in 1826 beroepen, om eenen leerstoel in de redeneer- en bovennatuurkunde; aan de koninklijke Universiteit van *Turijn* te bekleeden. Deze geleerde heeft de volgende werken nagelaten: 1.º *Brief aan FILAMETO*, in 8.vo; — 2.º *Delle cognizioni umane*, in 8.vo Met eenen onvermoeiden ijver werkte hij aan de voorbereiding der bouwstoffen tot een groot werk over de oude en nieuwere *Bespiegelende kennissen* van den menschelijken geest, toen de dood hem den 31 Januarij 1837, te *Turijn* wegmaaide.

ABBEMA (BALTHASAR), een Nederlander, bekleedde eenen overheids-post in zijn vaderland, toen in 1784, een opstand tegen den stadhouder uitbarstte, aan welken hij met vuur deelnam. Bij den inval der Pruisen in *Holland*, op het einde van 1787, kwam hij eene schuilplaats in *Frankrijk* zoeken. Hij was nog aldaar in de maand December 1789, toen FAVRAS in regten werd betrokken, en kwam in dat proces als bezwaarend getuige voor. Men weet dat FAVRAS, die beschuldigd

was, van tegen de Omwenteling te hebben zamengespannen, niet kon verkrijgen dat men hem zijnen beschuldiger bekend maakte, en dat de ontlastende getuigen niet eens gehoord werden (zie FAYRAS -Wbk.-). **ABBEMA** rigtte te *Parijs* een bankiershuis op. Hij heeft krachtadig medegewerkt tot den opbouw van het *Cour Batave*, in de straat *St. Denis*. Toen de Franschen zich van *Holland* hadden meester gemaakt, werd **ABBEMA** tot gevolmagtigd minister te *Hamburg* benoemd. Hij is in die stad onder de verdinking overleden, van zich als agent der vijanden van *Frankrijk* te hebben laten gebruiken.

ABBOT (KAREL), lid der koninklijke maatschappij van *Londen*, en van die der oudheidkundigen, geheim-zegelbewaarder van *Ierland*, en leeraar in de regten aan de Universiteit van *Oxford*, te *Bingdon* in *Berkshire*, in 1757 geboren, maakte goede studiën te *West-Minster*, en vervaardigde reeds toen hij nog slechts scholier was, tot lof der keizerin *CATHARINA* van *Rusland*, latijnsche verzen, die hem van wege deze vorstin, eenen gouden gedenkpenning deden ten deel vallen. Bij zijne meerderjarigheid de bezitter eener groote fortuin geworden zijnde, legde hij zich niettemin op de beoefening der wetten toe. Hij werd tot driemaal als lid van het parlement benoemd, alwaar hij zich onder de verdedigers en vrienden van *PITT* schaarde. **ABBOT** werd achtereen-

volgend eerste staats-secretaris van *Ierland*, een der lords-commissarissen der schalkamer, geheimraad des koninkrijks, en eindelijk redenaar van het lagerhuis. Deze laatste waardigheid vordort eene diepe kennis der wetten, een vlug en bondig redeneerkundig talent, eene groote tegenwoordigheid van geest, en vele geschiktheid tot den arbeid; want het is in het bureau van den redenaar, dat al de bill's, die aan het lagerhuis worden voorgesteld, ontworpen en bewerkt worden. Hij heeft groote diensten aan zijn vaderland beezen. Het is aan hem, dat *Engeland* de oprigting eener school der handvesten, eene Commissie voor de openbare oorkonden, en eene andere voor de staatshuishoudkunde te danken heeft, welke laatste wetenschap tot dusverre geheel verwaarloosd was. Hij verwijderde zich in 1817 van de staatszaken, tot groot leedwezen van het parlement, dat voor hem den titel van pair en dien van graaf van *Colchester* verzocht en verkreeg. Hij overleed den 8 Mei 1829, en liet na: 1.º *Zes Verhandelingen*; — 2.º *De Regtsgeleerdheid van Chestershire met die van het land van Wallis vergeleken*, 1795, in 8.º; en naamloos: *Over het gebruik en het misbruik van het hekelschrift*, *Oxford*, 1786, in 8.º

* **ABEILLE** (JOHAN-CHRISTIAAN LODEWIJK), een beroemde toonkunstenaar en componist, den 20 Februarij 1761, te *Baireuth* geboren, werd in de hooge Ka-

rels-school te Stutgard, door **BARONI** en **SÄMANN** gevormd; kwam in 1782, in de hertoglijke Württembergsche hofkapel, werd in 1802, na den dood van **ZUMSTEEG**, concertmeester, later hoforganist, en director der muziek in de Stiftkerk, en overleed in 1832, na 50 jarigen diensttijd als gepensionneerde. Onder zijne compositiën, verdienen als de meest uitstekende, genoemd te worden: *Das Aschermittwochslied* van **JACOBI**, voor 4 stemmen; verder de Opera's *Amor und Psyche*; — *Peter und Aennchen*; eene verzameling van *liederen* (zangwijzen tot **HÜBNERS** gedichten), onderscheidene *Concerten*, *trios*, enz.

ABEL, koning van *Denemarken*, beklom den troon in 1250, na **ERICH VI**, zijnen oudsten broeder, te hebben doen vermoorden; niet lang echter had hij genot van zijne overweldiging; twee jaren later, werd hij door de oproerige Friezen vermoord. Even zoo bedriegelijk als wreed, verstond hij de kunst om zijne natuurlijke wreedheid, onder het uiterlijke der goedheid en vriendschap te verbergen. Zijn zoon **CHRISTOFFEL I** volgde hem op.

ABEL (**KAREL FREDERIK**), een beroemde toonkunstenaar, te *Cöthen* in 1719 [volgens anderen in 1725] geboren, was gedurende bijna 10 jaren verbonden, aan de kapel van den keurvorst van *Saksen*. Nadat de rampen des oorlogs dit hof tot eene gestrengte

bezuiniging hadden genoodzaakt, verliet hij *Dresden* in 1758, en bereisde *Duitschland*; eindelijk kwam hij in het volgende jaar in *Engeland* aan, alwaar hij kamer-musicus en kapelmeester der koningin van *Engeland* werd. **ABEL** was minder componist dan uitvoerder. Hij werd voor den bekwaamsten viool-speler van zijnen tijd gehouden, en muntte vooral uit op de *Gambra-harp*. Men heeft van hem 27 compositiën, van 1760 tot 1784, in *Engeland*, te *Parijs*, te *Berlijn* en *Amsterdam* in het licht verschenen. De wijn-dorst verkortte zijne dagen; hij overleed te *Londen*, den 22 Junij 1787.

ABEL (**CLARK**), een Engelsche arts en reiziger, was verbonden aan het gezantschap van lord **AMHERST**, door het Britsch bestuur in 1816 naar *Sina* gezonden. Nadat dit gezantschap den 9 Augustus aan den mond van de *Pei-Ho* [Witte Rivier] geland was, kwam hetzelfde den 29 der zelfde maand, te *Yuen-Min-Yuen*, de verblijfplaats des keizers; maar zag zich verplicht oogenblikkelijk weder te vertrekken, wijl het zich niet aan het Sinesche ceremonieel wilde onderwerpen. Het begaf zich daarop, langs rivieren en kanalen naar *Canton*, alwaar het den 1 Januarij 1817 aankwam. Op zijne terugreis naar *Europa* deed het schip aan boord van hetwelk hij zich bevond, volgens gewoonte het eiland *Sint Helena* aan, en hij werd aan **NAROLEON** voorgesteld, die hem

verscheiden vragen deed. In zijn vaderland teruggekeerd, hield ABEL zich bezig, met het in het licht geven zijner waarnemingen. Tot heelmeeester van het algemeen bestuur der *Indiën* benoemd, bragt hij verscheiden jaren te *Calcutta* door, alwaar hij de natuurlijke voortbrengselen des lands beoefende. Hij maakte zich gereed om de hoogere door de *Ganges* besproeide gewesten van *Hindostan* te bezoeken, toen de dood hem den 26 December 1826, in jeugdigen leeftijd verraste. Men heeft van hem: 1.º *Verflag eener Reize in het binnenland van Sina, in de jaren 1816 en 1817, bevattende een verhaal der voornaamste gebeurtenissen van het gezantschap van lord AMHERST aan het hof van Peking, Londen, 1818, in 4.to, met kaarten en platen.* De algemeene kaart van *Sina*, en die van den weg van het gezantschap, langs de *Yang-Tsé-Kiang*, zijn genomen volgens de groote kaart der Jesuiten, door ANVILLE in het licht gegeven, en waarvan ABEL de nauwkeurigheid prijst. Eene ernstige en langdurige ziekte belette hem zijne waarnemingen met al die zorg voortzetten, welke hij er wel in wilde gebragt hebben, en zich al de wenschelijke onderrigtingen betrekkelijk den staat der natuurkundige wetenschappen in *Sina* te verschaffen. — 2.º *Verhandeling over het zinnebeeldige opschrift van Himalaya, in de Verzameling der Aziatische maatschappij van Calcutta.*

ABEL (NIELS HENRIK), een beroemde wiskunstenaar, den 25 Augustus 1802, aan de westkust van *Noorwegen*, in het dorp *Frindoë* [stift *Christian-sand*] geboren. Daar zijne familie in 1803 *Girrestadt* was gaan bewonen, verbleef ABEL aldaar tot in 1815, in welk jaar hij in de school der hoofdkerk van *Christiania* werd opgenomen. In den ouderdom van 16 jaren begon hij zich op de beoefening der wiskunde toetelleggen, en hij maakte in korten tijd vorderingen, welke de aandacht van eenige beroemde mannen op hem vestigden, die het zich ten pligt rekenden hem te moeten aanmoedigen. In de hoogeschool van *Christiania* opgenomen, had hij het aan de welwillendheid zijner hoogleeraren, en aan de buitengewone ondersteuning, welke hij van het gouvernement ontving, te danken, van aan zijnen wetenschappelijken smaak geheel en al voldoening te kunnen geven. Zijne geschriften zijn meestal in de Fransche taal. In 1820 gaf hij in het *Magasin pour les sciences naturelles* eene verhandeling in het licht, getiteld: *Algemeene wijze, om functiën eener variabele grootheid te vinden, wanneer eene eigenschap dezer functiën door eene equatie tusschen twee variabelen uitgedrukt is.* Nadat hij op aanbeveling der hoogleeraren RASMUSEN en HANSTEEN, de vergunning had bekomen, om op kosten van het Zweedsch gouvernement, ter voortzetting zijner studiën, door *Duitschland, Frankrijk* en

Italië te reizen, begaf hij zich in 1825 naar *Berlijn*, alwaar hij in betrekking kwam met CRELLE die zijne *Zeitschrift für reine und angewandte Mathematik* voorbereide. ABEL versterkte hem in zijn voornemen, en beloofde hem zijne medewerking. Na zich zes maanden te *Berlijn* te hebben opgehouden, ging ABEL *Italië* bezoeken, en begaf zich vervolgens naar *Parijs*. Door FOURIER, toenmaals blijvend secretaris der akademie van wetenschappen, beleefdelyk onthaald, bood hij hem eene verhandeling aan over eene bijzondere klasse van transcenderende functiën, welke later der akademie werd medegedeeld, en hem billijken lof verwierf. Na eene afwezigheid van twintig maanden in *Zweden* teruggekeerd, en van alle middelen van bestaan ontbloot, begaf ABEL zich naar zijne moeder, die te *Christiania*, in eenen aan de behoefte grenzenden staat leefde, en zag zich genoodzaakt eene zeer geringe bediening aantemen. Vier beroemde geleerden, LACROIX, LEGENDRE, MAURICE en POISSON, die met zijnen treurigen toestand bekend werden, wendden zich regtstreeks tot den koning van *Zweden*, om hem het lot van den jongen wiskunstenaar aan te bevelen. Maar deze aanbeveling bleef zonder gevolg. Nadat ABEL nog meer dan zes maanden in het ongeluk had gekwijd, overleed hij den 6 April 1829, in de ijzermijnen van *Froland*, op denzelfden oogenblik, waarop het Pruis-

sisch gouvernement, betrekke-lijk de verdienste zijner werken ingelicht, er op bedacht was, om hem te *Berlijn* eenen eervollen post te doen aanbieden. Zijn dood werd levendig betreurd door de geleerden van *Duitschland* en *Italië*, en het Instituut van *Frankrijk* beval, bij een voorbeeldeloos besluit, dat de helft van den grooten prijs der wiskunde voor het jaar 1830, aan zijne moeder zou worden gegeven. Men verzekert dat HANSTEEN zich belast heeft al de werken van ABEL te verzamelen, en met eene levensschets van den schrijver in het licht te geven. Verscheiden zijner verhandelingen komen voor in de genoemde *Zeitschrift u. s. w.* van CRELLE en in de *Astronomische Nachrichten* van SCHUMACHER.

ABERNETHY (JOHN), een beroemde Engelsche arts en ont-leedkundige, in 1763, te *Abernethy* in *Schotland*, doch volgens anderen te *Derby* in *Ierland* geboren, maakte zijne studiën te *Londen* onder BLICK, en onderscheidde zich door zijnen ijver en zijne zonderlinge gewoonten. Later werd hij de kweekeling en vriend van den beroemden HUNTER, wiens stelsel hij aannam, en na wiens dood hij eerste heelmeeester in het ziekenhuis *St. Barthelemy*, te *Londen* werd, alwaar hij openbare leergangen hield, die zijnen roem bevestigden. ABERNETHY heeft gewigtige diensten aan de heelkunde bewezen, door de

stoute operatiën, welke hij met eene zeldzame bekwaamheid ontwierp en ten uitvoer bragt. Hij overleed den 20 April 1831. Zijne anatomische en physiologische werken zijn talrijk; wij willen slechts aanvoeren: 1.º *Surgical Observations, Londen, 1804, 1806, 1811*; — 2.º *Physiol. lectures, Londen, 1821*; — 3.º *Surgical Works, Londen, 1815 tot 1825, 2 dl.ⁿ, enz.*

ABILDGAARD of ABILGAARD (PETER CHRISTIAN), broeder van NICOLAÏ (zie ABILDGAARD -Wbk.-), een beroemde Deensche arts en natuuronderzoeker, droeg veel bij tot de stichting der veeartsenij-school te *Kopenhagen*. Ook had hij grootelijks deel aan de oprigting der maatschappij van natuurlijke historie in dezelfde stad, aan welk genootschap men verscheiden zeer belangrijke verhandelingen te danken heeft. Tegelijk met CUVIER, heeft ABILDGAARD eene beschrijving van het beroemde *Megatherium* geleverd, en verscheiden verhandelingen in het licht gegeven, voorkomende in die der akademie van wetenschappen van *Kopenhagen*, waarvan hij secretaris was, en in die der maatschappij van natuurlijke historie. Hij overleed te *Kopenhagen*, in 1808.

ABOVILLE (FRANCISCUS MARIA, graaf D'), luitenant-generaal, pair van *Frankrijk*, te *Brest* in 1730 geboren; trad in den ouderdom van 14 jaren reeds bij de artillerie in dienst; van rang tot rang, tot aan dien van

kolonel opgeklimmen zijnde, maakte hij in die hoedanigheid, onder den generaal ROCHAMBEAU, den Amerikaanschen oorlog mede. In 1789 veld-maarschalk, en in 1792 luitenant-generaal geworden zijnde; voerde hij het bevel over de artillerie van de legers van het Noorden, en der *Ardennen*, werd in 1800 inspecteur-generaal van dat wapen, in 1802 senator, en commandeerde in 1805 en 1809, de nationale gardes van verscheiden departementen. Bij de eerste terugkomst der BOURBONS in 1814, werd hij op de lijst der pairs van *Frankrijk* geplaatst. Door BONAPARTE in 1815, in die waardigheid gehandhaafd; weigerde hij zulks. Bij de tweede terugkomst des konings, in de ordonnantie van den 24 Julij begrepen, die hem van de kamer der pairs uitsloot, werd hij door de ordonnantie van den 14 Augustus er weder in geplaatst. Hij overleed in 1817. Men heeft hem de uitvinding der *Shuit-raderen* (*roues à voussoir*) voor de dienst der artillerie te danken.

ABOVILLE (AUGUSTINUS GABRIEL D'), zoon van den voorgaande, te *la Fere* in 1774 geboren, en in 1820 overleden, diende evenzeer bij de artillerie, en werd gedurende den loop der veldtogten van 1792 tot 1814 achtereenvolgend luitenant, kapitein, bataillons-chef, kolonel en veld-maarschalk. Hij onderscheidde zich verscheiden malen in den oorlog met *Spanje*, en voornamelijk te *Talavera*. In 1814,

door **LODEWIJK XVIII**, tot ridder van den **H. LODEWIJK**, en vervolgens tot commandeur derzelfde orde benoemd, was hij op het tijdstip van zijn overlijden, een der inspecteurs van de artillerie.

ABOVILLE (AUGUSTUS MARIA D'), broeder van den voorgaande, te *la Fère*, den 12 April 1776 geboren, trad als kweekeling der artillerie, in den ouderdom van 16 jaren, in dienst. Hij maakte de veldtogten van 1792 en 1793 mede, maar op het einde van het laatstgenoemde jaar, werd hij als verdacht in hechtenis genomen, en tot na den 9 thermidor gevangen gehouden. In zijnen rang hersteld, verscheen hij achtereenvolgend op de slagvelden van *Europa*. Te *Wagram*, alwaar hij het bevel voerde over de artillerie te paard van de garde, werd hem de regterschouder door een' kanonskogel weggeschoten. Kort daarna tot brigade-generaal, en tot bevelhebber van de school van *la Fère* benoemd, vond de restauratie hem in dien post. Even zoo getrouw aan den koning, als hij zulks aan den keizer was geweest, verijdelde hij den 10 Maart 1815, de zamenspanning van **LEFEVRE DESNOUETTES** en der gebroeders **LALLEMAND**, die zich van *la Fère* wilden meester maken. Aan deze daad van getrouwheid werd toenmaals groote lof toegezwaaid; na zijne terugkomst te *Parijs* benoemde de koning hem tot commandeur der orde van den

H. LODEWIJK. In 1816, op pensioen gesteld, werd hij eenige jaren latèr, tot afgevaardigde van het *Aisne-dept.* verkozen, en verscheen hij geheel onafhankelijk van de partijèn in de kamer. **D'ABOVILLE** overleed den 19 Januarij 1843.

ABRANTES (LAURE DE PERMON, mevrouw **JUNOT**, hertogin van), den 6 November 1784, uit eene Corsikaansche familie, oorspronkelijk aan de **COMNENES**, die vroeger den troon van *Konstantinopel* hadden bezeten, verwant, geboren. Zij was de vriendin der kinderjaren van **BONAPARTE** geweest, en na de echtgenoot van een' zijner wapenbroeders te zijn geworden, schitterde zij door haren geest, te midden der beroemdste vrouwen van het keizerlijke hof. Na den dood van den maarschalk haren echtgenoot (zie *JUNOT-Wbk.*-), ontving zij van keizer **ALEXANDER** van *Rusland* bewijzen eener edelmoedige belangstelling. Na de laatste overblijfselen harer fortuin te hebben verloren, verliet zij *Versailles*, werwaarts zij de wijk had genomen, en kwam te *Parijs* terug, alwaar zij in hare natuurlijke talenten, door eene uitmuntende opvoeding beschaafd, hulpmiddelen vond, die haar noodzakelijk werden. Haar letterkundige roem dagteekent echter eerst van het tijdvak, waarop hare *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften over het keizerlijk bewind, de restauratie en de honderd dagen*), *Parijs* 1831 — 1834, 12 dl.^u in 8.vo,

in het licht verschenen. Zonder de wezenlijke verdienste van dit werk, met betrekking tot de bijzonderheden en den stijl te miskennen, mag men toch denken, dat de buitengewone bijval, dien het bij zijne eerste verschijning vond, gedeeltelijk van de omstandigheden afhing, in welke het werd in het licht gegeven. De oudste tak der BOURBONS was gevallen, en de vooringenomenheden der schrijfter deden niet dan al te veel sympathie ontwakken, onder de talrijke aanhangers van het keizerlijk bestuur. Dit eerste werk werd gevolgd door een aantal *Romans* en *Geestige Verhalen (Nouvelles)*, die elkander al te snel opvolgden, dan dat zij niet het kenmerk der overhaasting zouden dragen, waarmede zij waren zamengesteld. De hertogin van ABRANTES schitterde niet minder door de hoedanigheden des harten dan door die des geestes. Goed en verplichtend, was zij voorkomend in de behoeften, niet alleen van hare vrienden, maar van iedereen, welke zij slechts van dienst kon zijn, en het was op deze wijze dat zij gelukkig genoeg was, menig talent, dat zonder haar in de vergetelheid ware gebleven, met haren invloed en hare beurs optebeuren. Eene verkwisting, door zoo loffelijke beweegredenen uitgelokt, had eindelijk haar volslagen verval ten gevolge, en de prijs, welke de hertogin van ABRANTES voor hare weldaden inoogstte, was slechts ondank. Na alles wat zij bezat te hebben zien verkoopen, zag

zij zich verplicht haren intrek in een gezondheids-gesticht te *Chaillot* te nemen; zij bezweek aldaar, den 7 Junij 1838, na eene kortstondige ziekte, welk bitter hartzeer ongeneeslijk had gemaakt. In de laatste dagen haars levens, betuigde zij een levendig leedwezen over de uitgave van het grootste gedeelte harer gedenkschriften, terwijl zij zich verweet in dezelve over verscheiden achtenswaardige personen kwaad te hebben gesproken, en verzocht dat men de handschriften, welke zij naliet, zou vernietigen, of ten minste verbeteren, en er alle personaliteiten uit zou doen verdwijnen.

ACEVEDO (FELIX-ALVARES), een der voornaamste bewerkers der omwenteling van 1820; te *Otero*, in de Provincie *Leon* geboren, werd in 1804 te *Madrid* tot advokaat bevorderd; hij liet echter deze betrekking weldra varen, om de loopbaan der wapens in te treden. Van 1808 tot 1814 onderscheidde hij zich in de veldtogten tegen de Franschen. Nadat het volk van *Gallicië*, in het begin van 1820, ter herstelling der constitutie van *Cadix*, aan het muiten was geslagen, werd hij tot algemeen bevelhebber van den opstand van dat gewest benoemd. Hij vocht tegen de koninklijke troepen, en werd door de krijgslieden in eene hinderlaag gedood.

ACHAINTRE (NICOLAAS LODEWIJK), te *Parijs*, den 19 November 1771 geboren, werd eerst voor den geestelijken staat

bestemd, maar de omwenteling van 1789 verijdeldde zijne ontwerpen. Weldra in de conscriptie gevallen, maakte hij, bij de legers van het *Noorden* en van den *Rijn*, de veldtogten van 1793, 1794 en 1795 mede, werd te *Landrecies* krijgsgevangen gemaakt, en naar *Hongarijē* vervoerd, alwaar hij gedurende 21 maanden te *Peter-Waradin* gevangen werd gehouden. In *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij schoolonderwijzer. Doch wegens zwakheden genoodzaakt dit beroep te laten varen, wijdde hij zich geheel aan zijnen smaak voor de letteren toe, en ondernam om in *Frankrijk* den smaak voor de schoone uitgaven *cum notis variorum* te doen herleven. Hij leverde achtereenvolgend verschillende Grieksche en Latijnsche uitgaven, die alle zeer op prijs worden gesteld. ACHANTRE is daarenboven de schrijver van verscheiden werken, onder andere van eenen *Cours d'humanités (Leergang der schoolwetenschappen)*; van de eerste Fransche vertaling welke in het licht is gegeven van den *Trojaanschen Oorlog*, aan DICTYS (zie dat Art. *Wbk.*) van *Creta* toegeschreven; van de vertaling van een *Grieksch handschrift van den heiligen JOANNES DAMASCENUS over de toonkunst*. Hij is een der medearbeiders geweest aan de *Bibliothèque des classiques Latins* van LEMAIRE, en stond op het punt om een *Algemeen Latijnsch Woordenboek*, in 2 dl.ⁿ in fol. ten einde te brengen. In handschrift heeft hij nagelaten eene *Vertaling der*

Commentariën van CÆSAR. Zedig, deugdzaam en zonder eerzucht, leefde de geleerde ACHANTRE, sedert eenigen tijd afgezonderd te *Evreux*, geene andere middelen van bestaan hebbende, dan eene jaarwedde, die hij van LOUWIS XVIII had bekomen. Hij is in die stad den 3 Junij 1836 overleden.

* ACHARD (FRANZ CARL), een beroemde natuuronderzoeker en scheikundige, te *Berlijn*, den 28 April 1754 geboren, bestuurder der klasse van natuurkunde, bij de akademie van wetenschappen aldaar, en lid van verscheiden geleerde genootschappen. Met zijnen naam verbinden zich twee groote uitvindingen van onzen tijd de *telegraphen*, en de *vervaardiging van suiker uit beet- of mangelwortels*. Na dat ACHARD door onderscheidene natuur- en scheikundige verhandelingen, welke in 1780 te *Berlijn* gezamenlijk in het licht verschenen, reeds de openbare opmerkzaamheid zeer voordeelig op zich gevestigd had, rigtte hij op het einde der vorige eeuw, te *Spandau*, eenen ligt vervoerbaren telegraaf op, door welken, met 5 teekens 23,750 woorden en spreekwijzen konden uitgedrukt worden. Tot gebruik van dit werktuig, vervaardigde ACHARD een bijzonder telegrafisch woordenboek, in de Hoogduitsche en Fransche taal, waarbij hij nog 32 telegrafische getalmerken voegde. *Duitschland* heeft alzoo niet minder aanspraak op den roem dezer uitvinding, dan

Frankrijk, waar **CLAUDIUS CHAPPE** (zie dat Art. -*Wbk.*-), zich gelijktijdig als uitvinder der *telegraphen* proclameerde. — Nog belangrijker echter schijnt het denkbeeld van **ACHARD**, om de ontdekking van **MARKGRAAF**, uit de geconcentreerde sappen, van verschillende wortelsoorten, gecristalliseerde suiker te bekomen, wezenlijk te verbeteren en in het groote uittevoeren. Hij gaf te dien einde verscheiden geschriften, in het licht, zoo als: 1.º *Anleitung zur Bereitung des Rohzuckers und des rohen Syrups aus den Runkelrüben*, Berlin, 1800; — 2.º *Kurze Geschichte der Beweise von der Ausführbarkeit im Groszen und den vielen Vortheilen der Zuckerfabrication aus Runkelrüben*, id. 1805; — 3.º *Anleitung zum Anbau der zur Zuckerfabrication anwendbaren Runkelrüben*, Breslau, 1803; — 4.º *Ueber den Einfluss der Runkelrüben-Zuckerfabrication auf die Oekonomie*, Glogau, 1805. Snel verspreidde zich deze uitvinding, en vond alom den verdienden bijval. In den winter 1811, gedurende de afsluiting van het vasteland (*Système continental*), leverde de, door **ACHARD**, in het dorp *Kunern* (regeringskreits *Breslau*), hetwelk hem **FREDRIK WILLEM III** had geschonken, aangelegde suikerfabriek uit mangelwortelen, dagelijks 300 ponden syroop, en in 1812 vestigde hij aldaar een bijzonder leergesticht, voor deze wijze van suiker-vervaardiging, welke door in- en buitenlanders talrijk bezocht werd.

Hier is hij ook den 20 April 1821 overleden.

* **ACHARIUS (ERICH)**, een kweekeling van **LINNEUS**, en beroemde natuuronderzoeker, voornamelijk in het vak der kruidkunde, werd den 10 October 1757, te *Gesle*, in *Zweden* geboren, was lid der akademie in *Stokholm*, en sedert 1789, provinciaal-arts en hoogleeraar te *Wadstena*. Hij hield zich voornamelijk bezig met de classificatie der mossen, waarover hij eenige geschriften naliet, zoo als: 1.º *Lichenographia universalis*, *Göttingen*, 1810; — 2.º *Synopsis methodica Lichenum*, *Lund*, 1814, enz. die thans wel is waar, grootendeels verouderd zijn, doch voor latere *Systema's* den weg baanden. Zijn naam werd aan verschillende gewassen gegeven, zoo als bijv. *Conserva Acharii*, *Tortrix Achariana*, en andere. Hij overleed den 13 Augustus 1819 te *Wadstena*. Na zijnen dood werd het belangrijkste gedeelte zijner plantenverzameling door de Universiteit van *Helsingfors* aangekocht.

* **ACKERMANN (JOHANN CHRISTIAN GOTTLIED)**, hoogleeraar in de geneeskunde te *Alldorf*, geboren den 17 Februarij 1756, te *Zeulenroda* in het *Vaigtland*, alwaar zijn vader een geacht practiserend arts was. Hij kwam reeds in zijn 15.^e jaar, met vele geneeskundige bekwaamheden uitgerust, te *Jena*, en werd in 1775 te *Göttingen* tot doctor in de geneeskunde bevorderd. Na-

dat hij twee jaren te *Halle* als privaot onderwijzer, les in de heilkunde had gegeven, koerde hij naar zijne geboorteplaats terug, en oefende aldaar, benevens de geneeskundige praktijk, ook den akkerbouw en de bierbrouwerij uit, zonder daarbij den vooruitgang in zijne wetenschappen te verwaarloozen, waarvan onder anderen zijne vertalingen van belangrijke geneeskundige geschriften, uit het Italiaansch, Engelsch en Fransch van RAMAZZINI, TISSOT, ARNOLD, LORRY enz., die hij omtrent dezen tijd in het licht gaf, getuigen. Sedert 1786 bekleedde hij in *Altdorf* den hoogleeraarstoel der scheikunde, en in 1794 verkreeg hij ook dien der Pathologie en Therapie, en op den 10 Maart 1801 overleed hij met den roem van een der geleerdste, belezenste en ervarendste artsen van *Deutschland*, die de wetenschap grondig onderwees, dezelve tot zegen der lijdende menschheid, gelukkig uitoefende, en haar met bondige schriften verrijkte, die den algemeenen bijval verwierven en verdienden, zoo als: 1.º *Institut. hist. Medicinæ*, *Nor.* 1792, in 8.vo; — 2.º *Institut. therapie general.*, *ib.* 1794, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 3.º *Handbuch der Kriegsarzneykunde*, *Leipzig*, 1794, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 4.º *Hand- und Hilfsbuch für Feldärzte*, *ib.* 1797, in 8.vo; — 5.º *Hand- und Hilfsbuch für Feldwundärzte*, *ib.* 1797; — 6.º *Bemerkungen über die Kentnisz und Kur einiger Krankheiten*, *Altdorf*, 1795 tot 1800, 7 stukken in 8.vo; —

7.º *Opusc. ad medic. hist. pertinentia*, *Nor.* 1779, in 8.vo; verder verscheiden vertalingen, uitgaven der schriften van oude geneeskundigen met verbeteringen; verhandelingen en beoordeelingen in tijdschriften enz. Meesterlijk is zijne bewerking der levensbeschrijvingen van HIPPOCRATES, GALENUS, THEOPHRASTUS, DIOSCORIDES, ARETEUS en RUFUS-EPHESIUS, in *Fabric. Bibl. graec. ed. Harless*; en behalve andere voorregten, onderscheiden zijne Latijnsche geschriften zich ook door derzelve schoonen stijl.

* ACKERMANN (PETRUS FOURERIUS), hoogleeraar der Oostersche letterkunde en des ouden Testaments, aan de universiteit van *Weenen*, en geordend koorheer, van het sticht *Kloster-Neuburg*, den 17 November 1771, te *Weenen*, in den welhebbenden burgerstand geboren. Na zijne wijsgeerige studiën te hebben volbragt, trad hij, 19 jaren oud zijnde, in de orde der koorheeren volgens den regel van den H. AUGUSTINUS, aanvaardde den 10 October 1790, in het sticht te *Kloster-Neuburg* het ordekleed, volbragt in 1795 zijne theologische studiën, en ontving den 30 Augustus van dat jaar, de priesterwijding. Uit aanmerking van zijne uitstekende bekwaamheden, en geschiktheid voor het onderwijs, werd hij door den proost van het sticht tot hoogleeraar der Oostersche talen, der oudheidkunde en der inleiding in de boeken des ouden verbonds, in

de inrigting voor het huisonderwijs benoemd; hij belastte zich echter weldra met het onderwijs en de uitlegging des Nieuwen Testaments, zoodat hij gedurende negen volle jaren, aan zijne jongere orde-broeders de H. Schrift verklaardē. Zijne uitgebreide boekenkennis, gaf in 1800 aanleiding tot zijne verkiezing van stichtsbibliothekaris. De aangename bezigheid, welke deze betrekking aan zijne levendige weetgierigheid verschafte, vergat hij niet zoo lang als hij leefde, en ook bij zijn later verblijf in Weenen, bleef de bibliotheek van *Kloster-Neuburg* het voorwerp zijner hoogste deelneming. Wat het binnen- en buitenland hem aan belangrijke werken, zoowel uit de oude als nieuwere letterkunde, aanbod, zocht hij zich met groote opofferingen aanteschaffen, deels om het aan de stichtsbibliotheek ten geschenke te geven, deels om er zijne eigene uitgelezene privaatbibliotheek mede te verrijken; zoo schonk hij het prachtwerk: *Description de l'Égypte*, de heerlijke *Abbildungen aus dem Thierreiche Asiens und Afrika's*, door EHRENBURG; UGOLINI, *Thes. antiq. Sacr*, 34 dl.ⁿ, in fol.; de kostbare archæologische schriften van ZOËGA, verscheiden oude en nieuwere werken over *Egypte*, enz., zoodat zijn niet onaanzienlijk inkomen, dikwerf geheel tot het aankoojen van boeken werd aangewend. Nadat hij in 1802, aan de hoogeschool van Weenen, als examinator der studiën betrekkelijk het oude Tes-

tament was aangesteld, ontving hij in 1816, de roeping om den openstaanden leerstoel des ouden Testaments, aan de universiteit van Weenen, *provisorieel* te bekleeden. Zijne uitstekende geschiktheid voor het onderwijs, werd intusschen na verloop van een paar maanden daardoor beloond en erkend, dat hem in April 1807, de aanstellingsacte van werkelijk hoogleeraar werd overhandigd. Bijna 25 jaren bekleedde hij dezen post, en nam daarbij nog gedurende verscheiden jaren de moeilijke betrekking tot zijn klooster waar. Eene zenuwberoerte eindigde op den 9 September 1831 eensklaps zijn leven. Zijne in handschrift nagelatene werken, welke eene volledige verklaring des Ouden Testaments bevatten, zijn zeer uitgebreid en getuigen van zijne onvermoeide arbeidzaamheid. In het licht is van hem verschenen: 1.º *Introductio in libros Vet. Testam.*, Weenen, 1825; — 2.º *Archæologia biblica*, Weenen, 1826; — 3.º *Prophetæ minores perpet. annotat. illustrat.* Weenen, 1830.

ACREL (OLAUS), een Zweedsche heel- en geneeskundige, in het begin der 18.^e eeuw bij *Stokholm* geboren. Het verlangen om zich in zijne kunst te volmaken, bewoog hem om achtereenlopend de meest beroemde universiteiten en scholen van *Frankrijk* en *Duitschland* te bezoeken; en om de praktijk met de theorie te vereenigen, wilde hij twee jaren als heelmeester

bij de Fransche legers dienen. In 1745, vestigde hij zich te *Stokholm* en verwierf aldaar in korten tijd eenen grooten roem. Tot algemeen directeur van al de ziekenhuizen des koninkrijks benoemd, werd hij later tot ridder van *Vasa*, en eindelijk tot commandeur dier orde benoemd. Hij was lid der akademie van wetenschappen van *Stokholm*, en corresponderend lid der akademie van heilkunde te *Parijs*. Hij heeft nieuwe denkbeelden medegedeeld over de wijze om in de legerplaatsen en bij de legers hospitalen opterigten, en in het Zweedsch gaf hij in het licht: 1.º *Verhandeling over de versche wonden, Stokholm, 1745*; — 2.º *Heelkundige waarnemingen, 1750*; — 3.º *Verhandeling over de operatie der staar, 1766*; — 4.º *Verhandeling over de noodzakelijke hervorming in de heilkundige operatiën, 1767*. Hij overleed, hoog bejaard, in 1807.

ADELAÏDE (MADAME). — Zie ADELEIDA -*Wbk.*-

ADLERBETH (GUDMUND GEORGE), een Zweedsche letterkundige, in 1751 te *Joenkoeping*, uit eene beroemde familie geboren, onderscheidde zich niet minder door zijne dichterlijke voortbrengselen, dan door de gewigtige rol, welke hij aan het hof van koning GUSTAAF III speelde. Hij is de vertaler in het Zweedsch van de *Iphigenie* van RACINE, en werd door den koning met den graaf van GYLLENBORG, een' der beste dichters

van dat tijdvak, belast, om het tooneelstuk *Birger Jarl*, waarvan GUSTAAF het onderwerp had opgegeven, ten einde te brengen. ADLERBETH heeft verscheiden in *Zweden* zeer gezochte vertalingen nagelaten van VIRGILIUS, HORATIUS en OVIDIUS. Hij overleed in 1818.

(Aan het artikel ADOLF van *Kleef*, in het *Wbk.*, toevoegen. » Deze ADOLF X was de tweede zoon van ADOLF IX, graaf van *Mark*, en van MARGARETHA, dochter van DIEDERIK X graaf van *Kleef*. Nog zeer jong zijnde, werd hij in 1357 tot het bisdom *Munster* benoemd, en vijf jaren later, door URBANUS V, tot aartsbisschop van *Keulen* verheven. Van verkwisting en wangedrag beschuldigd, moest hij voor den Paus verschijnen, die toenmaals zijnen stoel te *Avignon* had gevestigd; maar daar hij zich op zijne middelen van verdediging niet verliet, zoo deed hij afstand van zijne aartsbisschoppelijke waardigheid, en trad in den echt met MARGARETHA, dochter van GERARD, graaf van *Gulik*. Hij erfde het graafschap *Kleef*, door den dood van prins JOANNES, en verkreeg ook het graafschap *Mark*, als opvolger van zijnen oudsten broeder ENGELBERTUS. Hij overleed te *Kleef*, in 1394, en liet verscheiden kinderen na, waarvan de oudste, ADOLF, de eerste hertog van *Kleef* was. »)

ADOLF, Zoon van ARNOUD, hertog van Gelder, deed zijnen vader den oorlog aan, om in zijne plaats te regeren. Het gelukte hem zelfs zich van zijnen persoon meester te maken, en hem in het kasteel van *Buren* optesluiten, alwaar hij hem vijf jaren gevangen hield. De hertog van *Bourgondië*, KAREL de *Stoute*, zwager van ADOLF, wilde zich als scheidsman tusschen den vader en den zoon stellen, maar hij kon er niet in slagen, om de hardnekkigheid van ADOLF te overwinnen. Toen laatstgenoemde het hof van den hertog van *Bourgondië*, heimelijk was ontvlugt, werd hij achtervolgd, te *Namen* in hechtenis genomen, en tot aan den dood van KAREL, te *Vilvoorden* gevangen gehouden. Hij sneuvelde, in 1477, in den ouderdom van 39 jaren in een gevecht voor *Doornik*.

(Bij het artikel ADRIANI (MARGELLUS VIRGILIUS), -*Wbk.*- te voegen: » Hij bekleedde den leerstoel der schoone letteren en den belangrijken post van kanselier der republiek van *Florence*. Zijne Latijnsche vertaling van DIOSCORIDES (*De materia medica*), welke hij aan Paus LEO X opdroeg, verwierf hem zoo veel eer, dat men hem den Florentijnschen DIOSCORIDES noemde. Hij overleed in 1521, in den ouderdom van 57 jaren.»)

AELST. — Zie AALST. -*Wbk.*-

ÆMILIUS (ANTONIUS), hooglee-

raar in de geschiedenis aan de hoogeschool van *Utrecht*, te *Aken* in 1589 geboren, overleed in 1660. Hij maakte zijne studiën onder GERARDUS VOSSIUS, rector te *Dordrecht*. Hij heeft een commentarium en eene verklaring der *Jaarboeken van Tacitus* geleverd. Hij stond in betrekking met DESCARTES, wiens wijsbegeerte hij omhelsde. ÆMILIUS heeft nagelaten eene *Verzameling van Latijnsche redevoeringen en gedichten*, 1651, in 12.mo die niet zonder verdiensten zijn. — ÆMILIUS (GEORGE), eigenlijk ÆMLER, te *Mansfeld*, in 1517 geboren, was een bloedverwant van LUTHER, en heeft de Evangelieën in heldendichten vertaald: *Evangelica heroïco carmine reddita*, in 8.vo, verscheiden malen herdrukt.

AFFERDEN. — Zie APHERDIANUS.

* AFFRE (DENIS AUGUSTE), den 28 September 1793, te *St. Rome-de-Tarn*, een vlek, in het Fransche dep.^t *Aveyron*, geboren. Reeds in zijne teederste jeugd legden zijne ouders zich toe, om hem godsdienstige denkbeelden in te prenten, en het kind beantwoordde volkomen aan hunne bedoelingen. In den ouderdom van 9 jaren, openbaarde hij reeds het verlangen, om zijne classieke studiën te mogen beginnen, hetwelk echter nog twee jaren werd uitgesteld. In de maand October 1804 werd de jonge DIONYSIUS in het gemeente-collegie van *St. Affrique* opgenomen. Gedurende de 5 jaren, welke hij in

die leerschool doorbragt, was hij niet alleen de lieveling zijner onderwijzers en van al zijne medeleerlingen, maar onderscheidde zich ook door zijne uitstekende vorderingen boven al de laatstgenoemden. Jaarlijks behaalde hij verscheiden eerste prijzen, en, overtrof alle in vlijt; zijn braaf gedrag, zijne goedhartigheid en zijne vurige godsvrucht deden hem niet minder tot een toonbeeld verstrekken aan al zijne jeugdige tijdgenooten. Nadat zijne humaniora waren afgeloopen, besloten zijne ouders hem tot zijnen oom, den abbé BOYER, priester der congregatie van *St. Sulpice* te *Parijs*, en een bekwaam godgeleerde, te zenden, ten einde er onder diens leiding zijne studiën voortzetten. Hij werd in het aan *St. Sulpice* onderhoorige pensionaat van *Issy*, bij *Parijs*, geplaatst, alwaar hij zijnen filozofischen cursus volgde, en zich daarin zoo verdienstelijk onderscheidde, dat hij in 1811, ofschoon pas 18 jaren oud, werd waardig gekeurd, om bij het overlijden van den eerwaardigen EMERY, overste van *St. Sulpice*, diens lijkrede uitspreken; hij kweet zich van die taak met zoo veel zalving, dat de edele en treffende woorden, welke hij voor de diep bedroefde communitieit deed hooren, hem de levendigste erkenenis verwierven. In het groot seminarie te *Parijs* geplaatst, was hij hier, even als vroeger te *St. Affrique* en te *Issy*, het stichtende voorbeeld van alles wat hem omringde; wekelijks naderde hij tot

de tafel des Heeren, en zoodra hij de eerste H. Wijdingen ontvangen had, deed hij zulks bijna dagelijks. Eindelijk werd hij, op aandrang van zijnen gewetensbestuurder, den 16 Mei 1818 tot priester gewijd, en nog in hetzelfde jaar, na eenige ondergeschikte betrekkingen te *Viviers*, te *Nantes* en te *Parijs* te hebben waargenomen, werd hij, ofschoon pas 25 jaren oud, hoogleeraar der godgeleerdheid in de congregatie van *St. Sulpice*. Na die betrekkingen twee jaren te hebben waargenomen, werd hij algemeen-vikaris van *Luçon* alwaar hij mede slechts twee jaren vertoefde, waarna hij naar *Parijs* terugkeerde, en bij Mgr. DE CHABONS, bisschop van *Amiens*, bekend geraakte, welke prelaat hem tot zijnen groot-vikaris benoemde; in 1823 vertrok AFFRE naar *Amiens*, alwaar hij weldra, wegens de hooge jaren en de zwakheden van Mgr. DE CHABONS, met het geheele bestuur des bisdoms belast werd. Het was middelerwijl dat hij gedurende 10 jaren met het grootste beleid het diocees van *Amiens* bestuurde, dat hij verscheiden door hem geschreven werken in het licht gaf. Alzoo verscheen in 1826 zijne nieuwe 1.º *Traité etc. (Verhandeling over de lagere scholen)*, tot gebruik van het diocees van *Amiens* vervaardigd, en waarin een aantal wetenswaardige bijzonderheden, op de eenvoudigste wijze worden voorgesteld; — 2.º *Traité etc. (Beknopte Verhandeling over de kerkfabrieken)*,

1826, een werk, waarin eene uitgebreide en diepe geleerdheid doorstraalt; — 3.º *Traité etc.* (*Verhandeling over het tijdelijk beheer der parochiën*), Parijs, 1827; — 4.º *Essai etc.* (*Geschiedkundige en critische proeve over de tijdelijke opperhoofdigheid van den-Paus en de Kerk*), 1829; dit werk werd door het *Mémorial Catholique* hevig aangerand. Door in al te milden zin de gevoelens van BOSSUET aantekleven, behaagde het ongetwijfeld zeer aan de Gallikanen, maar het offerde een der roemrijkste voorregten van den H. Stoel op; — 5.º *Essai etc.* (*Proeve over de Egyptische hieroglyphen*), 1830, waarin hij de ontdekkingen van CHAMPOLLION bestrijdt; — 6.º *Traité etc.* (*Verhandeling over den eigendom der kerkelijke goederen*), Parijs, 1837. Daar hij eene volledige geschiedenis over het verband der burgerlijke wetten met die der Kerk wilde vervaardigen, zoo legde hij zich gedurende vier jaren op de beoefening der regtsgeleerdheid toe. Het is gedurende dat hij vikaris-generaal te Amiens was, dat hij bij afwezigheid van Mgr. DE CHABONS de aanspraak tot koning LOUIS PHILIPPE hield, welke men als ongehoord stout afschilderde: » Sire, » dus sprak hij tot den vorst, » door het bezoeken van dit gewest, oefent gij eene der edelste zendingen uit. Gij onderzoekt naar alle behoeften, Gij luistert naar de uitdrukking aller wenschen. *De geestelijkheid van dit diocees zal U slechts een enkel verlangen te kennen geven, dat*

namelijk, om met eene heilige vrijheid eene bediening uit te oefenen, die niet zonder invloed is op het geluk dezer provincie. De zeden te doen eerbiedigen, de beteugeling der hartstogten inteboezemen, bijzondere vijandschappen te verzoenen, ziedaar een gewigtig gedeelte onzer zending, en dit is ook de eenige toewijding, welke Gij van ons kunt vorderen. Wij zouden ons meer dan beloond achten over onze pogingen, indien de opregtheid onzer bedoelingen algemeen erkend werd, en vooral indien onze arbeid niet vruchteloos bleef." Er was niet meer noodig dan dit om den abbé AFFRE in ongenade te doen vallen. In 1832 keerde hij naar Parijs terug, alwaar hij nauwelijks was aangekomen of Mgr. DE QUÉLEN (zie dat artikel -*Wbk.*-) benoemde hem tot vikaris-generaal, en titulair kanonik zijner kerk. Gedurende de acht jaren, welke de abbé AFFRE deze bedieningen waarnam, ontwaarde men meer dan ooit in hem die hoedanigheden van een goed, eenvoudig en opregt hart, van eene kalme en geduldige ziel, dien verzoenen-den geest, welke nooit iemand afschrok, eindelijk een' priester, dien eene langdurige en moeilijke ondervinding tot een' wijs beheerder, en tot eenen man van verhevene verdiensten had gemaakt. Een zoo werkzaam, en zoo geheel zich opofferend leven moest niet zonder belooning blijven, ook werd hij, den 27 April 1840 benoemd tot bisschop van *Pompeïpolis* en

coadjutor van *Straatsburg*. De Voorzienigheid, die hem tot de vervulling van een grooter werk bestemde, en die zijne trouw nog aan zwaardere beproevingen wilde onderwerpen, gedoogde niet dat hij zich naar *Straatsburg* begaf: hij bleef te *Parijs*, en eene maand later, den 26 Mei 1840, werd hij tot aartsbisschop van *Parijs* verkozen. Het edelmoedige zijner gevoelens straalt ten duidelijkste door, in de redevoering, welke hij bij deze gelegenheid uitsprak: » Zij zal zeer zacht voor ons zijn, zeide hij, die zelfverloochening, indien zij ons behulpzaam is, in de vervulling der drievoudige zending, welke wij van onzen Goddelijken meester hebben ontvangen, van de armen te vertroosten, van aan allen dien vrede en die christelijke welwillendheid in te boezemen, welke de staatkundige beroeringen bevredigen of voorkomen; het is slechts in het belang eener zoo heilige zending, dat wij de evangelische vrijheid wenschen te genieten, die tot de vervulling derzelve vereischt wordt.» De latere gebeurtenissen getuigen van de opregtheid dier schoone en edele gevoelens. Hij werd den 13 Julij 1840 gepreconiseerd, en den 6 Augustus daaropvolgende in de Lieve-Vrouwen-kerk (*Notre-Dame*) van *Parijs*, door zijne Eminentie den kardinaal-bisschop van *Atrecht* gewijd. Na zijne wijding, ging Mgr. AFFRE voort op dezelfde wijze te leven gelijk hij als eenvoudige abbé gedaan had. Zijne

eerste zorgen vestigden zich op de kerkelijke tucht, die hij zich haastte in zijn diocees in volle werking te brengen. Hij verbeterde zijne liturgie, en deed er nieuwe uitgaven van in het licht verschijnen. Hij toonde ook groote belangstelling in zijn klein seminarie, dat toenmaals onder de leiding van den beroemden abbé DUPANLOUP stond. Dikwerf bezocht hij het groot seminarie en de godsdienstige vereenigingen. Hij voerde kerkelijke conferentiën in, die maandelijks in *St. Sulpice* plaats hebben, en stelde het zich ten pligt, om al de oefeningen der herderlijke afzondering, die jaarlijks evenzeer in het seminarie van *St. Sulpice* gehouden wordt, bijtewonen. Mogt hij eenige dagen rust kunnen nemen, dan ging hij dezelve doorbrengen op zijn buitenverblijf te *St. Germain-en-Laye*. Eenvoudig als een dorpspastoor, wandelde hij te voet door de bosschen; dikwerf ontmoette men hem, terwijl hij zijne getijden las of met den rozekrans in de handen. Indien hij door ongesteldheid daarin niet verhinderd werd, droeg hij dagelijks de heilige Mis-offerande op; met één woord zijne bijzondere levenswijze was even zoo regelmatig en stichtelijk als zijn openbaar leven zulks was. Bij de verschillende misdadige aanslagen tegen het leven des konings (LOUIS PHILIPPE), ging hij steeds met vreugde en geestdrift, den vorst de uitdrukking aanbieden van de gevoelens der vurigste dankbaarheid aan God, die de

schuldigen wel had willen beschamen. Toen hij echter op den Nieuwjaarsdag van 1847, ten aanhoore van geheel het diplomatisch corps, den burgerkoning de waarheid, de heilzame waarheid: *Laat de school en de Kerk toch vrij!* onverbloemd had durven voorhouden, antwoordde hem LOUIS PHILIPPE: *Bedenk heer Aartsbisschop, dat menige mijter is vernederd, wijl hij zich wilde stellen boven de kroon!* — Waarop Mgr. AFFRE dadelijk dit voorspellende wederantwoord liet hooren: *Bedenk Sire, dat menige kroon is verbrijzeld, wijl zij zich wilde verheffen boven het kruis!* De uitkomst dezer profetie, die voor den aartsbisschop de ontzegging van het hof ten gevolge had, ligt nog versch in het geheugen. Gedurende de gewigtige dagen van Februarij 1848, hield Mgr. AFFRE niet op den hemel te bidden, de koninklijke familie, voor elk noodlottig ongeval te behoeden. Onmiddellijk na den strijd, was hij een der eersten om de straten van *Parijs* te doorloopen; hij gaat tot zelfs in het Nationale paleis de gekwetsten bezoeken en hun de vertroosting der godsdienst mededeelen. Hij brengt hun woorden des waren vredes, der volmaaktste gelijkheid, en der opregtste en naauwste broederschap, welke JESUS CHRISTUS zelf op aarde is komen brengen. Terwijl hij alom de zinspreuk, *vrijheid, gelijkheid, broederschap* zag, scheen het hem toe dat de rijken hunnen overvloed zouden vergeten, om broederlijk

met de armen te gaan leven, en dat de volmaaktste christenliefde tusschen allen zou gaan heerschen. Hij ondersteunt alzoo uit al zijn vermogen de vestiging der republiek; zijne geheele geestelijkheid volgt hem in die vaderlandsche geestdrift: deze zegenen de vaandels, gene den vrijheidsboom; in al de kerken van *Parijs* houdt men niet op gebeden hemelwaarts te zenden, om den zegen afte-smeecken over het werk, hetwelk de Heer gewrocht had; maar de goddelijke Voorzienigheid, wier besluiten ondoordringbaar zijn, heeft toegelaten dat *Frankrijk* weldra aan de wreedste der rampspoeden werd onderworpen: de burgeroorlog barstte te *Parijs* op Vrijdag den 23 Junij 1848 uit. Op den morgen van dien dag had zich de aartsbisschop naar de wijk van *Saint Jacques* begeven, om het heilige Sacrament des Vormsels in de kerk van *St. Etienne-du-Mont* te bedienen. In alle straten had men barrikaden opgeworpen, en reeds was de *fusillade* in verscheiden wijken begonnen; Mgr. was niet in staat naar zijn hotel terug te keeren. Gedurende bijna twee dagen bleef hij opgesloten, en eerst in den avond van Zaterdag den 24 Junij kwam hij in zijne woning terug. Toen hij vernam, dat al de tot dusverre aangewende pogingen ter verzoening vruchteloos waren geweest, en overtuigd dat de strijdenden die, gedurende de Februarij-dagen zoo veel eerbied voor het beeld van onzen Goddelijken Verlosser hadden ge-

toond, welligt niet aan de stem van hunnen eersten herder zouden wederstaan, wanneer hij hun een kruisbeeld zoude voorhouden; nam hij alzoo het besluit om zich naar de plaatsen des gevechts te begeven. Hij was volmaakt wel met al de gevaren bekend, waaraan hij zich blootstelde, maar hij zeide: *Mijn leven beteekent weinig, indien ik tot dien prijs het storten van zoo veel bloed, dat nog zal vloeijen, kan voorkomen*; de eenige moeilijkheid bestond nog in tot hen te kunnen komen. Daar hij echter dacht, dat het hoofd der uitvoerende magt hem daartoe de middelen zou kunnen gemakkelijk maken, vertrok hij te voet des Zondags namiddags, door zijne groot-vikarissen vergezeld, om zich naar den generaal CAVAIGNAC te begeven. Langs den weg van Mgr. AFFRE roerde men de trommels, en de duizend malen herhaalde kreten van: *Leve de Aartsbischop! leve Monseigneur! leve de Godsdienst! leve de Republiek!* weërgalmden van alle kanten. Aan het hôtel van het presidentschap aangekomen, werd hij oogenblikkelijk bij het hoofd der uitvoerende magt toegelaten. De generaal CAVAIGNAC juichte zijne opoffering toe, en wenschte hem den besten uitslag. Hij vertrok van de laatste proclamatie des generaals voorzien. De waardige prelaat keerde naar zijn hôtel terug, te midden derzelfde toejuichingen en omringd door de treffendste gevoelens van den diepsten eer-

bied. Na eenige kleine voorbereidingen te hebben gemaakt, zich in zijn bisschoppelijk gewaad te hebben gekleed, een kruis in de hand houdende, sloeg hij, slechts door twee zijner groot-vicarissen vergezeld, de straat *St. Antoine* in, om zich naar het *Bastille-plein* te begeven. In de straat *St. Antoine* zag hij niets dan plassen bloeds, en met kogels doorboorde huizen; doch niets schrikte hem af: hij ging in de ambulancen, om de gekwetsten te troosten. De jeugdige mobiele gardes, die hem voorbij zagen gaan, naderden hem, en herinnerden hem, dat hij hen gevormd had, zij vraagden zijnen zegen, en baden hem zijnen weg te midden van zoo vele gevaren, niet te ver volgen. Anderen verzochten hem hunne geweren te zegenen; de vrouwen, die zich verbeeldden dat hij slechts de gekwetsten ging bezoeken, bragten hem pluksel. *Ja*, zeide hij, *ik zal in het voorbijgaan, mijne arme gekwetsten bezoeken, maar ik haast mij om aan de barrikaden te komen, ten einde te beproeven het vuur te doen staken en voor te komen, dat er geene nieuwe slagtoffers vallen.* Hij komt eindelijk op het *Bastille-plein* aan; het kanon donderde onophoudelijk; hij wendt zich tot den hoofd-officier, die zich aldaar bevond, en terwijl hij hem de toestemming van den generaal CAVAIGNAC mededeelde, verkreeg hij, ondanks het gewigtige van den toestand, de schorsing des vuurs. De hoofd-officier

stelde hem het gevaar voor, waaraan hij zich blootstelde, het verraad aan den dapperen generaal BRÉA gepleegd, enz.; de aartsbisschop antwoordde eenvoudig: *de goede Herder geeft zijn leven voor zijne kudde.* Men wil hem eene wacht geven, waartegen hij zich echter verzet, terwijl hij zeide: *Neen, ik zal alleen gaan met mijne beide priesters, en ik hoop, dat dit volk, hetwelk men bedrogen heeft, mijnen paarschen overrok (soutane) en het kruis, dat ik op mijne borst draag, zullen herkennen.* Hij nadert de opstandelingen, voorafgegaan door eenen werkgast, die ten teeken van vrede, eenen groenen tak droeg; de opstandelingen begrepen dat men hun een' parlementair zond, deden alzoo van hunnen kant het vuur ook ophouden, verhieven de kolven hunner geweren in de lucht, en beklommen hunne barrikaden. De goede aartsbisschop bevindt zich in hun midden, en zegt hun, dat er reeds veel te veel bloed gestort is, en smeekt hen de wapens neder te leggen. Even als of het den aartsbisschop wilde verdedigen, was het leger genaderd, men zeide elkander beleedigingen, er wordt een gewerschot gelost, de opstandelingen wanen zich verraden, zij roepen: te wapen! naar onze barrikaden! en het geweervuur begint weder verschrikkelijker dan ooit. Het was 8 $\frac{1}{2}$ uur des avonds. Monseigneur bevindt zich tusschen twee vuren, hij klautert over de barrikaden, en terwijl eene hagelbui van

kogels rondom hem nedervalt, beproeft hij andermaal vruchteloos om het vuur te doen ophouden. Op den oogenblik, waarop hij tot de opstandelingen sprak, wordt hij door eenen kogel getroffen, hij valt van zijnen *Kalvarie-berg*, terwijl hij tot den werkgast, die den groenen tak droeg, en die hem niet verlaten had, zeide: *mijn vriend, ik ben getroffen.* Dadelijk beijveren zich de opstandelingen, aan wier zijde hij gevallen was, om hem weder opterigten, en bewijzen hem de teederste zorgen; zij nemen hem in hunne armen, en terwijl men hem naar den pastoor van *St. Antoine* vervoert, doen zij eene verklaring onderteekenen, dat de kogel, die hunnen waardigen herder getroffen had, niet van hunne zijde was gekomen. Op zijnen weg wordt Mgr. door bewijzen van bewondering en liefde omringd. *Welk eene ramp,* zeiden de opstandelingen, *hij is gekwetst, onze goede vader, onze waardige herder, en hij was gekomen om ons te redden.* Op deze vervoering erkende de aartsbisschop eenen jongen garde, dien hij aan zijnen vijand eene sabel had zien ontwringen; hij doet hem naderen, en terwijl hij nog kracht genoeg gevoelde om zijne hand opteligten, reikt hij hem een houten kruisbeeldje toe, terwijl hij hem zeide: *leg dit kruis niet af . . . plaats het op uw hart, dat zal u geluk aanbrengen.* De jonge garde zwoer zoo lang als hij leefde deze dierbare herinnering van den waardigen stervenden pre-

laat te bewaren. Een der grootvicarissen was aan den voet der Julij-zuil gevallen, daardoor opgehouden, loopt hij het Bastille-plein over; de kogels fluiten aan zijne ooren, zijn hoed wordt er van doorboord, niets houdt hem tegen. De andere dwaalt gedurende den geheelen nacht van de eene barrikade naar de andere, en eerst laat in den nacht gelukte het aan beide den aartsbisschop te naderen; aan wien men intusschen in de pastorie van St. Antoine de hartelijkste en teederste zorgen betoonde. Des maandags morgen (26 Junij), zeide hij tot een zijner grootvicarissen: *God zij gedankt, dat gij niet gekwetst zijt! hoe gelukkig ben ik, u, en al de goede priesters, die mij omringen, bij mij te hebben, ik zal alzoo niet van geestelijke hulp verstoken sterven.* Terwijl hij zich daarna tot den abbé JACQUEMET wendde, zeide hij hem: *gij hebt eenen vriendschapspligt te vervullen, waarschuw mij of mijne verwonding ernstig is?* — Ja, Monseigneur, zeer ernstig, maar wij zijn niet zonder hoop, wij zullen onophoudelijk voor u bidden! — woorden welke de zachtmoedigheid en de zalving der gevoelens van den vromen abbé JACQUEMET zoo duidelijk openbaren. Daarop ging Mgr. voort: *Het is waarschijnlijker dat ik er aan sterven zal, niet waar?* — Ja, Monseigneur, menschelijker wijze, is het waarschijnlijker, dat gij er aan sterft. — Terwijl hij daarop al zijne krachten inspande, wendde hij

zijne oogen op een Crucifix, en zeide: » *Mijn God, ik offer U mijn leven op, neem het aan tot verzoening mijner zonden, en ter staking van het bloedvergieten. Mijn leven heeft weinig te beteekenen; maar gelief het aantemen. Ik zou te vreden sterven, indien ik het einde van dien verschrikkelijken burger-oorlog kon hopen, indien mijne opoffering aan zoo vele rampen een einde maakte.*” Daarna herhaalde hij dikwerf: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum.* — Ik heb U, o God, beleedigd, ik heb U niet genoeg bemind! ontferm U mijner, volgens uwe groote barmhartigheid; verder voegde hij er bij: *de smarten zelfs, welke Gij mij toezendt, zijn een onderpand uwer barmhartigheid, wijl zij mij behulpzaam zijn, om mijne ziel te zuiveren en boetvaardigheid te doen.* Steeds op zijne dierbare kudde bedacht, ging hij voort: *Zegt hun nadrukkelijk, zegt aan de werklieden dat ik hen smeek de wapens nederteleggen, van een einde aan die gruwelijke worsteling te maken, van zich aan de uitvoerders der magt te onderwerpen; zeker zal de regering hen niet verlaten. Indien men hun te Parijs geen werk kan verschaffen, zal men hun zulks elders geven, zegt hun, tot hun bestwil, dat zij besluiten om te vertrekken.* Zijne groote nederigheid deed hem vreezen, dat men na zijnen dood zijnen stap al te zeer mogt verheffen, hij zeide daarom: *na mijnen dood zal men mij*

lof toezwaaijen, dien ik in geen deele verdiend heb. Daar hij zijn geheele vertrouwen in de H. Maagd stelde, zoo sprak hij achtereenvolgend uit het *Sub tuum præsidium*, en het verheven gebed van den H. BERNARDUS: *Herinner U, o goedertierene Maagd MARIA enz. en deze woorden: Bid voor ons, arme zondaars, nu en in het uur van onzen dood.* Hij riep de heilige Engelen, en vooral den heiligen DIONYSIUS, zijnen patroon en dien der stad *Parijs* aan, die het eerst zijn bloed voor zijne Kerk had vergoten. Het was omtrent middernacht toen hij bij zijnen groot-vikaris biechtte; hij ontving daarop de H. Teerspijs, gaf zijnen zegen aan al de priesters die hem omringden, onder welke zich ook bevond de pastoor van *St. Marguerite* en twee zijner bedienden, dien het gelukt was tot hem doortedringen, doch waarvan de eene ook gekwetst was. Arme bedienden, zij snikten luide, toen zij hem hun vergeving hoorde vragen; voor de ongeduldigheid, waarmee hij zich soms ten hunnen opzichte mogt gedragen hebben. Men oordeelde noodzakelijk, hem het H. Oliesel toetediennen; met kalmte antwoordde hij op al de gebeden, vernieuwde vooral dikwerf zijne acten van geloof in de wezenlijke tegenwoordigheid van *onzen Heer JESUS CHRISTUS in het aanbiddelijk Sacrament des altaars.* Ondanks de ijverige zorgen van zijnen geneesheer Dr. CAYOL, en van verscheiden anderen, maakte de kwaal snelle vorderingen en hij leed verschrik-

kelijk, ook riep hij dikwijls uit: *Mijn God hoe zeer lijd ik! non est dolor sicut dolor meus. Ik draag U al mijn lijden op; dat niet mijn wil, maar de uwe geschiede. Mijn God, ik bemin U, Gij zijt mijn vader, de beste en de teederste der vaders. Mijn God, indien ik lijd, heb ik zulks wel verdiend; maar uw volk, uw arm volk, ontferm U toch over hetzelfde; parce, Domine, parce populo tuo, ne in æternum irascaris nobis.* — De opstandelingen waakten in stilte rondom de schuilplaats des prelaats, dikwerf kwamen zij berigten omtrent zijnen toestand inwinnen. Mannen, vrouwen, kinderen, allen waren evenzeer bewogen, en de woorden des kerkvoogds: *Moge mijn bloed het laatste zijn dat vergoten wordt,* hebben niet weinig bijgedragen, om de verbittering der voorstad *St. Antoine* tot bedaren te brengen. Des maandags tegen den middag, was men er op bedacht om Mgr. naar het aartsbisschoppelijk gebouw overtebrengen; spoedig had men eene draagbaar gereed, en het werkvolk der voorstad, de nationale garde, de soldaten betwistten elkander de eer om dien dierbaren last te dragen. Langs zijnen weg knielde men neder, men maakte het teeken des H. kruises, de militairen deden hem hunne wapens aanraken, met één woord men bewees hem dezelfde vereering als aan de relikwiën van eenen heiligen martelaar. . . . In het aartsbisschoppelijk hôtél aangekomen, plaatste men hem in eene zorgvuldig daartoe ingerigte

kamer, en daar, omringd door zijne groot-vikarissen, zijn kappittel, de geestelijkheid en de kweekelingen van het Seminarie, zeide hij: *Dat men niet moest bidden voor zijne genezing, maar dat zijn dood heilig mogt zijn.* Dikwerf kuste hij met de teederste godsvrucht het kruisbeeld. In weerwil van de hulpmiddelen der kunst, was alle hoop verloren. Des Dingsdags, 27 Junij 1848, op den middag, begon zijn doodstrijd. Terwijl de priesters in tranen smolten, spraken zij de gebeden der stervenden uit; eenigen tijd daarna ontsliep hij vreedzaam in den Heer, en ging in den Hemel de onsterfelijke kroon ontvangen, welke hij door zoo vele deugden verdiend had. Zijn lijk werd gebalsemd, en in bisschoppelijk gewaad, onder een prachtig verhemelte, in eene verlichte kapel geplaatst, alwaar het gedurende 8 dagen aan de openbare vereering bleef uitgesteld. De lijkplegtigheden van Mgr. AFFRE hebben plaats gehad te *Parijs*, op Vrijdag den 7 Julij 1848, in tegenwoordigheid van de geheele geestelijkheid der stad, van afgevaardigden der Nationale vergadering, der scholen, en te midden eener onnoemelijke menigte burgers. Zijn ligchaam is in een' der grafkelders van de Lieve-Vrouwkerk te rust gelegd, en zijn hart in het oude Karmelietenklooster, straat *Vaugirard*, geplaatst. Opgevoed in de kweekschool der deugd heeft DENIS AUGUSTE AFFRE, nooit de edele en schoone gevoelens verzaakt,

waarmede zijne ouders hadden zorg gedragen zijn jeugdig hart te versieren. In zijne kindschheid, in het Seminarie, zoo wel als gedurende zijn priesterschap is zijn leven eene aaneenschakeling van studie, afzondering en gebeden geweest. Terwijl hij gedurende zijn episkopaat zich steeds bezig hield met de zorgen zijner kerk, en steeds bereid was, om zijn leven voor zijne kudde ten beste te geven, is zijn dood zijn leven, vol edelmoedigheid, vol onderwerping, ijver en geduld, waardig geweest. Het leven van Mgr. AFFRE levert met één woord het volmaaktste voorbeeld op van alle pligten, welke wij ten opzichte van God, ten opzichte der maatschappij en ten opzichte van ons zelve te vervullen hebben.

* AFZELIUS (ADAM), in 1750, te *Larf*, in *West-Gothland* geb., de laatste leerling van LINNEUS, sedert 1785 onderwijzer der kruidkunde te *Upsala*, van 1792 tot 1796 natuuronderzoeker bij de *Sierra-Leone-Maatschappij*, overleed te *Upsala* in 1837, als hoogleeraar in de *Materia medica*, en in de *Diaetetica*. Hij gaf de Biographie van LINNEUS, in het Hoogduitsch met vermeerderingen verrijkt, in het licht, *Berlijn*, 1826. Eene bijzondere plantensoort, de *Afzelia*, en verscheiden soorten van mos en insekten werden naar hem genoemd. — Zijn broeder JOANNES stierf evenzeer in 1837, als beroemde hoogleeraar der scheikunde te *Upsala*.

* AGINCOURT (SEROUX D'), een der ijverigste geschiedschrijvers der schoone kunsten, die voornamelijk de verdienste heeft, het eerst een veelomvattend werk over de geschiedenis der kunst, in de middeleeuwen in het licht te hebben gegeven. Door zijne menigvuldige reizen, en zijn bijna levenslang verblijf in Italië begunstigd, leerde hij de voornaamste gedenkteekenen der kunst niet alleen zelf kennen, maar hij verzamelde ook, door groote opofferingen van tijd en geld, getrouwe afbeeldingen derzelve. Hij overleed in eenen ouderdom van 84 jaren, in 1814 te Rome, alwaar hij zijn praalgraf in de kerk *S. Luigi de' Francesi* (in de kapel *del Crocifisso*) heeft. Zijne hoogst belangrijke verzameling verscheen in een prachtwerk, getiteld: *Histoire de l'art par les monumens, depuis sa decadence au IV siècle, jusqu'à son renouvellement, au VI*, een werk met 328 platen versierd. De eerste uitgave had plaats, in de jaren 1819—1820; eene tweede verscheen in 1823 te Straatsburg. Daarbij komen twee Italiaansche uitgaven van AGINCOURT, die in de jaren 1830—1838, in het licht verschenen. Zeer weinige van de door hem geleverde afbeeldingen waren tot dusverre in het licht gegeven, en het grootste gedeelte wordt ook nog tegenwoordig nergens aangetroffen. Vele dier gedenkteekenen zijn, wjl zij sedert dien tijd der verwoesting ter prooi vielen, nog enkel in deze teekeningen bewaard. Van

de werken van AGINCOURT, die in vroegere uitgaven 340 gl. kostten, is kortelings ook eene Duitsche, nog niet het vijfde gedeelte van genoemden prijs kostende uitgave, door FERD. VON QUAST herzien, onder dezen hoofdtitel in het licht verschenen: *Sammlung von Denkmälern der Architektur, Sculptur und Malerei vom 4. ten bis zum 16. ten Jahrhunderte*; te beklagen is het echter, dat de uitvoering van zeer vele afbeeldingen dezer uitgave, hoogst gebrekkig is.

AGOUR (JOZEF), den 18 Maart 1795, te Cairo geboren, verliet Egypte met het Fransche leger, in den ouderdom van zes jaren. Hij maakte schitterende studiën te Marseille, kwam in 1820 te Parijs, en legde er zich geheel toe op de beoefening van het Arabisch, zijne moedertaal. Zijn roem als kenner der Oostersche talen verspreidde zich weldra; hij werd benoemd tot hoogleraar van het Arabisch, in het collegie van LODEWIJK den Grooten, en verscheiden geleerde genootschappen namen hem in hun midden op. Hij vertaalde BIDPAÏ, welken hij met een' zuiverder en vollediger tekst wilde in het licht geven dan al degene, welke tot dusverre verschenen waren en die 2 dl.ⁿ in 8.vo moest uitmaken. Zijn ijver voor de studie was zijner gezondheid nadeelig. Afgezet in 1831, en daar door het traktement verliezende, waarop hij rekende om zijne handschriften ten druk te bevorderen, verliet hij Parijs met

zijne vrouw en een jong zeer zwak kind, en begaf zich naar *Marseille*, alwaar zijn broeder handelaar was. Maar niets was in staat om zijn verdriet te verdrijven, en hij overleed aldaar in October 1832. Behalve verschillende stukken opgenomen in de *Revue encyclopédique*, het *Journal de la Société Asiatique*, het *Bulletin universel des Sciences*, enz., heeft hij nagelaten: 1.º *Discours etc.* (*Geschiedkundige Verhandeling over Egypte*), *Parijs*, 1823, in 8.vo, welke tot inleiding dient aan de *Geschiedenis van Egypte*, onder MOHAMMED-ALI, door F. MENGIN, *Parijs*, 1823, in 8.vo; afzonderlijk tot 50 exemplaren afgetrokken; — 2.º *La Lyre brisée* (*De gebroken lier*), een drinklied, aan MEYVROUW DUFRESNOY, 1825, in 8.vo, twee uitgaven; — 3.º *Discours etc.* (*Verhandeling over den veldtocht der Franschen in Egypte, in deszelfs letterkundige gevolgen beschouwd*); strekkende tot inleiding van het *Dagverhaal van den Engelschen krijgstoht*, door den Kapitein T. WALS, 1823, in 8.vo; — 4.º *Des règles etc.* (*Over de regels van het gewone Arabisch*), 1826 en eenige losse dichtstukjes.

AGOULT (KAREL KONSTANS CAESAR LUPUS JOZEF MATHIAS D'), bisschop van *Pamiers*, te *Grenoble*, in 1747 uit eene zeer oude familie geboren, na zijnen theologischen leergang in het seminarie van *St. Sulpice* te hebben volbragt, werd hij benoemd tot groot-vikaris, van het diocees van *Rouanen*, met

den titel van aarts-diaken van *Vexin-Français*, en den 13 Mei 1787, als bisschop van *Pamiers* gezalft, in welke stad hij een ziekenhuis stichtte. Reeds in de eerste dagen der omwenteling week hij uit naar *Zwitserland*, van waar LODEWIJK XVI, tegen het einde van 1790; hem heimelijk weder te *Parijs* deed komen. Hij ontving van den koning en de koningin de vertrouwelijke mededeeling van hun ontwerp om *Frankrijk* te verlaten. Hij stak daarop naar *Engeland* over, alwaar hij EDMOND BURKE leerde kennen, en keerde in 1801 naar *Frankrijk* terug. Vooraf had hij reeds afstand gedaan van zijn' stoel van *Pamiers*. In 1814 bood hij aan LODEWIJK XVIII, *Memoriën* aan, waarvan er verscheiden gedrukt zijn, en die eenen in de kennis der openbare zaken zeer ervaren man verraden. Hij is te *Parijs*, den 21 Julij 1824 overleden. Tot de door hem in het licht gegeven werken, behooren: 1.º *Ordonnance etc.* (*Bisschoppelijke ordonnantie betrekkelijk de verkiezing van BERNARDUS FONT, pastoor van Serres, tot constitutionneelen bisschop van het dept. der Arrière*); — 2.º *Avertissement etc.* (*Herderlijke waarschuwing aan de geestelijkheid en de geloovigen van het diocees van Pamiers, om zich te wapenen tegen de scheuring*); — 3.º *Conversation etc.* (*Gesprek met EDMOND BURKE, over het belang der Europeesche mogendheden*); — 4.º *Projet etc.* (*Ontwerp eener nationale bank*); — 5.º *Eclaircissements etc.* (*Ophelderingen*

betrekkelijk het ontwerp der nationale bank, en antwoord op de bedenkingen tegen dit ontwerp aangevoerd); — 6.° *Lettres etc.* (Brieven aan een Jakobijn, of staatkundige overwegingen over de staatsregeling van Engeland en het koninklijk karakter). D'AGOULT heeft verscheiden handschriften nagelaten.

AGUADO (ALEXANDER MARIA), een der eerste bankiers van Europa, in 1784, te Gijon, in Asturië geboren. Na den Spaanschen oorlog, in 1804, met den rang van kolonel in Frankrijk gekomen, werd hij aldaar genaturaliseerd, en vestigde zich te Parijs, alwaar hij gewichtige diensten aan de groote bank heeft bewezen. Zijne talenten als Financier deden hem door FERDINAND VII naar Spanje beroepen, welke vorst hem, tot belooning zijner diensten, den titel gaf van markies de las Marismas del Guadalquivir, en hem benoemde tot commandeur der orde van KAREL III, en Groot-kruis van ISABELLA DE CATHOLIJKE, met de eerbewijzen van algemeen bewindhebber der Spaansche marine. Hij was het die, in 1832 de Grieksche leening negocieerde, waardoor hem de decoratie van de orde des Verlossers van Griekenland ten deel viel. AGUADO was de vriend der kunsten, en beschermde dezelve op eene nuttige wijze, door aan de beroemdste schilders en beeldhouwers aanzienlijke bestellingen te doen. Hij had te Parijs een belangrijk museum bijeengebragt, waarin

hij zelf, met eene geheel Fransche beleefdheid de vreemdelingen rondleidde. Het belang zijner zaken, of het verlangen om zijne vrienden weder te zien, had hem naar Spanje terug gevoerd; nog slechts sedert weinige dagen was hij op zijn landgoed van Gijon aangekomen, toen hij er den 11 April 1842 overleed. Bij zijn overlijden bedroeg zijne fortuin veertig millioenen.

AGUESSEAU (HENDRIK CARDIN JOANNES BAPTISTA graaf d'), lid der Fransche akademie, kleinzoon van den kanselier (Zie AGUESSEAU -Wbk.-), in 1746, te Fresnes geboren, werd hij, na eerst advokaat-generaal bij het parlement van Parijs te zijn geweest, in 1783, staatsraad, en Groot-meester der plegtigheden der orde van den H. Geest. Afgevaardigde des adels van het baljuwschap van Meaux, bij de staten-generaal, was hij een der eersten zijner orde, die zich met den burgerstand vereenigden; in 1790 nam hij zijn ontslag, om in stilte te gaan leven. Twee jaren later beschuldigd van in zijn huis verdachte bijeenkomsten te houden, strijdig met den geest die in de vergadering heerschte, wist hij zich gemakkelijk van deze beschuldiging, die op geenerlei grond steunde, vrijtepleiten. Na den 18 Brumaire, beriep de eerste Consul hem tot het voorzitterschap van het hof van appel van Parijs, en belastte hem weldra met den post van gevolmagtigd minister te Kopenhagen.

gen. Hij werd door den keizer benoemd, tot lid van den senaat, rijksgraaf, en commandeur van het legioen van eer. In 1814, verhiel LODEWIJK XVIII hem tot pair van *Frankrijk*, en tot ridder van den H. Geest. Gedurende de honderd dagen, verwijsde d'AGUESSEAU zich van de hoofdstad, alwaar hij eerst weder verscheen na de tweede terugkomst des konings. Hij overleed den 22 Januarij 1826. Met hem is de familie der d'AGUESSEAU's, die zich reeds sedert de zestiende eeuw had beroemd gemaakt, uitgestorven.

* AHORNER VON AHORNRAIN (JOZEF GEORGE FRANCISCUS VAN PAULA), te *Augsburg*, den 1 April 1764 geboren. Zijn vader stamde uit eene oude Tyrolsche familie, die gedurende drie geslachten, den post van K. K. landregter, te *Silian* in het *Pusterthal* bekleedde. AHORNER volbragt zijne filozofische studiën in de door de Jesuiten bestuurde studie-inrigting te *St. Salvator* in *Augsburg*. In 1781, begaf hij zich ter beoefening der godgeleerdheid, naar *Brixen*, vertoefde aldaar twee jaren als *alumnus* van het vorstbisschoppelijke seminarie, verdedigde in tegenwoordigheid van den geleerden vorst-bisschop, graaf VON SPAUR, openlijk en met den meesten bijval eene theologische thesis, ontving daarop de kleinere wijdingen, en de vergunning, om in de kerk van het seminarie te prediken, hetwelk driemaal met het beste gevolg geschiedde. In

1783, werd het seminarie te *Brixen*, op bevel van keizer JOZEF II opgeheven. AHORNER, aan wien buitendien door de artsen het prediken verboden was, liet de theologische studiën varen en keerde naar *Augsburg* tot zijne ouders terug. Hier was hij een tijdlang huisonderwijzer bij den boekhandelaar J. B. WOLF, en de zoo beroemd geworden tooneelspeler PIUS ALEXANDER WOLF heeft hem zijne eerste ontwikkeling te danken. In den herfst van 1785, begaf AHORNER zich naar *Innsbruck*, studeerde aldaar gedurende een jaar de geneeskunde, toen weder door dezelfde oorzaak als te *Brixen*, zijne studiën afgebroken werden, daar in 1786, de vernietiging der *Innsbruck*-sche hoogeschool volgde. Te *Weenen* zette AHORNER zijne studiën, onder de leiding der beroemde geneeskundigen STOLL, VON QUARIN, VON JACQUIN, VON LEBER en anderen voort, verheugde zich over den omgang met uitstekende geleerden en kunstenaars, en had den toegang tot verscheiden aanzienlijke huizen. Letterkundige werken van geneeskundigen en pedagogischen inhoud moesten aan den onbemiddelde verdiensten verschaffen, opdat hij de kosten zijner verdere ontwikkeling, en der promotie zou kunnen bestrijden, die hem, na afgelegd examen, op den 13 Februarij 1790 ten deel viel. Den 19 November deszelfden jaars werd hij als werkelijk lid der geneeskundige faculteit in *Weenen* opgenomen, werd daarop *medi-*

cus amanuensis van den beroemden VON QUARIN, en verwierf door onderscheidene gelukkige genezingen, roem en vertrouwen. Op den 9 Januarij 1791, trad hij in den echt met CAROLINA TROMP, uit *Wilhermsdorf*, in *Frankenland*, gesproten uit het geslacht van den Hollandschen zeeheld TROMP, en die gedurende 38 jaren de voortreffelijke echtvriendin van AHORNER was. In 1793, volgde AHORNER, eene roeping tot eenen magistraatspost in zijne geboorteplaats, later werd hij ook catholijk garnizoens-arts, en mede-opziener der vroedvrouwen. Ervarenheid in de nieuwe talen, grondige geneeskundige kennis en de regtschapenheid van zijn karakter, maakten hem tot den arts van personen, die een uitstekend standpunt in de geschiedenis innamen. HANNIBAL DELLA GENGA, later Paus LEO XII, die zich als pauselijke nuntius, gedurende de oorlogstijden verscheiden jaren te *Augsburg* ophield, verscheiden leden der verdreven Fransche koninklijke familie, vele bisschoppen uit *Frankrijk*, en andere aanzienlijke uitgewekenen schonken den wakkeren man hun vertrouwen, ja, bleven gedeeltelijk, zoo als LEO XII, later nog, met hem in briefwisseling. Overmatige inspanningen in zijne betrekkingen als geneesheer berekkenden hem in 1800, eene hoogst-gevaarlijke, langdurige ziekte, en bragten hem in doodsgevaar, waaruit hij als door een wonder gered werd. Als deken van het *Collegium medi-*

cum in *Augsburg* stichtte AHORNER veel goeds en zegenrijks, en als grondlegger en veeljarig kassier der weduwen-kas voor geneeskundigen werd hij in den waren zin des woords een *Vader der weduwen en weezen*. In 1803 benoemde hem de voormalige keurvorst van *Trier* en vorst-bisschop van *Augsburg*, CLEMENS WENCESLAUS, tot zijnen hofarts; op den 26 Mei deszelfden jaars ontving hij de aanstelling als vorstelijk Fugger-Babenhauseische hof- en gezondheidsraad, en op den 30 Sept. 1803, werd hem, op aanleiding van den aartshertog KAREL, de Oostenrijksche groote gouden medaille van verdiensten verleend. Ook in latere jaren was AHORNER de geneesheer van aanzienlijke personen: van de hertogin van *St. Leu*, voormalige koningin HORTENSE van *Holland*; van den hertog FERDINAND van *Wurtemberg*; van den vorst van *Hohenlohe-Schillingsfürst*, bisschop van *Augsburg*. In 1826, ontving hij van KAREL X het kruis van het legioen van eer tot belooning voor de, aan de prinsessen uit het huis van BOURBON en ORLEANS, gedurende de verbanning uit *Frankrijk* bewezen diensten. Tot in eenen hoogen graad naauwgezet in zijn beroep, bestond er geen geneeskundig stelsel dat hij slaafsch huldigde, maar zelf een zorgvuldige waarnemer der natuur, liefderijk jegens iedereen, en de leerstellingen en gebruiken zijner Kerk opregtelijk toegedaan, leefde AHORNER van elkeen geacht

en bemind. Natuurkunde en penningkundige navorschingen, vulden zijne ledige oogenblikken aan, en eene talrijke verzameling van Romeinsche en Augsburgsche munten getuigt van zijnen ijver in deze. Onderscheidene geleerde genootschappen kozen hem tot hun medelid. De brave man eindigde zijne loopbaan den 31 December 1839; met hem scheidde een uitmuntende arts, een edel mensch en een *vrome Catholijk* uit deze wereld, wiens aandelen steeds gezegend zijn en in eere voortleven zal. AHORNER liet de volgende geschriften na: 1.º *Geschiede* JESU, een geschenk voor kinderen, *Augsburg*, 1786 en 1789; — 2.º *Briefe an KAROLINGEN*, een opvoedingsgeschrift, 2 dl.ⁿ, *Augsburg*, 1786 en 1787; — 3.º HIPPOKRATES *Aphorismen*, vertaald, *Weenen*, 1791; — 4.º *Bibliothek für Kinderärzte*, 2 dl.ⁿ *Weenen*, 1792. Verder: Bijdragen tot Dr. BENKERT'S *Religionsfreund*, en *Athanasia*, den *Boten für Tyrol*, en VOIGT'S *Neue Nekrolog. der Deutschen*, in welker 17.^e Jaargang, ook de biographie van AHORNER voorkomt.

AHRENDT. — Zie ARENDT.

AIKIN (JOHN), een Engelsche arts, de zoon van een presbyteriaansch predikant, werd in 1747, te *Kibworth*, in het graafschap *Leicester* geboren, had de geneeskunde te *Edinburgh* en te *Manchester* beoefend, en oefende dezelve sedert

1780, achtereenvolgend uit te *Chester*, te *Warrington* en te *Yarmouth*. Daar hij zich als een voorstander van de Fransche omwenteling had verklaard, verloor hij een groot gedeelte zijner praktijk, en kwam in 1792 te *Londen* wonen, alwaar hij zich bijna uitsluitend aan de letterkunde toewijdde, die voor hem meer aanlokkend was, en die hij sedert lang met het beste gevolg beoefende. Hij overleed den 7 December 1822, na een aantal werken in het licht te hebben gegeven, die vele kunde en vlugheid verraden, en te gelijkertijd eenen wijzen, beraden geest en eenen kieschen smaak aanduiden. De voornaamste zijn: 1.º *Mengelingen*, in proza, 1773, in 12.mo, welke hij in het licht gaf met zijne zuster LÆTITIA AIKIN, bekend onder den naam van *Mistriss BARBAULD*, die zich in *Engeland*, door hare geschriften mede beroemd heeft gemaakt; — 2.º eene vertaling van het *Leven van AGRICOLA*, 1774, in 8.vo, 2.^e uitg. met de zeden der Germanen, met zeer breedvoerige aantekeningen en eene kaart van het oude *Duitschland* vermeerderd, 1777 en 1815, in 8.vo, dikwerf herdrukt; — 3.º *Biographische aantekeningen, betreffende de geneeskunde in Groot-Brittannië*, sedert de herleving der letteren, tot op den tijd van HARVEY, 1780, in 8.vo Men treft er belangrijke en weinig bekende bijzonderheden in aan betrekkelijk meer dan vijftig genees- en heilkundigen, die tusschen de jaren 1230 en

1677 leefden; — 4.º *Overzicht van het karakter en de openbare diensten van wijlen J. HOWARD*, 1791, in 8.vo; een uitmuntend biographisch stuk, in het hoogduitsch vertaald, 1792, in 8.vo; en in het Fransch door BOULARD, 1796, in 12.mo; — 5.º *De huiselijke avondstonden*, 1795 tot 1796, 6 dl.ⁿ in 12.mo met zijne zuster *mistriss BARBAULD*. Dit werk, bijzonder voor de jeugd bestemd, is dikwerf herdrukt, en in het Fransch vertaald, 6 dl.ⁿ in 12.mo; — 6.º *Brieven van eenen vader aan zijnen zoon over verschillende onderwerpen betrekkelijk de letterkunde en den leefregel*, 1793—1800, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 7.º *Beschrijving der omstreken van Manchester*, 1797, in 4.to; — 8 *Algemeene Biographie of Levensbeschrijving der merkwaardige personen aller eeuwen en aller landen*, welke hij gezamenlijk met Dr. ENTHFIELD, zijnen vriend, T. H. MORGAN, NICHOLSON en W. JOHNSTON heeft in het licht gegeven, *Londen* 1799—1815, 10 dl.ⁿ in 4.to; — 9.º *Jaarboeken der regering van GEORGE III, van zijne komst tot den troon tot den algemeenen vrede van 1815*, 2 dl.ⁿ in 8.vo, 2.^e uitg. 1820, voortgezet tot op het einde der regering van GEORGE III, 3 dl.ⁿ in 8.vo, en verder uitgaven van verschillende Engelsche dichters en prozaïsten met *Critische aanmerkingen* gepaard, zoo als van THOMPSON, ARMSTRONG, SOMMERVILLE, GREEN, POPE, MILTON, enz.

AIRENTI (JOZEF VINCENTIUS),

den 20 Junij 1767 te *Dulcedo*, diocees van *Albenga*, in de Sardinische staten, geboren, begaf zich, nog zeer jong zijnde, in de orde der Dominikanen, en onderscheidde zich weldra door zijnen smaak voor de studie. Na opziener der bibliotheek *Calamata* te zijn geweest, werd hij bisschop van *Savona*, daarna van *Noli*, en vervolgens naar den stoel van *Genua* verplaatst, alwaar hij den 3 September 1831 overleed. Men noemt van hem: 1.º *Critisch-historische nasporingen over de godsdienstige verdraagzaamheid der oude Romeinen*, *Genua*, 1814, in 8.vo; — 2.º eene *Verklaring der tafel van PEUTINGER*, waarover ZACH in zijne *Astronomische briefwisseling* met lof gewag maakt.

AKENSIDE (MARCUS), den 9 November 1721, te *New-Castle*, aan de *Tyne* geboren. Zijn vader die tot de Presbyteriaansche sekte behoorde, deed hem zorgvuldig opvoeden. In den ouderdom van 18 jaren naar de hoogeschool van *Edimburg* gezonden, begon hij aldaar de vereischte studiën om den geestelijken staat te omhelzen. Daar hij echter meer smaak in de geneeskunde vond, zoo begaf hij zich in 1741 naar *Leyden*, alwaar hij in 1744 tot het doctoraat werd bevorderd. Hij oefende de geneeskundige praktijk het eerst te *Northampton* uit; doch wijl hij aldaar weinig bijval vond, zoo ging hij zich eerst te *Hampstead*, en daarna te *Londen* vestigen, alwaar hij

achtereenvolgend geneesheer van het ziekenhuis van *St. Thomas*, lid van het geneeskundig collegie, en van de koninklijke maatschappij werd. Op het einde van zijn leven verkreeg hij zelfs den titel van lijfarts des konings. Eene rotkoorts sleepte hem den 23 Junij 1770 in het graf. AKENSIDE bezat uitgebreide kundigheden. Hij heeft verscheiden Werken betrekkelijk zijn beroep nagelaten, die in de *Wijjsgeerige dagboeken* en in andere periodieke verzamelingen zijn opgenomen. Het belangrijkste is eene *Verhandeling over den bloedgang of rooden loop*, in het Latijn geschreven, en in 1764 afzonderlijk gedrukt. Maar AKENSIDE is tegenwoordig meer als dichter dan als geneeskundige bekend. Op verschillende tijdstippen, gaf hij Oden, Brieven en andere dichtstukken in het licht: het beste zijner dichtelijke voortbrengselen is *the Pleasures of Imagination*, waardoor hij veel roem inoogste. Even als in al de overige geschriften van AKENSIDE, straalt er eene vrijheidszucht in door, die dikwijls in het overdrevene vervalt.

* AKERBLAD (JOANNES DAVID), in 1760, in *Zweden* geboren, was sekretaris van het Zweedsche gezantschap te *Konstantinopel*, van waar hij verscheiden uitstappen naar *Troja* en *Jeruzalem* (1792 en 1797) maakte, en de resultaten zijner geleerde navorschingen, voornamelijk over de ligging van *Troja*, openlijk mededeelde, waardoor hij den

I. DEEL.

roem van eenen geleerden *philoloog* en *orientalist* verwierf, en lid van verscheiden geleerde genootschappen werd. Na zijne terugkomst verkreeg hij den post van Zweedsch zaakgelastigde te *Parijs*. Doch weldra vraagde hij zijn ontslag, en begaf zich naar *Rome*, ten einde zich ongestoord aan de wetenschappen te kunnen toewijden. De ondersteuning daartoe bewakwam hij van de hertogin van *Devonshire*. Hij overleed aldaar in Februarij 1819. Van zijne schriften noemen wij: 1.º de *Brieven aan SYLVESTER DE SACY, over het Koptische cursiefschrift, en over de Egyptische opschriften van Rosette*; — 2.º *Inscrizione Greca sopra una lamina di piombo, trovata in un sepolcro nelle vincinanze d' Atene*, 1813; — 3.º *Inscriptionis phœnicia oxoniensis nova Interpretatio, Parijs*, 1802, in 8.vo enz.

ALBANI D'URBINO (JOANNES FRANCISCUS), in 1720 geboren, was de neef van Paus CLEMENS XI, en met eenen schranderen, doordringenden geest, en een innemend gelaat begaafd. Hij werd achtereenvolgend bisschop van *Ostia* en van *Velletri*, reeds in den ouderdom van 27 jaren, kardinaal, en eindelijk deken van het heilig collegie, waarbij hij eenen grooten invloed verwierf. Hij verklaarde zich openlijk tegen de Fransche omwenteling: ook haastte hij zich, toen het republikeinsche leger *Rome* naderde, de wijk naar *Napels* te nemen, van waar hij zich naar

C

Venetië begaf, alwaar hij krachtadig medewerkte aan de verheffing van Pius VII. Later zag men hem te *Rome* diegene beschermen, welke er wegens hunne gevoelens vervolgd werden. Hij overleed in die stad in 1809.

ALBANI (JOZEF), te *Rome*, den 13 September 1750, uit dezelfde familie als de voorgaande geboren. Zijn vader was prins HORATIUS ALBANI, en zijne moeder uit het huis der prinsen van MASSA-CARRARA. JOZEF, die den geestelijken staat had omhelsd, bekleedde verschillende posten in de prelatuur. Hij was algemeen-bijzitter der Apostolische kamer, toen Pius VII hem in het consistorie van 23 Februarij 1801 tot kardinaal benoemde. Gedurende de verdrukking der Kerk in 1809, deelde de kardinaal ALBANI, de vervolgingen zijner ambtgenooten, en werd genoodzaakt naar *Frankrijk* te komen, alwaar hij eenigen tijd verbleef. Pius VII had hem tot prefekt van het goede bestuur benoemd; Leo XII verhief hem tot secretaris der breven en legaat te *Bologna*; Pius VIII verkoos hem tot staats-secretaris, en GREGORIUS XVI zond hem in hoedanigheid van buitengewoon commissaris, naar de legatiën van *Bologna*, *Ferrara*, *Ravenna* en *Forli*, zonder hem de legatie van *Urbino* en *Pesaro* te ontnemen. De kardinaal was de beschermer der Oostenrijksche natie en der staten des konings van *Sardinië*. Hij overleed te *Pesaro*, den 8 December 1834.

ALBANY (LOUISE MARIA CAROLINA VAN STOLBERG-GEDERN, gravin van,) in 1752 te *Bergen in Henegouwen* geboren, verloor reeds vroegtijdig haren vader, den prins GUSTAAF ADOLF VAN STOLBERG, die den 5 December 1757, in den slag bij *Leuthen*, aan het hoofd van een corps ruitery, waarover hij het bevel voerde, sneuvelde. Hare moeder ELIZABETH PHILIPPINE CLAUDINE, dochter van EMMANUEL, prins van HORN, deed haar eene uitmuntende opvoeding geven, en reeds in 1772 trad zij in den echt met prins KAREL EDUARD, laatsten pretendent naar het erfdeel der STUARTS. De hoven van het huis van BOURBON achtten het van hun belang het doorluchtige geslacht der STUARTS niet te doen uitsterven, en beschikten alzoo dit huwelijk, terwijl zij eenen behoorlijken lijfsgot aan de echtgenooten verzekerden. Maar nadat KAREL EDUARD, den 31 Januarij 1788 was overleden, zonder eenigen erfgenaam zijner regten natelaten, begaf de gravin van ALBANY zich naar *Rome*, alwaar zij het paleis van haren zwager betrok, en op eene edele wijze de mannen beschermden, die met roem de wetenschappen en letteren beoefenden. Zij onderscheidde onder dezelve den dichter ALFIERI, met wien zij eene zeer vertrouwelijke vereeniging aanging, die door een geheim huwelijk gewettigd werd. De beide echtgenooten kwamen *Parijs* bewonen; maar verlieten die stad weldra weder, om naar *Toskanen* terugtekeeren, alwaar

ALFIERI (zie dat art. *-Wbk.-*) nieuwe werken zamenstelde. In 1803 andermaal weduwe geworden zijnde, liet de grayin van ALBANY, ter nagedachtenis van ALFIERI een schoon marmeren praalgraf oprigten, waarvan de uitvoering aan den beroemden beeldhouwer CANOVA werd toevertrouwd; maar zij wijdde hem nog een duurzamer gedenkteeken toe, door eene prachtige uitgave der uitgezochte werken van dien dichter in het licht te geven. Haar huis was te *Florence* het vereenigingspunt geworden, van alles wat de stad aanzienlijks bevatte, en de Florentijnsche jeugd kwam bij haar lessen van goeden smaak en wellevendheid putten. Zij overleed den 29 Januarij 1824. Hare moeder, die in den ouderdom van 94 jaren, in 1826, te *Frankfort* ^{a/m.} overleed, was de laatste spruit uit het oude huis der graven van *Horn* in de *Nederlanden*.

* ALBERTRANDI (JOANNES BAPTISTA), koninklijk Poolsche bibliothekaris, bisschop van *Zenopolis*, en ridder van de *St. Stanislaus-orde*, te *Warschau*, in 1731 geboren, werd in de scholen der Jesuiten gevormd, en trad in zijn 16.^e jaar zelf in die orde. In zijn 19.^e jaar was hij openbaar onderwijzer aan het collegie te *Pultusk*, en later aan die van *Plock* en *Wilna*. Hij hield zich veel bezig met oude en nieuwere talen. Poolsche en Latijnsche gelegenheids-gedichten, en verscheiden ver-

handelingen over sterrekunde, geschiedenis enz. waren de eerstelingen zijner geleerde vlijt. Zijn snel en vlug bevattingsvermogen, zijn getrouw geheugen, en zijne beoordeelingskracht, verligten hem zijne studiën aanmerkelijk. In 1760 werd hij door den bisschop ZALUSKI tot bibliothekaris zijner aanzienlijke boekverzameling verkozen, van welke hij eenen Catalogus vervaardigde, en in 1764 verkoos hem de vorst primaat LUBIENSKI, tot gouverneur van zijnen kleinzoon FELIX LUBIENSKI, later minister van Justicie in het herzogdom *Warschau*. ALBERTRANDI bewerkte toenmaals vertalingen, voornamelijk die der Poolsche geschiedenis door SCHMIDT, met belangrijke bijvoegselen. In 1770 vergezeldde hij zijnen kweekeling naar de akademie van *Sienna*, en vervolgens naar *Rome*, alwaar hij zich voornamelijk met de penningkunde bezig hield. Na zijne terugkomst in zijn vaderland (1773), werkte hij voornamelijk voor den grootkanselier en vervolgens voor de nieuw benoemde school- en opvoedings-Commissie, in het ter zamenstelling van nieuwe schoolboeken gevormde collegie. Doch weldra werd hij tot eene groote letterkundige onderneming bestemd. Hij stelde aan koning STANISLAUS AUGUSTUS een plan voor tot verzameling der buitenslands verstrooide berigten, betrekkelijk de Geschiedenis van *Polen*. In *Rome* en *Stokholm* verzamelde hij 200 in folio deelen uittreksels tot de Pool-

sche geschiedenis, en wel in *Stokholm* dikwerf zoo, dat hij het in de bibliotheek gelezene, in zijne woning opschreef, daar het niet geoorloofd was in de bibliotheek zelve uittreksels te maken. Tot belooning voor deze diensten benoemde hem de koning tot zijnen bibliothekaris, tot bisschop van *Zenopolis*, en tot ridder der *St. Stanislaus-orde*. Als zeventigjarige grijsaard, aanvaardde hij nog het presidentschap der, in 1801, door de Poolsche grooten opgerigte *Maatschappij der vrienden der wetenschappen*. Vele zijner geleerde verhandelingen over onderwerpen der oudheidkunde en Poolsche geschiedenis zijn de vruchten zijner laatste dagen. Hij overleed den 10 Aug. 1808.

ALBERTUS VAN MECKLENBURG, koning van *Zweden*, 2.de zoon van hertog ALBERTUS I van *Mecklenburg*, en van EUPHEMIA, dochter van MAGNUS, koning van *Zweden*. De grooten van dat koninkrijk, ontevreden over MAGNUS en over zijnen zoon HAQUIN, namen de wapens op, en boden de kroon den hertog van *Mecklenburg* aan, die haar voor zich zelve van de hand wees, maar zijnen zoon den Zweedschen adel aanbeval, welke hem tot koning verkoos; deze keuze werd door de vereenigde staten bekrachtigd. MAGNUS, door *Denemarken* ondersteund, deed ijdele pogingen om den troon weder te beklimmen; hij werd overwonnen en in 1365 gevangen genomen. Daar ALBERTUS echter dezelfde misslagen beging als

zijn voorganger, zoo maakte hij zich door zijne gewelddadige handelingen bij den Zweedschen adel gehaat, die de wapens opvatte, en de ondersteuning inriep van MARGARETHA, toenmaals koningin van *Denemarken* (zie dat art. *Wbk.*), en de SEMIRAMIS van het Noorden bijgenaamd. Deze vorstin viel dadelijk in het koninkrijk. ALBERTUS, door het volk ondersteund, waagde eenen slag, waarin hij met zijnen zoon ERICH werd gevangen genomen. Gedurende zijne gevangenschap, die zeven jaren duurde, was *Zweden* ter prooi aan eenen der wreedste oorlogen, waarvan de geschiedenis melding maakt. Eindelijk gaf MARGARETHA aan ALBERTUS de vrijheid weder, doch op voorwaarde, dat men haar binnen 3 jaren de stad *Stokholm* zoude overgeven. Zoo dra ALBERTUS de gevangenis had verlaten, was hij er enkel op bedacht, om zich aan dit vernederend verdrag te onttrekken: maar toen hij kort daarna zijnen zoon ERICH had verloren liet hij *Zweden* ter beschikking van MARGARETHA, en ging zijne dagen eindigen in het klooster van *Dobran*, in het *Mecklenburgsche*, alwaar hij, zegt men, in 1412 overleed.

* ALBINI (FRANZ JOZEF, vrijheer van) een beroemde staatsman der vorige en tegenwoordige eeuw, in 1748 te *St. Goar* geboren, maakte zijne regtsgeleerde studiën te *Würzburg*. Van de betrekking van hof- en regeringsraad van den vorst-bischoep van *Würzburg*, waarmede

hij zijnen openbaren werkkring begon, werd hij in 1774 bijzitter van het keur-Mainzische kamergeret, in 1787 geheim rijks-referendaris, en in 1790, hofkanselier en minister met het volle vertrouwen van zijnen vorst. In deze hooge betrekking bragt hij verscheiden nuttige inrigtingen tot stand, en aan zijne diplomatische bekwaamheid gelukte het ook, de plundersingen en andere gewelddadigheden, der toenmaals ingevallen vijandelijke legers van den keurstaat aftewenden. Ook was hij in 1797 als lid, op het vredescongres te *Rastadt*, werkzaam. Toen in 1802, de keurvorst FREDERIK KAREL overleden was, werd ALBINI tot beheerder van het gebied van *Keur-Mainz* benoemd, en bleef ook onder den nieuwen keurvorst KAREL VON DALBERG (zie dat art. -*Wbk.*-), wiens volle vertrouwen hij evenzeer genoot, aan het hoofd der zaken. Ook toen DALBERG vorst-primaat van *Regensburg*, en later groot-hertog van *Frankfort* werd, bleef ALBINI zijn minister. Eerst na de verovering van het groot-hertogdom *Frankfort* door de bondgenooten, nadat deze hem hun vertrouwen door de opdracht van het voorzitterschap in de provisioneele regering bewezen hadden, trad hij, in 1815, in Oostenrijksche dienst, en werd door keizer FRANZ II tot gevolmagtigd minister bij den Duitschen bondsdag benoemd; doch hij overleed nog vóór het aanvaarden van dezen post te *Dieburg*, den 8 Januarij 1816.

ALDERETE (BERNARDUS en JOZEF) — *ter vervanging van dat Art. in het Wbk. 1.^e Dl. blz. 275* —, twee broeders, te *Malaga* geboren, en belangrijk door de naauwkeurige gelijkenis die tusschen hen bestond, volgden met eenen gelijken roem dezelfde studiën der schoone letteren, oudheden en regten; beide omhelsden den geestelijken staat. JOZEF verkreeg een kanonikaat van *Cordova*, dat hij echter weldra ten gunste van BERNARDUS afstond, om in de maatschappij der Jesuiten te gaan, en hij werd rector van het collegie van *Grenada*. Hij schreef een boekdeel over de *Vrijstellingen der reguliere orden*, en een ander: *De religiosa disciplina tuenda*. BERNARDUS werd te *Sevilla* tot groot-vikaris benoemd; hij vereenigde eene groote zedigheid met uitgebreide kundigheden. Men heeft van hem twee zeer gezochte werken, het eerste: *Origen de la lengua Castellana*; het andere: *Varias Antiquedades de Espana Africa, y otras provincias*. Hij is daarenboven de schrijver van eenen *Brief aan Paus URBANUS VIII* over de relikwiën van eenige martelaars, en van eene verzameling van *Brieven over de eucharistie*. JOZEF was in 1560 geboren, en overleed in 1616. BERNARDUS heeft langer geleefd.

ALDINI (ANTONIUS), een Italiaansche staatsman en diplomaat, in 1756 te *Bologna* geboren, neef van den beroemden GALVANI, maakte zijne studiën in

zijne geboorteplaats, en begaf zich vervolgens naar *Rome*, alwaar hij de regtsgeleerdheid onder bekwame meesters beoefende. In *Bologna* teruggekeerd, onderscheidde hij zich aldaar door zijne pleitgedingen, en werd tot hoogleeraar in de regten aan de hoogeschool benoemd. Nadat de Bolonezen zich bij den inval der Franschen in *Italië*, aan het gezag des Pauses hadden onttrokken, zonden zij ALDINI als gevolmagtigd minister naar *Parijs*, die als zoodanig door het directorium werd aangenomen. Hij werd vervolgens president van den raad van *Modena*, dat zich evenzeer in eene republiek had herschepen, en eindelijk president van den raad der ouden der Cisalpijnische republiek. Na den slag van *Marengo*, was hij lid der gouvèrnements-commissie, en werd naar *Parijs* gezonden, om over de zaken der republiek te handelen. In 1801 was hij lid der *Consulta*, die te *Lyon* gehouden werd; en kort na zijne terugkomst in *Italië*, werd hij voorzitter van den staatsraad. Maar nadat hij met MELZI, vice-president der republiek, had willen worstelen, werd hij buiten den raad gesloten. Toen BONAPARTE tot koning van *Italië* werd uitgeroepen, riep hij hem tot zich als minister-staatssecretaris van dat koninkrijk, welken titel hij tot op den val van NAPOLEON in 1814 behield. Daar hij zich alstoen bij den Keizer van *Oostenrijk* had aangesloten; werd hij door dien vorst in 1815 naar het congres

van *Weenen* gezonden; hij ging vervolgens *Milane* bewonen, en overleed aldaar den 5 October 1826.

ALDINI (JOANNES), beroemde *physicus*, in 1762 te *Bologna* geboren, broeder van den voorgaande, legde zich reeds in zijne prilste jeugd op de beoefening der wetenschappen met eene vlijt toe, die den roem deed voorzien, welken hij eenmaal zou inoogsten. Hij werd, wegens zijne werken in het Instituut van *Milane* opgenomen; en de meeste geleerde genootschappen van *Italië* rekenden het zich tot eer zijnen naam op de lijst hunner leden te kunnen inschrijven. Onder de proefnemingen, welke men aan hem te danken heeft, onderscheidt men die, welke men deed betrekkelijk de middelen, om het hout onbrandbaar te maken, welke in 1830 door het Instituut van *Frankrijk* met eenen prijs, en door de maatschappij van *Londen* met de groote gouden medaille werd bekroond. Ook de keizer van *Oostenrijk* wilde de diensten van ALDINI beloonen, door hem tot ridder van de ijzeren kroon te verheffen. ALDINI is te *Milane*, den 17 Januarij 1833 overleden. Hij heeft nuttige werken in het licht gegeven: 1.° *Over den vloed der zee, als bewegende oorzaak der werktuigen beschouwd*, in 8.°; — 2.° *Kort begrip van galvanische proefnemingen, Parijs*, 1803, in 8.°; — 3.° *Theoretische en op de ondervinding gegronde proeve, betrekkelijk het*

galvanismus, ib. 1804, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, met 15 platen; — 4.º *Proefnemingen met den hydraulischen hefboom*, 1811, in 8.vo; — 5.º *Nasporingen over de toepassing des stooms op de afhaspeling der tonnetjes van zijwormen*, Parijs, 1820 in 8.vo, met platen; — 6.º *Kunst om zich voor de vlam te behoeden*. ib. 1833, in 8.vo Nog heeft men van hem artikels in verschillende Fransche en Italiaansche wetenschappelijke verzamelingen.

* **ALDOBRANDINI**, een aanzienlijk Italiaansch geslacht, hetwelk verscheiden beroemde mannen heeft opgeleverd: 1.º **SYLVESTRO**, een der voornaamste rechtsgeleerden van zijnen tijd, in 1499 te *Florence* geboren. **PAULUS III** nam hem op, toen hij in 1530, door de **MEDICISSEN** verbannen werd; hij was van nu af advocaat van den pauselijken fiscus, en overleed in 1558 te *Rome*; — 2.º **IPPOLITO**, zoon van den vorige, die in 1592, onder den naam van **CLEMENS VIII** (zie dat art. -*Wbk.*-) Paus werd; — 3.º **PIETRO**, broeder des Pauses, en advokaat der apostolische kamer; — 4.º **PIETRO**, zoon des voorgaanden, was reeds in zijn 22.º jaar kardinaal, en stierf in 1620, als aartsbisschop van *Ravenna*. Hij bezat uitgebreide kundigheden, en is als schrijver bekend van het werk *De perfecto principe*; — 5.º **TOMASO**, pauselijke secretaris, vertaler van **DIOGENES LAERTIUS**. Na het uitsterven der familie **ALDO-**

BRANDINI, kwamen de goederen derzelve aan de **BORGHESE'S** en de **PAMFILI'S**,

* **ALEXANDER (F. S.)**, in 1787 te *Nijmegen* geboren, volbragt zijne geneeskundige studiën aan de hoogeschool te *Leyden*, werd daarop aan een militaire hospitaal, in eene onzer toenmalige Zuidelijke provinciën (*België*) geplaatst; vervolgde zijne loopbaan, als geneesheer en onderwijzer aan de artillerie- en genie-school te *Delft*, en bekleedde sedert 1829, met den titel van hoogleeraar in de geneeskunde, de gewigtige betrekking van eersten officier van gezondheid aan het rijks-hospitaal te *Utrecht*, tot dat hij in September 1843, tot hoogleeraar in de geneeskunde aan de klinische geneeskundige school, en honorair hoogleeraar in het zelfde vak, aan het Athenaeum illustre te *Amsterdam*, werd beroepen. Slechts een half-jaar was hij in die betrekking werkzaam, daar hij reeds den 4 April 1844, als het offer zijner menschlievende kunst, aan eene besmettelijke ziekte overleed. Bij zijne erkende verdiensten, zijne grondige geleerdheid, en zijne edele inborst, was hij voor de zieken meer dan geneesheer: hij was hun deelnemende broeder, die er steeds op uit was, om niet alleen hun lichamelijk lijden, maar ook alle smarten, waaraan hun hart leed, te verzachten of uit den weg te ruimen.

* ALEXANDER (SALOMON), de eerste protestantsche bisschop van *Jeruzalem*, in Mei 1799, in het groot-hertogdom *Posen* van joodsche ouders geboren. Weinig is er van zijne jeugd en opvoeding bekend. Men weet slechts dat hij in talmudische kennis zeer ervaren, en reeds vroeg tot den post van rabbi bevorderd werd. In latere jaren ging hij tot het christendom over, waarvan zijne studiën hem de voortreffelijkheid hadden aangetoond, en ontving in *Plymouth* het doopsel. Zijne geleerdheid stelde hem tot eene geestelijke betrekking in staat, die hij het eerst in *Ierland* als waarnemend predikant bekwam. Kort daarop gebruikte hem het genootschap ter verspreiding van het christendom onder de joden, als missionaris. Door den goeden uitslag, die hem in deze betrekking ten deel viel, aan de geestelijke kringen der hoofdstad aanbevolen, werd hij tot hoogleeraar der Hebreeuwsche taal aan het *Kings-Collegie* benoemd. Toen ridder BUNSEN in *Londen* de oprigting van een protestantsch bisdom in *Jeruzalem*, onder de bescherming der regeringen van *Pruissen* en *Engeland*, op last van zijnen soeverein, in voordragt bragt, en er besloten werd die gewigtige onderneming in het leven te roepen, was het Dr ALEXANDER, die tot eersten bisschop van *Jeruzalem* benoemd werd. Hij vertrok in het laatst van 1841, en landde den 18 Januarij 1842 te *Beirut*. Vroeger, onder de heerschappij van IBRAHIM PACHA,

was er verlof gegeven, om te *Jeruzalem* eene protestantsche kerk te bouwen. Het scheen dus, en vooral bij den dubbel invloed van *Pruissen* en *Engeland*, niet moeilijk te kunnen zijn, van de Porte eenen firman te bekomen. Deze verwachting werd echter te leur gesteld. In Januarij 1843, werd de voortzetting van het gebouw verboden, en de dringendste vertoogen des Pruisischen en Engelschen gezants, waren nauwelijks in staat, om de Porte tot de intrekking van het verbod te bewegen. Bisschop ALEXANDER moest nog andere bittere ondervindingen maken. Zijn intogt in *Jeruzalem* was, geheel zonder zijn toedoen, een zeer plegtige geweest, wyl de ambtenaren den door twee groote Europesche mogendheden aanbevolen man, eer meenden te moeten bewijzen. De andere godsdienstige gezindheden van *Jeruzalem* verhieven deswege luide klagten, dat een christelijke bisschop het waagde, de stad des martelaarschaps, met wereldlijke praal te betreden. Nog luider weêrgalmden de beschuldigingen, dat de bisschop, in het belang van *Engeland*, kuiperijën smeedde, terwijl hij in de daad in een land, waar alles intrigueerde, de eenige was, die zich met deze verwarlingen niet inliet, en er niet eens iets van begreep. Toen de opbouw der kerk eindelijk was toegestaan, rigtte hij zijne opmerkzaamheid op de aan zijn bisdom toegewezen landen. Van deze wekte *Egypte* zijne meeste

zorg, wjl aldaar, sedert de inrigling van den overlands-post, talrijke Engelschen leefden, die in *Alexandrië* reeds aan het bouwen eener kerk dachten. Bisschop ALEXANDER vertrok op den 7 November derwaarts. Op den 22 had hij *Ras-el Wady* bereikt, toen hij in den nacht eensklaps ziek werd, en zeer spoedig overleed. Zijn lijk werd, volgens zijnen wensch, naar *Jeruzalem* vervoerd. Wjl hij weinig vermogen naliet, zoo heeft zich te *Londen*, eene commissie ter ondersteuning zijner weduwe gevormd.

* ALFANI (DOMENICO), in 1483 te *Urbino* geboren, maakte gemeenschappelijk met RAPHAËL (zie dat art. -*Wbk.*-), zijne studiën onder PERUGINO. In *Urbino*, en te *Perugia*, vervaardigde hij verscheiden uitmuntende schilderijen in olieverw en *al fresco*, later werd hij verduisterd door zijnen beroemden zoon — ORAZIO ALFANI, die in 1510 te *Urbino* geboren werd. Deze beoefende met de grootste vlijt de kunstwerken van RAPHAËL, en begaf zich uit liefde tot denzelven naar *Rome*. Hij vond echter den grooten meester niet meer in leven, en betreurde smartelijk deszelfs dood. Bij het beschouwen van RAPHAËLS *Gedaante-verandering* weende hij heviglijk. De voorbeelden van RAPHAËL maakten zulk eenen indruk op hem, dat hij dezelve met zijn penseel bijna bereikte. Men heeft verscheiden *madonna's* van hem, waarvan er zich

eene uitmuntende in de Florentijnsche gallerij bevindt. ORAZIO ALFANI, wordt ook voor den aanlegger gehouden der in 1573 gestichte teekenschool van *Perugia*.

ALHOY (LODEWIJK), oud oratorist, te *Angers*, in 1755, geboren, verving, gedurende het schrikbewind, den abbé SICARD in de school der doofstommen, werd vervolgens lid van de administrative commissie der godshuizen, en in 1815, principaal van het collegie van *St. Germain*, te *Parijs*. Hij is in 1826 overleden, en heeft nagelaten: 1.º *Discours etc. (Verhandeling over de opvoeding der doofstommen)*, *Parijs*, 1800, in 8.vo; — 2.º *Les Hospices (de Godshuizen)*, een dichtstuk, *ib.*, 1804, in 8.vo; — 3.º *Promenades etc. (Dichterlijke wandelingen door de Gods- en ziekenhuizen van Parijs)*, 1826, 8.vo

* ALIBAUD (LODEWIJK), wegens zijnen moorddadigen aanslag op LODEWIJK PHILIPPUS, koning der Franschen, berucht, werd in 1810 te *Nismes* geboren, en ontving een goed schoolonderwijs. Later werd hij bij eenen koopman als leerjongen geplaatst, doch openbaarde weinig lust voor dit beroep. Hij geraakte in slecht gezelschap, en nam in 1827 dienst, bij het 15.º regiment ligte infanterie. Bij het uitbarsten der Julijomwenteling (1830), nam hij aan de zijde des volks deel aan den barrikaden-strijd; in 1834,

wegens eene vechtpartij gedegradeerd, bekwam hij zijn ontslag. In 1835 verkreeg hij bij de Telegraphie, in *Montredon* en *Carcassonne* eene kleine betrekking. Doch zijn verwarde politieke geest dreef hem ook van hier weg, naar de Poolsche en Italiaansche vlugtelingen te *Barcelona*. Zijn vader, zelf een opgewonden republikein, gaf hem reisgeld. ALIBAUD keerde echter weldra terug; liederlijkheid, afkeer van den arbeid, ijdelheid en ontucht maakten hem het leven moede, en spoorde hem tevens aan, om **LÖDEWIJK PHILIPPUS**, dien hij in zijne dweepzuchtige republikeinische gezindheid, buitengemeen haatte, te vermoorden. Hij begaf zich te dien einde in 1835 naar *Parijs*, en wachtte alhier gedurende een half jaar te vergeefs op de gelegenheid, om zijn plan ten uitvoer te brengen. Toen hij nu echter eens vernam, dat de koning op den 25 Junij 1836 van *Neuilly* naar *Parijs* zoude komen, wachtte hij met een goed geladen geweer voorzien, het koninklijke rijtuig dicht bij de poort der *Tuileries* op. Toen de koning hem snel voorbij reed, drukte hij los, doch zijn kogel miste. ALIBAUD werd oogenblikkelijk in hechtenis genomen, en be-treunde koelbloedig en zonder eenig teeken van berouw, niet anders, dan dat hij het hart van den koning niet getroffen had. Men kon bij het verhoor geene deelgenooten aan zijn plan ontdekken. Het hof der Pairs veroordeelde ALIBAUD tot den

dood, welk vonnis, den 11 Julij 1836, door de guillotine aan hem voltrokken werd.

ALIBERT (J. LOUIS), een beroemde geneeskundige, den 12 Mei 1766 te *Villefranche* (Fr. dep.^t *Aveyron*) geboren, was de zoon van een' raadsheer bij het landsgereg. De landgenoot en studie-makker van LAROM-GUIÈRE zijnde, werd hij met hem in den schoot eener congregatie opgevoed, die den roem had gehad van FLECHIER onder zijne hoogleeraren te tellen, en die, even als de congregatie van het *Oratorium*, de letteren en de godsdienst onderwees. Nadat hunne humaniora waren afgelopen, begaven de beide vrienden zich in de congregatie der vaders van de Christelijke leer, die echter weldra vernietigd werd. Bij de oprigting der Normaal-school werd ALIBERT door zijn dep.^t bestemd om de lessen derzelve te volgen; het is alstoen dat zijn smaak voor de beoefening der geneeskunde, waarin hij zulke snelle vorderingen maakte, zich openbaarde. Zijne eerste schreden in die loopbaan, werden door eenen schitterenden uitslag gekenmerkt, en de verschillende werken, welke hij in het licht gaf, verwierven hem eenen roem, die zich weldra door geheel *Europa* verspreidde. Hij was achtereenvolgend als gewoon lijfarts verbonden aan **LÖDEWIJK XVIII** en aan **KAREL X**, en overleed te *Parijs* den 5 November 1837. Zijne voor-naamste werken zijn: 1.° *Phy-*

siologie etc. (Physiologie der hartstogten), of nieuwe leer der zedelijke gevoelens 1825, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, de schrijver beschouwt in dit werk die onstuimige bewegingen der ziel als physiologische verschijnselen, waarvan hij de bron meent te ontdekken in dat dubbele instinkt, hetwelk ons aan ons zelve en aan ons geslacht hecht; — 2.º *Traité etc. (Verhandeling over de gevaarlijke koortsen)*, een werk, dat classiek is geworden, 1820, in 8.vo, 5.e uitg.; — 3.º *Traité etc. (Verhandeling over de therapeutiek)*, 1826, in 8.vo; dit werk volgens de physiologische leer van BICHAT geschreven, bevat uitmuntende praktische inzichten; — 4.º *Traité etc. (Verhandeling over de huid-ziekten)*; *Parijs*, 1806—1826, gr. in fol. met gekleurde platen; herdrukt in 1833 in hetzelfde form. onder den titel van *Kliniek van het ziekenhuis van den H. LODEWIJK*; — 5.º *Nosologie etc. (Natuurlijke ziektekunde)*, of de ziekten des menschelijken ligchaams in geslachten verdeeld, 1817, in 4.to; hiervan is slechts het 1.e dl. in het licht verschenen; — 6.º *Précis etc. (Beknopt overzicht der in de geneeskunde meest gebruikelijke mineraal-wateren)*, 1826, in 8.vo; — 7.º *Traité etc. (Verhandeling over het bloedverlies)*, naar het Italiaansch van PASTA, 1800, 2 dl.ⁿ, 8.vo; — 8.º Zeer gezochte geschiedkundige *Lofreden* op GALVANI, ROUSSEL, SPALLANZINI en BICHAT. — ALIBERT was een der medewerkers aan het *Dictionnaire etc. (Woordenboek der*

geneeskundige wetenschappen), waaraan hij een aantal uitmuntende artikels heeft geleverd.

ALIGRE (de abbé NICOLAAS ISAIAS D'), in 1752 geboren, kanonik der stift-kerk des heiligen Verlossers van Metz, werd tijdens de Fransche omwenteling met 42 andere priesters uit het *Moezel-dep.^t* verbannen, en met een aantal priesters, uit alle oorden van *Frankrijk* aangevoerd, in de reede van het eiland Aix bij *Rochefort*, op brugschepen (*pontons*) geplaatst. Door zijn sterk ligchaamsgestel, was hij in staat om aan het slecht voedsel en de wreede behandelingen, welke men hem deed ondergaan, te wederstaan. Na de vervolging kwam hij te *Parijs* terug, alwaar hij tot honorair kanonik der Lieve Vrouwen kerk (*Notre-Dame*) benoemd werd; in 1820 werd hij honorair grootvikaris van *Bourges*, en eindelijk bekwam hij in 1830 een kanonikaat in de hoofdkerk van *Parijs*. De abbé d'ALIGRE is den 12 Julij 1839 overleden. Hij heeft in handschrift eene algemeene lijst nagelaten, der naar *Rochefort* verbannen priesters. Deze zeer wel zamengestelde lijst, onderscheidt de priesters bij dep.^t, en vermeldt hunnen naam, hunnen ouderdom en hunne hoedanigheid, met de dagteekening des overlijdens van degene die bezweken zijn.

ALLÈGRE (PAULUS LAMBERTUS), te *Turijn*, in 1741, uit eene van *Genève* oorspronkelijke familie

geboren, trad, na schitterende studiën te hebben gemaakt; de geestelijke loopbaan binnen, en werd in 1807, tot bisschop van *Pavia* verheven, waaraan de titel van aartsbisschop van *Amasia in partibus* verbonden werd. Hij was in 1811, bij het den 17 Junij te *Parijs* geopende nationale concilie, uit bisschoppen van *Frankrijk* en *Italië* zamen-gesteld, tegenwoordig; een concilie dat niet het minste resultaat opleverde, en waarvan de handelingen, volgens de uitdrukking van den geleerden bisschop van *Nola*, wel ten allen tijde te zoeken zullen zijn. ALLÈGRE was een der negen prelaten, die in de maand Augustus daaropvolgende, naar *Savona*, tot Paus Pius VII gezonden werden. Hij heeft zijne dagen in 1821 te *Pavia* geëindigd, en door zijne uiterste wilsbeschikking, zijne liefde voor de armen aan den dag gelegd, welke liefde hem reeds gedurende zijn leven tot eene onafgebrokene oefening van goede werken bewogen had.

ALLEN (ETRAN), te *Salisbury*, in *Connecticut*, in 1752 geboren, toonde zich reeds vroegtijdig vijandig tegen de Engelsche regering, en na een werkdadig deel aan den opstand van de *kinderen der groene bergen* te hebben genomen, werd hij eerst verbannen, en daarna ten dood veroordeeld. ALLEN hield zich verborgen; 500 guinies waren er uitgelooft aan dengenen die zijn hoofd zou brengen; maar geen Amerikaan wilde hem verraden. Na den slag van *Lexington*, het eerste

sein tot de Amerikaansche onafhankelijkheid, maakte zich ALLEN, gezamenlijk met den generaal ARNOLD (zie dat art.-*Wbk.*) méester van *Ticonderago* en van het meer *Champlain*. Na het plan te hebben gevormd, om *Canada* aan de Engelschen te ontweldigen, hetwelk zij kort te voren van de Franschen veroverd hadden, tastte hij *Mont-réal* aan, werd teruggeslagen, en viel achtereenlopend in de handen der Wilden en der Engelschen. Laatstgenoemden behandelden hem met veel meer wreedheid dan de eersten. In 1778, aan de vrijheid teruggegeven, verwijderde hij zich van het staatkundig tooneel, en overleed plotseling in 1789. Als de eenige onder al de aanvoerders der Amerikaansche omwenteling, veinsde hij minachting voor elk godsdienstig geloof, en desniettemin geloofde hij aan de zielsverhuizing en pytagorische droomerijen. Onder den titel van *Theologie van ALLEN, of de godspraken der Rede*, 1786, had hij een hekelend spotschrift tegen MOZES en de godspraken in het licht gegeven; dezelfde man wees eenmaal aan zijne vrienden op een wit paard, terwijl hij hun zeide: *Zie dit witte paard: welnu! dat is het lichaam, dat op mijne ziel wacht, als ik dit leven zal verlaten! . . .*

ALLIATA (REINIER), een Italiaansch prelaat, niet minder beroemd door zijne talenten dan door zijne godsvrucht, in *Toskanen* den 29 Mei 1752 geboren. Hij werd in 1787, door

den groot-hertog FERDINAND, tot het bisdom van *Volterra* benoemd, en in 1806, door MARIA LOUISE, infante van *Spanje*, die gedurende eenige jaren koningin van *Hetrurië* was, tot aartsbisschop van *Pisa*. In netelige omstandigheden geplaatst, legde hij een onverschrokken beleid aan den dag, en in het concilie van *Parijs*, in 1811, was hij het die de inachtneming der canons van het concilie van *Trente* inriep. ALLIATA heeft het grootste deel gehad aan de herstelling der universiteit van *Pisa*, en aan zijne onuitputbare naastenliefde, heeft men in die stad de oprigting te danken van een gesticht voor doof-stommen. Hij is in de gevoelens der teederste godsvrucht, den 8 Augustus 1836, overleden.

* ALMENDINGEN (LODEWIJK HARSCHER VON), een Duitsche regtsgeleerde, in 1766, te *Parijs*, waar zijn vader gezant van *Hessen-Darmstadt* was, geboren. Na slechts twee jaren aan de universiteit van *Göttingen* te hebben doorgebracht, werd de talentvolle jonge man, hoogleeraar der regten te *Herborn*. Met FEUERBACH en GROLMAN, trachtte hij aan den vorm van het crimineele regt eene andere gedaante te geven. In 1803 werd ALMENDINGEN raadsheer in het oppergeregts-hof van appèl te *Hadamar*, in 1811 geheimraad en vice-director van het hofgerecht in *Wiesbaden*, en in 1816 vice-president van het nieuw opgerigte hofgerecht in *Dillenburg*. Daarbij bleef hij echter.

lid der commissie van wetgeving in *Wiesbaden*, waartoe hij als zoodanig reeds sedert 1809 behoorde. Wegens het openbaar maken van een regtsgeskil tusschen de leden van het huis *Anhalt-Bernburg*, werd hij, na een crimineel-onderzoek, dat de Pruisische regering te zijnen opzigte bewerkstelligde, door het kamergerecht te *Berlijn*, tot éénjarige vestingstraf veroordeeld, terwijl de Pruisische ambtenaren, een door hem, onder den titel van *Betrachtungen über Buchstaben-Justiz, geheime Rechtspflege und bureaukratische Procezleitung*, uitgegeven geschrift, waarin hij op de openbare meening appèlleerde, zooten opzigte van vorm als van inhoud, zooten aanstootelijk vonden, dat hun een crimineel onderzoek deswege noodzakelijk scheen. Ofschoon het Nassausche hofgerecht te *Dillenburg* de verlangde bekendmaking van het strafvonnis van de hand wees, werd ALMENDINGEN niettemin door de regering van zijne posten ontslagen. Het verdriet hierover verkortte zijn leven. Hij stierf te *Dillenburg*, den 16 Januarij 1827. Van zijne geschriften is, ofschoon onvoltooid, belangrijk: *Politische Ansichten über Deutschlands Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft*, benevens zijne *Metaphysik des Civilprocesses*, welke thans nog voor de wetenschap van groot gewigt is. Zijne gezamenlijke *Juridischen Schriften*, bestaan uit 10 deelen, *Gieszen*, 1803—1819.

ALMON (JOHN), een Engelsche boekhandelaar, die zich door zijne schotschriften heeft berucht gemaakt, werd geboren te *Liverpool*, in 1738, en kwam in den öüderdom van 21 jaren zich te *Londen* vestigen, alwaar hij den 12 December 1805 overleden is. In 1760 gaf hij in het licht *Onderzoek der regering van GEORGE II*, in genoemd jaar overleden. Dit werk vond eenigen bijval. In 1761 deed hij in het licht verschijnen een *Onderzoek van het beheer van PITT*, en na den dood van dien minister een boekdeel met *Anecdoten uit zijn leven*; verder leverde hij *Bibliographische, letter- en staatkundige bijzonderheden der beroemdste personen van (zijn) tijd* 3 dl.ⁿ, in 8.vo Toen JOHN WILKES de worsteling had aangevangen tegen het ministerie van lord BUTE, gaf ALMON in het licht *Over de gezworenen en de lasterschriften*, een *pamflet*, wegens hetwelke hij voor de *Bank des konings* in regten betrokken werd; maar deze zaak had geen gevolg. In 1770 verschenen de beruchte *Brieven van JUNIUS*, die zoo veel gerucht hebben gemaakt, en waarvan men tot heden den schrijver niet heeft kunnen ontdekken; men vervolgde de boekverkoopers, die er exemplaren van verkocht hadden; ALMON werd veroordeeld tot het betalen eener boete van tien marken, en om voor twee jaren eenen borgtogt voor zijn gedrag te stellen. Hij stichtte in 1774, het *Parlementary Register*, een geschrift bestemd om de verhandelingen der beide huizen

medetedeelen, en dat nog bij voortdoring in het licht verschijnt. ALMON heeft eene nieuwe uitgave der *Brieven van JUNIUS* geleverd, met de noodige aanmerkingen en ophelderingen tot goed verstand van verscheiden stukken dier brieven. Ook heeft hij de geschriften van JOHN WILKES met eene levensschets van dien onstuimigen schrijver in het licht gegeven. ALMON had zich gedurende zijn geheele leven, een voorstander der meest overdreven Whigs getoond. Hij schaarde zich steeds aan de zijde der schrijvers, die het gezag aanrandden, en hij heeft eene verdiende bekendheid nagelaten, van met eenen satiricken en revolutionnairn geest bezielde te zijn geweest.

* ALOPEUS (MAXIMILIAAN V.), den 21 Januarij 1748 te *Wyborg*, in *Finland*, geboren, alwaar zijn vader predikant was, studeerde eerst te *Abo* en daarna te *Göttingen*; werd reeds in 1768, bij het Russisch dep.^t van buitenlandsche zaken aangesteld, en kort daarop kanselarij-directeur. CATHARINA II zond hem met gewigtige aangelegenheden naar het hof van *Eutin*. In 1796 bekwam hij eene zending naar *Berlijn*, doch keerde spoedig weder naar *Petersburg* terug, om als lid in den staatsraad te treden. Later werd ALOPEUS, door keizer ALEXANDER als gevolmagtigde naar *Dresden*, *Regensburg* en *Berlijn* gezonden. In 1806 bewerkte hij de ontzuiming van *Launburg* door de Zweden, en voerde eene diplo-

matische zending naar *Londen*, zoo als altijd, tot volle tevredenheid van zijnen vorst uit. Met deze zending besloot hij zijne staatkundige loopbaan. Ter herstelling zijner zwakke gezondheid begaf hij zich naar *Zuid-Duitschland*, en overleed te *Frankfort* ^{a/m.} den 16 Mei 1821.

* **ALOPEUS** (DAVID, graaf v.), broeder van den voorgaande, te *Wyborg* in 1769 geboren, en in de hooge *Karels-School* te *Stutgard* opgevoed. Door zijnen broeder reeds vroegtijdig tot de diplomatische loopbaan bestemd, betrad hij dezelve, door in 1809, in zeer netelige betrekkingen, als Russisch gevolmagtigde naar *Zweden* te gaan, om dien staat tot het vastelandsstelsel te bewegen, of liever om aldaar den inval der Russen in *Finland* voortebereiden. Ten gevolge van de, kort daarop gevolgde, bezetting van *Finland* door de Russen, liet koning GUSTAAF ADOLF IV van *Zweden* hem in hechtenis, en zijne papieren in beslag nemen. Na de Zweedsche omwenteling, welke den afstand van GUSTAAF ADOLF ten gevolge had, benoemde hem keizer ALEXANDER tot lid van den geheimraad, vereerde hem met de *St. Anna-orde* 1.^e klasse, en schonk hem een landgoed, met een inkomen van 5000 roebels. Later werd hij tot den graven-stand verheven. Het bondgenootschappelijk verdrag tusschen *Zweden* en *Rusland* (1809), werd evenzeer door ALOPEUS onderteekend. In

1813 was hij commissaris-generaal bij het leger der bondgenooten, en na den vrede gevolmagtigd Russisch minister aan het hof van *Berlijn*; alwaar hij in 1831 overleden is.

* **ALPHEN** (ANTONIUS VAN), den 16 Mei 1748, te *Boxtel* in *Noord-Brabant* geboren; volbragt zijne studiën te *Louwen*, waarin hij zulke snelle voordeelingen maakte, dat hij reeds in 1767, bij de algemeene promotie, de achtste plaats van de eerste linie in de wijsbegeerte bekleedde. Na met even veel lof zijnen godgeleerden cursus gemaakt te hebben, werd hij in 1773 priester gewijd, en in het daaropvolgende jaar tot licentiaat in de H. godgeleerdheid en lector in het Collegie van DRI-UTIUS te *Louwen*, benoemd. Naar zijnen geboorte grond teruggekeerd, werd hij in 1777 kapellaan te *Boxtel*. Zijn ijver en zijn beleid in die betrekking werden weldra door den toenmaligen Apostolijken vicarius van het bisdom *'s Hertogenbosch*, AARTS, opgemerkt, zoo dat deze hem in 1782, als kapellaan te *Schijndel* aan zich verbond, en, bij eene speciale vergunning van den H. stoel, hem tot zijnen aanstaanden opvolger aannam, en reeds in 1787 aan hem de pastorie van *Schijndel* opdroeg. Na den dood van genoemden vicarius aanvaardde hij, den 13 Augustus 1790, deze, wel altijd, doch vooral toenmaals, wegens de zich opvolgende beroerten, moeilijke en netelige waardigheid: hij kweet zich echter van dezelve

met den grootsten lof; boezemde zelfs den vijanden der Kerk ontzag in, trotseerde met de heldhaftigste standvastigheid ballingschappen en gevangenschappen: eerst den 14 April 1810, te *Vincennes* bij *Parijs*; van waar hij den 21 December daaropvolgende naar *Mechelen* werd vervoerd, en nog in hetzelfde jaar weder naar *Parijs*, tot dat hij eindelijk, na verloop van vier jaren, op den 24 April 1814, tot onuitsprekelijke vreugde van allen, aan zijne kudde werd teruggegeven, zijne ambtsbedieningen weder opvatte, die hij tot aan zijnen dood met den uitstekendsten ijver vervulde. Met een doorzigtig oordeel begaafd, wist hij de moeilijkste en meest ingewikkelde zaken, op den eersten oogslag te bevatten; nooit kwam hij echter tot een besluit dan na de zaak rijpelijk overwogen en zich door het gebed, en toelichting van deskundigen gesterkt te hebben; en het was uit diezelfde bron van Christelijke voorzigtigheid en opregte manmoedigheid, dat hij die groote standvastigheid putte, waardoor hij niets roekeloos, maar ook niets met beschroomdheid ondernam, waardoor hij als eene onbewegelijke rots stond, te midden eener onstuimige zee, de grootste gevaren tartte, en veel liever gevangenis, ballingschap en kerker verduurde, dan een haarbreed van zijnen plicht afte wijken. Tot in het jaar 1797 bestond er in het bisdom 's *Hertogenbosch*, geene enkele inrigting ter onderwijzing van kweeke-

lingen des heiligdoms, en de instituten en middelen, welke te *Lewen* voor de kerkelijke opleiding en onderrigting aanwezig waren, werden aldaar in dat jaar gesloten. Terstond sloeg VAN ALPHEN de handen aan het werk, om in zijn diocees een seminarie opterigten, en werd daarin door godvruchtige geloovigen op eene waardige wijze ondersteund: God zegende hun werk, en het seminarie in twee afdelingen gesplitst, dat nog den roem en het sieraad der *Meijerij* uitmaakt, verrees als door eenen tooverslag. — Zeer eenvoudig in zijne huisselijke levenswijze, doch gul en gastvrij jegens anderen, beschouwde VAN ALPHEN alles wat hij niet tot het volstrekt noodzakelijke behoefde als het eigendom der armen, die hij dikwijls de *levende tempels van CHRISTUS* noemde. Na in zijne laatste ziekte als eene uiterste wilsbeschikking, aan al zijne onderhoorigen hartelijke en vaderlijke vermaningen gerigt en de heilige Sacramenten der stervenden ontvangen te hebben, overleed de waardige man te *Schijndel*, den 1 Mei 1831, en *al het volk beweende hem, en zij waren vele dagen in rouw, terwijl zij zeiden: hoe is de klooke gevallen die Israël behoedde? I. Machb. IX, 20—21.* Eene bijzonderheid, die de vicarius VAN ALPHEN, wegens zijne zedigheid, gedurende zijn leven steeds geheim heeft gehouden, verdient alhier echter vermeld te worden. Te *Parijs* zijnde, had hij den Paus over zijn gehouden gedrag in de zeer

moeijelijke tijdsomstandigheden geraadpleegd, en eenige stukken ter beoordeeling aan Z. H. voorgedragen, terwijl hij daarbij van den H. Vader verlangde te weten of hij regtmatig, heilig en voor de zaligheid dienstig had gehandeld? Pius VII heeft hier *eigenhandig* op geantwoord, dat het gedrag van den Apostelijken vicarius van 's Hertogenbosch hem tot verwondering had gediend, dat hij er ten hoogste over voldaan was, en hetzelfde in alle deelen goedkeurde; en nadat de Paus weder in vrijheid was gesteld, heeft hij VAN ALPHEN met een' brief van gelukwensching vereerd, waarin Z. H. andermaal het gehouden gedrag des vicarius zoodanig verheft, dat zijn lof niet verhoogd kan worden.

* ALVAREZ (*Don José*), een beroemde Spaansche beeldhouwer, de zoon eens steenhouwers te *Priego*, in *Andaluzië*, den 23 April 1768 geboren, beoefende de teekenkunst aan de akademie van *Grenada*, en hield zich daarbij ook bezig met boetseren. Door de gunst des bisschops van *Cordova*, kwam hij in de akademie *San Fernando* te *Madrid*, waar hij weldra den eersten akademischen prijs behaalde. Ook verschaftte hem deze prijs (een half verheven beeldwerk, hetwelk voorstelt hoe FERDINAND I en zijne zonen, blootsvoets, het lijk van den H. ISIDORUS, naar de kerk van *St. Juan de Leon* dragen), de gunst des konings, die hem

I. DEEL.

eene jaarwedde van 12,000 realen, tot zijne volkomene ontwikkeling, te *Rome* en te *Parijs* deed aanwijzen. Nu begaf zich ALVAREZ het eerst naar *Parijs*, waar hij kort daarop den tweeden prijs aan de akademie bekwam. Betrekkelijk zijnen GANYMEDES, dien hij aan de tentoonstelling van 1804 leverde, verklaarde zich DAVID, » dat, mogt men denzelfen uit de aarde hebben gegraven, het eene uitgemaakte oudheid zoude zijn." Zelfs NAPOLEON bezocht ALVAREZ in zijne werkplaats, en schonk hem eene medaille ter waarde van vijfhonderd franken. Nu wilde de kunstenaar ook ACHILLES voorstellen, op den oogenblik dat hij den doodelijken pijl ontving; maar hij had het ongeluk het meesterlijke model te breken en, na vergeefs beproefd te hebben hetzelfde te herstellen, begaf hij zich, uit verdriet over deze mislukking naar *Rome*. Aldaar werkte hij op last van NAPOLEON, voor de zaal van het Quirinaalsche paleis op *Monte-Cavallo*, vier *bas-reliefs* uit, in welke hij LEONIDAS in de *Thermopylen*; de leger-monstering van JULIUS-CÆSAR; CICERO's droom van de grootheid van OCTAVIUS, en PATROCLUS, in den droom aan ACHILLES verschijnende, volgens het oordeel van CANOVA en THORWALDSEN, op eene meesterlijke wijze voorstelde. Intusschen kwamen deze *bas-reliefs*, niet uit derzelver gips-platen te voorschijn, wjl de verandering der staatkundige

D

betrekkingen de uitstelling op derzelver bestemmingsplaats belletteden. Door dezen arbeid viel hem echter de eer ten deel van het lidmaatschap der akademie van *San-Luca*. Ook de groep *ANTIOCHOS* en *MEMNON*, benevens de kolossale groep van *Saragossa* zijn werken, die hij toenmaals in *Rome* voortbragt. Koning *FERDINAND VII* van *Spanje* benoemde hem tot hof-beeldhouwer, en schonk hem het kruis van eer. *ALVAREZ* keerde toch eerst in 1826, naar *Madrid* terug, en overleed aldaar den 26 Novb. 1827. Van zijne voortbrengselen verdienen nog vermeld te worden eene *VENUS*, uit wier voet *AMOR* eenen doorn trekt; een bevallige *AMOR* met de zwaan, en een marmeren borstbeeld van *ROSSINI*. Uit al de werken van *ALVAREZ* spreekt een onbetwistbaar genie, een levendig gevoel en eene verhevene natuur, en als krachtvolle geest, staat hij in elk geval boven *CANOVA* (zie dat Art. -*Wbk.*).

* *AMANN* (*ANDREAS*), in 1774, te *Bach* geboren, werd gelijktijdig met den beroemden von *DUNIN* (zie dat Artikel) later aartsbisschop, en den vrijheer *BONIFACIUS* von *KEMPF*, te *Fulda*, later dom-decanus, te *Rome*, in het Duitsche collegie tot den geestelijken staat gevormd, en den 11 Mei 1797 tot priester gewijd. De kostbare uitzet, welken het collegium *Germanicum* te *Rome* aan zijne jonge geestelijken naar het vaderland medegeeft, eene waarlijk geestelijke vorming, en

eene, in de inwendige diepte des harten gewortelde, Catholijke en Kerkelijke gezindheid, dezen bragt ook *AMANN* van daar mede. Gedurende 21 jaren bekleedde hij in het diocees van *Regensburg*, in verschillende pastorijën de betrekking van kapellaan, en eindelijk die van koor-vicarius, aan de domkerk te *Regensburg*. Daarna was hij 9 jaren lang pastoor te *Darshofen* in den *Opper-Palts* en in het bisdom *Eichstädt* tot in het jaar 1827. Van hier trok hem zijn vriend en beschermer, *KAREL JOZEF* von *RICCABONA*, bisschop van *Passau*, in zijne nabijheid en in zijn huis. *AMANN* volgde die roepstem, en werd den 17 Mei 1827, bisschoppelijk secretaris, en in het vervolg ook domvicarius, ceremoniaris en godsdienst-onderwijzer te *Passau*. Hij bleef als secretaris bij den bisschop *RICCABONA*, tot aan diens dood, den 25 Mei 1839 voorgevallen. — In al zijne menigvuldige betrekkingen, zoo wel in het burgerlijke en maatschappelijke leven, als in de Kerk, deed *AMANN* zich kennen, als een' vromen, van den zachten geest des Christendoms geheel doordrongen man, steeds liefderijk en dienstvaardig jegens iedereen, terwijl hij steeds streefde naar de liefde der menschen, om dezelve des te zekerder tot de liefde Gods te geleiden. Al zijne uitwendige vormen waren aangenaam en bescheiden, maar hij prijkte nooit met wereldschen glans, die van den booze is: men heeft hem

geenen oogenblik gezien, waarin men in hem niet den eerwaardigen priester in woord en daad en houding moest vereeren. Met eene treffende, getrouwe liefde, was hij tot aan zijn einde aan zijne vroegere parochiekinderen te *Darshofen*, en aan de gemeenten, over welke zich nog vroeger zijne werkzame zielzorg had uitgestrekt, verkleefd. AMANN was vooral een kindervriend, naar het voorbeeld van CHRISTUS den Heer. Hij zegende de kinderen, en smeekte met brandende, doch kommervolle liefde, dat God hunne onschuld bewaren mogt. Zijne vlijt en werkzaamheid, ook te midden van veelvuldig lichamelijke lijden en talrijke bezwaren, stelden hem in staat, verscheiden gebeden- en stichtelijke boeken te vervaardigen, waarbij hij vooral de behoeften der jeugd in het oog hield. Reeds in 1837 verscheen van hem in de Fransche taal een zeer wel geschreven volledig gebedenboekje: 1.º *Recueil de prières et méditations*, Passau, 1837. Op dit volgde een bijzonder aanbevelens waardig Latijnsch gebedenboek; — 2.º *Libellus precum in usum studiosorum aliorumque, editio secunda auctior*, Passivii sumptibus auctoris, 1845, in 12.mo. Nog weinige weken voor zijnen dood, hield de vrome man er zich ijverig mede bezig, om deze nieuwe uitgave, bij het begin van het studiejaar, in de gestichten van onderwijs te verspreiden. Want het verdient opgemerkt te worden, dat

de welwillende man, zich de uitgave op eigen kosten, en de daarmede voor hem verbondene zeer lastige moeiten, daarom getroostte, ten einde, zonder eenige tijdelijke winst, zijn boekje, voor hetwelk hij zelfs den band bezorgde, voor eenen zeer geringen prijs, in de handen van arme studenten te kunnen brengen. Ook was de in 1843 verschenen uitgave van dit gebedenboek reeds binnen een jaar uitverkocht, en eene nieuwe uitgave noodzakelijk geworden; — 3.º *Betrachtungen über das Leiden unsers Heilandes JESU CHRISTI vom H. ALPHONS MARIA u. s. w.*, Passau, 1844. Dit werk heeft de vrome uitgever aan zijne vroegere gemeentenaren opgedragen. Hij besloot zijn, bijna tot aan den laatsten ademtogt, voor de eer Gods werkzaam leven, den 8 December 1845.

AMANTON (CLAUDIUS NICOLAAS), een Fransche regtsgeleerde en letterkundige, in 1760, te *Villers-les-Pots*, bij *Auxonne* geboren, volgde, na in die stad gestudeerd te hebben, te *Dijon* den leergang der universiteit, en werd in 1783, als advokaat bij het parlement aangenomen. Daar hij de beoefening der letteren met de regtsgeleerde studiën vereenigde, vervaardigde hij met LIGERET DE CHAZEX, een klein lierdicht getiteld: *Apotheose etc.* (*Verheffing van RAMEAU*), *Dijon*, 1783, in 8.vo Vier jaren later begon hij verschillende stukken te leveren

voor de *Gazette des tribunaux* en het *Journal de Bourgogne*. In 1792, begaf AMANTON zich naar *Auxonne*, alwaar hij gedurende eenige jaren onder toezigt werd geplaatst. Nadat de akademie van *Dijon*, in 1798 hersteld was, werd hij het volgende jaar in dat genootschap opgenomen, waarvan hij een der werkzaamste leden werd. In 1806, werd hij tot maire der stad *Auxonne* benoemd, welke betrekking hem echter niet belette zijne letterkundige werkzaamheden voortzetten. In 1811 ging hij *Dijon* bewonen. In 1813 werd hij eigenaar van het *Journal de la Côte-d'Or*, en behield tot in 1831 de leiding dier verzameling, waarin hij een aantal artikels over letterkundige onderwerpen plaatste. In 1830 van de betrekking van prefektuurraad, welke hij sedert 1812 bekleedde, ontslagen, begaf hij zich naar het kasteel van *Meudon*, bij *Parijs*, waarvan een zijner zonen luitenant des konings was, en overleed aldaar den 28 September 1835. Van de talrijke werken door AMANTON zamengesteld, of waarvan hij de uitgever was, willen wij slechts de volgende aanvoeren: 1.º *Mémoire etc.* (*Memorie voor het groot burgerlijk ziekenhuis der stad Auxonne, betrekkelijk een onderwerp van liquidatie der openbare schuld*), *Dijon*, 1800, in 8.vo; — 2.º *Recherches etc.* (*Biographische nasporingen betrekkelijk den onderwijzer der artillerie LOMBARD*), *Dijon*, 1802, in 8.vo; — 3.º *Parti-*

cularités etc. (*Onuitgegevene en weinig bekende bijzonderheden betrekkelijk LA MONNOYE, CREBILLON en PIRON, bijeenverzameld door C. X. GIRAULT, en met aantekeningen door AMANTON in het licht gegeven*) *Dijon*, 1820, in 8.vo; — 4.º *Lettres etc.* (*Bourgondische brieven of briefwisseling over verschillende onderwerpen van letterkundige geschiedenis, levensbeschrijving, boekenkunde enz.*), *Dijon*, 1823, in 8.vo; — voorts verscheiden stukken in het plat Bourgondisch enz.

AMAR-DURIVIER (JOANNES AUGUSTINUS), een beroemde letterkundige te *Parijs* in 1765 geboren. Na zeer goede studien in het collegie van *Montaigne* te hebben gemaakt, waarin hij met eene beurs werd geplaatst, wijdde hij zich aan het onderwijs toe. De congregatie der christelijke leer nam hem in haar midden op, en hij onderwees aldaar de humaniora tot in 1791, tijdstip der ontbinding van alle onderwijzende genootschappen. Hij werd alstoen naar *Lyon* beroepen, alwaar hij zich met eene bijzondere opvoeding belastte. Na het beleg dier stad in 1793, werd hij in de gevangenis geworpen en van zamenzwering beschuldigd. Reeds was de revolutionnaire commissie met zijn proces begonnen, waarvan men de noodlottige ontkenning ligtelijk kon voorzien, toen hij door de erkenning van een lid dier commissie, welke hij in de gelegenheid was geweest, eenige

dienst te bewijzen, aan zijne beulen onttrokken werd. Aan de vrijheid teruggeven, doch kort daarop op nieuw vogelvrij verklaard, haastte hij zich Lyon te verlaten, alwaar hij eerst na den dood van ROBESPIERRE terugkwam, om zijne nederige bediening van onderwijzer weder optevatten, welke hij tot in 1802 bekleedde. Omtrent dezen tijd, in hoedanigheid van opziener aan de Mazarijnsche bibliotheek verbonden, vereenigde hij met die betrekking eenen leerstoel in het *Lycée Napoléon*, later *collegie Hendrik IV.* In 1816 verliet AMAR de loopbaan des onderwijs, om zich uitsluitend met letterkundige werkzaamheden bezig te houden. In 1829 ontving hij den titel van honorair-inspecteur der akademie van *Parijs*, met de versierselen van het legioen van eer. Hij is te *Parijs* den 26 Januarij 1837 overleden. Deze schrijver heeft zich door zijne werken eenen eervollen naam in de letterkunde verworven. Men heeft hem de volgende uitgaven te danken: 1.º *Chefs-d'Œuvres de GOLDONI*, met het Italiaansch er tegen over, en met aantekeningen en ophelderingen, *Lyon*, 1800, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 2.º *Le culte etc. (De eeredienst hersteld en de regeringloosheid overwonnen)*, een dichtstuk in 3 zangen, *Lyon*, 1801, in 8.vo; — 3.º *Le fablier etc. (De Engelsche fabeldichter met den tekst er tegenover, gevolgd door taalkundige aantekeningen)*, *Parijs*, 1803,

in 8.vo; — 4.º *La gymnastique etc. (De lichaamsoefening der jeugd, of Verhandeling over de oefeningsspelen, beschouwd met betrekking tot derzelver physisch en zedelijk nut)*, *Parijs*, 1803, in 8.vo met platen; — 5.º *Le lycée etc. (Het lyceum der nuttige en aangename kunsten of Volledige cursus van opvoeding)*, *Parijs*, 1804, in 8.vo; — 6.º *Conciones et orationes poëticae*, *Parijs*, 1819, in 12.mo; — 7.º *Choix etc. (Keuze van verhandelingen, aan Fransche geschiedschrijvers en redenaars ontleend)*, *Parijs*, 1822, in 12.mo; — 8.º *Conciones poëticae græcæ, seu orationes variae e poetis græcis excerptæ*, *Parijs*, 1823, in 12.mo Voorts verscheiden tooneelstukjes, bijdragen tot verschillende tijdschriften, wier trouwe medewerker hij steeds was, vertalingen en uitgaven van Latijnsche classici enz. enz.

AMARAL (ANDREAS D'), aan dat artikel in het *Wbk.* bij te voegen: » AMARAL bezat moed en krijgskundige talenten, maar zijne overdrevene trotschheid nam al zijne ordebroeders tegen hem in. In eene onderneming (1510) tegen den soudaan van *Egypte*, had hij tot ambtgenoot, in het bevel over de galeijen der Godsdienst, den commandeur PHILIPPUS DE VILLIERS DE L'ISLE ADAM (zie dat Art. -*Wbk.*-), die, gematigder, zich naar het gevoelen van D'AMARAL voegde. De overwinning, welke deze be-

haalde, was volledig; ondanks de aanmatigingen van d'AMARAL, was het intusschen L'ISLE ADAM, die kort daarna tot groot-meester werd verkozen. In zijnen toorn, zeide de eerste, » dat L'ISLE ADAM de laatste groot-meester zoude zijn, die te *Rhodus* zoude heerschen." Dit gezegde en de verklaringen van eenen bediende, dienden tot grondslag der tegen hem ingebragte beschuldiging. » De diensten door d'AMARAL aan de godsdienst bewezen (zegt VERTOT), zijne standvastigheid te midden der wreedste folteringen der pijnbank, dat alles ware in staat geweest om tegen de verklaring van eenen bediende optewegen, en welligt dat men den kanselier der orde niet zoo strengelijk zou behandeld hebben, indien, wanneer het om het heil van den Staat te doen is, het vermoeden alleen niet eene misdaad ware, welke de staatkunde zelden vergeeft."

AMORETTI (CARLO), — *ter vervanging van het eerste gedeelte van het Art. AMORETTE in het Wbk.* — In 1740, te *Oneglia*, in het *Milanesche*, geboren, begaf zich in den geestelijken staat, en verwierf eenen beroemden naam in de delfstofkunde. Hij werd een der opzieners van de Ambroziaansche bibliotheek te *Milane*, hetwelk hem in de gelegenheid stelde om talrijke nasporingen te maken. Hij was lid van de akademie dier stad, en werd in den raad der mij-

nen van het koninkrijk *Italië* opgenomen. Men heeft hem te danken: 1.º *Reis van Milane naar de drie meren Como, Lucano en Major, Milane*, 1805, in 4.to; dit in het Italiaansch uitgegeven werk, is in verscheiden talen vertolkt, men vindt in hetzelfde eene beschrijving aller delfstoffelijke zelfstandigheden des lands, die even zoo naauwkeurig als belangrijk is; — 2.º een aantal *Verhandelingen en losse stukken* over hetzelfde onderwerp, of over andere onderwerpen de wetenschap en de letteren betreffende, in wetenschappelijke verzamelingen van *Italië* opgenomen; — 3.º *Le guide etc. (De gids der reizigers naar Milane)*, 1805, 2 dl.ⁿ in 12.mo, in het Fransch geschreven; — 4.º eene uitgave der *Eerste reis rondom de wereld door PIGAFETTA*, met aantekeningen en ophelderingen, *Milane* 1800, in 4.to, door hem zelve in het Fransch vertaald, en herdrukt te *Parijs*, 1801, in 8.vo Hij heeft daarenboven eene uitgave geleverd der *Reis van FERRER MALDONALDO door den Atlantischen Oceaen, langs het Noord-westen, Milane*, 1811, in 4.to, in het Fransch vertaald, *Piacenza*, 1812, in 4.to De abbé AMORETTI is den 24 Maart 1816 te *Milane* overleden.

AMOUDRU (ANATOLIUS), een bouwkundige, in 1739 te *Dôle* geboren. Na te *Parijs* de leergangen van BLONDEL te hebben gevolgd, werd hij onder de kweekelingen van Louis opgenomen, die, daar hij zijne ta-

lenten en zijne vlijt opmerkte, toegenegenheid voor hem opvatte, en hem medenam naar *Polen*, werwaarts hij door de magnaten geroepen was, om de plannen te ontwerpen, en den opbouw te besturen, van verscheiden paleizen van *Warschau*. Van deze reis, die voor zijn onderrigt niet verloren was, teruggekeerd, werd hij in *Frankrijk* bij verscheiden gewigtige bouwingen gebruikt. Het is aan hem, dat men het schoone kasteel van *Fresnes*, bij *Vendôme*, in 1765 opgerigt, te danken heeft. In 1775, té *Dôle* teruggekeerd, beoefende hij de regtsgeleerdheid, en werd tot advokaat bij het parlement bevorderd, hetwelk niet belette, dat hij eenigen tijd daarna benoemd werd tot architect van het meesterschap der wateren en bosschen, voor de Oostelijke provinciën, welken post hij tot aan de omwenteling bekleedde, zonder zijne regtsgeleerde praktijk te laten varen. In 1790, tot maire van *Dôle* verkozen, wees hij die eer van de hand, welke hij echter in het volgende jaar, na eene nieuwe verkiezing, aannam. Tot lid der arrondissements-regtbank benoemd, nam hij in 1797 zijn ontslag van die betrekking, om zich geheel aan de uitvoering van het kadaster van het grondgebied van *Dôle* toetewijden, welken arbeid hij binnen tien jaren ten uitvoer bragt. AMOURU overleed in 1812. Men heeft van hem: 1.º *Cadastré etc. (Perceels-gewijs kadaster der stad Dôle)*, 1808.

in 4.to; — 2.º *Des mesures etc. (Over de maatregelen betrekkelijk den akkerbouw, in Franche-Comté in gebruik, over derselver onderlinge betrekking en met het nieuwe metrische stelsel)*, *Dôle*, in 8.vo De schrijver geeft hierin de ware lengte van den ouden Bourgondischen voet op. Hij heeft in handschrift nagelaten: *Notice etc. (Geschiedkundige beschrijving der stad Dôle)*, welke stad hij voor het oude *Didatum* houdt.

* AMPÈRE (ANDREAS MARIA), een beroemde wiskunstenaar en natuurkundige, den 20 Januarij 1775 te *Lyon* geboren, bekleedde de posten van algemeen-inspecteur der universiteit, en van hoogleeraar aan het *Collège de France*, te *Parijs*. De dood van zijnen vader, die in 1793, als koningsgezinde gequillottineerd werd, maakte op den jongen AMPÈRE, eenen diepen en smartelijken indruk, en verlamde voor eenigen tijd zijne geestkrachten, die hij reeds in zijne vroege jeugd voornamelijk aan de wiskundige wetenschappen had toegewijd: want reeds in den ouderdom van 14 jaren beoefende hij LEGRANGE'S *Mécanique analytique*, en herhaalde bijna al de berekeningen van dit werk. De brieven over de kruidkunde van ROUSSEAU wekten hem uit zijne gevoelloosheid weder op, en nu legde hij zich met vernieuwden ijver op de wetenschappen toe. Hij hield zich toenmaals ook bijzonder met classieke letterkunde

bezig. In *Lyon* moest hij door privaat-onderwijs zijn onderhoud verdienen; daarbij beoefende hij zelf, door de schriften van LAVOISIER opgewekt, de schei- en natuurkunde. In 1801, ging hij als hoogleeraar dezer beide wetenschappen naar *Bourg*, alwaar hij zijn *Essai etc.* (*Proeve over de wiskundige theorie van het spel*), *Lyon*, 1802; in 4.to, schreef, en in 1805 werd hij als hoogleeraar der *Analysis* aan de polytechnieke school te *Parijs* beroepen. Toenmaals hield hij zich langen tijd met de bespiegelende wijsbegeerte bezig. De akademie van wetenschappen verkoos hem in 1814, in de plaats van *Boscut* tot lid; zij had daartoe voornamelijk aanleiding gevonden in zes verhandelingen van AMPÈRE over wiskundige onderwerpen, in het *Journal de l'École polytechnique*, en in het *Recueil de l'Institut* geplaatst. Van af dezen tijd hield hem bijna uitsluitend het magnetismus en de electriciteit bezig. Zijne zoo belangrijke ontdekkingen in dat gebied, ontwikkelde hij in de volgende schriften: *Recueil d'observations électrodynamiques*, 1820; — *Précis de la théorie des phénomènes électrodynamiques*, 1824, en *Description d'un appareil électrodynamique*, 1824. — In zijne *Annales etc.* (*Natuur- en scheikundige Jaarboeken*), deelde hij zijne proefnemingen en de uitkomsten derzelve mede, betrekkelijk de *identiteit* der magnetische en elektrische kracht. In 1824 werd hij hoogleeraar

der proefondervindelijke natuurkunde aan het *Collège de France*, en in 1826 algemeen inspecteur der universiteit, in welke betrekking hij voornamelijk met *Cousin*, aan de hervorming van het schoolwezen trachtte te werken. Ondanks de verzwakking zijner gezondheid, door overspanning in den arbeid te weeg gebragt, wilde hij in 1836, zijne inspectie-reis nog maken; maar zoodra hij te *Marseille* was aangekomen begaven hem zijne krachten geheel en al, en na een kortstondig ziekbed, overleed hij aldaar den 9 Junij. AMPÈRE was niet alleen een beroemde geleerde, hij was ook een regtschapen en opregt godsdienstig man. Het verheven vernuft en de uitgebreide kundigheden, welke hij bezat, werden in hem opgeluisterd door eene zedige eenvoudigheid, eene zachte inborst, en eene innemende goedhartigheid, die hem deden beminnen door allen die hem kenden. Doordrongen van dankbaarheid jegens de Voorzienigheid, welke hem zulke edele geestvermogens had verleend, tot in de laatste oogenblikken zijns levens getrouw in de vervulling der pligten der godsdienst, welke zijn geluk uitmaakten, luisterde bij hem de oefening het geloof, en het geloof de oefening op. AMPÈRE heeft eenen zoon nagelaten, die zijnen naam waardiglijk handhaaft en met roem in het *Collège de France*, den leerstoel der Fransche letterkunde bekleedt.

ANAPIUS EN AMPHINOMUS, twee

broeders, wier namen de geschiedenis, wegens hunne uitstekende ouderliefde bewaard heeft. Toen hunne geboorteplaats *Catana*, bij eene verschrikkelijke uitbarsting van den *Etna*, met eene geheele overstroming van gloeiende lava bedreigd werd, en alle inwoners van *Catana*, met het gene wat zij het kostbaarste hadden, die stad ontvlugten, namen deze beide broeders, hunnen vader en hunne moeder, die wegens hunnen ouderdom niet in staat waren om te ontvlugten, op hunne schouders, en ontvloten met dien last de stad; toen echter, zoo als de geschiedenis verhaalt, de lava op het punt stond, van hen te bereiken, verdeelde zij zich in twee zijdelingsche stroomen, zoo dat de edele jongelingen het geluk smaakten hunne ouders in veiligheid te brengen. Er werden hun te *Catana* standbeelden opgericht, en men vereerde hen onder den naam van *Vrome broeders*.

* ANASTASI (BRATANOWSKI), een der uitstekendste kanselredenaars van *Rusland*, in 1761, in een dorp bij *Kiew*, van arme ouders geboren, studeerde te *Perejaslawl*, werd daarop onderwijzer der dicht- en redeneerkunde aan eene geestelijke school, en nadat hij in eene orde was getreden, archimandriet of abt van verschillende kloosters, eindelijk (1796) van het *Nowospasker-klooster* in *Moskau*. In 1797 werd hij

bisschop van *Wit-Rusland*, in 1801 aartsbisschop en in 1805 bijzitter der heilige synode. Hij overleed in 1816 te *Astrakan*. Zijne *Leerredenen*, 4 dl.ⁿ, *Petersburg*, 1796, en *Moskau*, 1799 tot 1807, worden in *Rusland* voor model-preken gehouden. Bekend is ook zijn *Tractatus de concionum dispositionibus formandis*, *Moskau*, 1806.

ANCILLON (JOANNES PETRUS FREDERIK), klein-zoon van KAREL ANCILLON (zie dat Art. -*Wbk.*-), een beroemde letterkundige, publicist en staatsman, te *Berlijn*, den 30 April 1767 geboren, had aan zijnen vader, eenen geleerden en achtenswaardigen man, het voorrecht eener zorgvuldige en oordeelkundige opvoeding te danken. Reeds vroegtijdig tot het leeraarsambt bestemd, ontving hij in het Fransch collegie van *Berlijn*, en vervolgens in de theologische faculteit, het onderwijs, dat hem daartoe moest opleiden. Na zich naar *Geneve* te hebben begeven, met oogmerk om er zijne studiën te voltooien, deed ANCILLON eene reis naar *Parijs*, op den oogenblik, waarop de Fransche omwenteling begon uittebarsten, en geraakte er in kennis met MIRABEAU. In *Berlijn* teruggekeerd, oefende hij er de bediening uit van hoogleeraar der geschiedenis, bij de koninklijke militaire akademie, en van predikant der Fransch-hervormde gemeente. Zijne vlugge voordragt, gepaard met eene zekere

zalving, deden zijne welsprekendheid bijval vinden. Eene rede; welke hij in 1791, in tegenwoordigheid van prins HENDRIK van *Pruissen*, bij gelegenheid der inzegening van een huwelijk, uitsprak, trok de blikken van het hof op hem, en begon zijne fortuin. Verscheiden leerreden, welke hij twee jaren later voordroeg, over de vaderlandsliefde, bij gelegenheid der staatkundige gebeurtenissen, welke toenmaals *Pruissen* tegen *Frankrijk* wapenden, regtvaardigden de hoop, welke men van hem had opgevat. In 1801, gaf hij in het licht: *Mélanges etc. (Letterkundige en wijsgeerige mengelingen)*, die in 1809 herdrukt werden. Dit geschrift kondigde een' man aan, die rijpelijk had nagedacht, over de voornaamste geschilpunten tusschen de nieuwere wijsgeeren bestaande. De schrijver hechtte zich in hetzelfde aan de eclectische school. Maar hetgene wat zijnen roem in *Europa* bevestigde, was het gewichtige werk, hetwelk hij in 1806 in het licht gaf, onder den titel van *Tableau etc. (Tafereel der omwentelingen van het staatkundige stelsel van Europa, sedert het einde der 15.^e eeuw)*. De commissie van het instituut van *Frankrijk*, zwaaide dit geschrift in 1810, eenen bijzonderen lof toe, in een verslag over de vorderingen der geschiedenis. Zij verklaarde hem een' waardigen erfgenaam van LEIBNITZ, en prees hem van er, naar zijn voorbeeld, in te hebben aangetoond, dat het

doel der ware wijsbegeerte is, de waarheden te vermenigvuldigen en niet dezelve te onderdrukken, en dat zij hare voornaamste kracht ontleent uit het verband des gevoels met de beginselen, en dat het onder de verhevene zielen is, dat zij hare eerste ingewijden zoekt. ANCILLON vertaalde zelf in het hoogduitsch, onder den titel van *Algemeene beschouwingen over de geschiedenis*, de inleiding tot dat werk, waardoor hij de gunst van het Pruisisch gouvernement verwierf, en hij weldra tot de aanzienlijkste posten verheven werd. Met het ambt van geschiedschrijver, hetwelk zijn groot-vader reeds had uitgeoefend, bekleed, werd hij ook weldra in de koninklijke akademie van *Berlijn* opgenomen. De koning benoemde hem tot gouverneur van den kroonprins van *Pruissen*, FREDERIK WILLEM, en van zijnen neef FREDERIK WILLEM LODERWIJK. Later werd hij staatsraad, en versierd met de orden van *Burgerlijke verdienste*, en van *den rooden Adelaar*. De zorgen, welke hij zich voor zijne kweekelingen gaf, en de dwang des hofs deden hem de letterkunde niet verzuimen, waaraan hij zijnen roem en zijne fortuin te danken had. Hij belastte zich in 1810, met het uitspreken der lofreden van J. B. MÉRIAN, lid der akademie van *Berlijn*, en eenige maanden later sprak hij de lijkreden uit der koningin van *Pruissen*, die als een slagtoffer der heerschzucht van BONAPARTE, in den bloei

haren jaren was overleden. Nadat deze redevoring, met warmte geschreven, en met scherpe zinspelingen tegen NAPOLEON doorzaaid, gedrukt was, nam de Fransche policie zeer gestrengte maatregelen om de invoering derzelve in de geheele uitgestrektheid des keizerrijks te beletten. ANCILLON bleef niet vreemd aan de *coalitie*, die er in 1813 tegen BONAPARTE gevormd werd, en in 1814 vergezeld hij zijnen koninklijken kweekeling naar *Parijs*, alwaar hij met verscheiden Fransche letterkundigen, en bijzonder met de Heeren GUIZOT en DE BROGLIE in betrekking kwam. Toen de opvoeding der prinsen, kort na zijne terugkomst in *Pruissen*, was afgeloopen, werd hij in hoedanigheid van legatie-raad, aan het departement van buitenlandsche zaken verbonden, en nam een werkzaam deel aan een aantal diplomatische overeenkomsten. In 1825 werd hij directeur der staatkundige afdeeling van het ministerie van buitenlandsche zaken, en het publiek schreef hem de redactie toe, van de *Staatszeitung*, een half-officieel dagblad van *Berlijn*. Hij was bijzonder belast met het ontwerpen van diplomatische nota's, en werd benoemd tot lid der bekende commissie van constitutie. Zijn invloed nam toe onder den vorst VON HARDENBERG en onder den graaf BERNSTORFF, achtereenvolgend aan het hoofd van het Berlijnsche kabinet geplaatst. Als ambtgenoot van dezen laatste in het ministerie gekomen,

volgde ANCILLON, in 1831, hem op als staats-secretaris der buitenlandsche aangelegenheden. In dit netelige tijdstip werd *Europa* met eene algemeene omverwerping bedreigd, en eene vermogende partij verklaarde zich in *Pruissen* voor den oorlog. ANCILLON legde er zich op toe, om eene verzoenende en gematigde staatkunde de overhand te doen behouden, en werd als een der handhavers van den Europeschen vrede beschouwd. Hij begunstigde de lijn door het gouvernement in 1830 gevolgd, en ondersteunde uit al zijn vermogen, het stelsel, waarvan de heer GUIZOT in *Frankrijk* de vertegenwoordiger en bevorderaar was. ANCILLON is, na eene korte ziekte te *Berlijn*, den 19 April 1837 overleden. Behalve de reeds genoemde, heeft hij nog de volgende werken in het licht gegeven: 1.º *Discours etc. (Verhandeling over de vraag: welke zijn behalve de goddelijke ingeving, de kenmerken, die aan de heilige boeken den voorrang boven de ongewijde verzekeren?)*, 1782, in 8.vo; — 2.º *Essais etc. (Wijsgeerige proeven of nieuwe letterkundige en wijsgeerige mengelingen)*, Geneve en *Parijs*, 1817, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 3.º *Sermons etc. (Leerreden, uitgesproken in de kerk der vluchtelingen van Berlijn)*, 1818, 2 dl.ⁿ 8.vo; — 4.º *Essais etc. (Nieuwe proeven van staatkunde en wijsbegeerte)*, *Parijs* en *Berlijn*, 1824, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 5.º *Essais etc. (Proeven van wijsbegeerte, staat- en letter-*

kunde), *Parijs*, 1832, 4 dl.ⁿ in 8.vo; — 6.º *Historische Versuche über die Belgische Revolution unter JOSEPH II*; — 7.º *Ueber Souveränität und Staatsverfassung*, 1816; — 8.º *Ueber Glauben und Wissenschaft in der Philosophie*, 1824; — 9.º *Ueber den Geist der Staatsverfassungen und ihren Einfluss auf die Gesetzgebung*, 1825; — 10.º *Zur Vermittelung der Extreme in den Meinungen*; 1828, enz. Eene Geschiedkundige beschouwing van het leven en de werken van ANCILLON, is in 1847, door den Heer MIGNET, in de akademie van zede- en staatkundige wetenschappen, voorgelezen.

ANDREW (JAMES), een wiskunstenaar, in 1773 te *Edimburg* geboren, begaf zich, na zijne studiën volbragt te hebben, naar *Indië*, alwaar hij tot de even zoo eervolle als voordeelige betrekking van directeur der militaire school der Engelsche maatschappij geraakte. Zijne pligten belteden hem niet om zich aan de beoefening der talen en der geschiedenis toe te wijden, zoo als de door hem zamengestelde werken over het *Hebreeuwsch* en de *Gewijde Tijdrekenkunde*, zulks getuigen. Na zijn ontslag te hebben bekomen, keerde hij naar *Edimburg* tot zijne familie terug, alwaar hij den 13 Junij 1833 overleed.

ANDRIEU (BERTRAND), een beroemde graveur van gedenkpenningen, den 24 Novb. 1761 te *Bordeaux* geboren, openbaarde

reeds vroegtijdig het talent, hetwelk hem beroemd heeft gemaakt. Zeer jong te *Parijs* gekomen, deed ANDRIEU door zijne eerste proeven de grootste verwachtingen ontstaan, en kondigde hij zich aan als den hersteller der graveerkunst van gedenkpenningen; gedurende 40 jaren zag men uit zijn, even zoo vruchtbaar als schitterend, steekijzer eene menigte voortbrengselen te voorschijn komen, die onder de meesterstukken der penningkunde hebben plaats genomen. Door het gouvernement steeds verkozen, om de medailles der gedenkwaardigste gebeurtenissen uittevoeren, heeft zich zijn talent aan de herinnering derzelve verbonden. Sedert de restauratie scheen zijne werkzaamheid te verdubbelen; in het tijdverloop van 3 tot 4 jaren, gaf hij verscheiden medailles in het licht, onder welke men onderscheidt de *grootte MINERVA gezeten en kroonen uitdeelende*; de medaille van het *ridder-standbeeld van HENDRIK IV*, die der *Koepok-inënting*, der *Studie* en van *Frankrijk in rouw op den 20 Maart* enz. ANDRIEU heeft een groot gedeelte der medailles van het kabinet en de bibliotheek des konings graveerd. Hij had sedert weinige maanden de grootte medaille afgewerkt, bij gelegenheid der geboorte van den hertog van *Bordeaux* geslagen, toen hij op 6 Decemb. 1822, na met groote gevoelens van godsvrucht de troostmiddelen der godsdienst ontvangen te hebben, te *Parijs* overleed. Hij was ridder der

orde van den II. MICHAËL, had den titel van graveur van het kabinet des konings, en dien van lid der akademie van schoone kunsten van *Weenen*.

* ANDRIEUX (FRANCISCUS WILLEM JOANNES STANISLAUS), een in de nieuwere Fransche letterkunde, voornamelijk in de dramatische, beroemde man, den 6 Mei 1759, te *Straatsburg* geboren; was vóór de Fransche omwenteling bij den hertog van Uzès in dienst als secretaris. Gedurende de omwenteling hechtte hij zich streng aan de beginzelen derzelve, zoodat hem de burgers van het dep.^t der *Seine*, in 1798, tot afgevaardigde in den raad der vijf-honderden benoemden. Tijdens de constitutie van SIEYES (1799), was hij tribuun, en in 1800, president van het tribunaat. Dezen post bekleedde hij tot op de zifting van het tribunaat door BONAPARTE, in *Ventôse* van het jaar X (Maart 1802). Ofschoon hij als president voor den consul aanstootelijk was, werd hij toch later door den keizer weder begunstigd, tot ridder van het legioen van eer, tot hoogleeraar der letterkunde aan het *Collège de France* en tot hoogleeraar der schoone wetenschappen aan de polytechnieke school benoemd. Door LODEWIJK XVIII werd hij in 1816 onder de veertig der Fransche akademie opgenomen en tot derzelve blijvenden secretaris benoemd. Hij overleed den 11 Mei 1833. — Zijn voornaamste werk is het blijspel ANAXIMANDER, dat voor classiek wordt

gehouden. Ook zijn blijspel *Les étourdis (De losbollen)* en *Le meunier de Sans-Souci*, beide in 1787 in het licht verschenen, zijn voortreffelijk. In het algemeen is zijn stijl meesterlijk. Als secretaris der akademie was hij bijzonder werkzaam aan de *Dictionnaire de l'Académie*. Ook was hij een der grondleggers van de vroeger verschenen *Décades philosophiques et littéraires* (1794 — 1807). Zijne gezamenlijke *Werken* zijn te *Parijs* gedrukt, 1817—1823, 4 dl.ⁿ in 8.vo, nieuwe uitgave, 1823, 6 dl.ⁿ in 18.mo pl.

ANDROT (ALBERTUS AUGUSTUS), een componist, in 1781 te *Parijs* geboren, ontving zijne opleiding in het conservatorium, waarin hij verscheiden prijzen behaalde. Na in 1804 den grooten prijs der compositie te hebben verkregen, werd hij ten koste van het gouvernement naar *Rome* gezonden, alwaar hij zich door den beroemden GUGLIELMI deed opmerken, die hem de zamenstelling toevertrouwde van eene *Zielmis*, en van een *godsdienstig muzijkstuk*. Deze beide voortbrengselen vonden zoo veel bijval, dat ANDROT ook belast werd met de zamenstelling der *muzijk der groote opera* voor het eerste tooneel dier stad. Hij legde zich met zoo veel ijver op dezen nieuwen arbeid toe, dat hij in 1805 bezweek, alvorens hetzelfde voltooid te hebben. De nagedachtenis van dezen jeugdigen kunstenaar, het slagtoffer van zijnen ijver voor den roem, werd met de grootste

eerbewijzen gehuldigd, en de Romeinen deden in de kerk van *San-Lorenzo in Lucina*, een *De profundis* uitvoeren, door hem, eenige dagen voor zijnen dood, gecomponeerd.

* ANGOULÊME (LODEWIJK ANTONIUS DE BOURBON, hertog van), oudste zoon van KAREL X en van MARIA THERESIA van *Savoije*, te *Versailles* den 6 Augustus 1775 geboren. Zijne jeugd was in den tijd der omwenteling, waarom hij *Frankrijk* verliet, en zich met zijnen jongeren broeder, den hertog van *Berri* (zie dat Art. -*Wbk.*-), naar *Turijn* begaf. In 1792 begaf hij zich naar *Duitschland* en stelde zich aan het hoofd van een leger der Fransche uitgewekenen, doch zonder gevolg; want oneenigheid en andere verwarringen ontbonden dit leger weldra. Na een kort verblijf te *Edimburg* in *Schotland*, verder te *Blankenburg* in het *Brunswijksche*, begaf hij zich naar *Mittau*, alwaar hij den 10 Julij 1799, met MARIA THERESIA CHARLOTTE, eenige dochter van LODEWIJK XVI, in den echt trad. In 1806 begaf hij zich naar *Engeland*, op het kasteel *Hartwell*, tot de verbannen Fransche koningsfamilie. Na den val van NAPOLEON in 1814, ging ANGOULÊME naar het Engelsche hoofdkwartier van *Saint-Jean-de-Luz*, van waar hij eene proclamatie aan het Fransche leger uitvaardigde, en trok op den 12 Maart, onder Engelsche bescherming *Bordeaux* binnen, riep LODEWIJK XVIII als koning uit, beloofde

algemeene amnistie, vele verlichtingen en vrijheden, en stelde eene koninklijke regering aan. Den 27 Mei te *Parijs* aangekomen, werd hij tot kolonel-generaal der kurassiers en dragonders, en tot groot-admiraal van *Frankrijk* benoemd. De landing van NAPOLEON in 1815, vernam hij te *Bordeaux*, en bekwam de benoeming van luitenant-generaal des koninkrijks, met de uitgebreidste volmagten. Te *Toulouse* aangekomen, benoemde hij aldaar een nieuw gouvernement, aan welks hoofd hij den baron DE VITROLLES en den graaf DE DAMAS plaatste. Hij zelf streed op den 30 Maart gelukkig tegen de vijanden, trok tegen *Lyon* op, was bij *Loriol* andermaal zegepralend, doch moest bij *St. Jacques* op den 6 April wijken. Zijne troepen verlieten hem; verscheiden steden, en onder dezelve *Toulouse* en *Bordeaux*, werden avallig, en hij moest zich, nadat hij te *Pont-St.-Esprit*, door den generaal RADET was gevangen genomen, te *Cette*, op het Zweedsche schip *Scandinavia*, laten inschepen. Nu begaf zich ANGOULÊME naar *Madrid* tot FERDINAND VII, doch naderde weldra weder de Fransche grenzen, vereenigde de koningsgezinde vlugtelingen, benoemde den markies DE RIVIÈRE tot gouverneur der, van NAPOLEON afgevallen, stad *Marseille*, en stond juist op het punt om *Frankrijk* binnen te rukken, toen hij de gunstige uitkomst van den slag van *la Belle Alliance* vernam. Nu ijelde hij naar *Toulouse*, herstelde al-

daar de koninklijke regering, en bezette de vestingen aan de kusten en in de *Pyreneën*, met zijne vrijwilligers. Hierop keerde hij naar *Parijs* terug, werd tot president van het kies-collegie van het *Gironde*-dept. benoemd, en vertrok als zoodanig den 15 Augustus naar *Bordeaux*. Na den afloop dezer werkzaamheden, werd ANGOULÈME tot president van het 5.^e bureau der pairs-kamer benoemd. In de Zuidelijke provinciën herstelde hij later de rust weder, die door uitbarstingen van den geest van partijschap gevaarlijk gestoord was. In 1823 werd de hertog tot opperbevelhebber van het Fransche invasie-leger in *Spanje* benoemd, en trok reeds den 6 April van dat jaar over de *Bidassoa*. Het gelukte hem de hoofden der Spaansche munitelingen en radikalen onschadelijk te maken, en het opgewonden Spaansche volk tot rust te brengen, en wel voornamelijk door zachtmoedigheid en sparing, zoo als zulks het in *Andujar* door hem uitgevaardigde besluit bewijst. Ten gevolge van den aldaar geleverden slag, werd hij tot prins van *Trocadero* benoemd, en keerde kort daarop zegepralende naar *Parijs* terug. Bij de troonsbestijging van zijnen vader KAREL X (16 Sept. 1824), werd de hertog van ANGOULÈME *dauphin* van *Frankrijk*, en sloot zich vast en innig aan de beginselen deszelve aan, voornamelijk ook dan, wanneer het om opwekking van christelijken of kerkelijken zin in *Frankrijk* te doen was. De Julij-

omwenteling (1830) deed hem hetzelfde lot met zijnen koninklijken vader deelen. Hij verliet *Frankrijk*, en vergezelde den laatste naar *Holyrood*, in 1832 naar *Praag*, en eindelijk naar *Görz*, alwaar hij op den 3 Junij 1844 overleed. Na den dood van KAREL X (6 Novb. 1836), was ANGOULÈME het hoofd van den oudsten tak der *Bourbons*, waarom hem de Fransche legitimisten ook, als koning *Lodewijk XIX*, koninklijke eer bewezen.

ANGUILLES (JOANNES), den 28 April 1766, op het grondgebied van *Pisa* geboren, was een beroemde dichter en letterkundige, en de vertaler in het Italiaansch, van den *Geest des christendoms* door CHÂTEAUBRIAND en andere Fransche werken. Gedurende de Fransche overheersching in *Italië*, bekleedde hij bij de prinses *ELISA*, zuster van *NAPOLEON*, den post van secretaris. Het is op zijn verzoek, dat de beroemde akademie *Della Crusca* hersteld werd. Men heeft hem eene *statistieke en geschiedkundige aanwijzing* te danken der wegen van *Toskanen*, waarvan hij de bouwstoffen uit de groot-hertoglijke handvesten van *Florence* heeft geput. In 1824, werd hij kanselier van de universiteit dier stad. Zijne gedichten zijn in 1818 gezamenlijk in het licht gegeven; sedert 1822, was hij de uitgever van het *Giornale dei Letterati*, hetwelk hij met talrijke artikels heeft verrijkt. ANGUILLI is den 5 April 1833 overleden.

ANKER (PETRUS), minister van staat van *Noorwegen*, den 8 September 1749 te *Christiania* geboren, was de zoon van den gerechts-raad CHRISTIAAN ANKER. Na de schoonste gewesten van *Europa* bezocht te hebben, ging hij een zijner landgoederen betrekken, om zich aan den akkerbouw toetewijden. Maar de kundigheden, welke hij bezat, hadden doen oordeelen dat hij in overheidsbetrekking aan zijn vaderland nuttig kon zijn; hij werd alzoo, in 1778, tot algemeen commissaris van oorlog benoemd. Toen deze betrekking ophield te bestaan, werd hij beroepen tot den post van algemeen-bewindhebber der groote wegen, en ANKER wist, in weerwil der bekrompenheid der geldelijke middelen, welke te zijner beschikking werden gesteld, de bijna onoverkomelijke hinderpalen te overwinnen, welke hem de natuur op eenen met afgronden en hooge bergen bezaaiden grond tegenstelde. Toen de regtbanken van verzoening in zijn vaderland waren ingevoerd, bekleedde ANKER gedurende verscheiden jaren den post van regter. Nadat *Noorwegen* van *Denemarken* was gescheiden, om met *Zweden* vereenigd te worden, en dat de constitutie wilde dat *Noorwegen* een zijner kinderen, ter bewaking van de belangen des lands, onder den titel van minister van staat naar den nieuwen koning te *Stokholm* zond, werd ANKER door de stem zijner medeburgers geroepen, om dien gewigtigen post te vervullen, welken

hij bekleedde van 1814 tot 1822. Hij nam alstoen zijn ontslag, en keerde naar zijne landgoederen terug. In 1801 was hij tot kamerheer van het hof van *Denemarken* benoemd, in 1809 tot commandeur der orde van *Dannebrog*, en in 1812 tot groot-kruis derzelfde orde; in 1815, werd hij tot lid der akademie van wetenschappen van *Stokholm* verkozen, en tot ridder en commandeur der orden van *Zweden* en *Noorwegen* verheven, en in 1821 tot ridder der koninklijke orde van KAREL XIII benoemd. Hij overleed den 10 December 1824, en liet eene dochter na, die hare hand heeft gegeven aan den graaf HERMAN WEDEL JARLSBERG.

ANSALONI (GIORDANO), Siciliaansche missionaris, dien de kerk van *Japan* onder hare martelaren telt. Hij werd te *Sant-Angelo*, eene stad in het diocces van *Agrigente*, geboren en begaf zich vroegtijdig in de orde van den H. DOMINICUS; na zijn noviciaat, werd hij naar *Salamanka* in *Spanje* gezonden, om er zijne studiën te volbrengen. Weldra deed zijn ijver hem zijne aandacht op de missiën vestigen, en hij verkreeg van zijne oversten de vergunning er zich aan te mogen toewijden. Hij behoorde tot het getal der missionarissen dier orde, welke in 1625 naar de *Philippijnsche eilanden* vertrokken, werwaarts zij zich over *Mexico* begaven. Te *Manilla* aangekomen, wijdde pater ANSALONI zich toe, aan de dienst der zieken in de

gasthuizen, en bragt den tijd, die hem overschoot, door met de beoefening van het Sineesch. Toen hij in staat was de boeken, in genoemde taal geschreven, te verstaan, ondernam hij eene Verzameling der Sinesche bijgeloovigheden, ten einde zich zelven daardoor in staat te stellen, om die met meer voordeel te bestrijden, indien het mogt gebeuren dat zijne bediening hem riep tot de bekeering der volken van dat rijk; maar hij had den tijd niet dit werk ten einde te brengen, waarvan ook nooit eenig gedeelte in het licht is verschenen: de Voorzienigheid had voor hem eene andere bestemming bereid. Hij ontving van zijne oversten het bevel om zich naar *Japan* te begeven. Door een' zijner ordebroeders vergezeld, drong hij, in 1632, in dat rijk door, op den oogenblik waarop er de vervolging tegen de Christenen met de meeste hevigheid uitbarstte. De gevaren, welke van alle kanten den deugdzamen missionaris omringden, belette den hem niet, om zich aan al de verrigtingen zijner bediening toetewijden. Gedurende twee jaren ontsnapte hij aan de nasporingen; maar eindelijk maakte men zich van hem, zoo wel als van zijnen ambtgenoot meester. Negen-en-zestig christenen, met hen in hechtenis genomen, werden onthoofd, en de beide missionarissen tot de verschrikkelijke kuilstraf veroordeeld, onder welke zij den 18 November 1634 bezweken. Gedurende

I. DEEL.

het verblijf, hetwelk pater ANSALONI genoodzaakt was in *Mexico* te houden gebruikte hij er zijne vrije oogenblikken aan eene Latijnsche vertaling van de levens der Heiligen zijner orde, in het Spaansch door FERDINAND CASTILLO geschreven: het handschrift dezer vertaling, welke men zegt zeer sierlijk te zijn, wordt nog te *Sevilla* bewaard.

ANSIAUX (JOANNES JOZEF ELEONORUS ANTONIUS), historie-schilder, in 1764 te *Luik* geboren, kwam jong te *Parijs*, en werd er in de werkplaats van VINCENT opgenomen. Portretten ten voete uit, waarin men eene groote waarheid ontwaart, gepaard met de verdienste der gelijkenis, begonnen zijnen roem. In 1821 leverde hij drie schilderijen aan de tentoonstelling, waaronder eene zeer groote, die den H. JOANNES voorstelde, *terwijl hij aan HERODES zijn losbandig gedrag verwijt*; de beide andere: *de kinder-zegening door JESUS*, en *MOZES uit het water opgenomen*. ANSIAUX heeft voor de hoofdkerk van *Metz* eene *Geeseling*, en voor het ziekenhuis van MARIA THERESIA, de *Boodschap aan de H. Maagd* vervaardigd. Op de tentoonstelling van 1824, had hij den H. PAULUS te *Athene*; deze schilderij stelt den Apostel voor, die, op zijnen weg naar den *Arcopagus*, een altaar ontmoet, waarop geschreven was: *aan den onbekenden God*, en van dit opschrift den tekst zijner leerrede maakt. Men heeft van

E

ANSIAUX een aantal stukken in de bevallige genre, onder welke men vermeldt: ANGELIQUE en MEDOR; RENAUD en ARMIDE enz. Hij is te *Parijs*, in de maand October 1840 overleden.

* ANSLO (REINIER), een der beste Hollandsche dichters der 17.e eeuw, in 1622 te *Amsterdam* geboren; protestantsch opgevoed, keerde hij in *Italië* tot de Catholijke Kerk terug. Voor een Latijnsch gedicht, op het jubilé van Paus INNOCENTIUS X, werd hij door dezen opperpriester met eene gouden medaille, en door de koningin CHRISTINA met eene gouden keten beschenken. Zijne bekendheid met de Italiaansche letterkunde droeg niet weinig bij tot de zuivering van zijnen smaak, en verdrong meer en meer het hem eigendommelijke, dikwerf valsche hoogdravende (*Pathos*). Van zijne *dichtwerken*, door J. DE HAAS, in 1713, te *Rotterdam* in het licht gegeven, worden de *Bartholomeusnacht* (treurspel), de *Martelaarskroon van den H. STEPHANUS*, en de *Pest te Napels*, als de best geslaagde beschouwd.

ANSPACH (ELIZABETH, markgravin van), dochter van den graaf van BERKELEY, in December 1750, te *Spring-Garden* geboren, werd, aan lord CRAVEN uitgehuwd, van wien zij in 1781 scheidde. Omtrent dezen tijd verliet zij *Engeland*, en reisde achtereenvolgend door *Frankrijk*, *Italië*, *Oostenrijk*, *Polen*, *Rusland* en *Turkijë*. Alom werd zij door de souvereinen met vele

onderscheiding bejegend, en de gezant van *Frankrijk*, CHOISEUL-GOUFFIER, logeerde haar te *Konstantinopel* in zijn paleis en vergezeldde haar tot *Athene*. Na eene tweejarige afwezigheid, kwam zij in *Engeland* terug, begaf zich daarop naar het hof van den markgraaf van *Anspach*, die haar bij haren doortogt door zijne staten, vele toegenegenheid had betoond. Deze vorst trad in 1791, na den dood van lord CRAVEN, met haar in den echt, en kwam in *Engeland*, alwaar zij een bekoorlijk buitenverblijf bezat, bij haar zijn verblijf houden. In 1806 voor de tweedemaal weduwe geworden zijnde, ging zij voort hetzelfde kasteel te bewonen, waarin zij in 1821 eene schuilplaats verleende, aan de koningin CAROLINA van *Brunswijk*. Na reeds eenen hoogen ouderdom te hebben bereikt, ondernam zij nog verscheiden reizen door *Duitschland*, *Frankrijk* en *Italië*, en overleed te *Napels*, den 13 Januarij 1828. Deze door hare talenten en hare eenigzins romaneske lotgevallen, beroemde vrouw, heeft in de Engelsche, Hoogduitsche, Italiaansche en Fransche talen, die haar even gemeenzaam waren, op eene sierlijke en oorspronkelijke wijze geschreven. Men heeft van haar bevallige *Gedichten*, onderhoudende *Romans*, en geestige *Blijspelen*, doch die in het algemeen in komische kracht te kort schieten. Deze, tot uitspanning van den markgraaf vervaardigde blijspelen, en meestal op het tooneel van *Anspach* uitgevoerd,

zijn in het licht gegeven onder den titel van 1.º *Nieuw tooneel der maatschappij van Anspach en Triesdorf*, door ASIMONT, *Anspach*, 1789—1791, 2. dl.ⁿ in 8.vo; een 3.º dl., in den catalogus van HEINSIUS aangekondigd, is niet in het licht verschenen. Daarenboven heeft men aan hare vruchtbare pen te danken: — 2.º *Brieven aan haren zoon*, uit het Engelsch in het Fransch vertaald door DURAND, *Parijs*, 1788, in 8.vo; — 3.º *Gedenkschriften*, door PARISOT in het Fransch vertaald, *Parijs*, 1826, 2 dl.ⁿ in 8.vo; met 2 portretten. In dit geschrift vindt men belangrijke bijzonderheden, betrekkelijk hovelingen, welke zij van nabij had gadeslagen, en betrekkelijk gewigtige feiten, waarvan zij getuige was geweest; — 4.º *Reis naar Konstantinopel door Crimea*, in 1786, *Londen*, 1789, in 4.to Deze reisbeschrijving, die zeer oordeelkundige waarnemingen bevat, heeft in hetzelfde jaar, de eer van drie vertalingen in het Fransch genoten, door GUÉDON DE BERCHÈRE, door DURAND en door DEMEUNIER.

* AN TOMMARCHI (FRANCESCO), de lijfarts van NAPOLEON op *St. Helena*, en, even als hij, een Corsikaan van geboorte. Van het jaar 1812—1815 was hij ontleedkundige (*prosector*), in het ziekenhuis *St. Maria te Florence*, en stond met MASCAGNI in nauwe verbindtenis. Kardinaal FESCH (zie dat Art.), bewoog hem in 1819, in den

naam der moeder van NAPOLEON, naar *St. Helena* te vertrekken. NAPOLEON, die AN TOMMARCHI eerst koel ontving, schonk hem kort daarop zijn volle vertrouwen, en legateerde hem in zijn testament 100,000 franken. Na den dood van NAPOLEON, begaf AN TOMMARCHI zich naar *Parijs*, en gaf het bekende en veelgelezen werk in het licht: *Les derniers etc. (De laatste oogenblikken van NAPOLEON)*, 2 dl.ⁿ, *Parijs*, 1825, in de meeste levende talen vertolkt. Wegens de, door hem bedoelde, uitgave der *Anatomische tafels*, een nagelaten werk van den beroemden MASCAGNI, geraakte hij met de erfgenamen des laatsten, in een voor hem niet roemvol afgeloopen geschil. In 1830 begaf hij zich naar *Warschau*, bekwam hier het opzigt over de hospitalen; doch keerde weldra naar *Parijs* en van daar naar *Italië* terug. Hij overleed te *St. Jago de Cuba*, in 1838. Nog heeft men van hem een *Prodomo della grande anatomia*, *Florence*, 1819, in fol.

ANTONELLI (LEONARDO), kardinaal, te *Sinigaglia*, den 6 November 1730 geboren, was de neef van NICOLAAS ANTONELLI (zie dat Art. -*Wbk.*-), en in deze laatste tijden, een der beroemdste leden van het heilig collegie. Na te *Rome* verschillende posten te hebben bekleed, werd hij den 24 April 1775 tot kardinaal benoemd; daarna tot prefekt der *Propaganda*, en eindelijk in 1797, tot deken

van het heilig collegie verheven. Hij bezat het volle vertrouwen van Pius VII, en vergezelde dien Paus in 1804, naar *Parijs*. Toen de Franschen in 1808, in *Rome* doordrongen, werd hij uit die stad weggevoerd, eerst naar *Spoletto*, en daarna naar *Sinigaglia* overgebracht, in welke laatste stad hij in 1811 overleed. Deze kardinaal was geleerd, godvruchtig, vol ijver, en wegens zijne wijsheid en kunde algemeen geacht. Men heeft van hem eenen *Brief aan de Iersche bisschoppen*, in eenen herderlijken brief van Dr CROY, aartsbischop van *Dublin*, medegedeeld en aangehaald in het *Verlag der Engelsche commissie over den toestand der Catholijken in de verschillende koningrijken*. Ook vindt men denzelven in den Franschen *Godsdienstvriend* N.º 457, en hij bewijst dat deze prelaat niet zoo onverdraagzaam was, als eenige nieuwere levensbeschrijvers zulks vooronderstellen, welke hem enkel een artikel schijnen te hebben toegewijd, om hem te lasteren. Hij had, in 1785, pater PACIAUDI bij de akademie van opschriften vervangen.

ANTRAIQUES (EMMANUEL LO-DEWIJK HENDRIK DE LAUNAY, graaf d') te *Vivaraïs*, in 1765 geboren, en in 1789, afgevaardigde des adels van het landvoogdijschap van *Villeneuve-de-Berg*, bij de algemeene staten, onderscheidde hij zich door de vrijheid zijner gevoelens; hij stemde voor de afschaffing der voorreg-

ten des adels, en verzette zich tegen de maatregelen van den minister NECKER. Maar, door de revolutionnaire buitensporigheden afgeschrikt, week hij uit, begaf zich naar *Spanje*, en van daar naar *Koblentz*; bij de prinsen, alwaar MONSIEUR hem tot zijnen minister in *Italië* benoemde. In 1803, beriep de keizer van *Rusland* hem, met den titel van legatie-raad, naar *Dresden*, en op het einde des zelfden jaars begaf hij zich naar *Engeland*; hij werd den 22 Julij 1812, met zijne vrouw, in een dorp nabij *Londen*, door eenen Engelschen bediende vermoord, welken de Britsche bladen voor eenen Italiaan deden doorgaan. Hij heeft verschillende geschriften in het licht gegeven, die in den tijd veel bijval vonden; de voornaamste zijn: 1.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de algemeene staten*), 1788; — 2.º *Quelle etc.* (*Welke is de toestand der Nationale vergadering*)? 1790, 8.vo; — 3.º *Sur etc.* (*Over het regentschap van LO-DEWIJK STANISLAUS XAVERIUS*), 1792, in 8.vo; — 4.º *Observations etc.* (*Beschouwingen betreffelijk het gedrag der eerste bondgenooten*), 1795, in 8.vo; — 5.º *Adres aan den Franschen adel over de uitwerkselen eener tegenomwenteling*. ANTRAIQUES heeft ook eenige dichtstukken in het licht gegeven.

APEL (JOANNES), in het Latijn APELLUS, een regtsgeleerde en de tijdgenoot van LUTHER, was een de hoogleraren van de

universiteit van *Wittemberg*, welke aan de hervorming medewerkten. Zijn vader, burger van *Neurenberg* zijnde, werd hij in 1486 in die stad geboren. Daar hij, ofschoon kanonik van het kapittel van *Wurzburg*, met eene non was in den echt getreden, werd hij, op last des bisschops in hechtenis genomen, en kreeg zijne vrijheid eerst weder door de bescherming van een keizerlijk regiment, dat in *Neurenberg* garnizoen hield, en na afstand te hebben gedaan van al zijne bedieningen. Hij overleed te *Neurenberg* in 1536, met de titels van regtsgeleerde dier republiek, en raad van den keurvorst van *Brandenburg*. Men heeft van hem de *verdediging* van zijn huwelijk, aan den prins-bisschop van *Wurzburg* gerigt, wiens raad hij was; 1.º *Defensio Jo. APPELLI pro suo conjugio, cum praef. LUTHERI ad Jo. CROJUM, Wittemberg, 1523, in 4.to*; — 2.º *Methodica dialectices ratio, ad jurisprudentiam accommodata, Neurenberg, 1535, in 4.to* Dit is eene *Verhandeling over het Romeinsche regt*, of liever eene op de beoefening van het regt toegepaste *Logica*, ontdaan van die dulle zucht naar verbloemde uitdrukkingen, welke toenmaals de scholen had aangestoken. NIC. REUSNER heeft dit geschrift in zijne *Cynosura* doen herdrukken; — 3.º *Brachylogus juris civilis, sive corpus legum*; eene beknopte regtsgeleerdheid, welke men langen tijd voor een voortbrengsel der 6.^e eeuw heeft

gehouden, en die men zelfs aan keizer JUSTINIANUS heeft toegeschreven.

* APHERDIANUS (PETRUS), of eigenlijk PIETER VAN AFFERDEN, in de laatste helft der 16.^e eeuw te *Wageningen* geboren, was con-rector der Latijnsche scholen te *Amsterdam*, en vervaardigde onder anderen eene *Beknopte beschrijving van Amsterdam in 116 Latijnsche verzen*, die onder zijne *Epigrammata moralia* in 1560 te *Antwerpen* gedrukt is, en welke WAGENAAR vóór zijne beschrijving van *Amsterdam* heeft geplaatst.

APPIANI (ANDREA), in 1754, te *Bosizio*, in het *Milanesche*, geboren, is een der beroemdste schilders van zijnen tijd geweest; hij onderscheidde zich even zeer door zijn schitterend koloriet, als door de bevalligheid, de sierlijkheid en de naauwkeurigheid zijner behandeling. Tot lid van het Instituut van *Italië*, schilder des konings, ridder van het legioen van eer en van de ijzeren kroon benoemd, verkreeg hij nog eene jaarwedde van 6000 franken. APPIANI vervaardigde de portretten van NAPOLEON en van de voornaamste personen van zijn hof; maar hij maakte zich vooral onsterfelijk, door de schilderijen op natte kalk, waarmede hij het gewelf van het helmdak der kerk van den H. CELSUS te *Milane* versierde, en door zijne versieringen van het koninklijk paleis derzelfde stad, in welker

zalen de vergoding (*apothéose*) van *Jupiter-Napoleon* schittert. Verscheiden zijner werken zijn niet voltooid. Zijne beste zijn: *de Olympus*; *Renaud in de tuinen van Armide*; *de ontmoeting van Jakob en Rachel*. Het besluit des keizers van *Oostenrijk*, dat in 1814 de jaarwedde van *APPIANI* introk, verplaatste hem in eenen aan de ellende grenzenden staat. Hij was met een talrijk gezin belast, en een aanval van beroerte vermeerderde nog het knellende van zijnen toestand, daar zulks hem in de onmogelijkheid verplaatste om zijnen arbeid voortzetten. Deze beroemde schilder overleed in 1818. Zijne gezamenlijke voortbrengselen zijn, in 1820, door *BISI* in gravure gebracht en in het licht gegeven.

ARAUJO DE AZEVEDO (**ANTONIUS DE**), graaf van *Barca*, een Portugeesche diplomaat en staatsminister, in 1752, uit eene aanzienlijke familie der provincie *Entre Douro e Minho* geboren. Na door verschillende landen gereisd te hebben, trad hij de diplomatische loopbaan in, en werd eerst benoemd tot minister van *Portugal* bij de *Bataafsche republiek*. In 1797, naar *Parijs* gezonden, sloot hij aldaar met het uitvoerend bewind een vredes-verdrag, dat, na den 18 fructidor door den raad der Vijf-honderden en dien der Ouden bekrachtigd werd. Toen de prins-regent van *Portugal*, in het begin weigerde hetzelfde te erkennen, liet het gebelgde Fransche bestuur

ARAUJO in de gevangenis des Tempels opsluiten. De bekrachtiging kwam eindelijk opdagen; maar door hunne bezetting der kasteelen van *Lissabon*, hadden de Engelschen, het sluiten van den vrede tusschen *Portugal* en *Frankrijk*, onmogelijk gemaakt. Nadat **ARAUJO** in vrijheid was gesteld, werd hij achtereenvolgend, met den titel van gevolmagtigd minister, naar *Pruissen* en *Rusland* gezonden. In 1803 tot minister van buitenlandsche zaken en van oorlog benoemd, volgde hij op het einde van 1807 den prins-regent naar *Brazilië*. Maar hij verviel te *Rio-Janeiro* in ongenade, uit hoofde van de verontwaardiging, welke hij den Portugezen inboezemde, wegens het door hem gehouden gedrag bij den inval der Franschen in *Portugal*. **JOANNES VI** schonk hem later zijn vertrouwen weder, en benoemde hem tot minister van marine en tot graaf van *Barca*. **DE ARAUJO** is in 1817, te *Rio-Janeiro* overleden. Indien hij geenen schitterenden roem als staatsman heeft nagelaten, was hij ten minste een bekwaam man. Hij verleende eene jaarwedde aan den beroemden dichter **FRANCISCO MANOËL**, wiens voornaamste beschermer hij was. Hij was staatsraad, groot kruis der *Christus-orde*, van die van *Toren en Degen*, van *Isabella de Catholijke* en van het *legioen van eer*.

ARENDDT, **ARENDT** of **ARENDS** (**MARTINUS FREDERIK**), in 1769, te *Altona* geboren, doorkruiste

achtereenvolgend *Noorwegen*, *Zweden*, *Denemarken*, *Italië*, *Frankrijk*, *Spanje*, *Zwitserland*, *Hongarijë*, steeds te voet en slecht gekleed, terwijl hij de guurheden der jaargetijden trotseerde, op de soberste wijze leefde, onophoudelijk de runische gedenkteekenen beoefende, en de alphabets der 9.^e, 10.^e en 11.^e eeuwen naspoorde. Zijne originaliteit en het zonderlinge van zijn uiterlijke, wikkelden hem in eenige onaangename ontmoetingen. Men zegt dat hij in zijne wilde inborst, eens met vuistslagen tegen eenen Duitschen oudheidkundige vocht, en bij dien strijd een oog verloor. Tijdens zijne laatste reis in *Italië*, deden zijn wanordelijk uiterlijk en de hevigheid zijner gesprekken, hem als een' *Carbonaro* beschouwen [volgens anderen zou de overeenkomst van zijnen naam met dien van den beruchten E. M. ARNDT daartoe aanleiding hebben gegeven], en hem in de Napolitaansche gevangenissen opsluiten. In vrijheid gesteld, keerde hij naar *Duitschland* terug, toen de dood hem in 1824, in de nabijheid van *Venetië* overviel. Zijne papieren en verzamelingen zijn door de zorg van den zaakgelastigde van *Denemarken* naar zijn vaderland gezonden; eenige der eerste zijn door den druk publiek gemaakt.

* ARETIN (CHRISTOPH, vrijheer von), den 2 December 1772, te *München* geboren, behoorde tot een Beijersch adellijk geslacht,

dat zich reeds van het begin der achttiende eeuw, zoowel in de letterkunde als in de dienst van den staat roemvol onderscheiden heeft. CHRISTOPH, die reeds van zijne vroegste jeugd, met eenen levendigen geest den gelukkigsten aanleg verbond, studeerde te *Heidelberg* en *Göttingen*, waar hij de opmerkzaamheid der beroemde publicisten PÜTTER en ZENTNER tot zich trok. Nadat hij reeds verschillende rangen in de staats-dienst was doorgelopen, beriep hem het vertrouwen van zijnen vorst tot het oppertoezicht over de, ten gevolge der secularisatie, buitengemeen beroemd geworden, hof- en staats-bibliotheek; eenē betrekking, welke aan zijne neiging, tot geleerde navorschingen het uitgebreidste veld opende. Hij was tevens vice-president der akademie van wetenschappen, aan welker werkzaamheden hij grootelijks aandeel nam. Toen echter graaf MONTGELAS deze inrigting op nieuw organiseerde, en te dien einde een aantal protestantsche geleerden uit het Noordelijke *Duitschland* beriep, die, zoo als zulks in dergelijke omstandigheden meestal het geval is, met beleedigenden overmoed, op de vroegere pogingen der bijzondere letterkundigen nederzagen, zag zich vrijheer von ARETIN, door de voortdurende vernederingen, die hij, van den kant der hem opgedrongene overheden, te verduren had, in 1811 genoodzaakt van de hem zoo veel belovende betrekking afstand te doen. Hij

ging tot de regtsgeleerdheid over, en het strekt zeker ten bewijs van de groote buigzaamheid van zijnen geest, dat hij ook op dit, hem vroeger geheel vreemde gebied, in korten tijd, zoo gemeenzaam bekend werd, dat hij eenige jaren later tot vice-president, en in 1821 tot werkelijken president van het hof van appèl kon bevorderd worden. Behalve zijne ambtsbezigheden waren hem ook veel omvattende werken, in het vak der wetgeving opgedragen. In de jaren 1819 en 1822, werd hij door de steden van den *Opper-Donau-kreits* tot lid van de 2.e kamer der volks-vertegenwoordiging verkozen. Doch reeds in 1824 bezweek hij aan de gevolgen eener onderlijfs-kwaal, welke hij zich door zijne overspannen werkzaamheid had op den hals gehaald. De groote menigte, zoowel als de verscheidenheid der door hem nagelatene geschriften, zijn een sprekend bewijs van de uitgebreidheid zijner kundigheden, en den rijkdom van zijnen geest. Geene rigting van werkzaamheid des geestes bleef hem vreemd. Op de meest beslissende wijze worden zijne verdiensten in het vak der geschiedenis erkend; maar ook in de geschiedenis der letterkunde en in de regtsgeleerdheid, zoo wel als in het gebied der staatkunde, heeft hij veel degelijks geleverd. Het vlugschrift *Sachsen und Preussen*, dat hij gedurende het Weenercongres ter verdediging der regten van het regerende Saksische huis zamenstelde, werd als eene

gebeurtenis beschouwd; onder zijne overige schriften, onderscheidt men: 1.º *Verhandeling over de oudste gedenkstukken der Boekdrukkunst in Beijeren, Landshut, 1803, in 8.vo*; — 2.º *Geschiedenis der Joden in Beijeren, München, 1803 in 8.vo*; — 3.º *Nasporingen over de liefde-hoven in de middel-eeuwen, in 8.vo*; — 4.º *Beknopte theorie der herinneringskunst (mnémonica), Neurenberg, 1807, in 8.vo*; — 5.º *Verhandeling over de onmiddellijke gevolgen van de uitvinding der Boekdrukkunst, München, 1808, in 8.vo* enz. Nog heeft hij over de invoering eener algemeene taal nasporingen gemaakt, welke hij in eene verhandeling heeft opgeteekend. Tot zijnen roem moet nog vermeld worden, dat hij het was, die het eerst den beroemden uitvinder der steendrukkunst, ALOYSIUS SENNFELDER, met aanmerkelijke geldelijke opofferingen, in staat stelde, om deze uitvinding, die sedert dien tijd zulk eenen gewigtigen invloed, op alle takken der beeldende kunsten heeft uitgeoefend, in een' uitgebreider omvang in uitoefening te brengen.

AREZZO (THOMAS), kardinaal, den 17 September 1756, te *Orbitello* in *Toskanen* geboren, kwam in 1777 in de kerkelijke akademie, en legde zich aldaar toe op de beoefening van het kerkelijke en burgerlijke regt. Pius VI schreef hem in de prelatuur in, en benoemde hem achtereenvolgend tot vice-legaat van *Bologna*, landvoogd van *Fermo*, *Perosa*

en *Macerata*. Pius VII zond hem met eene bijzondere zending naar *Rusland*. AREZZO werd bij die gelegenheid tot aartsbisschop van *Seleucia* gewijd. Te *St. Petersburg* verdedigde hij met ijver de belangen der Catholijke godsdienst, begaf zich vervolgens naar *Dresden*, en werd eensklaps door NAPOLEON naar *Berlijn* ontboden. De prelaat kon niet weigeren zich derwaarts te begeven, en had met den keizer een lang onderhoud, waarvan hij zich steeds met genoegen de bijzonderheden herinnerde. In *Rome* teruggekeerd, werd hij in 1808, bij de bezetting dier stad door de Franschen, tot pro-gouverneur derzelve benoemd: deze post was, in de omstandigheden, waarin men zich bevond, netelig en gevaarlijk. AREZZO, aan den heiligen Stoel verknocht, weifelde echter niet om denzelfden te aanvaarden, en bekleedde denzelfden met allen mogelijken ijver. Weinige maanden daarna verbande men hem met verscheiden anderen, en vervoerde hem achtereenlopend naar verschillende steden: eindelijk sloot men hem in de citadel van *Bastia* op. In de maand October 1813, gelukte het hem te ontsnappen, hij trok als matroos vermomd door *Corsika*; en, na vele hinderpalen te boven te zijn gekomen, kwam hij aan de zee-engte van *Bonifacius*, alwaar hij zich naar *Cagliari* inscheepte. Hij heeft het verslag zijner reis geschreven. VICTOR AMEDEUS, die toenmaals in *Sardinië* was, ontving

hem met onderscheiding, en bewees hem vele achting: deze vorst wilde hem tot het toenmaals openstaande bisdom van *Novara* benoemen; doch AREZZO wees hetzelve van de hand, even gelijk hij zulks het aartsbisdom *Palermo* gedaan had. Na dat de omstandigheden hem hadden vergund, op het vasteland terugtekomen, vernam hij te *Genua* de bevrijding des Pauses, en haastte hij zich om zich tot hem te begeven. Hij volgde Pius in 1815, en werd omtrent denzelfden tijd, met eene zending naar *Florence* gezonden, waarin hij volkomen slaagde. Pius VII benoemde hem den 8 Maart tot kardinaal en legaat van *Ferrara*. AREZZO bestuurde deze legatie gedurende 14 jaren, tot in 1830, als wanneer hij tot vice-kanselier der H. Kerk werd benoemd. Hij herstelde de Jesuiten te *Ferrara*, en toonde zich zeer ijverig voor het heil der godsdienst. In 1820 werd zijn titel van *St. Petrus ad vincula*, vervangen door het bisdom *Sabina*. Een ligte aanval van beroerte, welke hem in 1824 trof, liet sporen na, welke hij steeds gevoelde. Hij overleed den 3 Februarij 1833: bij zijn testament verdeelde hij zijne nalatenschap, tusschen de Propaganda, de bedienden van zijn huis, en de armen van zijn bisdom. De *Diario* van den 6 Maart 1833 leverde eene breedvoerige levensschets van dezen kerkvorst.

* ARGUELLES (AUGUSTINUS), in

1775 te *Ribadesella* in *Asturië* geboren, studeerde te *Oviedo*, alwaar hij zich voordeelig onderscheidde; werd vervolgens in het bureau der *Interpretacion de lenguas* aangesteld, en tot diplomatische zendingen gebruikt. Als afgevaardigde bij de cortes 1812—1814, werkte hij in de commissie, die met het ontwerpen der nieuwe grondwet belast was, en leverde het daarover afgelegde verslag. De liberalen prezen hem als eenen tweeden *CICERO*, en schaamden zich niet hem het predicaat de *Goddelijke (el divino)* te geven. FERDINAND VII, die in hem eenen der hoofdvijanden der oude orde en der wet erkende, veroordeelde hem in 1814, tot tienjarige tuchthuisstraf, in het *presidio* te *Ceuta*. Met ARGUELLES werden er nog 14 anderen met hem gelijkdenkenden verbannen, en men laakt niet ten onregte de wreede en onmenschelijke behandeling, die hun hier werd aangedaan. Later werden zij op het ongezonde Balearische eiland *Majorka* overgebracht. Na de omwenteling van 1820, bekwam ARGUELLES de portefeuille van het ministerie van binnenlandse zaken, hetwelk hij echter zonder bepaald plan slechts één jaar beheerde. Na den val der omwenteling, begaf hij zich naar *Engeland*, en keerde eerst, in 1833, op verlangen der koningin-regentes, naar *Spanje* terug. Als president en vice-president van de kamer der procuradores, gaf hij de doorslaandste blijken van zijn liberalismus, en verklaarde zich in 1841, als zoodanig be-

paald tegen alle concordaten met *Rome*. ARGUELLES was een tijd lang voogd der koningin *ISABELLA II*, tot dat in 1843, de hertog van *BAYLEN* zijne plaats innam. Hij overleed in April 1844.

ARR (ILDEPHONSUS), een Zwitsersche geschiedschrijver, in 1756 geboren, en den 16 October 1834 te *St. Gall* overleden, heeft zich voornamelijk onderscheiden door zijne uitmuntende *Geschiedenis van St. Gall*, en door de uitstekende diensten, welke hij aan de door hem beheerde bibliotheek heeft bewezen. Het is voornamelijk aan hem, dat men de ontdekking, herstelling en regeling der kostbare handschriften te danken heeft, welke als overblijfselen van het eerste gedeelte der middeleeuwen nog aldaar bewaard werden.

* ARMFELT (GUSTAAF MORITZ, baron, later graaf von), in 1757 in *Zweden* geboren, maakte, door voorregten des ligchaams en des geestes begunstigd, een snelle en eervolle *carrière*, en verwierf door zijnen ijver, waarmede hij de aristocratische partij tegenwerkte, de gunst van koning GUSTAAF III. Van 1788 tot 1790 diende hij met onderscheiding tegen *Rusland*, en sloot als luitenant-generaal, op den 14 Aug. 1790 den vrede te *Werelä*. Door den koning van *Zweden* op zijn sterfbed tot opperstadhouder van *Stokholm*, en tot lid van den regentschapsraad, gedurende de minderjarig-

heid van GUSTAAF IV benoemd, werd hij, daar hij den hertog van *Südermanland* tot tegenstander had, weldra van zijnen aanzienlijken post ontslagen. Laatstgenoemde verwierp het codicil, waarbij ARMFELT tot lid van den regentschapstaad benoemd werd, vermits hetzelfde slechts met de eerste letters van den naam des konings (dien de dood overviel) onderteekend was. De haat van den hertog van *Südermanland* tegen ARMFELT was het gevolg eener liefde-geschiedenis (met de hof-freule van RUDENSKÖLD). Men zond nu ARMFELT als gezant naar *Napels*. Doch nadeelige geruchten, hem en de freule betreffende, volgden hem derwaarts. RUDENSKÖLD werd in een werkhuis geplaatst, ARMFELT zelfs in *Italië* door gehuurde moordenaars vervolgd, en eindelijk door de Zweedsche regering teruggeroepen. De vlucht ontrok hem aan de gevangenschap; hij begaf zich naar *Petersburg*, werd echter van *Zweden* in den rijksban verklaard, en van zijne waardigheden, eeraambten en goederen beroofd. Maar ook in *Petersburg* zag ARMFELT zich vervolgd, en werd naar *Kaluga* verbannen. In 1799 herstelde hem GUSTAAF IV in zijne goederen en waardigheden (aan zijn verbanningsoord ontkomen, had hij zich eenen tijd lang in *Duitschland* opgehouden), en zond hem als gezant naar *Weenen*. In 1807, voerde ARMFELT, als generaal der infanterie, het bevel over het Zweedsche leger in *Pommeren*, en in 1808 tegen *Noorwegen*. Kort daarop

werd hij tot president van het krijgs-collegie en tot *Rijksheer* benoemd. Doch reeds in 1810 nam hij zijn ontslag, leefde buiten alle betrekking, en begaf zich, daar eene verbindtenis met de gravin PIPER, hem op nieuw in politie-vervolgingen wikkelde, naar *Rusland*, waar hij met de meeste onderscheiding werd ontvangen, tot kanselier der universiteit van *Abo* en tot lid van den Russischen senaat benoemd, in den gravenstand verheven werd, en den 19 Augustus 1814, te *Zarskoje-Solo*, algemeen geacht, overleed.

ARNAULT (ANTONIUS VINCENTIUS), te *Parijs*, den 22 Januarij 1766 geboren, maakte zijne studiën in het collegie van *Juilly*. In 1785, verkreeg hij door de welwillendheid van *Madame* (echtgenote van *Monsieur*, later LODEWIJK XVIII), een brevet van secretaris van haar kabinet, hetwelk blootelijk een eertitel was. In 1789, kocht hij eenen post in het huïs van *Monsieur*, dien hij kort daarna weder verloor, als wanneer hij zich geheel aan zijne neiging voor de letteren overgaf. In 1791 leverde hij aan het Fransch-tooneel, zijn treurspel MARIUS à *Minturne*, waaraan de grootste bijval te beurt viel. Dit stuk, dat de loopbaan des roems voor den schrijver opende, deed de grootste verwachting van hem opvatten. Zijn treurspel *Lucrece*, dat hij in 1792 ten tooneele deed voeren, vond evenzeer een gunstig onthaal. In 1794, leverde hij achtereenvolgend: HORATIUS Co-

CLÈS, zangspel in één bedrijf; PHROSINE et MÉLIDORE, lier-drama in drie bedrijven, en QUINTUS CININNATUS, treurspel in drie bedrijven. Dat van OSCAR, in 1796 uitgevoerd, werd ook zeer toegejuicht. In 1797, liet hij ten tooneele voeren *les Vénitiens*, treurspel in vijf bedrijven. In 1798, ging hij, zonder eenigen bijzonderen titel, met den generaal BONAPARTE scheep. Ter verpleging van eenen zieken vriend te Malta opgehouden, keerde hij naar Frankrijk terug op een fregat, dat de Engelschen buit maakten. In 1800 werd hij bij het ministerie van binnenlandsche zaken benoemd, tot chef der afdeeling van het openbaar onderwijs, welken post hij tot aan de organisatie van de universiteit heeft behouden. In 1803, gaf hij in het licht *don PEDRO of de Koning en de Landbouwer*. Dit treurspel, vol stoute denkbeelden, doch meer wijsgeerig dan tragisch, mislukte. Hij vergezelde LUCIEN BONAPARTE op diens gezantschap naar Spanje. De akademie van Madrid haastte zich, hem onder hare leden optenemen. Zijne opnemingsrede, over den staat der wetenschappen en kunsten in Frankrijk, werd zeer toegejuicht. In 1808, werd hij tot honorair-raad, en algemeen secretaris der universiteit benoemd. In 1814, verloor hij zijne posten. Toen BONAPARTE van het eiland Elba terugkwam, verklaarde zich ARNAULT ten sterkste te zijne gunste. Den 27 Mei 1815, werd hij provisioneel met de directie der universiteit be-

last, en door de stad *Parijs* tot afgevaardigde bij de kamer der vertegenwoordigers benoemd. Na de nederlaag van *Waterloo*, was hij lid van de deputatie, die naar het leger werd gezonden. In de koninklijke ordonnantie van den 24 Julij 1815 begrepen, nam hij de wijk naar *Brussel*; het is aldaar dat hij den bijval vernam, aan zijnen GERMANICUS geschonken, welk treurspel echter, na de eerste voorstelling verboden werd. Door de ordonnantie van den 21 Maart 1816, zag ARNAULT zijnen naam van de lijst van het instituut geschrapt. Eindelijk bekwam hij in November 1819 zijne terugroeping, en zette hij in zijn vaderland de werkzaamheden voort, welke noch de ballingschap, noch zijne betrekkingen hadden afgebroken. Sedert dat tijdstip werd hem door het gouvernement een pensioen toegekend. NAPOLEON legateerde hem bij zijn testament 100,000 franken. In 1829, tot lid der Fransche akademie benoemd, werd hij in 1833 tot blijvend secretaris derzelve verkozen, en overleed te *Parijs*, in 1834. ARNAULT heeft eene verzameling van algemeen geachte *Fabels* in het licht gegeven. Hij heeft noch PHÆDRUS, noch LAFONTAINE, noch FLORIAN tot voorbeeld genomen. Zijne *genre* behoort hem alleen toe. Onder zijne overige werken willen wij nog melden: 1.° *De l'administration etc. (Over het beheer der openbare gestichten van onderwijs, en over de reorganisatie derzelve)*, *Parijs*, 1804, in 8.°; — 2.° *Vie etc. (Staat- en krijgskundig leven*

van NAPOLEON), met gelit. platen, *Parijs*, 1822, en volg. jaren, 3 dl.ⁿ in fol. Zijne *Volledige werken* zijn te 's *Gravenhage* en te *Parijs* in het licht gegeven, 1818—1819, 4 dl.ⁿ in 8.vo, nieuwe uitg. *Parijs*, 1824, 8 dl.ⁿ in 8.vo Hij heeft daarenboven aan verscheiden tijdschriften medegewerkt, en zelf de *Gedenkschriften* van zijn leven in het licht gegeven, waarvan er 4 dl.ⁿ in 8.vo verschenen zijn.

* ARNE (THOMAS AUGUSTINUS), een der grootste Engelsche componisten, in 1710 te *Londen*, geboren, en aldaar in 1778 overleden. Onder zijne opera's onderscheiden zich: *Rosamond*; — *Tom Thumb, or the opera of operas*; — *Comus*; hij was daarenboven de vervaardiger van het beroemde Engelsche volkslied *Rule Britannia*. Sedert 1744 was ARNE als componist bij het tooneel van *Drurylane*, te *Londen* aangesteld. Hij componeerde verschillende gezangen voor SHAKESPEARE's tooneelspeelen; verscheiden zangstukken voor de concerten in de *Vauxhal*, en in den Italiaanschen stijl de opera van METESTASIO, *Artaserse*, genaamd; daarenboven nog *Oratoriën* en de opera *Eliza* en werd door de universiteit tot doctor in de wijsbegeerte bevorderd. Gevoel, teedere aandoening en zuiver gezang onderscheiden zijne samenstellingen. Zijne gade, CECILIA YOUNG, was eene der eerste zangeressen, in de opera's van HÄNDEL. Zijn zoon MICHAËL maakte zich even-

zeer als componist bekend. De beroemde zangeres CIBBER was zijne zuster.

* ARNIM (LODEWIJK ACHIM VON), den 26 Januarij 1781, te *Berlijn* geboren, beoefende in het begin de natuurkundige wetenschappen, zoo als zulks zijne *Theorie der elektrischen Erscheinungen*, *Halle*, 1799 getuigt. Hierop sloot hij zich voorname-lijk aan de zoogenaamde romantische school aan, welke hoofdzakelijk door de beide SCHLEGEL's en TIEK geleid werd, zonder daarom de eigendommelijke rigting van zijnen geest opteofferen, in zoo verre dezelve niet met genoemde roman-schrijvers strookte, zoo als zulks duidelijk blijkt uit zijnen roman *Ariel's Offenbarungen*. Op zijne reizen sloeg VON ARNIM met bijzondere oplettendheid het volksleven gade, en gaf later ook met CLEMENS BRENTANO (zie dat Art.), eene verzameling der lang mis-kende volksliederen in het licht, onder den titel van *Des Knaben Wunderhorn*, 3 dl.ⁿ, *Heidelberg*, 1806—1808, 2.^e uitgave 1819. Van 1809—1813 verschenen van hem verschillende geschriften in het licht, ofschoon hij gedurende dezen tijd door de krijgs-gebeurtenissen, als grondbe-zitter aan velerlei onaangenaamheden en verdrukkingen was blootgesteld, en ook niet zelden zijnen geest nedergedrukt gevoelde. Deze schriften zijn: 1.º *Wintergarten, eine Sammlung von Novellen*, *Berlijn*, 1809; — 2.º *Armuth, Reichthum, Schuld und Busse der Gräfin*

Dolores, 2 dl.ⁿ, *Berlijn*, 1810; — 3.º *Halle und Jerusalem, Studentenspiel und Pilgerabenteuer*, *Heidelberg*, 1811, een geschrift dat zich door zijne luimigheid onderscheidt. Na de bevrijding zijns vaderlands van de vreemde overheersching, schonk ARNIM aan *Duitschland* nog nieuwe voortbrengselen, waaronder zich de roman *Die Kronenwächter, oder Bertholds erstes und zweites Leben*, *Berlijn*, 1817, door oorspronkelijke schilderingen onderscheidt, zoo als dan in het algemeen aan al zijne schriften meer of minder rijkdom der verbeeldingskracht, oorspronkelijke luimigheid, en levendige wijze van voordragt, eigendommelijk is. Toch laakt men in hem, zoo als in de meeste romanschrijvers, het verwaarloozen van den vorm, en eene overhelling tot het zonderbare, avontuurlijke en hersenschimmige, dat niet zelden in het onnatuurlijke ontaardt. Zijnen laatsten levensstijd bragt VON ARNIM grootendeels te *Berlijn*, of op zijn landgoed *Wiepersdorf* bij *Dahme* door, alwaar hij den 21 Januarij 1831 aan eene beroerte overleed. Zijne gezamenlijke werken zijn door W. GRIMM in het licht gegeven, 12 dl.ⁿ, *Berlijn*, 1839—1842.

ARNOLD (GEORGE DANIEL), te *Straatsburg*, den 18 Februarij 1780 geboren, en als deken der regtsgeleerde faculteit dier stad overleden, ging aan de voornaamste hoogeschoolen van *Duitschland* de opvoeding ontwikkelen, welke hij in zijne

geboorteplaats ontvangen had. In 1806 tot hoogleeraar van het burgerlijke regt te *Koblentz* benoemd, wilde hij, alvorens in bediening te treden, *Italië* bezoeken, alwaar hij eene bijzondere studie van de geschiedenis der vorderingen van de regtsgeleerdheid maakte: In 1811 werd hij tot den leerstoel van het Romeinsche regt te *Straatsburg* beroepen, en legde in zijne lessen eene uitgebreide geleerdheid aan den dag. Een sterk lichaamsgestel en eene matige levenswijze schenen hem eenen hoogen ouderdom te beloven, toen hij den 18 Februarij 1829 door eenen hevigen aanval van beroerte uit het leven werd weggenomen. Men heeft hem te danken: 1.º *Elementa juris civilis Justiniani, cum Codice Napoleoneo et reliquis legum codicibus collata*, *Straatsburg*, 1812, in 8.vo Dit voornamelijk voor de studerenden bestemd werk, is een zeer nuttig handboek; — 2.º *Letterkundige aantekeningen, over de Elzasserdichters*, *Parijs*, 1806, in 8.vo; — 3.º *Pfingstmontag*, blijspel in 5 bedrijven en in verzen, in den Elzasser tongval.

ARNTZENIUS (JOANNES), Zoon van HENDRIK ARNTZENIUS, die achtereenvolgend rector der Latijnsche scholen van *Wesel*, *Arnhem* en *Utrecht* was, vereenigde de beoefening der regtsgeleerdheid met die der letteren. Hij volgde de lessen van beroemde hoogleeraren aan de akademiën van *Utrecht* en *Leyden*, en naauwelijks waren zijne leer-

gangen ten einde of de regering van *Nymegen*, door zijnen roem uitgelokt, bood hem het rectoraat van de Latijnsche school harer stad aan. Alvorens die betrekking te aanvaarden, liet zich ARNTZENIUS te *Utrecht* tot het doctoraat in de regten bevorden, en verdedigde bij die gelegenheid in Julij 1726, eene thesis: *De nuptiis inter fratrem et sororum*, het zelfde jaar te *Nijmegen*, alwaar hij zijnen post intusschen aanvaard had, gedrukt. De hoogeschool van *Franker*, benoemde hem in 1742 tot hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid. Deze achtenswaardige letterkundige heeft verscheiden werken nagelaten: 1.º *Dissertationes de colore et tinctura comarum et de civitate Romanâ apostoli PAULI*, *Utrecht*, 1725, in 8.vo; — 2.º *Oratio de delectu scriptorum qui juventuti in scholis prælegendi sunt*, *Nijmegen*, 1726, in 4.to; — 3.º *Oratio de causis corruptæ eloquentiæ*, *Nijmegen*, 1728, in 4.to; — 4.º uitgaven van *Sevt. Aurelius Victor*, *Hist. Rom.*, *Amsterdam*, 1733, in 4.to, van *Plinii Panegyri*, *Amsterdam*, 1738, in 4.to; van *Lat. Pacati Drepanii Panegyri*, *Amsterdam*, 1753, in 4.to Zijne Latijnsche gedichten en drie verhandelingen, zijn na zijnen dood, door zijnen zoon in het licht gegeven, *Leeuwarden*, 1762, in 8.vo ARNTZENIUS overleed in 1759, en was in 1702 te *Wezel* geboren.

ARNTZENIUS (OTTO), broeder van den voorgaande, in 1703

te *Arnhem* geboren; onderwees de schoone letteren te *Utrecht*, te *Gouda*, te *Delft*, en eindelijk te *Amsterdam*. Zijn eerste werk is eene verhandeling *De milliario aureo*, *Utrecht*, 1728, in 4.to In 1735, gaf hij te *Utrecht* eene goede uitgave *Variorum* der *Disticha* van CATO in het licht. Nog kent men van hem eenige akademische redevoeringen: *Pro latina eruditorum lingua*, *Gouda*, 1737, in 4.to; — *De græca latini sermonis origine etc.*, *Delft*, 1741, in 4.to; — *De Mercurio etc.*, *Amsterdam*, 1746, in 4.to Hij overleed in 1763. J. H. ARNTZENIUS, zijn neef, bezat in handschrift zijne aanmerkingen en verbeteringen op den *Pseudo-Hegesippus*. — Zijn zoon PETRUS NICOLAAS, in 1799 te *Amsterdam* overleden, heeft zich als jurist en dichter bekend gemaakt. Zijne op prijs gestelde biographie van den beroemden JOANNES JOVIUS PONTANUS heeft zijn evenzeer als dichter bekende zoon, in het *Magazijn van wetenschap, kunst en smaak*, 1.^e deel, doen plaatsen.

ARNTZENIUS (JOANNES HENDRIK), zoon van JOANNES, te *Nijmegen*, in 1734 geboren. Even gelijk zijn vader en zijn oom, volgde hij met eere de loopbaan van het openbare onderwijs. Na het rectoraat in de Latijnsche scholen te *Leeuwarden* en *Zutphen* te hebben bekleed, verkreeg hij in 1774, eenen leerstoel in de regtsgeleerdheid, aan de hoogeschool van *Groningen*, van waar hij in dezelfde betrekking in 1788 naar *Utrecht* werd beroe-

pen. Van zijne talrijke werken, willen wij slechts noemen: 1.º Zijne verhandeling *De in jus vocando*, 1755, in 4.to; herdrukt achter zijne *Miscellanea*; — 2.º *Lapidum eruditorum*, *Leeuwarden*, 1760, in 4.to; eene verhandeling over het belangrijke der opschriften en geleerde steenen; — 3.º eene uitgave der *Gedichten van Sedulius* met de *Variorum*, *Leeuwarden*, 1761, in 8.vo; — 4.º *de Natalibus et incrementis gymnasii Leovardensis*, *Leeuwarden*, 1762 in 4.to; — 5.º *Miscellanea*, *Utrecht*, 1765, in 8.vo enz. Deze schrijver is den 7 April 1797, met den roem van eenen werkzaam en geleerden letterkundige te *Utrecht* ten grave gedaald.

ARTAUD (MARIA FRANCISCUS), te *Avignon*, den 8 April 1767 geboren, werd, na zijne studiën volbragt te hebben, door zijne ouders bij een' fabrikant van *Lyon* geplaatst. Kort daarna liet hij den handel varen, om zijnen smaak voor de kunsten opte volgen, en vertrok naar *Italië*. Na *Pompeja* en *Herculanum* bezocht te hebben, kwam hij te *Lyon* terug, alwaar hij tot directeur van het museum, en van de school der schoone kunsten werd benoemd. Van dien oogenblik af, legde hij zich met ijver op zijne geliefkoosde studiën toe, en bekwam weldra eene diepe geleerdheid in de oudheid- en penningkunde. In 1823, gaf hij, over de oudheden van het *Rhone-dept.*, verschillende verhandelingen in het licht, die hem den 1, en

door het instituut uitgeoofden prijs der nationale oudheden verwierven. Na deze vleijende belooning, ontving hij de decoratie van den H. MICHAËL, en later werd hij tot ridder van het legioen van eer verheven. In 1835, werd hij tot corresponderend lid der akademie van opschriften verkozen, en ging kort daarna in stilte te *Salon* leven, alwaar hij den 27 Maart 1838 overleden is. Aan het museum van *Lyon* vermaakte hij eene schoone verzameling van gedenkpenningen, en aan de akademie, waarvan hij lid was, zijne bibliotheek en een onuitgegeven werk, getiteld: *Lyon souterrain*. Dit werk bevat de waarnemingen, door hem sedert 20 jaren gemaakt, in de opdelvingen der nieuwe gebouwen dier stad. ARTAUD heeft verscheiden andere werken nagelaten: 1.º *Description etc.* (*Beschrijving van een ingelegd werk — Mosaïk — van Lyon*), de renbaan-spelën voorstellende, *Lyon*, 1806, gr. in fol. met eene gekl. plaat herdrukt in 1817, in 8.vo; — 2.º *Discours etc.* (*Verhandelingen over een ontwerp van nasporingen van oude gedenkteekenen in de stad Lyon*), ib. 1808, in 8.vo; — 3.º *Cabinet etc.* (*Kabinet der oudheden van het museum van Lyon*); *Lyon*, 1816, in 8.vo; — 4.º *Inscriptions etc.* (*Opschriften van het museum van Lyon*), ibid, 1816, in 12.mo; — 5.º *Mosaïken van Lyon en van het Zuiden van Frankrijk*, *Parijs*, *Dmor*, 1818, en volg. jaren, gr. in fol.; — 6.º *Discours etc.*

(Verhandeling over de gedenkpenningen van AUGUSTUS en TIBERIUS, met de keerzijde van het altaar van Lyon), ib. 1820, in 4.to, met eene plaat; — 7.º Notice etc. (Beschrijving der schilderijen van het museum van Lyon) enz. enz. Deze en meer andere geschriften hadden aan ARTAUD het voorregt verschaft, van met de beroemdste geleerden van Frankrijk en het buitenland te corresponderen, en van opgenomen te worden, in de koninklijke maatschappijen van Edimburg, der oudheidkundigen van Londen, der oudheidkundigen van Frankrijk, der schoone kunsten van Antwerpen, enz.

ARTAUD DE MONTOR (de ridder ALEXIS FRANCISCUS), een diplomaat en geschiedschrijver, te Parijs, in 1772 geboren, had naauwelijks zijne studien volbragt, of hij zag zich verplicht met zijne familie zijn vaderland te ontvlugten. Hij maakte onder de standaards van CONDÉ, den veldtocht van Champagne mede, en ontving van de vorsten verscheiden zendingen bij den H. Stoel. In 1798, in Frankrijk teruggekeerd, trad hij de diplomatische loopbaan in, werd te Rome tot legatie-secretaris benoemd, en volgde in die stad, onder de leiding van CACAULT, gevolmagtigd minister der Fransche republiek, de onderhandelingen van het concordaat. Toen de kardinaal FESCH CACAULT opvolgde, werd de ridder ARTAUD door CHATEAUBRIAND

I. DEEL.

vervangen. Hij verliet Italië, doch zijne afwezigheid was van korten duur. In het begin van het keizerlijk bewind, in zijne bedieningen hersteld, bevond hij zich te Rome op den oogenblik, waarop NAPOLEON de noodige stappen deed, om den Paus te bewegen, hem te Parijs te komen zalven. In 1805, werd hij als zaakgelastigde naar Florence gezonden, van waar men hem twee jaren later terugriep, en hem tot keizerlijk censor benoemde. Na dezelfde betrekking in de eerste dagen der restauratie te hebben waargenomen, werd hij aan het gezantschap van Weenen verbonden, en ten derden male aan dat van Rome, in hoedanigheid van eersten secretaris. In 1830, aan het privaat leven teruggegeven, werd hij den 17 December deszelfden jaars, als vrij lid, bij de akademie van opschriften en schoone letteren toegelaten. Zijne overige levensdagen werden aan de beoefening der letteren toegewijd, en hij overleed te Parijs, den 12 November, 1849. Hij was lid der koninklijke maatschappij van Göttingen en ridder der orde van KAREL IV van Spanje. Er bestaat van hem: 1.º *Histoire etc. (Geschiedenis van den moord, gepleegd aan GUSTAAF III, koning van Zweden), Parijs, 1797*, in 8.vo; — 2.º *Considérations etc. (Aanmerkingen over den staat der schilderkunst in Italië, in de vier eeuwen, welke die van RAPHAËL zijn voorafgegaan), Parijs, 1808*, in 8.vo;

F

— 3.º *Voyage etc. (Reis in de catacomben van Rome)*, Parijs, 1810, in 8.vo; — 4.º *La divine etc. (Het goddelijke blijspel van DANTE, uit het Italiaansch vertaald)*, ib. 1811—13, 3 dl.ⁿ, in 8.vo Deze vertaling, de beste welke in het Fransch bestaat, is voorafgegaan door het leven des dichters, met belangrijke aantekeningen en geschiedkundige bijzonderheden verrijkt; — 5.º *MACHIAVEL, zijn genie en zijne dwalingen*, Parijs, 1833, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, een werk, op de plaatsen zelve, door MACHIAVEL bewoond, zamengesteld. ARTAUD heeft in zijn onderwerp datgene bewonderd wat rechtschapen en edel was, en het onbillijke en ongeregelde evenzeer gelaakt; — 6.º *Italië*, ib. 1834, in 8.vo; — 7.º *Histoire etc. (Geschiedenis van Paus Pius VII)*, ib. 1836, 2 dl.ⁿ, in 8.vo Het is voornamelijk door dit werk dat de ridder ARTAUD zijnen grooten roem heeft verworven. Zijne verdienste bestaat voornamelijk in de begaafdheid, waarmede hij de angstvalligste nauwkeurigheid met de meest dramatische belangwekking heeft weten te vereenigen. Zijne verhalen worden gestaafd door officieele stukken, tot dus verre geheel onbekend, die zijne voordragt afwisselen, zonder dezelve te verzwakken, en die aan dezelve een ernstig en verheven karakter geven, zonder haar daarom minder bevallig te maken; deze geschiedenis, die in verscheiden talen is vertolkt, heeft, zoo wel in *Italië* als in

Frankrijk, plaats ingenomen, onder de werken, die het meeste kunnen bijdragen, om de godsdienst in een' harer grootste opperpriesters te doen kennen en zegenen; — 8.º *Arioste*, ib. 1838, in 8.vo; — 9.º *Histoire etc. (Geschiedenis van het leven en de staatkundige werken van den graaf d'HAUTERIVE, bevattende een groot gedeelte der handelingen van de Fransche diplomatie, van 1784 tot 1830)*, ib. 1839, in 8.vo; — 10.º *Histoire etc. (Geschiedenis van DANTE)*, ib. 1841, in 8.vo; — 11.º *Histoire etc. (Geschiedenis van Paus LEO XII)*, ib. 1843, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 12.º *Histoire etc. (Geschiedenis van Paus Pius VIII)*, ib. 1843, in 8.vo Deze beide werken zijn zoo als de geschiedenis van Pius VII, even zoo gemoedelijk als schoon geschreven; doch hebben echter minder bijval gevonden, het zij wijl het onderwerp minder belangwekkend was, het zij wijl de talenten des schrijvers aan het publiek het regt hadden gegeven te veel vorderend te zijn; — 13.º *Considérations etc. (Overwegingen over de regering der vijftien eerste Pausen, die den naam van GREGORIUS gedragen hebben)*, ib. 1844, in 8.vo; — 14.º *Notice etc. (Beschrijving van de kerk en het hospitaal van den berg Carmel)*, ib. 1844, in 8.vo; — 15.º *Considérations etc. (Aanmerkingen over Jeruzalem en het graf van J. C. enz.)*, ib. 1846, in het Italiaansch vertaald door pater ANTONIO DE RIGNANO, ib. 1847, in 8.vo; — 16.º *Histoire*

etc. (Geschiedenis der Roomsche Pausen), ib. 1847, 8 dl.ⁿ in 8.vo Dit werk is niet voltooid.

ARVISENET. (CLAUDIUS), te *Langres*, in 1755 geboren, en te *Gray*, den 17 Februarij 1831 overleden, maakte zijne studiën in het collegie van *Molsheim*, waarin hem een zijner ooms, luitenant-generaal van het landvoogdijschap van *Langres*, en onder-hofmeester van den prins-bisschop van *Straatsburg*, geplaatst had. Hij bestudeerde de godgeleerdheid in de communiteit van *Laon* te *Parijs*, alwaar de leerstoel van meester der wijsgeerige conferentiën hem werd toevertrouwd. Toen hij tot priester was gewijd, beriep Mgr. DE LA LUZERNE hem naar *Langres* terug, en benoemde hem tot kanonik en aartsdiaken van het diocees. De Fransche omwenteling vond hem uitsluitend bezig met de gewijde pligten zijner bediening. Na den van de priesters gevorderden eed geweigerd te hebben, verliet hij *Frankrijk* en begaf zich naar het kanton *Lucerne* in *Zwitserland*. In zijne ballingschap schreef ARVISENET verscheiden stichtelijke werken: onder anderen het *Memoriale vitae sacerdotalis*, dat zeer verspreid geraakte en den schrijver den lof van Paus Pius VII verwierf. In 1803 werd hem het kanonikaat en de waardigheid van vikaris-generaal aangeboden door Mgr. DE LA TOUR DU PIN, aartsbisschop-bisschop van *Troyes*, en de opvolgers van

dien prelaat handhaafden hem in genoemde betrekkingen. ARVISENET bezat alle priesterlijke deugden, en men droeg hem, zoo wel wegens zijne heilige levenswijze, als wegens zijne diepe kunde, den grootsten eerbied toe. Behalve het *Memoriale* heeft men van hem: 1.º *Sapientia Christiana*, 2 dl.ⁿ, in het Fransch vertaald door den schrijver, in 1803, en door den abbé OGIER, in 1817; — 2.º *Manuductio juvenum ad sapientiam*, in 24.mo, even zeer door den schrijver vertaald, onder den titel van *Guide etc. (Gids der jeugd op de wegen des heils)*; — 3.º *Mémorial etc. (Gedenkschrift der leerlingen van J. C.)*, in 12.mo; — 4.º *Maximes etc. (Grondregels en pligten der vaders en moeders)*; — 5.º *La vertu etc. (De engelachtige deugd)* enz. enz.

* ASIOLI (BONIFACIO), Italiaansche toonkunstenaar, en componist, in 1769 te *Correggio*, in het hertogdom *Modena*, geboren, componeerde reeds zeer vroeg, zonder vreemde aanleiding, en verwierf in *Italië* eenen niet onbeduidenden roem als componist. Behalve verscheiden kerkelijke muziekstukken, vervaardigde hij ook eene *Klavierschool* en 12 klankladders (*sol-feggiën*) voor eene stem met bas-begeleiding. Hij overleed na eene langdurige ziekte in zijne geboorteplaats, den 18 Mei 1832. Ofschoon zijne werken buiten *Italië* weinig bekend zijn, bezitten wij toch eene

Nederduitsche vertaling zijner Klavierschool, onder den titel van *Grondbeginselen der muzijk of toonkunde*; naar het *Italiaansch met 12 platen*, gr. 8.vo, bij de Uitgevers van dit Woordenboek in het licht verschenen.

ASP (MATTHEUS), een geleerde Zweed, aartsdiaken der hoofdkerk van *Upsal*, in 1696 geboren, onderwees achtereenvolgend in genoemde stad de welsprekendheid, de oude talen en de godgeleerdheid, en deed reizen naar *Duitschland*, *Engeland* en *Frankrijk*, alwaar hij in kennis kwam met de beroemdste geleerden van zijnen tijd. Men heeft van hem verscheiden *Verhandelingen* in het Latijn over de oude letterkunde, en twee *Lijkreden* in het Zweedsch. — Zijn zoon werd veradeld, na minister van *Zweden* bij verscheiden hoven te zijn geweest, en overleed in 1808. Kort voor zijnen dood, heeft hij in het Zweedsch, belangrijke *Aanteekeningen* in het licht gegeven, over de eilanden van den *Archipel*, welke hij op eene zending bezocht, waarmede hij naar *Konstantinopel* belast was.

ASSAROTTI (OCTAVIUS JOANNES BAPTISTA), te *Genua*, den 25 October 1753 geboren, legde zijne geloften af bij de *Piaristen*. Hoogleeraar in de godgeleerdheid geworden zijnde, bekleedde hij die betrekking met onderscheiding, benevens verscheiden andere, welke de toegenegenheid zijner orde-broeders

hem toevertrouwde. De treurige toestand der doofstommen, bragt op hem denzelfden indruk te weeg, als op den abbé de L'ÉPÉE, wiens waardige mededinger hij was. Door hun lot bewogen, vormde hij het ontwerp om hen te vereenigen, verkreeg, in 1802, de toestemming van het openbaar gezag, en bragt in *Genua* het instituut tot stand, waarin hij die ongelukkigen opnam. Hunne verstandelijke vermogens ontwikkelen, hen voor den maatschappelijken staat vormen, tot de uitoefening van kunsten en handwerken geschikt maken, hen op den weg der godsvrucht en deugd leiden, zie daar het doel, hetwelk hij trachtte te bereiken. Het beste gevolg kroonde zijne pogingen; hij stelde voor hen eene vereenvoudigde spraakkunst zamen, die tevens eene verhandeling was over de redeneerkunde, en alzoo de vorderingen der kweekelingen gemakkelijk maakte en aan hun oordeel eene juiste rigting gaf. Hij heeft al de voor zijn gesticht noodige werken zamengesteld en gedrukt; alle getuigen van de scherpzinnigheid van zijnen geest en van de regtschapenheid van zijn hart. Hij offerde aan zijne kweekelingen zijnen tijd, zijne gezondheid, zijne talenten, zijn leven en zijne fortuin op; zij alleen waren zijne erfgenamen. ASSAROTTI, een voorbeeld van godsvrucht, zachtmoedigheid, menschlievendheid, liefdadigheid, is te *Genua*, den 29 Januarij 1829, overleden.

* ASTOR (JOANNES JACOBUS), de rijkste man in de *Vereenigde Staten*, ja welligt in de geheele wereld, werd in het Badische dorp *Waldorf*, bij *Heidelberg*, waar zijn vader gerechtsdienaar was, in Julij 1763 geboren. Toen hij in den ouderdom van 18 jaren, op het punt stond om zijn vaderland te verlaten, besloot hij steeds rechtschappen en vlijtig te zijn en nimmer te spelen. Met dit goede voornemen, sloeg hij in 1784 den weg naar *Amerika* in. Op de lange zee-reis, welke meer dan vier maanden duurde, bewoog hem een landgenoot, diens beroep, het bontwerken, te leeren, en dit legde den grondslag tot zijn geluk. Hij had zeven fluiten uit de fabriek zijns broeders te *Londen*, en eenige andere dergelijke waren medegebragt, die hij na zijne landing verkocht, om voor het bedrag bontwerk in te koopen. Kort daarop werd hij factoor in eenen zeer aanzienlijken, den kwaker ROBERT BOWN toebehoorenden handel in pelterijën, tot dat hij van zijnen broeder HENDRIK, eenen vermogenden vleeschhouwer, eenig kapitaal bekwam en zelf zich vestigde. Toen in het jaar 1795, de tot dusverre nog door de Engelschen bezette handelplaatsen in pelterwerken *Oswego*, *Niagara* en *Detroit* aan de Amerikanen waren overgegeven, vormde Astor dadelijk een groot plan met de woorden: » Thans zal ik met den handel in pelterijën mijn geluk maken." En zoo gezegd, zoo gedaan. Reeds na verloop

van zes jaren, in 1801, schatte men zijn vermogen op 250,000 dollars, en dit is sedert dien tijd op eene ongehoorde wijze aangegroeid. In 1810, stichtte hij de Amerikaansche maatschappij voor den handel in pelterijën, welke vertakkingen zich tot in de afgelegenste gewesten van het Noorden uitstrekten, waar zij de rijkste aanwinsten van bevervellen, otter- en buffelhuiden vonden. Dit was hem echter nog niet genoeg, maar hij ontwierp ook nog het plan, om in gemeenschap met de Amerikaansche regering, eene reeks van schansen aan den *Stillen-Oceaan*, en langs de rivier *Columbia* te bouwen, waardoor voor genoemde maatschappij de pelterij-handel ten westen van het Rotsgebergte gemonopoliseerd werd. Het eerste dergelijke fort werd in 1810 tot stand gebragt en bekwam den naam van *Astoria*. Van hieruit stond Astor in regtstreeksche gemeenschap, eenerzijds met de Russisch-Amerikaansche bezittingen, en anderzijds met *Sina*, zoodat *Astoria* weldra een rijk handeldepôt werd. Later echter werd de factorij aldaar, door eenen deelgenoot van ASTOR, den Schot MAC DOUGALL, die een verraad aan de gemeenschappelijke zaak pleegde, aan de Britsche Noord-West-handel-maatschappij verkocht. Astor had in dit schitterend tijdperk zijner zaken de gewoonte, om een gedeelte zijner winst uit dezelve te nemen en in landerijën te beleggen. Hierdoor hoofdzakelijk is zijn ver-

mogen in zulk eene onevenredige mate toegenomen. De grond en de landerijen stegen namelijk in *New-York* honderdvoudig in waarde, zoodat het Astor eindelijk tot een vermogen van 40 millioenen dollars zou gebragt hebben. Hij overleed te *New-York*, den 29 Maart 1848. Uit zijn huwelijk liet hij twee zonen na, waarvan de eene reeds van kindschheid af krankzinnig is, terwijl de andere de zaken zijns vaders voortzet. Eene zijner dochters overleed als gravin RUMPF, te *Parijs*, de tweede huwde met eenen Engelschman, BRISTED genaamd, die tegenwoordig in *Bristol* geestelijke is. Den met rijkdom verbonden glans verachtte Astor in geen deele; zijn huis was op het prachtigst gestoffeerd, en zijne kamers schitterden van kunstwerken, die hij gedeeltelijk koninklijk betaald had. Ter oprigting eener bibliotheek in *New-York* gaf hij een geschenk van 350,000 dollars.

* ASTORGA (EMANUELE D'), een beroemde componist van kerkmuziek, in 1680 in *Sicilië* geboren, was de zoon van eenen adellijke, die tegen de vereeniging van het eiland met *Spanje* gestreden had, en door zijne huurlingen aan de Spanjaarden overgeleverd werd. ASTORGA genoodzaakt om in 1701, met zijne moeder het ten dood brengen van zijnen vader bijtewonen, verviel in eenen staat van volslagene bewusteloosheid, terwijl zijne moeder het met den dood bekocht. Door tusschenkomst

van de prinses URSINI, werd ASTORGA, in een klooster te *Astorga* (vanwaar hij zijnen naam ontleende), in de toonkunst onderwezen, en kwam na eenige jaren aan het hof van den hertog van *Parma*. Deze beval hem aan, deels wegens zijne muzikale talenten, deels om op eene geschikte wijze van hem ontslagen te zijn (de hertog vermoedde namelijk, doch zonder grond, eenige betrekking tusschen zijne dochter en ASTORGA) aan den keizer LEOPOLD. Na diens dood reisde ASTORGA bijna door geheel *Europa*, leefde vervolgens in *Praag*, en stierf waarschijnlijk in een Boheemsch klooster. Een meesterstuk is zijne compositie van het *Stabat Mater*, waarvan het oorspronkelijke te *Oxford* gevonden wordt. Verder vervaardigde hij eene opera *Daphné* en een *Requiem*.

ATHÉNAS (PETRUS LODEWIJK), een oudheidskenner en natuurkundige, den 3 Februarij 1752 te *Parijs* geboren, was de zoon van een' kruidenier-drogist, en openbaarde reeds in zijne vroegste jeugd eenen bepaalden smaak voor de scheikunde. Na uitmuntende studiën in het collegie der Oratoristen te *Soissons* te hebben gemaakt, legde hij zich op genoemde wetenschap en op de natuurkunde toe, en werd als eerste medehelper in de apotheek der abdij van *Saint-Germain-des-Prés* opgenomen; hij maakte aldaar gebruik van de lessen en raadgevingen des directeurs, den geleerden pater MALHERBE, die later bibliothecaris van het tri-

bunaat werd, en hij breidde den kring zijner kennissen uit, door onder de BUFFONS en de DAUBENTON'S, de leergangen der ontleedkunde, physiologie, mineralogie en geologie te volgen. ATHÉNAS begaf zich in 1786 naar *Nantes*, en ging kort daarna naar *le Croisic*, waar hij eene fabriek van weedasch of souda oprigtte, te trekken uit het zee-zout, welke bewerking toenmaals nog onbekend was. Hij liet echter zijne onderneming weldra varen, en kwam te *Nantes* terug, alwaar hij eene doekverwerij tot stand bragt. Later vervaardigde hij eene vervoerbare stokerij, op vaartuigen, die beurtelings de *Loire*, de *Sèvre*, de *Achenau*, het meer *Grand Lieu*, en andere wateren, die wijn-voortbrengende oevers besproeijen, bevoeren. Eene aaneenschakeling van slechte oogsten, was voor de duurzaamheid der inrigting nadeelig, en ATHÉNAS, in *Nantes* teruggekeerd, stichtte er, met behulp van deelnemers, eene groote fabriek van zwavelzuur, door middel van de verbranding der zwavel, bevorderd door de salpeterzure potasch. De omwenteling en het gebrek aan eerste stoffen deden ook deze inrigting te niet gaan. In 1791, werd ATHÉNAS geroepen tot het lidmaatschap van het municipale ligchaam der stad *Nantes*, en in 1795 werd hij directeur van de munt dier stad. Hij nam deze bedieningen gedurende 22 jaren, met even zoo veel ijver als regtschapenheid waar en vereenigde dezelve

langen tijd met die van secretaris der kamer van koophandel, waarmede hij reeds bij hare oprigting in 1803 belast werd. Ook was hij lid van den algemeenen raad van het dep.^t der *Neder-Loire*; en in 1797 was hij een der stichters van het akademisch genootschap van *Nantes*. ATHÉNAS doorkruiste te voet geheel *Bretagne*, waarvan hij de gedenkteekenen heeft beschreven. Ook begunstigde hij den bloei van den landbouw in het dep.^t, hetwelk hij bewoonde, en niets evenaarde zijnen ijver voor de ontdekkingen. Hij was het die den rijkdom der tin-mijn van *Piriac* deed waarden, waarvan de algemeene directie der mijnen het eigenendom kocht. Men heeft hem een aantal verhandelingen te danken over verschillende deelen der landhuishoudkunde, en de uitvinding en verbetering van verscheiden landbouwkundige werktuigen. Hier onder verdient vooral vermeld te worden de met zoo veel kracht werkende ploeg. *Défricheur-Athenas* genaamd, waarvoor hem in 1824 de groote gouden medaille der akademie van wetenschappen te beurt viel. Deze geleerde is te *Nantes*, den 22 Maart 1829 overleden. De kamer van koophandel dier stad heeft aan zijne weduwe eene lijfrente toegekend, ter helft des tractements hetwelk hij genoot. Het departement der *Neder-Loire* heeft hem de naturalisatie te danken van het gras van *Guinea*, *Panicum altissimum* genaamd, het voor-

deeligste aller voeders, zoowel wegens het overvloedige als om de hoedanigheid. Deze plant bereikt eene hoogte van 6 tot 8 voeten, en geeft jaarlijks 2 of 3 overvloedige oogsten. Onder de talrijke verslagen, verhandelingen, memoriën, enz., uit zijne pen gevloeid, en door hem in de akademische maatschappij van Nantes voorgelezen, of in het *Lycée Armoricaïn* geplaatst, willen wij enkel de volgende noemen: 1.° *Rapport etc.* (*Verlag over de opdelvingen van 1805 tot 1807 te Nantes gedaan*); — 2.° *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de ongedwongene ontbranding der veengronden*); — 3.° *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de godin SANDROGIGE*); — 4.° *Notice etc.* (*Berigt over den staat der Loire bij Nantes in de 7.° eeuw en over de eilanden Indre en Indret*); — 5.° *Sur etc.* (*Over den toren van Oudon en de hoofdkerk van Nantes*); — 6.° *Mémoire etc.* (*Verhandeling over twee ontginningsploegen, door den schrijver uitgevonden*); — 7.° *Mémoire etc.* (*Verhandeling over Keltische wapens, en over de akkerbouwkundige werktuigen der abdij van Meilleraye enz.*) — het laatste in het *Lycée Armoricaïn*; — 8.° *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de ware ligging van het Brivates Portus van PTOLEMEUS en over den naam dien Brest droeg in de eerste eeuwen onzer tijdrekening*); — 9.° *Sur etc.* (*Over het Mare conclusum van CAESAR*); — 10.° *Sur etc.* (*Over het afgodsbeeld van den slaap, te Nantes, aan den ingang van het kanaal van*

Bretagne gevonden); — 11.° *Du passage etc.* (*Over den togt van HANNIBAL over de Alpen, en over het gebruik van den azijn om steenen te verbrijzelen*), enz. enz.

ATTARDI (BONAVENTURA), van de orde van den H. AUGUSTINUS, te *St. Philippus d'Argiro*, eene oude stad van *Sicilië*, geboren, was eerst hoogleeraar der gewijde geschiedenis aan de universiteit van *Catana*, en werd vervolgens, in 1738, tot provinciaal zijner orde in *Sicilië* en *Malta* benoemd. Men heeft van hem: 1.° *Bilancia della verita, Palermo, 1738*, in 4.° Dit is een antwoord op het geschrift getiteld: *PAULUS Apostolus in Mari, quòd nunc venetus sinus dicitur, naufragus*, door pater IGNATIUS GEORGI, een' benediktijner der congregatie van *Ragusa*. Het geschilpunt was om te weten welk het eiland was, in het Latijn *Melita* genaamd, waar de H. PAULUS na zijne schipbreuk landde. (*Handel. XXVIII, 1*). Het meest algemeen gevoelen wilde dat zulks het eiland *Malta* was, tusschen *Sicilië* en *Afrika*, terwijl anderen beweerden, dat er een eiland van *Dalmatië*, thans *Melada* genaamd, door aangeduid werd. Pater GEORGI had ten gunste van dit laatste gevoelen geschreven; ATTARDI verdedigde zegevierend het eerste; — 2.° *Lettera scritta ad un suo amico, in prova che San Filippo d'Argiro fu mandato dal principe degli apostoli San Pietro, Palermo, 1738*, in 4.°; — 3.°

La Riposta senza machera al sig.

LODOVICO ANTONIO MURATORI, *Palermo*, 1742. Dit is een der talrijke geschriften, welke den geleerden MURATORI aanrandden, toen hij onder den naam van ANTONIO LAMPRIDIO, beweerde had, dat men niet verplicht was, om, door het vergieten van zijn bloed, het gevoelen der onbepleekte ontvangenis der Maagd MARIA te verdedigen. (Zie MURATORI -*Wbk.*-)

AUBERT-PARENT, onderwijzer der bouwkunde, bij de academie van *Valenciennes*, beeldhouwer in hout, lid der maatschappij van oudheidkundigen in *Frankrijk*, te *Kamerijk*; in 1734 geboren, en te *Valenciennes*, den 27 November 1833, in 99 jarigen ouderdom, overleden. LODEWIJK XVI was de grondlegger van zijnen roem, door in het *Groot-Trianon* zijn eerste belangrijke beeldhouwwerk ten toon te doen stellen. Bij de Fransche omwenteling, week AUBERT-PARENT naar *Duitschland* uit: de roem, dien hij reeds door zijne werken verworven had, deed hem in de academie van *Berlijn* opnemen. In 1803, werd hij belast met het opzigt over de opdelvingen, die in het dorp *Angst* werden bewerkstelligd; later, in den loop der jaren 1823—1825, bestuurde hij die van *Famars*. In 1813 opende hij te *Valenciennes* zijnen klassieken leergang voor de bouwkunde, en vervaardigde voor het onderrigt zijner kweekelingen een leerboekje zijner

kunst, in vragen en antwoorden. Eenige in handschrift gebleven ongekuischte werken, zijn zijne eenige letterkundige voortbrengselen.

AUCKLAND (WILLIAM EDEN, Baron), uit eene Engelsche, door KAREL II, in 1672 veradelde familie gesproten, werd in 1750 geboren, betrad de pleitzaal reeds in 1768, en werd in 1771, benoemd tot bijzitter en een' der directeuren van het hospitaal van *Greenwich*. In 1772, verkreeg hij den post van onder-secretaris van staat, dien hij gedurende 6 jaren bekleedde, als wanneer hij in 1778 lid van het lager-huis werd. Verscheiden belangrijke wetten waren de vrucht van zijnen arbeid. In 1780 tot staats-secretaris van *Ierland* benoemd, trok hij zich de belangen van dat ongelukkige land aan, en deed er eene bank oprigten, in navolging van die van *Engeland*; waardoor de nijverheid en handel-betrekkingen vermeerderden. Ook stelde hij als middel voor om de rust in dat rijk te verzekeren, deszelfs onafhankelijkheid in het stuk van wetgeving plegtiglijk te erkennen. In 1783, werd hij tot den geheimraad van zijne Britsche majesteit beroepen, en was, in 1785, een der lord-commissarissen van den raad van handel en koloniën, toen hij met eene buitengewone zending naar het hof van *Frankrijk* werd gezonden, om er een handel-verdrag te sluiten, hetwelk den 26 September 1786, 15 Januarij en

Augustus 1787 onderteekend werd. Bij zijne terugkomst gaf men hem het pairschap van *Ierland* en het gezantschap van *Holland*, alwaar hij groote diensten aan zijn gouvernement bewees. Eindelijk werd hij onder den titel van *lord AUCKLAND* tot baron verheven, en hij ondersteunde in de kamer der pairs al de ministerieele maatregelen tegen *Frankrijk* genomen. Na den dood van den graaf van *MANSFIELD*, werd hij benoemd tot kanselier van het collegie *Marshal*, en hij stemde in 1799 voor de vereeniging van *Ierland* met *Engeland*. Hij overleed te *Londen*, den 28 Mei 1814. Men heeft van hem: 1.º *Beginnelsen der crimineele regtsgeleerdheid* en 2.º *Vier Brieven aan den graaf van Carlisle*, die over de belangrijkste vraagpunten handelen, betrekkelijk den toestand van *Engeland*, *Frankrijk* en der overige voornamste Staten van *Europa*.

AUDE (JOZEF), een tooneeldichter, te *Apt* (Fransch dep.^s *Vaucluse*), den 10 September 1755, geboren. Bij het eindigen zijner studiën tot ridder van *Malta* verheven, werd hij secretaris van den markies DE CARACCIOLI, onder-koning van *Sicilië*, en behield dezen post gedurende vijf jaren. Hij kwam daarop in *Frankrijk* terug, alwaar hij eene dergelijke betrekking bij *Buffon* bekleedde. Deze afhankelijkheid, zoo zeer met zijne inborst in strijd, moede, zocht hij middelen van bestaan in de hulpbronnen van eenen oorspronkelijken en zeer beschaafden

geest. Hij heeft zamengesteld en doen uitvoeren, zoo wel op de koninklijke tooneelen, als op die van den tweeden rang, 47 stukken, waarvan een aantal eenen blijvenden bijval hebben genoten. Ook heeft men hem een *Vie etc.* (*Leven van Buffon*), 1788, in 8.vo, en een dichtstuk te danken, getiteld *Offrande etc.* (*Offer aan de Catholijke Godsdienst*), *Parijs*, 1802, in 8.vo AUDE overleed te *Parijs*, den 6 October 1841.

AUDIFFREDI (GIOVANNI BATTISTA of JULIUS CÆSAR), een Dominikaner, den 2 Februarij, 1714, te *Saorgio*, bij *Nizza* geboren, en in de maand Julij 1794, als bibliothekaris van het klooster *Alla-Minerva*, te *Rome*, overleden, hield zich beurtelings bezig met boeken-, sterre-, wiskunde en natuurlijke historie. Hij had zich een klein observatorium gebouwd, en heeft verscheiden sterrekundige verhandelingen in het licht gegeven, waarvan de eerste worden aangeduid in zijnen Catalogus der bibliotheek door den kardinaal CASANATE, aan het klooster *Alla-Minerva* gelegateerd. De titels zijner voornaamste werken zijn: 1.º *Catalogus historico criticus Romanorum editionum seculi XV*, *Rome*, 1783, in 4.to, een zeer geacht werk; — 2.º *Catalogus historico-criticus editionum Italicarum seculi XV*, 1794, in 4.to; — 3.º *Catalogus bibliothecæ Casanatensis librorum typis impressorum*, 1761—1788, 4 dl.ⁿ, in fol. Het werk gaat slechts tot de

letter L; — 4.º *Phaenomena Coelestia observata, investigatio parallaxis solis, exercitatio Dadei Ruffi* (de beide laatste woorden zijn het anagram van zijnen naam), in 4.to; — 5.º *Dimostrazione della stazione della cometa*, 1769, Rome, 1770.

AUDOUIN (JOANNES VICTOR), een natuurkundige, te *Parijs*, den 27 April 1797 geboren, beoefende de scheikunde, en om er sneller vorderingen in te maken, diende hij gedurende 2 jaren als helper den beroemden VOGEL, toebereider in de pharmaceutische school. In 1816, tot doctor in de geneeskunde bevorderd, maakte hij zich weldra bekend door zijne werken over de natuurlijke historie en vooral door de kruidlezingen, welke hij langs het zeestrand deed, en waarbij hij verscheiden nieuwe, of tot dusverre slecht waargenomen planten verzamelde. In 1822, werd hij een der stichters van de maatschappij van natuurlijke historie te *Parijs*, en in het volgende jaar, werd hij tot onder-bibliothekaris van het instituut benoemd. In 1824, werkte hij mede aan de schepping der *Annales etc.* (*Jaarboeken der natuurkundige wetenschappen*). Adjunct-hoogleraar in den plantentuin, in 1825, werd hij in 1833, tot titulair-hoogleraar deszelve benoemd, en drie jaren later openden hem zijne *Recherches etc.* (*Nasporingen over de voor den akkerbouw schadelijke insecten*) de deuren der koninklijke akademie van wetenschap-

pen. AUDOUIN is den 10 November 1841 overleden. Behalve een aantal verhandelingen en artikels in verschillende verzamelingen en het reeds genoemde, heeft men van hem: 1.º *Résumé d'entomologie (Kort begrip der insecten-beschrijving)* met MILNE EDWARDS, *Parijs*, 1829, 2 dl.ⁿ, groot in 32.mo met platen; — 2.º *Recherches etc. (Nasporingen om te dienen tot de natuurlijke historie der kusten van Frankrijk)*, ib. 1832, gr. in 8.vo, met platen. Dit werk moest uit 3 dl.ⁿ bestaan, het eerste is er alleen van in het licht verschenen; — 3.º *Histoire etc. (Natuurlijke historie der insecten)* met A. BRULLÉ, ib. 1834, en volgende jaren, 12 dl.ⁿ in 8.vo met platen; — 4.º *Notice etc. (Verslag over de verwoestingen door de bladkronkelaars — pyrales — van den wijnstok te weeg gebracht)*, ib. 1837, in 8.vo

* AUERSWALD (HANS ADOLF ERDMANN VON), den 19 October 1792, op het adellijke goed *Faulen* bij *Rosenberg*, regerings-district *Marienwerder*, in *West-Pruissen* geboren, studeerde van 1810—1813 *Jura* en *Camera lia* aan de universiteit van *Königsbergen*, trad op den 25 Januarij 1813, als vrijwilliger in het tweede West-Pruissische dragonder-regiment (thans 5.^e regim.^t kurassiers), maakte bij hetzelfde, als tweede luitenant, de veldslagen en gevechten der jaren 1813 en 1814 mede, woonde in 1815, als adjutant van den generaal graaf *Bulow von Dennewitz*, den slag van

Waterloo bij, en ontving als onderscheiding, het ijzeren kruis en de Russische *St. Wlademirs-orde*. Na den afloop van den oorlog, werd hij bij den algemeensten staf geplaatst, waarbij hij tot in 1840 verbleef, daarop werd hij bevelhebber van het eerste (Litthauwsche) dragonder-regiment, en later generaal-majoor en commandant, der 11 brigade Pruisische ruitery in *Breslau*. Bij de verkiezing der afgevaardigden, voor de Deutsche Nationale vergadering, werd AUERSWALD, op den 10 Mei 1848, te *Riesenburg*, voor het Rosenberg-Marienwerdsche kiesdistrict, en gelijktijdig ook te *Tilsit* in *Litthauwen*, en te *Goldapp* in *Masuren* gekozen. Hij nam de verkiezing voor *Rosenberg* aan, en begaf zich naar *Frankfort*. Men had hem tot gezant, der centraalmagt in *Petersburg* bestemd, maar hij mogt deze hooge waardigheid niet bekleeden: de dappere krijgsman, welke den dood dikwerf zoo moedig in het aangezicht had gezien, moest door sluikmoord vallen, gepleegd door de hand van *Duitsche bandieten*! Op den noodlottigen 18 September 1848, waarvan men de herinnering uit de geschiedenis van *Duitschland* gaarne zoude uitwischen, reed AUERSWALD, de onverschrokken man, met zijnen vriend, den vorst FELIX LICHNOWSKY — dat voorbeeld der echte ridderschap — voor de *Friedbergerpoort*, toen reeds de barrikadenstrijd binnē de muren der vrije rijkstad woedde. Gewapenden uit *Bockenheim*

erkenden de beide afgevaardigden, of werden veeleer, zoo als van verschillende zijden beweerd wordt, door den in zeer kwaden naam staanden GERMAIN METTERNICH op dezelve opmerkzaam gemaakt, en vervolgden de beide mannen, die de vlugtnamen, in het huis van den kunst-tuinier SCHMITZ, doch, helaas! in hunne schuilplaats ontdekt, en weder in de opene lucht gebragt werden. Hier werd AUERSWALD, onder de gruwelijkste folteringen, door de kannibalen der 19.^e eeuw vermoord, terwijl degene die hem vergezelde, de vorst LICHNOWSKY, een dergelijk treurig uiteinde vond. De verontwaardiging over deze schanddaad was algemeen, en vreeselijk werd de dood der beide gevallen door de Duitse rijkstroepen gewroken. Het lijk van AUERSWALD werd eenige dagen daarna, met die der gesneuvelde krijgslieden, onder de grootste plegligheden ter aarde besteld, en WILHELM VON KETTLER, Catholijk pastoor te *Hopsten*, in *Westfalen*, thans bisschop van *Mainz*, deze TAULER onzer dagen, sprak bij de graven der gevallen woorden der herinnering uit, waarvan de weerklink zich nog lang zal laten hooren. In zijne geboorteplaats heerschte de grootste treurigheid over den voor *Duitschland's* ware vrijheid gestorven regtschapene. Gedurende drie dagen luiden de klokken der kerken van het Rosenberger kiesdistrict over HANS VAN AUERSWALD, en zijne kiezers rigtten voor hem een waardig gedenkteeken op.

* AUGUSTI (JOH. CHRIST. WILH.), een der geleerdste protestantsche theologen van den lateren tijd, in 1772, te *Eschenberga*, in het *Gothasche* geboren, waar zijn grootvader, de in 1722 bekeerde Rabbi HERSCHEL, en zijn vader, de latere super-intendant te *Ichtershausen* (in 1820 te *Jena* overleden) leeraars waren. Opgevoed door den geleerden predikant SEBASTIAAN MÖLLER te *Gierstedt*, begaf AUGUSTI, na het voleindigen zijner studiën, op raad van den generaal-superintendant LÖFFLER, zich van *Gotha* naar *Jena* terug, werd hoogleeraar aan de universiteit en hield zich voornamelijk bezig met de Oostersche talen, godgeleerde wetenschappen, dogmatiek, en, in vereeniging met DE WETTE, met eene bijbelvertaling. Ook hij behoorde tot de toenmaals onder de protestanten alomt verspreide rationalistische rigting. In 1812, volgde AUGUSTI eene beroeping als gewoon hoogleeraar der godgeleerdheid naar *Breslau*, alwaar hij zijn groot en gewigtig werk *Denkwürdigkeiten aus der christlichen Archäologie*, 12 dl.ⁿ, *Leipzig*, 1817—1831 (een uittreksel daarvan, onder den titel van *Handbuch der christlichen Archäologie*, 3 dl.ⁿ, *Leipzig*, 1836—1837) begon. In 1818 gaf hij alhier ook de *christlichen Altherthümer*, een leerboek voor akademische voorlezingen, in het licht, waartoe het zoo even genoemde groote werk het commentarium vormt. In 1819 werd AUGUSTI als hoogleeraar aan de nieuw opgerigte universiteit te *Bonn*

beroepen, waar hij voornamelijk aan den *agenda-twist* deel nam. Hij verklaarde zich daarin voor het territoriaal-stelsel, en werd in 1828 tevens opper-consistoriaalraad, en in 1835, consistoriaal-bestuurder te *Coblenz*, waar hij in 1841 overleed. Van zijne menigvuldige geschriften, welke hij sedert zijne intrede in dienst van *Pruissen*, gezamenlijk in kerkelijken zin (in zoo verre het protestantismus zulks toelaat) heeft zamengesteld, melden wij nog eene handuitgave der 1.º *Symbolischen Bücher der Reformirten Kirche, Elberfeld*, 1827; — 2.º *Versuch einer historisch-dogmat. Einleitung in die heil. Schrift, Leipzig*, 1832; — 3.º *Historiae eccles. epitome, Leipzig*, 1834; — 4.º *Lehrbuch der christl. Dogmengeschichte*, 4.º uitg. *Leipzig*, 1835; — 5.º *Beiträge zur Geschichte und Statistik der Evangel. Kirche*, 3 Afl.ⁿ, *Leipzig*, 1837; — 6.º *Beiträge zur christl. Kunstgeschichte*, 2 dl.ⁿ, *Leipzig*, 1841.

AULNAYE (FRANCISCUS HENDRIK STANISLAUS DE L') den 7 Julij 1739, te *Madrid* van Fransche ouders geboren, maakte loffelijke studiën te *Versailles*, en werd zelfs zeer ervaren in de algemeene taalkennis (*linguïstiek*), de natuurlijke historie en de theorie der toonkunst. Genoodzaakt, na zijne fortuin verkwist te hebben, om in zijne talenten middelen van bestaan te vinden, begon hij voor de boekverkoopers te werken. Terwijl hij in de volslagenste afzonde-

ring leefde, eindigde hij met in ellende te vervallen, en overleed in het godshuis van *Chailot*, in 1830. Behalve de oude talen was DE L'AULNAYE bijna al de Europesche meester. Hij had eene bijzondere studie gemaakt van de verborgen wetenschappen, en zich in uitgebreide nasporingen verdiept betrekkelijk de verborgenheden der oudheid, de geheime genootschappen der middeleeuwen, de spelen en gastmalen der verschillende volken. Men heeft hem verscheiden werken te danken, waarvan de voornaamste zijn: 1.º eene geachte *Vertaling* (in het Fransch) van het meesterstuk van CERVANTES: *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*; — 2.º eene uitgave der *Œuvres etc.* (*Werken van RABELAIS*), met aantekeningen enz. die van veel smaak en geleerdheid getuigen; — 3.º *Histoire etc.* (*Algemeene en bijzondere geschiedenis der Religiën en eerediensten aller volken der wereld, zoowel oude als nieuwere*), dit werk op het mythologisch stelsel van DUPUIS (zie dat Art. -*Wbk.*-) gegrond, en waarvan er slechts drie afleveringen in het licht zijn verschenen, heeft den schrijver door den abbé BARRUEL, in den rang dier goddelooze kettters doen plaatsen, welke het, om de omverwerping des troons en des altaars te doen was (zie *Mémoires sur le Jacobinisme*); — 4.º *Pax vobis* of *de anti-metselaar*; — 5.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de vrijmetselarij*); eindelijk verscheiden verhande-

lingen over de *natuurkunde*, de *bibliographie*, de *tooncelkunst*, de *toonkunst*, enz.

AURE (JOANNES PETRUS PAULINUS HECTOR, graaf d'), te *Coutbevoye*, den 7 November 1774, uit eene oude van *Navarra* oorspronkelijke familie geboren, begaf zich zeer jong onder het wapen der artillerie, doch ging weldra tot het corps der *intendance* over. Eerst bij het leger van den *Rijn* geplaatst, werd hij in 1795, tot commissaris der 1.º klasse benoemd, en volgde den generaal DESAIX van *Italië* naar *Egypte*. In 1798, was hij opper-krijgs-commissaris van het leger van het Oosten; in 1801 nam hij deel aan den togt naar *St. Domingo*; en na den dood van den generaal LE CLERC en van BENEZECH, prefekt der kolonie, werd hij bekleed met de posten van kapitein-generaal, van prefekt en opper-krijgs-commissaris. D'AURE toonde zijne stelling te begrijpen, voorzag in alle behoeften, en stelde zich meer dan eens voor zijne ondergeschikten persoonlijk in de bres. In 1809, verkreeg hij de vergunning om MURAT naar *Napels* te volgen, alwaar hij gelijktijdig aan het hoofd der drie gewigtigste ministeriën stond: namelijk aan dat van oorlog, van marine en van algemeene policie. Bij het ondergaan des keizerrijks, in *Frankrijk* teruggekeerd, maakte hij eerst als opper-krijgs-commissaris, en daarna als intendant-generaal, de veldtogten mede van 1813, 1814 en 1815. Bij de restauratie beschikbaar

gesteld, ontving hij, in Augustus 1830, de algemeene directie van de administratie van oorlog, welken post hij eerst in 1835 verliet om staatsraad te worden. Hij is in de eerste dagen van Januarij 1846 overleden, en nam de troostende hoop der godsdienst mede in het graf. D'AURE was commandeur van het legioen van eer, ridder van den H. LODEWIJK, en grootkruis der kroon van Saksen.

AURIBEAU (de abbé PETRUS HESMIVY D'), ridder der orden van CHRISTUS, van *St. Jan van Lateranen*, van de *gouden spoor* en lid van verscheiden geleerde genootschappen, te *Digne* den 25 Februarij 1756 geboren, begaf zich in den ouderdom van 16 jaren in de congregatie van het *Oratorium*, en onderwees eenigen tijd de rhetorica te *Mans*. Hij verliet de congregatie in 1782, na door LODEWIJK XVI, tót kanonik en aartsdiaken der kerk van *Digne* te zijn benoemd, waarvan hij later officiaal en vikaris-generaal werd. In 1792, ging hij te *Rome* eene schuilplaats tegen de vervolging zoeken, en werd aldaar door Pius VI, en *Mesdames*, moeijen des konings, hartelijk onthaald. *Madame* ADELAÏDE, die hem veel vertrouwen bewees, wilde dat hij haar les in het Latijn zoude geven. Bij het naderen van het Fransche leger in 1798, nam hij eerst de vlugt naar *Florence*, en vervolgens naar *Sienna*, en bij het gevangen nemen van den opper-herder, streefde hij met ijver naar de eer, om hem naar

Valence te volgen. Na den dood van Pius VI, begaf hij zich naar *Portugal*, van waar hij in 1800 te *Venetië* terugkwam, alwaar het conclave moest gehouden worden, om aan het Hoofd der Kerk eenen opvolger te geven. In 1805, met het canonicat van *Sta. Maria, in via latâ* bekleed, werd hij, bij de oprigting der keizerlijke universiteit, op voordragt van FONTANES, die zich zijne oude diensten in het onderwijs herinnerde, tot hoogleeraar der Fransche letterkunde te *Pisa* benoemd. Bij de restauratie kwam hij te *Parijs* wonen, en verdeelde van toen af zijnen tijd tusschen zijne pligten als geestelijke, en het beoefenen der letteren, die in zijne ballingschap, zijn eenige troost waren geweest. De abbé p'AURIBEAU overleed te *Parijs*, in December 1843. Men heeft hem een aantal werken te danken, van welke wij de volgende willen noemen: 1.º *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften om te dienen tot de geschiedenis der Fransche vervolging*), *Rome*, 1795, 2 zware dl.ⁿ, in 8.vo; — 2.º *Bienfaits etc.* (*Weldaden, door Pius VI en zijne Staten aan de Fransche uitgewekenen bewezen*), *ibid* 1796, in 8.vo; — 3.º *Paris etc.* (*Parijs, doe rekening!*), *Venetië*, 1799, in 8.vo; — 4.º *Témoignage etc.* (*Geloofwaardige getuigenis tegen den eed van haat aan het koningschap*), *ib.* 1799, in 8.vo; — 4.º *Discours etc.* (*Verhandeling over de voordeelen der Fransche taal*), *Pisa*, 1812, in 4.to; — 6.º *Quelques etc.* (*Eenige stukken van den schrij-*

ver der gedenkschriften, om te dienen tot de geschiedenis der Fransche vervolging), Pisa (Parijs), 1814, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 7.º *Lettres etc.* (Brieven over de conclaven), Parijs, 1823, in 8.vo; — 8.º *Lettres etc.* (Brieven over de grafschriften der Kardinalen DE BAUSSET en DE LA LUZERNE), ib. 1826, in 4.to Hij heeft daarenboven verscheiden artikels geleverd aan de *Martyrs de la foi*, aan de *France Catholique*, aan de *Tablettes du Clergé*, aan het *Oriflamme*, aan de *Biographie universelle* etc. en eene reeks van kleine geschriften uit het Latijn en Italiaansch in het Fransch vertaald, welke hij bijna altijd, met belangrijke aantekeningen en ophelderingen verrijkte.

* AURIVILLIUS (KAREL), een beroemde Zweedsche letterkundige, den 5 Augustus 1717, te *Stokholm* geboren, verwierf eene grondige philologische en theologische geleerdheid, te *Upsala*, *Jena*, *Halle*, *Parijs* en *Leyden*, werd in 1744 te *Upsala*, adjunct der wijsgeerige faculteit, in 1754, hoogleeraar der dichtkunst, en in 1772, der Oostersehe talen. Hij overleed in 1786. AURIVILLIUS had het voornaamste deel aan de Zweedsche Bijbelvertaling, en zijne in echt Romeinsch-Latijn geschreven *Verhandelingen*, door J. D. MICHAELIS, in 1790, te *Göttingen* in het licht gegeven, bevatten vele nieuwe verklaringen van duistere bijbel-teksten. *Vergelijk Orat. Fun. habita a J. FLODERO*, *Upsala*, 1786, in 4.to

AUTICHAMP (ANTONIUS JOZEF EULALIA DE BEAUMONT, graaf d'), uit eene adellijke en oude familie gesproten, die zich in deze laatste tijden in het beroep der wapens onderscheiden heeft, begaf zich zeer jong in dienst, deed zich bij verscheiden gelegenheden en in verschillende gewesten opmerken, en werd in 1759, adjudant van den maarschalk DE BROGLIE. Hij werd vervolgens standaarddrager, bij het dragonder-regiment, waarover zijn broeder het bevel voerde, en hij bevond zich bij hetzelfde corps, den 1 Maart 1769, als adjunct-generaal-kwartiermeester, toen hij in die hoedanigheid den veldtogt van *Corsika* mede maakte. Hij onderscheidde zich op dien togt, vooral te *Pentagolo*, alwaar zijn paard onder hem werd doodgeschoten, en bij zijne terugkomst in *Frankrijk* werd hij achtereenvolgend benoemd tot overste der dragonders en kolonel van het regiment van *Agenois*. Kort daarna stak hij, onder de bevelen van den generaal LAFAYETTE, naar *Amerika* over, en legde bewijzen van groote dapperheid aan den dag bij het beleg van *York-Town*, alsmede bij de verovering van *St. Christophe*, alwaar zijn oudste zoon door een' kanons-kogel gedood werd. Hij werd alstoen tot veldmaarschalk benoemd, en kort daarna tot onder-bevelhebber van het Zuidelijke gedeelte van *St. Domingo*. Toen hij in *Frankrijk* terugkwam, werd hij tot divisie-inspecteur benoemd der te *Tours*, *Blois* en *Orleans* gecantonneerde

troepen. In 1792, week hij uit, begaf zich naar het leger der prinsen, en maakte, onder hunne bevelen, al de veldtogten mede. Eerst in November 1799 kwam hij in *Frankrijk* terug, en leefde tot aan de restauratie in 1814, in de afzondering. Het toenmalig gouvernement had hem, als oud veldmaarschalk, een pensioen van 2000 franken toegekend. Hij werd later tot gouverneur van *Saint-Germain-en-Laye* benoemd, alwaar hij in April 1822 overleden is.

AUVERGNE (JOANNES BAPTISTA), apostolisch vikaris van *Hierapolis*, in het diocees van *Nimes*, in 1788 geboren, was een der eerste leden der maatschappij van missionarissen, door den abbé DE RAUZAN gevormd. Toen hij zich na de omwenteling van 1830, naar *Rome* had begeven, werd hij door de propaganda bestemd, om den Catholijken van *Syrië* en *Egypte* vertroosting te gaan aanbrengen. Hij bereidde zich door de afzondering en de studie voor, tot de vervulling dier moeilijke zending, en na den 1 Mei 1833, tot aartsbisschop van *Iconium* te zijn gewijd, ging hij te *Toulon* scheep naar *Antourah*. Zijne talenten, en zijne onuitputbare naastenliefde deden hem in korten tijd, eenen zeer grooten invloed op de bevolkingen van *Syrië* verkrijgen; en hij werd door zijnen ijver en zijne wijsheid geroepen, om in die gewesten, de grootste diensten aan de godsdienst te bewijzen,

I. DEEL.

toen hij te *Diarbekir*, op het einde van het jaar 1836 overleed. De *Annales de la Propagation de la foi* bevatten verscheiden *Brieven* van dezen prelaat, waarin hij verslag geeft van den toestand der missiën in de door hem bezochte landen.

AVIAU DU BOIS DE SANZAY. —
Zie SANZAY -*Wbk.*

AYMER DE LA CHEVALERIE (HENRIETTE), stichtster en eerste overste van de congregatie der Gedurige Aanbidding, werd den 27 Augustus 1767, in een kasteel der provincie *Poitou* geboren. In den ouderdom van 11 jaren als kanonikesse der orde van *Malta* aangenomen, was zij in haar 22.^e jaar toen de Fransche omwenteling uitbarstte. Gedurende het schrikbewind gevangen genomen en ten dood veroordeeld, wyl zij eenen priester in haar huis had verborgen gehouden, gelukte het haar aan het valmes te ontsnappen, en na den dood van ROBESPIERRE, de gevangenis te verlaten. Godvruchtige vrouwen hadden zich te *Poitiers* verbonden, om, zonder haren stand in de wereld te verlaten, zich met goede werken bezig te houden; mevr. AYMER nam in Mei 1790 deel aan dat genootschap. Twee jaren later kwam zij op het denkbeeld eener vereeniging van dames, welke het gewone leven zouden leiden. Ofschoon nog zeer jong, werd zij in Julij 1793 tot overste verkozen. Den 17 October 1800, werd de

vereeniging der dames door de groot-vikarissen van *Poitiers* goedgekeurd, en de verkiezing van mevrouw *AYMER* bekrachtigd. Zij beijverde zich om in haar instituut de gedurige aanbidding en de vereering der *H. harten van JESUS en MARIA* intevoeren. Mevrouw *AYMER* besloot ook, zich aan het onderwijs der jeugd toetewijden. Terwijl zij de opvoeding der jonge dochters uit den goeuden stand bestuurde, gaf zij tevens kosteloos onderwijs aan arme meisjes, en beantwoordde op deze wijze aan de behoeften der maatschappij. Na achtereenvolgend verscheiden huizen gesticht, en zonder aanmerkelijke tegenkanting, de onstuimige tijden, welke de restauratie voorafgingen, doorworsteld te hebben, verzocht mevrouw *AYMER* de goedkeuring van den *H. Stoel*; op den 17 November 1817; bekrachtigde eene bulle plegtiglijk de nieuwe congregatie. Dezelve telde reeds zestien gestichten, toen een aanval van beroerte, gevolgd door eene verlamming der regterzijde, voor mevrouw *AYMER* het begin van langdurige gebrekkelijkheden was, die slechts dienden om haren moed en hare deugd meer en meer te doen uitschitteren. Haar dood, voorgevallen den 23 Novb. 1834, dompelde in eene ligtelijk te beseffen droefheid meer dan drie-duizend personen, die in haar de teederste der moeders verloren.

AZAÏS (*PETRUS HYACINTHUS*), een scherpzinnige wijsgeer, den 1 Maart 1766 te *Sorèze* gebo-

ren, werd in het collegie dier stad opgevoed, en verliet hetzelfde in 18jarigen ouderdom eerst, om de scheikunde in dat van *Tarbes* te gaan onderwijzen. Hij bekleedde vervolgens de bedieningen van secretaris van den bisschop van *Oléron*, die door zijne zachte inborst en zijne godsvrucht bekoord, hem tot den priesterstand wilde bewegen; maar *AZAÏS*, die geenerlei neiging voor de wereld gevoelde, voedde reeds in zijn hart het ontwerp, om in de afzondering onschuldige en enkel aan de studie en aan de betrachtning toegewijde dagen te gaan doorbrengen. Hij had van zijnen vader, toonkunstenaar en componist, lessen in die kunst ontvangen, en zijn geheele streven was, om den post van organist, in een van de steden verwijderd klooster te bekomen. Hij had het geluk tot de betrekking te geraken naar welke hij haakte. Organist van een *Benediktijner-klooster* in het *Cevennisch-gebergte* geworden zijnde, ontwikkelde zich in deze eenzaamheid zijn natuurlijke smaak voor de overweging, en niet dan met leedwezen verliet hij dit verblijf bij de vernietiging der Religieuze orden. Hij zag zich alstoen genoodzaakt om partij te trekken van zijne talenten, en zich aan het onderwijs toetewijden. Maar tijdens het schrikbewind, kon deze zoo zachte, zoo eenvoudige, niemand beledigende man niet aan de proscriptie ontsnappen, die alle weldenkenden trof. Gelukkiglijk kon hij eene schuilplaats vinden

in het ziekenhuis van *Tarbes*, alwaar hij zich eenigen tijd verschoolen hield. Het is aldaar dat hij, als getuige der menschelijke zwakheden en der godvruchtige zorgen, die dezelve verzachten, zijne *Verhandeling over de compensatiën of schadeloosstellingen* ontwierp en bewerkte, welk werk hij eerst lang daarna in het licht gaf, en dat veel tot zijnen roem bijdroeg. Op logenachtige aanklagten in hechtenis genomen, werd hij door de regtbank van *Alby* vrijgesproken, en ging te *Bagnères* wonen, alwaar hij zich bezig hield met zijn groot werk, *Système universel* genaamd. In 1806 kwam hij te *Parijs*, en maakte zich aldaar bekend door zijn *Essai etc. (Proeve over de wereld)*, eene soort van hoofdinhoud van het voorgaande werk, hetwelk hem vrienden en beschermers verschafte. Tot hoogleeraar der geschiedenis en aardrijkskunde bij het *prytaneum* van *St. Cyr* benoemd, tijdens de verplaatsing van hetzelfde in *la Flèche*, deed hij afstand van zijnen leerstoel, om zich ongestoord met de samenstelling zijner werken te kunnen bezig houden. Hij deed kort daarna, onder den titel van *Un mois etc. (Verblijf van eene maand in de Pyreneeën)*, een werk in het licht verschijnen, waarin hij, met het uittreksel zijner waarnemingen, betrekkelijk deze bergen, het verhaalde zijner gewaarwordingen, welke hij aldaar had ondervonden, mededeelt. Omtrent

denzelfden tijd hield hij in het atheneum eenen cursus, waarin hij de hoofd-denkebeelden van zijn *Système universel* verklaarde, waarvan hij dan nu ook de twee eerste deelen in het licht gaf. Tot inspecteur van den boekhandel te *Avignon* benoemd, was het in die stad, dat hij dat groote werk ten einde bragt, hetwelk hem niet minder dan 20 jaren inspanning had gekost. Op het einde van 1812 werd hij naar *Nancy* verplaatst, en nadat deze post in 1815 vernietigd was, wilden zijne vrienden, doch zonder gevolg, hem dien van rector der akademie doen bekomen. *Azaïs* kwam alstoen te *Parijs* terug, alwaar hij, genoodzaakt om zich door zijne pen een middel van bestaan te verschaffen, een der medewerkers van den *Mercur*, daarna van den *Aristarque*, en eindelijk van de *Annales politiques* werd. Deze schrijver overleed in de maand Januarij 1845. Hoe weinig vertrouwen men ook aan de geestige wetenschappelijke stellingen van dezen wijsgeer schenkt, zullen zij toch altijd eene gewigtige plaats innemen in de geschiedenis der hoogere bespiegelingen van den menschelijken geest, en de sierlijke duidelijkheid, waarmede hij dezelve mondelings en in zijne werken heeft voorgedragen, zal ongetwijfeld medewerken, om dezelve niet geheel te doen vergeten. Men heeft van hem: 1.° *Essai etc. (Proeve over de wereld)*, *Parijs*, 1806, in 8.°; — 2.° *Un mois etc. (Verblijf*

eener maand in de Pyreneeën), ib. 1809, in 8.vo; — 3.º *Système etc. (Algemeen stelsel)*, ib. 1810—1812, 8 dl.ⁿ, in 8.vo; — 4.º *De etc. (Over NAPOLEON en Frankrijk)*, Nancy, 1815, in 8.vo; — 5.º *La raison etc. (De rede over de valsche gevolgtrekking gewroken)*, Parijs, 1817, in 8.vo; — 6.º *Situation etc. (Staatkundige en zedelijke toestand van Frankrijk, op het einde der zitting van 1815)*, ib. 1819, in 8.vo; — 7.º *Jugement etc. (Onpartijdige beoordeeling van NAPOLEON)*, ibid 1819, in 8.vo; — 8.º *Du sort etc. (Over het lot des menschen in alle standen)*, ibid 1820—1821, 3 dl.ⁿ, in 12.mo; — 9.º *Cours etc. (Leergang van algemeene wijsbegeerte)*, ibid 1823—1824, 8 dl.ⁿ, in 8.vo; — 10.º *Inspirations etc. (Godsdienstige ingevingen)*, ibid 1824, in 18.mo, met platen; — 11.º *Le nouvel etc. (De nieuwe kindervriend)*, ib. 1825, 24 dl.ⁿ, in 18.mo; — 12.º *Des compensations etc. (Over de compensatiën of schadeloosstellingen in de menschelijke lotgevallen)*, ib. 1825, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; — 13.º *Idée etc. (Bepaald denkbeeld der eerste waarheid, en derzelver algemeene gevolgen)*, ibid 1834, in 8.vo; — 14.º *Jeunesse etc. (Jeugd, rijpe jaren, godsdienst, wijsbegeerte)*, ib. 1837, in 8.vo, enz. enz.

AZUNI (DOMENICO ALBERTO), in 1760, te Sassari, op het eiland Sardinië geboren, was zeer ervaren in de verschillende deelen van de wetenschap des regts, en vooral in die, welke

den zeehandel betreffen. Hij was achtereenvolgend senator en regter bij de regtbank voor den zeehandel te Nizza, president bij het keizerlijke hof van Genua, lid van het wetgevend lichaam in Frankrijk, regter bij het hooge gerechtshof van het consulaat van Cagliari, president bij de bibliotheek der koninklijke universiteit dier stad, en lid van verscheiden akademiën. AZUNI is in het laatst van Januarij 1827 overleden. Men heeft van hem verscheiden werken, deels in het Fransch, deels in het Italiaansch geschreven, welke bewijzen, dat zijne kundigheden zeer uitgebreid waren. Zie hier de voornaamste derzelve: 1.º *Sistema univ. de principi del diritto marit. dell' Europa*, 1795, 2 dl.ⁿ in het Fransch vertaald, 1797, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 2.º *Dictionnaire etc. (Algemeen beredeneerd Woordenboek van het handelregt)*, een zeer geacht werk; — 3.º *Histoire etc. (Aardrijksstaat- en natuurkundige beschrijving van Sardinië)*, Parijs, 2.^e uitgave, 1802, in 8.vo; — 4.º *Dissertation etc. (Verhandeling over den oorsprong van het Compas)*, 2.e uitgave, Parijs, 1809, in 8.vo; — 5.º *Origine etc. (Oorsprong en voortgang van het regt en de wetgeving, betrekkelijk het zeezezen, met aanmerkingen over het Zee-Consulaat)*, Parijs, 1810, in 8.vo; — 6.º *Mémoires etc. (Verhandelingen om te dienen tot de geschiedenis der zeezeizen, der oude zeelieden van Marseille)*, Genua, 1813, in 8.vo; — 7.º *Recherches*

etc. (Nasporingen om te dienen tot de geschiedenis der zeerooverij, met een kort begrip der geschikte middelen, ter uitroeijing der Barbarijsche zeeroovers), Genua, 1816, in 8.vo; — 8.º *Système etc.* (Algemeen stelsel der gewapende zeetogten en der Kapers

in tijden van oorlog, gevolgd door een kort begrip der middelen, om de gevaren van de scheepvaart der onzijdigen te verminderen), Genua, 1817, in 8.vo; — 9.º *Sopra l'amministrazione sanitaria in tempo di peste*, Cagliari, 1820.

B.

* **B**AADER (FRANCISCUS XAVERIUS VON), voornamelijk bekend, als een diepzinnige navorscher in het gebied der bespiegelende wijsbegeerte, werd te *München* in 1765 geboren. Vroeg reeds werd zijne ontwikkeling, die in den knaap snelle vorderingen scheen te maken, door eene neiging tot nachtwandelen en door eene hersenontsteking belemmerd, en hij bevond zich werkelijk een' tijd lang in eenen staat van ongevoeligheid. Zijn vader, de bekwame lijfarts van den keurvorst, MAXIMILIAAN JOZEF van *Beijeren*, beproefde niet om den knaap door dwang, in deze crisis te storen, en weldra openbaarde het zich dat hij er wel aan deed; want bij de beschouwing der werken van EUCLIDES scheen de geest van den jongen BAADER op eenmaal weder te ontwaken, en weldra gelukte het hem, zijne, hem vooruitgestreefde, broeders te overtreffen. In het jaar 1781, betrok hij, naauwelijks 16 jaren oud zijnde, met zijnen broeder JOZEF, de universiteit van *Ingolstadt*, en hier, zoowel als te *Weenen*, werwaarts hij zich later begaf, beoefende hij de geneeskunde. Later echter legde hij zich op de bergstofkunde toe, vermits hij voor de praktijk der geneeskunde weinig neiging gevoelde, en wendde zich tot den

beroemden geoloog en neptunist GOTTL. WERNER, te *Freiberg*. BAADER kon echter, ofschoon hij in naauwe verbindtenis met WERNER stond, zich met deszelfs werktuigelijke inzigten, voornamelijk in zijne theorie over de bergaderen enz. niet vereenigen. Na een driejarig verblijf aldaar, bezocht hij verscheiden berg- en hutwerken van *Noord-Duitschland*, en reisde vervolgens door *Engeland* en *Schotland*. Na zijne terugkomst te *München* werd hij kort daarop (1797), keurvorstelijk munt- en bergraad, in 1799, landraad in de directie der bergwerken en zoutgroeven, en later opperbergraad en lid der akademie van wetenschappen. Daar hij van de bureau-dienst afkeerig was, zoo trachtte BAADER zich in latere jaren, geheel van dezelve los te maken, en zijn wensch ging in vervulling, toen in 1826 de universiteit van *Landshut* naar *München* verplaatst werd. Hij bekwam den leerstoel der bespiegelende dogmatiek, dien hij voor zich, als de eerste, zelf vestigde, daar hij reeds vroeger voor de filozofie der natuur en godsdienst eene bijzondere voorliefde koesterde, en bekleedde dezen post tot aan zijnen dood. De rigting van BAADER in het gebied der wijsbegeerte, werd weldra kennelijk. Hij zag

in JAKOB BÖHME den grootsten Duitschen denker, en gevoelde zich tot denzelven bijzonder heengesleept. In het gebied der godgeleerdheid achtte hij THOMAS VAN AQUINO, als geestverwant, zeer hoog. Eene vereeniging der (Catholijke) theologie met de filozofie, kenmerkte BAADER aan zijne leerlingen dikwerf als het doel van geheel zijn streven. Het beste kan men hem uit zijne schriften leeren kennen, waarom wij dus alhier de voornaamste derzelve willen aanvoeren: 1.º *Beiträge zur dynamischen Philosophie, im Gegensatze der mechanischen*, 1809; — 2.º *Gedanken aus dem groszen Zusammenhange des Lebens*, 1813; — 3.º *Ueber die Vierzahl des Lebens*, 1818, aan den graaf STOURDZA opgedragen; — 4.º *Ueber die Extase, oder das Verzücktsein der magnetischen Schlafredner*, 1817, aan den vorst GALICZIN, en eene dergelijke verhandeling aan deszelfs geestgenoot ESCHENMAYER opgedragen; — 5.º *Sur la notion de temps*, 1818; — 6.º *Sätze aus der Bildungs- oder Begründungslehre des Lebens*, 1820; — 7.º *Ueber die Divinations-oder Glaubenskraft*, 1822; — 8.º *Fermenta cognitionis*, 1822—1825, 6 afl.ⁿ; — 9.º *Ueber religiöse Philosophie*, 1827; — 10.º *Philosophischen Schriften und Aufsätze*, München, 1831—1832, 2 dl.ⁿ; — 11.º *Vorlesungen über speculative Dogmatik*, 5 afl.ⁿ, Stutgard, later-Munster, 1828—1836; — 12.º *Ueber den christlichen Begriff der Unsterblichkeit*, Wurz-

burg, 1835; — 13.º *Vorlesungen über eine künstige Theorie des Opfers oder des Cultus*, Munster, 1836; — 14.º *Ueber das Leben JESU von STRAUZ*, ib. 1836, enz. enz. F. X. VON BAADER overleed den 23 Mei 1841.

* BAADER (CLEMENS ALOYSIUS VON), broeder des voorgaanden, in 1762, te München geboren, was canonicus te Freising, vroeger consistoriaal-raad te Salzburg, en overleed als koninklijk Beijersche consistoriaal- en schoolraad in 1838; hij is als de Uitgever van het *Gelehrte Bayern, oder Lexikon aller Schriftsteller Bayerns*, im 18 Jahrh., Neurenberg en Sulzbach, 1804, 1.º dl. A—K, bekend. — Een derde broeder JOZEF VON BAADER, is thans (1850) nog opper-Beijersch geheim- en bergraad.

BAARDT (PETRUS). — Zie BAART -Wbk.

BABINI (MATTHEUS), beroemde toonkunstenaar, te Bologna in 1754 uit eene arme familie geboren, werd in het begin door zijne ouders tot het beroep van heelmester bestemd, en volgde zelfs gedurende eenigen tijd de leergangen der geneeskundige faculteit. Bij den dood zijner ouders geheel zonder schuilplaats, en zonder middelen van bestaan achtergelaten, werd hij door eene zijner moeijen opgenomen, die gehuwd was met den vermaarden tenor-zanger ARCAN-GELO CORTONIUS, die, bekoord

door den gelukkigen aanleg van zijnen neef, er vermaak in schepte hem met al de geheimen en regels zijner kunst bekend te maken. Daar hij een niet minder goede tooneelspeler dan uitmuntende toonkunstenaar was, zoo verwekte BABINI in al de hoofdsteden van *Europa*, de levendigste geestdrift, ja zelfs prins en koningen achtten het niet beneden zich, eenige der door hem gezongen stukken te accompagneren. Door de keizerin CATHARINA tot haren kamer-musicus benoemd, terwijl hij met FREDERIK II in eene soort van vertrouwelijkheid leefde, had hij, gedurende zijn verblijf te *Parijs*, de eer een *duo* met de koningin MARIA ANTOINETTE te zingen. In 1789, aan het tooneel van *Venetië* verbonden, deed hij met de oude kleederdragen de opera der *Horatiërs* van CIMAROSA uitvoeren; het is aan BABINI dat *Italië* deze gelukkige nieuwigheid te danken heeft. Na in handel-speculatiën een gedeelte der fortuin te hebben verloren, welke hij door zijnen werkzamen ijver had verworven, keerde hij naar *Bologna* terug, alwaar hij in 1816 overleed. BABINI maakte zich niet minder vrienden door de edele hoedanigheden zijns harten, dan zijne talenten hem bewonderaars verwierven.

* BABO (FRANZ JOSEPH MARIA) — ter vervanging van dat Art. in het *Wbk.*, — den 14 Januarij 1756, te *Ehrenbreitstein* geboren, en den 5 Januarij 1822, te *München*, als hoogleraar der

aesthetiek overleden, was een der meest gezochte ridder-tooneeldichters, wiens *Otto von Wittelsbach* nu en dan nog ten tooneele wordt gevoerd. In de verschillende dramatische voortbrengselen van BABO ontwaart men eene diepe beoefening der menschen en hunner betrekkingen, de taal daarentegen laat veel te wenschen over. Zijn *Arno* is een met levendige standpunten geschilderd stuk, waarin eer, vaderlandsliefde en kabalen met kracht zijn voorgesteld. Onder zijne Blijspelen verdienen het wel aangelegde en grootendeels wel uitgevoerde stuk *der Puls*, en het Duitsch eergevoel opwekkende voortbrengsel *die Maler*, vermelding. Zijne tooneelkundige werken zijn in 1793 en in 1804 te *Berlijn* in het licht gegeven.

BABOIS (MARGARETHA VICTORIA), den 8 October 1760, te *Versailles* geboren, bekleedt eenen eervollen rang, onder de vrouwen, welke zich in de letteren hebben onderscheiden. Na gedurende dertig jaren aan zich zelve onbekend te zijn geweest, ontwaakte zij eenmaal als dichteres op het graf eener geliefde dochter. Hare *élégies maternelles* (moederlijke treurzangen) waren de kreet eener door smart overstelpde ziel. Steeds in overeenstemming met hare begaafdheid, schreef zij nooit anders dan onder den invloed der ware en diepzinnige gevoelens. De vaderlandsliefde boezemde haar in 1815, hare *nationale treurzangen* in; een edel en grootmoedig denkbeeld, deed haar den lof

der nieuwere dichters en dichters verenigen in een *Epitre etc.* (*Brief aan CLOTILDE DE SURVILLE*). Andere bevallige, teedere of hekelende steeds wijsgeerige dichtstukjes hielden hare pen in beweging. Eindelijk vond hare muze, na eene lange tusschenpoozing, en te midden van onuitdrukkelijke lichamelijke smarten, eenen oogenblik de stem der jeugd weder, en deed dichterlijke toonen hooren in een stuk over het *Menschelijke leven* (*la Vie humaine*) vol groote en verhevene denkbeelden; maar te gelijkertijd diep droefgeestig. Mevrouw BABOIS overleed te *Paris*, den 8 Maart 1839. Hare *Élégies etc.* (*Treurzangen en verschillende gedichten*), *Paris*, 1805, in 12.mo, zijn herdrukt in 1810, in 8.vo, en in 1828, 2 dl.ⁿ groot in 18.mo, met pl. Deze 3.e uitgave bevat verscheiden proza-stukken, met *Onuitgegeven Brieven* van mevrouw BABOIS en DUCIS, haren aangehuiden oom.

* BACH (JOANNES NICOLAAS), directeur van het gymnasium te *Fulda*, een geacht letterkundige en pädagoog, den 4 Augustus 1802, te *Montabaur* geboren, was de zoon van een' Keur-Trierschen regerings-advokaat. In 1821 betrok hij de universiteit van *Bonn*, om zich aan de klassieke letterkunde toetewijden, hoorde de voorlezingen van NÄKE, WELCKER, HÜLLMANN, DELBRUCK, DIESTERWEG, CALKAR, BRANDIS, en had het geluk gedurende een geheel jaar, de

huis- en dischgenoot van AUGUST WILHELM VON SCHLEGEL (zie dat Art. -*Wbk.*-) te zijn. Daar BACH sedert 1819 vaderloos geworden en geheel zonder vermogen was, verschaftte hem de curator der universiteit, de geheimraad REHFUES, een aanzienlijk stipendium. Hij werd lid van het philologisch seminarie, vervaardigde voor de bibliotheek der universiteit den Reaal-Catalogus der Grieksche en Latijnsche letterkunde, en bewerkte de beantwoording der prijsvraag over de wijsbegeerte van MARCUS AURELIUS ANTONINUS. Door de verdediging zijner dissertatie: *de Solone poeta*, bekam hij in 1825, het doctoraat der filozofie, en tevens eene ondersteuning, om de universiteit te *Berlijn* te bezoeken. Hier werden BÖCKH en BUTTMANN zijne onderwijzers, de geheimraden SÜVERN, SCHMEDDING en W. VON HUMBOLDT zijne invloedrijke beschermers. In 1825, bekam hij zijne eerste aanstelling aan het gymnasium te *Oppeln*; in 1828 werd hij eerste onderwijzer aan het Leopoldijnsch gymnasium te *Breslau*, alwaar hij tevens door zijne verhandeling *de Phileta poeta elegiaco* als privaat-docent aan de universiteit werd bevoegd verklaard. Het hem aangeboden directoraat van het gymnasium te *Conitz* in *West-Pruissen*, wees hij van de hand, ten einde niet daardoor zijnen genotrijken wetenschappelijken omgang met WACHLER, PASSOW, SCHNEIDER, REGIS, VON CÖLLE en SCHÜTZ te verliezen.

Ten uiterst gunstige voorwaarden tot de aanneming van het directoraat aan het gymnasium te *Fulda*, bewogen hem in 1835 zich die benoeming te laten welgevalven. Hier vond hij eene tamelijk verwaarloosde school, een » akademisch lyceum met akademische vrijheden » te organiseren, en met de wetenschap tucht en orde intevoeren. Hij volbragt die taak niet zonder hevige en heimelijke reactiën. Doch, helaas! zijne werkzaamheid was slechts tot 5 korte jaren beperkt, terwijl eene rheumatische galkoorts hem op het ziekbed nederwierp, maakte eene bijkomende beroerte, acht dagen later, en wel op den 16 Januarij 1841, een einde aan zijn leven. Als bewijs zijner onvermoeide letterkundige werkzaamheid kan men de volgende zijner geschriften aanvoeren: 1.º *Solonis Carmina, quae supersunt, Bonn, 1825*; — 2.º *De Marc. Aurel. Antonino imp. philosophante, 1826*; — 3.º *Mimnerni carmina, 1826*; — 4.º *Critiae reliquiae, 1827*; — 5.º *Ueber den Ursprung und die Bedeutung der elegischen Poesie bei den Hellenen, 1829*; — 6.º *Callini, Asii, Tyrtaei carmina 1831*; — 7.º *Ueber die erotische Elegie der Hellenen, 1833*; — 8.º *Cornelius Tacitus, eine biographische Untersuchung, 1832*; — 9.º *CORN. TACITI opera, quae supersunt, 2 dl.ⁿ, Leipzig, 1834—35*; — 10.º *Fr. Aug. Wolf, eine biographische Skizze, 1834*; — 11.º *De lugubri Graecorum elegia, 2 Spec., 1835—36*; — 12.º *Rhabanus*

Maurus, der Schöpfer des deutschen Schulwesens, 1835; — 13.º *Nibelungen Not, ein Auszug zum Schulgebrauche, mit einem Abrisz der mittelhochdeutschen Formenlehre, 1836*; — 14.º *De symposiaca Graecorum elegia, 1837*; — 15.º *Christliche Lieder für katolische Gymnasiën, 1838*; — 16.º *Deutsches Lesebuch für Gymnasiën, in 3 leerklassen, elk van 2 afdeelingen*; — 17.º *Historia critica poesis Graecorum elegiacae, 1840*. — Onderscheidene bijdragen tot letterkundige tijdschriften.

BACHELOT (JOANNES ALEXIS AUGUSTINUS), lid der maatschappij van *Picpus*, in 1790 bij *Mortagne* geboren, onderwees gedurende eenigen tijd in verschillende seminariën met het beste gevolg de humaniora en de godgeleerdheid. Door den H. Stoel tot apostolisch prefect der *Sandwichs-eilanden* benoemd, ging hij den 7 Septb. 1826, te *Bordeaux* scheidde, en landde, na eene vaart van 10 maanden, den 7 Julij te *Honolulu-Oahu*. Op de gunstigste wijze ontvangen, door den minister, die gedurende de minderjarigheid des konings met de regering belast was, kon hij oogenblikkelijk zijne werkzaamheden beginnen, doch, ten gevolge van de kuiperijen der protestantsche zendelingen, vond hij zich weldra zonder bescherming, en uit alle plaatsen verstooten, waar hij zich vertoonde. In 1829, werd het den inboorlingen verboden, bij

zijne predikingen en godsdienst-oefeningen tegenwoordig te zijn; twee jaren later (1831), ontving hij zelf het bevel van zich te verwijderen, en op zijne weigering om te gehoorzamen, werd hij met geweld aan boord van de brik *the Waverley* gebragt. Op de kusten van *Californië* geworpen; verbleef hij aldaar tot in 1837. Naar de *Sandwichs-eilanden* teruggekeerd zijnde, werd hij er andermaal het voorwerp der openlijke of geheime vervolgingen zijner vijanden, die hem op nieuw noodzaakten zich te verwijderen. Na besloten te hebben de eilanden ten zuiden van den *Stillen-Oceaan*, te gaan bezoeken, overleed hij op zijnen togt derwaarts in 1838.

* BACHIENE (WILLEM ALBERT), den 24 November 1712, te *Leerdam*, in *Zuid-Holland*, geboren, werd na protestantsch predikant te *Namen* en te *Culenburg* te zijn geweest, in dezelfde betrekking en tevens als hoogleeraar in de sterre- en aardrijkskunde te *Maastricht* benoemd, alwaar hij den 6 Augustus 1783 overleed; hij was zeer arbeidzaam, beoefende verscheiden nuttige wetenschappen, maar voornamelijk de oude en nieuwere aardrijkskunde, zoo als daarvan getuigen zijne *Aardrijkskundige Beschrijving van het joodsche land; kerkelijke Geographie*, 1768; *Nieuwe Geographie der Nederlanden*, 1769, benevens een door hem bezorgde veel vermeerderde druk van J. HUBNERS, *Algemeene Geographie* in 6 deelen.

BACON (JOHN), Engelsche beeldhouwer, in 1740 te *Southwark*, een thans met *Londen* vereenigd vlek, geboren, hield zich in het begin bezig met het beschilderen van porselein, legde zich daarna op de beeldhouwkunde toe, waarin hij snelle vorderingen maakte. De koninklijke akademie van *Londen*, in de maand December 1768 ingesteld, kende hem den eersten door haar uitgeloofden prijs toe, en nam hem kort daarna in haar midden op. Een standbeeld van den *gewapenden Mars* voltooide zijnen roem. Hij voerde daarna in *Westminster*, de praalgraven uit van lord CHATAM, lord HALIFAX, van den majoor PEARSON en van miss DRAPER. Zijne beste werken, zijn geïsoleerde beelden, zoo als *Groot-Britannië den bliksem uitschietende*, een *weeskind dat om eene schuilplaats vraagt*, en de *Vrede*. Twee uitvindingen bevelen hem der herinnering der kunstenaars aan: de *standbeelden van kunst-marmer*, en het *werktuig om de vormen van het model op het marmer overtebrengen*. Bacon vervaardigde ook *Fabels en Grafschriften*, die niet zonder eenige verdiensten zijn. Hij overleed in 1799.

* BADIA Y LEBLICH (DOMINGO), een, door zijne belangrijke doch gewaagde reizen, die hij onder den naam van ALI BEI EL ABASSI ondernam, bekende Spaansche reiziger. In 1767 te *Barcelona* geboren, openbaarde hij reeds vroegtijdig eenen buitengewonen aanleg, zoodat hij reeds in zijn

14.º jaar door KAREL III tot den post van opziener der *us-tensiliën* (militaire gereedschappen voor kazernen enz.) in het kustdistrikt van *Granada* benoemd werd. Vijf jaren later werd hij krijgsboekhouder met den rang van commissaris. Deze ambten stonden echter in geene harmonie met zijne lievelings-studiën, zoo als: wiskunde, natuurlijke historie, Oostersche talen, voornamelijk het Arabisch, dat hij bij den beroemden hoog-leeraar der Arabische taal en natuur-onderzoeker, CHRISTOBAL DE ROJAS CLEMENTE, leerde. Om zich eenen anderen beroepsweg te banen, legde hij der regering een plan voor, tot eene wetenschappelijke reis, in de binnen-landen van *Afrika*, en de koning bewilligde in dit ontwerp. Zijnen genoemden onderwijzer wist hij zoo veel geestdrift voor de onderneming in te boezemen, dat deze besloot, om de reis met hem te ondernemen. CHRISTOBAL vergezelde hem echter slechts tot *Cadio*, wijl hij zich niet zoo als BADIA aan het gevaar der besnijdenis wilde blootstellen. Om namelijk voor eenen muzelman te worden gehouden, bewerkstelligde BADIA deze operatie, die hem bijna het leven had gekost, aan zich zelven. Op den 29 Januarij 1803, landde hij reeds te *Tanger* onder den naam van ALI, zoon van OS-MAN BEY, uit het geslacht der *Abassiden*. Voor genealogische oorkonden had hij gezorgd; Oostersche pracht omringde hem; de stiptste in achtning der geboden des korans, en zijne

vloeibaarheid in de Arabische taal, deden bij hem niet in het geringste den Christen vermoeden. Door zijne uitgebreide kennis in de aardrijks-, sterre-, schei-, artsenijs-kunde en geschiedenis, verwekte hij overal bewondering en de keizer van *Marokko*, MULEI-SOLIMAN, behandelde hem op de vriendelijkste wijze, en wees hem een paleis in zijne nabijheid aan. Doch juist deze edele bejegening verijdelde de staatkundige plannen van BADIA; want, volgens de bedoeling der regering, zoudé zijne reis tot bevestiging der heerschappij van *Spanje* in *Marokko* dienen, en BADIA had reeds omzigtige voorbereidselen daartoe in het werk gesteld. Het gelukte echter aan zijnen schranderen geest, om zich uit dezen neteligen toestand te bevrijden, en hij besloot daarom eene bedevaart naar *Mekka* te ondernemen. Hij trok door *Barbarijë*, *Griekenland*, *Egypte*, *Syrië* en *Turkijë* en had genoegzaam gelegenheid, om de bondigste waarnemingen te maken. Alom werd hij met de meeste geestdrift ontvangen. De pachâs van *Tripoli*, *Acre*, *Mecca* en *Egypte* onthaalden hem als eenen vorst. Op deze wijze gelukte het hem alom daar toegang te bekomen, waar dezelve voor andere Christenen gesloten was, en hij was de eerste Christen, die de mahomedaansche heiligdommen te *Mekka* binnen trad; ja, wijl hij voor eenen nakomeling van den grooten profeet doorging, zoo viel hem de eer ten deel, om met den sul-

tan SCHERIF GHALEN, het inwendige der *Kaba* te wasschen en te berooken. In 1807, keerde BADIA naar *Konstantinopel* terug; doch verwijderde zich spoedig, wijl hij verraad te vreezen had. Op het berigt van den inval der Franschen in *Spanje*, begaf hij zich in allerijl derwaarts, doch werd door eene ziekte eenigzins opgehouden. Nog ziek zijnde kwam hij in zijn vaderland aan, en bekwam van KAREL IV den raad, om zich ter beschikking van NAPOLEON te stellen. Deze gelastte hem koning JOZEF naar *Madrid* te volgen. Doch men vergat hem gedurende langen tijd, wees zijn verzoek, om te *Parijs* zijne reisbeschrijving in het licht te mogen geven, van de hand, en liet hem gedurende 15 maanden met zijne familie te *Parijs* in kommervolle omstandigheden leven. Eindelijk maakte men hem tot bewindhebber van *Cordova*, en kort daarop van *Valencia*. Na den terugtogt der Franschen uit *Spanje*, moest hij de gastvrijheid van *Frankrijk* in aanspraak nemen, en hij gaf te *Parijs* in het licht *Voyages d'ALI-BEI en Afrique et en Asie pendant les années 1803 à 1807*, 3 dl.ⁿ, 1814, met atlas en platen, een werk dat alom grooten bijval vond, en bijna in alle talen van het beschaafde *Europa* vertolkt werd. Kort daarna bestemde men hem, met den titel van veldmaarschalk, tot eene zending naar *Indië*. Onder den naam van ALI-OTHTMAN, reisde hij van *Parijs* naar *Damascus*, doch overleed in het begin van

September 1819, twee dagreizen voor *Meserib*, waarschijnlijk aan gift, dat hem de pacha van *Damascus*, die toenmaals door de Engelschen was omgekocht, liet toedienen. Zijne papieren werden niet aan *Frankrijk* uitgeleverd.

BAILLIE (WILLIAM), in 1736, in *Ierland* geboren, diende het grootste gedeelte van zijn leven als kapitein onder de Engelsche ruitery, en beoefende daarbij tot zijne uitspanning het teekenen en graveren. Later legde hij zich geheel en al op deze kunst toe, en bragt het vooral in de graveerkunst in verschillende manieren zeer ver; voornamelijk worden zijne in den smaak van REMBRANDT vervaardigde gravures zeer gezocht. De beste kopij van REMBRANDT's *Goudweger* is door hem vervaardigd. Hij is in het begin der 19.^e eeuw overleden.

BAILLIE (MATTHEW), was de zoon van een' geestelijke, en door zijne moeder, de neef der beroemde ontleedkundigen WILLIAM en JOHN HUNTER, en werd in 1761, in het Schotsche graafschap *Lenark* geboren. Na zijne studiën te *Glasgow* volbragt te hebben, verkreeg hij het doctoraat in de geneeskunde aan de universiteit van *Oxford*. In 1780 kwam hij te *Londen*, en na den dood zijner ooms, handhaafde hij op eene waardige wijze hunnen roem. Het kabinet van ontleedkundige toebeheerselen, hetwelk hij zamenstelde, en dat uit omtrent elf

honderd stukken bestond, droeg niet weinig bij, om zijnen roem nog te vermeerderen. Gedurende dertig jaren oefende hij de bediening uit van geneesheer in het *St. George-hospitaal te Londen*, en achtereenvolgend verscheiden openbare commissiën, betrekkelijk zijn beroep, tot op het tijdstip waarop hij zijne praktijk tot de aanzienlijkste klasse der Engelsche maatschappij uitstreckte. Het was niet enkel door zijne persoonlijke werkzaamheden en door zijne geschriften dat Dr BAILLIE, zich bij de kunst en bij de menschheid verdienstelijk wist te maken: in de maand Decb. 1818, schonk hij aan het koninklijk geneeskundig collegie van *Londen* zijne heerlijke verzameling van ontleedkundige preparaten, met eene dotatie van zes honderd ponden sterlings tot onderhoud derzelve. Bij zijn testament legateerde hij nog: 1.º aan het collegie van geneeskundigen te *Londen*, 300 ponden sterlings, zijne geneesheelen ontleedkundige boekwerken, en al het koperwerk tot zijne anatomische verrigtingen; — 2.º aan het genootschap van onderstand voor de weduwen en weezen der geneeskundigen, 300 ponden sterlings. Hij overleed in 1823 als koninklijke lijfarts, en heeft nagelaten: 1.º *The morbid human Anatomy*, zijnde eene ontleding der ziekten van de voornaamste deelen des menschelijken ligchaams, 1795, vierde uitgave, en *Supplement* tot de eerste uitgave, 1807, door SÖMMERING in het Hoogduitsch

vertaald, 1820, 10 aflev.ⁿ met plt.ⁿ; — 2.º *A. Series of engravings to illustrate the morbid Anatomy*, zijnde eene verzameling van platen tot opheldering van het voorgaande werk, 1799 tot 1802, in 4.to, tweede uitgave 1812; — 3.º *An anatomical Description of the gravid uterus*, in 4.to Nog heeft men hem een aantal verhandelingen te danken, welke in de *Philosophical Transactions*, 1788 tot 1789, in de *Medical Transactions*, en in andere geneeskundige tijdschriften zijn opgenomen.

BAILLIE (JOHN), een geleerde kenner der Oostersche talen, in 1770, te *Inverness*, in *Schotland*, geboren, was lang in dienst bij de Oost-Indische maatschappij. In 1791 in *Indië* aangekomen, legde hij zich onvermoeid toe op de beoefening der talen van het Oosten, en maakte zulke snelle vorderingen in dezelve, dat hij in 1797, door den gouverneur-generaal Sir JOHN SHORE, belast werd, eene zwaarlijvige verzameling van Mahometaansche wetten, den geheelen *Codex Iwamea* bevattende, uit het Arabisch te vertalen. Slechts het eerste deel van dit werk, bevattende de *handel-wetten*, is in het licht verschenen. Bij de stichting des collegies van het fort *William*, werd BAILLIE benoemd tot hoogleeraar voor het Arabisch, Perzisch en het Mahometaansche regt, welchen leerstoel hij tot in 1807 bekleedde, wanneer hij als resident naar het hof van den *Nabab-vizier van Oude of Auhd*

gezonden werd. In 1801 gaf hij eenige tafels in het licht, om de leergangen, welke hij gaf, gemakkelijker te maken, en van 1802—1803, zijne uitgave der oorspronkelijke teksten, van vijf der meest gezochte werken over de Arabische taal, te weten: *Miut amil*, *Skurhu miut amil*, *Misbah*, *Hedayet un Nuhoi* en *le Lafea* van EBN HAJEB. In 1815, was hij resident van *Lucknow*, en in 1818 nam hij zijn ontslag van alle betrekkingen. In 1823 in *Engeland* teruggekeerd zijnde, werd hij tot een der directeurs van de maatschappij benoemd, en overleed in 1833.

BAILLOT (PETRUS MARIA FRANCISCUS DE SALES), beroemde vioolspeler, te *Passy*, in 1772, geboren, bezocht, na lessen van de vermaardste meesters te hebben bekomen, *Italië*, en hield zich eenigen tijd te *Rome* op, ten einde zich onder de leiding van den beroemden POLLANI verder te bekwamen. In 1791, te *Parijs* teruggekeerd, trad hij het eerst op in het orkest van Monsieur, toenmaals door VIOTTI bestuurd; maar weldra verving hij RODE in het conservatorium als plaatsvervanger, en later als *titularius*. Daar is het dat hij zich door een ruim en schitterend spel deed onderscheiden, dat slechts het deel van een klein getal kunstenaars is. Zijne zamenstellingen hebben iets ernstigs en droefgeestigs, hetwelk zich vooral in zijne *Andantes* doet opmerken. Hij overleed te *Parijs*, den 16 September 1842. Men heeft van hem: 1.°

Méthodes etc. (Viool- en Violoncel-School), *Parijs*, 1803, in 4.to; — 2.° *Quarante etc.* (Veertig stukken voor de viool en de violoncel); — 3.° *Recueil etc.* (Verzameling van stukken om te stellen tegen over de schotschriften tegen het conservatorium gericht), *Parijs*, 1803, in 4.to

BAILLY (STEPHANUS MARINUS), geneeskundige, te *Blois*, in 1795 geboren, kwam de leergangen der geneeskundige faculteit te *Parijs* volgen, alwaar hij weldra in nauwe vriendschapsbetrekking met Dr GALL geraakte, en zelfs het gouvernement bewoog, zich zijne phrenologische verzameling aan te schaffen. In 1820 ondernam hij eene wetenschappelijke reis naar *Napels*, vervolgens naar *Rome*, alwaar hij zich met eene buitengewone inspanning op de beoefening der land-koortsen toeleigde. Hij teekende het resultaat zijner waarnemingen op in zijne *Traité etc.* (*Verhandeling over de binnen-, eenvoudige- en gevaarlijke koorts*); in dit vak werd BAILLY een geheel speciaal man. In 1825 te *Parijs* teruggekeerd, las hij in de akademie van wetenschappen verscheiden *Verhandelingen* voor, waarvan eenige ten doel hadden de bepaling der omstandigheden, welke op de productie der suikers invloed hebben, physiologische en anatomische *Nasporingen* over het hersen-gestel. Eenigen tijd daarna liet hij een los stukje drukken over de *Bewijzen van het bestaan van God en der zedelijke vrijheid uit de leer van GALL*.

ontleend, waarin hij tracht te bewijzen, dat, wel verre van dezelve te ondermijnen, dit stelsel al de groote denkbeelden bekrachtigt, die het oudste en edelste erfdeel des menschelijken geslachts uitmaken. In 1825, verkoos de philhelleensche commissie van *Parijs* hem, om in *Griekenland* de verschillende takken der geneeskundige dienst te gaan organiseren. Na een vijfjarig verblijf in dat koninkrijk, en alvorens naar *Frankrijk* terugtekeeren, voerde het verlangen, om de ziekten aan het Oosten eigen, van nader bij te beoefenen, hem naar *Konstantinopel*, alwaar hij eenige maanden vertoefde. In *Parijs* teruggekeerd zijnde, legde hij zich onafgebroken toe op de uitoefening van zijn beroep, hetwelk hem echter niet belette, om vrij dikwijls, in tijdschriften, artikels over verschillende onderwerpen, maar voornamelijk over de *Phrenologie* te leveren. Deze bekwame arts overleed te *Parijs* in Julij 1837.

* **BAIRACTAR (MUSTAPHA)**, in 1808, groot-vizier onder den Turkschen keizer MAHMUD II, had het gezonde begrip opgevat, dat, zoude het Turksche rijk langer bestaan, de regering en het volk van *Turkijë* vele vooroordeelen moesten afleggen. Hij wilde de Janitsaren op de Europeesche wijze ingerigt en hunne magt beperkt hebben. Dit beledigde de Janitsaren en meer nog de rijke Turken, die hen op hunne hand hielden, om zich tegen de roofzucht der groote

staatsbeambten te beveiligen, en zich te dien einde onder de Janitsaren, welke de garnizoensdienst verrigttten, hadden doen inschrijven, om door geschenken aan hunne kameraden, in geval van nood zich van hunne hulp te verzekeren. Deze ingeschrevenen spoorden de dienstdoende militie tot eenen opstand aan, waarbij de sultan zelf in groot gevaar geraakte, en **BAIRACTAR** genoodzaakt werd, om zich den 20 November 1808, met zijn paleis in de lucht te laten springen.

* **BAKER (HENDRIK)**, een scherpzinnige natuuronderzoeker, in het begin der 18.^e eeuw te *Londen* geboren, was voor den boekhandel bestemd, doch legde zich toe op natuurkundige en wijsgeerige onderzoekingen, en hield zich met een gelukkig gevolg met de kunst bezig, om doofstommen te leeren spreken. In 1740 werd hij lid der koninklijke maatschappij van oudheden te *Londen*, en overleed den 25 November 1774, nadat hij de natuurkunde met verscheiden gewigtige ontdekkingen voor de kruidkunde, geschiedenis der dieren en electriciteit verrijkt had. Zijne voornaamste schriften zijn: 1.º *The Microscope made easy*, *Londen*, 1743, in 8.vo, dikwerf herdrukt, en in het Nederduitsch en Fransch vertaald; — 2.º *Employment for the Microscope*, *Londen* 1753, in 8.vo; in het Hoogduitsch vertaald, *Zurich*, 1753, in 8.vo met platen; verder verscheiden verstrooide verhandelingen.

BALBI (ADRIANUS), een aardrijkskundige, in 1782, te Venetië, geboren, maakte zijne studiën in het collegie der adellijken, en werd in 1797, hoogleeraar der wis- en aardrijkskunde te *San Vito del Tagliamento*, in *Frioul*. Hij onderwees vervolgens te Venetië en te *Fermo*, kwam in 1821 in *Frankrijk*, ondervond er groote ontberingen, en verliet hetzelfde in 1832, om zich naar *Oostenrijk* te begeven. Door den keizer met onderscheiding ontvangen, werd hij benoemd tot raad van zijne majesteit voor de aardrijks- en staatsbeschrijving. In zijn vaderland teruggekeerd, overleed hij aldaar den 13 Maart 1848, als lid van verscheiden geleerde genootschappen. Behalve een *Abrégé etc.* (*Kort begrip der aardrijkskunde van MALTE BRUN*), *Parijs*, 1831, 2 dl.ⁿ in 8.vo; en atlas, dikwerf herdrukt, heeft men van hem: 1.º *Prospetto politico-geografico dello stato del Globo*, *Venetië*, 1808, in 4.to; — 2.º *Compendio di Geografia universale*, ib. 1817, in 8.vo; — 3.º *Elementi di Geografia*, ib. 1818, in 12.mo; — 4.º *Essai etc.* (*Statistieke proeve omtrent de koninkrijken Portugal en Algarvië*), *Parijs*, 1822, 2 dl.ⁿ in 8.vo, met 2 tabellen; — 5.º *Atlas etc.* (*Ethnographische atlas des aardbols, enz.*), ib. 1826, in fol., met eene inleiding, in 8.vo Dit werk is zeer volledig; het biedt de eerste algemeene rangschikking aan aller bekende oude en nieuwere volken, vol-

gens hunne talen, en volgens eene wetenschappelijke en berekeneerde orde; — 6.º *Abrégé etc.* (*Kort begrip der aardrijkskunde*), *Parijs*, 1832, 3.º uitg. 1842, in 8.vo, dat veel bijval heeft gevonden; — 7.º *Essai etc.* (*Statistieke proeve over de bibliotheken van Weenen*), 1835, in 8.vo; — 8.º *Scritti geografici, statistici e varii etc.*, *Turijn*, 1841—42, 5 dl.ⁿ, in 18.mo Dit is de bijna volledige verzameling; der sedert 1828, door BALBI, in verschillende dagbladen van *Frankrijk*, *Duitschland* en *Italië*, in het licht gegeven Artikels, enz.

BALBIS (JOANNES BAPTISTA), kruidkundige, in 1765, te *Morresta* in *Piemont* geboren, werd in 1797, als arts verbonden aan de militaire hospitalen van de Fransche legers der *Alpen* en van *Italië*. Toen koning KAREL EMMANUEL in 1798, genoodzaakt was de kroon nederteleggen en zijne Staten te verlaten, werd BALBIS tot lid van het provisioneel bestuur benoemd; maar hij haastte zich, zoodra hem zulks mogelijk was, om de staatkundige loopbaan te verlaten, ten einde zijne geliefkoosde studiën te hervatten, en in 1800 aanvaardde hij den leerstoel voor de kruidkunde aan de universiteit van *Turijn*. Hij verloor denzelfden in 1814, en begaf zich naar *Pavia*, vanwaar hij in *Frankrijk* kwam. In 1819 verkreeg hij het opzigt over den kruidkundigen tuin van *Lyon*; eenige onaangenameheden be-

wogen hem, om in 1830 zijn ontslag uit die betrekking te vragen, hij keerde naar *Piemont* terug, alwaar hij den 13 Februarij 1831 overleden is. Men heeft hem te danken: 1.º *Elencho delle Pianta crescenti nei contorni di Torino, Turijn*, 1800, in 8.vo; — 2.º *Enumeratio plantarum Officinalium*, ib. 1804, in 4.to; — 3.º *Miscellanea botanica*, ib. 1804, in 4.to; — 4.º *Miscellanea altera botanica*, ib. 1806, in 4.to; — 5.º *Flora Taurinensis*, ib. 1806, in 8.vo; — 9.º *Catalogi horti botanici Taurinensis ad annos 1806—1813*, in 8.vo; — 7.º *Horti academici Taurinensis stirpium minus cognitarum aut ferè novarum icones et descriptiones*, 1810, in 8.vo; — 8.º *Materies medica*, 1811, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 9.º *Flora Ticinensis* (met BOCCA), *Parijs*, 1816—1821, 2 dl.ⁿ, in 4.to; — 10.º *Flore Lyonnaise, Lyon*, 1827—1828, 2 dl.ⁿ in 8.vo, met een *Supplement*, ib. 1835, in 8.vo; — 11.º talrijke *Verhandelingen* in de verzameling der akademie van *Turijn*, waarvan hij lid was. BALDIS heeft eene rijke verzameling van planten nagelaten.

BALBO (de graaf PROSPERUS), minister van staat, den 2 Julij 1762 te *Chieri* in *Piemont* geboren, en den 14 Maart 1837, te *Turijn* overleden, gevoelde eene natuurlijke neiging voor de natuur- en wiskundige wetenschappen, hetwelk hem echter niet belette de regtsgeleerdheid grondig te beoefenen. Vic-

TOR AMADEUS III benoemde hem tot zijnen gezant bij de Fransche republiek, en de bekwame onderhandelaar vertraagde den val der Sardinische monarchie. NAPOLEON wilde hem aan zijne dienst verbinden; BALBO, tot rector der universiteit van *Turijn* benoemd, nam eene betrekking aan, waarin een ambtenaar, met andere gevoelens dan hij bezielde, veel kwaad had kunnen doen. Raad der universiteit van *Frankrijk*, en algemeen inspecteur der studiën geworden zijnde, had hij nieuwe gelegenheid om zijne talenten ten nutte aantewenden. Bij de herstelling der Sardinische monarchie, kwam hij in den opmersten regentschapsraad, en werd hij in 1816, door VICTOR EMMANUËL tot gezant in *Spanje* benoemd. In 1817, werd hij, met den titel van minister van staat aan het hoofd van het openbaar onderwijs geplaatst. De post van eersten staats-secretaris voor binnenlandsche zaken werd hem in 1819 toevertrouwd; hij deed afstand van denzelfden, door het onderteekenen der laatste acte van het bestuur van zijnen vorst, in den noodlottigen nacht van den 13 Maart 1821. Hervormingen, door den invloed van den graaf BALBO, in het staatkundig beheer, en in de universitaire en regterlijke organisatie gebragt, kenmerken het tijdperk, dat hij als openbaar ambtenaar fungeerde. Aan het stille leven teruggegeven, benoemde KAREL ALBERT hem tot voorzitter van de afdeeling der geldmiddelen in den staatsraad.

Deze vorst ging voort, hem met schitterende onderscheidingen te overladen. Maar de gunst, welke deze geleerde het meest op prijs stelde, was het voorzitterschap der koninklijke akademie van wetenschappen, waarvan hij sedert lang lid was. De graaf BALBO, een ervaren staatsman, een onbaatzuchtig onderdaan, was een even zoo diepzinnige als zedige geleerde. Van zijne werken verdienen bijzondere vermelding: 1.º *Rapporto storico, o trasunto degli atti dell' accademia reale delle scienze*, toen hij secretaris van dat genootschap was; — 2.º *La vita del d'Antoni*; — 3.º *Discorso sulla fertilità del Piemonte*; — 4.º *Quattro lezioni sul metro sessagesimale*; — 5.º *Due lezioni sull' università di Torino*. Verschillende verzamelingen bevatten werken van mindere uitgebreidheid. Men was begonnen om dezelve in 1830, onder den titel van *Opere varie* te vereenigen. Deze verzameling moest uit drie deelen bestaan; het eerste derzelve is slechts in het licht verschenen.

BALLANCHE (PETRUS SIMON), een filozof, niet in den zin, welken men tegenwoordig aan dien titel hecht, maar in den geest van PLATO, en beter nog van ORPHEUS, dien hij tot onderwerp van eene zijner zamenstellingen heeft verkozen, werd in 1776 te Lyon van ouders geboren, die op eene eervolle wijze in den boekhandel bekend waren; zijne kindschheid en

jeugd waren lijdend, kwakkelend en huiszittend. Gedurende het beleg van Lyon, hetwelk voor hem zonder ernstige lotgevallen afliep, dacht hij over een Lyoneesch heldendicht in proza na, hetwelk hij waarschijnlijk heeft ten einde gebracht, doch dat niet gedrukt is. Na het beleg nam hij met zijne moeder de vlugt naar het land, en was aldaar aan allerlei ontberingen blootgesteld. Zieker en meer lijdend dan hij het tot dusverre geweest was, na den 9 thermidor te Lyon teruggekeerd, onderwierp hij zich met gelatenheid, en met den moed eens mans, aan de operatie van het trepaneren (schedeldoorboren), die hem voor altijd wanstallig maakte, maar die voor het overige eene zichtbare verbetering in zijnen toestand te weeg bragt. De eerste vrucht zijner leesoefeningen en zijner overwegingen was zijn werk over het Gevoel (*le Sentiment*), hetwelk hij liet drukken, doch dat hij later niet waardig keurde, om in de verzameling zijner Werken eene plaats te bekleeden. Te midden zijner letterkundige afleidingen, hield hem ook het toekomstige lot van Frankrijk bezig; hij zocht eene oplossing van het groote vraagstuk des menschelijken noodlots; hij voerde al de groote punten aan, welke later het eenige punt zijner overwegingen en studiën moesten zijn; met geestdrift omhelsde hij de beginselen van DE MAISTRE (zie dat Art. -*Wbk.*-), wiens naam hij nog niet kende,

en van die teedere en godsdienstige schrijvers, wier werken te lezen zijn wellust was. In 1802 te *Parijs* gekomen, ging hij dadelijk den heer DE CHÂTEAUBRIAND bezoeken, wiens *Geest des Christendoms* juist in het licht was verschenen, en van dien oogenblik af, ontstonden er tusschen hen beide vriendschapsbetrekkingen, die de tijd meer en meer versterkte, en welke de dood wel heeft kunnen verbreken, maar niet vernietigen. Zij deden gezamenlijk, in 1804, eene reis naar *la Grande-Chartreuse* (het groote Karthuizerklooster bij *Grenoble*); en toen de heer DE CHÂTEAUBRIAND naar *Jeruzalem* vertrok, volgde hem BALLANCHE naar *Venetië*, van waar hij mevrouw DE CHÂTEAUBRIAND naar *Frankrijk* terug vergezeld. In de volgende jaren deed hij, zoo ter bevordering zijner gezondheid, als om afleiding voor zedelijke kwellingen te vinden, verscheiden reizen naar *Montpellier*. Op eene derzelve, ontmoette hij den heer DE BONALD, dien hij beminde alvorens hij hem gezien had, wyl hij, ten minste gedeeltelijk de gevoelens van dien diepzinnigen schrijver deelde. Hij had de eerste gezangen van *Antigone* in 1812 reeds afgewerkt; ging dit werk te *Rome* voortzetten, en vestigde zich kort daarna te *Parijs*, alwaar hij van toen af te midden van eenen uitgezochten kring leefde, terwijl hij te midden der staatkundige woelingen, waarin hij een levendig belang stelde, de nasporing der waarheden voortzette, die vol-

gens hem de Fransche maatschappij op onwrikbare grondslagen moest herstellen. In 1824, deed hij eene tweede reis naar *Rome*, en vormde alstoen het ontwerp der *Palingénésie* uit drie dichtstukken en proza zamengesteld. Wij kunnen het stelsel van BALLANCHE niet beter doen kennen, dan door aan DE CHÂTEAUBRIAND datgene te ontleenen, wat hij er in de voorrede der *Etudes historiques* van gezegd heeft: » De wijsbegeerte van BALLANCHE is eene christelijke *théosophie*. Volgens deze wijsbegeerte bestuurt eene algemeene providentieele wet het geheel der menschelijke lotgevallen van het begin tot het einde. Deze algemeene wet is niets anders dan de ontwikkeling der beide voortbrengende beginselen, het verval en het herstel, beginselen die in alle algemeene overleveringen der menschheid worden wedergevonden, en die het christendom zelf zijn; het levendige gevoel dezer beide beginselen brengt eene *psychologie* voort, die de menschelijke vermogens verklaart, terwijl zij van de inwendige natuur van den mensch verslag geeft, en die zich in den samenhang der oude talen openbaart. Gedurende zijne werkzame loopbaan zoekt de mensch rusteloos naar den weg van het verval tot het herstel, ten einde tot de verloren eenheid te geraken.” Hartelijk en opregt aan de oude dynastie der BOURBONS verkleefd, had hij gewenscht, dat zij openhartiglijk de gebeurde zaken (*faits accomplis*) had kunnen aannemen, en

Frankrijk volgens de in de charte geschreven beginselen regeren. Het trof hem levendig, te zien, dat zij anders handelde, en hij was een dergenen, die, zonder dezelve te verlangen, de Julij-omwenteling begrepen. Zijn roem, als denker en schrijver, was langzamerhand toegenomen. In 1842 werd hij lid der Fransche akademie, bij welke hij DUVAL verving. BALLANCHE overleed den 12 Junij 1847, omringd door den troost der godsdienst, welke hij nooit had opgehouden te beminnen en te beoefenen. Zijne *Œuvres* (*Werken*), waarvan hij eene volledige uitgave gereed maakte, moesten uit 7 dl.ⁿ, in 8.vo bestaan. Vier derzelve zijn slechts in het licht verschenen, welke bevatten: 1.º *Antigone*, *l'Homme sans nom*, *Elegie*, *Fragments*; — 2.º *Essais sur les institutions sociales, le Vieillard et le jeune Homme*; — 3.º *Essais de Palingénésie, Prolegomènes*; — 4.º *Orphée*. De beste levensbeschrijving, welke er tot dusverre van BALLANCHE bestaat, komt voor in het 3.e dl. der *Portraits littéraires* van DE SAINTE-BEUVE.

BALLESTEROS (*don FRANZISCO*), Spaansch luitenant-generaal, te *Saragossa*, in 1770 geboren, was in den ouderdom van 23 jaren 1.e luitenant in het regiment vrijwilligers van *Aragon*. Hij onderscheidde zich in den veldtocht van *Katalonië* tegen de Franschen, na den dood van LOBEWIJK XVI, en verdiende door zijne dapperheid den rang

van kapitein. In 1804 beschuldigd, van in eenen aanmerkelijken aankoop van voeder, drie duizend rantsoenen ten zijnen voordeele verdonkerd te hebben, werd hij van zijnen rang afgezet. Het gelukte hem echter wederom, door tusschenkomst van den prins des vredes, EMANUEL GODOÏ, in *Asturië*, als chef der tolbeambten (*del Resguardo*) aangesteld te worden, welken post hij nog in 1808 bij den inval der Franschen bekleedde. De junta van *Asturië* vertrouwde hem het bevel over een regiment toe. Tot brigadier en later tot veldmaarschalk benoemd, verwierf hij eenen grooten roem van moed en beleid. Nadat *Spanje* de hulp van *Engeland* had ingeroepen, eischte het Engelsche bestuur, dat het opperbevel aan den hertog van WELLINGTON zou worden gegeven; met tegenzin onderwierp zich BALLESTEROS, aan de uitspraak der Cortès, die er in bewilligden; hij ondervond tegenspoeden, die aan het misnoegen werden toegeschreven, en zag zich verplicht, om zich door eene *Memorie* te regtvaardigen. In 1814 benoemde FERDINAND VII hem tot minister van oorlog; doch hij behield zijne portefeuille niet lang: als slagtoffer eener ongenade, welke hem ongetwijfeld eene dier kuiperijen had berokkend, welke aan het Spaansche hof zoo menigvuldig zijn, werd hij met een pensioen ten halve bedrage van zijn traktement, naar *Valladolid* verbannen. Hij bevond zich nog

in die stad tijdens de omwenteling van 1820. Bij FERDINAND teruggeroepen, bewoog hij dien vorst om aan *Spanje* eene constitutie te geven; hij was tot vice-president der provisioneele junta benoemd. Toen de Franschen, onder aanvoering van den hertog van ANGOULÊME, binnen *Spanje* vielen, trok BALLESTEOS met tien duizend man tegen hen op; maar hij capituleerde te *Grenada*, drong vervolgens tot *Cadix* door, om gemeenschappelijk met de Franschen te handelen, en bevond zich aldaar op den oogenblik van de bevrijding des konings. BALLESTEOS verzocht aan zijnen vorst een gehoor, die hem hetzelfde weigerde, en hem zelfs het bevel gaf, zich naar *Grenada* te verwijderen. In 1823 genoodzaakt zijn vaderland te verlaten, kwam hij te *Parijs*, alwaar hij op het einde van de maand Junij 1832 overleed.

BALMÈS (JACOBUS LUCIANUS), publicist, den 28 Augustus 1810, te *Vich*, in *Katalonië*, geboren, studeerde eerst in het seminarie dier stad, kwam vervolgens met eene beurs, in de universiteit van *Cervera*, alwaar hij grooten roem verwierf. Na tot licentiaat in de godgeleerdheid te zijn bevorderd, werd hij in 1833 tot priester gewijd, ging te *Vich* eenen leerstoel in de wiskunde bekleeden, en bevestigde zijne vrije oogenblikken aan de beoefening der staatkunde, der geschiedenis en vooral der wijsbegeerte. In het begin van 1839 schreef een tijdschrift

van *Madrid* eene prijsvraag uit, op eene verhandeling over den ongetrouwden staat der geestelijken; BALMÈS dong mede naar den prijs, en verkreeg tot belooning, dat zijn werk gedrukt werd. Daar hij de staatkundige gebeurtenissen meer van nabij wenschte gade te slaan, ging hij te *Barcelona* wonen, en gaf van 1840 tot 1845, verscheiden brochures in het licht, die de aandacht zijner landgenooten op hem vestigden, en hem in de akademie dier stad deden opnemen. Hij bezocht vervolgens *Engeland* en *Frankrijk*, bragt in 1843 zes maanden te *Parijs* door, en keerde naar zijn vaderland terug, alwaar hij zich aan het hoofd stelde van een dagblad, getiteld: *El Pensamiento de la Nacion*. Zijn doel was, om door zijne geschriften, een opregt en duurzaam verbond tusschen de vrijheid en het gezag voortebereiden, en de partijen te verzoenen, door ISABELLA, met den zoon van don CARLOS in den echt te doen treden. Na het huwelijk der koningin werd deze uitgave gestaakt, niettegenstaande dezelve talrijke lezers telde, en aan haren stichter een aanzienlijk inkomen verschafte. Zijne ondermijnde gezondheid eischte rust en afleiding. Hij deed op nieuw eene reis naar *Parijs*, en keerde van daar eerst naar *Madrid* en vervolgens naar *Barcelona* terug. Zijne ziekte verergerde; men raadde hem aan de lucht der bergen van den geboortegrond te gaan inademen, hij kwam te *Vich* terug, en

overleed aldaar den 9 Julij 1849, den roem nalatende van eenen priester, even verheven door zijne talenten als door zijne deugden. Behalve zijne staatkundigè losse stukken, heeft men hem te danken: 1.º *Staat-en huishoudkundige aanmerkingen over de geestelijke goederen, Vich*, 1840, in fol.; — 2.º *Het Protestantismus met het Catholicismus vergeleken, Parijs*, 1844, 3 dl.ⁿ in 8.vo; dit is het voornaamste werk van BALMÈS, en een der belangrijkste geschriften, welke in den laatsten tijd zijn in het licht verschenen. De schrijver had hetzelfde zamengesteld met het doel, om tegen Guizot en andere publicisten te bewijzen, dat op het tijdstip, waarop de protestantsche hervorming voltrokken werd, de menschelijke geest niet meer dan op eenig ander tijdstip beregtigd was, om zich te emanciperen. Hij stelt zich tot taak om aan te toonen, dat in de oudheid, en gedurende de middeleeuwen, er alle kracht der Catholijke instellingen noodig was, om de onstuimigheid der hartstogten te beteugelen, en dat een onbepaald, niet samenhangend, op het vrije onderzoek gegrond stelsel, zoo als het protestantismus, in deze onderneming zou bezweken zijn. Terwijl hij daarna overgaat tot het onderzoek der beschaving, sedert de 16.º eeuw, toont hij aan, dat alom, waar er beschaving ontwikkeld is, men aan het Catholicismus deze weldaad te danken heeft, en dat integendeel telkens als de-

zelve belemmerd is, de schuld daarvan in het protestantismus moet gezocht worden. Ziedaar het heerschende denkbeeld van dit werk. De eerste hoofddeelen zijn aan de bepaling toegewijd van hetgene, wat men door *catholijk beginsel* en *protestantsch beginsel* te verstaan hebbe. Het overige biedt eene geschiedkundige vergelijking aan der resultaten, welke de beide eerediensten, zoo met betrekking tot den persoon, als tot de familie en de maatschappij hebben opgeleverd; — 3.º *El criterio of Logica, ten gebruike van den beschaafden stand, Barcelona*, 1848, in 8.vo; — 4.º *Brieven aan een' twijfelaar*, ib. 1846, in 8.vo; — 5.º *Staatkundige schriften, Madrid*, 1848, in 4.to; — 6.º *Fondamenteele wijsbegeerte, Barcelona*, 1846, 4 dl.ⁿ in 8.vo Al zijne geschriften zijn in het Spaansch, met uitzondering alleen van 7.º *Pius IX, Madrid en Parijs*, 1848, in 8.vo, dat in het Fransch en in het Spaansch is. BALMÈS was lid der koninklijke akademie van *Madrid*, waarin *don J. J. de Mora*, zijn opvolger, den 10 December 1849, zijne lofrede uitsprak.

BALTARD (L. P.), een teekenen- en bouwkundige, in 1764 te *Parijs* geboren, begaf zich, na zijne leergangen onder bakwame meesters te hebben volbragt, naar *Italië*, om zich door de beoefening van de meesterstukken der oudheid verder te bekwamen, en hield zich eenigen

tijd te Rome op, waarvan hij de voornaamste gedenkstukken afteekende. Bij de oprigting der Polytechnische school, werd hij aan dezelve verbonden, als onderwijzer der burgerlijke bouwkunde, en droeg er aan zijne kweekelingen voor, de geschiedenis der kunst bij de Egyptenaren, de Grieken en de Romeinen. Kort daarna door DURAND vervangen, hield hij zich bezig met de voorbereiding der gewigtige uitgaven, waaraan hij zijnen roem te danken heeft. In 1814 tot bouwmeester der gevangenissen van *Parijs* benoemd, en later met het opzigt der gemeente-gebouwen belast, legde hij in die verschillende betrekkingen eene zeldzame bekwaamheid aan den dag. Zijne talenten verwierven hem de eer van tot den raad der burgerlijke gebouwen te worden geroepen, terwijl hem tevens de leerstoel der theoretische bouwkunde in de school der schoone kunsten werd opgedragen. BALTARD overleed te *Parijs*, den 23 Januarij 1846. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Paris etc. (Parijs en zijne gedenkteekenen, met geschiedkundige en critische aantekeningen, door AMAURY DUVAL)*, *Parijs*, jaar XII (1803) en volg. jaren, in fol. Dit deel, het eenige dat in het licht is verschenen, bevat het *Louvre*, de kasteelen van *Ecouen* en van *Fontainebleau*, en een gedeelte van dat van *St. Cloud*; — 2.° *Lettres etc. (Brieven of schilderachtige reis over de Alpen, langs den weg van Lyon en Mont-Cenis)* gevolgd door eene Ver-

zameling van gezigten der oude gedenkstukken, en voornaamste fabrieken van Rome, ib. 1806, in 4.to, met 48 platen; — 3.° *La colonne etc. (De zuil der plaats Vendome)*, met 145 platen, ib. 1810, in fol. max.; — 4.° *Essai etc. (Methodische proeve over de versiering der gebouwen en gedenkteekenen, of verzameling en keuze der schoonste oude en nieuwere stukken van beeldhouw- en schilderkunst)*, ib. 1817, in fol., met 120 platen; — 5.° *Architectographie etc. (Gebouwbeschrijving der gevangenissen)*, ib. 1830, in 8.vo, met 27 platen enz.

* BALZAC (HONORÉ DE), in 1798, te *Tours* geboren, doch sedert 1820, steeds te *Parijs* woonachtig, schaarde zich in 1829, met *Les derniers chouans* in de rij der meest gelezene en vruchtbaarste romanschrijvers. Zijne vroegere naamlooze schriften hadden geenen bijval gevonden. Met eene nauwkeurige kennis van den toestand der tegenwoordige maatschappij, met rijkdom in vinding en uitlokkende karakter-schildering, vereenigde BALZAC eene zedelijke strekking. Tot zijne beste werken behooren: 1.° *Physiologie du mariage*, 2 dl.ⁿ, *Parijs*, 1831; — 2.° *Scènes de la vie privée*, 5 dl.ⁿ, 1831; — 3.° *Scènes de la vie de province*, 1832; — 4.° *Scènes de la vie Parisienne*, 1832; — 5.° *Le médecin de campagne*; — 6.° *Le père Goriot*; — 7.° *La peau de chagrin*; — 8.° *La recherche de l'absolu*; — 9.° *Illusions per-*

dues, Parijs, 1837. Doch slechts twee zijner romans hebben waarlijk kunstwaarde: 1.º *Histoire intellectuelle de Louis Lambert*, en 2.º *Eugène Grandet*. In den laatsten tijd heeft hij in zijnen *Vautrin*, en in *Ressources de Quinola*, ook proeven voor het tooneel geleverd, die echter geen bijval vonden. Zijne gezamenlijke werken, gaf hij onder den aanmatigenden titel van *La Comédie humaine (Het menschelijk Blijspel)* in het licht. De BALZAC overleed te *Parijs*, in Augustus 1850.

BANDETTINI (THERESIA), eene beroemde dichteres, te *Lucca*, in 1756 geboren. Hare arme ouders noodzaakten hunne 16 jarige dochter op de tooneelen te dansen, maar de zucht voor de dichtkunst, die zich reeds vroeg in haar openbaarde, wees haar weldra eenen anderen rang aan; want naauwelijks 17 jaren oud zijnde, vervaardigde zij het dichtstuk de *Tesède*. De toejuichingen, welke haar in de aanzienlijkste kridgen te beurt vielen, stelden haar schadeloos voor den geringen bijval, welken zij op het tooneel vond. De originaliteit, de rijke verbeeldingskracht, de juistheid en de harmonie der uitdrukking, kenmerkten vooral hare buitengewone bekwaamheid bij het improviseren. Verscheiden geleerde genootschappen zoo als het *Arcadische* van *Rome*, en dat der *Apatisten* te *Florence*, namen haar in hun midden op. In 1813, keerde THERESIA BAN-

DETTINI naar *Lucca* terug, alwaar zij den 6 April 1836 overleed. Behalve het reeds genoemde dichtstuk, heeft zij nagelaten: 1.º *Odi tre, Lucca*, in 4.º Deze oden hebben verschillende zegepralen van den admiraal NELSON, van SUWAROW enz. ten onderwerp; — 2.º *Saggio diversi estemporaneï, Pisa*, in 8.º, onder den verbloemden naam van AMARILLI ETRUSCA in het licht gegeven. Hierin onderscheidt men voornamelijk de *Ontmoeting van LAURA en PETRARCHA in de herk*.

BANDINI (ANGELO MARIA), een oudheid- en letterkundige, te *Florence*, in 1726 geboren, overleed in 1800 in dezelfde stad. Hij maakte zijne studiën bij de Jesuiten, en, door den beroemden oudheidkundige JOANNES LAMI geleid, liet hij de dichtkunst varen, in welke hij zich tot dusverre geoefend had, om zich uitsluitend aan de letterkundige geschiedenis toetewijden. BANDINI, tot secretaris van den bisschop van *Volterra* benoemd, volgde dien prelaat naar *Weenen*, alwaar hij van den keizer de vergunning verkreeg denzelven zijn *Specimen litteraturæ Florentinæ seculi XV*, dat toenmaals te *Florence* gedrukt werd, te mogen opdragen. Naar *Italië* teruggekeerd, begaf hij zich naar *Rome* en omhelsde aldaar den geestelijken staat. Hij kon zich alstoen meer dan ooit aan zijne geliefkoosde studiën toewijden; BANDINI werd opziener der heerlijke bibliotheek,

door FRANCISCUS en ALEXANDER MARUCELLI aan het publiek gelegateerd, en volgde in 1756, den geleerden BISCRONI (zie dat Art. -Wbk.-) op, in den post van hoofd-bibliothekaris der Mediceo-Laurentijnsche boekverzameling van Florence, dien hij tot aan zijnen dood behield. Behalve de reeds genoemde *Geschiedenis der Florentijnsche letterkunde*, heeft hij, het zij in het Latijn of in het Italiaansch, in het licht gegeven de *Lofreden van AMERICUS VESPUCCIUS*, van PHILIPPUS STROZZI en van NICOLAAS PRATO, geachte *Catalogussen* en *Verhandelingen*, onder welke men onderscheidt, die welke ten titel voert: *De obelisco Augusti Cæsaris, è Campi Martii rudericibus nuper eruto*, 1750, in fol.; dit werk werd op last van BENEDICTUS XIV zamengesteld, bij gelegenheid der nieuwelings gedane ontdekking in het *Veld van Mars*, der obelisk van AUGUSTUS, welke tot naald (*gnomon*) diende voor sterrekundige waarnemingen. De schrijver heeft bij deze Verhandeling de gevoelens gevoegd, der geleerdste sterrekundigen van Europa, betrekkelijk de wijze, op welke er de Romeinen gebruik van maakten.

* BANDKE of BANDKIE (GEORGE SAMUEL), te Lublin, in 1769, geboren, werd in 1804 rector der school van den H. Geest te Breslau, in 1811 bibliothekaris en hoogleeraar der bibliographie aan de universiteit te Krakau, en overleed in 1835. In zijne werken toonde hij een bekwame

geschied- en letterkundige te zijn. Men telt onder dezelve: 1.° *Historisch-kritische Analekten, zur Erläuterung der Geschichte des Ostens von Europa*, Berlijn, 1802; — 2.° *Polnisch-deutsches Wörterbuch*, 2 dl.ⁿ, Breslau, 1806, een werk, waar door hij zich als een der eerste Slavonische taalkenners openbaart; — 3.° *Polnische Grammatik für Deutsche*, Breslau, 1808, en verscheiden malen herdrukt; — 4.° *Dzieje narodu polskiego of Lotgevallen van het Poolsche volk*, Breslau, 1810, 3.° uitgave in 2 dl.ⁿ, Breslau, 1835, een in bondigheid alle dergelijke werken overtreffend geschrift. In zijne 5.° *Historya drukarn w Polsce of Geschiedenis der boekdrukkerijen in Polen*, 3 dl.ⁿ, Krakau, 1826, toont hij grondige bibliographische kennis te bezitten. De reorganisatie der universiteit van Krakau vervulde hem met leedgevoel. Ofschoon het karakter van BANKE niet tot dat der opgeruimden behoort, was het echter regtschapen en dienstvaardig.

* BANGMA (OBBE SIRKES), den 30 Mei 1768, te Pingjum in Vriesland geboren, en den 23 November 1829, te Amsterdam overleden, was een zeer bekwaam, ijverig en werkzaam wiskundige, en een verdienstelijk lid van het koninklijk Nederlandsche instituut; gedurende eene reeks van jaren gaf hij niet alleen in de kweekschool voor de zeevaart te Amsterdam, maar ook aan zijn huis aldaar geregeld onderwijs in de wiskundige

wetenschappen, en schreef verscheiden nuttige leerboeken over de *Stuurmanskunst*, de *Algebra*, de *Meetkunde*, *vlakke* en *kloot-sche Driehoeksmeting*, en andere deelen der hoogere wiskunde, welke thans nog bij het onderwijs dier wetenschappen vrij algemeen als handleidingen gebruikt worden. Ook komen er in de Werken van het instituut voortreffelijke door hem bewerkte Verhandelingen voor.

* BARABAND (JACOBUS), een beroemde nieuwere Fransche schilder, de zoon van eenen tapijtwerker, te *Aubusson*, in 1772 geboren, vormde zich grootendeels door zich zelven, en schilderde met bijzondere voorliefde bloemen en vogels. LE VAILLANT (zie dat Art. -*Wbk.*-) vond in hem eenen voortreffelijken schilder voor zijn groot werk over de natuurlijke historie. In 1808 won BARABAND den prijs voor twee in het museum der *Tuilleriën* ten toon gestelde vogels. Ook versierde hij de eetzaal van het paleis van *St. Cloud*. In 1807, benoemde hem NAPOLEON tot hoogleeraar der teekenkunst te *Lyon*, waar hij in 1809 overleed. Een zuivere smaak, een schitterend koloriet, en de getrouwste navolging der natuur onderscheiden zijne werken.

BARAGUEY D'HILLIERS (LODEWIJK), Fransch generaal, te *Parrijs*, in 1764, uit eene adellijke familie geboren, trad reeds vroegtijdig in dienst, en was, bij het uitbarsten der omwenteling, lui-

tenant bij het Elzasser-regiment. Hij verklaarde zich als voorstander dier omwenteling, en werd kapitein in 1792. Achtereenvolgend was hij adjudant der generaals CRILLON, LA BOURDONNAYE en CUSTINE. Deze laatste, die eene bijzondere achting voor hem had opgevat, verschaftte hem eene snelle bevordering. BARAGUEY maakte onder hem den veldtogt mede van den *Palts*, in hoedanigheid van onder-chef van den algemeenen staf des legers, en van brigade-chef, en hij ontwikkelde zulke uitstekende talenten in de administratie, dat hij tot het ministerie van oorlog werd voorgesteld. Alles doet gelooven dat hij het zou bekomen hebben, toen de generaal CUSTINE naar *Parrijs* werd geroepen, om er verantwoording van zijn gedrag af te leggen. BARAGUEY D'HILLIERS vergezelde zijnen beschermer, en verdedigde hem moediglijk, maar kon hem niet redden (zie CUSTINE -*Wbk.*-). Hij werd zelf gevangen genomen, en bekwam zijne vrijheid eerst terug na den val van ROBESPIERRE. Hij werd alstoen bij het binnenlandsche leger geplaatst, van waar hij met den rang van burgerlijk en militair-bevelhebber van *Lombardijë*, tot dat van *Italië* overging. Hij maakte zich door eene krijgslist meester van *Bergamo*, en nam met slechts eene halve brigade, bij den tweeden slag van *Rivoli*, vier duizend man krijgsgevangen; en den volgenden dag maakte hij zich met vijf honderd man van hetzelfde corps meester van de batterijen van

Puisona, het eenige punt, waar de Oostenrijkers nog eenigen tegenstand boden. Kort daarna verkreeg hij den rang van divisie-generaal en later den titel van kolonel-generaal der dragonders. Hij bewees nog gewigtige diensten in den oorlog met *Duitschland* in 1805, en later in *Spanje*, alwaar hij bij *Figueras*, zich van een konvooi van 1200 wagens meester maakte; eindelijk nam hij ook deel aan den noodlottigen Russischen veldtocht, en ofschoon hij aan den ramp des legers ontsnapte, overleed hij op zijnen terugtocht te *Berlijn*, in 1812.

BARALDI (JOZEF), te *Modena*, den 1 November 1780 geboren, ging zeer vroeg in het seminarie dier stad, hetwelk door de revolutionairen, in Augustus 1798 gesloten werd; hij bleef niettemin bij zijn voornemen volharden, en nadat de Franschen uit *Italië* verdreven waren, werd hij in 1799 tot sub-diaken en den 20 September 1801 tot priester gewijd. Eenigen tijd daarna tot de waardigheid van aarts-priester der hoofdkerk verheven, wist hij de vervulling der talrijke pligten zijner bediening, met de voldoening aan zijne levendige zucht voor de studie te vereenigen. Door de revolutionairen genoodzaakt om de wijk naar *Florence* te nemen, ofschoon hij zich nooit met eenige staatkundige geschillen had ingelaten, overleed hij aldaar den 29 Maart 1832. **BARALDI** heeft in zijne jeugd in het Italiaansch vertaald den *Graaf*

de Valmont, door den abbé GÉRARD; de *Oorspronkelijke wetgeving*, door DE BONALD en de *Overwegingen* van HERVEY, en een *Kort begrip der geschiedenis van Modena* zamengesteld. Nog heeft men van hem *Staatkundige brieven aan eenen vriend* en eene *Proeve van wederlegging van DUPUIS*; maar zijn gewigtigst werk is *Godsdienstige, zede- en letterkundige verhandelingen*, welke hij in 1822 begon in het licht te geven, en die lofreden, verhalen, beoordeelingen en meer dan veertig levensschetsen van bisschoppen, schrijvers en godvruchtige personen bevatten, de laatste vooral zijn met veel naauwkeurigheid en smaak zamengesteld. Hij heeft in handschrift nagelaten *Verhandelingen over de bevolking van Amerika*, over den stijl der H. Schrift, over de tegenwerpingen der scheikunde en wijsbegeerte tegen de onstoffelijkheid der ziel, over het verband tusschen de Mozaïsche wet en de Christelijke godsdienst; over het gewijde *Afrika* van MORCELLI, over de vervolging der Jesuiten, over de Fransche omwenteling, over de Utrechtsche scheuring, over het congres van *Ems*, over *FRA-PAOLO*, enz.

BARANTE (CLAUDIUS IGNATIUS BRUGIÈRE DE), een letterkundige, te *Riom*, in 1735 geboren. Na met onderscheiding zijne eerste studiën in de collegiën van *Effiat* en *Juilly* te hebben volbragt, begaf hij zich naar *Parijs*, alwaar hij verscheiden jaren ver-

bleef, en kwam in zijne provincie terug, om eenen post in de magistratuur te bekleeden, welken hij tot aan de omwenteling waarnam. Gedurende de dagen der geweldenaarj vervolgd en in de gevangenis geworpen, werd hij gedurende het consulaire bestuur, door eenige invloed hebbende personen opgemerkt, die hem in Maart 1800, de prefectuur van het Aude-dep.^t bezorgden. Hij had zich bij zijne ondergeschikte ambtenaren aangenaam weten te maken. Toen onlusten bij gelegenheid der inhuldiging des bisschops ontstaan, zijnen toestand netelig maakten, en in 1802, zijne verplaatsing naar de prefectuur van Geneve te weeg bragten. DE BARANTE bragt in dezen nieuwen post den verzoenenden geest, die hem in zijne administratieve loopbaan nooit verliet, won de toegenegenheid der Genevers, en wist hun hunne vereeniging met Frankrijk, waaraan zij zich met tegenzin onderwierpen, te verzachten. Na een tienjarig verblijf in de stad, trof hem eene ongenade, gegrond naar men meent op zijne betrekkingen met de toenmaals verbannen mevrouw DE STAËL. Hij ging het land bewonen, en overleed op het einde van Mei 1814. DE BARANTE heeft verscheiden werken nagelaten, in eenen even zoo lossen als sierlijken stijl geschreven. Men roemt bijzonder: 1.º *Introduction etc.* (*Inleiding tot de beoefening der talen of Algemeene taalkundige lessen, ten gebruike der kinderen*), Riom, 1791, in 12.mo; — 2.º *Elémens etc.* (*Eerste be-*

ginselen der aardrijkskunde), Riom, 1796, in 12.mo; verscheiden malen herdrukt; — 3.º *Essai etc.* (*Proeve over het dep.^t der Aude, aan den minister van binnenlandsche zaken opgedragen*), Carcassonne, 1802, in 8.vo; 2.e uitg., Parijs, 1803; — 4.º *Observations etc.* (*Beschouwingen over den toestand van het Aude-dep.^t*), Parijs, 1802, in 8.vo; — 5.º eene uitgave der *Maximes* (*Grondstellingen*) van LA ROCHEFOUCAULT, met eene voorrede, getiteld: *Examen etc.* (*Onderzoek van het beginsel der grondstellingen*), Riom, 1798. Daarenboven heeft men hem verscheiden staatkundige artikels te danken, op verschillende tijdstippen in den *Historien*, den *Indicateur* en de *Décade* geplaatst. Als medewerker aan de *Biographie universelle*, heeft hij aan die verzameling verscheiden levensschetsen geleverd, onder welke men voornamelijk opmerkt, die van BEZA, CALVIJN, den kanselier DUPRAT, enz.

BARBAULT (ANNA LETITIA AIKIN), den 20 Junij 1765, te Kibworth in het graafschap Leicester geboren, en den 9 Maart 1825 overleden, was dochter en weduwe van ministers, en heeft eenen eervollen naam in de Engelsche letterkunde nagelaten. Zij heeft in 1812, een dichtstuk in den smaak van lord BYRON in het licht gegeven, getiteld: *Duizend acht honderd elf*, waarin originaliteit met diepzinnigheid gepaard gaan. Onder hare werken over de godsdienst, de we-

tenschappen, enz. onderscheidt men: *Zamenspraken over de natuurlijke historie, Gedachten uit het boek JOB ontleend, en Lofzangen in proza voor kinderen.* Zij heeft daarenboven het opzigt gehad over verscheiden gezochte uitgaven van AKENSIDE, COLLINS enz. en over eene verzameling getiteld: *English Novellists*, waarin vereenigd zijn de voortbrengselen der SMOLETT's JOHNSON's, FIELDING's enz. Daarenboven heeft *mistriss BARBAULT* nog in het licht gegeven: *Keuze der bladen van ADDISON, JOHNSON enz.; Briefwisseling, leven en onderzoek der werken van SAMUËL RICHARDSON*; eindelijk: *De zonden der regering zijn de zonden des volks*, een geschrift, waarvan het doel is om te bewijzen, dat de willekeurige maatregelen der regeringen en de verdrukking, eene regtvaardige straf van de zwakheid en lafhartigheit der volken zijn.

BARBÉ DE MARBOIS (FRANCISCUS), een beroemde staatsman, te Metz, in 1745 geboren, trad, nog jong zijnde, de diplomatische loopbaan in, en kwam tot den rang van zaakgelastigde in *Beijeren*. In 1778, legde hij die betrekking neder, om als raadsheer in het parlement van Metz zitting te nemen. Maar in 1780, werd hij met den titel van algemeen consul, en de zending om de nieuwe Fransche consulaten te organiseren, naar de *Vereenigde Staten* gezonden. In 1783 werd hij bewindhebber van *St. Domingo*, hetwelk hij tot in 1790 bestuurde. LODE-

wijk XVI schreef hem eigenhandig, om de talenten en de rechtschapenheid van den eersten bewindhebber te huldigen, die de orde in de geldmiddelen der kolonie hersteld had. In *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij in 1792 als minister naar den Duitschen rijksdag gezonden. Hij bleef slechts kort in deze betrekking, die door de gebeurtenissen der omwenteling dagelijks ingewikkelder werd. In Metz teruggekeerd werd hij, wegens uitwijking (ofschoon hij nooit uitgeweken was), gevangen gezet. Maar kort daarna bekwam hij zijne vrijheid weder, en werd zelfs tot maire zijner geboorteplaats en tot lid van den raad der ouden verkozen. Op den 18 fructidor (September 1797), zonder voorafgaand vonnis, met eenige zijner ambtgenooten, naar *Sinnamary* verbannen, bleef hij aldaar tot den 18 brumaire, en werd in 1800 tot staatsraad en minister van financiën benoemd, in 1805, werd BARBÉ DE MARBOIS door den keizer met eene gewigtige onderhandeling belast: het was om den afstand te doen van *Louisiane*, dat *Frankrijk*, in de onmogelijkheid zijnde van hetzelfde te behouden, belang had, aan de *Vereenigde Staten* te verkoopen of zelfs te geven, liever dan het in de handen der Engelschen te zien overgaan. De keizer vraagde 50 millioenen; BARBÉ DE MARBOIS verkreeg er 80. De schok aan het openbare crediet, door den, eenen oogenblik twijfelachtigen uitslag van den veldtog van *Austerlitz*,

toegebragt, had zijne verwijdering van het ministerie van financiën ten gevolge. De keizer nam zijne aanvraag om ontslag uit hetzelfde, na eenige tegenbedenkingen aan, en stelde er hem in 1807 schadeloos voor, door den titel van eersten president der rekenkamer. Hij werd in die hooge waardigheid door de regering der restauratie bevestigd, die hem daarenboven tot pair verhief. Na in 1815 slechts eenige maanden het ministerie van justicie te hebben bekleed, hervatte BARBÉ DE MARBOIS zijnen post van eersten president der rekenkamer, en werd daarna achtereenvolgend benoemd tot lid van den koninklijken raad van openbaar onderwijs en der akademie van opschriften. In 1830 was hij een der eersten, die tot het nieuwe bestuur toetraden. Hij overleed te *Parijs*, den 15 Januarij 1837. BARBÉ DE MARBOIS heeft op verschillende tijdstippen verscheiden werken in het licht gegeven, de belangrijkste zijn: 1.° *La mort etc. (De dood van den majoor ARNOLD)*; — 2.° *Histoire etc. (Geschiedenis van Louisiana)*; — 3.° *Journal etc. (Dagverhaal van een' banneling)*; de beiden laatsten vooral verwekten zeer de belangstelling des publieks.

BARBOU (de ridder GABRIËL), uit dezelfde familie als HUGO BARBOU (zie dat Art. -*Wbk.*-), te *Abbeville*, den 21 November 1761 geboren, begaf zich in 1779 in dienst, en verwierf drie jaren later, door zijne verdien-

sten den rang van officier. In 1797 was hij reeds brigade-generaal bij het leger van *Sambre en Maas*; en hij onderscheidde zich bijzonder in het gevecht van *Hetttersdorf*, alwaar het door hem bestegen paard werd doodgeschoten. Zijn roemrijkste veldtogt was die van 1799 in *Noord-Holland*, onder den generaal BRUNE, ten gevolge van welken hij tot divisie-generaal werd benoemd. In 1801 werd BARBOU naar *Frankenland* gezonden, onder de bevelen van den maarschalk AUGEREAU, en later verving hij den maarschalk NEX in *Zwitserland*. In 1804 voerde hij het bevel over eene afdeeling van het kamp van *Boulogne*, en een jaar later volgde hij BERNADOTTE op, in het bevel over het leger van *Hanover*. Daar hij geene toereikende magt had, om den vijand het hoofd te bieden, betrok hij de stad *Hameln*, alwaar hij zich tot op den vrede van *Presburg* handhaafde. Hij werd alstoen tot commissaris bij de Hanoversche regering benoemd, en in 1810, bekwam hij het gouvernement van *Ancona*. Bij de restauratie verkreeg hij het kruis van den H. LODEWIJK, en kort daarna dat van groot-officier van het legioen van eer. Het opperbevel over de 13.° afdeeling (*Bretagne*) werd de belooning zijner militaire talenten. Hij is den 8 December 1827 overleden.

BARDOSSY (JOANNES v.), den 18 Maart 1819, in den ouderdom van 81 jaren te *Pesth*, alwaar hij de laatste jaren zijns

levens in de afzondering doorbragt, overleden, is voordeelig bekend in de Hongaarsche letterkunde, door de voortzetting der *Analecta Scepusii* van KAREL WAGNER, en door verscheiden andere geschriften over de geschiedenis van *Hongaryë*. De voornaamste derzelve zijn: 1.º *Animadversiones historico-criticodiplomaticæ in opus de insurrectione nobilium, auctore JOSEPHO KERESZTURIO, Vindobonæ, 1790, vulgatum cum recensione apocrysum de Banderiis Hungaricis, Viennæ, anonymo auctore, 1785*; — 2.º *Observationes in GREGORII BERZEVICZII libellum de commerci et industria Hungariæ, Leutschoviæ, 1797, in 8.vo*; — 3.º *Moldavensis vel Szepiensis decimæ indagatio est proxima terræ Scepusiensis et huic innexarum sacro-profanarum jurisdictionum evolutio, Posonii, 1803, in 4.to* Dit is het belangrijkste zijner geschriften.

BÄRENHORST. — Zie BERENHORST.

* BARETTI (GUISEPPE), in 1716, te *Turijn* geboren, werd door zijnen vader voor de regtsgeleerdheid bestemd, waartoe hij echter geene neiging gevoelde, zoodat hij zich naar *Guastalla* begaf, en bij eenen rijken koopman secretaris werd; hier ontwikkelde zich zijn dicht-talent. Hij vertaalde de Treurspelen van CORNEILLE en verscheiden stukken van OVIDIUS in het Italiaansch, en in 1750 werden door hem te *Turijn* *Poësie piacevoli* in het licht gegeven. In het-

zelfde jaar ging hij naar *Londen*, en gaf aldaar onderwijs in de Italiaansche taal. Aldaar schreef hij ook, in 1753, eene verdediging van het pausdom tegen VOLTAIRE, in de Engelsche taal. Ingevolge zijner bekendheid met den *Lexicographe* JOHNSON, gaf hij in 1760, te *Londen* een *Engelsch-Italiaansch* Woordenboek in het licht, hetwelk hij in 1772 door een *Spaansch-Engelsch* deed volgen. In 1760 bezocht hij zijn vaderland weder en gaf te *Venetië* een tijdschrift in het licht, getiteld: *Frusta letteraria*, dat veel bijval vond, doch hem, wegens zijne strenge critiek in onaangenaamheden wikkeld. In 1766, keerde hij over *Spanje* en *Portugal* naar *Engeland* terug, alwaar hij, in 1768 een bericht over de zeden en gebruiken van *Italië*, als tegenhanger op de Italiaansche brieven van SHARP in het licht gaf. Hij leefde aldaar tot aan zijnen dood die in 1789 plaats had, gedurende welken tijd hij zich met het onderwijs in de Italiaansche taal en met het samenstellen van geschriften bezig hield. Zijne *Scritti scelti inediti e rari* zijn door CUSTODI, in 2 dl.ⁿ verzameld en in het licht gegeven, *Milane*, 1822 en volg. BARETTI was ervaren en schreef, behalve in zijne moedertaal, met dezelfde vlugheid, in het Fransch, Spaansch en Engelsch.

BAROCCIO (zie BAROCHE -*Wbk.*-).

BARRÈRE DE VIEUZAC (BERTRAND), te *Tarbes*, den 10

September 1756 geboren, maakte zich het eerst bekend door eenige *Verhandelingen* die hem den titel verwierven van lid van de akademie der Bloem-Spelen, en door bijval in de pleitzaal, ten gevolge waarvan hij eenen post van raadsheer in de regtbank van *Bigorre* bekwam. In 1789, werd hij door dat gewest naar de algemeene staten gezonden, en reeds bij zijne eerste schrede in de staatkundige loopbaan, toonde hij zich een voorstander der nieuwe denkbeelden. Hij openbaarde in het begin eene groote gematigdheid: *Le point du jour* (*Het aanbreken van den dag*), een dagblad, dat hij in den tijd in het licht gaf, onderscheidde zich door zijne onpartijdigheid. Naar mate de omwenteling in kracht toenam, zag men ook hem zich meer bepaald verklaren, en hij was de eerste, die in 1790 voorstelde om een standbeeld ter eere van J. J. ROUSSEAU oprigten. Bekwaam om de beweging der geesten te volgen, zag men hem vervolgens voorstellen, om aan de gedachtenis van MIRABEAU buitengewone eer te bewijzen, daarna de vrijverklaring der negers vragen, en eindelijk om aan de niet verantwoordelijke ministers van staat te willen weigeren aan de verhandelingen der vergadering deel te nemen, en aan de uitvoerende magt het initiatief der aanvragen om subsidiën. Na de ontbinding der constituerende vergadering, regter bij het hof van cassatie zijnde, werd hij in 1792, door het

dep.^t der *Hooge-Pyrencën*, naar de conventie gezonden, de tijden waren netelig geworden. BARRÈRE, tot in het vreesachtige voorzigtig, weifelde langen tijd. Alvorens een besluit te nemen, wilde hij raden, aan welke der beide partijen, die elkander de magt betwistten, de overwinning zoude blijven. Hij dobberde alzoo tusschen de *Gironde*- en de *Berg-partij*, terwijl hij beurteelings de eene of de andere aanrandde of diende, volgens de vrees van den huidigen of de hoop van den volgenden dag, en men zag hem nu de vernietiging der gemeente van *Parijs* vragen, uit welker boezem zich het gedrogt der anarchie verhief, en dan als de verdediger optreden van de verfoeijelijkste daad der omwenteling, de *September-moorden*. Het proces van LODEWIJK XVI scheen aan al zijne weifelingen een einde te maken; hij had in hetzelfde de zwakheden der *Girondijnen*, en de hevig- en gestrengheid der *Montagnards* erkend, en van dien oogenblik af, werd hij zelf een hevig man. Hij stemde voor den dood des konings, zonder appèl en zonder uitstel. » De vrijheidsboom, » riep hij uit, » tiert eerst welig, wanneer hij met het bloed van dwingelanden besproeid wordt. » Hij werd lid van de kort daarna ingestelde commissie van algemeen welzijn. Deze commissie, de kiem van het meest vermogende, en meest geduchte dictatorschap, toonde zich in het begin schroomvallig, en BARRÈRE zocht

niet, om er zich in te doen opmerken; maar nadat de opstand van den 31 Mei de Girondijnen had doen vallen, ging de magt in de handen der Bergpartij over. Ook werd BARRÈRE lid der nieuwe commissie van algemeen welzijn, en hij stelde zich alstoen onbeperkt te dienste der afgrijsselijkste staatkunde. Hij werd de verslaggever (*rapporteur*) der commissie, en belastte zich, zegt een zijner levensbeschrijvers, » om door schoone volzinnen, de gruwelijke ontwerpen zijner ambtgenooten optesieren; de bloedigste besluiten, welke hij den moed niet zou hebben gehad te ontwerpen, of uittevoeren, maar die de vrees hem leerde verdedigen, werden door hem als geestigheiden voorgedragen. De tijdgenooten hebben eenen naam aan die sierlijke gruwelijkheden gegeven, en derzelver vervaardiger is met den titel van *Anacréon der guillotine* gebrandmerkt.” Het is op deze wijze dat BARRÈRE aan al de gewigtige handelingen van dat tijdvak deel nam, en dat hij de noodlottige eer had, om van de tribune, in den naam der commissie van algemeen welzijn, de invoering van het schrikbewind te vragen. » Sedert verscheiden dagen, » zeide hij bij deze gelegenheid, » beramen de binnenlandsche aristokraten eene beweging; wel nu! zij zullen dezelve hebben; maar zij zullen haar tegen zich hebben! Zij zullen dezelve door een revolutionnair leger georganiseerd en geregeld hebben, door een leger dat eindelijk het *grote*

woord, hetwelk men aan de gemeente van *Parijs* te danken heeft: *Laat ons de verschrikking aan de orde van den dag plaatsen!* zal ten uitvoer brengen.” De motie werd aangenomen, en terwijl MERLIN van *Douay*, zijn talent als wetgeleerde aan ROBESPIERRE te dienst stelde, bood BARRÈRE zijn redeneerstalent aan, en op deze wijze werd de wet op de verdachten ontworpen. BARRÈRE verscheen andermaal op de tribune en commenteerde dezelve: » Verdacht, » riep hij uit, » zijn de adellijken! verdacht de hovelingen! verdacht de priesters! verdacht de bankiers, de vreemdelingen, de aktiehandelars! verdacht zij, die zich over onzen voorspoed bedroeven!” Al die ijver, al dat geraas, redde BARRÈRE niet van de verdenking, en hij was bijna op die noodlottige lijst der verdachten gebragt, waarvan hij met eene wreede bereidvaardigheid, de kracht zocht uittebreiden. ROBESPIERRE nam hem onder zijne bescherming en redde hem; maar BARRÈRE was zoo zeer verschrikt geweest, dat hij nooit genoeg revolutionnair ijver dacht aan den dag te kunnen leggen, en daar de partij van DANTON en die van ROBESPIERRE, in de conventie eenigen tijd tegen elkander schenen op te wegen, ondervond hij op nieuw wreede radeloosheden. Daar hij niet wist aan wien zich te hechten, zoo veranderde zijne houding, met de kansen dier verschrikkelijke worsteling. Na den val van DANTON, heerschte

ROBESPIERRE gedurende eenigen tijd zonder mededinger, en BARRÈRE meer gerustgesteld, toonde zich op nieuw aan zijne fortuin toegedaan, maar nadat er zich weldra nieuwe verdeel-heden hadden geopenbaard, herviel BARRÈRE weder in zijne vorige vrees; naauwelijks zag hij het einde van ROBESPIERRE naderen, of hij vleide reeds met eene schandelijke laaghartigheid, de tegenovergestelde partijën. Naauwelijks heeft ROBESPIERRE de doodstraf ondergaan, of hij spreekt weêr vrij, beklimt de tribune, en stelt een adres aan het volk voor tegen het gedrogt dat de conventie *gestraft* had. Deze lafhartigheid kon den onstuimigen redenaar niet van de terroristen bevrijden, en den 12 vendémiaire, werd hij, te gelijk met COLLOT-D'HERBOIS en BILLAUD-VARENNES in staat van beschuldiging gesteld. De conventie, door de volksbewegingen van den 1 en 12 germinal afgeschrikt, veroordeelde hen slechts tot verbanning. Hij ontsnapte aan dezelve door zonderlinge en gelukkige omstandigheden, en in het jaar 5 werd hij tot het wetgevende ligchaam verkozen, dat hem uit zijn midden verstiet, en de uitvoering beval van het tegen hem gevelde vonnis van verbanning. Hij wist er zich andermaal aan te onttrekken en na den 18 brumaire verkreeg hij amnistie. Kort daarna maakte hij eene zamenzwering bekend, die tegen den eersten consul gesmeed was; hij verwachtte

van deze aan laagheid grenzende daad van verknochtheid eenig groot voordeel; maar BONAPARTE betaalde hem, zoo als men dergelijke diensten met geld betaalt, en liet hem in de vergetelheid. Daar hij echter te bekwaam was, om niet intezien, dat hij nog eenige partij kon trekken van het oude lid van algemeen welzijn, dien hij in zijne soldij had, zoo gebruikte hij hem om de zamenspanningen zijner oude medebroeders, de Jakobijnen te bewaken, om op de pamfletten te antwoorden, waarmede het Engelsche ministerie niet ophield hem te kwellen, en eindelijk om in libellen, de toenmaals verbannen prinsen van het Bourbonsche huis alle achting te benemen. BARRÈRE vertoonde zich als toen geheel verschillend van datgene wat men van hem gezien had, toen hij nog mede in het bestuur en de ontwerper zoo veler verschrikkelijke voordragten was, hij werd zacht, gedwee en eenvoudig in het privaat-leven. In 1815 verkozen, was BARRÈRE in de kamer der volksvertegenwoordiging, datgene waarnaar hij altijd gestreefd had te zijn, de man der omstandigheid; hij gedroeg zich aldaar met gematigdheid, en verscheen er weder met de beginselen in het begin der omwenteling gepredikt. Bij de restauratie, zag hij zich als koningsmoorder verplicht *Frankrijk* te verlaten, en hij nam de wijk naar *België*, alwaar hij zijn best deed, om in letterkundige bezigheden,

de vervelingen der ballingschap en de herinneringen van een met schande en bloed bevuurd leven te vergeten. » Zijne 'uitgebreide geleerdheid,» heeft zijn reeds genoemde levensbeschrijver gezegd, » zijne talenten, zijne bijzondere deugden, zouden er een verdienstelijk man van gemaakt hebben, indien hij de eenige, in eene eeuw van omwenteling, in een' openbaar man onmisbare hoedanigheid, den moed namelijk, hadde bezeten. De lafhartigheid heeft hem tot den schandelijken ver-tegenwoordiger der misdaden onzer omwenteling en des bederfs onzer eeuw gemaakt.» Hij is den 13 Januarij 1841, in zijne geboorteplaats overleden. Behalve talrijke vertalingen heeft men van hem: 1.° *Les Anglais etc. (De Engelschen in de XIX eeuw)*, Parijs, jaar XIII (1804), in 12.°; — 2.° *La maison etc. (Het huis van Bourbon, van 1789 tot 1805)*, ib. 1805, in 8.°; — 3.° *Eloges etc. (Akademische lofreden)*, ib. 1806, in 8.°; — 4.° *Histoire etc. (Geschiedenis der omwentelingen van Napels, van 1789 tot 1806)*, ib. 1806, in 8.°; — 5.° *Esprit etc. (Geest van mevrouw NECKER)*, ib. 1808, in 8.°; — 6.° *De Voorrede der Brieven van mejufvr. de L'ESPINASSE enz.* De zoon van CARNOT heeft de *Memoriën* van BARRÈRE in het licht gegeven; dezelve hebben echter niet aan de verwachting van het publiek beantwoord, en zijn bijna in de vergetelheid begraven.

BARRY (GEORGE), in 1747, in *Berwickshire* geboren, volbragt zijne studiën te *Edimburg*, en werd achtereenvolgend onderwijzer bij eenen adellijke der *Orkadische eilanden*, daarna tweede prediker in de hoofdkerk van *Kirkwall*, en eindelijk predikant op het eiland *Shapinshay* alwaar hij in het laatst van 1804 overleed. Het eerste werk van BARRY, waardoor hij zich bekend maakte, was eene statistieke beschrijving der beide gemeenten aan welker hoofd hij had gestaan. Dit werk is door JOHN SINCLAIR in het licht gegeven in zijne verzameling, getiteld: *A statical account of Scotland up from the communications of the ministers of the different parishes, Edimburg, 1792, 1799*, in 8.° BARRY, naar de *Orkadische eilanden* gezonden, wijdde zich met ijver toe aan de pligten van zijnen staat, en behartigde vooral het openbaar onderwijs, dat hij op eenen beteren voet organiseerde. Deze dienst werd op prijs gesteld door de in *Schootland* gevestigde maatschappij, ter bevordering van het christendom; zij nam BARRY onder hare leden op, en benoemde hem tot algemeen schoolopziener der *Orkadische eilanden*. Zijn smaak voor de statistiek wakkerde nog aan gedurende zijn verblijf op *Shapinshay*; hij onderzocht de *Orkadische eilanden* in derzelver natuur-, zede- en staatkundige betrekkingen, en het resultaat zijner werkzaamheden was de uitmuntende *Geschiedenis* dier eilanden, welke te *Edimburg*,

in 1805, in 4.to, met kaarten en platen, onder dezen titel, in het licht verscheen: *The history of the Orkeney Islands, etc. Illustrated with map of the whole Islands and with plates of some of the most interesting objects they contain, Edimburg, 1805, in 4.to*; dit werk bevat zoo als alle breedvoerige plaatsbeschrijvingen, vele zaken, die enkel van belang zijn voor de bewoners der *Orkadische eilanden*; maar het bevat er ook vele van een meer algemeen belang. Het is de eerste getrouwe beschrijving van dien Archipel, waarvan de *TORFÆUSEN*, de *WAL-LACEN*, de *BUCHANANS* slechts geschiedkundige overzichten hadden geleverd.

BART. — Zie BARTH (JOANNES OF JEAN). -*Wbk.*-

BARTHOLDY (JAKOB SALOMON), een Pruisische diplomaat, den 13 Mei 1779 te *Berlijn*, van welhebbende Israëlitische ouders geboren, liet zich te *Dresden* door den beroemden REINHARD doopen, en omhelsde de protestantsche geloofsleer, niet uit overtuiging, maar wijl hij dezelve, zoo als hij zeide, als het geschiktste beschouwde ter bevordering der beschaving. Kort daarna barstte de oorlog van 1807 uit. Door de rampen zijns vaderlands getroffen, doorkruiste hij *Duitschland*, om vijanden tegen NAPOLEON te verwekken, en hij hield zich te *Weenen* op, alwaar hij in 1809 luitenant werd in de *Landwehr*. Hij on-

derscheidde zich als zoodanig vooral in den slag van *Egersburg*. Het was alstoen dat hij een geschrift in het licht gaf, getiteld: *Der Krieg der tyroler Landleute im Jahr 1809*, waarin hij den Duitschers trachtte aan te toonen, dat de weg des heils in eenen volksoorlog bestond. In het begin van 1813 werd hij verbonden aan de kanselarij des vorsten HARDENBERG, en ontwierp de wet betrekkelijk den *Landsturm*, die veel opspraak maakte, ofschoon dezelve niet ter uitvoering kon worden gelegd. In 1814 vergezelde hij de legers der bondgenooten naar *Parijs*, alwaar hij met den kardinaal CONSALVI in kennis geraakte; van daar begaf hij zich naar *Londen*, en vervolgens als Pruisisch generaal-consul voor geheel *Italië*, naar *Rome*. In 1818, naar het congres te *Aken* beroepen, werd hij, kort daarna, tot Pruisisch zaakgelastigde aan het hof van *Toskanen* benoemd en in een werk over de *Carbonnari* trachtte hij de Napolitaansche omwenteling te bestrijden. Het is aan zijne tusschenkomst dat de kleine Staat van *San-Marino*, het einde zijner langdurige geschillen met den H. Stoel te danken had. Bij deze gelegenheid werd hij tot honorair burger en patriciër dier republiek benoemd. Hij is te *Rome*, den 27 Julij 1825 overleden. BARTHOLDY was zeer ervaren in de Grieksche en Latijnsche talen; hij sprak en schreef met gemakkelijkeid, het Hoogduitsch, het Fransch,

het Engelsch, het Italiaansch, en was niet onervaren in de Oostersche talen. Ook was hij een vriend der kunsten, en hield zich ijverig met dezelve bezig. Na aan den veldmaarschalk VON KOLLER eene schoone verzameling van gekleurde glazen, en eene andere van gebakken aardn vaten te hebben verkocht; ondernam hij eene andere van Hetrurische vazen, van bronzen en ivoren enz. Behalve de reeds genoemde geschriften, heeft hij nog in het licht gegeven: 1.° een berijmd *Blijspel* van geringe verdienste; — 2.° *Reis in Griekenland*, in de jaren 1803 en 1804, een voortbrengsel zijner jeugd, dat hij zelf als eene onrijpe vrucht beschouwde. Zij is niettemin in het Fransch vertaald, en door het Instituut, vooral wegens de oude aardrijkskunde gunstiglijk vermeld; — 3.° *Leven van den kardinaal CONSALVI*, 1824 in 8.° Ook heeft hij vele artikels geleverd aan de *Leipziger allgemeine Zeitung*, waarvan hij voor zijne zending naar *Florence* een der medewerkers was. Nog heeft hij in het Fransch nagelaten: *Traité etc.* (*Verhandeling over de gekleurde glazen der ouden*), met platen.

* BARTHOLDY (FELIX MENDELSSOHN), een kleinzoon van den beroemden MOZES MENDELSSOHN (zie dat Art. -*Wbk.*- aldaar abusiefelijk JOZEF genaamd), te *Berlijn* in 1809 geboren, verraadde reeds vroegtijdig buitengewone talenten voor de toonkunst en werd door ZELTER in de compositie, en door LUDWIG BERGER

op de forte-piano onderwezen. In zijn negende jaar, toen hij reeds vele compositiën vervaardigd had, trad hij eerst te *Berlijn*, en kort daarna te *Parijs* openlijk op, en kenmerkte zijn meesterschap minder als virtuoos, dan door eene uitmuntende voordragt op de forte-piano. Zijne eerste groote opera: *Die Hochzeit des Gamacho*, bragt hij in 1827 te *Berlijn* ten toonee. Van 1829 af, doorreisde hij *Frankrijk*, *Italië*, *Engeland* en *Schotland*, en werd alom met geestdrift ontvangen. Eerst in 1833 keerde hij naar *Berlijn* terug, werd in 1834 muzik-director in *Dusseldorp*, en stond van 1835—1841 aan het hoofd der concerten, welke in het *Leipziger Gewandhaus* gegeven werden. In het laatstgenoemde jaar bekwam hij van den koning van *Saksen* den titel van kapelmeester, en ging vervolgens naar *Berlijn*, alwaar hij zijnen post als hof-kapelmeester met de zamenstelling der koren en der ouverture tot *Antigone* begon. In de laatste jaren zijns levens heeft BARTHOLDY door eene reeks van geestrijke compositiën, zijnen naam der onsterfelijkheid gewijd, en wel in de eerste plaats door zijn oratorium *Paulus*, verder door *Cantaten*, *Psalmen*, de tot het 4.° eeuw-feest van de uitvinding der boekdrukkunst in *Leipzig* uitgevoerde *Symphonie Cantate*, door twee *Symphoniën*, door vier karaktervolle toonschilderingen: der *Sommernachtstraum*, *die Fingalshöhle*, *Meeresstille und Glückliche Fahrt* en *das*

Mährchen von der schönen Melusine, door talrijke klavierstukken, door zijne bevallige liederen en gezangen, door zijne *Lieder ohne Worte* en meer anderen. In het geheel verschenen er van hem omtrent 60 grootere en kleinere werken. Het zij dat het aan BARTHOLDY in *Berlijn* niet beviel, of dat hem in zijnen uitwendigen stand moeilijkheden in den weg werden gelegd: hij keerde weder naar *Leipzig* terug, alwaar hij niet alleen aan het hoofd van het aldaar nieuwgevestigde muzikale conservatorium werd geplaatst, maar ook met de Saksische residentie, in eene hem vereerende ambtsverbindtenis trad. Hij bestuurde bij voortdoring de groote concerten in het *Leipziger Gewandhaus*, en in een dier concerten werd zijne groote *Symphonie*, die aan de koningin van *Engeland*, VICTORIA, was toegewijd, uitgevoerd. Nadat hij de beide *Cantaten* met koor en orkest, de eene ter viering van het feest van ALBRECHT DÜRER te *Berlijn*, de andere voor het feest, hetwelk A. VON HUMBOLDT, aan de in *Berlijn* vergaderde natuuronderzoekers gaf, geleverd had, werd hij voor de eerste door de akademie van kunsten tot honorair lid benoemd, en uit aanmerking zijner groote verdiensten, ten opzichte van de toonkunst in het algemeen, werd hem in 1836, door de filozofische faculteit te *Leipzig*, het eere-diploma als doctor uitgereikt. Men heeft BARTHOLDY, niet ten onrechte

den SEBASTIAAN BACH (zie dat Art. *-Wbk.-*) van onzen tijd genaamd. Deze voortreffelijke kunstenaar overleed te *Leipzig*, den 4 Novb. 1847, door allen die de kunst op prijs stellen, diep betreurd.

* BARTSCH (JOHANN ADAM BERNHARD VON), ridder van de *Leopolds-orde*, eerste custos der K. K. hofbibliotheek te *Weenen*, aldaar den 17 Aug. 1757 geboren, en den 21 Aug. 1821 overleden, was tevens een uitstekend bekwame graveur. Hij heeft in die betrekking bijna 500 bladen geleverd. Zijn zoon FREDERIK JOZEF ADAM heeft eene naauwkeurige lijst zijner werken geleverd in den *Catalogue des estampes de J. A. DE B., Weenen*, 1818. Ook als schrijver heeft zich BARTSCH verdienstelijk gemaakt. Zijn *Catalogue raisonné de toutes les estampes de REMBRANDT*, 2 dl.ⁿ, *Weenen*, 1797, en de *Anleitung zur Kupferstichkunde*, 2 dl.ⁿ, worden zeer 'op prijs gesteld; maar zijn meest belangrijke werk is *le Peintre graveur*, 21 dl.ⁿ, *Weenen*, 1802—1821. Dit en het boven vermelde werk zijn voor alle verzamelende liefhebbers noodzakelijk. Zij leeren het echte van het onechte, het oorspronkelijke van kopijen, de waarheid van bedrog onderscheiden. Het laatste werk is ook voor de geschiedenis der kunst van groote waarde. Als opziener der plaatverzameling bij de hofbibliotheek, ter vermeerdering van welke hij dik-

werf reizen ondernam; als in ordebrenger der verzameling des hertogs ALBRECHT van *Saksen-Teschen*; als raadgever der talrijke verzamelaars in *Weenen*, had BARTSCH, boven zoo vele anderen het voorregt der praktische beschouwing, hetwelk aan zijne werken eene hoogere waarde bijzet; hij was gedurende 45 jaren bij de K. K. hofbibliotheek in bediening.

BASIN (THOMAS), te *Caudebec* geboren, was bisschop van *Lisieux*, onder KAREL VII. Onder de regering van LODEWIJK XI, beschuldigd, van de Engelschen en Bourgondiërs te begunstigen, ontving hij verbod van aan het hof te verschijnen, werd daarna verbannen, en van zijne goederen en zijn bisdom beroofd. Hij nam de wijk naar *Leuven*, alwaar hij de regtsgeleerdheid onderwees, begaf zich vervolgens naar *Utrecht*. Paus SIXTUS IV, benoemde hem tot aartsbisschop van *Cæsarea* en vikarius van DAVID VAN BOURGONDIË, bisschop van *Utrecht*; hij overleed in laatstgenoemde stad, den 30 Decb. 1491. Men heeft van hem eene *Verhandeling tegen PAULUS HERMANUS VAN MIDDELBURG*, in het 4.e dl. van het *Spicilegium van d'ACHÉRY* opgenomen, en eene *Geschiedenis van zijnen tijd*, waarvan MATHEUS een uittreksel in het 2.e dl. zijner *Analekten* heeft medegedeeld. Nadat MORÉRI over deze beide werken gesproken heeft, maakt hij nog gewag van een handschrift van TH. BASIN: *De puellâ Aurelianensi* genaamd.

BASSANO (HUGO BERNARD MARET, hertog van), minister-secretaris van Staat, pair van *Frankrijk*, enz, in 1763, te *Dijon* geboren, was de zoon van eenen beroemden arts, aan wien men nuttige werken te danken heeft. In den ouderdom van 18 jaren dong hij mede naar den prijs op de Lofrede van VAUBAN, door de akademie van *Dijon* uitgelooft, en behaalde het 1.^e accessit. De graaf van VERGENNES (zie GRAVIER-*Wbk.*) onderrigt van den gelukkigigen aanleg van zijnen jeugdigen stadgenoot, liet hem naar *Parijs* komen, met oogmerk om hem in de diplomatie te plaatsen; maar de kort daarop gevolgde dood diens ministers (Febr. 1787) en de gebeurtenissen, die aanleiding tot de omwenteling gaven, vertraagden zijne intrede in eene loopbaan welke hij met roem moest ten einde streven. Hij beoefende het openbare regt in *Duitschland*, toen de omwenteling uitbarstte, en haastte zich om naar *Parijs* terug te keeren, ten einde de opening der algemeene staten bij te wonen. Reeds in de eerste zittingen der constituerende vergadering vatte hij met MÉJAN het denkbeeld op, om er het *Bulletin* van te ontwerpen, en kort daarna, belastte hij zich voor den *Moniteur* met denzelfden arbeid, dien hij tot aan het einde der zitting voortzette. Hij had zich doen aannemen in het beruchte genootschap der *Constitutie-vrienden*, dat den naam van *Jacobijnen* aannam. Maar na de gebeurtenissen in het

Veld van Mars, in 1791, hield hij op tot hetzelfde te behooren, en werd een der stichters van den monarchalen club der *feuillantens*. Na den 10 Augustus 1792, bood *LEBRUN*, minister van binnenlandsche zaken, hem eenen post van afdeelings-chef aan, benoemde hem vervolgens tot directeur-generaal, en zond hem naar *Londen*, om over een onzijdigheids-verdrag te onderhandelen. De dood van den ongelukkigen *LODEWIJK XVI* maakte een einde aan deze zending, en *MARET* werd tot het gezantschap van *Napels* bestemd. Op zijnen weg (Julij 1793), door de Oostenrijksche troepen gevangen genomen, werd hij in èene vesting van *Moravië* opgesloten, welke hij eerst na verloop van drie jaren verliet; in de uitwisseling begrepen tegen mevrouw de hertogin van *ANGOU-LÈME*. In 1797 werd hij naar *Rijssel* gezonden, om met *Engeland* over den vrede te handelen. De dag van den 18 fructidor deed de onderhandelingen staken, en *MARET* naar *Parijs* teruggekeerd, hield op in eenige betrekking te zijn. Hij troostte zich over zijne ongenade door de beoefening der letteren, en had juist een stuk op het Fransch tooneel doen aannemen, toen de 18 brumaire aanbrak. Met de voornaamste bewerkers dier omwenteling in betrekking, en reeds bij den generaal *BONAPARTE* bekend, werd hij tot algemeen secretaris der consuls benoemd, welke post later, onder den titel van staats-

secretaris, tot een ministerie werd verheven. De kennis, welke hij van de regeringszaken, en van de verschillende deelen der administratie had, deed hem door *NAPOLEON* dadelijk op prijs stellen, die sedert dat tijdstip niet ophield hem het grootste vertrouwen te schenken. In 1805 werkte hij mede aan het vredes-verdrag met *Oostenrijk*. In het volgende jaar werd hij met de organisatie van het Poolse bestuur belast. Eenigen tijd daarna sloot en onderteekende hij, met den Perzischen gezant, die zich in het hoofdkwartier van *Finkenstein* bevond, een alliantie-verdrag tusschen *Frankrijk* en *Perzië*. In 1811 tot het ministerie van buitenlandsche zaken geroepen, deed hij, daar hij een nieuw bondgenootschap voorzag, alles wat van hem afhing, om er de uitwerkselen van te verminderen, door eenen oorlog tusschen de *Vereenigde Staten* en *Engeland* te doen ontstaan, en door de banden van *Frankrijk* met *Oostenrijk*, *Pruissen*, *Denemarken* enz. nauwer toe te halen. In hetzelfde jaar werd hij ook tot senator en hertog van *Bassano* verheven. Hij gaf in het volgende jaar zijne portefeuille aan den heer *DE CAULAINCOURT* over; maar bleef minister staats-secretaris, en *NAPOLEON* ging voort hem tot belangrijke zendingen te gebruiken. Hij ontving zijnen afscheidsgroet te *Fontainebleau*, en verliet hem geen oogenblik tot aan zijn vertrek naar

het eiland *Elba*. Gedurende de eerste restauratie buiten bediening gebleven, hervatte hij bij de terugkomst van NAPOLEON, zijnen post van staatssecretaris, en na den tweeden afstand, keerde hij tot het privaat-leven terug. Noch de door hem gedurende zijne verheffing bewezene diensten, noch het edele van zijn karakter waren in staat, om hem aan de gestrengte wet der ballingschap te onttrekken. Naar *Zwitserland* geweken, werd hij aldaar in hechtenis genomen, aan de Oostenrijkers uitgeleverd, en bekwam eerst in 1820 de vergunning om in *Frankrijk* terugtekeeren. Hij verkreeg kort daarna het kasteel van *Beaujeu*, bij *Gray*, hetwelk hij tot in 1830 bewoonde, en aldaar zijnen tijd verdeelde, tusschen de letteren, de vrienden, die hem waren overgebleven, en de verfraaijingen van zijn landgoed. Door LODEWIJK PHILIPPUS tot pair benoemd, ontwikkelde hij in die vergadering, de talenten waarvan hij reeds zoo vele bewijzen had gegeven, en nam deel aan alle gewichtige verhandelingen. In 1835, tot eersten minister, voorzitter van den raad benoemd, behield hij deze hooge waardigheid slechts weinige dagen, ruimde zijne plaats voor eene nieuwe combinatie in, en overleed in Mei 1839. Lid van het instituut tijdens de reorganisatie van hetzelfde, onder het consulaat, hield hij in 1815 op tot hetzelfde te behooren; maar later tot lid der akademie van zedelijke

wetenschappen verkozen, werd hij in die betrekking door BERRIAT SAINT-PRIX vervangen.

BAST (MARTINUS JOANNES DE), te *Gend*, in 1753 geboren, en den 11 April 1825 overleden, was kanonik van *St. Bavo*, lid der akademiën van *Rome* en *Brussel*, van het koninklijk instituut der *Nederlanden* enz. Als letter- en oudheidkundige, heeft hij zich door verscheiden werken, waarin eene uitgebreide geleerdheid, toegelicht door eene gezonde critiek, doorstralen, zeer voordeelig bekend gemaakt. Men heeft van hem: 1.° *Recueil etc.* (*Verzameling van Romeinsche en Gallische oudheden, in het eigenlijk gezegde Vlaanderen gevonden, met aanduiding der plaatsen, waar men dezelve ontdekt heeft*), *Gend*, 1801, gr. in 8.°; — 2.° *36 Overwegingen over het leven en den dood van J. C.*, in het *Vlaamsch*, 1805, 2 dl.ⁿ gr. in 8.°; — 3.° *Recueil etc.* (*Verzameling van Romeinsche oudheden*), nieuwe uitgave, met twee derde door den schrijver vermeerderd, met drie honderd platen, en verrijkt met geschiedkundige en critische aanmerkingen op verscheiden punten van het Romeinsche tijdvak en de middeleeuwen, 1808, gr. in 4.°; — 4.° *Premier etc.* (*Eerste supplement op de verzameling van Romeinsche en Gallische oudheden*), in antwoord op het werk getiteld: *La topographie etc.* (*De plaatsbeschrijving der oude stad Gend*), door C. L. DIERICX, 1809, gr. in 4.°; — 5.° *Second etc.*

(Tweede supplement op de verzameling der Romeinsche en Gallische oudheden, bevattende de beschrijving der oude stad Bavaï, en van Famars), gevolgd door geschiedkundige en critische aanmerkingen over de zogenoemde Vlaamsche houtvesters, over de *missi dominici*, over onze eerste graven, over eenige nieuwe ontdekkingen van oude gedenkteekenen van het Romeinsche tijdvak, in het eigenlijk gezegde Vlaanderen gemaakt, en over verscheiden punten der middeleeuwen, met platen, 1813, gr. in 4.to; — 6.º *Recherches etc. (Geschied- en letterkundige nasporingen betrekkelijk de Keltische, Gallische en oud-Duitsche taal)*, 1815, 2 dl.ⁿ, gr. in 8.vo; — 7.º *Dilucidatio principiorum quibus præcipuè nititur resolutio capituli ecclesiæ cathedralis Gandavensis, S. Bavonis, 22 Julii* 1813, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 8.º *l'Institution etc. (De stichting der gemeenten in België gedurende de 12.e en 13.e eeuwen, gevolgd door eene verhandeling over het hersenschimmig bestaan onzer Vlaamsche houtvesters)*, Gend, 1819, in 4.to In 1816, was hij versierd met de orde van den Nederlandschen leeuw. Bast had eene schoone verzameling bijeengebragt van gedenkpenningen en oudheden, welke de koning der Nederlanden heeft aangekocht, en die door Z. M. aan het museum der universiteit van Gend is ten geschenke gegeven.

* BATHYANY (LODEWIJK graaf),

president van het Hongaarsche ministerie, stamde uit een der oudste en aanzienlijkste geslachten van Hongarijē. Zijne jeugd onderscheidde zich door niets bijzonders. Vroeg reeds openbaarde hij eenen aanleg tot een ridderlijk karakter; de hartstogten der voorname wereld van Hongarijē hadden daarin de bovenhand. Een zeer aanzienlijk vermogen ondersteunde die strekking, en het leven des graven wordt voorgesteld, als niet vrij van eene schaduwzijde, welke eene meer ernstige rigting in hem onderdrukte. Zijne in den hoogsten graad verwaarloosde opvoeding gaf zijne jeugd prijs aan den verderfelijken invloed van slechten omgang, en aan het teugelloos geweld der eigene driften. Veel hiervan komt op rekening van de moeder des graafs, want zijn vader, die als ritmeester stierf, kon niet lang zijne opvoeding leiden. En niet enkel het beste gedeelte, maar ook zijne erfgoederen, werden door de praalzucht en de zorgeloosheid der moeder met beslag belegd en vervreemd. Daardoor wordt ook het niet zeer kinderlievende gedrag verklaard, waarmede hij, na zijne meerderjarigheid te hebben bereikt, tegen zijne moeder optrad, en hetwelk haar zoo veel verdriet zou hebben veroorzaakt, dat een vroegtijdige dood er het gevolg van was. BATHYANY trad in den echt met eene gravin KAROLY; die hem een huwelijksgoed van zeven millioenen aanbragt, en bij welke hij verscheiden kinderen verwekte. — Van zijne ouders

verlaten, was hij eenen zelfstandigen weg ter ontwikkeling ingeslagen, op welken hij zijne bekwaamheden zoo zeer uitbreidde, dat hij in de openbare aangelegenheden van *Hongarijē*, en in de verhandelingen van het magnaten-huis, zonder uitstekende redenaars-talenten, aan zijne inzigten eenen aanmerkelijken invloed wist te verzekeren. Ofschoon hij een vijand der Oostenrijksche staatkunde was, stond hij toch langen tijd met den aartshertog STEPHANUS in nauwen omgang. Er had zich echter tusschen hen beide geen vaste band geknoopt, daar BATHYANY in het algemeen niet ligt innige betrekkingen aanging. Tot de radikalen had hij vroeger niet behoord, eerst in het jaar 1847 sloot hij zich bij dezelve aan. Zoodra het toenmaals te doen was, om de verkiezingen der afgevaardigden van het comitaat van *Pesth* ter standentafel te bewerken, stelde de regering van vóór Maart, alle pogingen in het werk, om dezelve in haren zin te doen uitvallen. De oppositie had Kossuth als kandidaat voorgedragen, en, zoo als bekend is, gelukte het aan hunne pogingen, denzelven te doen verkiezen. Men verzekert, dat tot het welgelukken dezer voor *Oostenrijk* zoo noodlottig geworden verkiezing behalve de thans (1850) zich in *Turkijē* bevindende graaf KASIMIR BATHYANY, ook LODEWIJK BATHYANY wezenlijk bijgedragen heeft. Toen de Maart omwenteling was uitgeborsten, nam L. BATHYANY deel aan de depu-

tatie, welke de bekende Maart-commissie van *Weenen* afhaalde. Wel onderrigte personen beweren, dat de graaf op een' aanzienlijk, boven hem geplaatst persoon, even zoo veel invloed heeft weten uitte oefenen, als Kossuth het verstond hem bij zijne verderre handelingen te leiden. Toen de keizer de aarden aartshertog STEPHANUS, bijna onbeperkte, doch slechts tijdelijk opgedragene regeringsmagt weder had ingetrokken, kwam er te *Weenen* eene zeer talrijke deputatie aan, aan welker hoofd graaf BATHYANY stond. Zij verlangde dat de keizer aan onderscheidene, op den landdag van *Buda-Pesth*, uitgewerkte wetsontwerpen, zijne goedkeuring en bekrachtiging geven zoude, vooral aan de noodlottige krediet- en rekrutenwet. In den laatsten oogenblik des uitwendigen vredes tusschen *Oostenrijk* en *Hongarijē*, in den eersten van den strijd op leven en dood, deed graaf BATHYANY afstand van de waardigheid van minister, trad als eenvoudig soldaat in een hoezaren-regiment, en nam aan de maatregelen der commissie van landsverdediging geen deel. Nadat vorst WINDISCHGRÄTZ *Pesth* had ingenomen, ging BATHYANY, die zich in volle veiligheid waande, ongehinderd door de straten. De vlucht was hem toenmaals even zoo ligt geweest, als aan vele zijner aanhangers; zijn geweten beschuldigde hem niet, hij was zonder eenige bezorgdheid. Eensklaps werd hij, op eene avondpartij bij zijnen zwager,

den graaf KAROLY, door eenen keizerlijken officier, in hechtenis genomen, eerst naar *Ofen*, vervolgens naar *Laybach*, verder naar *Olmütz* vervoerd, en eindelijk weder naar *Pesth* teruggebragt, alwaar hij tot op de regterlijke uitspraak gevangen bleef. Hij werd tot de doodstraf door den strop veroordeeld. Als gronden van zijn vonnis zijn opgegeven, dat hij in zijne vroegere eigenschap van eersten minister van *Hongarijè*; zoodanige besluiten genomen en voltrokken had, door welke de in de Maart-wetten bewilligde administrative betrekking van *Hongarijè* verreweg geschonden, het door de pragmatieke-sanctie vastgestelde wettige verband tusschen *Hongarijè* en de keizerlijk-koninklijke erfstaten losgerukt, en de dreigendste gevaren, ter omverwerping der staatsregeling te weeg gebragt werden. Aan den dood van LATOUR werd hij onschuldig verklaard. De laatste oogenblikken des graafs waren bitter en smartelijk. Eene poging tot zelfmoord mislukte. Hij had zich na de uitspraak van het vonnis, met eenen kleinen dolk verscheiden halswonden toegebragt. Slechts daarom kon of wilde men hem niet met de koord straffen; de straf werd dus in doodschieten veranderd, en op den avond van den 6 October 1849, op het houtplein, achter het nieuw gebouw te *Pesth*, door een commando jagers voltrokken. BATHYANY had slechts den ouderdom van veertig jaren bereikt. Zijn aanzienlijk vermogen verviel aan

de landsschatkist; den kinderen bleef echter nog het niet minder aanzienlijke der moeder over. — De teregtstelling van BATHYANY maakte in geheel *Europa*, maar natuurlijk, het meest in zijn vaderland, eenen grooten indruk. Aan de wet kan door zijnen dood welligt voldoening zijn gegeven, of zulks echter ook aan het staatkundig beleid is geschied, is eene andere vraag. Het bloedige drama gaf aan de democratische partij nieuwe gelegenheid tot woedende uitvaringen, tegen de dwingelandij van *Oostenrijk*, en zelfs de drukpers van het loyale (!) *Engeland* stemde mede in het verdoovende chorus, en vergat daarbij den ijzeren arm, dien de Britsche lord-oppercommissaris op de *Ionische eilanden*, omtrent dezen tijd, naar aanleiding eener met betrekking tot de Hongaarsche omwenteling, slechts onbeduidende mouterij met onverbiddelijke gestrengheid deed gevoelen. Er werd geene stem vernomen, die het treurige uiteinde van den graaf goedkeurde, en ook de onze zal zich te dien einde niet verheffen, wij gelooven integendeel, dat de levende, begenadigde, ofschoon ook gevangene BATHYANY, *Oostenrijk* in de openbare meening, minder zou benadeeld hebben, dan de gefusileerde.

BAUDRY DES LOZIÈRES (LODEWIJK NARCISSUS), in 1751, te *Parijs* geboren, was de zoon van een' ouden kapitein van het regiment *Nassau-Saarbrück*. Als kweekeling der school van

Mezières, werd hij onder de ligtgewapende ruiters der lijfwacht van LODEWIJK XV opgenomen, en diende vervolgens bij verschillende regimenten. De krijgsdienst moede, stak hij in 1775 naar *St. Domingo* over, deed zich als advokaat bij den hoogen raad der *Kaap* aannemen, en niet lang duurde het of hij verwierf, door de gemakkelijheid waarmede hij de ingewikkeldste geschilpunten oploste, op het geheele eiland eenen grooten roem. Hij werkte mede aan de oprigting der akademie van de *Kaap*, welke den naam van *Kring der Philadelphien* of *Broedervrienden* aannam, en die weldra in *Europa* talrijke correspondenten telde. Tijdens den opstand der Negers woonde hij te *Port-au-Prince*; hij onderscheidde zich door zijnen moed, en bewees groote diensten aan de inwoners. Bij het verlaten van *St. Domingo*, oordeelde hij het niet voorzigtig naar *Frankrijk* terug te keeren, en gebruikte alzoo den tijd zijner gedwongen ballingschap, tot het bezoeken der *Vereenigde Staten* van *Amerika* en van *Louisiana*, alwaar hij vrij lang vertoefde, met oogmerk, om er de hulpbronnen van te beoefenen, en het middel op te sporen, om van dit uitgestrekte en vruchtbare land, waarvan een pas gesloten verdrag met *Spanje*, het bezit aan *Frankrijk* verzekerde, de meeste partij te trekken. Tijdens het consulaat in *Parijs* teruggekeerd, gaf hij er in 1802 in het licht de *Egarements du nigrophilisme*, een werk, waarin hij de rampen

der Fransche koloniën en in het bijzonder van *St. Domingo*, aan eene kwalijk begrepen menschenliefde toeschrijft. Een tweede geschrift: *Aithès of de door de goden beminden held*, een allegorische roman, waarin hij de hoedanigheden van het nieuwe hoofd van *Frankrijk* ophemelde, verschafte hem den post van geschiedschrijver der marine en koloniën, en vervolgens dien van vertaler bij het ministerie van oorlog. Met eene geringe jaarwedde gepensionneerd, overleed hij hoog bejaard te *Parijs*, den 29 Julij 1841. Van al zijne werken zijn de eenige welke nog gezocht worden: de beide *Reizen door Louisiana van 1794 tot 1798*, *Parijs*, 1802—1803, 3 dl.ⁿ, in 8.vo, de schrijver meldt ons, dat hij gedurende zijn achttienjarig verblijf in de volkplantingen, eene koloniale *Encyclopedie*, in 25 dl.ⁿ, in 4.to had zamengesteld, die in 1791 bij den brand zijner woning eene prooi der vlammen werd; een *Kruidkundig Handboek der Koloniën* enz.

BAUMÉ (ANTONIUS), een beroemde artsenijsbereider en hoogleeraar der scheikunde, lid der akademie van wetenschappen, was de zoon van een' herbergier, en werd te *Senlis*, in 1728 geboren. De kunsten hebben hem verscheiden nuttige ontdekkingen te danken. Hij heeft zeer belangrijke verhandelingen zamengesteld over de cristallisatie der zouten, over de verschijnselen bij de bevrizing, over die der gesting, over de

combinatiën en preparatiën van de zwavel, het slaapkruid, het kwikzilver, het borax-zout, het platina en de kina; hij heeft nasporingen in het licht gegeven over de half-zuren van metalen, de azijnzuur-zouten, den braakwijn en de extracten. BAUMÉ leverde mede een aantal artikels aan het *Woordenboek voor kunsten en handwerken*. Reeds had men hem eene wijze te danken, om de lakens met twee kleuren te verwen, eene andere om de tot een uurwerk behorende stukken te vergulden, een toestel ter brandblussching en een ander om granen in goeden staat te bewaren; aanmerkingen over het fabrikaat van zeepen enz. Hij had met MACQUER meer dan duizend proefnemingen gedaan om het Fransche porselein aan dat van *Japan* gelijkvormig te maken. Hij rigtte het eerst in *Frankrijk* eene fabriek van ammoniak-zout op, en bleekte het eerst door eene behandeling zijner uitvinding, de geele zijden, zonder dezelve te bevochtigen, door welke beide kunsten, hij zijn land van de schattingen bevrijdde, welke het aan *Egypte* en aan *Indië* betaalde. BAUMÉ verbeterde daarenboven de scharlaken-verwerij der *Gobelins*, en maakte eene spaarzame behandeling bekend ter zuivering van het salpeter. De omwenteling beroofde hem van het vermogen, hetwelk hij door zijne talrijke werkzaamheden verworven had, en BAUMÉ keerde tot den handelstand terug. Hij overleed den 15 October 1804. De meeste zijner uitvindingen en werken

zijn in de *Gedenkschriften* der akademie opgeteekend. Hij heeft nagelaten: 1.º *Dissertation etc.* (*Verhandeling over de ether*), *Parijs*, 1757, in 12.mo; — 2.º *Plan etc.* (*Ontwerp van een' cursus voor de proefondervindelijke scheikunde*), gezamenlijk met MACQUER, *Parijs*, 1757, in 12.mo; — 3.º *Manuel etc.* (*Handboek der scheikunde*), *Parijs*, 1766, in 12.mo; — 4.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de leem-aarden*); *Parijs*, 1770, in 8.vo; — 5.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de beste wijze om wijn-distelleerketels te vervaardigen*), *Parijs*, 1778, in 8.vo; — 6.º *Opusculus etc.* (*Scheikundige stukjes*), *Parijs*, jaar 6 (1798), in 8.vo; — 7.º *Elements etc.* (*Grondregelen der theoretische en praktische artsenij-mengkunde*), 1762, in 8.vo; en verscheiden malen herdrukt. De achtste uitgave is in 1797, in 2 dl.ⁿ in 8.vo, met een bijvoegsel in het licht verschenen, ook bestaan er nadrukken van; — 8.º *Chimie etc.* (*Proefondervindelijke en beredeneerde scheikunde*), *Parijs*, 1775, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; een geschrift dat zeer nuttig is voor de praktijk der kunstbewerkingen, maar dat niet op de hoogte der tegenwoordige theoretische kennissen staat.

BAUZA (PHILIPPUS), een Spaansche waterkundige, in 1770 geboren, en in 1834, in *Engeland* overleden. Als kweekeling der marine, vergezelde hij MALESPINA, bij de uitgestrekte zeevaartkundige inspectiën, die in 1789 begonnen werden. Bij zijne te-

rugkomst, kwam hij in het *deposito hydrografico* van *Madrid*, waarin hij weldra de eerste plaats bekleedde. De schoone onder zijne leiding bewerkte kaarten getuigen van zijne zeldzame bekwaamheid, en diepe kunde in dat vak.

BAYER (FRANCISCUS PEREZ), een Spaansche oudheidkundige, in 1711 te *Valencia* geboren. Na het Hebreeuwsch in zijne geboorteplaats te hebben onderwezen, werd hij tot kanonikthesaurier der hoofdkerk van *Barcelona* en later van die van *Toledo* benoemd. Koning KAROL III benoemde hem tot onderwijzer der infanten, en tot algemeene voldoening kweet hij zich van die eervolle taak. Hij overleed den 26 Januarij 1794. Om zijne diensten te beloonen, had de koning hem den titel van kamer-raadsheer gegeven. Zijne gedrukte werken zijn niet zeer talrijk; zij bestaan uit 1.º eene *Verhandeling over de koningen van het eiland Tarsis*, 1753; — 2.º eene verhandeling getiteld: *Damasus et Laurentius Hispanis adserti et vindicati*, 1756; — 3.º *De nummis Hebræo-samaritanis, Valencia*, 1781, kl. in fol.; — 4.º *Nummorum Hebræo-samaritanorum vindiciæ*, ib. 1790, kl. in fol. Deze beide boekdeelen, waarvan de uitvoering prachtig is, moeten vereenigd zijn. Hij had een gedeelte zijns levens besteed aan nasporingen over de oudheden, waartoe hij verscheiden reizen had ondernomen, en aan de zamenstelling van den *Catalogus der hand-*

schriften van het Escuriaal en van Toledo, welke uit verscheiden deelen in fol. bestaat. Hij heeft verscheiden andere handschriften nagelaten, en eene nieuwe uitgave der *Spaansche bibliotheek* van ANTONIO, met aantekeningen verrijkt.

BAZARD (AMANDUS), een der stichters van het carbonarismus in *Frankrijk*, en een der eerste oppervaders der associatie van de *St. Simonisten*, werd in 1792 op het tijdstip geboren, dat de revolutionnaire anarchie begon. Hij werd in de droomerijen van zijn zoogenaamd apostolaat ingewijd door OLINDE RODRIGUES, die zelf de denkbeelden van SAINT-SIMON had geërfd. Het was na de omwenteling van 1830, dat hij zijne leer openlijk begon te verspreiden. In October van dat jaar, liet hij gezamenlijk met ENFANTIN, een geschrift drukken, ten titel voerende: *Réligion etc. (St. Simoniste godsdienst, brief aan den president van de kamer der afgevaardigden)*. Zij wederleggen in dit geschrift in de volgende bewoordingen het verwijt, dat men hun had gedaan, van de gemeenschap van goederen en van vrouwen te willen: » Ja, ongetwijfeld, de *St. Simonisten* prediken over de toekomst des eigendoms en over de toekomst der vrouwen, denkbeelden die hun eigen zijn, en die zij ook op geheel bijzondere en geheel nieuwe denkbeelden, betrekkelijk de godsdienst, de staatkunde, het gezag, de vrijheid toepassen . . . ; maar het scheelt veel dat deze denk-

beelden diegene zijn, welke men hun toeschrijft." Terwijl zij vervolgens dit grondbeginsel uitroepen: dat *ieder moet geplaatst worden, volgens zijne bekwaamheid, en beloond volgens zijne werken*; een hersenschimmige grondregel, wyl de juiste beoordeeling der bekwaamheden en der werken, op deze wereld altijd onmogelijk zal zijn; zij randden als een misbruik de erfelijkheid der goederen aan, en terwijl zij er zich op grondden dat de eigendom het *voorregt der ledigheid* niet moet wettigen, wilden zij dat al de gereedschappen tot den arbeid, de landerijen en kapitalen, in een maatschappelijk fonds vereenigd werden, hetwelk bij associatiën en trappen moest geëxploiteerd worden, zoodat de taak van ieder de *uitdrukking zijner bekwaamheid*, en de *maat zijner werken* ware. Wat de zamenstelling der regtbank, welke de evenredige verdeling van het maatschappelijke fonds onder al de wezens, die de groote menschelijke familie uitmaken, moest besturen, hiervan gewagen de heeren BAZARD en ENFANTIN geen enkel woord, vermits zij ongetwijfeld vooronderstellen, dat de achthonderd millioenen menschen over de oppervlakte des aardbols verspreid, niet konden nalaten zich op hen, ten opzichte van die verdeling, te verlaten. In hetzelfde geschrift verklaarden de auteurs slechts de *volledige emancipatie* der vrouwen te verlangen, zonder daarom de heilige wet des huwelijks te willen afschaffen; maar hunne

I. DEEL.

berekende achterhoudingen op dat onderwerp, de bewoordingen, waarin zij dat gedeelte van hun stelsel wikkelden, en de uitdrukkingen van *wettelijke prostitutie, schandelijken handel*, op de echtverbindtenis toegepast, openden het veld voor allerlei verklaringen. Dit manifest bragt in de kamer der afgevaardigden weinig uitwerksel te weeg. Het gouvernement, liet door eene toegevendheid, welke de plaats gehad hebbende staatkundige gebeurtenissen verklaarden, zonder dezelve te regtvaardigen, de nieuwe apostels, welke betuigden niet republikeinsch te zijn, hunne kerken te *Parijs*, en in verscheiden groote steden openen. De nieuwigheid hunner prediking lokte de menigte, en won hun een zeker getal aanhangers. Onder de ingewijden hunner leer merkte men vooral een aantal jongelingen op, die de polytechnieke school pas verlaten hadden, en die, in de wiskundige wetenschappen onderwezen, zich lieten verleiden door het denkbeeld, van de maatschappij met cijfers te besturen. Eenige verkochten hun vaderlijk erfgoed, en stortten den geheelen prijs deszelven in het algemeene maatschappelijke fonds. BAZARD en zijn makker droegen zorg, hunne prediking te doen gepaard gaan met de uitgave van verscheiden boeken, welke kosteloos moesten verspreid worden. De *Catechismus der nijverigen*, een werk van SAINT-SIMON, werd herdrukt en in 1830 deden zij in het

K

licht verschijnen, een *Tableau etc. (Kort overzicht der leer)*, gevolgd door den *Organisateur*, weekblad der St. Simonisten, hetwelk in 1831 werd voortgezet, en dat uit 7 dl.ⁿ, in 8.vo bestaat. Weldra maakten zij zich meester van den *Globe*, en voegden bij deszelfs titel *Dagblad van de leer der St. Simonisten*, met dit symbolum der leer: *Aan ieder volgens zijne roeping, aan ieder volgens zijne werken. Algemeene associatie, oproeping aan de vrouwen, vreedzame organisatie der handwerkslieden.* Dit kosteloos verspreide dagblad, hield op te verschijnen in de laatste dagen der maand April 1832. Intusschen was er op het einde van 1831, onder de opper-vaders der leer verdeeldheid ontstaan. BAZARD, gematigder dan ENFANTIN, verwierp een gedeelte zijner leerstellingen; maar hij bezweek in den woordenstrijd, welke *in tegenwoordigheid van al de St. Simonisten* gehouden werd, en hij werd in het laatst van November beroofd van zijn aandeel dat hij in het opperpriesterschap had. Vader ENFANTIN werd als eenig *opper-vader* erkend. Maar de ergernis dezer scheuring had aan de sekte eenen slag toegebracht, waarvan zij zich niet kon herstellen; het geld dat de levens-ader der leer was, begon te ontbreken, en weinige maanden na BAZARD tot den aftogt te hebben genoodzaakt, verklaarde ENFANTIN zelf, terwijl hij datgene wat eene noodzakelijkheid was, onder den schijn eener ingeving vermomde,

dat hij geheel vrijwilliglijk *afstand deed en in afzondering ging leven.* Zijn afscheidsgroet werd in het laatste N.^o van den *Globe* opgenomen, met dit adres: *Aan de wereld.* ENFANTIN gaf er in te kennen, dat hij zich te *Menil-Montant* ging afzonderen. Drie zijner apostelen namen in hetzelfde N.^o mede hun afscheid, waarbij zij in eene heiligschennende overeenbrenging, die hun echter gemeenzaam was, op vader ENFANTIN de geheimzinnige uitdrukkingen van *messias Gods, koning der natiën, Christus, woord* enz. durfden toepassen. Intusschen leefde BAZARD van de hoofdstad verwijderd, en overleed te *Courtry* bij *Montferrat*, den 29 Julij 1832. ENFANTIN en zijne leerlingen namen hunnen intrek in eene soort van klooster te *Ménil-Montant*, alwaar zij werkten en wandelden, terwijl zij lofzangen zongen, waarvan de verzen en de muziek hun werk was.

BEAUCHAMP (JOZEF), een sterrekundige, te *Vesoul*, den 20 Junij 1752 geboren, begaf zich in de orde der Bernardijnen, en vertrok, in 1781, naar *Bagdad*, bij den heer *MIROUDOT* (zie dat Art. -*Wbk.*-) zijnen oom, bisschop en consul van *Frankrijk*, om er de bedieningen van grootvikaris waarteneemen. Op deze reis deed hij verscheiden gewichtige sterrekundige ontdekkingen, die in het *Journal des Savants* zijn opgetekend. Hij leverde er niet minder belangrijke aan *LALANDE*:

hij zond hem eene kaart van den loop des *Tigers* en des *Euphraats*, gedurende eene lengte van 300 mijlen. Hij schetste er eene van *Babylonië*, en gaf aan den abbé BARTHÉLEMY teekeningen van gedenkstukken, opschriften en denkpenningen van het oude *Babylon*, zoowel als van Arabische monumenten. Hij kwam in 1790 in *Frankrijk* terug. In 1795, werd hij tot consul te *Mascate* in *Arabië* benoemd, en vertrok in 1796 naar die bestemming, op welke reis hij zich eenigen tijd te *Konstantinopel* ophield, en de kusten der *Zwarte-zee* bezocht. Door den generaal BONAPARTE naar *Egypte* beroepen, maakte BEAUCHAMP in die gewesten opmerkingen, welke in de *Gedenkschriften* van het instituut van *Cairo* zijn opgeteekend. Op zijne terugreis naar *Konstantinopel* werd hij door de Engelschen gevangen genomen en aan de Turken uitgeleverd die hem gedurende 3 jaren gevangen hielden. Hij overleed te *Nizza*, den 19 November 1801. De meeste zijner werken zijn in het *Journal des Savants* en in de *Mémoires de l'Académie des sciences* gedrukt. De voornaamste zijn: 1.º *Voyage etc.* (*Reis van Bagdad naar Bassora, langs den Euphraat*); — 2.º *Relation etc.* (*Verhaal eener reis in Perzië, in 1787 gedaan*); — 3.º *Mémoires etc.* (*Berigten wegens de Babylonische oudheden, die zich in den omtrek van Bagdad bevinden*); — 4.º

Réflexions etc. (*Overwegingen over de zeden der Arabieren*).

BEAUCHAMP (ALPHONSE DE), een letterkundige, in 1767, te *Monaco*, van welke plaats zijn vader, ridder van den H. LOUWIS, majoor was, geboren, trad in den ouderdom van 17 jaren in dienst van *Sardinië*; maar tijdens de Fransche omwenteling, deed hij afstand van den rang welken hij bekleedde. Bij de Sardijnische regering verdacht geworden, werd hij in hechtenis genomen, en in het kasteel van *la Brunette*, en vervolgens in dat van *Ceva* opgesloten. Na eene lange gevangenschap keerde hij naar *Frankrijk* terug. In de bureaux der policie werd hem eene betrekking gegeven, alwaar hij talrijke bouwstoffen vond, van welke hij zich bediende om zijne *Histoire etc.* (*Geschiedenis der Vendée en der chouans*), in het licht te geven, welke ondanks hare onnauwkeurigheden vier uitgaven heeft gehad. Het keizerlijk bestuur, ontevreden dat BEAUCHAMP, de hem toevertrouwde documenten, openbaar had gemaakt, zette hem af. Deze schrijver verkreeg kort daarna, eenen nieuwen post, dien hij in 1814 verloor. Van toen af legde hij zich geheel op de letter- en staatkunde toe. In 1814 werd hij met het legioen van eer versierd en in 1820 bekwam hij een pensioen. Behalve zijne medewerking aan verscheiden dagbladen en tijdschriften, heeft men aan BEAUCHAMP te danken:

1.º *Biographie etc.* (Levensbeschrijving van jonge lieden); 3.º geheel herziene uitgave 1823, 4 dl.ⁿ in 12.mo; — 2.º *Catastrophe etc.* (Treurig lot van MURAT, of Verhaal der laatste omwenteling van Napels), 1815, in 8.vo; — 3.º *Critique etc.* (Geschiedkundige critiek met letterkundige aanmerkingen op het werk van den graaf de SÉGUR, getiteld: Geschiedenis van NAPOLEON enz.), met ophelderende aantekeningen, 1825, in 8.vo; — 4.º *La duchesse etc.* (De hertogin van Angoulême te Bordeaux enz.), 1815, in 8.vo; — 5.º *Le faux etc.* (De valsche dauphin, tegenwoordig in Frankrijk), 1803, 2 dl.ⁿ, in 12.mo; — 6.º *Histoire etc.* (Geschiedenis van den veldtogt van 1814), 1815, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 7.º *Histoire etc.* (Geschiedenis van den veldtogt van SUWAROW in Italië), Parijs, 1800, in 12.mo en in 8.vo; — 8.º *Histoire etc.* (Geschiedenis der verovering en der omwentelingen van Peru), 1808, 2 dl.ⁿ, in 12.mo; — 9.º *Histoire etc.* (Geschiedenis van den oorlog der Vendée, van 1792 tot 1815), 4.º uitgave, 1819, 4 dl.ⁿ in 8.vo, met kaarten en portretten; dit werk heeft aanleiding tot verscheiden klagten gegeven; — 10.º *Histoire etc.* (Geschiedenis der omwenteling van Piémont, en van deszelfs betrekking met de overige deelen van Italië en van Frankrijk), 2 dl.ⁿ in 8.vo, 1821 tot 1823; — 11.º *Histoire etc.* (Geschiedenis der veldtogten van 1814 en 1815), 1817, dl.ⁿ in 8.vo; — 12.º *Histoire etc.* (Ge-

schiedenis der twee valsche dauphins), 1818, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 13.º *Histoire etc.* (Geschiedenis der ongelukken en der gevangenschap van PIUS VII, onder BONAPARTE), 1818, in 12.mo, een in eenen zeer goeden geest ontworpen werk, maar waarin vele dwalingen voorkomen; — 14.º *Histoire etc.* (Geschiedenis van Brazilië, sedert de ontdekking van hetzelfde in 1500, tot in 1810), 1815, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; — 15.º *Réfutation etc.* (Wederlegging van het geschrift getiteld: Blik op den staatkundigen toestand van Brazilië op den 12 November 1823), Londen en Parijs, 1824, in 8.vo; — 16.º *De la révolution etc.* (Over de omwenteling van Spanje, en over zijnen 10 Augustus), 2.º uitgave, 1822, in 8.vo; — 17.º *Vie etc.* (Leven van ALI-PACHA, vizier van Janina), 2.º uitgave, 1822, in 8.vo; — 18.º *Vie etc.* (Leven van JULIUS CÆSAR, gevolgd door eene beschrijving zijner veldtogten, met beoordeelende aanmerkingen), 1823, in 8.vo; — 19.º *Vie etc.* (Leven van LODEWIJK XVIII), 3.º uitgave, 1825, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 20.º *Vie etc.* (Staat- en krijgskundig en privaalleven van den generaal MOREAU), 1824, in 8.vo. Nog schrijft men hem toe de *Memoriën van FOUCHÉ*. De BEAUCHAMP is in 1832 overleden.

BEAUFORT (HENDRIK ERNST, ridder GROUT DE), beroemde reiziger, den 25 Februarij 1798, te Aubevoie bij het vlek Gaillon (Fr. Eure dep.t) geboren, werd

in 1812, in de school der marine te *Toulon* opgenomen, en maakte, drie jaren later den togt van den *Archipel* mede. Het was op den bodem van het oude *Griekenland*, dat zich zijn smaak voor de *geologie* en *geographie* ontwikkelde, en hij verkreeg op de eerste reis, welke hij, in hoedanigheid van scheepsvaandrig, in 1819, naar de *Senegal* medemaakte, de gewoonte, om de sterrekundige berekeningen de ligging der plaatsen te bepalen. Na een tweejarig verblijf in *Afrika*, kwam hij te *Parijs* terug, en legde er zich tot in 1823 toe op de beoefening, der natuur-, bergstof- en dierkunde (*zoölogie*), de Arabische taal enz. Hij stelde aan de ministers een plan van onderzoek voor in de binnenlanden van *Afrika*, dat al te uitgebreid en al te kostbaar werd geoordeeld. Maar hij ontving alle wenschelijke aanmoedigingen tot eene reis in dat bijna geheel onbekende gewest. *BEAUFORT* vertrok van *Rochefort*, den 4 November 1823, voorzien van werktuigen, mondbehoefsten en zelfs van koopwaren; na het beste onthaal van den landvoogd van *Senegal* te hebben ontvangen, rigte hij zich op het einde van Januarij 1824, naar de *Gambia*. Hij drong door tot *Banankou* bij de *Falémé*, die zich in de *Senegal* ontlast, en tot *Koukougò*, 120 mijlen boven de uitwatering der *Gambia*, onderzocht alom de natuur en de ligging der rotsen, nam de hoogte der

plaatsen waar, en beschreef al de natuurkundige zeldzaamheden, welke hij ontmoette. Den 26 Mei daaropvolgende te *Bakel* teruggekeerd, wilde hij op eene tweede reis, tot *Tombuctu* doordringen, langs den weg van *Elimané*, hoofdstad van het land van *Kaarta*, en verder tot *Ségo*, aan de *Djoli-ba*; maar hij werd op dezen weg geplunderd en genoodzaakt naar *Bakel* terugtekeeren. Na eenen laatsten togt, had *BEAUFORT* een aantal bouwstoffen verzameld, en hield zich te *Bakel* bezig, om dezelve in orde te brengen, gedurende het jaargetijde hetwelk er door de vreemdelingen het meeste gevreesd wordt, toen hij, na vijf dagen, aan eene onregelmatige hersen-koorts, het gevolg eener verkoudheid, geleden te hebben, den 3 September 1825 overleed.

BEAUHARNAIS (*HORTENSE DE*).
— Zie *LEU* (gravin van *St.*).

BEAULIEU (*JOANNES CLAUDIUS LEBLANC DE*), bisschop van *Soissons*, den 29 Mei 1753, te *Parijs* geboren, begaf zich, nog jong zijnde in de congregatie van de *H. GENOVEVA*, en scheen in het begin de beginselen der (Fransche) omwenteling te omhelzen. Na den eed te hebben afgelegd, werd hij in 1791 benoemd tot pastoor van *St. Séverin* te *Parijs*. Zijn gedrag was steeds vol gematigdheid, en toen de bisschop *Gobel* (zie dat Art. -*Wbk.*-), in eene pastorie eenen gehuwden priester

had ingesteld, ontwierp hij eene krachtvolle reclamatie, en protesteerde met drie andere constitutioneële pastoors. Deze stap berokkende hem eene gevangenschap van verscheiden maanden. Den 18 Januarij 1800 tot constitutioneelen bisschop van *Rouanen* gezald, hield hij den 27 Mei eene synode, waarvan hij de handelingen liet drukken, alsmede verscheiden geschriften aan zijne geestelijkheid gerigt, waarvan het grootste gedeelte weigerde hem te erkennen. Hij deed zich in het concilie van *Parijs*, dat in het volgende jaar plaats had, weinig onderscheiden. Na de onderteekening van het concordaat, zond hij zijn ontslag in, werd tot bisschop van *Soissons* benoemd, en weigerde, zegt men, de herroeping, welke de pauselijke legaat van de constitutioneële bisschoppen vorderde. Maar nadat geestelijken hem met de breven hadden bekend gemaakt, waarvan hij de echtheid in twijfel had getrokken, schreef hij aan Pius VII, om zijne onderwerping en zijn leedwezen over het verledene te betuigen, en hij ontving van dien Paus eene voldoende breve. *BEAULIEU* stelde eene *memorie* zamen, om aan zijne vrienden kennis te geven van zijnen stap, zoowel als van de redenen, die er hem toe bewogen hadden, en genoot de voldoening, van eenen geestelijke terugtebrengen, voor wien hij eene groote toegenegenheid koesterde. In 1815, uitgenoodigd, om zich naar het *Meiveld* te begeven, verklaarde hij in eenen

brief aan den minister, dat hij geen anderen wettigen vorst erkende, dan *LODEWIJK XVIII*, stak naar *Engeland* over, en kwam eerst na de terugkomst des konings weder in *Frankrijk*. In 1817, werd hij tot het aartsbisdom *Arles* benoemd; maar daar de oprigting van dat aartsbisdom niet plaats had, zoo ging hij voort, zich aan de zorgen van zijn diocees te wijden; in 1820 nam hij zijn ontslag, werd tot lid van het kapittel van *St. Denis* benoemd, en overleed den 13 Julij 1825, in het seminarie der vreemde missiën.

. *BEAUMONT* (*STEPHANUS ANDREAS FRANCISCUS DE PAULA FALLOT DE*), den 1 April 1750, te *Avignon* uit eene aanzienlijke familie geboren, wijdde zich toe aan den geestelijken staat, werd eerst groot-vikaris van *Blois*, daarna in 1782, tot coadjutor van *Vaison* benoemd, en den 23 December deszelfden jaars te *Frascati*, als bisschop van *Sebastopolis* gewijd. Zijn stoel werd opgeheven in 1791, en hij zelf den 20 April, bij de constituerende vergadering door *Bouche* aangeklaagd, die hem beschuldigde van na den moord der patriotten een *Te Deum* te hebben doen zingen. De bisschop verdedigde zich en bewees, dat hij op vier uren afstands van de plaats was, waar de moord was bedreven, en dat hij geen *Te Deum* had doen zingen. Kort daarna genoodzaakt *Frankrijk* te verlaten, vond hij eene schuilplaats in de pauselijke Staten. Tijdens het concordaat deed hij

afstand van zijnen bisschoppelijken stoel, werd in 1802 tot het bisdom van *Gend*, en in 1807 tot dat van *Piacenza* benoemd, hetwelke hij trachtte te *gallicaniseren*. Deze prelaat, zegt de kardinaal PACCA in zijne Memoriën, *verzuimde niets om de Roomsche priesters, die in zijn diocees verbannen waren, te bewegen eenen door den Paus verworpen eed afteleggen*. In het concilie van 1811, toonde hij den keizer zeer genegen te zijn, en behoorde tot de deputatie der acht bisschoppen, naar *Savona* gezonden, om te trachten aan den Paus eenige concessiën te ontwingen. In 1813, tot het aartsbisdom van *Bourges* benoemd, werd hij door den keizer verscheiden malen naar *Fontainebleau* tot den gevangen Paus gezonden, ten einde den heiligen Vader tot eenige schikking te bewegen. Pius VII wilde niets van de voorstellen hooren, welke hij gelast was hem te doen, en men wil zelfs dat de Paus hem verbood het diocees van *Bourges* te administreren. De prelaat had zich in die stad met volmagten van het kapittel geïnstalleerd. Na de restauratie, wilde hij op Paaschdag *officiëren*, maar het kapittel verzette er zich tegen. Kort daarna verliet hij *Bourges* en kwam te *Parijs*. Het is onbekend of hij ook trachtte naar *Piacenza* terug te keeren, waarvan hij titularis was. Bij zijne terugkomst in de maand Maart 1815, benoemde NAPOLEON hem tot zijnen eersten aalmoezenier, daarna tot lid van

de kamer der pairs. Bij de plegtigheid op het Meiveld, was hij het die den keizer het evangelieboek aanbod, om den eed afteleggen. De benoeming van den heer DE BEAUMONT tot het aartsbisdom *Bourges*, was als van geener waarde beschouwd. In 1816 deed hij afstand van het bisdom van *Piacenza*, en bekwam een pensioen van de aartshertogin MARIA LOUISA. Hij ging alstoen *Parijs* bewonen, alwaar hij niemand zag dan zijn gezin en eenige vrienden, terwijl hij bij geenerlei plegtigheid of vereeniging van bisschoppen verscheen. Ondanks zijne gevorderde jaren, genoot de oud-bisschop van *Piacenza* nog eene krachtvolle gezondheid, toen eene ziekte van weinige dagen hem den 26 October 1835 in het graf sleepte. Hij werd in zijne laatste oogenblikken door Mgr. den aartsbisshop van *Parijs* bijgestaan.

BEAUMONT. — Zie AUTICHAMP.

BEAUNIER (LODEWIJK ANTONIUS), te *Melun*, den 15 Januarij 1779 geboren, algemeen-inspecteur der mijn-werken en rekwestmeester, heeft zijnen naam beroemd gemaakt door verscheiden nuttige inrigtingen, zoo als o. a. de school der mijnwerkers te *Saint-Etienne*. Hij is het, die de uitvoering van den eersten in *Frankrijk* aangelegden spoorweg bestuurde, welke van genoemde stad naar *Lyon* loopt. Hij had bijna al de mijnen van het koninkrijk geëxploreerd, en heeft in talrijke *verhandelingen*

en *verslagen*, de vrucht zijner verlichte nasporingen opgeteekend. BEAUNIER overleed te *Parijs* den 20 Augustus 1835.

BEAUVAIS (LODEWIJK), Zoon van K. N. BEAUVAIS DE PREAU (zie dat Art. -*Wbk.*-), en veldmaarschalk, ontving nog zeer jong zijnde van de conventie eene jaarwedde van 1500 franken, als eene vergoeding voor de wreede gevangenschap, welke zijn vader van de Engelschen, wegens zijne bevordering van de zaak der omwenteling had moeten verduren. Met den rang van adjudant-generaal, maakte hij in 1797 den togt van *Egypte* mede, maar bekwam weldra zijn ontslag; op zijnen overtocht werd hij door de Engelschen gevangen genomen, die hem gedurende 18 maanden van zijn vaderland verwijderd hielden. In 1801, in *Frankrijk* teruggekeerd, bleef hij tot in 1809 op non-activiteit, in welk jaar hij chef werd van den staf, van den generaal LATOUR-MAUBOURG in *Spanje*. Kort daarna werd hij tot vrijheer en brigade-generaal benoemd, en maakte in die hoedanigheid den veldtocht van 1813 mede. Het is aan hem dat men de herovering der stad *Neuss* te danken heeft, welke den 31 October overrompeld was. Onder de restauratie aan het privaatleven teruggegeven, hield hij zich bezig met de redactie van een *militaire dagblad* en was een der voornaamste bewerkers van de compilatie, bekend onder den naam van *Victoires etc.* (*Zegepralen en overwinningen*

der Franschen). Hij heeft gezamenlijk met eenige schrijvers, in het licht gegeven *Algemeene classieke biographie*, 3 zw. dl.ⁿ in 8.vo, 1826—1829: verscheiden malen met bijvoegselen en verbeteringen herdrukt. De generaal BEAUVAIS overleed in 1830.

BEBIAN (ROCHUS AMBROSIOUS AUGUSTINUS), in 1790, te *la Pointe-à-Pitre* in *Guadeloupe*, geboren, werd, nog zeer jong zijnde, naar *Parijs* gezonden, alwaar hij zijne studiën ten einde bragt. Zijn smaak voor de bovennatuurkunde der talen deed hem de vriendschap zoeken van den abbé SICARD (zie dat Art. -*Wbk.*-) die veel achting voor hem opvatte, en hem aan zich verbond. In 1817 werd hij tot onderwijzer en studie-censor van de school der doofstommen benoemd. Hij behaalde in 1819 den prijs, uitgelooft door de akademische maatschappij van wetenschappen, voor de lofrede van den abbé DE L'ÉPÉE, den stichter dier school; hij liet dezelve in het volgende jaar drukken, aan het hoofd van het werk, hetwelk hij van dezen waren vriend der menscheid in het licht gaf, *l'Art etc.* (*De kunst om de doofstommen te leeren spreken*). Van dit tijdstip af gaf hij nieuwe geschriften in het licht, over het eenige onderwerp zijner studiën, waarin hij steeds naar meer volmaaktheid streefde. Hij had een *Journal etc.* (*Dagblad voor het onderwijs der doofstommen en blinden*) ondernomen, waarvan er slechts 4 N.^{os} zijn in het licht versche-

nen, *Parijs*, 1826—1827, in 12.mo Maar het verdriet dat hij ondervond, over de tegen zijn zin, in het onderwijs der school, ingevoerde veranderingen, ondermijnde zijne buitendien zwakke gezondheid; en, volgens den raad der artsen, nam hij het besluit om naar *Guadaloupe* terugtekeeren, alwaar hij kort na zijne aankomst, den 24 Febr. 1839 overleed. Men heeft van hem: 1.º *Essai etc.* (*Proeve over de doofstommen en over de natuurlijke taal*), *Parijs*, 1817, in 8.vo; — 2.º *Mimographie etc.* (*Gebarenleer of proeve van mimisch schrift*), ib. 1822, in 8.vo; — 3.º *Manuel etc.* (*Handleiding bij het praktisch onderwijs der doofstommen*); ib. 1826, 2 dl.ⁿ, met 32 platen. Het 1.^e dl. in 4.to bevat voorbeelden van oefeningen, en het 2.^e in 8.vo, de verklaringen; — 4.º *Nouvelle etc.* (*Nieuwe wijze om te leeren lezen zonder spellen*), ib. 1828, in 4.to, met 28 pl.ⁿ; — 5.º *Examen etc.* (*Critisch onderzoek der nieuwe regeling van het onderwijs in het koninklijk instituut der doofstommen te Parijs*), ib. 1834, in 8.vo

* BECERRA (GASPARUS), een Spaansche schilder, beeldhouwer en bouwmeester, in 1520, te *Baeza*, in *Andaluzië* geboren, bezocht reeds vroegtijdig *Italië*, en was MICHAËL ANGELO gedurende verscheiden jaren bij zijne werken in de *St. Pieterskerk*, in de *Villa Belvédère* behulpzaam. BASARI hielp hij in de zalen der *Cancellaria*; ook sloot

hij zich aan DANIEL DE VOLTERRA aan, wiens wijze van schilderen, hem bij de Spanjaarden zeer veel ingang moest doen vinden. Dat hij in de ontleedkunde zeer ervaren was getuigt het anatomische plaatwerk, door VALVERDA, in 1554 te *Rome* in het licht gegeven, waartoe hij al de teekeningen leverde, en hetwelk langen tijd den Spaanschen schilders, beeldhouwers en heelmeesters, als voorbeeld en leerboek heeft gediend. BECERRA overleed te *Madrid*, in 1570. In het *Prado* aldaar ziet men nog zijne MEDUSA, zijnen PERSEUS en zijne ANDROMEDA. In zijn altaar der hoofdkerk te *Astorga*, en in dat der kloosterkerk der barvoeter-nonnen te *Madrid*, zijn schilder- en beeldhouwwerk en bouwkunst, op eene onovertreffelijke wijze vereenigd. Zijn beroemdste beeldhouwwerk is echter het *Beeld der H. Maagd de la soledad*, op last der koningin ISABELLA VAN VALOIS vervaardigd, en waarvan de monnik ANTONIO DE ARCOS, in 1640, de geschiedenis heeft geleverd. Men ziet het te *Madrid*, en men kan zich niet verzadigen met de bewondering der schoonheid, der smart, der teederheid, der standvastigheid en der onderwerping in dat gelaat uitgedrukt.

BECK (CHRISTIAAN DANIEL), een beroemde letterkundige, den 22 Januarij 1753 te *Leipzig* geboren, werd aldaar in 1782 hoogleeraar der wijsbegeerte, en in 1785, in de Grieksche en

Latijnsche letterkunde, terwijl hem in 1790 het opzigt over de bibliotheek der universiteit werd opgedragen. Hij werd daarenboven benoemd tot censor der dagbladen, die te *Leipzig* gedrukt werden. BECK heeft zich door geleerde werken over de talen en de bibliographie doen kennen, van welke wetenschap hij reeds vroeg al het belang had ingezien. Behalve een aantal uitmuntende uitgaven van Grieksche en Latijnsche classici, zoo als APOLLONIUS van *Rhodus*, in 1785, in 8.vo; EURIPIDES, 1779, in 4.to, en 1792, in 8.vo; heeft hij verscheiden zeer belangrijke verhandelingen in het licht gegeven, zoo als: 1.º *Commentarii de litteris et auctoribus Græcis atque Latinis scriptorumque editionibus*, *Leipzig*, 1790 (1.º dl. de auctoribus Græcis); — 2.º *Specimen bibliothecarum Alexandrinarum*, *ibid* 1779, in 4.to; — 3.º *Carmen dotis monumentum linguæ rusticæ Latinæ antiquissimæ*, *ib.* 1782, in 4.to; — verder in het Hoogduitsch: 4.º *Anleitung zur Kenntniz der allgemeinen Welt- und Völkergeschichte*, *Leipzig*, 1787—1807, 4 dl.ⁿ, 2.º uitg. van het 1.º dl. 1814; — 5.º *Ueber die Würdigung des Mittelalters und seiner allgemeinen Geschichte*, *ib.* 1812; — 6.º *Grundriss der Archäologie*, *ib.* 1816; — 7.º *Allgemeines Repertorium der neuesten in- und ausländischen Litteratur*, *ibid* 1819—1832, voortgezet door GERSDORF. Hij vertaalde in het Hoogduitsch: *Schildering van het Ottomansche rijk*, door MURADGEA

d'OHSSON, *Leipzig* 1788—1796, 2 dl.ⁿ; — *Geschiedenis der Romeinsche republiek*, door FERGUSON, *Leipzig*, 1884—1787, 3 dl.ⁿ; — *Geschiedenis der Grieken*, door GOLDSMITH, 2 dl.ⁿ, *ib.* 1792, 2.º uitg. 1816; — daarenboven was hij aan alle ondernemingen verbonden, die de wetenschap of letterkunde ten doel hadden. Hij overleed te *Leipzig*, den 13 December 1832.

* BECK (DAVID), den 25 Mei 1621 te *Delft* geboren, was een uitmuntend schilder, en de leerling van den beroemden A. VAN DIJK; hij stond zeer in aanzien bij koning KAREL I van *Engeland*, wiens zonen hij in de teekenkunst onderwees. Ook schilderde hij voor de koningen van *Frankrijk* en *Denemarken*, en voor de Zweedsche koningin CHRISTINA, die hem met geschenken overlaadde en hem tot haren eersten kamerheer benoemde. Hij bezocht vervolgens *Duitschland*, *Spanje* en *Italië*, om de portretten van de voornaamste vorsten en staatsmannen te schilderen, waarvoor hem, behalve aanzienlijke betalingen, negen gouden ketens met medailles ten deel vielen. Terwijl hij zich in het gevolg van CHRISTINA te *Parijs* bevond, deed hij een uitstapje naar *Holland*, en overleed te 's *Gravenhage*, den 20 Decb. 1656. Vroeger was hij in *Duitschland* in gevaar geweest van als schijndood begraven te worden, doch werd door een' balddadigen kortswijl van zijn' knecht, met het gewaande lijk, nog gelukkig gered.

* BECKER (RUDOLF, ZACHARIAS), een beroemde Duitsche volkschrijver, den 9 April 1752, te Erfurt geboren. Hij schreef het eerst te Dessau, als onderwijzer aan het *Philantropin*, de *Dessauische Zeitung für die Jugend und ihre Freunde*, 1782 tot 1783, die hij later in Gotha als *Deutsche Zeitung für die Jugend* voortzette en in 1796 tot *National-Zeitung der Deutschen* verhief. Ook was hij in 1791 de grondlegger van den *Anzeiger*, die in 1792, bij een keizerlijk privilegie, tot *Reichsanzeiger* verheven werd, en in 1806 in den *Allgemeinen Anzeiger der Deutschen* veranderd werd. Daar BECKER zijne tijdschriften zelf uitgaf, zoo rigtte hij in 1797, een' eigen boekhandel op. Ten tijde dat *Duitschland* zich over het Napoleontische protectoraat kon verheugen, kwam BECKER in verdenking, de deelnemer aan eene geheime staatkundige vereeniging, tegen den toenmaligen verdrukker van *Duitschland* te zijn, en de maarschalk DAVOUST liet hem alzoo in 1811 in hechtenis nemen en naar *Maagdenburg* vervoeren, uit welke gevangenschap hij eerst in April 1813, door tusschenkomst van den hertog van *Saksen-Gotha*, ontslagen werd. BECKER is ook de schrijver van 1.º het zoo zeer verspreide: *Noth- und Hilfsbüchlein, oder lehrreiche Freuden- und Trauergeschichte des Dorfes Mildheim*, 2 dl.ⁿ, *Gotha*, 1788—1789, nieuwste uitgave 1838, in minder dan twintig jaren tijds werden er van dit geschrift, een

millioen exemplaren gedrukt en nagedrukt; ook is het onder den titel van *Nood-en Hulpboekje enz.*, in het Nederduitsch vertaald; — 2.º *Mildheimisch Liederbuch*, ib. 1799, 8.e uitg. 1838; — 3.º *Mildheimisch Evangelienbuch*, ib. 1816; behalve deze volkschriften zijn door BECKER ook nog in het licht gegeven: — 4.º *Vorlesungen über die Rechte und Pflichten der Menschen*, 2 dl.ⁿ, ib. 1791 tot 1792; — 5.º *BECKER'S Leiden und Freuden in 17 monatlicher französischer Gefangenschaft*, ib. 1814; — 6.º *Holzschnitte alter deutscher Meister*, 3 aflev., ib. 1808—1815, enz. Hij overleed in 1822 te *Gotha*.

BECKET. — Zie THOMAS VAN KANTELBERG. -*Wbk.*-

BÉCLARD (PETRUS AUGUSTINUS), een beroemde Fransche heel- en ontleedkundige, den 12 October 1785, te *Angers* geboren, en den 6 Maart 1825, te *Parijs* aan eene hersen-ontsteking overleden. Na in de centrale school zijner geboorteplaats zijne humaniora volbragt te hebben, werd hij er bij de secondaire school van geneeskunde ingeschreven, en weldra in het ziekenhuis geplaatst, legde hij er zich voornamelijk op de ontleedkunde toe. In 1808, begaf hij zich naar *Parijs*, en werd na eene mededinging benoemd tot kweekeling der praktische school en der ziekenhuizen. In 1809 en in 1810 behaalde BÉCLARD achtereenvolgend bij de geneeskundige en bij de prak-

tische school, de eerste prijzen. Daarop werd hij door den heer Roux, tweeden heelmester van het ziekenhuis *la Charité*, tot repetitor zijner leergangen verkozen. In 1811 werd hij bij een concours tot ontleder (*prosecteur*) der faculteit, en kort daarna tot hoofd der ontleedkundige werkzaamheden benoemd. In 1813 droeg hij voor zijne thesis eene reeks van stellingen voor over de *physiologie*, de *chirurgie* en de *therapeutiek*, welke als zoo vele ontdekkingen zijn. Dertig jaren oud zijnde, werd hij tweede heelmester in het ziekenhuis *la Pitié*. In 1818 verkreeg hij den leerstoel der ontleedkunde bij de geneeskundige faculteit, dien hij tot aan zijnen dood bekleedde, en in 1819, werd hij met het voorzitterschap der geneeskundige jury's in de departementen belast. In zijne lessen en in zijne geschriften, wist BÉCLARD de sierlijkheid en duidelijkheid met de diepste geleerdheid te vereenigen. Men heeft van hem: 1.º *Traité etc. (Verhandeling over de breuken)*, door LAWRENCE, welke hij met JULIUS CLOQUET vertaalde, *Parijs*, 1818, in 8.º; — 2.º *Additions etc. (Bijvoegselen tot de algemeene ontleedkunde van XAVERIUS BICHAT)*, 1821, in 8.º; — 3.º *Elements etc. (Beginselen van algemeene ontleedkunde, of Beschrijving aller organen, waaruit het menschelijke ligchaam is zamengesteld)*, 1823, in 8.º; 2.º uitg. 1826 enz. Daarenboven heeft hij in verscheiden geneeskundige tijdschriften belangrijke verhande-

lingen geleverd; en tot het 11.º dl. van den *Dictionnaire de médecine* zijn al de artikels over de ontleedkunde van dezen beroemden arts.

* BEER (MICHAËL), een geleerde jood, te *Nancy*, in 1784 geboren, was in het begin advocaat, doch legde zich weldra geheel en al op de beoefening der letterkunde toe, en was de eerste Israëliet, die tot lid der geleerde genootschappen van *Frankrijk* werd aangenomen. NAPOLEON beriep hem in 1807 tot de groote bijeenkomst der aanzienlijke joden te *Parijs*, die over het verbeteren van den toestand harer geloofsgenooten zou raadplegen, en dit *Sanhedrin* verkoos BEER tot zijnen secretaris. Bij de oprigting van het koninkrijk *Westfalen* werd hij als *chef de bureau*, bij het ministerie van binnenlandsche zaken aangesteld, en later bij het Fransche ministerie in dezelfde hoedanigheid geplaatst. In het atheneum te *Parijs* hield hij lessen over de Duitsche letterkunde. Onder zijne talrijke schriften onderscheidt zich voordeelig zijne *Lofrede op KAREL VILLERS*.

* BEER (MICHAEL), broeder van den beroemden componist GIACOMO MEYERBEER, werd den 19 Augustus 1800 te *Berlijn* geboren, studeerde aldaar en in *Bonn*, woonde na zijne terugkomst van eene reis naar *Italië* te *München*, alwaar hij den 22 Maart 1833 overleed. Na eenige minder welgeslaagde

proeven, trad BEER groot op als tooneeldichter in den *Paria*, waarin de held, een beschaafde *Paria*, die daarom zijne betrekking des te drukkender moest ondervinden, voor de ingewortelde vooroordeelen en het bijgeloof bezwijkt. In zijn *Struensee* wordt de held het slagtoffer van kabaal, eigenbaat en arglistig verraad. *Struensee* is een krachtvol tafereel, met uitmuntende ontwikkeling en groepering der karakters, en eene heerlijke taal. Geestigheid, vlugge zamenpraak, en heerlijke karakter-schildering kenmerken zijne blijspelen, voornamelijk *Nenner und Zähler* enz. Zijne gezamenlijke werken zijn door EDUARD VON SCHENK, in het licht gegeven, *Leipzig*, 1835.

BEIRACTAR. — Zie BAIRACTAR.

BELGRADO (JACOBUS), een geleerde Italiaansche Jesuit, te *Udino*, in 1704 geboren, werd biechtvader van den hertog en de hertogin van *Parma*, wiskunstenaar van dat hof, en werkte mede aan de stichting der arkadische kolonie van *Parma*. Hij was lid van de meeste Italiaansche akademiën, en werd in 1762 benoemd tot corresponderend lid der akademiën van wetenschappen te *Parijs*. Nadat de vernietiging zijner orde hem zijne betrekkingen aan het hof had doen verliezen, keerde hij naar den schoot zijner familie terug, alwaar hij zich geheel aan de wetenschappen toewijdde. Men heeft van hem een aantal wetenschappelijke werken en

losse stukjes, in het Latijn en in het Italiaansch, waarvan de voornaamste zijn: 1.° *De phialis vitreis ex minimi silicis casu dissilientibus acroasis, etc.*, *Padua*, 1743, in 4.to; — 2.° *De altitudine atmosphaeræ aestimanda critica disquisitio*, *Parma*, 1743, in 4.to; — 3.° *Fenomeni electrici con i corollari da lor dedotti, etc.*, ib. 1749, in 4.to; — 4.° Verscheiden verhandelingen over het *Bestaan van God*, de *Zeedampen*, de *Talenten en derzelveer aanwending*, een *Monument van Ravenna*, enz. In 81 jarigen ouderdom deed hij nog in het licht verschijnen eene *Verhandeling over de Egyptische bouwkunde*, vol geleerde aanmerkingen en nieuwe inzigten. Hij overleed den 7 April 1789.

* BELL (BENJAMIN), een beroemde heelmeester en schrijver van heelkundige werken, te *Dumfries*, in 1749 geboren, studeerde te *Edimburg*, te *Parijs* en te *Londen*, en woonde sedert 1772, als practiserend geneesheer te *Edimburg*, alwaar hij in 1806 overleed. Zijn *Leerstelsel der heilkunde*, 1783, had in 1801, reeds deszelfs 7.^e uitgave, en werd ook in het Hoogduitsch vertaald, 7 dl.ⁿ, 3.^e uitgave, 1804—1810. — Zijn broeder JOHN BELL, mede een uitmuntende heilkundige en geestrijke geleerde, werd in 1762 geboren, en practiseerde verscheiden jaren in *Edimburg*, waar hij voorlezingen over de ontleedkunde hield, en verscheiden gewigtige werken in het licht gaf, onder anderen: 1.° *Anatomy of the*

human body, Londen, 1793 tot 1804, 4 dl.ⁿ, 4.^e uitg., 3 dl.ⁿ, 1823; in het Hoogduitsch vertaald door HEINROTH en ROSENMULLER; — 2.º *Illustrating of the anatomy of the human body*, Londen en Edimburg, 1794 tot 1804, na zijnen dood (hij stierf op eene reis naar Italië, te Rome, den 15 April 1820) in het licht verschenen; — 3.º *Observations etc. (Waarnemingen in Italië gemaakt voornamelijk met betrekking tot de schoone kunsten)*, Edimburg, 1825, in 4.to; — 4.º *Principles of surgery with engravings*, Londen, 1826, 4 dl.ⁿ

* BELL (CHARLES), in 1781 geboren, eerst geneesheer te Londen, sedert 1824, hoogleeraar der ontleed- en heilkunde, aan het koninklijk collegie van wondhealers, daarna hoogleeraar aan de universiteit te Londen, en sedert 1835, hoogleeraar der heilkunde te Edimburg, waar hij in 1842 overleed. Hij is beroemd door zijne classieke werken over de heel- en ontleedkunde, van welke wij alhier aanvoeren: 1.º *System of operative surgery*, 2 dl.ⁿ, Londen, 1807—1809; 2.^e uitg., 1814, door KÓSMELY in het Hoogduitsch vertaald; — 2.º *Surgical observations*, 5 dl.ⁿ, Londen, 1816 tot 1818; — 3.º *Exposition of the natural system of the nerves of the human body*, Londen, 1824, 2.^e uitg., 1830, in 4.to, met plt.ⁿ, in het Hoogduitsch vertaald door ROMBERG.

* BELL (ANDREW), een Brit, in 1742 geboren, ging als ka-

pellaan naar *St. Georg*, bij *Madras*, in Indië, en werd aldaar door de ongeschiktheid eens schoolonderwijzers, op het denkbeeld van het wederkeerig onderwijs gebragt. In 1795 in Engeland teruggekeerd, stichtte hij naar zijne grondregels eene school, en schreef veel over dezelve. De regering ondersteunde hem tegen den kwaker LANCASTER (zie dat Art.), die gelijktijdig eene dergelijke leerwijze verspreidde. Er ontstonden alzoo eindelijk twee maatschappijen, die der nationale school, welke het plan van BELL volgde, en de Britsche en buitenlandsche maatschappij, welke aan de methode van LANCASTER de voorkeur gaf. Aan BELL werd de leiding van onderscheidene armenscholen en het rectoraat aan het Shirburnshospitaal te Londen toevertrouwd. Hij overleed te Cheltenham in 1832, en legateerde aan verschillende gestichten van onderwijs 120,000 ponden sterlings. Tot zijne voornaamste geschriften behooren: *The Madras school or Elements of Tuition*, Londen, 1808, en *Elements of Tuition*, Londen, 1814. Het hoofd-element van het Bell-Lancastersch onderwijs is, dat de meer gevorderde leerlingen de minderwetenden, onder het oppertoezicht des leermeesters, onderwijzen. De inrigting is aldus: de gezamenlijke kinderen worden volgens hunne vorderingen in afdeelingen of klassen gesplitst, en aan het hoofd van elke derzelve helpers of *Monitor's* geplaatst, die zelve weder onder eenen oppermo-

nitor staan. Bij alle oefeningen staan en zitten de kinderen in rijen, en die iet beter weet, treedt dadelijk uit de rij. De onderwijzer regelt en de monitoren voeren uit en geven verslag. Talrijke belooningen moeten voornamelijk tot ijver aansporen. Daarbij ontbreekt het niet aan aanhoudend commanderen, zoo dat de geheele school dikwerf het voorkomen eener militaire exercitie heeft. Het is onbetwistbaar dat deze leerwijze voor groote steden, waar het getal der schoolkinderen aanmerkelijk toeneemt, vele voordeelen heeft. De noodzakelijkste kennissen, zoo als lezen, schrijven en rekenen, worden den kinderen op de snelste en gemakkelijkste wijze ingeprent, daar men er velen te gelijk kan onderwijzen, en de leerlingen aan de strengste orde gewend worden. Voor het hoogere onderwijs past echter deze methode volstrekt niet, wijl zij veel te veel werktuigelijks in zich bevat, en nergens vond zij meer tegenkanting dan in *Nederland* en in *Duitschland*. Intusschen heeft zij onder de pedagogen van het laatstgenoemde land ook hare verdedigers, bijv. DENZEL en ZERRENNER. Op aanbeveling van den laatste werd zij in verscheiden Pruisische scholen ingevoerd. De beroemde schoolman DIESTERWEG daarentegen verwierp dezelve geheel en al. Het godsdienstig onderwijs bestaat bij LANCASTER enkel in het lezen van bijbelsche spreuken, bij BELL in het van buiten leeren van eenige gebeden.

BELLEMARE (JOANNES FRANCISCUS), den 1 Maart 1768, te *Ambenay* (Fr. *Eure-dep.*) geboren, had juist zijne studiën in het seminarie van *Evreux* volbragt, toen de omwenteling hem noodzaakte het geestelijk gewaad afteleggen, om zich in de uniform te steken. Hij was luitenant der hoezaren, toen hij, wegens eenige onbescheiden woorden, in hechtenis genomen, in de conciergerie werd opgesloten, welke hij eerst na den 9 thermidor verliet. Na zijn ontslag te hebben bekomen, rigtte hij het dagblad *le Grondeur* op, en werd op den 18 fructidor onder de dagbladschrijvers begrepen, die tot verbanning veroordeeld waren; het gelukte hem zich aan dien maatregel te onttrekken, hij hield zich eenigen tijd te *Parijs* verborgen, en gebruik makende van eene gunstige gelegenheid om zich naar *Hamburg* te begeven, stak hij van daar over naar de *Vereenigde Staten*, van waar hij eerst na den 18 brumaire (1799) terugkwam. Hij werkte alstoen mede aan de redactie van de *Gazette de France*, waarvan hij later een der voornaamste eigenaars werd. Na zich bij FOUCHÉ te hebben bekend gemaakt, werd hij in 1807 tot algemeen commissaris van policie te *Antwerpen* benoemd, en bekleedde dien moeilijken post tot tevredenheid van zijn' chef, en der inwoners, tot aan de overgave dier stad aan de Engelschen, in 1814. Te *Parijs* teruggekeerd, hervatte hij de redactie der *Gazette*, en gaf eenige omstandig-

heidsstukjes in het licht, onder anderen de *Remonstrances etc.* (*Vermaningen van het Parterre*), die eenen grooten bijval vonden. In 1828, in de bureaux van het ministerie van binnenlandsche zaken, afdeeling brieven, geplaatst, maakte hij gebruik van zijne betrekking, om alle, hem mogelijke, diensten te bewijzen aan letterkundigen, die door de fortuin verlaten waren. De pligten van dien post beletteden hem niet, om bij voortduring deel te nemen aan de redactie van verschillende tijdschriften, vooral aan den *Ami de la religion*, waarvan hij sedert 1828, een der werkzaamste redacteurs was, en een aantal brochures uitgegeven, voornamelijk tegen de universiteit, de eenige die nog belangstelling hebben behouden. BELLEMARE overleed te *Parijs*, den 16 November 1843, in zeer godsdienstige gevoelens. Behalve pamfletten, waarvan wij de voornaamste zullen opgeven, heeft men van hem twee romans: 1.º *Le Chevalier etc.* (*De ridder Tardif van Courtac*), *Parijs*, 1816—1820, 5 dl.ⁿ, in 12.mo, met plt.ⁿ, waarin men origineele trekken, geestige en zinrijke aanmerkingen, en belangrijke bijzonderheden, over de zeden der Amerikanen aantreft; — 2.º *Le damné etc.* (*De vrijwillige verdoemde of de gevolgen van een verdrag met den duivel*), ib. 1821, 3 dl.ⁿ in 12.mo, met plt.ⁿ; — 3.º *Le conseiller etc.* (*De raadsman der Jesuiten*), ib. 1827, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 4.º *Le collège etc.* (*Het collegie van mijnen zoon*), ib. 1827, in 8.vo;

— 5.º *La fin etc.* (*Het einde der Jesuiten en van vele anderen*), ib. 1828, in 8.vo; — 6.º *Les Jésuites etc.* (*De Jesuiten in tegenwoordigheid der beide kamers*), ib. 1828, in 8.vo; — 7.º *Le fléau etc.* (*De geesel Gods in 1832*), ib. 1832, in 8.vo; — 8.º *Les méditations etc.* (*De overwegingen van KAREL X, gevolgd van de terugroeping van twee Jesuiten*), ib. 1833, in 8.vo; — 9.º *Les entretiens etc.* (*De gesprekken van Nanci, of de kudde zonder herder*), ib. 1834, in 12.mo; — 10.º *De heer DE QUELEN, gedurende tien jaren*, ib. 1840, in 8.vo

* BELLERMANN (JOHAN JOACHIM), doctor der godgeleerdheid, consistoriaal-raad, directeur van het gymnasium *zum grauen Kloster te Berlijn*, en buitengewoon hoogleeraar aan de universiteit, in 1754, te *Erfurt*, geboren, overleden in 1839, heeft zich als schrijver in verschillende vakken, als een man vol talenten doen kennen, terwijl hij in zijne onderzoekingen eenen grooten kritischen takt aan den dag legde. Tot zijne geschriften, behooren: 1.º *Handbuch der bibl. Literatur, Erfurt*, 1787—1795, 4 dl.ⁿ; — 2.º *Bemerkungen über Russland*, ib. 1788, 2 dl.ⁿ; — 3.º *Uebersicht der Fortschritte in den speculativen und positiven Wissenschaften*, ib. 1801—1807, 7 dl.ⁿ; — 4.º *Biblische Archäologie*, ib. 1812; — 5.º *De Phœnicum et Pœnorum inscriptionibus cum duarum explicatio-nis periculo*, 1810; — 6.º *Ueber*

die *Skarabäen-Gemmen*, 1820 tot 1821; — 7.º *Versuch über die Metrik der Hebräer*, *Berlijn*, 1813; — 8.º *Erklärung einiger morgenländischen Talismane*, 1817; — 9.º *Ueber die Essäer und Therapeuten*, 1821. Van 1802—1806, gaf hij ook CORNELIUS NEPOS, TERENTIUS, PHÆDRUS en de *Redevoeringen* van CIGERO, tot schoolgebruik in het licht.

BELLIARD (AUGUSTINUS DANIEL, graaf), luitenant-generaal, te *Fontenai-le-Comte*, den 25 Mei 1769 geboren, trad als kapitein in het eerste bataillon der *Vendée*, werd door DUMOURIEZ in hoedanigheid van staf-officier bij het leger van het Noorden geplaatst, en onderscheidde zich in de gevechten van *Grandpré*, *Sainte-Menehould* en *Jemmapes*. Na de veldslagen van *Luik* en *Neerwinden*, werd hij tot adjudant-generaal verheven. Toen de minister van oorlog BUCHOTTE, hem na de afvalligheid van DUMOURIEZ had afgezet, verkoos BELLIARD zich liever als eenvoudig soldaat, onder het 3.º regiment jagers te paard te begeven, dan de dienst te verlaten, en werd kort daarna tot zijnen rang van adjudant-generaal, onder de bevelen van den generaal HOCHÉ, teruggebragt. Hij ging in 1796 tot het leger van *Italië* over, onderscheidde zich te *Castiglione*, te *Verona* en te *Caldiero*; te *Arcole* werden er twee paarden onder hem doodgeschoten, terwijl hij gekwetst en op het slagveld tot

brigade-generaal benoemd werd. Bij den overtocht van den *Lavis*, verdreef hij de Oostenrijkers uit de hoogten, achter welke zij zich verschanst hadden, opende voor JOUBERT het dal der *Adige* of *Etsch*, sloeg den generaal LAUDON, op wien hij twee duizend man krijgsgevangen maakte en vier stukken geschut veroverde, en bewerkte te *Neumarck* zijne vereeniging met zijnen chef. Nadat BELLIARD zich, in 1798, van *Civita-Vecchia* had meester gemaakt, werd hij belast met de beteugeling van eenen hevigen opstand, die onder de Fransche troepen te *Rome* was uitgeborsten, en waarin hij volkomen slaagde. In den togt naar *Egypte* begrepen, droeg hij bij tot de ontschepping der troepen op het eiland *Malta*, onderscheidde zich in het gevecht van *Alexandrië*, nam deel aan dat van *Chebreis*, ontving den eersten aanval der Mammelukken in den slag der Pyramiden, en streed te *Sediman* en te *Sienne*. Hij dreef de bey's tot aan gene zijde der Watervallen terug, bezette *Philé* en nam *Cosseir* in, van waar hij zich naar *Farehat* begaf. Nadat hij aldaar had vernomen dat eene groote schaar van Arabieren, uit alle deelen van *Yemen* (*gelukkig Arabië*) toegestroomd, zich van de Fransche flotille had meester gemaakt, trok hij tegen hen op, sloeg hen, heroverde de stukken, waarmede zij de Franschen bestookten, en bevrijdde den saïd van die geduchte benden. Ter bevrijding van *Neder-Egypte* geroepen,

bezette hij bij den slag van *Heliopolis*; den uitersten regtervleugel, en droeg veel bij tot den goeden uitslag van dien strijd. Hij heroverde *Damiate* en het fort *Lesbé*, werd bij het beleg van *Boulak* gekwetst, en later met het bevel over *Cairo* belast. Na de capitulatie dier stad, kwam hij in *Frankrijk* terug, en werd in 1801, tot bevelhebber der 24.e militaire afdeeling benoemd. Nadat **BELLIARD**, in 1805, tot chef van den algemeenen staf der ruitery, onder de bevelen van **MURAT**, was benoemd, droeg hij veel bij tot den goeden uitslag der gevechten van *Neresheim* en *Langenau*. Eenige dagen na den slag van *Austerlitz*, benoemde **NAPOLÉON** hem tot groot-officier van het legioen van eer. In 1807 en 1808, maakte hij, onder **MURAT**, de veldtogten mede van *Pruissen* en *Polen*, was bij den slag van *Jena* en bij het gevecht van *Prentzlow* tegenwoordig, deed den Pruisischen generaal **SOMMEREIN** opeischen, om zich met zestien duizend man infanterie, zes regimenten cavalerie, vijf-en-veertig vaandels en vier-en-zestig stukken geschuts overtegeven, en verscheen te *Stettin*, te *Lubeck*, te *Hoffe*, te *Heilsberg*, te *Eylau*, te *Friedland*, te *Tilsit* enz. In 1808, begaf hij zich naar *Spanje*, droeg veel bij tot de overgave van *Madrid*, waarvan hij gouverneur werd benoemd, en ontving het commandeurs-kruis der ijzeren kroon. **BELLIARD** onderscheidde zich almede in de verschillende gevechten, welke den veldtogt

van *Rusland* kenmerkten, en vooral in den slag der *Moskova*, alwaar hij door de daarstelling eener batterij van 20 stukken geschuts, de groote massa's der Russische garde tot den terugtogt noodzaakte. Gevaarlijk gekwetst te *Mojaïsk*, nadat er twee paarden onder hem waren doodgeschoten, volgde hij het leger op deszelfs terugtogt werd te *Smorgoni*, tot colonel-generaal der kurassiers benoemd, en reorganiseerde de geheele Fransche ruitery, nadat dezelve weder binnen *Pruissen* was getrokken. Bij den slag van *Dresden* in 1813, bekleedde hij de gewigtige bedieningen van adjunct-majoor-generaal des legers. In den slag van *Leipzig*, alwaar voor de derde maal, twee paarden onder hem gedood werden, verbrijzelde een kanonskogel hem eenen arm. Bij zijne aankomst te *Mainz*, volgde hij den majoor-generaal **BERTHIER** op, die den keizer naar *Parijs* volgde. In 1814, maakte **BELLIARD** in hoedanigheid van aide-majoor-generaal, den veldtogt van *Frankrijk* mede tot op den slag van *Craonne*. Na dien slag, bekwam hij het opperbevel over de ruitery des legers, en dat over de keizerlijke garde, was bij verscheiden gevechten tegenwoordig, ontving het groot-lint van het legioen van eer, en na de abdicatie van **NAPOLÉON**, het kruis van den heiligen **LODEWIJK** uit de handen des konings, die hem tot pair van *Frankrijk* en tot majoor-generaal, onder de bevelen van den hertog van **BERRI**

benoemde. Den 8 Maart 1815, volgde hij de koninklijke familie tot *Beauvais*, en keerde op de uitnoodiging, die hij van dezelfde ontving, van daar naar *Parijs* terug. De keizer benoemde hem tot gevolmagtigd minister bij JOACHIM MURAT, van wiens laatste tegenspoeden hij getuige was. Bij zijne terugkomst in *Frankrijk* bekwam hij het bevel over de derde en vierde militaire afdeelingen, werd na de tweede abdicatie in hechtenis genomen, en in de *Abbaye* en daarna te *Chaillot* opgesloten. In vrijheid gesteld, werd hij den 3 Junij 1816, op de lijst der pairs en den 5 Maart 1819, op de *cadres* van den algemeenen staf des legers hersteld. Toen na de Julij-omwenteling *België* van *Holland* werd gescheiden, werd de generaal BELLARD als gezant naar *Brussel* gezonden. Na zijne aankomst aldaar in Maart 1831, trok hij zich met ijver en deelneming de belangen van *België* aan. Aan zijne edele zorg, aan zijne onvermoeide werkzaamheid heeft de stad *Antwerpen* het te danken, dat zij voor een tweede bombardement behoed bleef. Ook tijdens de overstromingen der polders, onderhandelde BELLARD met den generaal CHASSÉ, die vroeger onder zijne bevelen in *Spanje* gediend had, met het beste gevolg. Verder dankt men ook aan zijne zorg de spoedige oplossing van het gewichtige vraagstuk, der Belgische vestingen, dat zoo vele

zwarigheden aanbod. Geen wonder dus dat bij het overlijden des gezants te *Brussel*, in Januarij 1832, alle Belgische autoriteiten zich beijerden, om aan zijne beaardiging, die op den 30 Januarij 1832, op het kerkhof te *Laeken* plaats had, allen mogelijken luister bij te zetten, en dat men te zijner eer te *Brussel* een standbeeld oprigtte.

BELLINI (VINZENZO) een beroemde componist, in 1806, te *Catana*, in *Sicilië* geboren, ontving van zijnen vader, een' bekwaam toonkunstenaar, de eerste lessen zijner kunst, en volbragt zijne studiën in het conservatorium te *Napels*. Verscheiden *opera's* voor verschillende tooneelen van *Italië* zamengesteld, plaatsten hem reeds spoedig in den eersten rang. Het heerschend kenmerk zijner compositiën is eene droefgeestige bevalligheid, die de kracht en de warme en waarachtige schildering der ongeregelde bewegingen der ziel niet uitsluit. Zijne voornaamste voortbrengselen zijn: *Il Pirata*; — *La Straniera*; — *La Sonnambula*; — *Norma*; — *I. Puritani*, een onderwerp aan den roman van WALTER SCOTT ontleend, *Adelson é Salvini*; — *Bianca e Gertrando*; — *Beatrice Tenda* enz. Naauwelijks 29 Jaren oud zijnde, en reeds onder de beroemdste tooneel-componisten van het tijdvak gerangschikt, bezweek BELLINI, aan wien zijn talent eene schitterende toekomst beloofde, na eene korte ziekte

den 23 Septbr. 1835, te *Puteaux* bij *Parijs*.

BELLUNO (VICTOR PERRIN, later hertog van), maarschalk en pair van *Frankrijk*, in 1766, te *la Marche* (Fr. *Vosges-dep.*) geboren, begaf zich in 1781 onder de artillerie, doorliep achtereenvolgend al de rangen en had zijne bevordering enkel te danken aan zijne dapperheid en aan zijn voorbeeldig gedrag; bij het beleg van *Toulon*, waarbij hij zich bijzonder onderscheiden en twee gewerschoten ontvangen had; werd hij tot brigade-generaal benoemd. Naar het leger der *Oostelijke-Pyreneën* gezonden, nam hij deel aan de belegering van *St. Elme* en van *Rozes*, en aan al de veldslagen, welke er plaats hadden tot op den vrede met *Spanje*. Hij ging daarop tot het leger van *Italië* over, waarbij hij de veldtogten van 1796 en 1797 mede maakte, en werd, na het gevecht van *St. Georges*, waarin hij aan 8000 Oostenrijkers de wapens deed nederleggen, tot divisie-generaal benoemd. Hij nam daarop *Ancona* in, en bragt door die verovering het verdrag van *Tolentino* te weeg. Na het verdrag van *Campo-Formio*, tot het opperbevel over het *Vendée*-departem.^t geroepen, bewerkte hij er, door zijne wijsheid en gematigdheid, de herstelling der rust. In 1799, in *Italië* teruggekeerd, nam hij er een eervol aandeel aan den voorspoed der Fransche wapens, besliste het winnen van den slag van *Montebello*, en hield,

het volgende jaar te *Marengo*, met zijne afdeeling alleen gedurende acht uren den aanval der Oostenrijkers uit. De eerste consul vereerde hem eene eeresabel. VICTOR ging zich daarop met het bevel over het gallobataafsche leger in *Holland* belasten, en na den vrede van *Amiens* bekwam hij het gezantschap van *Denemarken*. Later kwam hij weder bij het leger van *Duitschland*, werd in den slag van *Jena* gekwetst, droeg veel bij tot den goeden uitslag van dien van *Friedland*, en, tot maarschalk van *Frankrijk* verheven, werd hij, na het verdrag van *Tilsit*, tot militairen gouverneur van *Pruissen* benoemd. In 1808 behaalde hij eenen nieuwen roem in *Spanje*. *Espinosa*, *Somosierra*, *Madrid*, *Talavera*, *Sierra-Morena* waren getuigen van zijn beleid en van zijne schitterende dapperheid. In 1812, deelde hij den voor- en den tegenspoed van het groote leger in *Rusland*, dat bij den overtocht der *Berecina* aan hem zijn behoud te danken had. In 1813, voerde hij het bevel over het 2.^e legercorps; in den slag van *Dresden*, maakte hij 15,000 Oostenrijkers krijgsgevangen, en bewees gewichtige diensten te *Wachau*, te *Leipzig*, te *Hanau* enz. In 1814, ging hij voort met nadruk te strijden, eerst in den *Elzas* en *Lotharingen*, daarna te *Brienne*, te *Nangis*, te *Villeneuve*, te *Craone*, alwaar hij ernstig werd gekwetst. Onder de restauratie, tot bevelhebber der 2.^e militaire afdeeling benoemd, volgde hij,

bij de terugkomst van NAPOLEON den koning naar *Gend*, en, na den slag van *Waterloo*, werd hij tot pair van *Frankrijk*, en majoor-generaal der koninklijke garde verheven, en tot gouverneur der 16.^e militaire afdeeling benoemd. In 1821, minister van oorlog geworden, stond hij in 1823, de portefeuille aan den heer DE DAMAS af, en werd tot lid van den geheimerraad, daarna tot gezant te *Weenen* benoemd. Doch weldra deed hij ook afstand van zijn gezantschap, kwam te *Parijs* terug, alwaar hij van toen af in de afzondering leefde. Bij de omwenteling van 1830, legde hij den eed af aan de nieuwe dynastie, en ging voort met zitting te hebben in de kamer der pairs. Hij overleed te *Parijs* den 2 Maart 1841, levendig betreurd door al degene, welke zijn karakter en zijne uitstekende hoedanigheden hadden weten te waarderen. De maarschalk Victor heeft *memoiriën* nagelaten, waarvan zijn zoon de uitgave bevordert.

BENDER (BLASIUS COLOMBANUS, vrijheer von), Oostenrijksch veldheer, in 1713, in een stadje van *Brisgau*, alwaar zijn vader handwerker was, geboren. Nog zeer jong zijnde, trad hij in dienst als kadet, en maakte de veldtogten van 1741 en 1756 tegen de Pruisen mede. Door zijne dapperheid verwierf hij den rang van kapitein der infanterie; maar hetgene wat bijzonder tot zijne bevordering bijdroeg

was zijne kennismaking met eene jufvrouw uit het souvereine huis van *Isemburg*, met welke hij in 1763 heimelijk in den echt trad. De graaf van *Isemburg* trachtte vruchteloos om dit huwelijk te doen verbreken; MARIA THERESIA verklaarde dat zij er belang in stelde, en om de standen meer in toenadering te brengen, verhief zij BENDER tot vrijheer van het heilige rijk, en zond hem het brevet van majoor. In 1789 was hij tot den rang van generaal-majoor opgeklommen, en hij oefende de bediening van bevelhebber in de vesting *Luxemburg* uit, toen hij tot gouverneur derzelve werd benoemd. De oneenigheid, die tusschen de rijksveldheeren heerschte, verschaftte hem het opperbevel over het leger, en, ofschoon hij nog geenen veldslag had bijgewoond, ontving hij in 1790, den veldmaarschalksstaf, en het groot lint der *Maria-Theresia-orde*. Door jaren en zwakheden belet om een werkzaam deel aan den oorlog tegen *Frankrijk* te nemen, keerde hij naar zijn gouvernement van *Luxemburg* terug, alwaar hij in 1794 aangevallen werd, en zich na eene insluiting van 13 maanden tot eene capitulatie genoodzaakt zag. Hij begaf zich daarop naar *Weenen*. FRANS II benoemde hem tot algemeen landvoogd van *Boheme*, en hij overleed te *Praag*, den 20 November 1798.

* BENINCAMPI (THERESIA), in 1777 te *Rome* geboren, en den

22 Februarij 1830 aldaar overleden, was de dochter van eenen mozaik-werker; hielp aanvanke-lijk haren vader in zijnen arbeid, en beoefende tevens de letteren; zij tokkelde de liet even zoo bevallig, als zij de teekenen hanteerde, en CANNOVA gaf haar de eerste lessen der beeldhouwkunst, toen zij reeds den ouderdom van 30 jaren bereikt had; in minder dan 4 jaren werd zij eene beeldhouweres van den eersten rang, en hare meesterstukken in dat vak zijn in de kunstwereld algemeen bekend. Geheel Italië bewonderde de voortbrengselen van den beitel eener vrouw, wier zedigheid met hare schoonheid wedijverde; de akademie van Florence vereerde haar met het hoogleeraarschap in de beeldhouwkunst, en de letterkundige genootschappen der voornaamste Italiaansche steden telden de bevallige dichteres onder hare leden. Zij was met haar 16.^e jaar voor een' korten tijd ongelukkig gehuwd geweest, en liet geen vermogen van eenig belang na; alles wat zij bezat had zij aan de opvoeding en ondersteuning van hare drie broeders en eene zuster te koste gelegd.

* BENTHAM (JEREMIAS), bekend als de grondlegger der nuttigheidsfilozofie, werd in 1747, te Londen geboren, beoefende de regtsgeleerdheid, werd advokaat, doch liet dit beroep weldra varen, toen hij als erfgenaam van zijn' vader, in staat was gesteld, om zich geheel

aan de wetenschappen toetewijden. Zijne geschriften over de filozofie des regts en het praktische leven, vonden minder bijval in Engeland dan in Noord-Amerika, alwaar bijv. de Staat Louisiana, een, volgens zijne schriften bewerkt wetboek aannam (1830). Keizer ALEXANDER liet de Russische commissie van wetgeving zijnen raad inwinnen; de Spaansche cortes raadpleegden hem insgelijks, en de grootste regtsgeleerden stonden met hem in betrekking. BENTHAM overleed in 1832. Van zijne werken heeft zijn vriend DUMONT in het Fransch in het licht gegeven: 1.º *Traité etc. (Verhandeling over de burgerlijke en lijfstraffelijke wetgeving)*, Parijs, 1802, 3 dl.ⁿ, door BENEKE in het Hoogduitsch vertaald, Berlijn, 1830, 2 dl.ⁿ; — 2.º *Théorie etc. (Theorie der straffen en belooningen)*, Londen, 1811, 2 dl.ⁿ; — 3.º *Essai etc. (Proeve over de tuktiek der wetgevende vergaderingen)*, 1817; — BENTHAM zelf gaf in het licht: — 4.º *Tracts relat. the spanish and portuguese affairs*, Londen, 1821; — 2.º *The art of packing*, ib. 1821.

* BENTINK (WOLTER JAN GERIT), in 1745 geboren, was kapitein in Nederlandsche Zee-dienst en voerde het bevel op het schip *de Batavier*, in den slag van *Doggersbank*, den 5 Augustus 1781, tusschen de Engelsche vloot, onder het bevel van HYDE PARKER, en de Nederlandsche, onder JOAN ARNOLD ZOUTMAN, in welk gevecht BEN-

TINK moedig de overwinning hielp behalen, doch aan zijne bekomene wonden den 23 Aug. daaropvolgende overleed, nadat hij kort te voren tot schout-bij-nacht was bevorderd. Zijne gedahtenis werd door eene prachtige lijkstaatsie, eene medaille en een gedenkteecken in de nieuwe kerk te *Amsterdam* vereerd.

* BENTINK (WILLIAM GEORGE FREDERIK CAVENDISH SCOTT), de tweede overlevende zoon des hertogs van *Portland*, in 1802 geboren, trad in Engelsche dienst, in welke hij tot den rang van majoor opklim. Wyl hem echter het eentoonige garnizoensleven in den langen vreedstijd verveelde, verliet hij den militairen stand, en ging in burgerlijke bediening over. De beroemde CANNING (zie dat Art. -*Wbk.*-), die met hem verwant was, vond in BENTINK een' zijner beste geheimsecretarissen, want hij bezat bekwaamheid, wellevendheid, menschenkennis, orde in zijne werkzaamheden en eenen schoonen briefstijl, alle hoedanigheden, die tot eenen zoodanigen post gevorderd worden. Deze betrekking was tevens eene buitengewoon gunstige, om voor hem de staatkundige loopbaan te openen. Gedurende het beheer van CANNING werd hij niet in het parlement gekozen, wel echter werd hij een half jaar later, als opvolger van zijnen vaderlijken oom, lord WILLIAM BENTINK, die tot gouverneur-generaal van *Indië* was benoemd, als afgevaardigde voor *Lyne - Regis*

verkozen, welk op zich zelven niet zeer belangrijk kiesvlek hij van dit tijpstip af tot aan zijnen dood, langer dan 20 jaren vertegenwoordigde. Zonderling is het dat hij alhier 15 jaren bijna onopgemerkt bleef, en het hem regelmatig mislukte, bij de weinige pogingen die hij in het werk stelde, om de opmerksaamheid van het huis tot zich te trekken. Eene oneindig meer dankwaardige werkzaamheid, werd den lord geopend door de betrekking, in welke hij tot den hertog van WELLINGTON en tot ROBERT PEEL stond. BENTINK kon aan beide, en vooral aan den laatste, hunne jegens zijnen oom CANNING aan den dag gelegde vijandschap niet vergeven, want dit gedeelte der torypartij, was hij gewoon te zeggen, had zijnen aanzienlijksten bloedverwanten den dood berokkend. Zijne oppositie tegen de staatkunde van vrijen handel van PEEL kan alzoowel eene opregte en wettige geweest zijn, maar deze tegenstand werd door het lang gekoesterd wraakgevoel over de jegens zijnen oom gepleegde onregtvaardigheden versterkt. Er ontstond eene zoogenaamde protectionisten-partij. Een of twee landjonkers trachtten zich aan het hoofd te stellen. Doch men vond weldra, dat lord GEORGE BENTINK, ondanks zijne vroegere verlatenheid, de eenige man in het lagere huis was, aan wiens leiding de partij zich behoorde te onderwerpen. Persoonlijke vijanden had hij niet, maar zijne staatkundige tegenstanders

zagen met verbazing en verdriet, hoe een zoodanige man, zich trapsgewijze tot hoofd der oppositie verhief. Lord BENTINK geraakte als redenaar en partijhoofd bijna eensklaps in en buiten het parlement tot vermaardheid. Het materieel zijner redevoeringen was voortreffelijk, zijn stijl helder en duidelijk, soms krachtvol en zelfs schilderachtig; maar hij was geen uitkramer van zinspreuken, en nog minder een tooneelspeler; daarom steunde de uitwerking zijner reden enkel en alleen op de wezenlijke en inwendige eigenschappen, welke een lezer, 1000 mijlen van *Londen* verwijderd, even zoo goed en bijna nog beter, met de waarde der tegenovergestelde reden kon vergelijken, als de aanhoorders in het huis zelf; want deze door den partijgeest des oogenblik, of door de gekunstelde rede-neerkunde der voorstanders van handwerk verblind, lieten soms aan de eenvoudig-logische rangschikking van feiten en argumenten, in de voordragten van BENTINK, geen volle regt wederbaren. Welligt droeg ook de omstandigheid, dat hij zich van de strengere partij-bandten vrij hield, er toe bij, om hem in de openbare meening, eene aanzienlijke plaats te verschaffen. Zijne staatkundige leerstellingen waren zeker niet de juiste, doch zijne overtuigingstrouw en consequentie als staatsman werd nooit in twijfel getrokken. Daarbij was hij echter geen zoo hardnekkige partijganger dat hij elk vergelijk verwierp; want

hij ondersteunde bijv. in tegenpraak met de hoogtoren's, de emancipatie der Catholijken, en evenzeer, ten minste in de hoofdzaak, de reformbill. In lateren tijd sprak hij over de emancipatie der joden, alsmede over de bezoldiging door den staat der Catholijke geestelijkheid in *Ierland*. Voor zijne loopbaan en zijn karakter is het verder opmerkenswaardig, dat hij nooit een ministerieel of eenig ander hoog staatsambt bekleedde, dat alzoo zijne hoedanigheden, als praktisch staatsman niet volkomen op de proef zijn gesteld. Hij deed niet weinig voordragten, waaronder zijn voorstel, om uit de staatskas 16,000,000 ponden sterlings te leenen, tot het aanleggen van spoorwegen in *Ierland*, vermelding verdient, en hij bewerkte ook vele veranderingen in de maatregelen, die van zijne tegenstanders waren uitgegaan; maar verreweg het grootste gedeelte zijner parlementaire werkzaamheid, was aan den opwekkenden, doch onvruchtbaren oppositie-arbeid gewijd. Zijne staatkundige vrienden spreidden geleerdheid, schranderheid, welsprekendheid en vrijheidszin ten toon, maar lord BENTINK miste nooit, aan zijne tegenpartij eenen zwaren slag toetebrengen. Niemand heeft in zoo korten tijd zoo vele het ministerie verzwakkende redevoeringen gehouden. Bij het eindigen der zitting van 1848 was hij president der commissie van het lager-huis, over de West-Indische aangelegenheden, en moest zich daarbij den meest

ingespannen arbeid laten welgevallen. Deze inspanningen schijnen ook zijnen dood verhaast te hebben. Hij stierf plotseling, den 21 September 1848, toen hij van zijn landgoed *Welbeck-Abtei*, over het veldpad, zich naar *Thoresby-Park*, het landgoed van den graaf VAN MANOERS wilde begeven. De lijkschouwjury, die bij plotselinge sterfgevallen gewoon is bij een te komen, gaf na opening van het lijk, het volgende verslag: » Door de bezoeking Gods, aan hartkrampen gestorven. »

BENVENUTI (de ridder **PETRUS**), een beroemde schilder, in 1769 te *Arezzo* geboren. De schildering, voorstellende den *marteldood van den H. DONATUS*, welke de hoofdkerk dier stad versiert, begon de roem van dezen kunstenaar, en door een vaderlandsch gevoel, dat hem tot eer verstrekt, vervaardigde hij veel later voor dezelfde kerk zijne *Zegevierende JUDITH in de legerplaats van HOLOFERNES*. Zijne talenten verwierven hem de eervolle en begerde betrekking van directeur der akademie van schoone kunsten te *Florence*. In 1810 was hij een der vier Italiaansche schilders, door keizer **NAPOLEON** aangeduid, ter uitvoering van eene der schilderijen, bestemd om de herinnering zijner overwinningen te vereeuwigen; het onderwerp dat hem ten deel viel, en hetwelk hij met eene bewonderenswaardige bekwaamheid ten uitvoer bragt, was de *Eed der Saksers na den slag van Jena*.

Hij bestuurde de uitgave der *Galleria Riccardiana, Florence, 1822*, gr. in fol. In het volgende jaar werd hij door mevr. **CHARLOTTE LENZONI-MEDICI**, eene vrouw van eene zeldzame verdienste, belast met de versiering van het huis van **BOCCACCIO** te *Florence*, en schilderde in de kamer van den beroemden dichter, een groot schilderstuk op natten kalk, dat voor een zijner meesterstukken wordt gehouden. Een ander *alfresco* van dezen kunstenaar, de *Werken van HERCULES* voorstellende, versiert eene der zalen van het paleis *Pitti*; het was eindelijk aan hem dat het beschilderen van het *Koepeldak der kapel der MEDICISSEN* werd toevertrouwd. De Italiaansche kunst-regters prijzen eenpariglijk in dezen bekwamen meester de nauwkeurigheid der teekening en de sierlijkheid der vormen, vereenigd met een luisterrijk koloriet en een krachtvol ideaal. **BENVENUTI** overleed te *Florence*, in Decemb. 1843. Behalve de reeds genoemde stukken verdienen nog van hem vermeld te worden, de *Vlugt van AENEAS*, en verscheiden goede *portretten*.

BERBIGUIER (**THEODORUS**), een componist, in 1781, te *Caderousse*, in het graafschap *Venaisin* geboren, werd nog zeer jong zijnde in het conservatorium toegelaten, waarin hij verscheiden prijzen behaalde, zoo wel voor zijn fluitspel als voor zijne muzikale compositiën. In 1815, volgde hij **LODEWIJK XVIII** naar

Gend, en werd bij de reorganisatie van het leger tot luitenant benoemd. Eenige jaren later verliet hij de militaire dienst, en wijdde zich van toen af uitsluitend toe aan de beoefening zijner kunst. Hij was als hoogleeraar aan het collegie van *Pontlevoy* verbonden, toen hij, in 1838 overleed. BERBIGUIER heeft een aanmerkelijk aantal stukken nagelaten, voor de fluit alleen, of met accompagnement, zoo als: *Sonaten*, *duo's*, *trios*, *quatuors* en *quartetti's*, *concerto's*, *airs variés* en *fantaisies*. Al zijne voortbrengselen bevelen zich aan, door even zoo sierlijke als liefelijke gezangen, zonder daarom op te houden natuurlijk te zijn, maar vooral door een wijs en welberekend gebruik der moeilijkheden en der schitterende trekken.

* BERCKEL (THEODORUS VAN), een der voornaamste stempelsnijders, te *'s Hertogenbosch*, den 21 April 1739, uit eene deftige burger-familie geboren. Zijn vader leidde hem in zijn vak als goud- en zilversmid op, en wilde hem tevens het teekenen laten leeren: een ervaren teekenaar en kunstschilder onderwees den jeugdigen VAN BERCKEL in de grondbeginselen van het teekenen; doch de knaap toonde daarvoor, ondanks alle vlijt, zoo weinig vatbaarheid, dat men meende het onderwijs te moeten staken; toen eindelijk zijn ingeschapen talent ontwaakte en zijne eerste proeven hoop gaven, dat hij een bekwaam meester in het schilderen zoude worden,

zoo hij zich verder ontwikkelen kon. Doch de vader, aan zijn eerste voornemen getrouw, hield hem aan de werkbank en leerde hem de eerste grepen van het graveerstift; hij ontzag echter geene kosten, als het de ontwikkeling en vordering zijner kinderen gold, en deed hem gedurende een jaar bij eene bekwaam graveur. Gedurende dien leertijd maakte hij zulke snelle vorderingen dat hij weldra zijnen meester op zijde streefde, en later ver achter zich liet. Naar zijne ouderlijke woning teruggekeerd, bleef hij bij zijnen vader werkzaam, tot dat hij in het huwelijk trad, en zelf zich als zilversmid vestigde, terwijl hij zich reeds als een uitmuntend medailleur had doen kennen, door de stadhuispenningen van 1761, 1762, 1763 en 1765, waaruit de kunstkenneren besloten, dat ons vaderland eenmaal een' stempelsnijder zoude bezitten, die onder de bekwaamste mannen in dat vak, eene eervolle plaats zou innemen. VAN BERCKEL beantwoordde ten volle aan deze verwachting. Hij bragt zijne zaken over naar *Rotterdam*, alwaar hij door de liefhebberij, die de Noord-Nederlanders destijds voor het verzamelen van penningen hadden, ruime gelegenheid vond, om proeven van zijn talent te geven. Zijn roem verspreidde zich ook weldra buiten 's lands, zoo dat hij in 1776, in den ouderdom van 37 jaren, door hertog KAREL van *Lotharingen* uitgenoodigd werd, om zich met ter woon te *Brussel* te vestigen.

Weldra bespeurde men aan de sierlijk uitgevoerde geldstukken dat VAN BERCKEL aan de Brabantsche munt werkzaam was. Een der fraaiste medailles van zijne hand is de gedenkpenning met het borstbeeld van zijnen doorluchtigen MECENAS. Maar ondanks de hooge bescherming, welke hij onder dien kunstminnenden vorst te *Brussel* genoot, bleef *Holland* hem echter steeds dierbaar; het schijnt dat hij buiten hetzelfde die voordeelen niet erlangde, welke hij meende, dat hem in zijn vaderland zeker zouden zijn te beurt gevallen. Tijdens de Belgische omwenteling, in 1789, vervaardigde hij de door fraaiheid bekende munt dezer nieuwe republiek. De uitstekend door hem gegraveerde Belgische driegulden- en goudstukken van 1790, met de wapens van al de Zuid-Nederlandsche provinciën, zijn bij de penningkundigen zeer gezocht. Bij den inval der Franschen in *België*, in 1792, week hij met zijn gezin eerst naar 's *Hertogenbosch*, en kort daarop naar *Xanten*, alwaar zijn broeder GJSBERTUS JOSEPHUS (in 1837 in 87jarigen ouderdom overleden) en zijn zoon THEODORUS DOMINICUS, kanoniken der kappelkerk waren. Naar *Weenen* vertrokken, werd hij als tweede graveur aan de keizerlijke munt geplaatst, en kreeg eindelijk een pensioen, dat weinig geëvenredigd was aan zijne verdiensten. In 1803 begaf hij zich weder naar zijne geboorteplaats; zijn broeder Dr PETRUS JOSEPHUS, zag hij in aanzienlijke

stedelijke betrekkingen schitteren: hij werd in 1808, na alvorens lid te zijn geweest der municipaliteit en later van het gemeentebestuur, door koning LODEWIJK tot burgemeester van 's *Hertogenbosch* benoemd, welke betrekking hij met eer en lof vervulde, tot aan de inlijving van *Noordbrabant* in *Frankrijk*. THEODORUS overleed den 19 September 1809. Men vindt eene lijst der door hem over de 100 gegraveerde munten en gedenkpenningen in den *Messageur des sciences et des beaux arts*, *Gent* 1829 en 1830 en in VAN DER CHJJS, *Tijdschrift voor munt- en penningkunde*, 1.^e dl.

* BERENHORST of BÄRENHORST (GEORGE HENDRIK VON), een bekende schrijver voor den militair stand, die op het einde der achttiende eeuw eene belangrijke plaats in de krijgslatterkunde van *Duitschland* innam, was een natuurlijke zoon van vorst LEOPOLD I, van *Anhalt-Dessau* en werd den 26 October 1733, te *Sandersleben* aan de *Wipper* geboren. In 1748, in Pruisische dienst getreden zijnde, woonde hij den zevenjarigen oorlog, het eerst in den generaal-staf van prins HENDRIK bij. In 1761, nam hij zijn ontslag, wijl zijne verdiensten niet genoeg erkend werden, en trok naar *Dessau* terug, om aldaar voor de wetenschappen te leven. Van daar vergezeld hij prins HANS JÜRGE van *Dessau* in de jaren 1765—1768, op deszelfs reizen naar *Italië*, *Frankrijk*, *Engeland* enz. en kwam in 1777

den post van president der vorstel-
lijke rekenkamer, hofmaarschalk
en slot-kapitein en in 1780 dien
van eersten onderwijzer van den
16jarigen erfprins FERDINAND,
aan wiens opvoeding en verdere
ontwikkeling hij een werkzaam
aandeel nam. In 1790 verliet hij,
het openbare leven moede zijnde,
ook de Dessausche hofdienst,
en hield zich verder enkel met
letterkundige werkzaamheden
bezig. Hij overleed te Dessau,
den 30 October 1814. Zijne
voornaamste schriften zijn: 1.º
*Betrachtungen über die Kriegs-
kunst, ihre Fortschritte, Wider-
sprüche und ihre Zuverlässigkeit*,
3 afdeelingen, Leipzig, 1797
tot 1799. BERENHORST bewees
in dit werk, dat de theorie tot
dusverre zoo gebrekkig was
geweest, dat de praxis bijna
altijd had moeten mislukken,
en was daardoor een voorlooper
van BULOW, die later zijn lot,
om voor eenen *Theoreticus* en
invoerder van nieuwigheden ge-
houden, en als zoodanig dikwerf
aangevallen te worden, deelde.
Zoo schreef MASSENBACH in 1802.
*Betrachtungen über einige Un-
richtigkeiten in den Betrachtun-
gen, u. s. w.*, en dwong hem
daardoor tot de noodzakelijke
2.º *Randglossen zu den Betrachtun-
gen*, Leipzig, 1805; — 3.º
Aphorismen, Leipzig, 1805,
een minder belangrijk geschrift,
dan de beide voorgaande; — 4.º
verscheiden *Verhandelingen*, in
ARCHENHOLZ' *Minerva*, en andere
letterkundige bladen.

* BERG (FRANZ.), den 31 Ja-
nuarij 1753 te Frankenhäusen

geboren, studeerde te Würz-
burg, werd in 1777 priester, in
1779 dom-kapellaan, in 1785
hoogleraar der kerkelijke ge-
schiedenis aan de universiteit
aldaar, in 1797 geestelijke
raad, en in 1809 gepensioneerd;
in 1811 weder als hoogleraar
in de algemeene geschiedenis
aangesteld, overleed hij den 6
April 1821. BERG behoort tot
de betere Catholieke kanselrede-
naars, van de 2.^e helft der 18.^e
eeuw, en tracht als zoodanig
in zijne *Zeitpredigten*, de pligten
te ontwikkelen welke rede en
christendom aan de meer be-
schaafde en verlichte standen,
bij de burgerlijke onlusten, in
het laatste *decennium* der vo-
rige eeuw, voorschreven. Te
dien einde spoorde hij, langs
wetenschappelijke, zedekundige,
godsdienstige en staatkundige
wegen de oorzaken op der ver-
warringen, welke welligt in de
beide genoemde standen, mogten
worden aangetroffen. Genoemde
Zeitpredigten werden nog over-
troffen door zijne *Trauerreden*
waaronder vooral die op den
wij-bisschop VON GEBSEL, als
voorbeeld eener mannelijke
en krachtvolle lofrede uitmunt.
Ook is BERG in de geschiedenis
der wijsbegeerte bekend door
zijne *Epikritiek der Philosophie*.
Die *Zeitpredigten*, verschenen te
Würzburg in 1793, in 8.vo in
het licht, en de overige werken
van BERG te Jena, 1795.

BERGERIE (JOANNES BAPTISTA
ROUGIER DE LA), een landbouw-
kundige, in 1757, te Bonneauil
(Fr. dep.^t Haute-Vienne) gebo-

ren, en den 13 September 1836 overleden, gevoelde zich reeds in zijne jeugd door eene onwederstaanbare neiging tot de beoefening der akkerbouwkunde medegesleept. Tijdens de ornwenteling, waarvan hij met beradenheid de beginselen aannam, werd hij tot lid der gemeente van *Parijs* benoemd. Tot de wetgevende vergadering afgezonden, stemde hij er steeds met de gematigde partij, en hield zich, onder afwachting van betere tijden, op het einde der zitting verwijderd. In 1793 met het onderzoek der vijvers en moerassen van *Frankrijk* belast, deed het verslag, hetwelk hij van dit onderzoek in het licht gaf, zien, hoe zeer hij deze gewigtige taak begrepen, en hoe wel hij dezelve vervuld had. Na den 18 brumaire tot prefekt van het *Yonne-dep.*^t benoemd, toonde hij evenzeer een goede bewindhebber te zijn; hij was daarenboven correspondent van het instituut (akademie van wetenschappen, afdeling: landhuishoudkunde). ROUGIER DE LA BERGERIE is een dier mannen, welke zich sedert het begin dezer eeuw, in *Frankrijk*, het meest met den vooruitgang der landbouwkunde hebben bezig gehouden. Zijne geschriften zijn zeer talrijk; men onderscheidt voornamelijk: 1.º *Recherches etc.* (*Nasporingen der voornaamste*

misbruiken, welke zich tegen de ontwikkeling van den landbouw verzetten), een werk, in 1787, aan koning LODEWIJK XVI aangeboden; — 2.º *Essai etc.* (*Proeve over den handel en den vrede*), in derzelve betrekking tot den akkerbouw beschouwd; — 3.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling over het aankweeken, den handel en het gebruik van Fransche hennip en vlas*), voor de zeevaart en de kunsten; — 4.º *Sur etc.* (*Over het misbruik der ontginning*); — 5.º *Les géorgiques etc.* (*De Fransche landgedichten*), een dichtstuk; — 6.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der Fransche landbouwkunde*); — 7.º *Projet etc.* (*Ontwerp van wetboek voor den akkerbouw*); — 8.º *Les forêts etc.* (*De wouden van Frankrijk*), derzelve betrekking met de luchtstreken en de orde der jaargetijden, met den bloei des akkerbouws en der nijverheid; eindelijk 9.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis van den akkerbouw der Galliërs*), vóór CAESAR. Deze beide laatste werken hebben vooral de aandacht gevestigd. ROUGIER DE LA BERGERIE heeft ook krachtdadig medegewerkt aan de *Annales d'agriculture* en aan het 10.º dl. van den *Cours d'Agriculture* door den abbé ROZIER.

BERGIER (NICOLAAS SILVESTER) — (*).

(*) De bezorgers der nieuwste uitgave van DE FELLER's Woordenboek enz., in het oorspronkelijke, hebben gemeend, eene verwijting, door DE FELLER den abbé BERGIER toegevoegd, en in de Nederduitsche uitgave, 4 dl. bladz. 134, 1.º kolom voorkomende, door de volgende aanteekening te moeten toelichten:

BERNADOTTE. — Zie KAREL XIV, koning van Zweden.

BERNARD. DE GIRMONT (dom),

den 23 Junij 1758, in Lotharingen, uit eene adellijke familie geboren, legde zijne geloften af in de abdij van Morimont, di-

» Men ziet dat DE FELLER alhier aan den vromen en geleerden schrijver van het Godgeleerd Woordenboek (Dictionnaire théologique) twee vrij ernstige verwijtingen doet: de eerste van in hetzelfde erkende dwalingen of vooroordeelen te sparen; de tweede van zich verbonden te hebben met de encyclopedisten, en veel kwaad te hebben gesticht, door eene zuivere en heilige leer, met hunne losbandige en goddelooze leerstellingen zamen te voegen.»

» Betrekkelijk het eerste verwijt, dat niets bepaalds bestemt, vragen zeer reztzinnige godgeleerden, welke de dwalingen zijn, die hij heeft gespaard, en in welke artikels van zijn Woordenboek men dezelve kan vinden. Zeer zeker, kan men den grooten man niets anders verwijten, dan van in onderwerpen, welke aan de nasporingen der schoolgeleerden zijn overgelaten, gevoelens te hebben omhelsd, welke men niet met hem deelt; maar dit is zeker niet de dwaling sparen of ontzien, en met haar een verdrag aangaan.»

» Wat zijne verbindtenis met de encyclopedisten betreft, zoo kan dezelve in de oogen der beraden geesten geenszins voor eene stilzwingende goedkeuring hunner onderneming of hunner geschriften doorgaan; zij waren bekend, en BERGIER was het niet minder. Het was aan niemand onbekend, dat de encyclopedisten, als vijanden der godsdienst, zich door de vereeniging hunner pogingen voorstelden, om aan dezelve gelijktijdig en op alle punten doodelijke slagen toetebrengen. Men wist evenzeer dat de priester een harer moedigste en onverschrokkenste verdedigers is. Alles strekt dus om te vooronderstellen, dat BERGIER bij zijne toetreding tot deze associatie, niet de encyclopedisten in aanzien brengen, maar zich in staat stellen, wilde om door in hunne gelederen te vechten, nadrukkelijker zijne wapens tegen hen aantewenden; dat hij wilde beletten, dat de heilige ark des nieuwen verbonds ontheiligd werde, dat de wetenschap Gods, in de H. Schrift en overleveringen vervat, onwaardiglijk werde ten toon gesteld, in één woord dat men de godsdienst, welke de hemel aan de aarde tot stichting en heil van allen heeft gegeven, dede dienen tot ergernis en ondergang van velen. Ook heeft hij in deze gedrogtelijke verzameling, waarin eene helsche kunst behendiglijk de logen, de goddeloosheid en de ondeugd met de geschiedenis, de wetenschappen en de kunsten heeft weten te vermengen, het geneesmiddel naast het vergif weten te plaatsen; en de gezonde en lichtgevende leer van zijn Woordenboek heeft er wellicht verscheiden genezen, welke door de bederfelijke leerstellingen, der overige deelen der encyclopedie doodelijk gekwetst waren. Indien men dus alles oordeelkundig weegt, zoo had zijne verbindtenis met de encyclopedisten, niet dan aannemelijke beweegredenen, en wij willen gaarne gelooven (helgene wat ons verzekerd is), dat hij tot dien stap door de meest godsdienstige mannen, en in het bijzonder door Mgr. den aartsbisschop van Parijs was aangespoord.»

oeces van *Langres*. Door de omwenteling uit zijn klooster verdreven, vereenigde hij zich in 1798, met de trappisten, die zich te *Darfeld*, in *Westfalen* gevestigd hadden. Dom BERNARD, naar *Frankrijk* teruggezonden op een tijdstip dat de keizer den religieuzen-instellingen gunstig scheen, was eenigen tijd aan het hoofd der kleine communitieit, in het woud van *Senart* opgericht, maar dat zich niet kon handhaven. In 1814, werd hij door zijnen overste gelast, om in dat land een klooster te stichten, hetwelk een vrome leek aanbod te begiftigen. Hij kocht eene oude priorij der Genevevanen, *Port-Ringard* en later *Port-du-Salut* genaamd. De trappisten namen den 21 Februarij 1815, bezit van dit nieuwe klooster. Dom BERNARD was de eerste overste deszelven, hij had nog slechts vier paters en tien leekbroeders bij zich, doch het getal vermeerderde weldra. Later is dit gesticht tot eene abdij verheven, waarvan dom BERNARD tot abt werd verkozen. Men onderhield te *Darfeld* en in de kloosters, welke er van afhingen, grootere gestrengheden, dan die der oude trappisten; maar bij een *rescript* van den 10 October 1818, aan dom BERNARD gerigt, magtigde Pius VII, de religieuzen van *Port-du-Salut*, om zich tot de regels van den abt DE RANCÉ te bepalen, als meer bestaanbaar met de menschelijke zwakheid, dan hetgene te *Val-Sainte*, in eene opwelling van ijver was ingevoerd. Dom BERNARD over-

leed plotseling in de maand Augustus 1834.

BERNARD (SIMON), minister van oorlog in *Frankrijk*, in 1779 te *Dole* geboren, was de geliefkoosde kweekeling van den abbé JANTET (zie dat Art.). Bij het verlaten der polytechnieke school, in het corps der genie opgenomen, werd hij in *Italië* en in *Duitschland* werkzaam gesteld. In 1809, met de versterking van het door de Engelschen bedreigde *Antwerpen* belast, maakte hij van die stad een der onverwinnelijke bolwerken des keizerrijks. In 1813 kolonel der genie zijnde, klom hij, in den gedenkwaardigen veldtocht van dat jaar op tot den rang van divisie-generaal, en werd door den keizer tot een zijner adjudanten verkozen. Bij de terugkomst van NAPOLEON, directeur van zijn topographisch kabinet zijnde, volgde hij hem naar *Waterloo*, en verliet hem eerst na zijne inscheeping te *Rochefort*. Van zijne betrekkingen ontslagen, kwam hij te *Dole* terug, en op het einde van 1816 verkreeg hij van den koning de vergunning, om naar de *Vereenigde Staten van Amerika* over te steken, alwaar zijn roem als een der bekwaamste krijgshouwkundigen van *Europa* hem reeds was vooruitgegaan. Tot president der commissie van openbare werken benoemd, deed hij van 1824 tot 1830, zoo wel ter verdediging des lands, als ter verbetering van deszelfs binnenlandschen handel, de grootste werken uitvoeren, waarvan de heer POUSSIN, een beroemd

officier der genie, in 1834, in 4.to, de *Beschrijving* heeft in het licht gegeven. Na de Julij-omwenteling in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij tot adjudant des konings, pair, en bij de menigvuldige kabinets-veranderingen, tweemaal tot minister van oorlog benoemd. Zoowel wegens zijne beginselen als wegens zijne inborst, vreemd aan de hartstogtelijke worstelingen der tribune en aan de kuiperijen, welke de grondslag der vertegenwoordigende besturen schijnen te zijn, haastte zich BERNARD, die de portefeuille, enkel uit gehoorzaamheid aan den koninklijken wil had aangenomen, tot tweemaal, om dezelve, wanneer zij teruggevraagd werd, weder overtegeven. Eindelijk meende hij, na een veertigjarig werkzaam leven, eenige aanspraak op rust te hebben, en hij stelde zich voor om naar zijne geboorteplaats terugtekeeren, toen hij den 5 November 1839 te *Parijs* overleed. De graaf MOLÉ heeft in de kamer der pairs zijne lofrede uitgesproken (*Moniteur*, 1840, blz. 348—349).

* BERNARDES (DIOGO DE), te *Ponte da Barca*, aan de rivier *Lima*, welke hij in verscheiden *Idyllen* en *Brieven* bezong, geboren, was Portugeesch gezant te *Madrid*, en nam deel aan den slag van *Alcacer Kebir*, waarin hij krijgsgevangen werd gemaakt. BERNARDES was een uitstekende dichter; en al mag ook aan zijne gedichten verscheidenheid, en aan zijne taal volheid mangelen, zoo zal hem

toch de liefelijkheid zijner voordragt en eene zekere zachte zwaarmoedigheid, eene roemvolle plaats op den Portugeesch-zangberg verzekeren. Zijne godsdienstige gedichten zijn vol kinderlijke vroomheid. Hij overleed kort na zijne bevrijding uit de gevangenschap, in 1596.

* BERNARDES (AGOSTINHO DA CRUZ), broeder van den voorgaande, werd in 1520 geboren, zijn vader bragt den veel belovenden jongeling aan het hof van den infant, *dom DUARTE*, als page in betrekking. Door velerlei beroepsbezigheden overladen, vervaardigde hij echter een aantal uitstekende geschriften, zoowel godgeleerde als geschiedkundige, deels in de Latijnsche, deels in de Portugeesche taal. Onder de eerste komen vooral in aanmerking: *Homiliën op de evangeliën der feestdagen* (*Platicas sobre evang. festival*); onder de laatste: *Geschiedkundige aanmerkingen betrekkelijk de kerkvergadering van Trente*. — Eene volledige uitgave zijner Latijnsche geschriften verscheen onder den titel van: *Bartholomæi a Martyribus opera omnia, Toleti, 1731*. BERNARDES overleed in 1590, in het klooster te *Vianna*, waarin hij zich acht jaren vroeger had begeben. Het merkwaardige leven van dezen zeldzamen man, dien CLEMENS XIV, in 1773 zalig verklaarde, is beschreven door LUIZ DE SOUZA.

BERNAUER. — Zie AGNES BERNAUER. -Wbk.-

BERNSTORFF (JOHANN HARTWIG ERNST, graaf von), minister van staat in *Denemarken*, te *Hannover* den 13 Mei 1713 geboren, toonde zich deze betrekking waardig, door het veel omvattende zijner inzigten en zijnen ijver voor het geluk der Denen. Na de aandacht van het Deensche bestuur op zich te hebben getrokken, werd hij tot verschillende gezantschappen gebruikt, en door FREDERIK V aan het hoofd der buitenlandschê aangelegenheden geplaatst. Gedurende den zevenjarigen oorlog volgde hij een onzijdigheids-stelsel, dat den handel en den inwendigen voorspoed van *Denemarken* begunstigde. Hij sloot ook verscheiden voordeelige verdragen of uitwisselingen met *Rusland*, en maakte een einde aan de langdurige geschillen, betrekkelijk het regt van opperleenheerschappij van het *Holsteinsche* huis op de stad *Hamburg*. BERNSTORFF moedigde te gelijkertijd de fabrieken, den handel, den landbouw, de kunsten en wetenschappen aan; eindelijk liet hij de boeren zijner domeinen, die, zoo als de meeste in *Denemarken*, aan eene soort van lijfeigenschap onderworpen waren, vrij verklaren. Eene in de nabijheid van *Kopenhagen* te zijner eer opgerigte zuil getuigt van de openbare erkenenis. Hij eindigde zijne loopbaan den 19 Februarij 1772. — ANDREAS PETER BERNSTORFF, zijn neef, die mede tot het ministerie kwam, onderscheidde zich, even als hij, door de wijze maatregelen, die

hij voor de regering des lands voorstelde; hij was het, die *Denemarken*, in 1778, tot de gewapende onzijdigheid deed toetreden. Hij hield niet op zich, tot op zijne laatste oogenblikken, met de belangen van den Staat bezig te houden, en overleed den 21 Junij 1797.

BERRYER (L. N.), in 1757, te *St. Menehould* (Fr. *Marne-dep.*^t) geboren, bekleedde, na in 1778 als advokaat bij het parlement van *Parijs* te zijn aangenomen, eene eervolle plaats in de pleitzaal, toen de omwenteling uitborst. Onder het schrikbewind en de verschillende regeringen, die elkander tot aan het keizerrijk opvolgden, hield hij zich verscholen, alstoen werd hij advokaat der thesaurie en van den raad der gevangennemingen, en niet lang duurde het, of hij nam eene plaats in onder de meest geachte regterlijke redenaars. De verdediging van den maire van *Antwerpen*, door de jury vrijgesproken, doch bij een keizerlijk besluit voor eene andere regtbank betrokken, strekte hem vooral grootelijks tot eer. Toen na de gebeurtenissen van 1815, de maarschalk NEX voor het hof der pairs werd betrokken, verkoos deze hem als verdediger zijner hopelooze zaak (zie NEX -*Wbk.*-); en in het volgende jaar ontsluijverde hij, in de zaak van FAUCHE-BOREL tegen PERLET, al de omstandigheden eener, zelfs in de jaarboeken der policie, ongehoorde misdaad (zie FAUCHE). De zorgen, welke

hij te gelijktijd aan de belangen der orde van *Malta* toewijdde, werden door het kruis dier orde beloond. Door de jaren genoodzaakt om de pleitzaal te verlaten, en zich enkel tot zijn studeervertrek te bepalen, wijdde hij alsnu zijnen tijd toe aan de samenstelling van zeer schatbare werken, zoo als: 1.º *Dissertation etc. (Algemeene verhandeling over den handel in Frankrijk, deszelfs tegenwoordigen toestand en wetten)*, Parijs, 1829, in 8.vo Deze verhandeling moest tot inleiding dienen aan eene andere *over het handel-regt te land en ter zee*, welke omstandigheden hem echter belet hebben in het licht te geven; — 2.º *Souvenirs etc. (Herinneringen, van 1774 tot 1838)*, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; dit is eene geschiedenis der pleitzaal van *Parijs*, sedert 1789, welke met zeer veel nut kan worden geraadpleegd; maar de voornaamste titel van *BERRYER*, den 26 Junij 1841, te *Parijs* overleden, is ontegensprekelijk, de vader te zijn geweest van, en door zijne lessen en voorbeelden gevormd te hebben, den grootsten redenaar, dien *Frankrijk* thans (1850) nog bezit, en op wien het zich met regt verhoovaardigt.

BERTAZOLLI (FRANCISCUS), den 1 Mei 1754, te *Lugo* in *Romagna*, geboren, maakte zijne studiën aan de universiteit van *Bologna*, en werd kanonik der collegiale kerk van *Lugo*. Pius VII, toenmaals bisschop van *Imola*, verbond hem aan zich in het bestuur van dat diocees.

Deze Paus benoemde hem later tot aartsbisschop van *Efeze*, kanonik van de H. *MARIA de Meerdere* en tot zijnen geheimen aalmoezenier. Na den inval der Franschen in *Rome* in 1806, werd deze prelaat naar *Frankrijk* gevoerd, alwaar hij de gevangenschap van den Opperherder deelde. Hij ontving het purper in het consistorie van den 10 Maart 1823. LEO XII belastte hem met verscheiden hooge bedieningen. In 1828 werd **BERTAZOLLI** tot bisschop van *Pa-lestrina* benoemd. Hij overleed plotseling den 7 April 1832.

BERTIN (PETRUS JOZEF), een geleerde geestelijke, te *Amiens* den 24 Februarij 1748 geboren, studeerde in het Jesuiten-collegie dier stad; en nog was zijne opvoeding niet voltooid, toen die maatschappij in *Frankrijk* vernietigd werd. In het begin van 1779 werd **BERTIN** benoemd tot principaal van het collegie van *Abbeville*, en in 1787, tot kanonik der Stiftkerk van den H. *WULFRANUS*, in dezelfde stad. Nadat de omwenteling hem genoodzaakt had zijn vaderland te verlaten, nam hij de wijk naar *Engeland*; en kort na zijne aankomst te *Londen* gaf hij *Geschiedkundige Tabellen* in het licht, welke, zegt men, aan die van *LAS-CASES* tot model hebben gediend. Na zich door bijzondere lessen op eene voordelige wijze te hebben doen kennen, verkreeg hij den leerstoel der Fransche taal aan de universiteit van *Oxford*, en weldra telde hij onder zijne kwee-

kelingen jonge lieden der eerste familiën van *Engeland*. Hij had de eer er *LODEWIJK XVIII* en de koninklijke familie te ontvangen, die hem van *Hartwell* kwamen bezoeken. Na de restauratie, deed hij afstand van zijnen leerstoel, en de curatoren van *Oxford* gaven hem een bewijs hunner achting door hem den doctoralen titel te verleenen. Het was eene nieuwigheid dat een dergelijke titel door eene Anglikaansche universiteit aan eenen catholijken priester werd opgedragen, en men kan weinig dergelijke voorbeelden tellen. De abbé *BERTIN*, in *Frankrijk* teruggekeerd zijnde, nam de nederige bedieningen van administrateur van het collegie van *Abbeville*, en van president der commissie van het lager onderwijs aan. Hij nam deel aan de oprigting der scholen van de christelijke broeders, en aan andere goede werken. Zijne gewone spaarzaamheid stelde hem in staat, om aan zijnen geest van liefdadigheid te voldoen, en toen de bisschop van *Amiens* hem een kanonikaat in zijne hoofdkerk schonk, nam hij het enkel aan, als een middel om zijne aalmoezen te vermeerderen. De abbé *BERTIN* overleed den 28 April 1830. Zijne Werken (*Œuvres*), door M. C. O., met eene levensschets van den schrijver, in het licht gegeven, *Parijs*, 1832, 2 dl.ⁿ, in 12.mo, bestaan uit godsdienstige en letterkundige verhandelingen. Het 1.e dl. bevat er zeven, waarvan de voor naamste zijn de *Lofreden op den*

heiligen VINCENTIÛS VAN PAULA en op den *H. BERNARDÛS* enz.; het 2.^e acht, waarvan zes bij uitdeelingen van prijzen: *over de wetenschap; over het nut der tucht in de opvoeding; over de kunst om talenten te onderscheiden en dezelve aantewenden; over de noodzakelijkheid om in werken des geestes belangstelling op te wekken; over de zeden en over het gevaar der slechte betrekkingen*; en eene Rede in het Latijn *over de broederlijke eendragt*. De uitgever heeft aan het einde eene verklaring gevoegd van het kapittel van den *H. WULFRANUS van Abbeville*, den 31 Decemb. 1790; toen de vernietigings-besluiten der constituerende vergadering in uitvoering werden gebracht, aan het distrikt aangeboden. Deze verklaring, welke men den abbé *BERTIN* toeschrijft, draagt het kenmerk eener groote gematigdheid.

BERTIN de Oude (*LODEWIJK FRANCISCUS*), te *Parijs*, den 15 December 1766 geboren, werd voor den geestelijken staat bestemd, waarvan de omwenteling hem echter noodzaakte aftezien. Sedert 1793 werkte hij mede aan de redactie van verscheiden dagbladen, bijzonder aan die van den *Eclair*, waarin hij, niet zonder moed, doch met betamelijke gematigdheid, de revolutionnaire denkbeelden aarandde. Na den 18 brumaire, legde hij, gezamenlijk met zijn broeder, het *Journal des Débats* aan, dat door de begaafdheid

van deszelfs hoofd-redacteuren en de wijsheid der beginselen, zich weldra onder alle andere bladen deed onderscheiden. In het jaar 9 (1800) in eene beschuldiging van koningsgezindheid gewikkeld, werd hij gedurende negen maanden in den *Tempel* opgesloten, en daarna naar het eiland *Elba* verbannen; hij verkreeg echter later de vergunning, om in *Italië* te verblijven, en kwam eerst in 1805 te *Parijs* terug. Hij had den eigendom behouden van het *Journal des Débats*, dat sedert 16 Januarij 1805 *Journal de l'empire* was geworden; maar in 1811 werd hij er door eene willekeurige acte van beroofd, en dit dagblad, het half-officieele blad der regering geworden, werd eerst bij de restauratie aan deszelfs wettige eigenaars teruggeven, en nam den 30 Maart 1814, zijnen ouden titel weder aan. Bij de terugkomst van NAPOLEON in 1815, volgde BERTIN den koning naar *Genè*, en, reeds den 8 Julij daaropvolgende, belastte hij zich weder met de redactie van het *Journal des Débats*, waarvan de staatkundige beginselen, in alle tijdvakken niet dezelfde zijn geweest. In 1829, wegens een artikel, waarin de schrijver den koning beklagde, van met raadslieden omringd te zijn, die, daar zij het gevaar van den toestand niet inzagen, er hem niet voor konden behoeden, voor de regtbank van correctioneële politie betrokken, werd hij veroordeeld; doch in hooger beroep vrijgesproken. Na de omwenteling van 1830, die hij in

zijn dagblad als onvermijdelijk had aangekondigd, indien het koningschap niet van rigting veranderde, sloot de directeur van het *Journal des Débats*, na eenige weifeling zich bij de nieuwe orde van zaken aan. BERTIN de Oude overleed den 13 Septb. 1841. In zijne jeugd had hij een drietal romans uit het Engelsch in het Fransch vertaald.

BERTIN DE VAUX (PETRUS LOUWÉWIJK), broeder van den voorgaande, in 1771, te *Parijs* geboren, werkte, even als hij, mede aan de redactie van verscheiden koningsgezinde dagbladen, en was medegrondlegger en eigenaar van het *Journal des Débats*. In 1801, rigtte hij eene wisselbank op, en werd in 1805 verkozen tot regter in de regtbank van koophandel, waarvan hij gedurende verscheiden jaren den post van vice-president waarnam. In 1815, lid van de kamer der afgevaardigden zijnde, werd hij bijna even zoo spoedig, tot algemeen-secretaris van het ministerie van politie benoemd; doch hij behield dezen post slechts korten tijd. In 1820, als afgevaardigde van het dept. *Seine-en-Oise* verkozen, werd hij weldra het hoofd eener systematische oppositie tegen het ministerie, des te ergerlijker, daar men aan zijne opregte verkleefdheid aan de monarchie niet kon twifelen. Door het zelfde departement in 1824 herkozen, aanvaardde hij den post van staatsraad, terwijl de heer DE CHATEAUBRIAND tot het ministerie overging; maar hij haastte zich

denzelven nederteleggen, bij het ontslag van zijnen edelen vriend, en hervatte zijne worsteling tegen de ministers, waarvan hij de misslagen en dwalingen in verscheiden belangrijke redevoeringen ten toon spreidde, terwijl hij openlijk verklaarde, dat hunne volharding in het door hun aangenomen stelsel de monarchie zou te gronde helpen. In 1827 weder in den staatsraad gekomen, verliet hij denzelven op nieuw in 1829. Na de Julij-omwenteling aanvaardde hij den post van gezant bij den koning der *Nederlanden*; kwam weder in den staatsraad, en werd in 1832 tot pair verheven. Hij overleefde slechts eenige maanden zijnen broeder, dien hij teederlijk beminde, en overleed te *Parijs*, den 21 April 1842, den roem nalatende van een' bekwaam' financier en een vermaard' publicist.

BERTON (JOANNES BAPTISTA), veld-maarschalk, in 1774, te *Francheval*, bij *Sedan*, uit eene burgerlijke familie geboren, kwam in den ouderdom van 17 jaren, in de militaire school van *Brienne*, en werd in 1792, tot tweeden luitenant in het Ardenner-legioen benoemd. Hij maakte met dat corps de veldtogten van het leger van *Sambre en Maas* mede, en verkreeg den rang van kapitein. Hij onderscheidde zich bij verschillende gelegenheden, voornamelijk in den slag van *Friedland*, waarin hij gewigtige diensten bewees. Hij begaf zich vervolgens naar

Spanje, en na den slag van *Spinosa*, stelde de maarschalk VICTOR, bij de monsterring van *Burgos*, hem aan BONAPARTE voor, als den eersten eskadronschef des legers in moed en beleid. Kort daarna werd hij tot staf-chef, en eindelijk tot veldmaarschalk benoemd. Het is in deze hoedanigheid, dat hij, op den 10 April 1814, in den slag van *Toulouse*, met vele onderscheiding het bevel voerde over eene brigade. Na de restauratie, werd de generaal BERTON op halve soldij gesteld. Gedurende de honderd dagen trad hij echter weder in activiteit, en voerde in den slag van *Waterloo* het bevel over eene brigade. Zich, na de terugkomst des konings, weder naar *Parijs* begeven hebbende, werd hij in hechtenis genomen en in de *Abbaye* vijf maanden gevangen gehouden; zonder gevonnisd te zijn, werd hij echter in vrijheid gesteld. Men zag hem alstoen de partij der oppositie kiezen, en achtereenvolgend verscheiden geschriften in het licht geven, die hem van de controles der krijgsmagt deden schrappen. Niet lang duurde het of hij wikkelde zich in eene zamenspanning tegen het gouvernement, en op den 24 Maart 1822, stak hij te *Thouars* den standaard des opstands op, proclameerde een provisioneel bestuur, en begaf zich op weg naar *Saumur* met een honderdtal voetgangers en vijf-en-twintig ruiters, waarbij zich onderweg eenige personen der naburige dorpen voegden. Het berigt

daarvan kwam weldra ter kennis van de overheden van *Saumur*, die oogenblikkelijk maatregelen van verdediging namen; en daar BERTON de hoop moest opgeven, om zich van het kasteel meester te maken, dat de stad bestrijkt, zoo besloot hij tot den terugtogt, en wilde zich weder naar *Thouars* begeven; maar reeds had men maatregelen genomen, om zijnen terugtogt derwaarts te beletten. Toen namen eenige der aanvoorders de vlugt, en BERTON dwaalde verscheiden dagen rond in de departementen der *Beide-Sèvres* en der *Neder-Charente*. Eindelijk verdween hij: men dacht dat hij zich naar *Spanje* had begeven, toen men vernam dat hij te *Laleu*, gemeente van *St. Florent*, op het buitengoed van den notaris DELALANDE, was in hechtenis genomen, door den onder-officier der karabiniërs WOLFEL, die, om hem des te gemakkelijker te kunnen overrompelen, den schijn had aangenomen van deel te willen nemen aan zijne ontwerpen. BERTON werd naar *Saumur* gevoerd, en van daar naar *Poitiers*, alwaar hij met vijf zijner medebeschuldigten, waarvan twee bij verstek, door het hof van assises ten dood werd veroordeeld; twee-en-dertig werden er tot gevangenisstraf veroordeeld. BERTON voorzag zich in cassatie, doch het vonnis werd bevestigd, en den 5 October 1822, door de guillotine ten uitvoer gebracht. Behalve de brochures, waardoor hij in ongenade verviel, heeft hij nog

medegewerkt aan de *Minerve Française*, aan de *Annales des faits et sciences militaires*, en aan het werk getiteld: *Victoires et conquêtes des Français*.

BERTON (HENDRIK MONTAN), een toonkunstenaar te *Parijs*, den 17 September 1767 geboren, openbaarde reeds als kind den gelukkigsten aanleg, en werd in den ouderdom van dertien jaren als vioolspeler in de opera toegelaten. Bij de oprigting van het conservatorium, werd hij tot hoogleeraar der harmonie bij hetzelfde benoemd; in 1808 werd hij bij de muziek-akademie zang-directeur. In 1815, lid van het instituut geworden, werd hij er wegens zijne staatkundige gevoelens kort daarna weder uit verwijderd, en van zijne verschillende betrekkingen door eenen maatregel beroofd, waarvan de omstandigheden de strengheid wel verklaren, maar niet regtvaardigen. In 1817 verving hij echter MEHUL (zie dat Art. -*Wbk.*-) in het conservatorium en MONSIGNY bij het instituut. In 1815 had hij in het licht gegeven eene *Verhandeling over de harmonie*, gevolgd door een *Woordenboek over de accoorden*, 4 dl.ⁿ, in 4.to In 1819, verscheen er van hem het *Spel der harmonische precludiums*, in fol., twee werken, die zijnen roem nog vermeerderden, welke sedert 1798 door zijne klucht-opera *Ponce de Leon* reeds genoegzaam gevestigd was. BERTON is te *Parijs*, den 23 April 1844

overleden. Weinig componisten hebben meer roem behaald en verdiend. Zijn stijl is in het algemeen zuiver, en zijne harmonie naauwkeurig en verheven. Behalve de muziek van een aantal opera's, waarvan het nutteloos is alhier de lijst te leveren, heeft men hem een aantal aangename compositiën te danken, die door de toonkundigen steeds op prijs gesteld en gezocht zouden worden, indien de muziek niet meer nog dan alle andere kunsten, eene mode-zaak was. Het is BERTON die in de *Encyclopédie moderne* van COURTIN, en in de *Dictionnaire de l'Académie Française*, uitg. van 1835, de artikels betrekkelijk de toonkunst heeft geleverd. Verder willen wij nog van hem aanvoeren: *De la musique etc. (Over de werktuigelijke en wijsgeerige toonkunst)* gevolgd door eenen *Brief aan BOÏELDIEU*, Parijs, 1826, in 8.vo

BERTRAND (HENDRIK GRATIANUS, graaf), een door zijne onwrikbare trouw aan NAPOLEON bekende generaal, werd in 1773, te *Chateauroux*, uit eene achtbare familie van den burgerstand geboren. Hij bragt zijne studiën te *Parijs* ten einde, toen de omwenteling uitborst, die zijne bestemming veranderde. Op den 10 Augustus 1792, volgde hij een bataillon der nationale garde, dat zich vrijwilliglijk naar de *Tuileries* begaf, om den koning te verdedigen. Bij het wapen der genie geplaatst, maakte hij den Egyptischen veldtog mede,

en verdiende de achting van den generaal-en-chef, aan wien hij eene snelle bevordering te danken had. Hij onderscheidde zijnen moed in den slag van *Austerlitz*, en werd door den keizer tot een' zijner adjudanten benoemd. In den veldtog van *Pruissen* in 1807, deed hij de sterkte *Spandau* capituleren, en droeg hij veel bij tot de overwinning van *Friedland*. In 1809, liet hij over den *Donau* de bruggen aanleggen, welke aan het leger den overtogt over die rivier gemakkelijk maakten, en volgde hetzelfde naar *Wagram*. Zijne diensten in de Russische en Saksische veldtogten, deden hem al meer en meer het vertrouwen des keizers winnen, en hij verving *Duroc* (zie dat Art. -*Wbk.*-), in den post van groot-maarschalk van het paleis. Na de tegenspoeden van 1813, beschermde hij den terugtogt des legers, maakte den veldtogt van *Frankrijk* mede, en onderscheidde zich voornamelijk te *Montmirail*. Hij vergezelde NAPOLEON naar het eiland *Elba*, kwam in 1815, met hem terug, en ondertekende, als zijn eerste minister, de bevelen en proclamatiën. Na de tweede *abdication* van NAPOLEON, volgde hij hem naar het eiland *St. Helena*, van waar hij eerst na den dood zijns meesters terugkwam. Na zijn vertrek was hij door eenen kriegsraad veroordeeld geweest, zijn vonnis werd door *LODEWIJK XVIII* vernietigd, en hij door dien vorst, die hem tevens aanbood om weder in

activiteit te treden, in al zijne rangen hersteld. BERTRAND dankte den vorst, en leefde te midden zijner familie, vreemd aan alle gebeurtenissen. Na de Julij-omwenteling, werd hij tot kolonel van een legioen der nationale garde van *Parijs*, en daarna tot commandant der polytechnieke school benoemd, welken post hij slechts korten tijd behield. In 1832, door het *Indre-dep.*, als lid van de kamer der afgevaardigden verkozen, stemde hij er steeds met de oppositie, en hield niet op de vrijheid der drukpers interoepen. In 1840, vergezeld hij den prins van JOINVILLE, door het gouvernement belast om de stoffelijke overblijfselen van NAPOLEON van *St. Helena* aftehalen. Na de lijkplegtigheden van zijnen veldheer in het invaliden-gesticht, kwam BERTRAND *Chateauroux* weder bewonen, alwaar hij den 31 Januarij 1844 overleed. Hij heeft, zegt men, *Gedenkschriften* nagelaten, die nog niet in het licht zijn gegeven. Zijn adjudant, de generaal PAULIN, heeft zijne *Levensschets* uitgegeven; *Parijs*, 1847, in 8.vo De stad *Chateauroux* heeft hem, in 1846, een standbeeld doen oprigten.

* BERZELIUS (JOHANN JAKOB, vrijheer van), den 20 Augustus 1779 te *Westerlösa*, parochie *Wärsersunda*, in *Oost-Gothland* geboren, in welke plaats zijn vader SAMUEL BERZELIUS hulp-predikant was, maakte zijne voorbereidende studiën te *Lindköping*, en betrok in 1796 de

hoogeschool van *Upsala*, alwaar hij zich op de beoefening der geneeskunde toeleigde, en met eene groote voorliefde en bijzondere vlijt de scheikunde doorgrondde. De eerste praktische toepassing zijner scheikundige kennissen maakte hij in 1799, als hulp-arts te *Medevi*, met de ontleding der mineraalbronnen aldaar, welke de beroemdste van *Zweden* zijn. Zijn eerste letterkundig werk had zijn ontstaan aan deze ontleding te danken, en diende hem in het volgende jaar tot zijne academische verhandeling: *Nova Analyses aquarium Medeviensium*. Op eene tweede, in het jaar 1802 te *Upsala* door hem uitgegevene verhandeling: *de Electricitatis galvanicae a cel. Volta excitatae in corpora organica effectu*, bekwam hij nog in hetzelfde jaar den post van adjunkt der genees- en artsenijsbereidkunde in *Stokholm*, alwaar hij zich ijverig met de scheikunde bezig hield, en de praktijk der geneeskunde uitoefende. In 1806 werd hij onderwijzer der scheikunde aan de militaire akademie, in 1807 hoogleeraar der genees- en artsenijsbereidkunde, en stichtte de Zweedsche maatschappij van geneeskundigen. In 1808 werd hij als lid in de koninklijke akademie van wetenschappen te *Stokholm* opgenomen, en bekwam in hetzelfde jaar in het gezondheidscollegie als medelid, zitting en stem. Zijne *Föreläsningar i djur kemien* verscheen 1806—1808, in 2 dl.ⁿ, en zijne *Afhandlingar i fysik, kemie och mineralogie*,

1806—1818, onder medewerking van HISINGER en later van die van verscheiden Zweedsche geleerden, in 6 deelen in het licht. In het jaar 1815 belastte hij zich ook met het hoogleeraarsambt der scheikunde, aan het voor de praktische vorming der artsen te *Stokholm* nieuw opgerigte medico-chirurgisch instituut, werd in hetzelfde jaar ridder der orde van de Noordster, en in 1818 blijvende secretaris der akademie van wetenschappen, in welk jaar hij, bij gelegenheid der krooning van KAREL XIV, veradeld werd, in 1821 werd hij commandeur en in 1829 groot-kruis der *Wasa*-orde en van verscheiden orden der eerste hoven van *Europa*. Op den dag van zijn huwelijk met de dochter van den staatsraad PAPPUS, werd hij tot vrijheer en in 1838 tot rijksraad verheven. Zijne latere, meest in de Zweedsche taal vervaardigde geschriften werden het eigendom aller volken, daar zij in de meeste levende talen werden overgebracht; tot dezelve behooren voornamelijk zijn *Lärbok i Kemien (Leerboek der scheikunde)*, laatste uitgave 1841 in 10 deelen enz. — Zijne verdiensten met betrekking tot de wetenschap zijn onmetelijk, en zijne ontdekkingen al te talrijk, om alhier te kunnen worden vermeld, zij behooren als de schoonste sieraden tot de geschiedenis der scheikunde, welker tweede vader BERZELIUS was. Hij overleed te *Stokholm*, den 9 Augustus 1848.

BESBORODKO of BEZBORODKO (ALEXANDER vorst van), in 1742, in *Klein-Rusland* geboren, maakte, na zijne studiën aan de universiteit van *Kiew* volbragt te hebben, zijne eerste wapenfeiten in den oorlog tegen de Turken, onder de bevelen van den veldmaarschalk ROMANZOFF, wiens secretaris hij werd. Na het sluiten van den vrede, in 1775, benoemde de keizerin CATHARINA II hem tot kolonel, staats-secretaris, en later tot geheimraad, hofmeester, lid van het collegie van buitenlandsche zaken, en eindelijk tot minister van binnenlandsche zaken. Gedurende zijne administratie, werden de schoone kunsten, de wetenschappen en de letteren beschermd; na den dood van vorst POTEMKIN, ontwierp hij, in 1791, het nieuwe vredes-verdrag tusschen *Rusland* en *Turkijë*, en had den roem den vrede te *Jassy* tot stand te brengen, werwaarts hij zich met den titel van groot gevolmagtigde had begeven: het *St. Andries-kruis* was bij zijne terugkomst zijne belooning. PAUL I, opvolger van CATHARINA II, verhief hem bij zijne krooning tot den vorstenstand, met den titel van hoogheid, tot groot-kanselier enz. BESBORODKO had eene schoone verzameling van schilderijen bijeengebragt, waaronder er zich een aantal van den Franschen schilder VERNET bevonden, welke hij het meest op prijs stelde. Zijne kundigheden waren zeer uitgebreid, en men haalt als voorbeelden aan zijne staatsbrieven en ma-

nifesten, wegens de zuiverheid en sierlijkheid waarmede dezelve geschreven waren. Zijne vlugheid bij den arbeid was bewonderenswaardig. Eens voor CATHARINA geroepen om haar eene ukase voortelesen, met welker ontwerping zij hem belast had, doch hetwelk door hem geheel en al vergeten was, nam hij, zonder zich lang te bedenken, een wit papier uit zijne portefeuille, en las met luider stemme de bedoelde ukase zoo vlug voor, dat de keizerin er zich zeer over te vreden verklaarde, en het gewaande stuk oogenblikkelijk wilde onderteekenen. Zij was echter niet weinig verwonderd, toen hij haar zijne list bekende, en vergaf hem dezelve wegens zijn zeldzaam talent. Het was zelfs kort daarna dat zij hem tot minister benoemde. Deze vorst overleed ongehuwd, te *St. Petersburg*, in 1799, en liet zijn geheele vermogen aan zijnen broeder na.

BESSEL (FREDERIK WILLEM), een sterrekundige, te *Minden* in *Pruissen*, den 22 Julij 1784 geboren, was een kweekeling van den beroemden OLBERS, en werd in 1806 als inspecteur der sterrekundige werktuigen bij de universiteit van *Göttingen* geplaatst. In 1810 tot hoogleeraar der sterrekunde te *Koningsbergen* benoemd, bekleedde hij dien leerstoel gedurende zes-en-dertig jaren met even zoo veel ijver als vrucht, zoodat zijn roem zich door geheel *Europa* verspreidde. In 1837 verkoos het instituut van

Frankrijk hem tot een zijner corresponderende leden, waarvan het getal, zoo als men weet, zeer beperkt is, eene omstandigheid, die eene wezenlijke waarde aan dezen wetenschappelijken titel geeft. BESSEL overleed te *Koningsbergen* den 17 Maart 1846. Van zijne schriften verdienen vooral vermelding: 1.º *Astronomische Beobachtungen auf der Sternwarte in Königsberg, Königsbergen*, 1815, in fol.; — 2.º *Theorie der Störungen der Kometen*, ib. 1810; — 3.º *Fundamenta Astronomiæ*; ib. 1818; — 4.º *Tabulae Regiomontanae*, ib. 1830; — 5.º *Untersuchungen über das Vorrücken der Nachtgleichen, Berlin*, 1821; — 6.º *Versuche über die Kraft, mit der die Erde Körper von verschiedener Beschaffenheit anzieht*, ib. 1833; — 7.º *Bestimmung der Länge des einfachen Secundenpendels für Berlin*, ib. 1837, enz.

BESSIÈRES (JULIEN), pair van *Frankrijk*, neef van den maarschalk van dien naam (zie BessiÈRES -*Wbk.*-), in 1778, te *Gramat* (Fr. Lot-dep.^t) geboren, maakte als adjunkt der commissie van wetenschappen, in 1798, den veldtogt naar *Egypte* mede. Op zijnen terugtogt naar *Frankrijk*, werd hij door eenen vrijbouter gevangen genomen, die hem aan den pacha van *Janina*, den beroemden ALI, verkocht; en eerst na verloop van drie jaren zag hij zijne familie weder. In 1804, directeur der vereenigde regten zijnde, werd hij in het volgende jaar, met eene

zending van het gouvernement naar denzelfden ALI gezonden, wiens gevangene hij was geweest. Hij kwam vervolgens te *Venetië* met den titel van algemeen consul van den *Adriatischen Zeeboezem*, en na den vrede van *Tilsit*, (1807) werd hij met het algemeen beheer der *Ionische eilanden* belast. Kort daarna naar *Spanje* beroepen, was hij in 1810, algemeen bewindhebber van *Navarra*, en, in het volgende jaar, intendant-generaal van het leger van den maarschalk SUCHET. Op het einde van 1813, in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij tot prefekt van het *Gers-dep.*^t, en in 1814, door den koning tot dat van de *Aveyron* benoemd. Daar hij echter gedurende de honderd dagen de prefectuur van het *Arrière-dep.*^t had aangenomen, zoo werd hij vervangen en bleef hij eenigen tijd buiten bediening. Als afgevaardigde van het *Dordogne-dep.*^t, in 1827, werd hij een jaar later tot raadsheer bij de rekenkamer benoemd. In 1831 en 1834, door hetzelfde departement herkozen, werd hij in 1837 met den titel van pair vereerd, en overleed te *Parijs*, den 30 Julij 1840, door den troost der godsdienst, welke oefeningen hij steeds behartigd had, versterkt, terwijl hij den roem naliet een regtschappen man en een bekwaam beheerder te zijn geweest. In 1820, heeft hij *over het leven en de staatkunde van ALI PACHA*, een los stukje in het licht gegeven, dat zeer belangwekkend is. De graaf TASCHER heeft de *Lofrede*

van BESSIÈRES in de kamer der pairs uitgesproken (*Moniteur*, 1841, blz. 284—285).

BESSON-BEY, vice-admiraal der Egyptische vloot, in 1782, in *Frankrijk* geboren; was in 1815 scheeps-luitenant bij de Fransche marine, in dienst in de haven van *Rochefort*, alwaar hij met eene Deensche jufvrouw, eigenares van een koopvaardij-schip, was in den echt getreden. Dit schip bevond zich te *Rochefort*, op den oogenblik, waarop NAPOLEON, na zijne tweede abdicatie, aldaar aankwam. Besson bood den keizer aan, hem met zijn schip naar de *Vereenigde Staten van Amerika* te vervoeren. NAPOLEON nam deze aanbieding aan, en alles werd aan boord tot het vertrek in gereedheid gebracht, maar op den beslissenden oogenblik veranderde hij van gevoelen. Op zijne weigering ging het schip, onder aanvoering van Besson, onder zeil, en kwam gelukkig in *Amerika* aan, zonder zelfs onderzocht te zijn geworden. Van de controles der Fransche marine geschrap, zag deze laatste zich verpligt, om zijn bestaan en dat zijner familie te verzekeren, voor den handel te varen. Zijne eerste pogingen te dien einde waren niet zeer gelukkig; hij liet zich echter niet afschrikken, maar wendde zijne blikken naar eene andere zijde. Terwijl hij zich in 1820 in *Alexandrië* bevond, bood hij zijne diensten aan MEHEMED-ALI aan, onderkoning van *Egypte*, die zich met de oprigting eener militaire

marine bezig hield; zijn aanbod werd aangenomen. Eerst werd hij belast met het opzigt over den scheepsbouw, welken de pacha in *Frankrijk* liet bewerktstellen; kort daarop bekwam hij het bevel over een fregat van 64 stukken. Met de zeldzame begaafdheid bedeed van de menschen te kennen, had MEHEMED-ALI de bekwaamheid van BESSON weldra opgemerkt; en om hem, op eene meer nuttige wijze aan zijne herstellende bedoelingen, met het door hem bestuurde land te verbinden, was hij er op bedacht hem eenen aanzienlijken post te geven, waarin het hem mogelijk was, zijne talenten te ontwikkelen. BESSON werd in weinige jaren onder-admiraal en majoor-generaal, dat is minister van het dep.^t der marine. Het was alstoen dat hij den naam van BESSON-BEY aannam, dien hij door geheel *Europa* heroemd heeft gemaakt. Onder zijn beheer verkreeg de Egyptische zeemagt in korten tijd een geheel nieuw aanzien; hij deed dezelve uit het niet herrijzen, organiseerde dezelve, en bragt haar op den voet, waarop zij zich tegenwoordig bevindt. BESSON-BEY overleed in October 1837, te *Alexandrië*, aan boord van zijn admiraalschip.

BETTIO (de abbé), een geleerde boekenkenner, te *Venetië* in 1787 geboren, was de kweekeling, de vriend en opvolger van MORELLI (zie dat Art.) als bibliothecaris van den H. MARCUS. Hij heeft hem in de kerk *Sz.*

Michaël in Murano, eenen eenvoudigen steen toegewijd, die aan de werken, de diensten, den roem, de waardigheden van dezen grooten boekenkenner herinneren, en aan die soort van voorkomenheid, pligt en eerste hoedanigheid van mannen, die aan het hoofd van letterkundige verzamelingen geplaatst zijn (VALERY, *Voyage en Italie*, liv. VI, ch. 23). Terwijl hij het voetspoor van zijnen doorluchtigen meester volgde, heeft hij den *beschrijvenden catalogus* der verzameling van *handschriften*, en van de uitgaven *princeps* der Grieksche en Latijnsche schrijvers ontworpen, welke deze bibliotheek van den H. MARCUS bezit, eene bibliotheek zoo rijk in kostbare werken en handschriften, en die zoo nuttiglijk door alle geleerden van *Europa* wordt geraadpleegd. De abbé BETTIO, die hunne achting door zijne geleerdheid en dienstvaardigheid had verworven, overleed te *Venetië*, den 10 Febr. 1846.

BEUGNOT (JACOBUS CLAUDIUS), in 1761, te *Bar-sur-Aube* geboren, was vóór de omwenteling, luitenant-generaal, bij het landsgeregte dier stad. In 1790 benoemden zijne medeburgers, hem tot procureur-generaal-syndicus, van het *Aube*-dep.^t In 1791, naar de wetgevende vergadering gezonden, nam hij er zitting onder de constitutioneele partij, en toonde zich den Jakobijnen zeer vijandig, maar der geestelijkheid ook niet zeer gunstig. Hij bestreed het voorstel door CONDORCET gedaan,

om de benoeming der agenten van de schatkist aan het volk over te laten, en klaagde CARRA en MARAT aan, als hebbende den moord van den generaal THEOBALD DILLON uitgelokt. Hij verklaagde evenzeer de municipaliteit van *Parijs* en het ministerie van justicie, betrekkelijk de uitgave van den *Ami du peuple*. De gematigdheid van BEUGNOT haalde hem den haat der revolutionairen op den hals. Na den 10 Augustus, hield hij op in de vergadering te verschijnen. In 1793, in hechtenis genomen, bleef hij tot na den 9 thermidor in de gevangenis. Toen hij zijne vrijheid had terugbekomen, bleef hij gedurende het geheele directoriale bestuur in de afzondering. De 18 brumaire onttrok hem aan de vergetelheid: LUCIEN BONAPARTE, nieuw minister van binnenlandsche zaken, verbond hem als geheimraad aan zich. Met de departementale organisatie en de benoeming der prefekten belast, verkreeg BEUGNOT voor zich zelve de prefecture van *Rouannen*, welke hij tot in 1806 bekleedde. In dat jaar werd hij tot staatsraad beroepen. In het volgende jaar vertrouwde men hem de zorg toe, om het nieuwe koninkrijk van *Westfalen* te organiseren, en hij werd minister van financiën van koning HIERONYMUS. In 1808 werd BEUGNOT aan het hoofd van het groot-hertogdom *Berg* geplaatst, en ontving den titel van *graaf*, met het kruis van het legioen van eer. Door de gebeurtenissen van 1813, in *Frankrijk*

teruggeroepen, werd hij tot prefect van het *Noorder-dep.* benoemd. Toen in 1814 de senaat de vervallenverklaring van BONAPARTE had uitgesproken, ontving BEUGNOT van het provisioneel bestuur de portefeuille van binnenlandsche zaken, en in de maand Mei deszelfden jaars, werd hij door LODEWIJK XVIII tot algemeen directeur van politie benoemd. Het was in deze hoedanigheid, dat hij den 7 Junij, twee ordonnantiën uitvaardigde, die door alle weldenkenden werden toegejuicht: de eene betrof de viering der zon- en feestdagen, en de andere de processieën van H. Sacramentsdag. In het begin van 1815, verwisselde BEUGNOT, de directie van politie tegen het ministerie van marine. Maar de terugkomst van NAPOLEON vergunde hem niet dien post lang te behouden. Gedurende de honderd dagen volgde hij de koninklijke familie naar *Gend.* Na de tweede restauratie, benoemde LODEWIJK XVIII hem tot directeur-generaal der posten, daarna tot minister van staat en lid van den geheimraad. Door het *Marne-dep.*, in 1815 tot afgevaardigde bij de kamer benoemd, stemde hij er met de minderheid. BEUGNOT, werd na den 5 September herkozen, en schaarde zich bij voortdoring aan de linkerzijde. In de volgende zittingen bestreed hij beurtelings de liberalen en de koningsgezinden. In 1819, verdedigde hij met warmte het beginsel der drukpers-vrijheid, en hij had het grootste deel aan de verwerping van het voorstel

van BARTHÉLEMY. Na 1820 echter gevoelde BEUGNOT de noodzakelijkheid om het gouvernement met beteugelende wetten tegen de misbruiken der drukpers te wapenen, en stemde in diët zin. Het gerucht liep omtrent dezen tijd, dat hij tot pair van *Frankrijk* zou worden benoemd, en hetgene wat zulks scheen te bevestigen, was het ontslag dat hij als afgevaardigde nam. Maar de ordonnantie zijner benoeming verscheen niet. BEUGNOT leefde sedert dien tijd in de afzondering, en overleed den 24 Junij 1835, te *Bagneux*, bij *Parijs*, na bewijzen van het levendigste geloof te hebben gegeven. Al de partijen hebben aan zijne gematigdheid, zijne rechtschapenheid en bekwaamheid regt doen wedervaren.

BEXON (SCIPIO HIERONYMUS), broeder van GABRIEL LEOPOLD KAREL AMÉ BEXON (zie dat Art. -*Wbl.*-), werd te *Remiremont*, in 1753 geboren, en betrad de pleitzaal. In 1787, werd hij geheimraad der prinses LOUISE ADELAÏDE DE BOURBON, abdis van het koninklijk kapittel van *Remiremont*. In het begin der omwenteling, was hij achtereenvolgend procureur der gemeente, militair aanklager, openbaar aanklager, voorzitter der commissie van weldadigheid te *Caen*, en eindelijk kiezer van *Parijs*. Van 1796 tot 1799, zat hij voor in de crimineele regtbank der *Seine*, en in 1800, werd hij vice-president der regtbank van eersten aanleg. Zijn geest van onafhankelijkheid en zijne zucht voor

de vrijheid, die hem met het keizerlijk bestuur in oppositie had gebracht, deden hem, ten gevolge van een keizerlijk besluit, dat de zuivering der regtbanken beval, in Maart 1808 zijn ontslag bekomen; hij hervatte alstoen zijn beroep van advokaat weder, en hield zich tegelijkertijd bezig met de samenstelling van regtsgeleerde werken, waarin eene grondige kennis van de theorie der wetten doorstraalt, en waarin vele orde en methode heerscht. Hij is te *Chaillot* bij *Parijs*, den 17 November 1825 overleden, en heeft nagelaten: 1.° *Journal etc.* (*Dagboek van burgerlijke, crimineele, commercieele en militaire justicie*), *Parijs*, 1796, in 8.°; — 2.° *Memorie, het Fransche gouvernement aangeboden, over den vorm van regtspleging door gezworenen, en over het nut eener regtbank van vaderlijke correctie*, 1799, in 8.°; — 3.° *Parallèle etc.* (*Vergelijking van het lijfstraffelijke wetboek van Engeland met de lijfstraffelijke Fransche wetten, en beschouwingen der middelen om dezelve nuttiger te maken*), 1800, in 8.°; — 4.° *Développement etc.* (*Ontwikkeling van de theorie der crimineele wetten door de vergelijking van verscheiden oude en nieuwere wetgevingen*), *Parijs*, 1802, 2 dl.ⁿ in 8.° Dit werk, door den schrijver het wetgevende ligchâam aangeboden, verwierf hem de vleijendste goedkeuringen, en de gouden medaille der akademie van *Berlijn*; — 5.° *Application etc.* (*Toepassing van de theorie der lijfstraffelijke*

wetgeving enz.); 1807, in fol. De groot-regter van Italië schreef hem bij gelegenheid van dit werk eenen zeer vleijenden brief, zoo als zulks *Beijeren* ook deed, om de mededeeling zijner denkbeelden en ontwerpen interoepen; tot de samenstelling van een lijfstraffelijk wetboek; — 6.º *Du pouvoir etc. (Over de regterlijke magt in Frankrijk, en over hare onherroepelijkheid)*, 1814, in 8.vo; — 7.º *De la liberté etc. (Over de vrijheid der drukpers en over de middelen om er de misbruiken van voor te komen of tegen te gaan)*, 1814 enz.

BEZBORÓDKO. — Zie BESBORÓDKO.

BIAGIOLI (NICOLAAS JOSEPHAT), een taal- en letterkundige, in 1768, te *Vezzano*, een stadje in den Genueschen Staat, geboren, volbragt zijne studiën te *Rome*, en werd in den ouderdom van 17 jaren tot den leerstoel der Grieksche en Latijnsche letterkunde, aan de universiteit van *Urbino* benoemd. Ten gevolge der gebeurtenissen, die voor eenen tijd den regeringsvorm van Italië veranderden, te *Parijs* gekomen, zag hij, na gedurende eenigen tijd eenen leerstoel voor de Italiaansche taal in het *Prytanæum* te hebben bekleed, zich in de noodzakelijkheid om middelen van bestaan te zoeken. De leergang, welken hij opende, vónd zeer veel bijval, en verschillende werken, welke hij in het licht gaf, vermeerderden nog zijnen roem. Op de terug-

komst eener reis, welke hij naar *Engeland* had gedaan, werd hij door eene hórstzinking aange-
tast, waaraan hij den 13 Decb. 1830 overleed. Behalve verscheiden *Uitgaven*, met voorreden en aanteekeningen, zoo als de vertaling van *TACITUS* door *DAVANZATI*; de *Brieven* van den kardinaal *BENTIVOGLIO*; *Il tesoretto della lingua Toscana*; de *Gedichten* van *DANTE*, met een nieuw commentarium, waaraan hij gedurende 17 jaren arbeidde; de *Rime* van *PETRARCHA*; de *Gedichten* van *MICHAËL ANGELO BUÓNAROTTI*, heeft men hem te danken: 1.º *Elementaire en beredeneerde Italiaansche spraak-kunst*. Dit werk heeft een aantal uitgaven gehad; — 2.º *Grammatica ragionata della lingua Francese*, in 8.vo; — 3.º *Trattato della poesia Italiana*; — 4.º *Voorbereiding tot de beoefening der Latijnsche taal, gevolgd door eene nieuwe redeneer- en taalkundige ontleding*. Deze leerwijze is geene andere dan die van *DUMARSAIS*; — 5.º De Fransche vertaling der fabelen van *PHÆDRUS*, kortelings ontdekt; — 6.º Aanteekeningen op de *Napoleide* van *PETRONI*; een *Latijnsch dichtstuk*, op den dood van den beroemden Engelschen tooneelspeler *KEMBLE*. Hij heeft in handschrift nagelaten: *Geschied- en letterkundige aanteekeningen op den Decameron van BOCCACCIO*; een volgens een nieuw plan ontworpen *Italiëansch Woordenboek*, en een *Leven van DANTE*. De blinde geestdrift van *BIAGIOLI* voor laatstgenoemden dichter en voor

PETRARCHA, heeft hem dikwerf onregtvaardig gemaakt, zoowel ten opzichte van Italiaansche als van vreemde letterkundigen, welke zijne bewondering niet deelden.

BIEBERSTEIN (L. B. F. MAR-SCHALL, vrijheer von), een geleerde kruidkundige, in 1768; in *Wurtemberg* geboren, omhelsde den militairen stand, en begaf zich, nog jong zijnde in dienst van *Rusland*, alwaar hij den titel van staatraad ontving, en tot groot-kruis der St. Wladimirs-orde verheven werd. Daar hij een hartstogtelijk beminnaar der kruidkunde was, zoo gebruikte hij zijnen geheelen invloed, om de beoefening dier wetenschap te bevorderen, en doorkruiste zelfs de aan den *Caucasus* grenzende gewesten, om er een kruidboek van zamentellen, hetwelk hij zich haastte der akademie van *Petersburg* aanbieden. Deze ijverige kruidkundige, die door de vermoeijensissen zijn leven verkortte, overleed in 1828, en liet twee zeer gezochte werken na: 1.º *Flora Taurico Caucasica, exhibens stirpes phaenogamas in Chersoneso-Taurico et regionibus caucasisis sponte crescentes*, *Charcow*, 1808—1819, 3 dl.ⁿ in 8.vo; het eerste deel is te *Tubingen*, in 1816, herdrukt; — 2.º *Centuria plantarum Russiae meridionalis*, *Petersburg*, 1812, in fol. Dit eerste deel bevat slechts 50 platen; het tweede, dat dit heerlijke werk moet completeren, is nog niet in het licht verschenen.

BIELINSKI (PETRUS), senateur van *Polen*, in 1754 geboren. Tijdens de verdeeling van dat koninkrijk, was hij een der voornaamste dignitarissen van den Staat. Hij had verscheiden malen zijne medeburgers op de nationale landdagen vertegenwoordigd, en was lid geweest der commissie van financiën, aan welke het opzigt over de ontvangst der belastingen was opgedragen. De verheffing van BIELINSKI dagteekent echter meer bijzonder van het jaar 1806. Eerst president van het insurrectioneële bestuur van *Kalisch*, werd hij in 1807 beroepen, om in de opperste regeringscommissie zitting te nemen, was hij een der ondertekenaars der constitutie voor het groot-herzogdom *Warschau*, in den loop van dat jaar door NAPOLEON verleend, en kort daarna met twee zijner ambtgenooten bestemd, om aan den keizer der Franschen, te *Parijs*, de hulde der nationale erkentelijkheid te gaan aanbieden. Bij zijne terugkomst werd hij tot de waardigheid van senateur-palatijs, en tot lid der hoogere kamer, volgens de organisatie der nieuwe charte, door FREDERIK AUGUSTUS verheven. In 1827, geroepen, om tijdelijk den senaat voortezitten, bij gelegenheid van het proces der *Poolsche Vaderlandsche associatie* aangedaan, ten gevolge der Russische zamenzwering van 1825 ontdekt. Na het beraad van een jaar, bewoog hij het hooge nationale hof, om eenpariglijk, min ééne stem, de beschuldigten vrij te spreken.

Deze uitspraak, waarvan de bekendmaking in het begin bij eene ministerieele ordonnantie werd belet, werd later door het gouvernement bekrachtigd. BIELNSKI overleed te *Warschau* in Maart 1829.

* BIELSKI (MARTINUS), een Poolsche geschiedschrijver der 16.e eeuw, in 1495 te *Biala* geboren, streed in den roemrijken slag van *Obertyn* (1531), in welken de hetman TARNOWSKI den vorst van *Wallachijë* overwon, en overleed in 1575. Hij vervaardigde twee merkwaardige hekeldichten, getiteld: *Sen majowy*, *Krakau*, 1590, en *Seym niewieski*, *Krakau*, 1595. Ook schreef hij een werk over de krijgskunst, onder den titel van *Sprawa rycerska*, *Krakau*, 1569. BIELSKI maakte zich echter het meest bekend door zijne kronijken, die tevens het eerste geschiedkundige geschrift in de Poolsche taal waren. Zijne *Kronika Swiata*, *Krakau*, 1550 en 1564, is eene compilatie uit verscheiden oudere geschiedschrijvers; zij begint met de schepping en loopt tot op den tijd van BIELSKI, ook is zij in het Latijn vertaald onder den titel van *Chronicon rerum Polonicarum ab origine gentis ad annum*, 1587, *cum iconibus regum*. — Zijn zoon JOACHIM diende in het Poolsche leger, onder STEPHANUS BATORI. Hij was koninklijke secretaris in de eerste regeringsjaren van SIGISMUNDUS III. BIELSKI gaf de hekeldichten zijns vaders, benevens deszelfs

in handschrift nagelatene *Kronika Polska*, *Krakau*, 1597, doch geheel door hem omgewerkt, in het licht. Vermits de voorstelling van kerkelijke aangelegenheden daarin veelal eenen ketterachtigen stempel draagt, zoo vond de bisschop van *Krakau* het geraden, deze kronijken te verbieden (1617), waarom men dezelve thans zelden aantreft.

BIGEX (FRANCISCUS MARIA), den 24 September 1751, te *Balme des Thuy*, in *Savooije*, geboren, maakte zijne studiën in de collegiën van *Evian* en *Thonon*, bezocht vervolgens het seminarie van *Anncy*, daarna dat van *St. Sulpice* te *Parijs*. In 1782, werd hij tot doctor van het huis van *Navarre* bevorderd, en verscheiden Fransche bisschoppen trachtten hem aan zich te verbinden; maar daar MGR. DE BRON, bisschop van *Geneve*, zijn diocees van een' zoo bekwaam' persoon niet wilde be-rooven, zoo verhief hij hem tot lid van zijn kapittel, en bij den dood van dien prelaat werd hij tot een der vikarissen benoemd. Toen de Franschen in 1792, in *Savooije* doordrongen, nam hij de wijk naar *Lausanne*, en bewees gewigtige diensten, niet alleen aan zijn eigen diocees, maar ook aan dat van *Chambéry*, en aan de catholijken der naburige landen; eindelijk benoemde hem de koning in 1818 tot het herstelde bisdom van *Pinerolo*, alwaar, na de gebeurtenissen, die dezen zetel, zoo als zoo

vele anderen vernietigd hadden, alles te doen bleef. Hij ontwikkelde er zijnen geheelen ijver, en rigtte aan zijne kudde eenen herderlijken brief, vol bondige onderrigtingen voor de Catholijken, en eene dringende uitnoodiging aan de Waadlanders bevattende, om tot den schoot der Kerk terug te keeren. Dezelve is in *Frankrijk* gedrukt. Nadat de heer DESSOLES, op zijn verzoek zijn ontslag had bekomen, ging BIGEX tot het aartsbisdom *Chambery* over, en hij overleed den 19 Februarij 1827. Men heeft hem verscheiden werken te danken in eenen eenvoudigen en voor het volk bevattelijken stijl geschreven, en die zeer nuttig waren in eenen tijd, waarin de godsdienst verbannen, en de priesters vlugtend en omzwervend waren. Men prijst vooral zijne *Étrennes catholiques*, welke hij gedurende 12 jaren in het licht gaf, die tot troost en onderrigt der geloovigen verstrekten, en die in 1810 verboden werden, daar BONAPARTE geene uitgave van eenig geschrift wilde gedoogen, dat het toenmaals gevangen Hoofd der Kerk gunstig was. Zijn boek getiteld 1.º *Le missionnaire etc. (De catholijke zendeling of gemeenzame onderrigtingen over de godsdienst)*, 1796, in 8.vo, 3.^e uitgave, 1800, in het Italiaansch vertaald, *Venetië*, 1801, vond ook veel bijval, en de heer DE BOULOGNE zwaait aan hetzelfde in zijne *Annales catholiques* veel lof toe. Nog heeft men van hem: — 2.º *Oraison etc. (Lijkrede van den heer DE*

BIORD, bisschop van Geneve), *Annecy*, 1785, in 8.vo; — 3.º *Instructions etc. (Onderrigtingen ten dienste der geloovigen van het diocees van Geneve)*, *Lausanne*, 1793, in 8.vo; — 4.º *De la sanctification etc. (Over de heilijng der Zon- en Feestdagen)*, 1799, in 8.vo

BIGNON (LODEWIJK PETRUS EDUARD, vrijheer), den 3 Januarij 1771, te *Guerbaville* bij *Meilleraye (Neder-Seine)* geboren. Als vrijwilliger in een der talrijke bataillons getreden, welke zich in 1793 ongedwongen vormden, om aan de vreemde legers het hoofd te bieden, duurde het niet lang of hij geraakte bij een' brigadegeneraal bekend, die hem tot secretaris verkoos. Nadat het gevaar geweken was, werd hij bij de diplomatie aangesteld, eerst als legatie-secretaris in *Zwitserland*, daarna in *Piëmont* en in *Pruissen*. In 1802 was hij zaakgelastigde te *Berlijn*, en bij verschillende gelegenheden ontving hij van den koning van *Pruissen* bewijzen van welwillendheid. Later gevolmagtigd minister aan het hof van *Kassel*, kon het hem niet gelukken, den keurvorst van de coalitie terug te houden. Na de overwinning van *Jena*, werd hij met het beheer der gewesten belast, welke dezelve in handen der Franschen stelden. Vervolgens naar *Oostenrijk* en *Polen* gezonden, verliet hij *Krakau* eerst, toen hij door de rampen van 1812, daartoe gedwongen werd. In 1813, was

hij ter onderhandeling over den vrede te *Dresden*, toen die stad belegerd werd. Bij de terugkomst van NAPOLEON, in 1815, werd hij door het dep.^t der *Neder-Seine*, tot lid van de kamer der volksvertegenwoordigers benoemd; hij behoorde tot de commissie, door het provisioneel bestuur naar de Engelsche en Pruisische veldheeren gezonden, om eene wapenschorsing te sluiten, en onderteekende, als minister ad interim van buitenlandsche zaken, de capitulatie van *St. Cloud*. In 1817, door het dep.^t der *Eure*, in 1820, door dat van den *Boven-Rijn*, en in 1827, door dat der *Neder-Seine* tot de kamer der afgevaardigden verkozen, had hij gedurende twintig jaren zitting in dezelve, en ofschoon hij tot de partij der oppositie behoorde, van welke hij een der aanvoeders was, wist hij zich bestendiglijk zoo gematigd te gedragen, dat hij daardoor zelfs de achting zijner tegenstanders won. NAPOLEON legateerde hem honderd-duizend franken, met de bijvoeging in zijn testament, dat hij hem aanspoorde, om de geschiedenis der Fransche diplomatie van 1799 tot 1815 te schrijven. De twintig laatste levensjaren van BIGNON werden aan deze eervolle taak toegewijd, die hij echter niet ten einde, maar slechts tot den vrede van *Tilsit* heeft kunnen brengen, doch waardoor hij eene aanzienlijke plaats onder de beroemde nieuwere geschiedschrij-

vers heeft ingenomen. In 1837, tot het pairschap verheven, overleed hij te *Parijs*, den 6 Januarij 1841. Hij was lid der akademie van zedekundige wetenschappen sedert derzelve reorganisatie in 1832. Men heeft van BIGNON: 1.º *Histoire de France (Geschiedenis van Frankrijk)*, *Parijs*, 1827—1846, 12 dl.ⁿ in 8.vo; — 2.º *Le système etc. (Het aannemend stelsel van het Directorium betrekkelijk de Cisalpische republiek)*, *Parijs*, 1799; — 3.º *Exposé etc. (Vergelijkende voorstelling van den toestand van Frankrijk, en van dien der voornaamste mogendheden van Europa)*, ib. 1814; — 4.º *Les proscriptions (De vogelvrij-verklaringen)*, ib. 1820; — 5.º *Les cabinets etc. (De kabinetten en het volk)*, ib. 1823; — 6.º *Le congrès etc. (Het congres van Troppau)*, ib. 1821, enz.

BIGOT DE MOROGUES (PETRUS MARIA SEBASTIAAN, baron), een beroemde akkerbouw- en landhuishoudkundige, in 1776 te *Orleans* geboren, wilde zich in zijne jeugd aan de zeedienst toewijden, doch werd door de omwenteling in dat ontwerp gestoord. In 1794 tot de school der bergwerken toegelaten, duurde het niet lang of hij vestigde de aandacht zijner chefs, en regtvaardigde hunne hoop door de belangrijke stukken, waarmede hij de meeste wetenschappelijke verzamelingen opluisterde. Later in *Sologne* grond-eigenaar geworden zijnde, legde hij zich uitsluitend toe op de bebouwing

van zijn domein, en ten gevolge der goede wijze van aankweeking, welke hij er invoerde, vermeerderde hij de inkomsten deszelfs aanmerkelijk. Zijn voorbeeld was voor het gewest niet verloren en zijne *Essai etc.* (*Proeve over de middelen om den akkerbouw in Frankrijk te verbeteren*), Parijs, 1822, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, is eene uitstekende dienst welke hij aan zijn land bewees. Het was eerst na den val van het keizerlijk bestuur, dat hij zich op de beoefening der zede- en staatkundige wetten toegede, en in dat gedeelte, zoowel als in al degene welke hij beoefend had, ontstak zijn levendige en doordringende geest een nieuw licht. Bij de herstelling der akademie van zede- kundige wetenschappen, tot lid derzelve aangenomen, werd hij in 1835 tot de waardigheid van pair van *Frankrijk* verheven. Hij sprak in de kamer der pairs verscheiden belangrijke redevoeringen uit, voornamelijk in 1837, waarin hij den moed had de invretende kracht der drukpers aanteduiden, die door alle goede geesten wel gevoeld wordt, doch waartegen men nog vruchteloos naar middelen uitziet, om de rampen welke zij dagelijks sticht voortekomen. Hij overleed te *Orleans*, den 14 Junij 1840, na de troostmiddelen der godsdienst, op eene stichtelijke en zoodanige wijze te hebben ontvangen, dat zij in staat was, om eene familie te troosten, voor welke hij reeds het toonbeeld der werkzaamste weldadigheid was.

Van zijne talrijke schriften willen wij noemen: 1.º *Mémoire etc.* (*Geschied- en natuurkundige verhandeling over het nederstorten van steenen, op verschillende tijdstippen op de oppervlakte der aarde gevallen*), Parijs, 1812, in 8.vo; — 2.º *Recherches etc.* (*Theoretische en praktische nasporingen over de beste en zuinigste wijze, om wijn, cider enz. te doen gisten*), ib. 1825, in 8.vo; — 3.º *Politique etc.* (*Godsdienstige en wijsgeerige staatkunde enz.*), ib. 1827, 4 dl.ⁿ, in 8.vo De schrijver tracht te bewijzen, dat in alle landen, waarin de verlichting is doorgedrongen, er geene andere goede staatkunde kan bestaan, dan die, welke de rede, de regtvaardigheid en de waarheid tot grondslagen heeft. Men betreurt dat, terwijl hij de noodzakelijkheid der godsdienst erkent, hij er het *dogma* uit heeft willen verwerpen, even alsof het mogelijk was de godsdienst zonder leerstellingen te begrijpen; — 4.º *Recherches etc.* (*Nasporingen der oorzaken van den rijkdom en de armoede der beschaafde volken enz.*), een handschrift in 4.to van 650 bladz.; — 5.º *De la misère etc.* (*Over den ellendigen toestand der werklieden, en over den te volgen gang om er in te voorzien*), Parijs, 1832, in 8.vo; — 6.º *Du pauperisme etc.* (*Over het pauperismus, de bedelarij, en over de middelen om er, door de oprigting van verschillende soorten van landbouwende volkplantingen, de noodlottige gevolgen van voor te komen*), ibid

1834, in 8.vo; — 7.º *La politique etc. (De staatkunde op de zedeleer gegrond, en in betrekking gebragt met den vooruitgang der maatschappij)*, ibid 1834, in 8.vo

BIGOT DE PRÉAMENEU (de graaf FELIX JULIANUS JOANNES), in 1750 in *Bretagne* geboren, was vóór de Fransche omwenteling advokaat bij het parlement van *Parijs*. Met gematigdheid omhelsde hij de beginselen dier omwenteling, en werd in 1790, tot regter van het 4.e arrondissement der hoofdstad verkozen. In de maand September des volgenden jaars, werd hij ter wetgevende vergadering afgevaardigd, en den 7 Januarij 1792, sprak hij, in weerwil der uitjouwingen van de tribunes, eene redevoering uit, om der vergadering te bewijzen, dat zij niet alleen het volk vertegenwoordigde, en dat de koning ook regt op deze vertegenwoordiging had. Den 22 Maart bewerkte hij dat de wet, welke de in beslagneming van de goederen der uitgewekenen beval, eene maand uitstel aan diegene verleende, welke door vrees medegesleept; of door vooroordeel misleid, naar hun vaderland zouden willen terugkeeren; en, den 25 April daaropvolgende, verzette hij zich tegen de door THURIOT voorgedragen wet betrekkelijk de onbeëdigde priesters. De 10 Augustus zag hem van het staatkundig tooneel verdwijnen, en hij ontsnapte — men weet

niet hoe — aan de proscriptiën van 1793 en 1794. Hij verscheen eerst weder na den 18 brumaire, en werd regeringscommissaris bij de regtbank van cassatie. Op het einde van April 1800, kwam BIGOT DE PRÉAMENEU in den staatsraad, en in die betrekking bragt hij verscheiden verslagen uit over het burgerlijk wetboek. In hetzelfde jaar werd hij tot lid van het instituut benoemd, en in Mei 1804, als candidaat bij den behoedenden senaat verkozen; later ontving hij het groot-kruis van het legioen van eer, en den titel van graaf; eindelijk geraakte hij, na den dood van PORTALIS, in Januarij 1808, tot het ministerie van eerediensten, waarvan hij tot op den val van BONAPARTE de bedieningen waarnam. Eenige dagen voor de bezetting van *Parijs* door de vreemde troepen, had hij de wijk naar *Bretagne* genomen, en bij de terugkomst des konings bleef hij buiten bediening. Gedurende de honderd dagen, werd hem zijn post, onder den titel van *algemeene directie der eerediensten* terugggegeven. Ook werd hij tot de pairs-kamer beroepen. Na de tweede terugkomst des konings werd hij bepaaldelijk van alle zaken verwijderd, doch bij de koninklijke ordonnantie, welke in 1816 de Fransche akademie reorganiseerde, werd hij als academicus gehandhaafd. BIGOT DE PRÉAMENEU is den 31 Julij 1825 overleden.

* BILDERDIJK (WILLEM), den 7 September 1756, te *Amsterdam* geboren, gaf reeds van zijne vroegste jeugd af blijken van ongemeene vatbaarheid, vlugheid, dorst naar kennis en een gelukkig geheugen. De jonge WILLEM werd niet naar de school gezonden, maar door zijn vader IZAAK BILDERDIJK, die in verscheiden talen zeer bedreven was en onder de goede dichters van dien tijd kon geteld worden, zelf onderwezen in het lezen, schrijven, rekenen, het Italiaansche boekhouden, en in verschillende talen, waaronder ook het Latijn en het Grieksch. Bijna geen vak van menschelijke kennis bleef door hem onbeoefend; en in zijne uren van uitspanning, hanteerde hij bij afwisseling, de dichtlier, de teekenen en de etsnaald, en wat hij ook voortbragt, alles droeg den stempel van genie en oorspronkelijkheid. Wel het meest echter werd zijn geest door het schoone der dichtkunst geboeid, die toenmaals in *Nederland* in eene soort van verbastering kwijnde, uit welke hij bestemd was haar tot eene hoogte te verheffen, die zij zelfs in den tijd van haren schitterendsten bloei niet had mogen bereiken (zie CATS en VONDEL -*Wbk.*-). Het eerste voortbrengsel zijner jeugdige muze waren in 1771, *Bijschriften op de tafereelen uit JOZEF's leven*, door J. VAN DRECHT geschilderd. Zijn *Deukalion en Pyrrha* verscheen in 1775, als blijspel, en in 1785, als tooneelstuk in het licht. Na zich al meer en meer

in het verhevene der dichtkunst geoefend, en de steilte van den Nederlandschen *Parnassus* beklommen te hebben, behaalde hij achtereenvolgend van 1776 tot 1780, meest alle bekrooningen, op de door de taal- en dichtlievende genootschappen van *Leyden* en 's *Gravenhage*, alsmede door de maatschappij van Nederlandsche letterkunde te *Leyden*, uitgeschreven prijsstoffen. Ook verscheen in 1779 zijn *Edipus*, treurspel naar het Grieksch van SOPHOCLES; terwijl hij tien jaren later van dienzelfden schrijver, vertaald in het licht gaf: *de dood van Edipus*; zijne *Verlustiging* en *Bloempjens* verschenen omtrent denzelfden tijd. Tot in 1780, had BILDERDIJK het ouderlijke huis bewoond, en eenigen tijd den post van boekhouder in de administratie zijns vaders waargenomen, zonder eenige bepaalde keuze omtrent eene toekomstige bestemming gedaan te hebben. In het 24.^e jaar zijns levens nam hij eindelijk het besluit, om zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen, waartoe hij zich reeds door eigen oefening had voorbereid, en na twee jaren aan de Leydsche hoogeschool te hebben doorgebracht, werd hij in 1782 tot doctor in de regten bevorderd. Hij zette zich te 's *Gravenhage* neder en bekwam weldra eene uitgebreide praktijk, welke hem echter niet belette de dichtkunst te blijven behartigen. Reeds in 1783, verscheen zijne uitgave van *de Gewzen*, een dichtstuk van O. Z. VAN HAREN. Gezamenlijk met zijn'

toenmaligen vriend R. FEITH, had hij dit gedicht van eene menigte stootende hardheden gezuiverd, en aan hetzelfde eene behagelijker ronding gegeven; verder volgden ook *Tyrteus krijgszangen*, de *Elius*, de *Vertogen van Salomon*, en *Odilde* in losse stukjes. Bij de burgertwisten van dat tijdvak, onder den naam van prinsgezinden en patriotten bekend, schaarde BILDERDIJK zich aan de zijde van *Oranje*, hetwelk hem onder de andersdenkende partij bittere vijanden berokkende, en dat eindelijk, toen de laatste in 1795 de overhand behield, wegens het weigeren van eenen van hem, als advokaat, gevorderden eed, zijne uitzetting ten gevolge had. Gedwongen den hem zoo dierbaren vaderlandschen bodem te verlaten, stak hij naar *Engeland* over, doch begaf zich van daar weder naar *Duitschland*, alwaar hij zich meestal te *Brunswijk* ophield. Tien kommervolle jaren bragt hij in deze ballingschap door, waarin hij door het onderwijs van nuttige kunsten en wetenschappen zijn onderhoud vond. Hij wist echter in dien tusschentijd de Nederlandsche letteren, nog met verscheiden dichtstukken en dichtbundels te verrijken, waartoe voornamelijk behooren de *Vaderlandsche Oranjezucht*, het *Buitenleven*, de *Poëzij*, *Mengelpoëzij* en *Mengelingen*. In 1806 in het vaderland teruggekeerd, vond hij bij koning LODEWIJK het beste onthaal: deze vorst wist zijne talenten en kundigheden op prijs te stellen

en gaf hem daarvan de onduidelzinnigste bewijzen. Gedurende diens regering en tot aan de herstelling van *Oranje* (1806 tot 1813), gaf hij achtereenvolgend in het licht: *Nieuwe Mengelingen*, de *Ziekte der geleerden*, de *Mensch* (naar POPE), *Kalimachus*, *Najaarsbladen*, *Odilde*, *Ibn Doreid* (2.º druk), *Treurspelen*, *Verspreide Gedichten*, *Winterbloemen* enz. benevens verscheiden beknopte dichtstukjes. Gemeenschappelijk met zijne gade, vrouwe CATHARINA WILHELMINA BILDERDIJK (zie SCHWEICKHARDT -*Wbk.*), van welke in zijne Poëzij, Mengelingen en Treurspelen, vroeger reeds heerlijke stukken waren ingevlochten, gaf hij alsnu in het licht: *Hollands verlossing*, *Vaderlandsche Uitboezeming*, *Wit en Rood* en *Nieuwe Dichtschakeering*; en van hem alleen verschenen: *Afdillen*, *Nieuwe Uitspruitsels*, *Perzius* en *Zedelijke Gispingen*, *de Ondergang der eerste Wereld*, *Sprokkelingen* en *Nasprokkeling*, *Krekelzangen*, *Rotsgalmen*, *Oprakeling* en *Nieuwe Oprakeling*, *Navonkeling*, *de Voet in het Graf*, SPIEGHEL'S *Hartspiegel*, *de Cykloop*, *Vermaking* en *Nieuwe Vermaking*, *Naklank*, *Avondschemering*, *Perspectif*, *Proeve uit de Gedaanteverwisingen*, *Schemerschijs*, enz. In het vak van taalkunde leverde hij in opvolging van tijd: *Verhandeling over de Geslachten der Naamwoorden*; *Geslachtlijst derzelve*; *Verhandeling over het Letterschrift*; *Taal- en Dichtkundige verscheidenheden*; *Spraak-*

leer; Woordenboek der Spelling; over de Woordvoorschijning; alsmede Aanmerkingen op HUYDECOPERS proeve van Taal- en Dichtkunde. Behalve in de levende Europeische, was hij ook in de Griekische, Romeinsche en Oostersche talen bedreven, en dat hij velen derzelve grondig verstond, bewijzen zijne Latijnsche, Italiaansche, Fransche, Engelsche en Hoogduitsche gedichten. Met de gewijde en ongewijde geschiedenissen had hij zich reeds vroeg gemeenzaam bekend gemaakt. Bijzonder echter had hij zich op die des vaderlands toegelegd, waarvan ten bewijze verstrekt, zijne niet geheel voltooide *Hollandsche Historie*, na zijnen dood door zijnen vriend TYDEMAN in het licht gegeven, *Leyden*, 1832—1839, 12 dl.ⁿ, in 8.vo In bouw-, doorzigt-, teekenen graveerkunst, bezat hij vele theoretische en praktische bekwaamheden. Van de geneeskunde en wat daartoe behoort had hij al mede eene bijzondere studie gemaakt; zoo ook van de geologie, en van vele andere vakken der natuurkunde en natuurlijke historie. Na sedert zijne terugkomst in *Nederland*, in 1806, te *Gouda*, 's *Gravenhage*, *Leyden*, *Katwijk*, nogmaals te *Leyden*, en eindelijk te *Haarlem* gewoond te hebben, overleed hij in laatstgenoemde stad, den 18 December 1831, en werd aldaar met de grootste plegtigheid, den 23 daaropvolgende in de groote kerk ter aarde besteld. Als dichter en geleerde behoort BILDERDIJK, buiten kijf, onder de grootste

mannen, die *Nederland* heeft voortgebracht. In het poëtische vak, heeft hij in alle dichtsoorten de grootst mogelijke ervaarenheid aan den dag gelegd. Wat hij in het heldendicht vermogt, bewijst zijn *Ondergang der eerste wereld*; dat zijne zangnif zich tot de Pindarische hoogte der kunst wist te verheffen, duiden genoegzaam zijne *Ode aan NAPOLEON*, zijne *SAPPHO en ALCEUS* en zoo vele andere kunstjuweelen aan; en dat hetzelfde genie, aan hetwelk de hooge taal der goden zoo eigen was, zich ook in den min verheven toon der losse en bevallige vertelling en romance wist te onderscheiden, getuigen geene enkele stukken, maar geheele bundels in die *genre* door hem uitgegeven; — met één woord, groot in alles, had zich in den eenigen BILDERDIJK de grootst-mogelijke verscheidenheid van dichttalenten vereenigd. Toegerust met een' verbazenden schat van kundigheden, doorzult van het niërg der classische oudheid, bedreven en uitgeleerd in tal van schoone kunsten, gemoedelijk in zijne (orthodox gereformeerde) begrippen over godsdienst en staatkunde, was BILDERDIJK volkomen berekend om voor velen eene vraagbaak te zijn; en wie hem naderden, werden minzaam, hartelijk, met vaderlijke belangstelling ontvangen, en verlieten hem niet, zonder verbaasdheid over zijne kennis, zonder dankbaarheid voor de ontvangene lessen, zonder hem hoogachting toetedragen. Onbekrompen was hij ook in het beantwoorden

van hem schriftelijk gedane raadplegingen. Besluiten wij dit voor eene levensschets van den grooten man veel te beknopte, en toch voor het bestek van dit werk reeds al te uitgebreide artikel met een *Bijschrift op het afbeeldsel van BILDERDIJK*, door A. W. ENGELN, voorkomende in den *Nederlandschen Muzen-Almanak* van 1834, blz. 147.

» De onwinbre Letterheld, wiens brein niet is te meten;
De reine, zuivre wel, die onuitputbaar vliet;
De glorie van zijne eeuw, de Fenix der Posten,
Die VONDEL overtrof, in 't onnavolgbaar lied: —
Ziet 's achtbren grijsaarts beeld, rechtschapen Batavieren!
Maar denkt, hoe ook zijn naam met eeuwgen luister prijkt,
Hoe ook de tijdgenoot des dichters kruin moog sieren.
Het nakroost eerst doet recht aan grooten BILDERDIJK.»

Terwijl zijn warme vereerder, de gevoelige S. J. WISELIUS (zie dat Art. -*Wbk.*-), in een *extemporé*, als onderschrift op het afbeeldsel van BILDERDIJK, in de volgende weinige regelen alles zegt, wat in eene uitgewerkte lofrede, van den grooten dichter zou kunnen gezegd worden.

» Wie is den steilsten top des Zangbergs opgestegen?
Wie strooide schat bij schat, in de eelste poezij?
Wie stond, yol heilig vuur, den driesten wansmaak tegen?
Wie tuchtigde met klem verwaten bastaardij?
Wie streefde, in eigen kracht, niet minder dan een VONDEL.
Met kloeke schreden voort op 't zelv' gebaande pad?
Wie hield der kunsten kreits, als in een vasten bondel,
Met keur van Wetenschap, in 't helder brein omvat?»

» Wie liet in 't nijpendst wee, zich nooit den moed ontzinken;
Versmadend nijd, geweld en zinneloos geschreeuw?
Wiens gloriezon zal tot bij 't laatste nakroost blinken,
Als 't kostlijkst pronksieraad, de parel dezer eeuw?
Wie was, door zucht voor 't ware en 't schoone steeds gedreven,
Den grooten Hugo, 't Delfsch Orakel, meest gelijk?
'Laat hier de Waarheid zelv', o *Neerland!* uitspraak geven,
Zij roept met luider stem: *deez' was uw BILDERDIJK!*»

BILDERDIJK (vrouwe C. W.).

— Zie SCHWEICKHARDT -*Wbk.*-

* BIRD, een Engelsche werktuigkundige, in het begin der vorige eeuw te *Durham* geboren, was in het begin aldaar linnenwever, en leerde bij een uurwerkmaker, de verdeling der raderen en cirkels in gelijke deelen, verbeterde dezelve aanmerkelijk, en vond een bestaan in het vervaardigen van zonnewijzerplaten. In 1745, werd hij door den mechanicus SISSON, voor wien hij astronomische quadranten verdeelde, aan GRAHAM aanbevolen. Doch weldra had BIRD zijne eigene mechanische werkplaats, welke bijzonder groote sterrekundige kwadranten (muur-kwadranten) leverde, zoo als bijv. voor *Greenwich*, *Parijs*, *Göttingen*, *Petersburg*. Hij overleed in 1780. Zijne schriften: 1.º *The method of dividing astronomical instruments, London*, 1767, en 2.º *The method of constructing mural quadrants*, ib. 1768, worden zeer gezocht.

BIRON. — Zie BIREN -*Wbk.*-

* **BISCHOFF** (GEORGE FREDERIK), de grondlegger der Duitsche muzijkfeesten, te *Ellich*, aan het *Harz-gebergte*, in het graafschap *Hohenstein*, in 1780 geboren, werd eerst, in 1803, cantor te *Frankenhausen*, alwaar hij door belangrijke muzijkale uitvoeringen de opmerkzaamheid van **NAPOLEON** trok, en later (1816) muzijk-director te *Hildesheim*. In *Hildesheim* bragt hij ook, in weerwil van verscheiden hatelijke tegenkantingen, eene zang-akademie, eene orkest-vereening, en bij abonnement winter-concerten tot stand. Van zijne compositiën zijn er, wel is waar, nog slechts weinige bekend, doch men vond in zijne nalatenschap omtrent 40 N.^{os} van verschillende onderwerpen. In 1839, werd hij honorair lid der Duitschnationale vereeninging voor de toonkunst. **BISCHOFF** had aan zijn schoon veelomvattend denkbeeld groote opofferingen gedaan. Hij overleed te *Hildesheim* in 1841. Zijn eerst, nog van Franschen invloed bevrijd, muzijkfeest was dat van *Frankenhausen*, in 1810.

BLACAS (PETRUS LODEWIJK JOHANNES CASIMIR, hertog DE), te *Aulps*, in 1770, uit eene der oudste familiën van *Provence* geboren, was kapitein der ruitery, toen hij zich bij het leger der prinsen voegde, waarbij hij al de veldtogten mede maakte. Na de afdanking van dit leger bezocht hij koning **LODEWIJK XVIII**, te *Verona*, die hem met zijn vertrouwen vereerde, en hem met verscheiden gewigtige zen-

dingen belastte. Hij vergezelde dien vorst naar *Duitschland* en *Engeland*, en gaf hem alom en in alle omstandigheden bewijzen eener volmaakte trouw. Hij keerde eerst met **LODEWIJK XVIII** in *Frankrijk* terug, die hem tot minister van zijn huis, tot staats-secretaris, groot-meester der garde-robe, en opziener van de gebouwen der kroon benoemde. Hij volgde den koning naar *Gend*, en bij de terugkomst van dien vorst, welken hij gedurende zijne ballingschap niet verlaten had, werd hij tot gezant te *Napels* benoemd, om te onderhandelen omtrent het huwelijk van den hertog van **BERRY** met de prinses **CAROLINA**; daarna te *Rome*, om met den heiligen Stoel de zaken der Kerk van *Frankrijk* te regelen. In 1822 te *Parijs* teruggekeerd, hervatte hij bij den koning zijne bedieningen, die hij onder **KAREL X** voortzette, en bediende zich van zijnen invloed enkel om de kunstenaars en geleerden aantemoedigen. Bij de omwenteling van 1830, volgde hij zijnen ongelukkigen vorst naar *Hollywood*, daarna naar *Grätz*, en na hem tot aan zijnen dood de treffendste blijken zijner onveranderlijke verkleefdheid te hebben gegeven, kwam hij *Weenen* bewonen, alwaar hij den 17 November 1839 overleed, terwijl hij aan den hertog van *Bordeaux*, een gedeelte zijner aanzienlijke fortuin legateerde. Een verlichte boekenminnaar en een beschermer der kunsten zijnde, had de hertog **DE BLACAS** kostbare verzamelingen van boeken, gedenk-

penningen, gegraveerde steenen, oude vazen enz. bijeengebragt. De *Description etc. (Beschrijving der muzelmansche gedenkstukken van zijn kabinet)*, is door den heer REINAUD, lid van het instituut, in het licht gegeven, *Parijs*, 1828, 2 dl.ⁿ in 8.vo

BLAEU. — Zie BLAAUW -Wbk.-

* BLANDRATA (GIORGIO), in de 16.^e eeuw, te *Saluzzo* in *Italië*, geboren, leefde te *Pavia* als arts, werd afvallig van de Catholijke godsdienst, begaf zich in 1556 naar *Geneve*, sloot zich aldaar aan CALVINUS aan, doch omhelsde weldra de dwaalleer van SOCINUS. Hij begaf zich daarop naar *Polen*, doch moest dat land, juist wegens zijne unitarische gevoelens, weder verlaten, en kwam als lijfarts aan het hof van den groot-vorst van *Zevenbergen*, JOANNES SIGISMUNDUS ZAPOLYA. BLANDRATA verspreidde nu aldaar de leer van SOCINUS, en weldra vond men in *Zevenbergen* vele unitarissen. Hij werd echter in het voordragen van vermete stellingen door zijnen leerling DAVIDIS weldra overtroffen; ter beslissing van het geschil werd SOCINUS naar *Zevenbergen* be-roepen. Deze besliste ten voordeele van BLANDRATA, en de beide hervormers hielden het nu voor het best, DAVIDIS in den kerker op te sluiten, waaruit hij niet weder te voorschijn kwam. BLANDRATA keerde later, onder STEPHANUS BATTORI, naar *Polen* terug, en werd kort voor zijn einde, door de Jesuiten,

tot den schoot der Kerk teruggevoerd. Door zijnen neef, die naar zijne nalatenschap hunkerde, werd hij in 1590 vermoord. De aanhangers zijner leer, in *Zevenbergen*, unitarissen genaamd, waren in het begin zeer talrijk, thans echter zijn zij zeer ingesmolten, en hun getal zal ten hoogste nog 30 à 40,000 bedragen.

* BLARKOM (JAN VAN), den 25 Januarij 1770, te *Breukelen* geboren begon zijne studiën te *Megen*, en na de humaniora met lof ten einde te hebben gebragt, begaf hij zich den 26 Junij 1789, naar de toenmaals beroemde universiteit van *Douay* om er de fraaije letteren en de wijsbegeerte te beoefenen; met lof werd hij aan die hoogeschool tot *artium liberalium Magister* en tot *Doctor Philosophiae* bevorderd; daarna legde hij zich aan de universiteit van *Utrecht* op de geneeskunde toe, en ontving aldaar, na de verdediging eener dissertatie: *De Cordis palpitatione*, den 29 Maart 1794, den graad van *Medicinae Doctor*. Slechts één jaar beoefende hij met gelukkig gevolg te *Beverwijk* de geneeskundige praktijk, toen de staatkundige gebeurtenissen in de laatste jaren der vorige eeuw, hem tot burgerlijke en justiciële betrekkingen riepen, en hij alzoo aan eene loopbaan werd onttrokken, welke hij aanvankelijk gekozen had. Den 25 Januarij 1795 werd hij provisioneel benoemd tot schout-civiel en secretaris der stad en jurisdictie van *Beverwijk*, en eenige

maanden later tot baljuw van den lande van *Blois*; den 12 Mei 1796 werd hij hoofdschout van *Beverwijk*, en in 1797 definitief schout-civiel van *Beverwijk* en baljuw van den lande van *Blois*. Van dat jaar tot aan de regering van koning *Lodewijk* met verschillende ambten en bedieningen, onder anderen met het baljuwschap van *de Bémster*, vereerd, werd hij reeds in de eerste jaren der regering van dien vorst, aangesteld tot substituut fiscaal, der middelen te land en te water, en den 28 April 1808 tot hoofd-officier der stad *Purmerend*, en tot baljuw van de *Wijde-Wormer*. Bij de inlijving van *Holland* in het Fransche keizerrijk vervielen al deze ambten; doch spoedig daarop werd hij weder benoemd tot vrederegter in het kanton *Beverwijk* en tot lid van den generalen-raad van het dept. der *Zuiderzee*. Deze betrekkingen lieten hem vrijen tijd genoeg over, om het nieuwe regt te beoefenen en zich hetzelfde eigen te maken; hij deed dit met zoo veel ijver, dat hij reeds den 14 Julij 1811, aan de hooge-school te *Leyden* tot *Doctor in de regten* werd bevorderd. *NAPOLEON*, bij wien hij niet onopgemerkt was gebleven, benoemde hem bij besluit van 9 Jan. 1812, tot regter ter instructie te *Rotterdam*, welken toenmaals vooral moeilijken post, hij zoo voorbeeldig waarnam, dat de keizer hem deswege door den groot-regter, minister van justitie, openlijk zijne tevredenheid deed betuigen. Na de herstelling van *Neër-*

lands onafhankelijkheid werd *VAN BLARKOM*, in 1814, benoemd tot procureur-crimineel in *Noord-Brabant*, en kort daarop met de directie van policie in het zelfde gewest belast. Naauwgezette pligtsbetrachting lokte het koninklijk besluit uit van 4 Julij 1829, waarbij hij tot ridder van den Nederlandschen leeuw werd benoemd. Bij de regterlijke organisatie van 1838, werd hij, ofschoon reeds hoog bejaard, tot procureur-generaal bij het provinciaal gerechtshof van *Noord-Brabant* aangesteld. Tot in den avond van zijn leven behield hij den lust tot den arbeid, die hem steeds had bezielde, en daarenboven het volle genot van zijne zielskrachten. Eerlijkheid en onpartijdigheid in het opsporen en vervolgen van de misdaad; gepaste gestrengheid bij het inroepen der straffen; menschlievendheid tot verzachting van der veroordeelden lot, waren de hoofdtrekken, die zijne hooge betrekking onderscheidde; en nog herdenken de tijdgenooten, zoowel in *Noord-Holland* als in *Noord-Brabant*, met welgevallen de eerlijkheid, de trouw, de naauwgezetheid en regtschapenheid, die alle zijne handelingen en ambtsverrigtingen kenmerkten. Daarbij was *VAN BLARKOM* een zorgvuldige huisvader, een liefderijk echtgenoot, een opgeruimde en gezellige vriend. Zijn dood beantwoordde aan zulk een edel en weldadig leven: kalm en rustig, met de laatste genademiddelen der Catholijke Kerk versterkt, ging hij, vol vertrouwen, den 7

Junij 1845, te 's Hertogenbosch, de eeuwigheid in.

* **BLASIUS** (*Heilige*), — *ter vervanging van dat Art. in het Wbk.* — bisschop en martelaar, stamde uit een zeer aanzienlijk geslacht, en werd wegens zijne onschuld, zachtmoedigheid, godsvrucht en intogenheid, door de geloovigen eenpariglijk tot bisschop van *Sebaste* verkozen. Onder de vervolging der christenen van **LICINIUS**, wiens bevelen de stadhouder **AGRICOLA**, met bloeddorstige gruwzaamheid voltrok, verliet **BLASIUS** de stad, en begaf zich naar den berg *Aegæus*, alwaar hem een rotshol tot geheime verblijfplaats diende. Hier werden de wilde dieren met hem zoo vertrouwelijk, dat zij hem het voeder uit de hand kwamen halen. Bij eene jagt echter, welke de stadhouder op genoemden berg hield, werd de woonplaats des Heiligen door het gevolg van laatstgenoemde ontdekt, en deze liet hem weldra uit het hol wegvoeren en naar *Sebaste* overbrengen. De Heilige volgde gewillig en aan God onderworpen. Hij werd in de gevangenis opgesloten, en, daar hij zijn heilig geloof niet wilde verloochenen, met stokken geslagen. Bij het tweede verhoor, bedreigde hem de stadhouder met eenen folterenden dood, indien hij den goden niet zoude offeren, waarop **BLASIUS** antwoordde: » Weg met uwe afgoden, welke niet de scheppers des hemels en der aarde zijn; de mij bedreigde straffen zullen mij in het eeuwig leven bren-

gen.» Op deze onverschrokken verklaring liet de vergrimde dwingeland den vromen belijder aan eenen paal ophangen, en met ijzeren haken of kammen zijn vleesch verscheuren. **BLASIUS** verdroeg deze smartelijke folteringen met een verheugd gemoed, en zeide gedurende dezelve tot **AGRICOLA**: » Gruwzame! de Heer **JESUS CHRISTUS** is met mij, en versterkt mij; door mijne standvastigheid zal ik de aan zijne getrouwe aanhangers beloofde goederen bekomen.» Na langdurige martelingen, liet **AGRICOLA** hem naar zijne gevangenis terugbrengen. Op den weg naar dezelve, volgden hem zeven christelijke vrouwen, en vingen met vromen eerbeid, het afdruipende bloed op; toen men haar echter als christelijke erkende, werden zij op eene folterende wijze ten dood gebracht. Toen **BLASIUS** ten derden male voor den stadhouder weigerde den afgoden te offeren, liet deze hem in de zee werpen; doch de Heilige bleef op het water even zoo onbewegelijk staan als op vasten bodem. Daarop werd hij door het zwaard ten dood veroordeeld, en met twee andere onschuldige knapen, in het jaar 316 biddend onthoofd. De Heilige werkte door zijn onophoudelijk gebed vele wonderen uit: hij genas eenen knaap, die in doodsgevaar was geraakt, wegens eene vischgraat, die hem in de keel was blijven steken, van daar dat hij als de beschermheilige in gevaarlijke en vooral in keel-ziekten wordt aangeroept, en in *Boheme, Duitschland,*

ja zelfs in eenige plaatsen van *Nederland* op zijnen feestdag (3 Februarij) eene zegening van den hals, onder aanroeping van den H. BLASIUS is gebruikelijk geworden. De stad *Ragusa* in *Dalmatië* verkoos hem tot haren patroon; in andere landen werden hem kapellen, kerken en kloosters toegewijd, in *Duitschland* onder anderen de beroemde Benediktijner-abdij *St. Blasii*, in het *Zwartewoud*.

BLOOMFIELD (ROBERT), een Engelsche natuurdichter, den 3 December 1766, te *Honyton* geboren, was de zoon eens kleermakers, kwam in zijn elfde jaar, als een arme knaap bij een' bloedverwant, dié een landbouwer was, en in 1781 bij zijnen ouderen broeder te *Londen*, waar hij het schoenmakers ambacht leerde. Het voorlezen aan zijnen broeder en eenige andere werklieden van sommige dagbladen en boeken, deed in hem den smaak voor de letteren ontstaan, en spoorde hem aan, om zijne gevoelens in dichtmaat uitdrukken, en daar verscheiden derzelve veel bijval vonden, zoo waagde hij een grooter dichtstuk *The farmer's Boy* genaamd, dat de bezigheden des landmans, gedurende de 4 jaargetijden, in vloeiende verzen en met natuurlijke frischheid schildert. Door de boekverkoopers afgevozen, liet een zijner vrienden, CAPET LOFFT, hetzelfde op zijne kosten drukken, en het stuk vond zulk eenen algemeen bijval, dat er van de maand Maart 1800 tot op het einde

van 1803, 26,000 exemplaren van verkocht werden, en men er vertalingen in het Fransch, Italiaansch en Latijn van vervaardigde. — *The Milkmaid* en *The Sailors return*, door hem in het *London-Magazine* geplaatst behooren mede tot zijne naïve meesterstukken. BLOOMFIELD overleed te *Shefford*, den 19 Augustus 1823. Na zijnen dood zijn zijne gezamenlijke *Werken* in twee deelen in het licht gegeven.

* BLÜCHER-ALTONA (KOENRAAD, graaf von), broederszoon van den beroemden vorst BLÜCHER VON WALSTATT (zie dat Art.-Wbk.-), en zoon van den koninklijk Deenschen kolonel en generaal-adjudant VON BLÜCHER, in 1764, te *Penzlin*, in *Meklenburg-Strelitz* geboren, trad, na zijne regtsgeleerde studiën te hebben volbragt, in koninklijke hofdienst, en werd spoedig tot kamerheer en hofmaarschalk bevorderd. In 1802, verliet hij echter het hof weder, en werd landvoogd der beide ambten *Apenrade* en *Lügumkloster*; in 1808 bekwam hij den gewigtigen post van hoofd des bestuurs van *Altona*, welke betrekking bij de toenmalige nabuurschap der Franschen in *Hamburg*, niettegenstaande deze de bondgenooten van *Denemarken* waren, met de grootste zwarigheden verbonden was, wjl de Altonaars, door de Fransche ambtenaren bij voortdoring van inbreuk op het vastelands-stelsel beschuldigd werden. In 1813 ontstond er eene critieke wending

der betrekkingen. Bij het uitbarsten van den oorlog was de betrekking van *Denemarken*, waarop het bondgenootschap met *NAPOLEON* lood-zwaar drukte, tot de verbondene mogendheden, bijna eene vriendschappelijke, en eerst toen de bedoeling van *Zweden* op *Noorwegen* zich duidelijk openbaarde, en *BERNADOTTE* bij de mogendheden beslissende ondersteuning vond, kwam het tot nieuwe vijandelijkheden. Na den slag van *Leipzig* kwam de oorlogstorm nog nader opzetten. De meeste inwoners van *Altona* hadden hunne kostbaarste zaken naar het binnenste van *Holstein* vervoerd. Maar *BLÜCHER*, die het gevaar beter dan iemand anders kende, achtte het aan zijne betrekking schuldig te zijn, dezen maatregel zoo lang mogelijk uittestellen, ten einde de bekommering der inwoners niet te vermeerderen. Toen hij er eindelijk toe besloot, was het te laat. De eerste troepen der bondgenooten, die in de nabijheid van *Altona* verschenen, waren Russen, en de ligte troepen derzelve, de kozakken, hadden in den thans tweejarigen oorlog eene te goede school gehad, om zich zulk eenen kostbaren buit te laten ontsnappen. *BLÜCHER* zag van zijn eigendom nimmer iets weder. Doch hierover bekommerde hij zich weinig; zijne gedachten waren enkel gevestigd op de redding van *Altona*, dat van drie kanten bedreigd werd: door de bondgenooten, door *DAVOUST* en door de eigene met de Duitsche en Russische troepen sympathiserende inwo-

ners. *BERNADOTTE*, die omtrent dezen tijd als opperbevelhebber verscheen, toonde zich op verzoek van *BLÜCHER*, zacht, en beloofde alle slechts mogelijke versooning. De kroonprins van *Zweden* drong echter weldra steeds verder in het *Holsteinsche* door, en de hem vervangende generaals verraadden andere gezindheden. Zoo vorderde *WORONZOW* in December 1813, van uit *Pinneberg* eene bovenmatige oorlogsbelasting, welke betaling *Altona*, in den volsten zin des woords, zou te gronde gerigt hebben, terwijl de kanonnen van *DAVOUST* zeker niet in gebreke zouden zijn gebleven, om een zoodanig verraad aan de groote natie, met de zware munt hunner vuurmonden te betalen. Gelukkiger wijze stelde zich *WORONZOW* met eene matige som te vreden, en dit eerste gevaar ging voorbij. *DAVOUST* had echter, in weerwil aller voorzorg, van de onderhandelingen gehoord, en legde aan *Altona* tot straf, het dubbele der belastingen op, welke aan de Russen was verstrekt. Naauwelijks had *BLÜCHER*, door zijne herhaalde vertoogen bewerkt, dat *DAVOUST* van zijne vorderingen afzag, of er dreigde van dien kant een nieuw gevaar. Uit het bevende *Hamburg* vlugten er vele inwoners naar *Altona*, zoodat er besmettelijke ziekten uitbarstten en de hongersnood zich dreigend verhief. Het laatste gevaar werd door *BLÜCHER* zooveel mogelijk voorgekomen, daar hij in overeenstemming met de magistraat de uitvoering

van levensmiddelen verbod, DAVOUST dreigde, doch BLÜCHER hield vast. Toen echter het berigt van den tusschen *Denemarken* en *Zweden* gesloten wapenstilstand ruchtbaar werd, was DAVOUST minder toegevend dan ooit, en toen bij een gevecht op den 25 Februarij 1814, verscheiden huizen van *Altona* afbrandden, nam hij zulks als een voorwendsel tot het bevel, om al de in dien omtrek zich bevindende huizen te doen afbranden. Te vergeefs snelde BLÜCHER naar *Hamburg* om de intrekking van dit bevel te bewerken: bij zijne terugkomst stonden er reeds 50 huizen in volle vlam. Later wilde DAVOUST het wegbranden herhalen; toen echter BLÜCHER openlijk verklaarde, dat hij geweld met geweld zou te keer gaan, wilde de maarschalk het hierop toch niet laten aankomen. Ten gevolge der oorlogsverklaring van *Denemarken* aan NAPOLEON, werd DAVOUST op nieuw weder zoo woedend, dat hij bij de geringste aanleiding *Altona* met een bombardement bedreigde, en nog bij zijn vertrek verklaarde de brutale Franschman, aan BLÜCHER, die zich zoo vaak manhaftig tegen hem verzet had: » U zelve zal ik zes bommen juist op uw huis zenden, opdat gij niet moogt gelooven dat mijne mortieren van hout zijn, en als deze niet genoeg zijn nog 500 andere." Eindelijk volgde op den 18 April 1814, de intogt der Russen in *Altona*, en de dagen der verschrikking hadden een einde. De verdiensten van

BLÜCHER werden alom erkend. De koning van *Denemarken* benoemde hem tot graaf BLÜCHER-ALTONA; onderscheidene vorsten zonden hem ridderorden, in *Altona* en *Hamburg* werden er gedenkpenningen te zijner eer geslagen. Zijne verdere loopbaan was minder gevaarlijk en minder opzigtelijk, doch even zoo zegerijk. De onpartijdigheid, met welke hij zijn ambt bekleedde, verwierf hem even zoo vele achting, als hij door zijne vriendelijke, populaire inborst liefde won. — Toen later voor eenen korten tijd nieuwe stormachtige dagen aanbraken, handhaafde hij zijn vorig karakter. Na de Julij-omwenteling hadden er ook in *Altona* volks-oploopen plaats. De menigte tierde juist het luidste, toen de graaf verscheen, midden op de digtste hoopen inreed, en aan de geheele opschudding door een paar goede woorden spoedig een einde maakte. In 1844 had hij het zeldzame geluk, zijne gouden bruiloft te vieren. De Altonaars hadden zich op dit feest lang verheugd, en maanden te voren was alles reeds werkzaam, om den algemeen geëerden grijsaard eenige vreugde of verrassing voor te bereiden. Een val des graafs met het paard deed reeds de vrees ontstaan, dat de feestvreugde verijdeld zoude worden, maar het ongeval had geene ernstige gevolgen, en het feest werd des te hartelijker en schitterender gevierd. — Op den 1 Augustus 1845 volgde zijn dood.

* **BLUM (ROBERT)**, de algemeen bekende tribun der Duitsche omwenteling, den 10 November 1807 te *Keulen* geboren, was de zoon van eenen in behoeftige omstandigheden levenden kuisper, die in 1815 overleed, en eene vrouw met drie kinderen naliet. De moeder voorzag op eene kommervolle wijze door naaiwerk in het onderhoud des gezins, en ging in 1816 een tweede huwelijk aan met eenen schippersknecht, eenen ruwen verwilderden man, die in zijne aangehuwde familie, nog zijne moeder en 3 zusters medebragt. De nood kende in de huishouding bijna geen einde, en had in het noodjaar 18 $\frac{16}{17}$ eene buitengewone hoogte bereikt, waarvan **BLUM** den vollen druk gevoelde. Het eerste onderwijs ontving **BLUM** in eene der parochie-scholen zijner geboorteplaats, waarbij hij veel aanleg openbaarde, voornamelijk voor het rekenen, waarin hij weldra andere knapen onderwees. Nadat hij zijne eerste H. Communie had gedaan, werd hij misdienaar, welke betrekking moest bijdragen, om de karige inkomsten van het gezin te stijven. In genoemde jaren toonde de knaap reeds wat eens uit hem zou worden — namelijk een bittere vijand der Kerk — vermits hij reeds aan verschillende geloofspunten der Catholijke Kerk begon te twijfelen. Wij deelen de gevoelens niet van protestantsche schrijvers, welke deze twijfeling uit den diep bespiegelenden geest van den dertienjarigen knaap aflei-

den, maar gelooven veeleer, dat derzelve oorsprong in uitwendigen invloed moet gezocht worden, en zij bij den, zoo als latere ondervindingen bewijzen, *steeds* tot tegenspraak tegen al het positive in Kerk, staat en maatschappij overhellenden geest van **BLUM**, niet dan al te ligt weêrklank vonden. Van eene weêrgalooze onbeschaamdheid en een beperkt oordeel getuigt het echter, als onderscheidene levensbeschrijvers van dezen man beweren: de knaap **BLUM** had zijne *sceptische* gevoelens gebiecht en tweemaal moeten ondervinden, dat het biechtgeheim door den biechtvader was geschonden geworden. Dit noemt men *met een onbeschaamd voorhoofd liegen*, en zoo iets kan slechts daar geloof vinden, waar de verregaandste vooroordeelen, tegen al wat Catholijk is, gedurende vele geslachten zijn gevoed en beschermd geworden; waar elke leugen welkom is, en als gangbare munt wordt aangenomen, als zij slechts ten koste der Kerk in de wereld wordt verspreid. **BLUM** moest een beroep aanvaarden, en werd in de werkplaats van eenen goudsmid opgenomen, toonde echter voor de edele kunst van zijnen meester geene geschiktheid, en kwam daarop bij eenen gordelmaker, die echter weldra wegens slechte handelingen, waaraan hij zich schuldig maakte, de vlugt moest nemen, waarop **BLUM** eindelijk bij eenen anderen meester van hetzelfde handwerk kwam, en

harde leerjaren moest doorstaan, na afloop van welke hij op zijn beroep ging reizen. BLUM bezat echter de volle kennis van zijn beroep niet, vond dus ook slechts kortstondigen arbeid en keerde eindelijk naar *Keulen* terug, waar hij in de lantaarnen-fabriek van den, ook als schrijver bekenden, heer F. W. SCHMITZ werk vond. Laatstgenoemde plaatste BLUM, die zijne mede-werkgasten in *theoretische* kennis overtrof, op het kantoor. Daarenboven vergezelde BLUM zijnen principaal op reizen door *Baden, Württemberg, Beijeren*, vertoefde een half-jaar in *München*, en begaf zich daarop naar *Berlijn*, waar SCHMITZ zich nederzette. De omgang met zijnen geest- en kennisrijken heer, was voor BLUM niet zonder gevolgen, terwijl de laatste zoo goed als het wilde gelukken, het gebrekkige zijner beschaving trachtte aan te vullen. In April 1830 moest BLUM aan zijne krijgsplichtigheid voldoen, en hij werd bij het fusilierbataillon van het 24.^e regiment infanterie, dat in *Prenzlau* lag, ingelijfd, doch slechts voor 6 weken, daar hij in de krijgsreserve gesteld werd. Toen hij aan zijne militaire dienst voldaan had, bevond hij zich buiten betrekking, want de industriele onderneming van den heer SCHMITZ wilde geen gelukkigen vooruitgang maken. Eindelijk ontving BLUM een reisgeld van 25 *Thaler* (omtrent f45.) waarmede hij zijne schulden betalen, en de reis naar *Keulen* ondernemen kon. Hier trof hij zijnen stiefvader ziek

en zonder verdiensten aan, zoodat BLUM zich genoodzaakt zag de eerste de beste gelegenheid, welke zich hem tot het bekomen van eenige verdiensten aanbod, aangrijpen, en hij werd alzoo tooneelbediende bij RINGELHARDT, toenmaals directeur van het Keulsche tooneel. Onze dienaar der dramatische muze, werd echter ook een bevoorraar derzelve, beproefde zelfs tooneelstukken te vervaardigen, welke hij door de derde hand bij zijnen directeur wist in te smokkelen. Daarbij was BLUM ook een staatkundige, die zich in de politiserende kringen der *Rijn*-stad bewoog en, zoo als een zijner vrienden mededeelt, » in zijnen ijver voor de vrijheid, toenmaals *onafgebroken* dichtte,» indien niet soms de noodlottige censuur aan dit onafgebroken werk hindernissen in den weg stelde. De *studien* van BLUM in dien tijd liepen echter niet, zoo als welligt de lezer denkt, over staatkunde en staatswetenschap, maar over de *gezamenlijke dramatische letterkunde*, zoo ver dezelve in de Keulsche tooneel-bibliotheek vervat was, en BLUM verhaalt van zich zelve, dat hij steeds een werk uit die geleerde bibliotheek, bij zich gedragen, en zoo vaak hij slechts konde, daarin gelezen had. RINGELHARDT verliet in de lente van 1831 *Keulen*, en BLUM nam nu eene plaats als schrijver bij een geregteijk ambtenaar aan; dit was reeds het zesde beroep, dat de veelzijdige man bij de hand nam. Wijl deze betrekking hem

echter niet zoo voordeelig was als die van tooneelbediende, zoo keerde BLUM in den volgende winter als bediende tot het koor van *Thalia* terug. Intusschen had RINGELHARDT het tooneel te *Leipzig* overgenomen, en riep BLUM op, om zich weder met zijnen ouden post bij hem te belasten. Maar de laatste kon niet spoedig tot een besluit komen, want te gelijker tijd had hij van drie kanten uitnoodigingen ontvangen: die van den *Leipziger* tooneel-directeur, verder eene aanbieding van het nieuwe Keulsche tooneel-geselschap, om bij hetzelfde den post van secretaris waartenemen, en eene uitnoodiging, om mederedacteur van een in *Keulen* verschijnend tijdschrift te worden. Toen hij aan zijnen vroegeren directeur van de beide laatste aanbiedingen had kennis gegeven, bood deze hem den post van tooneel-secretaris, bibliothecaris en hulpkassier aan. Verheugd aanvaardde BLUM deze betrekkingen, vertrok naar *Leipzig*, en werd, na weinige jaren, eerste kassier, zoodat de zeer ervaren (*vielgewandte*) man ook gelegenheid vond, om zich in het vak van financiën te vormen. In weerwil dezer tijd vorderende werkzaamheid vond BLUM toch nog gelegenheid, om voor zijne dicht-muze te leven, en zijne werkzaamheid als schrijver uitbreiden. Hij leverde bijdragen aan den *Komet*, aan de *Abend- und elegante Zeitung*, schreef een tooneelspel, die *Befreiung von Canada*, *Leipzig*, 1835, gaf

in vereeniging met HERLOSZSOHN en MARGGRAF het *Theaterlexicon*, in 7 dl.ⁿ, in het licht, waarvan de inhoud grootendeels van hem voortkwam, redigeerde met D.^r FR. STEGER den met de 3.^e aflevering uitgestorven *Verfassungsfreund*, en het zakboek *Vorwärts*, een voortbrengsel van het meest overdreven radicalismus. Hoogstgewichtig schijnt echter de omstandigheid dat onze minister der *Duitsche toekomst* in de Lindenstad zijne vorming als staatsman voltooide, en hier zijne eigenlijke staatkundige werkzaamheid, die later zoo beroemd is geworden, begon. BLUM maakte zijne staatkundige studiën intusschen niet in de gehoorzalen van het *Leipziger Paulinum*, maar in de leeskamers en koffijhuizen van het *kleine Parijs*, zoo als hij ook somwijlen de knippen (*Kneipe*) der *Kochianer*, eene studenten-vereeniging met staatkundige strekking bezocht. Zijne staatkundige werkzaamheid nam in 1837 haar begin. Toenmaals werd bij het feest, hetwelk men aan de Saksische afgevaardigden TODT en DIESKAU gaf, BLUM tot spreker der deputatie verkozen, welke aan genoemde mannen eenen eere-beker aanboden. In 1840, was hij een der grondleggers van de *Schiller-vereeniging*, en sedert 1841 voorzitter derzelve. Ook werd hij lid van het *Leipziger-schrijversgenootschap*, hetwelk hij sedert 1841 mede bestuurde. Daarenboven werkte hij vlijtig mede aan de *Sächsische Vaterlandsblättern*,

die hij in 1841 koopen en uitgeven wilde, waartoe hem echter van de regering de vereischte concessie geweigerd werd. Later kocht hij te *Leipzig* een huis en verwierf zich aldaar het burgerregt, waardoor hij tevens het kiesregt bekwam, tot stedelijk ambtenaar, en tot landdags-afgevaardigde. Toen in 1845 de Duitsch-Catholijke beweging begon, was BLUM, die zoo vaak van beroep veranderd was, ook een der eersten, welke van geloof veranderden, van het geloof waaraan BLUM nooit inniglijk verkleefd was geweest, van welks leerstellingen hij zich nooit had kunnen overtuigen. In de *Sächsische Vaterlandsblättern* streed BLUM voor het nieuwe licht, dat uit de bergwerken van *Laurahütte*, als een bliksemstraal was uitgegaan, en met den eerwaardigen (!!) RONGE nam hij in het Duitsch-Catholijke concilie te *Leipzig* (welks besluiten thans reeds van generlei waarde meer zijn), bij Champagne-wijn en nieuwe aspersies, de geloofsbelijdenis der sekte aan. Hoezeer BLUM van de verhevenheid der nieuwe leer doordrongen was, bewijzen de uitdrukkingen, die hij later daarover in *Frankfort* deed. Toen hem namelijk gevraagd werd, waarom hij zich bij zulk eene erbarmelijke sekte had aangesloten, antwoordde hij, dat het hem toenmaals enkel daarom te doen geweest was, iets tegen de vorsten op de been te brengen. Bij de Leipziger-Augustus-gebeurtenissen van het jaar 1845, legde BLUM voor de eerste maal

zijne werkzaamheid als *Volkstribun* in groote mate aan den dag. Toenmaals wilde eene dweepzieke bende des gepeupels het hôtél bestormen, waarin de *Catholijke*, en alzoo bij de verdraagzame Saksers gehate prins JOHANN zijnen intrek had genomen. Hoe deze pogingen door de kogels der Saksische schutters verijdeld werden, is genoegzaam bekend. De vreeselijke opgewondenheid, welke in *Leipzig* heerschte, stelde BLUM in de gelegenheid, om zijn redenaars-talent aantewenden. Tegen een' lantaarnpaal leunende, sprak hij met zijne sterke verweergalmende stem tot de opgeruiden. Hij vermaande tot rust — tot die rust, welke naar de doffe stilte voor het uitbarsten van een onweder gelijkt; hij maande aan tot vrede — maar niet tot den vrede die verzoening met den vijand te weeg brengt, neen tot den vrede, die zoo lang duurt, tot dat zich eene gunstige gelegenheid aanbiedt, om denzelfen te verbreken. In 1847 liet BLUM zijne betrekkingen varen, en rigtte, door bijdragen van vrienden ondersteund, onder de firma van BLUM EN COMP. eenen boekhandel op. De voornaamste fondswerken van dezen boekhandel waren BLUM's *Weinachtsbaum*, en zijn aarts-radicaal *Staatsleecikon für das Volk*. In 1847, verkozen hem de Leipziger stedelijke commissarissen tot onbezoldigden stadsraad, doch de kreitsdirectie weigerde de bekrachtiging. — In de laatste dagen van het tijdperk, hetwelk de Februarij-revolutie van 1848 voorafgaat,

en die men gewoonlijk den tijd der *reactie* noemt, vereenigde zich het staatkundige leven van *Leipzig* in een redeoefeningsgenootschap, dat door BLUM, A. RUGE, CRAMER, BERTLING en anderen werd aangevoerd. Daar naderde de 24 Februarij, en zijne golfslagen troffen ook de Lindenstad. De Leipziger beweging begon, opgewekt door den hoogleeraar Dr BIEDERMANN, doch weldra geleid door BLUM, die thans zijne grootste werkzaamheid als staatkundige woelgeest ontwikkelde, het *Duitsche vaderlandsgenootschap* oprigtte en de *Vaterlandsblättern* weder in het leven riep. BLUM werd de voorvechter der bewegingspartij, maar ook bij de mannen van tegenovergestelde inzichten het voorwerp des haats. Hij ontving van verscheiden steden het eereburgerregt, en te gelijktijd naamlooze bedreigbrieven. Het voorloopig parlement kwam te zamen, BLUM ijde naar *Frankfort*. Hier werd hij tot plaatsvervangend voorzitter, voor de Maart-vergadering gekozen, en zijne stentor-stem wist stilte te verschaffen, als de hartstogt verwarring in den bedaarden gang der debatten bragt. BLUM was ook lid der commissie van vijftigen. Maar zijne verkiezing tot de Duitse nationale vergadering was niet zoo ligt doortezetten. Het was voornamelijk de Leipziger-handelsstand, die, geen vriend van regeringloosheid zijnde, zich tegen de verkiezing van BLUM verzette. De behoorlijk bewerkte kiezers der

plattelands-gemeenten ondersteunden intusschen zijne *andidatuur*, en zegevierend kwam zijn naam uit de stembus te voorschijn. — In het parlement kon BLUM niet tot het bureau geraken, werd echter lid der commissie van constitutie. Wat zijne betrekking tot de partijen betreft, zoo behoorde BLUM tot de uiterste linkerzijde, en was de aanvoerder dier mannen, die *tot elken prijs* voor *Duitschland*, eene *republikeinsche* staatsregeling wilden invoeren. Intusschen is BLUM van het verwijt van *dubbeltzinnigheid* niet vrij gebleven, en juist de beide uiterste partijen van het voorloopig parlement, zoowel als de nationale vergadering zijn in zijne veroordeeling *eenstemmig* geweest. In de *Paulus-kerk* was echter de ster van dezen man geheel beneveld. De spreekwijzen, welke BLUM nog van de studiën in de Keulsehe tooneel-bibliotheek waren bijgebleven, begonnen langzamerhand *werke- en magteloos* te worden, want de ernstige, met geest en wetenschap uitgeruste leden van het parlement werden door de gezochte *phrasen* van den *parvenu* niet bevredigd, en zochten bij moeilijke vraagpunten, te vergeefs naar de kern eener noot, die onder den gladden bolster van volkswel-sprekendheid werd aangeboden, doch inwendig *hol* en *ledig* was. Daarom was het ook eene ijdele hoop, waarmede zich de Duitse radicalen, na de, wegens de verwerping van den Malmoër-wa-penstilstand, gevolgte aftreding

van het rijksministerie bedrogen, dat namelijk *sir* ROBERT in de plaats van SCHMERLING zoude optreden. BLUM was toenmaals reeds *zedelijk dood*, de pijlen van den vorst LICHNOWSKÝ hadden hem gedood; daarvoor bedreef dan ook de door GÜNTHER en BLUM uitgegevene *Reichtags-Zeitung* aan genoemden ridderlijken vorst eenen intellectueelen sluipmoord, terwijl later ook nog de physische moord deszelven door de gewapende horden van *Bockenheim* werd ten uitvoer gebragt. Op deze wijze was BLUM te *Frankfort* niet meer op zijne plaats, hij moest een ander tooneel zijner daden zoeken, eene plaats, waar hij eene nieuwe verschijning was, waar men zijne redevoeringen nog niet vernomen had. Daar verhief zich de voor haar grootste gedeelte, door onophoudelijk zingenot bedwelnde, en in geestelijke verrotting vervallene bevolking van *Weenen* tot de October-omwenteling — eene omwenteling zoo *doel- en zinneloos*, als de wereldgeschiedenis geene andere kan aanwijzen. BLUM was verrukt over den met eerloozen sluipmoord, en schending des heilighdoms bevestigden opstand der keizerstad, en droeg in de club der linkerzijde een adres voor aan de muitende *Weeners*. De meerderheid der linkerzijde was in het begin tegen het adres, maar de luide stemmen der meest opgewonden onder dezelve, lokten eindelijk het noodlottige besluit uit, volgens hetwelke een adres ontworpen en door eene deputatie, bestaande

uit BLUM, FRÖBEL, MORITZ HARTMANN en Dr FRAMPUSCH, aan de *Weener-aula* zou worden aangeboden. Den 13 October vertrokken de afgevaardigden uit *Frankfort*, kwamen den 17 te *Weenen* aan, en werden den volgenden dag door den gemeenteraad in eene volle vergadering ontvangen, bij welke gelegenheid BLUM het woord voerde. Laatstgenoemde ontwikkelde te *Weenen* eene groote werkzaamheid, vuurde door zijne redevoeringen ten strijd aan, en nam zelf deel aan denzelven. *Weenen* viel en BLUM, werd in zijn logement gevangen genomen, en in verzekerde bewaring gebragt. Hij bragt hiertegen zijne onschendbaarheid als lid van het parlement in, hetwelk hem echter even zoo min verschoonde, als eenen gezant, die aan eene omwenteling een werkdadig aandeel zoude nemen, zijne anders beschermende stelling verschoonen zoude. Op den 8 November volgde de noodlottige uitspraak, volgens welke BLUM tot den strop veroordeeld werd, welke onteerende doodstraf vorst WINDISCHGRÄTZ, in die des kogels veranderde. BLUM schreef in zijne gevangenis nog eenen brief aan zijne echtgenoot, en eenige regels aan zijnen vriend en deelgenoot in gevoelens Dr KARL VOGT, afgevaardigde te *Frankfort*. Op den 9 November 1848 in den vroegen morgen, viel ROBERT BLUM in de *Brigittenan* te *Weenen*, door de kogels der keizerlijke jagers! — Welken indruk de dood van dezen man in *Duitschland* maakte, staat

nog bij allen in versche herinnering. In woord en geschrift werd de man gevierd, die als *martelaar* voor de vrijheid, zoo als de rood-republikeinen dezelve begrijpen, gevallen was; op vele plaatsen vierde men van hem eene volledige vergoeding. Eene dolzinnige geestdrift scheen een gedeelte der Duitsche natie bevangen te hebben, en zich door allerlei staatkundige demonstratiën lucht te willen maken, even zoo als eenmaal de aanstekende ziekten der middel-eeuwen, zich door de krampachtigste stuiptrèkkingen des ligchaams openbaarden. Laat ons echter de geestdrift wegens BLUM daarlaten, ook willen wij niet onderzoeken, wat er waar of valsch is, aan de veelvuldig uitgedrukte bewering, dat ingeval de Weeneropstand gelukt, en hierop een algemeene opstand van *Duitschland* gevolgd was, BLUM reeds als president, of bevelhebber der oproerige Weeners, als opperveldheer der Duitsche republiek zou aangeesteld zijn. Laat ons echter op BLUM en zijne laatste uren beknopelijk terugzien. Deze terugblik willen wij echter werpen op den man *zoo als* hij zich in het leven en in de wezenlijkheid voordeed, niet op *dien* BLUM, zoo als hem de radicale drukpers onzer dagen, zoo als hem de liedjeszangers der anarchie voorgesteld hebben, om hem te verheerlijken, en van elken blaam en smet vrij en zuiver voortstellen, als een verheven voorbeeld een voor-

vechter der vrijheid, dien men met WASHINGTON en FRANKLIN vergelijkt, hetwelk nooit of nimmer met regt geschieden kan. — BLUM had niets minder dan eene schoone gestalte, de bevalligheden hadden zich met zijn uiterlijke weinig ingelaten, en zijn gelaat werd dikwerf met dat van SILENUS, den waardigen opvoeder van den jongen BACCHUS, vergeleken. Eene sterke, krachtvolle stem drong uit den geheel in den baard verborgen mond, maar nooit verraadde zich de inwendige hartstogt in de uitdrukking, de geheele houding des redenaars openbaarde die kalmte, welke over eenen vulkaan zweeft, in welks binnenste het ziet en kookt. Veelvoudig begaafd was deze in lotgevallen zoo afwisselende man, en in eenen hoogen graad was hem eene welberekende alle omstandigheden en betrekkingen wel overwegende sluwheid eigen. Wat had er uit BLUM kunnen worden, indien hij de hem door de Voorzienigheid verleende gaven des geestes goed aangewend, indien hij, in plaats van overal nederterukken en omver te werpen, zich op *opbouwen* en *stichten* toegelegd had? Wij kunnen bij een koelbloedig en bedaard oordeel, dat zich door niets laat omkopen *niet* zeggen, dat de bedoelingen van dezen ongestadigen man, van dezen geest, welke steeds *ontkende*, goed geweest zijn; neen! wij zijn bij een bedaard en koelbloedig onderzoek, tol de overtuiging gekomen, dat BLUM, waren zijne

heilooze plannen gelukt, de ROBESPIERRE van *Duitschland* zou zijn geworden. — Maar laat ons ook zeggen dat de laatste uren van dezen man ons veel troost verschaften, en dat wij van hem niet kunnen scheiden zonder den lezer te berigten hoe ROBERT gestorven is. Kort na zijnen dood verspreidde zich het gerucht, dat BLUM voor zijn uiteinde tot de Catholijke Kerk was teruggekeerd; onderscheiden dagbladen deelden dit berigt mede, bepaaldelijk echter gaf eerst een, in het te *Paderborn* verschijnende *Westphälisches Kirchenblatt* medegedeelde brief van den K. K. Hofraad, D^r FR. HURTER, aan zijnen vriend, pastor KISKER, te *Hattingen* in *Westfalen*, daaromtrent nadere opheldering. Deze brief luidt aldus: » De uitnoodiging, om zich op den 9 November des morgens ten vijf ure in de gevangenis te bevinden, was aan den geestelijke daags te voren, kort voor middernacht, pas gedaan. Tot wien hij zich moest vervoegen, wist hij niet, hij vernam zulks eerst bij zijn binnenkomen. Zoodra hij bij BLUM kwam, zeide deze: » » Wie heeft u geroepen? Ik ben Duitsch-Catholijk! » » (Bij het verhoor had hij zich echter niet als zoodanig, maar bepaald als *Catholijk* opgegeven, zoo als zulks in de akte is aangeeteekend). De geestelijke antwoordde: » » Dat weet ik; maar gij zult toch in zulke bittere oogenblikken, den raad van eenen vriend niet versmaden. » » BLUM sprak nu over zijne familie en bejammerde van dezelve

gescheiden te worden, zonder afscheid te kunnen nemen; mogt hem slechts de troost ten deel vallen, dezelve hier in zijne gevangenis te zien, en eenige afscheids-woorden tot haar te kunnen spreken. De geestelijke deed hem opmerken, dat zulks zijne laatste oogenblikken nog meer bezwaren zoude, en wees hem daarbij op het voorbeeld van SOCRATES, die de zijnen weggezonden had, om niet door hunne klagtooncn, in de zamenkomsten met zijne vrienden over de onsterfelijkheid gestoord te worden. Gedurende dit gesprek scheen er in het binnenste van BLUM eene groote verandering te hebben plaats gehad; hij voorwde de handen, viel op de kniën en bad vuriglijk, dat de geestelijke hem de H. Communie mogt toedienen. Pater RAIMUND merkte hem hierop aan, dat hij wel moest weten, dat zulks slechts geschieden kon, als hij vooraf door eene opregte biecht zich met God verzoend had. Ook daartoe verklaarde BLUM zich bereid. De cipier, verliet het vertrek, de veroordeelde biechtte, en ontving daarop met diepen eerbied het ligchaam des Heeren. Dezen echter mogen wij loven en prijzen, dat Hij hem voor de genade vatbaar en gevoelig gemaakt heeft, en moeten het tegen alle tegenwerpingen en opzettelijke verdraaijingen, als eene ontgensprekelijke waarheid verkondigen: dat ROBERT BLUM voor zijnen dood de Duitsch-Catholijke dwaling verlaten en zich met de Kerk verzoend heeft.

Op den weg uit de gevangenis naar de *Brigittenu*, waar het vonnis voltrokken werd, werd voor eene kazerne stil gehouden, BLUM moest aldaar zijnen wagen verlaten, doch denzelven weder bestijgen, en zijnen weg vervolgen. Voor eenen oogenblik scheen in hem de hoop op te komen, dat hij nog genade zou kunnen erlangen. In mijn hoofd, zeide hij tot den geestelijke, rusten nog zoo vele ontwerpen; zouden dezelve alle met mij ten grave gaan? Onderweg hoorde hij het geklep van een klokje; dit herinnerde hem aan zijne kinderjaren in *Keulen*, in welke hij zoo dikwerf de Mis had gediend, aan zijne oude moeder, die hem steeds met de vermaning van toch niet van de godsvrucht aftewijken, naar de kerk gezonden had." — BLUM is alzoo in zijne laatste levensuren tot de moeder teruggekeerd, die hij eens verlaten, die hij zoo menigmalen en zoo hevig gehoond en gelasterd had. En deze eerwaardige, liefderijke moeder heeft den terugkeerenden zoon den laatsten troost geschonken, nadat al zijne veruitziende aardse plannen *ijdel* en *nietig* waren geworden!

BLUMENBACH (JOHANN FRIEDRICH), een beroemde arts en natuuronderzoeker, in 1752 te *Gotha* geboren, studeerde te *Jena* en te *Göttingen*, en werd in 1776, in laatstgenoemde plaats hoogleeraar der geneeskunde, en opziener van het

kabinet van naturaliën. In 1788 ontving hij van den koning van *Engeland* den titel van hofraad. Later werd hij tot eersten hoogleeraar der universiteit benoemd, over welke zijne zeer belangrijke werken zooveel luister verspreidden. Blijvend secretaris der maatschappij van wetenschappen te *Göttingen*, was hij tevens lid der voornaamste geleerde genootschappen van *Europa*. Hij is te *Göttingen* den 1 Februarij 1840, rijk in jaren en in roem overleden. Behalve eene menigte *verhandelingen*, in wetenschappelijke tijdschriften geplaatst, heeft hij zoo vele werken nagelaten dat wij er slechts de voornaamste van kunnen aanvoeren: 1.º *Handbuch der Naturgeschichte*, 12.^e uitgave, *Göttingen*, 1830, door SOULANGE-ARTAUD, in het Fransch vertaald; — 2.º *De generis humani varietate nativa dissertatio*, 3.^e uitg. *Göttingen*, 1795, in 8.vo met plt.ⁿ, door CHARDEL in het Fransch vertaald; — 3.º *Introductio ad historiam medicinae litterariam*, *Göttingen*, 1786, in 8.vo; — 4.º *Profusio anatomica de sinibus frontilibus*, ib. in 4.to; — 5.º *Medicinische Bibliothek*, ib. 1793—95, 3 dl.ⁿ in 8.vo; — 6.º *De oculis leucæthiopum et iridis motu commentatio*, ib. 1786, in 8.vo; — 7.º *Nupercæ observationes de nisu formatico et generationis negotio*, ib. 1787, in 4.to; — 8.º *Specimen physiologiæ comparatæ inter animantia calidi et frigidi sanguinis etc.*, ib. 1787—89, 2 dl.ⁿ, in 4.to; —

9.º *Specimen archaeologiae tel-
luris terrarumque imprimis ha-
noveranarum*, ib. 1816, in 4.to;
— 10.º *Institutiones physiolo-
gicae*, 4.^e uitg., ib. 1821, in
8.vo, in het Fransch vertaald
door PUGNET; — 11.º *Collectio
craniorum diversarum gentium,
decades I—VII, Göttingen, 1790
tot 1826, in 4.to, met platen enz.*

BOCCANERA. — Zie BOCCANE-
GRA -Wbk.-

BOETHOR (ELIUR), in 1784,
te Siout in Opper-Egypte, ge-
boren, was een der tolken van
het Fransche leger in Egypte,
kwam met hetzelfde in Frank-
rijk, en hield zich met de
Fransche taal en letterkunde
 bezig; in 1819 volgde hij don
RAPHAËL op in den post van
hoogleeraar in het gewoon Ara-
bisch, bij de bibliotheek des
konings, alwaar zijne lessen,
die zeer veel toeloop hadden,
ongelukkiglijk van korten duur
waren. Hij overleed den 26
September 1821. Men heeft
van hem: 1.º een *Arabisch al-
phabet, met voorbeelden, Parijs,
1820, in 4.to*; — 2.º een *Fransch
en Arabisch woordenboek, Parijs,
1827 in 4.to* De naamlijst zij-
ner Turksche, Perzische, Ara-
bische, Koptische enz. boeken
en handschriften is in 1821,
met zijne levensschets, in het
licht gegeven.

BODIN (FELIX), ZOOH VAN JO-
ANNES FRANCISCUS BODIN (zie
dat Art. -Wbk.-) te Saumur, in
December 1795 geboren, legde
zich reeds in zijne eerste jeugd,

op de beoefening der schoone
kunsten en letterkunde toe. De
nasporingen, welke hij voor zijn'
vader in de openbare bibliothe-
ken maakte, boezemden hem
vroegtijdig smaak voor de ge-
schiedenis in. Hij was het die
het eerst op het denkbeeld kwam
der *résumés historiques*, waar-
van hij eene verzameling in 1821
begon met de *Résumé etc. (Za-
kelijke inhoud der geschiedenis
van Frankrijk)*, in 18.mo Dit
werk, dat twaalf uitgaven heeft
gehad, is in den vrijzinnigsten
geest ontworpen en geschreven,
doch niet met al de onpartijdig-
heid, welke men wel zou kun-
nen verlangen. In 1823, gaf hij
in het licht *Résumé etc. (Hoofd-
inhoud der geschiedenis van En-
geland)*, en in 1824 *Etudes
etc. (Geschiedkundige studiën,
betrekkelijk de vertegenwoordi-
gende vergaderingen)*, in 18.mo,
als leergang in het atheneum
voorgedragen. In het zelfde jaar
gaf hij nog in het licht: *Diatribes
etc. (Schimprede tegen de rede-
kunst)*, in 18.mo en den ro-
man *Eveline*, in 12.mo Hij
nam een werkzaam deel aan
de redactie van verschillende
tijdschriften, en bestuurde eeni-
gen tijd den *Mercurius der 19.^e
eeuw*. Er verschenen van hem
in den *Globe*, in den *Mercure*
en in de *Revue*, verscheiden
fragmenten van geschiedkundige
romans, waarvan het eene ten
onderwerp heeft *de oprigting
eener gemeente*, een ander *het
einde der wereld*, of verhaal
van het jaar 10,000 eindelijk
fragmenten der *Geschiedenis van
de Fransche omwenteling van*

1355 of van de algemeene staten onder koning JOANNES. Na de Julij-omwenteling kwam FELIX BODIN in de kamer der afgevaardigden, alwaar hij het ministerie van CASIMIR PÉRIER ondersteunde; in 1834 werd hij andermaal derwaarts gezonden, en hij overleed den 7 Mei 1837. Door zijne geschriften, zijne pogingen en personeele giften, droeg hij bij tot de oprigting van een aantal nuttige gestichten, namelijk spaarbanken, toevlugtsoorden enz.

BOËSSIÈRE-LËNNUIC (MARCUS ANTONIUS MARIA HYACINTHUS, markies DE LA), in 1766, in het kasteel *Kérano*, bij *Guingamp* (Fr. dep.^t *Côtes-du-Nord*) geboren, trad reeds zeer vroeg in dienst; zijne verdienste beriep hem weldra tot den staf van den luitenant-generaal, markies DE LANGERON. Niet lang was hij bij dat corps, of hij deed er zich in opmerken. In 1792 bekleedde hij eenen hoofdrang bij het leger der prinsen, en in 1794 behoorde hij, bij de onderneming van *Ile-Dieu*, tot den staf van den graaf van ARTOIS. Van toen af met het vertrouwen van den prins vereerd, ontving hij eenigen tijd daarna van hem eene zending naar *Bretagne*. LA BOËSSIÈRE vervulde dezelve tot groote tevredenheid. Zijne erkende bekwaamheid deed hem met andere zeer gevaarlijke missiën belasten voor het zelfde gewest en voor *Parijs*, en alle hadden zulk eenen gelukkigen uitslag als de omstandigheden nauwe-

lijks konden doen hopen. Na den 18 fructidor verscheiden malen aangespoord, om in de vreemde legerscharen dienst te nemen, weigerde hij zulks, ondanks de zeer verleidelijke aanbiedingen, standvastiglijk. Nimmer, zeide hij, zou hij de zaak verlaten aan welke hij zich had toegewijd. Ook onderhield hij geheime betrekkingen met den graaf van ARTOIS, en tot in 1801, had hij met dien prins verscheiden zamenkomsten in *Engeland* en in *Duitschland*. Sedert dat tijdstip wijdde hij zich op zijne landgoederen geheel en al toe aan de verbetering van den akkerbouw, en zijne proefnemingen zijn nuttige lessen voor de landbouwers van dat oord geweest. Bij de restauratie haastte hij zich om aan den voet des troons de hulde van zijnen eerbied en zijnen ijver aantebieden. Daar, gedurende de honderd dagen, zijne betrekkingen met den hertog DE FELTRE te *Gend*, aan LOBEWIJK XVIII, zijne uitstekende bekwaamheid hadden doen kennen, zoo bekleedde hem de koning met de uitgebreidste volmagt, om het koninklijke leger in *Bretagne* te organiseren. Na 1815; voerde hij achtereenvolgend het bevel in de departementen *Ile-et-Vilaine* en *Côtes-du-Nord*. In 1825, door het collegie van *Ploermel*, tot afgevaardigde benoemd, onderscheidde hij zich in de kamer, door de cordaatheid zijner staatkundige gevoelens, en door zijne verkleefdheid aan het huis der BOURBONS. Een der minis-

ters van KAREL X zeide van hem: » Hij is de man uit geheel *Frankrijk*, voor wien ik den meesten eerbied koester." Toen na het adres der 221, de 195 afgevaardigden, die hetzelfde bestreden hadden, zich gezamenlijk naar de *Tuileriën* begaven, om hunne gehechtheid aan den troon uitdrukken, plaatsten allen hem vrijwilliglijk en als bij toejuicing aan hun hoofd, zoo zeer genoot hij aller achting. Toen de omwenteling van 1830 de dynastie, het voorwerp zijnen geheele tegenegenheid, had doen vallen, verliet hij voor altijd het staatkundige tooneel, en terwijl hij naar zijne landgoederen terugkeerde, hield hij zich verder enkel bezig met het verbeteren van het lot der armen en lijddenden, die hem omringden. Zijn einde beantwoordde aan de christelijke gevoelens, van welke hij steeds was doordrongen geweest. Hij overleed in 1846, in den schoot zijner familie, en door de troostmiddelen der godsdienst versterkt. Zijn dood was een openbare rouw voor het land. Zijne lijkplegtigheden te midden van eenen grooten toevloed van armen, en van personen van allerlei rang, zonder onderscheid van kleur of partij, gevierd, deden zijne deugden meer schitteren dan de welsprekendste lijkrede: » Het land," zegt een dagblad, welks gevoelens de zijne niet waren, » heeft in den persoon van den markies DE LA BOËSSIÈRE, een dier mannen verloren, waarop de

menschheid zich beroemt, en die een groot ledig achter zich laten. Zulken mannen zwaait men geenen lof toe, men noemt hen slechts, en de eerbied, de openbare erkenning, de bewondering spreken luider en welsprekender dan de schitterendste lofreden zulks zouden vermogen. Om al het goede optenoemen, door den heer DE LA BOËSSIÈRE gewrocht, zou men de werklieden moeten ondervragen, welke hij bezig hield, meestal enkel om hun bestaan te verzekeren, die grijsaards, aan welke hij jaarwedden verleende, die armen, welke hem met zoo veel regt hunnen vader noemden, al die ongelukkigen, welke bij hem hulp en troost vonden. Eene zoo edel afgelegde loopbaan, een zoo eervol leven, verdienen wel die duizenden van betuigingen van leed en eerbied, welke wij rondom ons hooren afleggen, en waarvan wij zoo gaarne de tolk zijn."

BOHUSZ (de abbé XAVERIUS), een geleerde Pool, den 1 Januarij 1746 in *Litthawen* geboren, werd, na zijne studiën in het collegie van *Wilna* volbragt te hebben, geplaatst bij den beroemden ANTONIUS TZENHAUS, bijgenaamd den *Pool-schen* COLBERT. Hij bereisde vervolgens bijna geheel *Europa*, en gaf een verslag dier reizen in drie zware boekdeelen in het licht. Hij ontwierp evenzeer in drie deelen van hetzelfde formaat de *Geschiedenis van het verbond van Bar*; maar deze beide werken, vielen met

verscheiden andere in de maand April 1794, in de handen der Moskovieten, die dezelve vernietigden. BOHUSZ overleed te Warschau, in 1830. Men heeft van hem eene belangrijke *Verhandeling over de Litthauwsche natie*, in 1808, in de jaarboeken der maatschappij van de vrienden der wetenschappen gedrukt; — *De wijsgeer zonder godsdienst, Wilna, 1786.*

BOIELDIEU of BOYELDIEU (ADRIEN FRANÇOIS), een beroemde componist, den 16 December 1775 te Rouanen geboren, ontving het eerste onderwijs in de toonkunst van den organist BROCHER in zijne geboorteplaats. Naauwelijks 18 jaren oud zijnde, vervaardigde hij eene kleine opera, die te Rouanen zoo veel bijval vond, dat men hem aanraade dezelve te Parijs te gaan aanbieden. Ongelukkiglijk voor den jongen kunstenaar, had er juist te Parijs eene soort van muzikale omwenteling plaats gehad, en daar hij in de eerste plaats moest leven, zoo gaf hij onderwijs op de piano, en werd stemmer van dit instrument; dit voerde hem in het huis van ERARD, toenmaals de verzamelplaats van alle beroemde kunstenaars. Na eenige woorden eener romance te hebben gevonden, verschaft de keurige muziek, welke hij op dezelve toepaste, hem veel bijval. *Duo's* voor piano en harp, die daarop verschenen, slaagden niet minder, en men vertrouwde hem eindelijk eene opera in 3 bedrijven toe, *Zoraïme et Zulnare*; maar het

mogt hem niet gelukken dezelve ten tooneele te zien voeren; vooraf moest hij zich in stukken van één bedrijf beproeven; zijne eerste uitgevoerde opera was *la famille Suisse*; daarop kwamen *Zoraïme et Zulnare*; *Montbreuil et Verville*, *la Dôt de Suzette*, *les méprises Espagnoles*, *Beniowski* en *le Calife de Bagdad* aan de beurt. De buitengemeene bijval, waarmede dit laatste stuk onthaald werd, verblindde BOIELDIEU, toenmaals onderwijzer op de piano in het conservatorium, niet omtrent datgene wat aan hetzelfde ontbrak; hij was bescheiden genoeg, om lessen aan CHERUBINI te vragen, en *Ma tante Aurore* bewees, hoe zeer hij van dezelve gebruik had gemaakt. Omtrent dezen tijd werd hem de post van kapelmeester des keizers van Rusland aangeboden, en de voordeelen aan denzelfden verbonden waren al te groot, om voor BOIELDIEU niet verleidend te zijn, die, ofschoon hij te Parijs in den eersten rang schitterde, er echter geduchte mededingers vond. Hij begaf zich alzoo naar *St. Petersburg*, alwaar hij tot in 1811 verbleef, en alwaar hij de muziek samenstelde van *Télémaque* en van *Aline, reine de Golconde*. Na zijne terugkomst in Frankrijk leverde hij achtereenvolgend: *Rien de trop* en *La jeune femme colère* nog in Rusland gecomponeerd, verder *Jean de Paris*, *La fête du village voisin*, *Le nouveau Seigneur*, *Charles de France* (bij gelegenheid van het huwelijk des hertogs van

BERRY), gezamenlijk met HEROLD (zie dat Art.), wiens intrede in de loopbaan, welke hij bestemd was zoo zeer opte-luisteren, BOJELDIEU daardoor bevorderde; *le Chaperon*, hetwelk hij leverde na zijne op-neming in het Instituut, waarin hij in 1817 MÉHUL verving. *Les Voitures versées, la Dame blanche* en *les Deux nuits* wa-ren zijne laatste voortbrengselen. Zijne reeds sedert lang onder-mijnde gezondheid verzwakte hoe langer zoo meer, en hij begaf zich naar de wateren, doch vond er de herstelling niet, welke hij er zocht; men vervoerde hem bijna stervende naar *Bordeaux*, en van daar naar zijn landgoed *Jarcy*, al-waar hij den 8 October 1834 overleed. Hij was lid van het legioen van eer.

BOISARD of BOISSARD (J. J. F. M.), de vruchtbaarste der Fran-sche fabeldichters, in 1743 te *Caen* geboren, was in 1768 secretaris bij het rechtsgebied van *Normandië*, en verkreeg twee jaren later den post van kanselarij-secretaris van den graaf van *Provence*. Deze gemakkelijke bedieningen, lieten hem genoegzaam tijd over, om zijnen smaak voor de dicht-kunst aantekweeken. Verzor-ger van den *Mercur*, dong hij bij verscheiden geleerde ge-nootschappen naar uitgeloopte prijzen, en behaalde in 1790 dien van *Rouanen*, door eene *Ode* getiteld *le Déluge (de Zond-vloed)*. De omwenteling beroofde hem van zijne posten; en hij

was met de nieuwe regering te weinig ingenomen, om andere te vragen; hij keerde dus we-der naar zijne geboorteplaats terug, alwaar hij voortging te dichten tot aan zijnen dood, in 1831 voorgevallen. De vol-ledige verzameling zijner *Fables* bestaat uit 3 dl.ⁿ in 8.vo, in 1773, 1776 en 1806 gedrukt. Alle hebben verscheiden uitga-ven gehad, of ten minste der-zelver titelblad zien vernieuwen. De berijming derzelve is on-gedwongen en los, doeh pro-zaïsch; verscheiden derzelve bieden met eenen bevalligen verhaaltrant, oneindig gelukkige bijzonderheden en eene gezonde zedeleer aan. Zeker is het dat BOISARD LAFONTAINE het naaste op zijde is gestreefd.

BOISSIEU (JOANNES JACOBUS DE), te *Lyon* geboren, open-baarde reeds vroegtijdig zulk eenen bijzonderen aanleg en zui-veren smaak voor de teeken-kunst, dat zijne familie, die hem voor de magistratuur be-stemde, zich genoodzaakt zag, aan zijn verlangen toegegeven, en hem onder het opzigt van den heroemden historie-schilder FRONTIER te plaatsen. Hij maakte snelle vorderingen, en ging zijne talenten verder te *Parijs* ont-wikkelen, alwaar hij met ver-scheiden vermaarde kunstenaars in kennis kwam. Hij begaf zich vervolgens met den her-tog DE LA ROCHEFOUCAULD, die hem had leeren kennen en waarden, naar *Italië*, en ver-rijkte er zijne portefeuilles, met al de meesterstukken, welke

men aldaar bij elke schrede aantreft. In zijn vaderland teruggekeerd, vervaardigde hij verscheiden schilderijën; maar daar de lucht der olie-verwen voor zijne zeer zwakke gezondheid hoogst nadeelig werd, zoo liet hij de schilderkunst geheel varen, om zich uitsluitend aan het graveren met sterk-water toetewijden, waarbij hij later het gebruik van het steekijzer voegde, en in beide zeer wel slaagde. Verscheiden zijner platen, in den smaak van die van REMBRANDT, bieden een zeer bevallig uitwerksel aan. Men prijst vooral die van den *Kwakzalver*, volgens de schilderij van KAREL DUJARDIN (zie dat Art. -*Wbk.*-). In zijne teekeningen ontwaart men eene zeer rijke, schilderachtige, zachte en geleerde zamenstelling. Verscheiden vorsten en de beroemdste liefhebbers zochten zijne voortbrengselen. Hij overleed te *Lyon*, den 1 Mei 1810. De heer DUGAS-MONTBEL heeft achter zijne geschiedkundige lofrede, de naamlijst zijner werken geplaatst, die uit 107 stukken bestaat.

BOLEYN. — Zie BOULEN -*Wbk.*-

BOLIVAR (SIMON), den 25 Julij 1783, te *Caraccas*, in *Columbia*, uit eene aanzienlijke familie geboren, werd vroegtijdig naar *Madrid* gezonden, alwaar hij zijne studiën ten einde bragt. Hij reisde daarop door *Frankrijk*, *Engeland*, *Italië*, *Zwitserland*, een gedeelte van *Duitschland*, en kwam te *Madrid* terug,

alwaar hij in den echt trad, met de dochter van den markies d'USTARIZ, die weinige jaren vóór de omwenteling van *Caraccas* overleed. BOLIVAR was in *Amerika* teruggekeerd, tijdens den eersten opstand van zijn land tegen *Spanje*, in 1810. Hij wilde geenerlei deel aan die omwenteling nemen, tot op den oogenblik dat hij zag, dat zijne landgenooten, in het onvermogen, om aan de Spaansche troepen het hoofd te bieden, weder onder de heerschappij van het moederland zouden komen. Na bij het hof van *Londen*, met eene gewigtige zending belast te zijn, welke hij op zijne kosten ten uitvoer bragt, werd hij door den generaal MIRANDA met het bevelhebberschap over *Puerto-Cabello* bekleed. In 1812, op den oogenblik der noodlottige aardbeving, welke *Caraccas* verwoestte, liet hij de citadel door de Spaansche gevangenen, die er in opgesloten waren, overrompelen, en zag hij zich verplicht de wijk naar *Guayra* te nemen. Met een nieuw commandement belast, trok hij aan het hoofd van zes duizend man over de *Andes*, sloeg de Spanjaarden, en zag zich weldra aan het hoofd van eene genoegzaam talrijke schaar, om op *Caraccas* aantetrekken. MONTEVERDE kwam hem te gemoet en werd geslagen. Na zijne zegepraal, deed BOLIVAR, op den 4 Augustus 1813, zijnen plegtigen intogt in *Caraccas*; hij behandelde degene die aan het moederland getrouw waren gebleven met gematigdheid, en had de

voldoening het geheele grondgebied van *Venezuela* aan de republiek onderworpen te zien. Hij liet aan MONTEVERDE, die naar *Puerto-Cabello* gevlugt was, de uitwisseling der krijgsgevangenen voorstellen, welke die generaal van de hand wees, niettegenstaande deze overeenkomst veel meer manschappen aan zijne gelederen zou hebben teruggegeven, dan hij er behoefde uitleveren. Er had een nieuw gevecht plaats, te *Agua-Caliente*, alwaar BOLIVAR andermaâl zegevierde. Hij belegerde vervolgens *Puerto-Cabello*, maar de moed der Spanjaarden maakte zijne pogingen vruchteloos. BOLIVAR, die zich tot *dictator* had doen uitroepen, ontving eensklaps van het congres van *Nieuw-Grenada* het bevel om het burgerlijke bestuur in de provincie van *Caraccas* te herstellen: hij scheen in het begin te weifelen; maar nadat het gemor, hetwelk zich zelfs in zijne tent deed hooren, hem omtrent de ware gesteldheid der geesten had ingelicht, beriep hij, tegen den 2 Januarij 1814, eene algemeene vergadering, in welke hij verslag gaf van zijne handelingen en bedoelingen, en aan welke hij zijne volmagten overgaf. Zijne verklaringen deden het wantrouwen wijken, en men droeg hem de dictatoriale magt op, tot aan de vereeniging van *Venezuela* met *Nieuw-Grenada*. Nadat de Spaansche partij de negers tot opstand had verwekt, en er onregelmatige bendes van had gevormd, welke de grootste buitensporigheden bedreven,

werd de oorlog verschrikkelijk, en werden de krijgsgevangenen meêdoogenloos vermoord. In weerwil van zijnen geest van gematigdheid, liet ook BOLIVAR, uit wedervergelding, acht honderd Spaansche krijgsgevangenen ten dood brengen. Hij sloeg verscheiden koningsgezinde legeraanvoerders. Maar, daar hij te zeer op zijn geluk rekende, verdeelde hij zijne magt, en ondervond in de vlakten van *Cura*, eene nederlaag, ten gevolge van welke *Cumana*, *Guayra* en *Caraccas* zich voor het moederland verklaarden. Op nieuw geslagen in het gevecht van *Araguita*, scheepte BOLIVAR met eenige officieren zich in naar *Carthagena*. RIVAZ en BERMUDEZ beproefden om de zaak der onafhankelijkheid weder te doen herleven, en wel in het begin, met eenig goed gevolg. Maar zij werden weldra overwonnen, en de eerste, in handen der koningsgezinden gevallen zijnde, werd onthoofd. De tweede nam de wijk naar *Margarita*, en handhaafde zich aldaar tot op den oogenblik, waarop eene krijgsmagt, onder de bevelen van MORILLO, uit *Cadix* vertrokken, *Carthagena* kwam belegeren. BOLIVAR, die genoemde plaats verlaten en *Santa-Fé-de-Bogota* onderworpen had, snelde *Carthagena* te hulp, en vereenigde zijne troepen met die welke de stad verdedigden. Hij begaf zich vervolgens naar *Jamaïca*, om er versterkingen te zoeken; maar daar gebrek aan geldmiddelen vertragingen had teweeggebragt, kwam de ondersteuning

eerst aan, na de overgave der plaats, die zich gedurende vier maanden verdedigd had. De Spanjaards, door deze overwinning laatlunkend geworden, maakten zich zelfs de inboorlingen vijandig, welke in hunne gelederen streden, en die zich met de onafhankelijken vereenigden. Benden *guérillas* of partijgangers overstroomden alle gewesten, en verontrustten de Spanjaards, wier convooijen zij onderschepten en wier gemeenschap zij afsneden. BOLIVAR landde alstoen met de troepen, welke hij met zoo vele moeite en standvastigheid georganiseerd had, vereenigde met dezelve bij *Cumana*, eenige corps der *guérillas*, ging weder onder zeil, om bij *Choroni* of *Coro* met dezelve te ankeren; hij zette aldaar zijne voorhoede aan wal, die door den Schot MAC-GRÉGOR werd aangevoerd. Terwijl zijn luitenant zich van *Maracao* en van *Cabrera* meester maakte, landde hij te *Ocumaro*, en vaardigde aldaar eene proclamatie uit, waarin hij het beginsel van de vrijverklaring der negers erkende. De kolonisten van *Vénézuëla* zagen in deze erkenning hunnen ondergang, en verlieten BOLIVAR, die aan zijne eigene krachten overgelaten, andermaal geslagen werd. Hij vereenigde zich met zijne luitenants MAC-GRÉGOR en ARISMENDI, die naar *Barcelona* waren gevlugt. Na te *Cayes* te naauwernood den dolk eens moordenaars te zijn ontsnapt, beriep hij op het eiland *Margarita*, het al-

gemeen congres der provincie, en behaalde eene overwinning op MORILLO, die hem kwam belegeren. De onafhankelijken verkregen weldra weder op alle punten de overhand. Tot opperhoofd van *Vénézuëla* benoemd, vestigde BOLIVAR zijn hoofdkwartier te *Angostura*, en bestuurde er de zaken der republiek. Den 31 December 1817 trok hij de *Orénoque* op, en bevond zich, na eenen marsch van twee-en-veertig dagen, aan den voet der wallen van *Calabozo*, drie honderd mijlen van *Angostura*, en noodzaakte MORILLO, die stad te verlaten, en zich naar *Valencia* te begeven. Laatsgenoemde beproefde om zijnen vijand te overrompelen, op den oogenblik, waarop hij een gedeelte zijner troepen zond, om zich van eenige naburige steden meester te maken, en het gevecht duurde vijf dagen, te *Cabrera*, te *Maracao* en te *Puerta*. Doch MORILLO gekwetst, koos met verlies den aftogt. Op den 17 April 1818, was BOLIVAR op het punt, om door den kolonel LOPEZ, die, terwijl hij sliep, met 12 manschappen in zijne tent was doorgedrongen, aan de Spanjaarden te worden overgeleverd. Hij had slechts den tijd, om genoegzaam naakt te ontsnappen. De veldtogt eindigde met de afmatting van beide partijën, en BOLIVAR opende op den 15 Februarij 1819, het congres van *Vénézuëla*. Hij stelde er eene republikeinsche constitutie voor, die aangenomen werd, en legde oogenblik-

kelijk de hoogste magt neder. Maar de vergadering verzocht hem, voor alsnog een gezag te behouden, dat meer dan ooit aan het vaderland nuttig kon zijn. Hij nam deze verlenging van dictatorschap aan, en begon den veldtogt weder met een nieuw leger. De Spanjaarden, kortelings geslagen, door den republikeinschen generaal SANTANDER, waren naar gene zijde der *Cordillères* geweken; BOLIVAR trok over deze bergen en behaalde op den vijand twee zegepralen, die hem de poorten van *Tunja* en *Santa-Fé* openen, en hem *Nieuw-Grenada* overleveren, hetwelk vraagt om met de provincie *Vénézuëla* vereenigd te worden, terwijl het BOLIVAR tot zijn opperhoofd kiest. Na SANTANDER als vice-president te hebben achtergelaten, kwam hij te *Angostura*, aan het hoofd van een sterk leger terug, en het algemeen congres vereenigde de beide gewesten, onder den naam van *republiek van Colombia*, terwijl het het aanleggen eener nieuwe hoofdstad beval, die den naam van *Bolivia* zoude dragen. Reeds in de eerste dagen van 1820, begonnen de vijandelijkheden op nieuw, en BOLIVAR, overwinnaar te *Calabozo*, zette zijne voordeelen voort, tot op den dag waarop het berigt der Spaansche omwenteling in *Amerika* aankwam. Er werden alstoen te *Truxillo* onderhandelingen geopend, tusschen den Colombiaanschen dictator en den Spaanschen generaal MORILLO, en deze beide legerhoofden slo-

ten een verdrag, bij het welke *Spanje* BOLIVAR moest erkennen als eersten president der republiek *Colombia*, die zamengesteld was uit: 1.º de provincie *Caraccas*; 2.º *Nieuw-Grenada*, of onder-koninkrijk van *Santa-Fé*, en 3.º de provincie *Quito*. Dit verdrag werd niet bekrachtigd. Terwijl een congres zich bezig hield, om de grondslagen van den nieuwen Staat te bepalen, verzekerde BOLIVAR bepaaldelijk, tegen de veldheeren MORALÈS en LA TORRE, de onafhankelijkheid van zijn land. *Peru* bleef nog onder de heerschappij van *Spanje*. BOLIVAR begaf zich naar dat land, om den opstand te leiden, die er tegen het moederland uitborst. De Peruvianen droegen hem ook het dictatorschap op; hij legde hetzelfde, na het eindigen van den oorlog weder neder, en stelde zich te vreden met den titel van *el Libertador* (Bevrijder), welken hem de volken gaven, te gunste van welke hij gestreden had. Den 14 Mei 1826, werd hij met 583 stemmen van de 608 stemgeregtigden tot president van *Colombia*, en SANTANDER met eene kleinere meerderheid tot vice-president benoemd. Weldra ontstond er verdeeldheid tusschen deze beide mannen. Nadat het gedrag van den generaal PAËZ, militairen bevelhebber der provincie *Vénézuëla*, hem door het congres had doen afzetten, had er bij deze gelegenheid, te *Valencia* een opstand plaats, en in afwachting der aankomst van Bo-

LIVAR, die zich toenmaals in *Opper-Peru* bevond, werd PAËZ door de opstandelingen met alle magt bekleed. Binnen weinige dagen verspreidde zich de opstand door alle kust-steden; BOLIVAR werd alom tot *Dictator*, en PAËZ tot zijnen luitenant uitgeroepen. Intusschen had de *Bevrijder*, die zich in 1822 voor de éénheid der republiek, en niet voor eenen fœderativen Staat had verklaard, de republiek van *Opper-Peru* gesticht, die den naam van *Bolivia* moest aannemen, en waarvan hem het presidentschap werd opgedragen. Door zijne hulp waren de Spanjaarden uit dat land verdreven; maar weldra schenen de Peruvianen te vreezen, dat de heerschappij van hunnen bevrijder op hen drukken zoude. BOLIVAR door deze gemoedsstemming beleedigd, dreigde met zijn leger te willen optrekken. Het Peruviaansch congres door dit besluit verschrikt, bad hem de opperste magt te willen behouden. Hij wijzigde alstoen een gedeelte der constitutie, welke hij aan *Peru* had gegeven, stelde een nieuw kiesstelsel voor, en voerde de drie wetgevende kamers in, der tribunen, senatoren en censors. Hij keerde daarop naar *Colombia* terug, en trok, na eene afwezigheid van 5 jaren, op den 19 November 1826, *Bogota* zegevierend binnen. Krachtens een kwalijk verklaard artikel der constitutie, bekleedde hij zich zelve met het dictatorschap, herstelde PAËZ, onder

de goedkeuring zijner handelingen, in het bestuur van *Venezuela*, en bekommerde door zijn gedrag in deze omstandigheden, voor eenen oogenblik, de vrienden der vrijheid. De burger-oorlog, welke *Colombia* bedreigde, werd gesmoord, doch door maatregelen, welke de constitutie niet wettigde. De verontwaardigde SANTANDER bood zijn ontslag aan, en BOLIVAR, onderrigt dat men hem verdacht hield van naar het despotismus te streven, volgde zijn voorbeeld. — Beide aanbiedingen werden van de hand gewezen. Daarop vernam men, dat er in *Peru* een nieuwe opstand was uitgeborsten, en dat de Boliviaansche constitutie er geheel vernietigd was. Het Colombiansche congres vereenigde zich, en BOLIVAR stelde voor om de staatkundige aangelegenheden des lands door eene conventie te beslechten; SANTANDER verzette zich daartegen, doch vruchteloos. Het congres nam het voorstel van den *Bevrijder* aan, die, zoo als wij reeds gezegd hebben, de eenheid der republiek wilde, terwijl SANTANDER eenen fœderativen Staat verlangde, gelijkvormig aan dien der *Vereenigde Staten* van *Noord-Amerika*. Er hadden verkiezingen plaats; en de conventie werd beroepen tegen den 2 Maart 1828. Den 9 April daaropvolgende geconstitueerd zijnde, voerde zij niets uit, en BOLIVAR zond de leden derzelve terug. De municipale vergaderingen, welke daarna op

verscheiden plaatsen gehouden werden, droegen de opperste magt aan BOLIVAR op, en SANTANDER zag zich verplicht, zich te verwijderen. BOLIVAR, ontvreden, dat de Colombianen uit *Peru* waren verdreven, verklaarde den oorlog aan die republiek; maar hij vernam te gelijkertijd, dat een Spaansch leger zich te *Havana* vereenigde, en tegen *Colombia* bestemd scheen. In deze omstandigheden vaardigde hij te *Bogota*, den 27 Augustus 1828, in hoedanigheid van bevrijdend president, een *organiek besluit* uit, welk eene nieuwe provisioneele constitutie der republiek was, uitvoerbaar tot in 1830. Eensklaps ontstond er tegen hem eene zamenzwering, en wel onder mannen, die hem schenen toegedaan; de zamengezwoeren drongen tot in de kamer van den president door, die hun enkel ontsnapte met door een venster te springen. Het volk nam geenerlei deel aan dezen opstand, en de goede houding der soldaten had denzelven weldra beteugeld. Het gevaar, waaraan BOLIVAR was blootgesteld geweest, deed hem het dictatoriale gezag aannemen. Verscheiden der zamenzweerders werden gefusileerd; en de doodstraf, waartoe SANTANDER veroordeeld was, werd in eene eeuwigdurende ballingschap veranderd. De dictator hield zich daarop uitsluitend bezig, met den oorlog tegen *Peru*, die in 1829 ophield, en sedert dat tijdstip wijdde hij al zijne zorgen aan de belangen van *Co-*

lombia toe. Hij overleed te *San-Pedro*, bij *Santa-Martha*, den 17 December 1830, na met godsvrucht de laatste Sacramenten der H. Kerk ontvangen te hebben. Hij had zijne fortuin opgeofferd aan de zaak, welke hij verdedigde, en uit zijne eigene middelen de bevrijding van een aantal slaven bekostigd. Ook is deze buitengewone man in eenen aan de behoefte grenzenden staat overleden.

BOLYNGBROKE. — Zie BOLYNGBROKE -*Wbk.*-

BON (L. A.), — *ter vervanging van het Artikel BON (N.), in het Wbk.* — divisie-generaal, te *Romans*, den 25 October 1758 geboren, begaf zich, in 1775, onder het infanterie-regiment van *Bourbon*, waarmede hij naar de koloniën overstak. Na achtjarige dienst, in *Frankrijk* teruggekeerd, begaf hij zich weder naar zijne haardsteden. Bij de oprigting der bataillons vrijwilligers, werd BON verkozen om over een derzelve het bevel te voeren; hij geleidde hetzelfde naar de *Oostelijke Pyreneën*, alwaar hij de veldtogten van 1792—1794 medemaakte. Als adjudant-generaal, in de divisie van den generaal LEMOINE geplaatst, verdiende hij door zijn schoon gedrag, bij het beleg van *Bellegarde*, den rang van brigade-generaal; hij ging tot het leger van *Italië* over, streed te *St. Georges*, te *la Favorite*, te *Tenca*, en overlaadde zich met roem op de brug van *Arcole*,

alwaar hij gekwetst werd. Den 16 Maart daaropvolgende, beschermde hij den overtocht der *Tagliamento*, en droeg op den 22 bij tot de nederlaag der vijandelijke voorhoede. Vervolgens werd hij tot bevelhebber der 8.º militaire divisie benoemd. Bon onderscheidde zich verder in den veldtocht van *Egypte*, behaalde verscheiden voordeelen op de Mammelukken, en trok de stad *Caïro* aan het hoofd zijner divisie binnen. Hij droeg bij tot de inneming van *El-Arich*, veroverde *Gaza*, bestormde *Jaffa*, en vond den dood voor *St. Jean d'Acre*, den 10 Mei 1799. Toen de keizer veertien jaren later, de militaire school van *St. Germain* bezocht, de lijst der kweekelingen nazag, en op dezelve den naam van zijnen ouden wapenbroeder vond, liet hij aanstands den jongen Bon komen. » Waar is uwe moeder? » vroegde hem NAPOLEON. — » Zij woont, antwoordde de jongeling, te *Parijs* op eene vierde verdieping, alwaar zij van honger sterft. » Deze vergetelheid werd oogenblikkelijk hersteld; de weduwe van den generaal Bon ontving eene dotatie, en de zoon, die tot vrijheer werd verheven, ontving eene andere.

BONAL (FRANCISCUS DE), in 1734, op het kasteel van *Bonal*, in het diocees van *Agen*, geboren, werd achtereenvolgend kanonik en groot-vikaris te *Châlons-sur-Saône*, directeur-generaal der karmelieten, en in 1776, tot

den bisschoppelijken stoel van *Clermont* benoemd. Onder de beroemde mandementen, door hem uitgevaardigd, onderscheidde men het laatste, welke in 1789 verscheen, in hetwelk deze waardige prelaat zijne stem verhief tegen de losbandigheid der drukpers, en de rampen aankondigde, die op het punt stonden van over zijn vaderland uittebarsten. Hij ontwikkelde een grootsch karakter in de vergadering der algemeene staten, waarvan hij lid was, vooral op den 13 April 1790, wanneer er verklaard werd, dat men geene heerschende godsdienst zoude erkennen. Op den 9 Julij deszelfden jaars, deed BONAL, bij gelegenheid van den eed op de burgerlijke constitutie der geestelijkheid, deze woorden hooren: » Mijne heeren, terwijl ik mij te binnen breng, alles wat ik aan *Cæsar* moet geven, kan ik mij ook niet ontveinzen wat ik aan God verschuldigd ben! Ja, in alles wat de burgerlijke, staatkundige en tijdelijke zaken betreft, acht ik het billijk te zweren van de constitutie te willen handhaven. Maar eene wet, verre boven alle menschelijke wetten verheven, gebiedt mij openlijk te verklaren, dat ik in den burgerlijken eed niet kan begrijpen, die aangelegenheden, welke uit derzelve aard tot het geestelijke gezag behooren; dat alle veinerij te dien opzichte eene misdaad, elke schijn, die dezelve zou kunnen doen vermoeden, van mijnen kant eene ergernis

zoude zijn." Men herinnert zich nog het antwoord door DE BONAL aan FARGET gegeven, die door MIRABEAU in de kamer der geestelijkheid gezonden was, ten einde de leden derzelve te bewegen, om zich, *in den naam van den God des vredes*, met den burgerstand te vereenigen. » De God des vredes, zeide hij, is ook de God der orde en regtvaardigheid." Nadat LODEWIJK XVI hem uit zijne gevangenis des Tempels, eenen brief had geschreven, die in den *Moniteur* van 6 December 1792 is opgenomen, om te weten of het hem geoorloofd was zijne Paasch-communie te houden, spoorde de bisschop van *Clermont*, na verscheiden door hunne kunde beroemde prelaten te hebben geraadpleegd, hem aan, om dezelve uittestellen. Hij leed veel voor de zaak der godsdienst, en na zich genoodzaakt te hebben gezien zijn vaderland te verlaten, nam hij de wijk naar *Engeland*, alwaar hij in 1800 overleed. Men vindt belangrijke bijzonderheden over het leven van dezen deugdzaam bisschop in de *Mémoires pour servir à l'histoire de la persécution Française*, door den abbé HESMIVY D'AURIBEAU, op last van PIUS VI verzameld.

BONALD (LODEWIJK GABRIËL ANDROSIVS, burggraaf DE), uit eene der oudste familiën van *Rouergue* gesproten, werd den 2 October 1754, te *Milhau* (Fr. dep.^t *Aveyron*) geboren. Door de zorg zijner moeder, eene vrouw van zeldzame verdiensten opge-

voed, openbaarde hij reeds in zijne kindschheid even zoovele godsvrucht als schranderheid. Na in het collegie de schitterendste vorderingen te hebben gemaakt, begaf hij zich onder de musketiers; bij de vernietiging van dat corps, verliet hij de dienst, en aanvaardde, in 1785, den post van maire van *Milhau*. In 1790, tot lid der administratie van het dep.^t der *Aveyron* benoemd, werd hij weldra tot president derzelve verkozen; maar toen de wetten en de godsdienst in eene gemeenschappelijke schipbreuk met de koninklijke magt waren vergaan, nam hij zijn ontslag. De brief, in welken hij de beweegredenen van zijn gedrag ontwikkelt, was vol van al te edele, al te grootmoedige gevoelens, om niet den haat der revolutionnaires optewekken; en om aan denzelven te ontsnappen, moest hij *Frankrijk* verlaten. Na den veldtocht van 1792, in het leger der prinsen, te hebben medegemaakt, kwam hij met zijne kinderen, de stad *Heidelberg* bewonen, alwaar hij zijne *Théorie etc. (Bespiegeling der staatkundige en godsdienstige magt)* zamenstelde, een belangrijk werk, hetwelk wij later zullen ontleden, en waarvan de eenige, naar *Parijs* gezonden uitgave, op last van het directorium, bijna geheel werd in beslag genomen en vernietigd. Na den 18 brumaire op de lijst der uitgewekenen doorgehaald, keerde hij naar *Frankrijk* terug, en begaf zich naar zijn landgoed *Monna*. Reeds door verscheiden schriften bekend, die hem in

den eersten rang der denkers en der publicisten hadden geplaatst, vereenigde hij zijne pogingen met die der schrijvers, welke even als hij, zich aan de wederopbouwung der maatschappij, op derzelver ware grondslagen toewijdden, en leverde niet minder talrijke dan belangrijke artikelen aan den *Mercure* en aan het *Journal des Débats*. In 1808, tijdens de organisatie der universiteit, tot titulair raad derzelve benoemd, meende hij die betrekking niet te kunnen aannemen; en het was slechts op aandrang zijner vrienden, en eerst na verloop van twee jaren, dat hij eindelijk besloot in den raad zitting te nemen. De keizer, die zijne talenten en zijn edel karakter op prijs stelde, wilde hem de opvoeding des konings van *Rome* toevertrouwen, en **LODEWIJK NAPOLEON**, koning van *Holland*, schreef hem eenen even zoo edelen als treffenden brief (*), om hem te bewegen zich met die van zijnen oudsten zoon te belasten; maar niets was in staat, hem in het door hem genomen besluit, van zijne stille schuilplaats niet te verlaten, te doen wankelen. Eerst met de restauratie begint zijne staatkundige en wetgevende loopbaan. Den 17 Junij 1814, door den

koning tot lid van den raad van het openbaar onderwijs benoemd, nam hij deel aan al de gewigtige beraadslagingen, welke omtrent dezen tijd plaats hadden. Zijne *Réflexions etc.* (*Overwegingen over het algemeen belang van Europa*), waarin hij vraagde dat de grenzen van *Frankrijk* weder tot aan den *Rijn* werden uitgestrekt, bragten eenen grooten indruk te weeg. Voor een' door zijne geschriften en zijne welsprekendheid zoo beroemden man, was reeds sedert lang de plaats in de *Fransche* akademie aangewezen; hij kwam in dezelve in de maand **Maart 1816**. Bij de tweede terugkomst des konings, werd hij tot lid van de kamer der afgevaardigden verkozen, en nam aldaar zitting tot aan zijne benoeming tot het pairschap in 1823. Al de in die betrekkingen, door hem uitgesproken redevoeringen dragen den stempel zijner overtuigingen en zijner inborst, en doen hem kennen als den vriend zijns vaderlands, en als onwrikbaar gehecht aan de beginselen der monarchie. De bijval, welke aan zijn voorstel tot de afschaffing der *wet op de echtscheiding* te beurt viel, was een der gelukkigste wetgevende zegepralen der restauratie. Het was te doen om

P 4

(*) Men vindt dezen belangrijken brief in zijn geheel, in eene aanmerking des Vertalers van **WIEDEMANN'S** Handboek der Algemeene Wereldgeschiedenis, 2.º uitg. in 12.mo, 4.º dl., 3.º afl., blz. 904—906, bij de Uitgevers dezès in het licht verschenen.

Vertaler.

te weten of het huwelijk het dierlijke en woeste kenmerk zoude behouden, dat de wetten der omwenteling, in navolging der ouden, aan hetzelfde gegeven hadden; of het niet anders zou zijn dan wettig overspel, goedgekeurde ontrouw, of dat het, door het hernemen van zijnen voortreffelijken invloed, op het lot der beide seksen, weder zoude steunen op den geest der godsdienst, ten einde de zeden te zuiveren en te volmaken, de banden van den met ernst aan de vrouw verbonden man te heiligen en onverbreekbaar te maken. Het was te doen om eindelijk te weten of de menschheid bij voortdoring twee duizend jaren zou teruggaan, dan of zij zich nog eenmaal zou vereenigen met dien beschavenden geest, waaraan de wereld hare nieuwe deugden, en het bewonderenswaardig geheel der maatschappelijke wetten, welke haar besturen, te danken heeft. Door de verregaandste onregelmatigheid in de Fransche instellingen te doen ophouden, en door zijne landgenooten op den waren weg des vooruitgangs te plaatsen, loste hij een allergewigtigst vraagstuk op: de aanneming zijner voorstellingen kan beschouwd worden als de zegepraal van het christelijk *spiritualismus*, op de heidensche zinnelijkheid. Een geheel zedelijk welboek, eene geheele beschaving doet zich hier op. Zijn standpunt in de kamer der pairs was hetzelfde als in de kamer der afgevaardigden. Onder het ministerie van den

heer DE VILLELE, tot president der commissie van censuur benoemd, werd hij om deze reden het voorwerp der hevigste aanvallen. Hij had die betrekking aangenomen, uit achting voor koning KAREL X, en uit vrees van door zijne weigering, het bestuur in nieuwe moeilijkheden te wikkelen. Na vijftien jaren te hebben gearbeid en geworsteld, moest hij de smart ondervinden, van eene omwenteling te zien voltoojen, welke hij voorzgd had, zonder dezelve te kunnen tegengaan of zelfs te vertragen. Onderworpen aan de besluiten der Voorzienigheid, die door het instorten van eenen troon, de beide uiteinden zijner loopbaan wilde kenmerken, deed hij zonder leedwezen afstand van al zijne eereposten, terwijl hij zich gelukkig achtte dezelve zonder wroeging te kunnen nederleggen. Van dien oogenblik af verliet hij zijn landgoed *Monna* niet weder. Bewonderd wegens zijne talenten, geëerd wegens zijn karakter, edel in zijne afzondering, zoo als hij zulks in zijne ballingschap was geweest, wijdde hij de jaren, welke God hem nog overliet, toe, om rondom hem door zijne voorbeelden, door zijne liefdadigheid al het goede uittestrooijen, dat in zijn hart lag opgesloten. Hij overleed den 23 November 1840, alzo in den hoogen ouderdom van 86 jaren, terwijl hij zich tot op zijnen laatsten levensdag bezig hield met de groote godsdienstige en maatschappelijke vraagstukken, die de studie van zijn geheele leven hadden uit-

gemaakt. Men heeft van hem: 1.º *Théorie etc. (Bespiegeling der staatkundige en godsdienstige magt)*, Constans, 1796, 3 dl.ⁿ, in 8.vo In dit uitgebreide werk, welligt een der gewichtigste dat de vorige eeuw heeft voortgebracht, tracht hij de vereering der groote herinneringen weder optewekken, welke der menschheid het meest tot eer hebben verstrekt: zoodat wanneer de meeste zijner tijdgenooten de materialistische theoriën van CORDILLAC en der encyclopedisten aannemen, hij veel verhevener gevoelens voorstaat: hetgene waar hij naar streeft, is de burgerlijke maatschappij vast te stellen (te constitueren), door aan de godsdienstige en staatkundige maatschappij hare grondslagen te geven: het is naar dat doel dat hij al de inspanningen van zijn vernuft, al het vermogen zijner bespiegelingen, al den adel zijner ziel rigt. De 18.^e eeuw had den mensch verminkt, door uit zijne zamenstelling het goddelijke gedeelte wegtenemen, hij herstelt hem door hem hetzelfde wedertegeven, met die onwederstaanbare rede-neerkracht, welke de overtuiging voortbrengt. De regeringen, welke sedert de constituerende vergadering op elkander waren ingestort, hadden vooral gehandeld in den naam der menschelijke personaliteit; wat hem betreft, zoo is hij van gevoelen, dat men noch over de maatschappij, noch over den mensch kan spreken, zonder tot God opteklimmen. God en

de mensch, ziedaar de beide einden, die zich in zijne oogen onveranderlijk verbinden; God als het oorspronkelijke denkbeeld aller magt en aller volmaaktheid; de mensch, als moettende alleen van God afhangen. Het was hem echter niet genoeg grondslagen te hebben gelegd, die door hunne grootheid een vreemd contrast opleveren, met de oorspronkelijke zwakheid, en het spoedige verval der magten, waarvan de verschijning *Frankrijk* had doen sidderen. Hij beschrijft de beginselen eener monarchie, welke aan den geest die gedenkteekenen herinnert, welke noch de eeuwen, noch de menschen kunnen ontbinden of omverwerpen. Hij ziet in den vorst den algemeenen wil gegrift. Hij ziet in denzelven den band van liefde tusschen de menschen, de algemeene of maatschappelijke magt beschermend; hij neemt niet aan dat de monarchie een feit, en wel een betwistbaar feit zij, zoo als een ander: hij toont aan dat zij eene wet, een verband der maatschappelijke natuur met God, het ideaal der kracht, der waardigheid, der liefde en der bescherming is. Het tweede gedeelte zijner *Théorie* is aan de zamenstelling der godsdienstige maatschappij toegewijd. De filosofie der 18.e eeuw had de verheerlijking van het menschelijk geslacht enkel in de vermogens zijner natuur gezocht; hij, integendeel, vindt dezelve enkel in het christendom, en neemt haar enkel door het christendom aan. Om zijne *théorie*

in toepassing te brengen, rigt hij in de eerste plaats zijne gedachte op de maatschappelijke opvoeding, een door zijn gewigt geducht onderwerp, en dat zich ongelukkiglijk bij de meerderheid der regeringen, nooit anders dan als een ondergeschikt werk heeft voorgedaan. Het is op de godsdienstige opvoeding dat hij den geheelen ijver zijner nasporingen zamentrekt: hij heeft al het valsche en kinderachtige ingezien, dat er in gelegen is, om tot christelijke geslachten enkel over wijsbegeerte, Grieksch en Latijn te spreken; hij wil dat het christendom de grondslag der opvoeding zij, opdat het werk der beschaving aan zijn beginsel gelijk blijve. Dit eerste werk is het minst bekende van al degene, welke hij in het licht heeft gegeven; het bevat echter de kiem, der later door hem ontwikkelde en bestendiglijk verdedigde beginselen; — 2.º *Essai etc.* (*Ontleedkundige proeve der natuur-wetten der maatschappelijke orde*), Parijs, 1800, in 8.vo; 2.e uitg. 1817; — 3.º *Du divorce etc.* (*Over de echtscheiding in de 19.e eeuw*), Parijs, 1801, 3.e uitgave, 1818; — 4.º *Résumé etc.* (*Zakelijke inhoud van het vraagstuk der echtscheiding*), ib. 1801, in 8.vo; — 5.º *Du traité etc.* (*Over het vredes-verdrag van Munster en over dat van Campo-Formio*), ib. 1801, in 8.vo; — 6.º *Encore etc.* (*Nog een woord over de vrijheid der drukpers*), ib. 1814, in 8.vo; — 7.º *Réflexions etc.* (*Overwegingen over het algemeen belang van Europa*), ib. 1815,

in 8.vo; — 8.º *Pensées etc.* (*Gedachten over verschillende onderwerpen en staatkundige verhandelingen*), ib. 1817, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 9.º *Observations* (*Aanmerkingen op het werk van mev. DE STAËL, getiteld: Considérations etc.* — *Overwegingen over de voornaamste gebeurtenissen der Fransche omwenteling* —), ib. 1818, in 8.vo; 2.e uitgave, 1838, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 10.º *Recherches etc.* (*Wijsgeerige nasporingen over de eerste voorwerpen der zedelijke kennis*), ib. 1818—26, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 11.º *Mélanges etc.* (*Letter- en staatkundige en wijsgeerige mengelingen*), ib. 1819, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 12.º *Législation etc.* (*Oorspronkelijke wetgeving*), ib. 1821, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; — 13.º *Réflexions etc.* (*Overwegingen over de te raadplegen memorie van den graaf DE MONTLOSIER*), ib. 1826, in 8.vo; — 14.º *Démonstration, etc.* (*Wijsgeerige betooging van het wezenlijk beginsel der maatschappij, gevolgd door staatkundige uit het Evangelie ontleende overwegingen*), ib. 1840, in 8.vo Men heeft eene uitgave van een gedeelte zijner *Werken* (*Œuvres*) in het licht gegeven, Parijs, 1817 tot 1819, 12 dl.ⁿ, in 8.vo De zelfde uitgave is in 1845, te Brussel, in 8 dl.ⁿ, in 8.vo herdrukt. — Oppervlakkige of kwaadwillige critici hebben den heer DE BONALD beschuldigd van duisterheid, en zich niet ontzien van bij zijnen naam het epitheton van *onverstaanbare* te voegen. Ongetwijfeld worden deze werken niet zoo gemakke-

lijk gewaardeerd, als beuzelachtige en ligtzinnige geschriften zulks kunnen gedaan worden, maar zij zijn duidelijk voor hem, die de moeite wil nemen, dezelve te beoefenen. Er zijn weinig mannen, aan welke meer dan hem het geluk is ten deel gevallen van hunne bepalingen wijsgeerige en letterkundige grondregels te zien worden. Welligt dat in eene of twee omstandigheden de onbuigzaamheid zijner gedachte hem in eenige begoochelingen wikkelde. Welligt zelfs ging hij soms zijne krachten te buiten. Welligt dat men hem eindelijk met regt verwijt, de woorden al te zeer te dwingen, om er een beginsel uit te doen ontspruiten; maar dit zijn ligte vlakken te midden van een schitterend licht. Met betrekking tot den steeds zuiveren en naauwkeurigen, steeds krachtvollen en bondigen, meestal warmen en verhevenen stijl, zoo behoort hij tot de groote school der 17.^e eeuw. Gevoed door het lezen der voorbeelden, welke hij somtijds heeft geëvenaard, zuchtte de doorluchtige schrijver bij het ontluiken eener letterkunde, welke er haren roem in stelde, alle overleveringen met voeten te trappen, alle wetten te verachten, alle altaren omver te werpen, en die de hoop koesterde zich te vergrooten, door zich op puinhoopen te verheffen. Al te billijk, om jonge en edele talenten niet te huldigen, maar ook al te scherpzinnig, om noodlottige leerstellingen niet te betreuren, ging hij ook met al de kracht zijner redenering eene

school te keer, die vurig was om te verwoesten, en onvermogen om weder opterigten. Hij wist dat de regels van den smaak inniger dan men denkt, met de overige behoudende elementen verbonden zijn, en dat de *letterkunde de uitdrukking der maatschappij is*.

BONAPARTE (KAREL of CARLO), vader van den Franschen keizer NAPOLEON, sproot uit eene beroemde Italiaansche familie, die tegen het einde der 15.^e eeuw Corsika kwam bewonen, en werd in 1744 te Ajaccio geboren. Men zond hem ter beoefening der wetgeleerdheid naar Pisa in Toskanen, en, na zijne terugkomst in Corsika, trad hij, naar men zegt, zonder toestemming zijner ouders, in den echt met LÆTITIA RAMOLINO, die hem vader van dertien kinderen maakte, waarvan ér acht, vijf jongens en drie meisjes, hem overleefd en in het begin dezer eeuw den scepter gedragen hebben. In 1768, begaf KAREL BONAPARTE zich met zijne jonge familie naar Corte tot PAOLI, om met hem de door de Franschen bedreigde onafhankelijkheid van zijn vaderland te verdedigen. Deze generaal, die hem eene bijzondere achting toedroeg, belastte hem met het ontwerpen der handelingen van zijn bestuur, en met de zamenstelling van eenige patriotische redevoeringen, onder welke men het adres noemt aan de Corsikaansche jeugd, te Corte, in Junij 1768 uitgevaardigd, en later in het 4.^e deel der *Geschiedenis van Corsika*, door

CAMBIAGI, opgenomen. Na de bloedige nederlaag door PAOLI, te *Ponte-Nuovo* ondergaan, vergezeld KAREL BONAPARTE den broeder diens veldheers naar *Niolo*, met oogmerk om de bevolking van dat gewest tegen het zegepralende leger in opstand te brengen. Deze edelmoedige pogingen konden de verschrikking niet overwinnen, welke de Fransche legerscharen reeds inboezemden, en weldra zagen PAOLI en zijn broeder zich verplicht, een vaderland te verlaten, hetwelk zij voor de vreemde overheersching hadden willen behoeden. Nadat KAREL BONAPARTE zich achtereenvolgend naar *Vico*, en naar het dorpje *Appietto* had begeven, keerde hij met zijne echtgenoot op eene vreedzame wijze naar zijne haardstede terug, alwaar hem twee maanden later de zoon geboren werd, aan wien men den naam van NAPOLEON gaf, en wel naar een' oom van KAREL, en welke naam bestemd was om later met zoo veel luister te schitteren. Toen het nieuw bestuur gevestigd was, kwam hij in de gunst der Fransche administratie, en werd door den invloed van den graaf DE MARBEUF, tot gouverneur van het eiland, raad des konings, en assessor der stad en provincie *Ajaccio* benoemd. In 1777, door den Corsikaanschen adel naar het hof afgevaardigd, verkreeg hij, gedurende de twee jaren, welke hij te *Parijs* doorbragt, drie beurzen, eene in het seminarie van *Autun* voor JOZEF, zijnen oudsten zoon, de tweede voor NAPOLEON, in de

militaire school van *Brienne*; en de derde voor zijne dochter ELISA, later mevrouw BACCIOCHI (zie dat Art. -*Wbk.*-). Na zijne terugkomst in zijn vaderland, in 1781, werd CARLO BONAPARTE benoemd tot lid van den raad der twaalf edelen des eilands. In 1785 begaf hij zich met zijnen oudsten zoon en met zijn' zwager, later kardinaal FESCH, naar *Montpellier*, ten einde deskundigen over eene ernstige ziekte te raadplegen, door welke hij was aangetast, hij overleed aldaar in hunne armen aan eenen etterbuil in de maag, den 24 Februarij deszelfden jaars. CARLO BONAPARTE onderscheidde zich evenzeer door zijnen geest als door zijne zachte inborst.

BONAPARTE (LÆTITIA RAMOLINO, mevr.), moeder van NAPOLEON, in 1750, in de stad *Ajaccio* geboren, trad in den ouderdom van 17 jaren in den echt met CARLO BONAPARTE (zie het voorgaande artikel). In 1785 weduwe zonder fortuin geworden zijnde, vond zij in den graaf DE MARBEUF, landvoogd van *Corsika*, eenen even zoo edelmoedigen als vermogenden beschermer, die haar in staat stelde, om haar talrijk gezin behoorlijk op te voeden. Na de bezetting van *Corsika* door de Engelschen, in 1793, zag mevrouw BONAPARTE zich genoodzaakt, de wijk naar *Marseille* te nemen, alwaar zij gedurende eenigen tijd, met haren derden zoon LUCIEN, en hare drie dochters in groote bekrompenheid leefde. Bij de omwenteling van den 18 bru-

maire, kwam zij te *Parijs*, alwaar NAPOLEON zijne geheele familie bijeenriep, en door zijne zorgen en zijne teederheid, zijne moeder trachtte schadeloos te stellen voor de door haar reeds ondervondene ontberingen. Bij het ontstaan van het keizerlijk bestuur ontving zij den titel van *Madame Mère* (mevrouw moeder), had haar bijzonder huis, en toereikende inkomsten om haren rang te handhaven. NAPOLEON benoemde zijne moeder tot algemeene beschermster der liefdadige gestichten, welke betrekking zij met ijver en beleid wist te vervullen. De luister, welke haar omgaf, verblindde haar niet, uit gewoonte, of uit een wantrouwen der toekomst, dat haar nooit verliet, maakte zij groote besparingen op de sommen, welke haar zoon haar voorschreef om uittegeven. »Wie weet, zeide zij, of ik niet eenmaal verplicht zal zijn aan al die koningen brood te geven?» NAPOLEON zag in deze eenigzins overdreven orde, welke in het huis zijner moeder heerschte, een waar gebrek, waarvan hij haar echter regtvaardigde, door zich den kommervollen staat te herinneren, waarin zij zich bevonden had, en waarvan zij onophoudelijk de terugkomst vreesde. Hij verweet haar somtijds ook meer liefde aan LUCIEN, dan aan hare overige kinderen toetedragen. »Degene, welken ik het meeste bemin, antwoordde zij, is de ongelukkigste.» Zij had den val van haren zoon voorzien. Ook was niemand minder dan zij verbaasd over de gebeur-

tenissen van 1814. Mevrouw BONAPARTE begaf zich alstoen met een gedeelte harer familie naar *Rome*, alwaar zij door Pius VII op eene haar ongeluk en hare voorledene grootheid waardige wijze werd ontvangen. Zij leefde aldaar in eene diepe afzondering. Van het gezigt beroofd, en door hare zwakheden verplicht hare kamer te houden, ontving zij bij haar slechts weinige getrouwe vrienden, en onder deze haren zwager, den kardinaal FESCH, die haar dagelijks kwam bezoeken. Sedert den val van NAPOLEON, ontving deze vrouw, die bijna al hare kinderen op den troon had gezien, niet anders dan berigten van rouw van hare familie. De dood der prinses van *Montfort* (mevrouw HIERONYMUS BONAPARTE) trof haar diep, en droeg veel bij om de onderneming harer gezondheid te bevorderen. Zij werd in hare laatste oogenblikken, die zeer kalm waren, door den kardinaal FESCH bijgestaan, van wien zij ook de laatste heilmiddelen der godsdienst ontving, en overleed zonder doodstrijd, den 2 Februarij 1836. Weinige vrouwen in de geschiedenis hebben in zulk eenen graad de wisselvalligheden des noodlots ondervonden; na door alle gunsten der fortuin overloden te zijn, heeft zij tot op den bodem den kelk des tegenspoeds geledigd. Haar testament, gedagteekend, 22 September 1832, bevatte, behalve een aantal legaten, aan verschillende personen vermaakt; den last om aan den kardinaal FESCH, eene som van 7,000

scudi's, voor hare uitvaart en lijkplegtigheden uittebetalen. Zij heeft niet die overgrooten rijkdommen nagelaten, welke men bij de moeder van NAPOLEON vooronderstelde. Hare geheele fortuin in vaste en roerende goederen, en daaronder hare diamanten en haar zilveren vaatwerk begrepen, ging een miljoen scudi's niet te boven, tot welker in bezitneming al hare kinderen, bij gelijke aandeelen, zijn opgeroepen.

BONAPARTE (CAROLINA MARIA ANNONCIADE). — Zie MURATMEVROUW):

BONAPARTE (JOZEF), graaf van *Survilliers*, oudste broeder van NAPOLEON, te *Corte*, den 7 Januarij 1768 geboren, volbragt met roem zijne studiën in het collegie van *Autun*, en door zijnen vader bestemd om de steun zijner familie te worden, legde hij zich gedurende eenigen tijd te *Marseille* op den handel toe, en trad aldaar in 1794 in den echt met mejuffrouw CLARY, de dochter van een' der rijkste kooplieden dier stad. In 1796, was hij krijgscommissaris, bij het leger van *Italië*, door zijnen broeder aangevoerd, en dat door eene aansenschakeling van zegepralen, het voortteeken moest geven, tot de fabelachtige rol, welke hij eenige jaren later speelde. Door het *Liamone*-dep.^t tot den raad der vijf-honderden afgezonden, kon hij eerst na den 18 fructidor zitting in denzelven nemen. In het volgende jaar door het

directorium als afgezant te *Rome* benoemd, werd zijn paleis aldaar het vereenigingspunt der misnoegde Italianen, en nadat het pauselijk bestuur, uit vrees voor oproer; het bevel had gegeven, deze vereenigingen met geweld te keer te gaan, werd de generaal DURNOT gedood. JOZEF verliet *Rome*, dat oogenblikkelijk door Fransche troepen bezet werd (zie Pius VI -*Wbk.*-), en kwam weder zitting nemen in den raad der vijf-honderden, alwaar hij enkel het woord voerde om zijnen broeder, die zich toenmaals in *Egypte* bevond, te verdedigen. Hij droeg uit al zijn vermogen bij tot de omwenteling van den 18 brumaire, werd tot staatsraad benoemd, en onderteevende als gevolmagtigde de vredesverdragen met de *Vereenigde Staten van Amerika*, met *Oostenrijk* en *Engeland*. Op den oogenblik, waarop NAPOLEON, als keizer werd gekroond, werd JOZEF, als Fransch prins verklaard, bestemd om hem opte volgen, in geval NAPOLEON geenen wettigen erfgenaam zou nalaten. Ofschoon hij nooit geene militaire talenten had aan den dag gelegd, werd hij echter kort daarna benoemd tot opperbevelhebber van het tot de verovering van het koninkrijk *Napels* bestemde leger, en na de verdrijving van FERDINAND IV (zie dat Art.-*Wbk.*-) uit zijne Staten, werd hij in 1806 tot koning van *Napels* uitgeroepen. Twee jaren later moest hij dien troon weder verlaten, om dien van *Spanje* te gaan bekleeden (zie KAREL IV,

koning van *Spanje* -Wbk.-), waarop hij nooit vast gezeten was, en dien de tegenspoeden der Franschen, in 1813, hem noodzaakten voor altijd te verlaten. Bij zijne terugkomst in *Frankrijk*, vertrouwde NAPOLEON hem een gedeelte van het bestuur toe; en toen de keizer in Januarij 1814 *Parijs* verliet, ontving JOZEF den titel van luitenant-generaal des keizerrijks, en van algemeen bevelhebber der nationale garde. Hij volgde de keizerin-regentes naar *Blois*, en na den afstand zijns broeders, ging hij eene schuilplaats zoeken in *Zwitserland*. Na den 20 Maart 1815, bevond hij zich weder bij NAPOLEON te *Parijs*, en deed alles wat in zijne magt stond, om hem op den troon te bevestigen. De slag van *Waterloo* maakte een einde aan deze laatste ontkenning van het keizerlijke drama, en JOZEF stak over naar de *Vereenigde Staten*, alwaar hij gemagtigd werd om landgoederen te bezitten, zonder verplicht te zijn van zich als Amerikaan te doen naturaliseren. Eerst in 1832 keerde hij naar *Europa* terug, en vestigde zich in *Engeland* onder den naam van graaf van *Survilliers*; daar het klimaat van *Engeland* voor zijne door de jaren en het verdriet, buitendien reeds zeer verzwakte gezondheid nadeelig was, verkreeg hij de vergunning om *Italië* te bewonen, en zette zich te *Florence* neder, alwaar hij den 28 Julij 1844, met de gelatenheid eens Christens, in de armen zijner broe-

ders LODEWIJK en HIERONYMUS, beide toegesnelde om hem te verzorgen en te troosten, overleed. Hij bezat zachte zeden en was zeer genaakbaar, maar het ontbrak hem aan de vereischte hoedanigheden, om den hoogen rang, tot welken de fortuin hem kortstondiglijk geroepen had, te handhaven. Even als al zijne broeders, was hij een vriend der letteren: hij was lid van het instituut; en men heeft van hem een' roman, getiteld: *Moina, of de dorpelinge van Mont-Cenis, Parijs, 1799 en 1814, in 18.mo*

BONAPARTE (LUCIEN), prins van *Canino*, tweede broeder van NAPOLEON, in 1775 te *Ajaccio* geboren, had, even als zijne overige broeders, zijne studiën in eenige collëgien van *Frankrijk* volbragt, en er, even als zij, den smaak voor de letteren geput, die hij echter met meer ijver en beter gevolg beoefende. Nadat zijne familie in 1793 uit *Corsika* was verbannen, volgde hij zijne moeder en zijne zusters naar *Marseille*, en verkreeg eenen kleinen post als magazijn-meester te *Saint-Maximin*, alwaar hij in den echt trad. In 1795 werd hij commissaris van oorlog. In 1798, door het *Liamone*-depar.^t tot den raad der vijf-honderden afgevaardigd, werd zijne verkiezing bekrachtigd, ofschoon hij den door de constitutie gevorderden 25jarigen ouderdom nog niet bereikt had. Zijne redevoeringen van de tribune, en welligt nog meer de belangstelling, die zich aan zijnen naam verbond, verschaften

hem weldra eenen vrij grooten invloed bij den raad. Hij was den 18 brumaire voorzitter van denzelfden, en al de tijdgenooten komen overeen in te zeggen, dat het aan zijne geestkracht, en aan de koelbloedigheid is, welke hij in de onstuimige zitting van *Saint-Cloud* aan den dag legde, dat de uitslag van dien dag moet worden toegeschreven (zie *NAPOLEON -Wbk.-*). Lid van het, door de nieuwe constitutie ingevoerde tribunaat, werd hij kort daarna tot minister van binnenlandsche zaken benoemd, droeg veel bij tot de organisatie der prefecturen, en toonde zich gedurende zijn kortstondig ministerie, de verlichte beschermer der kunstenaars en geleerden. Daar *LUCIEN* niet minder heerschezuchtig was dan zijn broeder, en zich weinig genegen toonde, om zich met de ondergeschikte rol te vreden te stellen, welke hij hem aanwees, had hij met hem hevige geschillen en woordwisselingen, die voor den minister met eene schitterende ohgenade eindigden. Tot het gezantschap van *Spanje* benoemd, wist hij het vertrouwen van *KAREL IV*, en van het geheele hof te winnen, legde vele bekwaamheid in de netelige onderhandelingen aan den dag, waarmede hij belast werd, en won op deze wijze, de toegenegenheid van *NAPOLEON* weder, die hem weldra terugriep. In 1802 andermaal lid van het tribunaat, droeg hij bij tot de aanneming van het concordaat, en sprak bij die plegtige gelegenheid eene redevoering uit, die, wat te

bewonderen is, door alle partijen evenzeer werd toegejuicht; hij deed vervolgens de instelling van het legioen van eer aannemen, waarvan hij tot groot-officier werd benoemd. Naar kracht van regt senator, verkreeg hij eene rijke dotatie in het vorstendom *Trier*, en men kan er niet aan twifelen, of *NAPOLEON* stelde zich voor, hem ten toppunt van eer te verheffen, toen *LUCIEN*, sedert eenigen tijd weduenaar, door zijn nieuw huwelijk met mevr. *JOUBERTHON*, weduwe van een wissel-agent, in de onderneming van *St. Domingo* gesneuveld, al de plannen des keizers den bodem insloeg. De dagelijksche verwijtingen van *NAPOLEON* ter oorzaak van dit zijn huwelijk moede, vlugtte *LUCIEN* met zijne vrouw naar *Italië*, en werd door den Paus met zoo vele goedheid ontvangen, dat hij besloot zich te *Rome* met ter woon te vestigen. In 1807, had hij te *Mantua* met *NAPOLEON* eene bijeenkomst, welke de oneenigheid tusschen de beide broeders nog aanmerkelijk vermeerderde. In *Rome* teruggekeerd, bevond *LUCIEN* zich daar niet meer veilig tegen de ontwerpen des keizers, en hij begaf zich dus naar zijn landgoed *Canino*, bij *Viterbo*, hetwelk *Pius VII* tot een prinsdom had verheven. Al meer en meer door zijn' broeder gekweld, besloot hij in 1810, met zijne familie naar de *Vereenigde Staten* te stevenen; maar het schip, aan boord van hetwelk hij zich bevond, door eenen storm op de kusten van *Cagliari* geworpen,

viel den Engelschen in handen, die, wijl zij aan zijne reis een staatkundig doel verbonden achtten, hem naar *Engeland* zonden, alwaar hij drie jaren te *Ludlow* in *Shropshire* doorbragt, zich enkel bezig houdende met het ten einde brengen van een groot dichtstuk, waarvan *KAREL de Groot*e de held is. De gebeurtenissen van 1814 gaven hem de vrijheid weder: hij haastte zich naar *Rome* terugtekeeren, alwaar de vriendschap van *Pius VII* zich beijverde hem gevestigd te houden. Maar de ongelukken van *NAPOLEON* hadden zijne broederliefde weder doen ontgloeijen. Op het berigt, dat hij van het eiland *Elba* ontsnapt, weder in *Parijs* was, haastte hij zich, om zich tot hem te begeven, werd tot pair benoemd, en ofschoon zeer door de gebeurtenissen bezig gehouden, woonde hij echter eene vergadering van het instituut bij, waarin hij eene *Ode* voordroeg, getiteld: de *Odyssea tegen de lasteraars van HOMERUS*. Na de tweede *abdication*, sloeg *LUCIEN* weder den weg naar *Italië* in; maar te *Turijn* aangehouden, was hij verplicht er de beslissing der verbondene mogendheden over zijn lot afte wachten. De tusschenkomst van den Paus kwam hem te hulp, en het werd hem vergund naar *Rome* terugtekeeren; hij ging hierop een landgoed bij *Frascati* betrekken, alwaar hij de laatste jaren zijns levens sleet, terwijl hij het betreunde zoo vele jaren in de nuttelooze be-

I. DEEL.

slommeringen der staatkunde te hebben doorgebracht, en hij van zijn prinselijk leven niets anders overhield, dan den smaak voor schilderijen, standbeelden, oude vaatwerken enz., waarvan hij hoogst belangrijke verzamelingen had bijeengebragt. *LUCIEN* overleed op zijn landgoed van *Canino*, den 29 Junij 1840. De laatste oogenblikken van dezen man, die met gerucht aan de grootste gebeurtenissen dezer eeuw was verbonden geweest, waren stichtelijk; zijne gelatenheid in zijnen langdurenden en benaauwdend doodstrijd was volkomen, en zijn dood die van eenen christelijken wijsgeer. Als schrijver, heeft men hem te danken: 1.° *La tribu Indienne* (*De Indische Stam*), *Parijs*, 1799, 2 dl.ⁿ, in 12.mo; herdrukt onder den titel van *les Ténédares, ou l'Européen et l'Indienne*, *ibid* 1802; 2 dl.ⁿ, in 12.mo; — 2.° *Charlemagne etc.* (*KAREL de Groot*e of de bevrijde Kerk), een heldendicht, *Londen*, 1814, 2 dl.ⁿ, in 4.to; *Parijs*, 1815, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 3.° *De Cyreneïde, of het bevrijd Corsika*, mede een heldendicht. De schrijver was ontegensprekelijk een man van geest en bekwaamheid, hij bezat eene groote beeldingskracht, al zijne werken en vooral het dichtstuk van *KAREL den Groot*e bieden belangrijke stukken aan; doch kunnen niet naast de meesterstukken der Fransche letterkunde geplaatst worden. *NAPOLEON* heeft er in het *Mémorial de Sainte-Hélène* een gestreng, doch billijk

oordeel over geveld. Men heeft in het licht gegeven: *Choix de gravures à l'eau forte d'après les peintures et les marbres de la galerie de* LUCIEN BONAPARTE, Londen, 1812; gr. in 4.to, 142 platen; — *Collection de gravures choisies*, Rome, 1822, in gr. fol., 27 platen; — *Muséum étrusque*, Viterbo, 1830, gr. in 4.to, 47 platen; — *Notice d'une collection de vases anti-ques en terre peinte, provenant des fouilles faites en Etrurie par le prince DE CANINO*, Parijs, 1843, in 8.vo, met platen.

* BONAPARTE (LODEWIJK), of LODEWIJK NAPOLEON, was de derde broeder van NAPOLEON, en geboren te Ajaccio den 2 Sept. 1778, dus ruim negen jaren jonger dan deze, door wien hij dan ook als met een vaderlijk gezag behandeld werd. Nog een kind zijnde, toen zijne familie in Frankrijk ging wonen, begon hij zich reeds vroeg tot den militairen stand voortebereiden, maar hij ontving minder een theoretisch, dan wel een practisch onderrigt aan de zijde van zijn' broeder NAPOLEON. Op de artillerie-school te Châlons, zegt men, dat hij met anti-republikeinsche denkbeelden vervuld werd. NAPOLEON vertelde vele trekken van zijn' jeugdigen broeder, welke van zijn' moed, zijne koelbloedigheid en gehechtheid aan zijnen ouderen broeder getuigden. Ofschoon LODEWIJK reeds in jeugdigen leeftijd de militaire loopbaan ingetreden was, kon hij zich moeijelijk aan het woelige leven gewinnen;

reeds vroeg legde hij een be- daard en afgetrokken karakter aan den dag, scheen afkeerig van alle eierzuchtige denkbeelden en slechts naar eenen meer rustigen en vreedzamen werkkring te verlangen. Hij vergezeldde NAPOLEON op zijne roemrijke krijgstogten in Italië en naderhand in Egypte, in hoedanigheid van adjudant, zonder dat hij zich evenwel in die belangrijke ondernemingen op eene bijzondere wijze onderscheidde. Wel is waar, legde hij bij vele gelegenheden moed aan den dag, maar deze dapperheid scheen slechts nu en dan als bij opwelling te ontstaan; zeer weinig liet hij zich gelegen liggen om een gevestigden krijgsroem te verkrijgen. Hij toonde veel ijver en koelbloedigheid, maar geen verlangen om vooruit te komen, geenerlei eierzucht; vooral had hij een' afkeer van alle overdrijvingen en hield zich aan het volbrengen van zijne pligten, zonder verder te gaan of zich meer te doen gelden. Gedurende zijn verblijf in Egypte gaf hij bewijzen van zijne menschlievende inborst en van dien nadenkenden geest, waardoor hij zich later steeds kenmerkte. Eenige van zijne brieven, welke door de Engelschen onderschept, en door hen uitgegeven zijn, doen ons zien, hoeveel afschuw hij gevoelde van de buitensporigheden, waaraan men zich in dezen oorlog schuldig maakte, waarbij de Europeanen met de woeste bewoners van Afrika in wreedheid wedijverden. Vooral dient zokere plaats in die brie-

ven onze aandacht, waar hij, sprekende van den indruk, welken de gruwelen der onverzoenlijke Arabieren der woestijn op zijn gemoed maakten, uitvaart tegen J. J. ROUSSEAU, wegens zijne lofspraak op den zoogenaamden natuurmensch. Overigens was hij ooggetuige van de vreesselijke vernieling der Fransche vloot bij *Abukir*, door NELSON, en bragt den 14 Maart 1799, niet zonder gevaren, *dépêches* over aan het directoire te *Parijs*. Na de regeringsverandering van den 18 brumaire werd LODEWIJK tot kolonel benoemd en naar *Normandijë* gezonden, waar eene veroordeeling en teregstelling van vier chouans, welke hij niet kon beletten, hem nog meer tegenzin in de krijgsdienst inboezemde. Eene zending naar *Petersburg*, welke hem NAPOLEON opdroeg, kon hij niet volbrengen, wegens eene ongesteldheid en den intusschen uitgeborsten oorlog met *Oostenrijk*; daarentegen bragt hij te midden van gemakkelikheden een zeer genoegelijk jaar aan het hof van *Berlijn* door. Bij zijne terugkomst in *Frankrijk* trad hij in den echt met HORTENSE DE BEAUHARNAIS, de voordochter zijner schoonzuster, den 4 Januarij 1802, tot welk huwelijk hij zijns ondanks, en alleen op den herhaalden aandrang van NAPOLEON en zijne schoonzuster overging, daar hij vroeger eene andere neiging gevoeld had. Hij zelf noemde dit huwelijk, *un mariage mal assorti et sans in-*

clination réciproque, en beschouwde het als het begin van zijne verdere rampspoeden, als de voornaame oorzaak, welke de rust in zijn gemoed verstoorde en zijne gezondheid zichtbaar, hoewel langzaam, deed afnemen. Gedurende de jaren 1802—1804 bevond zich LODEWIJK bijna aanhoudend bij zijn regiment of in de minerale baden voor zijne gezondheid. Na de verheffing van NAPOLEON tot keizer, werd LODEWIJK tot groot-connétable des rijks en kolonel-generaal van de karabiniers benoemd; hij vergezeldde den keizer in *Italië* in 1805, en ontving te *Turijn* den titel van gouverneur-generaal van *Piemont*; maar de wankelbare staat zijner gezondheid, waarmede zich eenevoortdurende droefgeestigheid paarde, noodzaakte hem kort daarop de baden te *St. Amand* te gebruiken, die hem echter evenmin als die van *Plombières* baatten. Bij zijne terugkomst te *Parijs*, werd hij, in de plaats van MURAT, opperbevelhebber van het garnizoen dier stad, in welke betrekking hij een' onvermoeiden ijver aan den dag legde. Met niet minder ijver ging hij te werk in het vervullen van den wensch van NAPOLEON om ter beschutting van de noordelijke grenzen des rijks tegen de Engelschen en Pruisen een zoogenaamd Noorder-leger in *Holland* te vormen; maar het mishagde den keizer, dat hij, na het wijken des gevaars, zoo spoedig dat leger verlaten had, omdat NAPOLEON tot gemakkelijker bereiking van

zijn oogmerk, gaarne gezien had, dat **LODEWIJK** door een langer verblijf in *Holland* zich aldaar bekend en bemind gemaakt had. Hoe desnietteenstaande de keizer zijn plan, om zijn eigen broeder tot koning van *Holland* te maken, volvoerde, is te zeer bekend dan om hier uitvoerig verhaald te worden. De verzwakte gezondheid van den raadpensionaris **SCHIMMELPENNINCK** (zie dat Art. -*Wbk.*-) diende tot voorwendsel, en andere drangredenen tot versooning van deze inbreuk op de regten van eene verbonden onafhankelijke natie. **LODEWIJKS** karakter verbiedt ons hier aan eerzucht van zijne zijde te denken; indien hij toestemde, om de hem opgedrongene verhevene betrekking te aanvaarden, was zulks alleen uit gehoorzaamheid aan zijn' broeder en om zijn' ijver aan *Holland*, dat hij achtte, toe te wijden. » In *Holland*, zeide hij, zullen deszelfs belangen, behoeften en de regeringszaken mij geheel bezig houden; ik zal op dat land, al de genegenheid, welke ik niet in den schoot mijner familie kan vestigen, overbrengen, en welligt zullen van langzamerhand mijne ligchamelijke en zedelijke smarten herstellen." Men zegt, dat, toen **LODEWIJK** zijne zwakke gezondheid en het hiervoor nadeelig luchtgestel van *Holland* aanvoerde om van dezen hoogen post bevrijd te zijn, **NAPOLEON** hem ten antwoord gaf » het is beter als koning te sterven, dan als prins te leven." Hoe het zij, **LODEWIJK** liet zich zijne verheffing welgevallen, hetzij hij

zich in zijne eenvoudigheid te veel geveid heeft, van zijn' broeder onafhankelijk te kunnen regeren of diens bedoeling niet genoeg doorzag. Den 5 Junij tot koning uitgeroepen, deed hij reeds den 18 derzelfde maand zijn' plegtigen intogt te 's *Gravenhage*. Daar de constitutie, waarmede **LODEWIJK** de regering aanvaardde, met eenige wijziging dezelfde was, als die van 1805 en bijna alle in het bewind bleven, die onder **SCHIMMELPENNINCK** waren geplaatst, was de eerste tijd der regering slechts een vervolg van het bewind des raadpensionaris, te meer daar de koning, wegens zijne aanvankelijke onbekendheid met zaken en personen, het verstandige besluit genomen had, zijne bewindslieden voor eerst hun' eigen weg te laten gaan en bij nieuwe verkiezingen, even als zijn voorganger, geene persoonlijke eigenschappen, maar alleen verdiensten in aanmerking nam. Het finantieel beheer bleef in de bekwame handen van **GOGEL**, en hetzelfde stelsel, dezelfde orde en zuinigheid bleven eenigen tijd voortduren. Doch hoe goede bedoelingen ook **LODEWIJK** mogt koesteren, om den uitgeputten toestand van *Holland* te herstellen en hoezeer hij den opregten wensch koesterde, de onafhankelijkheid van dit land te handhaven, blijkens zijne uitdrukkelijke verklaring, dat hij bij de aanvaarding van den troon besloten had, geheel en al *Hollander* te zijn, het bleek hem spoedig, dat **NAPOLEON** zijn'

broeder daarom alleen op den troon van *Holland* geplaatst had, om door hem des te krachtiger ondersteuning uit dat land te verkrijgen. Woorden als de volgende, welke hem *NAPOLEON* reeds in 1806 schreef, gaven dit duidelijk te kennen: » ik zal niets voor *Holland* doen, indien het zijne land- en zee-magt vermindert. Gij moet vijftig-duizend man en twintig schepen van linie hebben en, om de kosten hiervoor te vinden, moet gij eene hooge belasting leggen op de rente der nationale schuld. Gij kunt *Holland* niet redden; waar bemoeit gij u mede? Laat de Hollanders zelve hunne zaken schikken, enz.” Naauwelijks was *LODEWIJK* eenigen tijd in *Holland* gevestigd, of hij moest een' on-aangenamen oorlog in *Duitschland* gaan voeren, en hij keerde ontvreden terug, omdat men hem had willen dwingen, zijne Hollandsche troepen onder de bevelen van den maarschalk *MORTIER* te stellen. Reeds bij den aanvang zijner regering had *NAPOLEON* bij zijn' broeder er op aangedrongen, om de conscriptie in *Holland* in te voeren en een staats-bankroet aangeraden, als het beste middel om de finantiën van dat land te herstellen, of liever om er meer voordeel uit te kunnen trekken; op beide zaken kwam hij herhaaldelijk terug, doch *LODEWIJK* heeft zich steeds met alle kracht tegen beide maatregelen verzet. Het bekende keizerlijk dekreet van *Berlijn*, 21

Novb. 1806, strekkende om de Britsche eilanden te blokkeren, legde *LODEWIJK* niet dan zijns ondanks ten uitvoer, en wel met eenige verzachtende veranderingen; hij weigerde beslag te leggen op de Engelsche eigendommen in *Holland* en op de renten, welke de prins van *Oranje* in de publieke fondsen had. In den aanvang van het jaar 1807 (12 Jan.) had de bekende ramp te *Leyden* plaats; bij deze gelegenheid legde *LODEWIJK* evenveel hulpvaardigheid als menschlievendheid aan den dag; niet minder blonk zijn edelaardig gemoed uit bij de noodlottige overstroming, welke twee jaren later, in Januarij 1809, plaats had; hij bezocht, niet zonder persoonlijk gevaar, zelf de plaatsen des ongeluks, deelde hulp en vertroosting uit, en trachtte zooveel mogelijk het lot van zoo vele slagtoffers dezer ramp te verzachten. Den 16 Februarij deelde *LODEWIJK* de orde der Unie, welke reeds in het vorige jaar opgericht was, met veel plegtigheid aan de benoemde ridders uit, en jaarlijks werd het feest der instelling van deze orde op eene feestelijke wijze gevierd. De verplaatsing van den zetel der regering van 's *Gravenhage*, eerst naar *Utrecht*, en vervolgens naar *Amsterdam* was velen ongevallig en veroorzaakte ook vele noodelooze uitgaven: Dat de koning echter tevens met de zucht bezielde was, om den bloei en de welvaart van zijn rijk te bevorderen, bewijzen zijne reeds

door ons vermelde afkeerigheid van NAPOLEONS gedrogtelijk continentaal stelsel, zoowel als de verbeteringen, die onder zijn bestuur tot stand gebragt werden, en welke wij slechts kortelijk kunnen opsommen. Zoo werden verscheidene belangrijke dijk- en waterwerken aangevangen of voltooid; in verschillende gewesten straatwegen, welke vroegere overdrevene spaarzaamheid had uitgesteld, aangelegd; een burgerlijk wetboek, naar het Fransche gewijzigd, en een nieuw crimineel wetboek tot stand gebragt, een gelijkvormig stelsel van maten en gewigten ingevoerd, enz. Ook de kunsten en wetenschappen vonden een' milddadigen begunstiger en een' welwillenden beschermer in hem, waarvoor tot bewijs kan strekken de vestiging van het koninklijk instituut en het verordenden der tentoonstelling van voortbrengselen der volksnijverheid. Maar juist die ijver in het behartigen der belangen van *Holland*, zijne al meer en meer toenemende gehechtheid aan dit land, welks bestuur hij verklaarde niet te willen verlaten, toen NAPOLEON hem de koningskroon van *Spanje* aanbood, en zijne onwilligheid, om zich naar de inzigten en plannen zijns broeders, ten aanzien van *Holland* te schikken, maakten spoedig een einde aan zijne regering. Bij herhaling had NAPOLEON hem beschuldigd, dat hij niet met genoegzame strengheid de maatregelen tot afsluiting des handels met *Engeland* handhaafde; en inderdaad waren

de verwijten, dat LODEWIJK den sluikhandel oogluikend toeliet, weswege zijn broeder hem den naam van den sluiker gaf, niet geheel ongegrond. LODEWIJK had eenmaal, tot verontschuldiging, de onmogelijkheid eener algeheele afsluiting aanvoerende, gezegd: » *Empêchez donc la peau de transpirer;* » maar met dergelijke uitvlugten was NAPOLEON niet gediend: hij wilde in *Holland* even als in de overige landen van zijn rijk (want door de verheffing van zijn' broeder tot koning beschouwde hij dit land bijna als een deel van *Frankrijk*) zijn uitgebreid stelsel van douanen invoeren, en hiertoe stond hem de toegevendheid zijns broeders in den weg. Eindelijk werd LODEWIJK in Junij 1809 naar *Parijs*, oogen-schijnlijk als getuige van NAPOLEON'S echtscheiding van JOSEPHINE, ontboden; hier werd hij gedurende eenige maanden zoo goed als gevangen gehouden, en eerst ontslagen, nadat een voor *Holland* allervernederendst verdrag gesloten was, waarbij het geheel *Staats-Brabant* en een gedeelte der gewesten *Gelderland*, *Holland* en *Zeeland* verloor, terwijl tevens alle handel met *Engeland* verboden, aan *Holland* het bezoldigen van zes duizend Franschen benevens andere drukkende verplichtingen opgelegd werden. In April 1810 kwam LODEWIJK naar *Holland* terug, maar hij bespeurde wel-dra, dat de vernederende voorwaarden, waarop hij zijn rijk behouden had, slechts een begin waren van of liever eene

aanleiding zouden worden tot de bezetting van geheel *Holland*. Overtuigd, dat kroon en land voor hem verloren waren, en dat de aanvankelijk voorgenomen wederstand even doelloos als verderfelijk zoude zijn, deed hij den 1 Julij 1810 afstand ten behoeve van zijnen oudsten zoon, en bij overlijden van dezen, van zijnen jongsten zoon, onder de voogdijschap der koningin, en verliet nog dienzelfden nacht, om niet door de Franschen gevangen genomen te worden, het vroeger door hem aangekochte paviljoen te *Haarlem*, vergezeld van twee vrienden, den generaal TRAVERS en den admiraal BLOYS VAN TRESLONG. Hij begaf zich, onder den sedert bekenden naam van graaf van *St. Leu* (naar eene bezitting bij *Parijs*) eerst naar *Toeplitz* en vervolgens naar *Gratz* in *Stiermarken*, waar hij eenvoudig en stil leefde, en zich met letterkundige bezigheden ophield. Acht dagen na zijn vertrek zag reeds het decreet van de geheele inlijving des lands het licht. *LODEWIJK* had zich gedurende zijne regering over *Holland* geene schatten vergaard; hij liet de inkomsten van zijn koninklijk huis over de maand Junij voor zijnen zoon achter, en wees het aanbod van een apanage, hem bij de vereeniging van *Holland* met *Frankrijk* toegekend, van de hand. Daarentegen schonk *NAPOLEON* aan zijne gemalin *HORTENSE* de bezitting van *St. Leu*, met een inkomen van 2 mil-

lioen francs. In de jaren 1813 en 1814 bood *LODEWIJK* den keizer herhaaldelijk zijne diensten aan, doch met eene toespeling op de herstelling van het koninkrijk *Holland*, onder eene Fransche dynastie, waarvan echter *NAPOLEON* niets wilde weten. Insgelijks had een brief, door hem aan de magistraten van *Amsterdam* den 29 November 1813 geschreven, geenerlei gevolg. Na de herstelling van het Huis van *Oranje* hield hij zich ontslagen van alle verplichtingen jegens *Holland*, en begaf zich den 1 Jan. 1814 naar *Parijs*; de zamenkomst met *NAPOLEON*, die *MARIE LOUISE* had bewerkt, was uiterst koel en stijf; hij maande zijn' broeder tot vrede aan, en vergezelde hem naar *Blois*. Vervolgens begaf hij zich in April naar *Lausanne* en van daar in November naar *Rome*. De uitnoodiging, om naar *Parijs* te komen, hem door *NAPOLEON* in 1815, te gelijk met zijne benoeming tot pair van *Frankrijk*, gedaan, nam hij niet aan, maar bleef te *Rome*, waar hij zich later van zijne vrouw *HORTENSE* liet scheiden; bekend is het proces, dat hij met haar had om zijnen zoon bij zich te mogen hebben. Zij overleed den 5 October 1837 (zie *HORTENSE*). Sedert 1826 vestigde hij zijn verblijf te *Florence*, van waar hij, na den aanslag van *Boulogne*, op den 24 Augustus 1840, eene reclamatie bij het Fransche gouvernement ter gunste zijns zoons indiende, en dezen daarbij deed voorkomen

als het slagtoffer eener tot drie-
 werf toe herhaalde intrigue.
 Sedert leidde hij een afgezonderd
 en stil leven en onthield zich
 van alle staatkundige kuiperijen,
 tot dat hij den 25 Julij 1846,
 ten gevolge eener beroerte te
Livorno overleden is. Bij voor-
 komende gelegenheden heeft hij
 nog meermalen blijken gegeven
 van gehechtheid aan zijn voorma-
 lig koningrijk en van genegenheid
 voor deszelfs bewoners (*). LO-
 DEWIJK had drie zonen, waarvan
 de eerste, genaamd NAPOLEON
 KAREL, geboren in 1802, en die
 reeds den 5 Mei 1807 in *Holland*
 overleed. De tweede zoon, NA-
 POLEON LODEWIJK genaamd en
 in 1804 geboren, werd, na
 den dood zijns ouderen broeders,
 kroonprins van *Holland*, den
 3 Mei 1809 door NAPOLEON tot
 groothertog van *Kleef en Berg*
 verheven, en door zijnen vader,
 bij diens afstand van den troon,
 als zijn opvolger in de regering

van *Holland* aangewezen. Hij
 huwde in 1825 met de be-
 minnenswaardige en talentvolle
 dochter van zijn oom, JOSEPH,
 CHARLOTTE (geboren 31 October
 1802), doch overleed te *Forli* den
 17 Maart 1831; na zijnen dood
 woonde zijne gemalin meestal
 te *Florence* en *Sarzana*, en over-
 leed den 2 Maart 1839 op hare
 terugreis van *Rome* naar *Flo-*
rence. De derde zoon, KAREL
 LODEWIJK NAPOLEON, is bekend
 door zijne roekelooze onderne-
 ming in 1840 te *Boulogne*;
 welke zijne gevangenneming ten
 gevolge had, waaruit hij ont-
 snapte, en te vergeefs trachtte,
 zijn zieken vader te *Florence* te
 mogen bezoeken; het is in hem
 dat de Fransche republiek thans
 haren eersten president huldigt.
 Van de familie BONAPARTE is
 LODEWIJK degene; welke den
 meesten smaak voor letterkun-
 dige studiën aan den dag gelegd
 heeft; hij heeft zich zelfs als

(*) Wij laten hier een' brief volgen, door hem aan eene vrouw
 geschreven, die uit Vriesland naar Duitschland gekomen was, in de
 hoop van eene erfenis te verkrijgen, maar daarin te leure gesteld, in
 ongelegenheid geraakte en zich tot den gewezen koning van *Holland*
 wendde, deze brief getuigt minder van 's konings groote vorderingen
 in de Nederduitsche taal, die hij echter hoog achtte en trachtte
 aan te leeren, dan wel van zijne liefdadigheid en gehechtheid aan
Holland, hij luidd letterlijk aldus:

» GRATZ, den 16 Vijnmaand 1812.

- » Ik heb uwe Brief den 3 van deze maand ontvangen,
- » Gij had bij me geene aanbeveling noodig dan eene Hollandsch
 en eene eerlijk vrouw te zijn.
- » Gij zult vijfmaal honderd gulden ontvangen.
- » Betaal uwe schulden, en terug keren binnen 't Koningrijk om
 uw huysgezin in kort tijd te zien.
- » Vaarwel zij gelukkig in het Vaderland.

LODEWIJK."

dichter onderscheiden, hoewel zijne versificatie door zijne landgenooten niet geroemd wordt. Men vindt in de *Correspondance interceptée de l'armée de l'Égypte* verscheidene belangrijke brieven van hem. Zijn brief aan den abbé DE BONALD, (zie dat Art.), waarbij hij hem de opvoeding van zijnen zoon opdroeg, hetgeen deze evenwel weigerde, getuigt van de edele eigenschappen van zijnen geest en zijn hart. In zijn roman, *Marie ou les peines de l'amour*, naderhand onder den titel van *Marie ou les Hollandaises* uitgegeven, en in een' gevoeligen stijl geschreven, tracht hij de zeden van zijn aangenomen vaderland af te schetsen. Over zijn eigen leven, over zijne familie en vooral over zijn bestuur van *Holland*, heeft hij zeer uitvoerige en voor dat tijdperk belangrijke bijzonderheden medegedeeld in zijn werk: *Documents historiques et réflexions sur le gouvernement de la Hollande*, 3 dl.ⁿ, Brussel, 1820 en Londen, 1821, ook in het Nederduitsch vertaald. Tegen het hem toegeschreven aandeel in een werk over het Engelsche parlement (*Histoire du Parlement*, zoo als gezegd wordt met noten van NAPOLEON), heeft LODEWIJK in den *Constitutionnel* geprotesteerd, daarentegen zich voor den schrijver der *Documents historiques* verklaard. Buitendien vertaalde hij de monographie van GIACOMO BONAPARTE, *Sacco di Roma deli anno 1527*, in het Fransch, *Florence*, 1830, en deelde daarbij

bijzonderheden mede over zijn geslacht. In zijn *Réponse à sir Walter Scott* (1829) erkent hij schrijver te zijn van de *Mémoires sur la versification* en van het *Essai sur la versification*, zoowel als van eene in 1828 te *Florence* uitgegeven verzameling van gedichten, waarin eene voortzetting van BOILEAU'S *Lutrin* voorkomt. Groot was de deelnemende belangstelling, die zich in *Nederland*, bij het berigt des overlijdens van koning LODEWIJK openbaarde. Bij allen eerbied voor de regerende dynastie, betreurde men toch in hem den vorst, dien het belang van elk zijner onderdanen het meeste gold, die in zijn kortstondig en als het ware afhankelijk bestuur, de meeste vrijzinnigheid en ware verdraagzaamheid aan den dag legde, die voor iedereen genaakbaar was, die den bloei en de bevordering van kunsten en wetenschappen op den hoogsten prijs stelde. Zijn innige vriend, de beroemde Mr W. BILDERDIJK (zie dat Art.) die zijn volle vertrouwen genoot, wist deze eigenschappen op prijs te stellen; op zijn afbeeldsel vervaardigde hij twee verschillende onderschriften van den volgenden inhoud:

- » Het goud der Diadeem blink' schitterend om de haren.
 Het maakt den luister niet van Hollands
 LODEWIJK:
 Neen, de adel van zijn' ziel, zijn eerbied
 voor de altaren,
 Zijn zucht om wel te doen, Bataafscher
 dan zijn Rijk.
 Lees, *Nederland*, uw geluk in d' oogstraal
 van uw' koning
 Die spreide u't zuiverst hart, den braafsten vorst, ten toon!

Hy vergt u trouw en deugd voor krui-
 pende oerbetoening,
 En Gode 't best zijns volks voor 't flik-
 kren van zijn' kroon."

» Met palmen van den krijg, met vrede-
 en kunstlaurwrieren
 Omvlecht zich de eed'le kruin van ko-
 ning **LODEWIJK**,
 Aan 't onbezweken hoofd, dat zoo veel
 kransen sieren,
 Ontleent zijn' kroon een' glans, geen
 aardchen glans gelijk.
 Ken, *Nederland*, in dit beeld den redder,
 den behouder,
 Die van uw zinkend wrak de roerpen
 grijpen dorst!
 Uw heil doorgloeit hem 't hart en 't weegt
 hem op den schouder,
 Ja, lees door 't minzaam oog den vader
 in den vorst."

en zelfs nog bij 's vorsten ver-
 blijf in *Italië*, zong **BILDERDIJK**
 zijnen voormaligen koninklijken
 weldoener toe :

» Gy, vorst, te groot voor staf en thron,
 Wanneer hy laagheen kost,
 Zoo achtbaar met een eppenkroon,
 Als toen de praal der wereldgoon
 Uw schouders had omdoscht."

» Ach, waarom klinkt mijn toon niet meer
 Waar hy uw ooren treft,
 Die toon, steeds vloeiend u ter eer,
 In spijt van 's noodlots wisselkeer;
 Dien 't vrije hart verheft!"

.....

» Ach! mooglijk ware 'tu nog zoet,
 Dat in 't ondankbaar land
 Nog één, één stervling wordt ontmoet,
 Die aan uw deugden hulde doet
 En 't hart u houdt verpand."

» Nog één, die aan uw weldaân denkt!
 Die in uw onheil lijdt,
 Uw afzijn zuivre tranen schenkt,
 En, welk een geest de tijden zwenkt,
 Voor deugd en waarheid strijdt." enz.

.....

Op den dag na het overlijden
 van koning **LODEWIJK** werd zijn
 testament te *Florence* geopend,
 hetzelfde was hoofdzakelijk van
 dezen inhoud: Na zijne ziel aan
 den **Almagtige** aanbevolen te

hebben, geeft hij zijnen wensch
 te kennen, dat zijne overblijfs-
 selen mogen overgebracht worden
 naar *St. Leu*, in de nabijheid
 van *Parijs*, om bij zijnen vader,
CARLO BONAPARTE, en zijnen
 oudsten zoon, die in 1807 in
Holland overleed, te rusten. Hij
 uit den wensch, dat ook de
 overblijfsels van zijnen tweeden
 zoon, welke in *Italië* in 1831
 overleed, naar dezelfde plaats
 mogen overgebracht worden, en
 bestemt eene som van f28,800
 tot de oprigting van een monu-
 ment. Ik heb, zegt hij, gedu-
 rende veertig jaren den naam
 van dat dorp gedragen en ik
 bemin het meer dan eenige an-
 dere plaats. Hij schenkt aan de
 stedelijke regering van *Amster-
 dam* den eigendom van al wat
 hij vroeger in *Holland* bezat,
 en wenscht, dat het daaruit
 voortspruitende inkomen tot ver-
 ligting moge strekken van de
 rampen, die jaarlijks door over-
 strooming veroorzaakt worden.
 Aan de armen van *Florence*
 maakt hij eene vrij aanzienlijke
 som. Aan **Z. K. H.** den groot-
 hertog van *Toskanen* vermaakt
 hij de kolossale buste van den
 keizer **NAPOLEON**, vervaardigd
 door **CANOVA**. Hij verlangt, dat
 de groothertog die aanneme als
 een teeken van dankbaarheid
 voor de in zijne Staten ontvan-
 gene gastvrijheid. Aan de groot-
 hertogin vermaakt hij eene fraaije
 vaas uit de porseleinfabriek van
Sèvres. Aan elk van de vier
 zusters van liefdadigheid van
 het hospitaal van *St. Leu*, een
 jaarlijksch pensioen van 50 gul-
 den. Aan de armen van *Civita*

Nova, 1200 gulden; insgelijks verscheidene jaargelden aan verschillende armen van *Florence*. Aan zijnen broeder, HIERONYMUS BONAPARTE, prins van *Montfort*, zijne loge in den schouwburg te *Florence*, waarvan de waarde op 28,800 gulden geschat wordt. Aan zijnen neef, NAPOLEON, zoon van den prins van *Montfort*, een' fraaijen diamant, en aan zijnen tweeden neef HIERONYMUS, een *souvenir* van gelijken aard. Aan de prinses MATHILDE DEMIDOFF, eene *parure* in robijnen en diamanten, hem door zijne moeder nagelaten. Aan zijnen neef, don LOUIS, zoon van den prins van *Canino*, zijne schoone villa te *Montughi*, met al haar toebehooren, geschat op 96,000 gulden. Aan zijnen pupil FRANCISCO CASTELVECCHIO eene som van 72,000 gulden. Na nog verscheidene andere legaten van minder belang gemaakt te hebben aan al zijne bedienden en aan zijne executeurs, voegt hij hierbij: » Het overige van mijne bezittingen (mijn paleis te *Florence*, het groote landgoed te *Civita Nova*, allen werkelijk in eigendom mij toebehoorende), huisraad, regten en in het kort al wat mijne bezittingen uitmaakte op het tijdstip van mijn overlijden (met uitzondering van de bovengemelde legaten), maak ik aan mijnen erfgenaam, NAPOLEON LOUIS, mijnen eenigen overgeblevenen zoon, aan wien ik buitendien vermaak als een bijzonder blijk van mijne vaderlijke genegenheid mijn *Dunkerque*, zich bevindende in mijne leesbibliotheek, met al de ver-

sierselen en *souvenirs* die het bevat, en als een nog grooter blijk van genegenheid, schenk ik aan hem de verschillende voorwerpen, welke aan mij van *St. Helena* zijn gezonden en toebehoord hebben aan den keizer NAPOLEON, en welke in eene kast, opzettelijk tot dat doel vervaardigd, geplaatst zijn.

Florence, 1 December 1845.

BONAVENTURA (*Pater*). — Zie PLUGHERS (ARNOLDUS).

BONELLI (LODEWIJK), een geleerde geestelijke, in 1797, te *Rome* geboren, werd, na zijne studiën op eene schitterende wijze volbragt te hebben, tot hoogleeraar der Romeinsche akademie benoemd. Hij volgde van dien oogenblik af zijne neiging op voor de wijsgeerige en godgeleerde wetenschappen, en, na eenige proeven, welke zijne zedigheid hem weêrhiel aan het publiek medetedeelen, deed hij in 1829, een *Geschiedkundig onderzoek der voornaamste wijsgeerige stelsels* in het licht verschijnen, dat door de geleerden zeer gunstig werd opgenomen. In het volgende jaar gaf hij in het licht *Onderzoek der godisterij* waarin hij het ontoereikende der menschelijke rede, en de noodzakelijkheid aantoonde, om, in de beoefening van die eerbiedwaardige onderwerpen, welke eene vermetele filozofie, door dezelve te willen verklaren, slechts benevelt, zijne toevlugt tot de openbaring te nemen. In 1833, kledde hij hetzelfde onderwerp in eenen meer wijsgeerigen vorm

in zijne redeneer- en bovenna-
tuurkundige instellingen, in het
Latijn geschreven, en waaraan
een buitengewone bijval ten deel
viel. Zijne *Geschiedenis der Duit-
sche wijsbegeerte, van LEIBNITZ
tot HEGEL*, 1837, gaf aanleiding
tot eenige critische aanmerkin-
gen, die echter aan den opgang
van dat werk in Italië geen na-
deel toebagten. De abbé BO-
NELLI overleed te Rome, den 22
October 1840, in eenen ouder-
dom, waarin hij nog gewigtige
diensten aan de godsdienst en
aan de wetenschappen had kun-
nen bewijzen. Behalve de reeds
aangevoerde werken, en die ter
vestiging van zijnen roem toe-
reikende zijn, heeft hij talrijke
artikels geleverd aan de *Jaar-
boeken der godsdienstige weten-
schappen*, waarvan hij een der
voornaamste redacteurs was.

* BONI (ONOFRIO), een Itali-
aansche beoefenaar der oudheden
en der *Aesthetica*, in 1750, in
Toskanen geboren, en in 1820
overleden, stond in betrekking
met de beste kunstkenneren, en
oudheidsonderzoekers van zijnen
tijd, zooals met den kardinaal
BORGIA, met MARINI, LANZI en
d'AGINCOURT. De laatste, die aan
BONI een schrander oordeel toe-
kende, zond hem de bladen
waaruit hij zijne kunstgeschie-
denis der middeleeuwen vormen
wilde. BONI begon hiertoe eenen
tekst te bewerken, doch staakte,
toen zijn vriend overleden was,
de voortzetting daarvan. Men
houdt voor het beste geschrift
van BONI, de aan GERARDUS DE
ROSSI gerigte *Lettera sopra le*

antichità di Giannuti, voorko-
mende in de *Mélanges d'Agasse*,
Parijs, 1810. Zijn *Elogio di*
P. G. BATONI, *Rome*, 1787, be-
vat, behalve levensbijzonderhe-
den van dezen schilder, zeer
vele belangrijke aanmerkingen,
betrekkelijk de geschiedenis der
kunst in *Rome*, van af BENE-
DICTUS XIV, tot den dood van
PIUS VI. — Zekere MAURO BONI
schreef: *Su la pittura di un*
Gonfalone, etc., Udine, 1797.

BONIFACE (ALEXANDER), een
beroemd onderwijzer, te *Parijs*,
den 22 December 1785 geboren,
en den 30 Mei 1838 overleden,
wijdde zich reeds vroegtijdig aan
het onderwijs der jeugd toe. In
1814 begaf hij zich naar *Iver-
dun*, in het instituut van PES-
TALOZZI (zie dat Art. -*Wbk.*-),
en aldaar gedurende drie jaren
beurtelings leerling en onderwij-
zer, beoefende hij grondig de
pedagogische wetenschap, en
kwam te *Parijs* terug, alwaar
hij, na vijfjarige werkzaamhe-
den en proefnemingen, in 1822
een opvoedingsgesticht tot stand
bragt, hetwelk hij met het beste
gevolg bestuurde, en waaruit
verscheiden met roem bekende
kweekelingen zijn voortgekomen.
Zijne voornaamste werken zijn:
1.° *Dictionnaire etc. (Fransch-
Engelsch en Engelsch-Fransch*
woordenboek), *Parijs*, 1822, 2
dl.ⁿ in 8.vo; — 2.° *Cours etc.*
*(Elementaire en praktische leer-
gang der teekunst enz.)*, ib.
1823, in langw. 4.to, met 48
platen; — 3.° *Manuel etc. (Hand-
leiding voor de beminnaars der*
Fransche taal), ib. 1824 in 8.vo;

— 4.º *Exercices etc. (Orthographe oeffeningen)*, ib. 2 dl.ⁿ in 8.º enz.

BONNARDEL (de *abbé M.*), pastoor van *Semur*, bij die stad in 1759 geboren, oefende er de bedieningen van kapellaan uit toen de omwenteling uitborst. Ondanks het voorbeeld in het diocees van *Autun*, door zijn hoofd gegeven, weigerde hij den eed, en hield zich lang in het land verborgen, terwijl hij met ijver en moed, de heilige bedieningen uitoefende. In zijne schuilplaats ontdekt, zag hij zich verplicht, om aan den dood te ontsnappen, *Frankrijk* te verlaten, maar hij haastte zich naar hetzelfde terugtekeeren, zoodra de revolutionnaire storm scheen te bedaren. Tijdens het concordaat tot pastoor van *Semur* benoemd, voerde hij in zijne parochie de devotie tot het H. Hart van *JESUS* in, en bragt er in 1822 een klein seminarie tot stand, waarin verscheiden jonge priesters van het diocees, hunne eerste opleiding in de gewijde wetenschappen ontvingen. Deze waardige geestelijke overleed den 28 November 1836. Men heeft van hem: 1.º *Cours etc. (Gemeenzame onderrichtingen over de voornaamste gebeurtenissen van het oude Testament)*; — 2.º *Prônes etc.*, in het Nederduitsch vertaald, en bij de Uitgevers dezes, in 5 dl.ⁿ, gr. 8.º, in het licht gegeven, onder den titel van *Gemeenzame Preken op alle Zon- en Feestdagen van het Jaar*.

* BONNEVILLE (NICOLAAS DE), een publicist en letterkundige, in 1760 te *Evreux* geboren, studeerde te *Parijs*, waar hij de meest verscheidene vakken van wetenschappen beoefende, doch zich later bijna uitsluitend met de beoefening der buitenlandsche letterkunde bezig hield. In vereeniging met eenen Duitscher, FRIEDEL genaamd, liet hij het *Nouveau théâtre allemand*, 12 dl.ⁿ, *Parijs*, 1782 tot 1785, in het licht verschijnen. Deze verzameling, in eenen tijd in het licht gegeven, waarin men zich in *Frankrijk*, nog weinig om buitenlandsche letterkunde bekommerde, werd niettemin gunstig ontvangen, hetwelk hem aanspoorde eene verzameling van Hoogduitsche *vertellingen* in het licht te geven, die hij aan de koningin opdroeg. Ook voerde hij de werken van SHAKESPEARE in *Frankrijk* in. Later nam hij, van eene reis uit *Engeland* teruggekeerd, een levendig aandeel aan de ontlukkende omwenteling in *Frankrijk*. Met den *abbé FAUCHET*, legde hij den grondslag tot den *Cercle social*, en gaf den *Tribun du peuple*, en later het buitensporige dagblad *La bouche de fer* in het licht. Als dagbladschrijver ontwikkelde hij zijnen geheelen werkzamen geest; maar om, zoo als hij wenschte, lid der nationale vergadering te worden, dit kon hem niet gelukken. Voor het overige maakte hem zijne, toenmaals voor gematigd doorgaande, inzichten bij de gezagvoerders gehaat, en hij werd, na den val der Girondisten in

hechtenis genomen. Weder in vrijheid gesteld, liet hem ook NAPOLEON, dien hij met CROMWELL vergeleek, eenigen tijd gevangen zetten, en later onder opzigt der policie stellen. Later, onder de BOURBONS, dreef hij handel met oude boeken, en overleed den 9 Novb. 1828. Ook de beide geschriften: *Histoire etc. (Geschiedenis van het hedendaagsch Europa)*, 3 dl.ⁿ, Geneve, 1789—1792, en *De l'esprit etc. (Over den geest der godsdiensten)*, Parijs, 1791, zijn van hem.

BONPLAND (AIMÉ), een geleerde kruidkundige, in 1772, te *la Rochelle* geboren, kwam, nog zeer jong zijnde, zijne studiën te *Parijs* volbrengen. Daar hij met den heer ALEX. VAN HUMBOLDT in naauwe vriendschapsbetrekking stond, zoo vergezelde hij dezen, op eene reis naar *Amerika*; en in *Frankrijk* teruggekeerd, gaf hij, gezamenlijk met zijnen beroemden medearbeider, het voor de natuurkundige wetenschappen zoo vruchtbare resultaat hunner vijfjarige (1799 tot 1804) nasporingen der Spaansche bezittingen in het licht. Door de keizerin JOSEPHINE, tot opziener harer tuinen van *Navarre* en *Malmaison* benoemd, gaf hij de *Description etc. (Beschrijving der zeldzame planten)*, die in dezelve werden aangekweekt, in het licht, *Parijs*, 1813, in fol., met 64 platen. Het verlangen om zijne rijkdommen in dat vak te vermeerderen, deed hem eene tweede reis naar *Amerika* ondernemen. Thans

bezocht hij de gewesten, welke hij met den heer VAN HUMBOLDT niet bereisd had, en door de schoonheid van het klimaat bekoord, vestigde hij zich in eene streek van *Paraguay*, alwaar het aankweken en het beoefenen der planten hem geheel bezig hielden. Eenskiaps op bevel van den dictator FRANCIA, die door eene omwenteling meester van *Paraguay* was geworden, in hechtenis genomen, moest deze even zoo geleerde als schuldelooze man, eene harde gevangenschap van niet minder dan tien jaren verduren. De woeste dictator stond hem, op aandrang van VAN HUMBOLDT, van GANNING en van den Britschen zaakgelastigde, eindelijk toe, om de stad *Corrientes* te gaan bewonen, ten einde er zijne door de jaren en mishandelingen verzwakte gezondheid te herstellen. Het is daar dat deze, een beter lot zoo zeer waardige, natuuronderzoeker, in het begin van 1846, overleed. BONPLAND was corresponderend lid van het Instituut.

* BONSTETTEN (KAREL VICTOR VON), in 1745, te *Bern* geboren, werd eerst te *Yverdun* en daarna te *Geneve* opgevoed, van waar hij door den omgang met STANHOPE, VOLTAIRE, SAUSSURE en BONNET gevormd, later de universiteiten van *Leyden*, *Cambridge* en *Parijs* bezocht, en daar op groote reizen, voornamelijk naar *Italië* ondernam. In 1775, tot lid van den grooten raad van *Bern* benoemd, werd hij later landvoogd te *Sarnen* en *Nyon*, en daarna opper-regter

te *Lugano*. Zijn huis was het brandpunt van het leven des geestes in *Zwitserland*. Bij hem vereenigden zich MATTHISSON, SALIS en de Deensche dichteres FREDERIKA BRUN, zoo als het ook in zijn huis was, dat JOANNES VON MÜLLER de Geschiedenis van het Zwitsersche eedgenootschap schreef. De omwentelingen in zijn vaderland zocht hij door eene in het jaar 1796 ondernomen reis naar *Italië* en van daar naar *Kopenhagen* te ontgaan, waar hij tot in 1801 verbleef. In 1802, in zijn vaderland teruggekeerd, koos hij *Geneve* tot zijne verblijfsplaats, alwaar hij als een opgeruimde grijsaard, den 3 Februarij 1832 overleed. Hij onderscheidde zich voornamelijk door uitgebreide kundigheden, door eene levendige en voor elken indruk vatbare verbeeldingskracht, en door eene onbegrensde welwillendheid. Alles wat *Europa* aan beroemde letterkundigen had aantewijzen, achtte zich gelukkig met hem in kennis te staan, en zelfs lord BYRON stelde eene oneindige waarde op een *fac-simile* van BONSTETTEN, den correspondent van GRAY. Zijne nadere vrienden maakten er zich, zoo als BYRON berigt, eene vreugde uit, hem geheele pakketten met brieven toeteezenden. Den roem, zoo als JOHANN VON MÜLLER uitmuntend opmerkt, welke de verdiensten van kennis en wetenschap geven kan, is door geene der oude Zwitsersche geslachten beter verworven dan door dat van BONSTETTEN. Onder zijne belangrijkste geschriften noemen wij: 1.º *Briefe über ein*

schweizerisches Hirtenland, Basel, 1782; — 2.º *Kleine Schriften, 4 dl.ⁿ, Kopenhagen, 1799 tot 1801*; — 3.º *Voyage etc. (Reis door het tooneel van het laatste boek van den Aëneïs, gevolgd door eenige aanmerkingen op het nieuwere Latium), Geneve, 1813*; — 4.º *Recherches etc. (Nasporingen over de natuur en de wetten der verbeeldingskracht), 2 dl.ⁿ, Geneve, 1807, enz. enz.*

BORE of BOREN. — Zie BORA-Wbk.

* BORGER (ELIAS ANNES), in het dorp *de Joure* in *Vriesland*, den 26 Februarij 1784 geboren, gaf reeds vroegtijdig blijken van ongemeene schrandtheid, van een vlug vernuft en een sijn oordeel. In het Latijn en Grieksch was hij spoedig zoo ervaren, dat hij in zijn 17.º jaar, geheel alleen, en zonder iemands aanbeveling, zich naar *Leyden* begaf, om aldaar in de (protestantsche) godgeleerdheid te studeren. In 1807 werd hij tot de predikdienst bevoegd verklaard, doch men behield hem aan de hoogeschool als lector, en hij predikte nu en dan te *Leyden* en elders; de roem zijner welsprekendheid was niettemin weldra door het geheele land verspreid. De Fransche overheersching vertraagde zijne bevordering tot buitengewoon hoogleeraar, waartoe hij kort daarna, in 1813 verheven werd; in 1815 werd hij gewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid, in 1816 lid der derde klasse

van het koninklijk Nederlandsch Instituut, en in 1817, hoogleeraar in de geschiedenis en oude letteren. Niet lang echter mogt hij zijne loopbaan met steeds toenemenden roem bekleeden, daar hij reeds den 12 October 1820 overleed; kort te voren was hem zijne echtgenoot en zijn kind in de eeuwigheid vooruitgegaan, en het was dit voor hem zoo smartelijke verlies, dat zijner lier den zoo hartroerenden zang *Aan den Rijn* onttokkelde, het schoonste gedicht, dat ooit zijner pen is ontvloed, en dat in den jaargang 1821 van den *Nederlandschen Muzen-Almanak*, blz. 201—204, voorkomt, en in verschillende talen vertolkt is. BORGER blijft onvergetelijk als geleerde, als kanselredenaar, als dichter, als mensch. Zijne onnavolgbare vaardigheid in het Latijn spreken, zijn diep indringen in de zaken, zijne bekroonde prijsverhandelingen, waartoe voornamelijk behooren: 1.º *De mysticismo*, 2.^e uitgave 's Gravenhage, 1818; — 2.º *De Evangelio Johannis cum Matthæi, Marci et Lucæ evangelii comparato*, Leyden, 1816; — 3.º *De historia pragmatica*, 's Gravenhage, 1819 enz. getuigen van zijne geleerdheid. Als kanselredenaar droeg hij de bewondering weg van allen die dit heerlijke talent op prijs weten te stellen, en indien oorspronkelijkheid, bewonderenswaardige nadruk en kracht met grondige kennis vereenigd, lof verdienen, zoo betaamt die aan BORGER. Als dichter van groote talenten, hoewel meer kernach-

tig en gespierd dan zoetvloeiend, maar zoowel ernstig als luimig, heeft hij zich bij verscheidene gelegenheden doen kennen. Als mensch eindelijk was BORGER de ziel aller gezelschappen, die het geluk mogten smaken hem in hun midden te hebben, en tevens een warm en hartelijk vriend, een teeder echtgenoot en vader. Zijn roem zal in *Nederland* niet vergaan; want zijne lijkrede is door VAN DER PALM uitgesproken, en hij is door TOLLENS bezongen.

BORGHÈSE ALDOBRANDINI (de prins CAMILLO FILIPPO LUDOVICO), den 19 Julij 1775, te Rome, uit eene oude en aanzienlijke familie geboren, welke aan de Kerk een' Paus (PAULUS V), en verscheiden kardinalen heeft geschonken. De vader, prins MARIO ANTONIO, bekend door zijne zucht voor de kunsten, had bij elke gelegenheid zijnen afkeer van de Fransche omwenteling aan den dag gelegd, de zoon integendeel, nam er de beginselen van aan, en bij den inval der Franschen in Italië, nam hij dienst in hunne legerscharen, en gaf bij elke gelegenheid bewijzen van zijne verkleefdheid aan den generaal BONAPARTE. Na den 18 brumaire, kwam hij te Parijs, trad in 1803, in den echt met PAULINE, zuster van den 1.^{en} consul (zie BORGHÈSE -Wbk.), en werd in 1805 tot Franschen prins verheven. Bij het hervatten der vijandelijkheden tegen Oostenrijk, werd hij tot eskadron-chef der keizerlijke garde benoemd. In 1806, werd

hij tot hertog van *Guastalla* verheven, en maakte den veldtogt mede tegen de Pruisen en de Russen. In het volgende jaar, algemeen landvoogd van de Provinciën aan gene zijde der *Alpen* geworden zijnde, vestigde hij zijn verblijf te *Turijn*, alwaar hij de toegenegenheid, der inwoners won. Na de gebeurtenissen van 1814, gaf hij *Piemont* aan de Oostenrijkers over, en, na het genot zijner paleizen aan de prinses *PAULINE* te hebben afgestaan, kwam hij *Florence* bewonen, alwaar hij den 10 April 1832 overleed, en aan zijnen broeder (zie het volg. Art.) eene onnoemelijke fortuna naliet; hij had aan den keizer het rijke museum der *villa Borghèse* voor 13 millioenen franken verkocht.

BORGHÈSE ALDOBRANDINI (prins *FRANCESCO*), broeder van den voorgaande, te *Rome* den 9 Junij 1776 geboren, nam dienst in het Fransche leger, onderscheidde zich in den slag van *Austerlitz*, en, tot kolonel van het 1.e regiment karabiniers benoemd, maakte hij; aan het hoofd van dat corps, de veldtogten van 1806 en 1809 in *Duitschland* mede. Te *Wagram* gekwetst, benoemde de keizer hem tot brigade-generaal en tot zijnen eersten schildknaap. Bij de terugkomst der *Bourbons*, verkreeg hij de vergunning om in *Frankrijk* te verblijven, bewoonde *Parijs* tot in 1832, als wanneer hij die stad verliet, om zich in het bezit te gaan

I. DEEL.

stellen van de rijke nalatenschap zijns broeders. Hij maakte op eene edele wijze gebruik van deze groote fortuna, liet het meer *Gabino* droog maken, en herstelde als door eenen tooverslag het museum *Borghèse*, »zoo zeer scheen *Italië* onuitputbaar in meesterstukken." *VALERY* (zie dat Art.) heeft er eene vlugge en warme schets van geleverd in zijne *Voyages hist. et litt. en Italie*, liv. XV. Ch. I, pag. 444, éd. de *Bruxelles*, 1835. Prins *FRANCESCO* overleed te *Rome*, den 29 Mei 1839.

BORIE (PIÈRE ROSE URSULE DUMOULIN), benoemd bisschop van *Acanthe*, den 20 Februarij 1808, te *Cors*, een dorp der parochie *Beynat*, diocees van *Tulle*, geboren, werd door eenen moederlijken oom, eenen eerbiedwaardigen priester, die in de kwade dagen van *Frankrijk* het geloof had beleden, opgevoed. Na met roem zijne studiën in het collegie van *Beaulieu* te hebben volbragt, kwam hij in 1826 in het seminarie van *Tulle*, alwaar hij tot het besluit kwam, om zich aan het werk der missiën toetewijden. Nadat zijn godgeleerde cursus was afgeloopen, kwam hij in 1829 te *Parijs*, en bragt 13 maanden door in het seminarie der vreemde missiën. Nog te jong zijnde om de priester-wijding te ontvangen, zou zulks plaats hebben gedurende zijne reis naar *Pondichery*; maar hij ontving uit *Rome* eene ouderdoms-dispensatie, en werd te *Bayeux*

R

gewijd. Den 1 December 1830 ging hij te *Havre* scheid, om zich naar *Macao (Sina)* te begeven, en van daar naar *Tongking*, alwaar hij den 15 Mei 1831 aankwam, niet zonder dikwijls aan groote gevaren te zijn blootgesteld geweest. De Annamitische taal bood hem weinige bezwaren aan; na verloop van drie of vier maanden, was hij in staat om biecht te hooren, te prediken, te catechiseren, en al de bedieningen van zijn ambt te vervullen, waarvan hij zich met den grootsten ijver en met beleid en schrandtheid kweet. Niet lang duurde het of hij won de toegenegenheid der inboorlingen, die den grootsten eerbied voor hem aan den dag legden; maar acht maanden na zijne aanstelling begon de vervolging, en genoodzaakt zich bijna onafgebroken verborgen te houden, was hij aan allerlei ontberingen blootgesteld. Daarop geheel alleen met de leiding belast van *Binh-Chinh* of *Bô-Chinh*, een gewest van *Tongking*, bij de zee, en grenzende aan *Cochin-Sina*, waarvan het door de rivier *Giank* is afgescheiden, begaf hij zich den 25 Julij 1833, derwaarts. Met al het lijden hem door de vervolging berokkend, paarde zich nog de verzwakking zijner gezondheid, welke zoo groot was, dat hij in 1834 zijn einde nabij waande, hetwelk hem echter niet belette zijne heilige bediening met denzelfden ijver uitte oefenen. God gaf hem de gezondheid weder; in de maand Junij 1836, had hij al de christe-

nen van zijn uitgestrekt distrikt, zelfs die der bergen, bezocht, toen het verraad hem in de handen zijner vijanden deed vallen. In hechtenis genomen en gevangen gezet, was het gedurende deze gevangenschap dat hij zijne verheffing vernam tot het bisdom van *Acanthe*. Hij verscheen verscheiden malen voor de regtbank der Mandarijnen, en steeds met de grootste onverschrokkenheid; te vergeefs onderwierp men hem aan de pijnbank en aan de wreedste mishandelingen, hij hield niet op openlijk zijne onwrikbare vlektheid aan de christelijke godsdienst uitte roepen, en den 24 November 1838, bekroonde hij zijn leven met den roemvollen marteldood. Zijne stoffelijke overblijfselen, zijn den 3 Augustus 1843, in *Frankrijk* overgebracht, en rusten met die van andere martelaren, in het seminarie der vreemde missiën, te *Parijs*, in eene, tot de ontvangst dier kostbare voorwerpen ingerigte plaats. Daar ziet men ook eenige der werktuigen zijner folteringen, onder anderen, de zware halsplank (*cangue*), welke hij dag en nacht in zijne gevangenis droeg. Een priester uit het diocees van *Tulle* heeft in het licht gegeven: *Vie de Mgr. Borie, St. Germain-en-Laye*, 1844, in 12.mo Dit stuk bevat een aantal brieven van den heiligen martelaar, waarin hij met eene treffende eenvoudigheid, de verschillende bijzonderheden van zijn apostolisch leven verhaalt.

* **BORSTELL** (KARL HEINRICH LUDWIG VON), koninklijk Pruisisch generaal der ruitery, in 1773 in *Altmark* geboren, begaf zich in 1788 onder de Pruisische cavallerie, onderscheidde zich in 1793 bij *Pirmasens* en *Kaiserslautern*, streed bij *Jena*, bewoog in 1807 den maarschalk *Nex*, met een klein corps tot eeten stilstand van wapens, en werd in 1810 adjudant-generaal des konings. In 1813, voerde hij als generaal-majoor de brigade aan, welke *Maagdeburg* aan den regter-oever der *Elbe* insloot, leverde den Franschen den eersten slag bij *Dannigkow*, stond vervolgens onder *Bulow*, en woonde de gevechten bij te *Hoyerswerda*; *Luckau*, *Dennewitz* (waar hij besliste) en te *Leipzig*; daarop berende hij *Wezel*; in 1814 viel hij in *België*, dekte de blokkade van *Antwerpen*, en nam onder den hertog van *Weimar*, deel aan het gevecht bij *Kortrijk*. In 1815 werd hij met het organiseren van het tweede armee-corps in *Namen* belast, toen *BLÜCHER* hem beval de Saksische troepen, die, op het bericht van de verdeeling huns vaderlands, aan het muiten waren geslagen, te ontwapenen, hunne vaandels te verbranden, en de hoofdmuiters te doen doodschieten. **BORSTELL** stelde zich voor de Saksers in de bres, en voltrok het bevel niet. Het gevolg daarvan was afzetting van zijn commando, en vierjarige vestingstraf. De genade des konings droeg hem echter reeds in 1816, te *Koningsbergen* het

algemeen commando op, hetwelk hij in 1825, met het 8.^e armee-corps te *Coblentz* verwisselde. In 1840 deed hij afstand van deze betrekking, werd lid van den staatsraad, en overleed algemeen geacht, in 1844 te *Berlijn*.

BORY (GABRIËL), de grondlegger der akademie van Marine in *Frankrijk*, te *Parijs* den 13 Maart 1720 geboren, klom bij de Fransche zeemagt tot den rang op van schout-bij-nacht, voerde in 1761, het bevel op *St. Domingo*, en verliet in 1776 de dienst, om zich geheel aan de wetenschappen te kunnen wijden. Hij voerde het eerst de terugkaatsende werktuigen (*instruments à réflexion*) in de Fransche Marine in, en bepaalde de geographische ligging van *Madeira*, kaap *Finisterre* en *Ortegal*. Door de omwenteling bijna vergeten, overleed hij den 8 Oct. 1801. Men heeft van hem: 1.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling over een middel om de lucht der schepen te zuiveren*), 1780; — 2.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de mogelijkheid om Parijs te vergrooten, zonder er de grenzen van uittebreiden*), *Parijs*, 1787, in 8.vo; — 3.º *Essai etc.* (*Proeve over de bevolking der suiker-plantagiën*), 1776 en 1780; — 4.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling over het te volgen stelsel in eenen blooten zee-oorlog met Engeland*), 1780. Deze drie laatste werken, zijn gezamenlijk uitgegeven, onder den titel van *Mémoires etc.* (*Verhan-*

delingen over het beheer der Marine en der volkplantingen, door een' hoofd-officier der Marine), Parijs, 1789, 2 dl.ⁿ in 8.vo enz.

BORY DE SAINT-VINCENT (J. B. M. G.), een beroemde Fransche natuuronderzoeker, en publicist, in 1780 te Agen geboren, openbaarde vroegtijdig eenen bepaalden smaak voor de wetenschappen, welke hij niet ophield te beoefenen, te midden der gebeurtenissen, welke zijne roeping dwarsboomden en zijn leven verontrustten. Genoodzaakt van de wapens te voeren, alvorens door de requisitie-wet te worden getroffen, haastte hij zich het tooneel van den burgeroorlog te verlaten, om zich bij het leger van den Rijn te voegen, en; ofschoon nog zeer jong zijnde, deed hij zich door den generaal MOREAU opmerken, die niet ophield hem toegenegen te zijn. In 1798, vergezelde hij, als natuurkundige, den kapitein BOUDIN op deszelfs togt langs de kusten van Nieuw-Holland. Bij zijne terugkomst, nam hij weder dienst, en, gedurende den Spaanschen oorlog, werd hij, met den rang van kolonel, bij den staf van den maarschalk SOULT geplaatst. In 1815 openbaarde hij, als afgevaardigde van het Lot-et-Garonne-dep.^t bij de kamer der afgevaardigden, veel ijver voor de Napoleonsche dynastie. In de koninklijke ordonnantie van den 24 Julij begrepen, nam hij de wijk naar de Nederlanden, al-

waar hij aan de uitgave van een wetenschappelijk tijdschrift medewerkte, en zich met de verbetering der lithographie bezig hield. In 1820 verkreeg hij de vergunning om in Frankrijk terugtekeeren, alwaar hij een groot getal aanteekeningen medebragt, die hem dienden bij de zamenstelling van verscheiden belangrijke werken, waaraan hij zijnen roem te danken heeft. Hij vestigde zich alstoen te Bordeaux; maar na de omwenteling van 1830, werd hij bij het ministerie van oorlog tot chef van de afdeeling *geschiedenis* benoemd, later nam hij een werkzaam deel aan den wetenschappelijken togt naar Morea, waarvan hij het natuurkundig gedeelte zamenstelde. BORY overleed te Parijs, den 22 December 1846. Sedert lang was hij correspondent der akademie van wetenschappen. Zijne voornaamste werken zijn 1.º *Précis etc. (Kort begrip van de algemeene geschiedenis der Kanarische eilanden), Parijs, 1803, in 4.to; — 2.º Voyages etc. (Reizen door de vier voornaamste eilanden der Afrikaansche zeeën), ib. 1804, 3 dl.ⁿ, in 8.vo, en atlas in 4.to; — 3.º Dictionnaire etc. (Classiek woordenboek der natuurlijke historie), ib. 1822 tot 1831, gezamenlijk met een gezelschap natuurkundigen; — 4.º *l'Homme etc. (De mensch, zoölogische proeve over het menschelijke geslacht), 3.e uitg., 1836, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 5.º Guide etc. (Gids van den reiziger door Spanje), ib. 1823, in 8.vo; — 6.º *Rélation etc. (Reisver-***

haal der wetenschappelijke Commissie in Morea), Straatsburg, 1839, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, en atlas in fol. Dit is een uittreksel van het groote werk, waaraan BORY heeft medegearbeid, en waarvan hij de afdeeling der natuurkundige wetenschappen in orde heeft gebragt, 1832, en volgende jaren, 3. dl.ⁿ, gr. in 4.to, en atlas in fol.

* BOSCH (MATTHEUS VAN HEYNINGEN), te Groningen den 13 November 1773 geb. en aldaar den 27 December 1821 overleden, werd aanvankelijk aan de hoogeschool zijner geboorteplaats tot de regtsgeleerdheid opgeleid, doch geraakte in andere betrekkingen en werd in 1806 schrijver, drukker en uitgever der Groninger-courant. Hij was een ijverige letterkundige en bevallige dichter, waarvan zijne *Nagelatene Gedichten*; in 1823, door den hoogleeraar JAN TEN BRINK in het licht gegeven, getuigen. Inzonderheid heeft hij zich echter als schrijver voor de jeugd verdienstelijk gemaakt: zijne even zoo eenvoudige als bevattelijke en bevallige leerboekjes zijn verscheiden malen herdrukt, en velen derzelve worden nog met vrucht gebruikt.

BOSIO (JOANNES), een historisch-schilder, oudste broeder van den beroemden beeldhouwer van dien naam (zie het volg. Artikel) was de kweekeling van DAVID, en werd onderwijzer der teekenkunst bij de polytechnieke

school. Hij is in Julij 1827 overleden. Hij had in het licht gegeven *Traité etc. (Verhandeling over de grondregels der teekenkunst)*, een zeer geacht werk, *Parijs*, 1801, in 12.mo, herdrukt in 1802.

BOSIO (FRANCISCUS JOZEF, vrijheer), een vermaarde beeldhouwer, te Monaco in 1767 geboren, legde zich reeds in zijne prilste jeugd op de beoefening der kunst toe, welke hem moest beroemd maken, en deed zich weldra door de vastheid en kracht van zijnen beitel onderscheiden. Te *Parijs* gekomen, werd hij belast met de uitvoering van het half-verheven beeldwerk, dat de zuil van het plein *Vendôme* versiert, en met de vervaardiging der borst- of standbeelden van de voornaamste personen des keizerlijken hofs. Hij vervaardigde in 1814, het marmere borstbeeld van LOEWIJK XVIII; en bij zijne terugkomst van het eiland *Elba*, benoemde NAPOLEON hem tot ridder van het legioen van eer. In 1815 tot lid van het instituut, en hoogleeraar der schoone kunsten, in 1823 tot eersten beeldhouwer des konings benoemd, en met de orden van verdienste van *Frankrijk* en *Savooije* versierd, telde deze kunstenaar niet anders dan zegepralen, en overleed te *Parijs* den 1 Augustus 1845. Zijne voornaamste voortbrengselen zijn: 1.° *Amor schichten uitwerpende*, in de galerij van *Munchen*; — 2.° *de herder Aristeus en Her-*

kules, den in eene slang veranderden Achelous bedwingende, in het Louvre; — 3.º een liggende Hyacinthus, in het Luxembour; — 4.º de nimf Salmacis; — 5.º Hendrik IV als kind, in het marmer en in het zilver voor het kabinet des konings uitgevoerd; — 6.º het bronzen Ridder-standbeeld van Lodewijk XIV op de Place des Victoires en de beide bas-reliefs van dit gedenkteeken, voorstellende den overtocht van den Rijn en de instelling der orde van den H. Lodewijk; — 7.º de Borstbeelden van Karel X en van mevrouw de hertogin van Angoulême; — 8.º de beide marmeren standbeelden, Frankrijk en de getrouwheid, behoorende tot het monument van MALESHERBES, in het paleis van justitie; — 9.º het model tot het Standbeeld van Lodewijk XVIII, dat het plein van het paleis Bourbon moest versieren; — 10.º het Standbeeld van Lodewijk XVI, voor de Magdalena-kerk bestemd; eene groep van Lodewijk XVI en een' engel, in de zoen-kerk van het Magdalena-kerkhof. Eindelijk: — 11.º het Standbeeld van Napoleon, tot de zuil van het kamp van Boulogne. Dit laatste voortbrengsel, minder volledig dan de voorgaande, draagt den stempel van de hooge jaren des kunstenaars.

BOSSCHAERT. — Zie BOSSAART-Wbk.-

* BOSSI (GIUSEPPE), een uitmuntende schilder der nieuw-

Lombardijnsche school, in 1777 te Buffo geboren, overleed in 1815; hij vormde zich te Rome, en was lang secretaris der akademie te Milane; met roem is hij bekend, door zijn werk: *Over het Avondmaal van* LEONARDO DA VINCI, Milane, 1810, in fol.

BOSSI (CARLO AURELIO, baron DE), dichter en staatsman, den 15 November 1751 te Turijn geboren, legde zich toe op de beoefening der regtsgeleerdheid, onder den beroemden hoogleeraar DENINA, wiens vriend hij werd. Te gelijker tijd hield hij zich met letterkunde bezig, en reeds in den ouderdom van 18 jaren, leverde hij twee treurspelen: *de Circassiërs* en *Rhea-Sylvia*, die wel onthaald werden. Hij gaf vervolgens *Oden* in het licht op de hervormingen van JOZEF II, op den dood van den jongen hertog van Brunswijk, op de Amerikaansche onafhankelijkheid, op de bevrediging van Holland, die zijnen roem als dichter vermeerderden; maar de filozofische gevoelens, die er in doorstralen, mishagden aan het hof van Turijn, en waren aanvankelijk zijner bevordering in den weg. Hij werd niettemin tot legatie-secretaris te Genua, daarna tot onderstaatssecretaris, en eindelijk tot zaakgelastigde bij het hof van Rusland benoemd, alwaar hij verbleef tot het vredes-verdrag tusschen Sardinië en Frankrijk, als wanneer PAUL I, hem het bevel liet bekend maken, het Russische rijk te verlaten. Nadat de Franschen, in 1796, Italië

hadden overmeesterd, toonde hij zich genegen hen te dienen, en de generaal JOUBERT benoemde hem, in 1799, tot lid van het provisioneel bestuur van *Piémont*. Na den slag van *Marengo*, begaf hij zich naar *Holland*, om er de bedieningen van resident waartenemen. Toen hij den afstand vernam der Staten van *Piémont* aan *Frankrijk*, begaf hij zich naar *Turijn*, en bewoog de hoofden der Italiïaansche partij ten gunste der vereeniging. Nadat de Austro-Russen in *Italië* waren gevallen, nam hij de wijk naar de *Alpen*-dalen, alwaar hij de edelmoe-digste gastvrijheid vond. Het was uit erkentenis voor dit onthaal, dat Bossi zijne terug-treding in het gouvernement, door eene daad onderscheidde, die aan de Waadlanders de ge-heele vrijheid hunner godsdienst, verzekerde. Hij droeg veel bij tot de bepaalde vereeniging van *Piémont* met *Frankrijk*, en de eerste consul gaf hem, door eenen vleijenden brief daarover zijne tevredenheid te kennen; doch bepaalde er zich niettemin toe, met hem tot zijnen resi-dent in *Moldavië* te benoemen. Bossi, die verwacht had bij de administratie geplaatst te worden, sloeg deze betrekking van de hand, en werd gedurende 18 maanden vergeten. Na verloop van dien tijd werd hij tot de pre-fectuur van het *Ain*- en vervol-gens tot die van het *Manche*-dep.^t geroepen. In 1811, benoemde NAPOLEON hem tot rijks-baron. LOUWIK XVIII handhaafde hem

in zijne bedieningen, en verleende hem naturalisatie-brieven; maar na zich beijverd te hebben, om BONAPARTE, bij deszelfs te-rugkomst van het eiland *Elba*, te doen erkennen, werd hij afgezet, en na eenigen tijd door het noorden van *Europa* gereisd te hebben, vestigde hij zich met ter woon te *Parijs*, alwaar hij in het laatst van Januarij 1823 overleed. Zijne gedichten zijn gezamenlijk uitgegeven te *Turijn*, 1801, -3 deeltjes, en in 1814, te *Londen*, slechts ten getale van 50 exempl. herdrukt, met een gedicht getiteld *Oromasia*, waarvan het onderwerp de Fransche omwenteling is; in weerwil der onafhankelijkheid des schrijvers, is dit gedicht geheel te gunste van BONAPARTE. Men treft in hetzelfde veel kracht in de denkbeelden aan, maar de versificatie is niet zeer schitterend, en het algemeene uitwerksel eentoonig. Deze beide uitgaven zijn in het licht ver-schenen onder de letterkeerende namen van *Albo Crisso*.

Bossi (de graaf LUIGI), oud-heidkundige en geschiedschrij-ver, in 1758 te *Milane* uit eene patricische familie geboren, vol-bragt zijne studiën te *Parijs*. Door zijne ouders tot den gees-telijken staat bestemd, werd hij benoemd tot canonicus der hoofdkerk van den H. AMBRO-sius en verdediger der bisschop-pelijke kanselarij. Hij gaf alstoen eenige werken in het licht over het *Kerkerlijke regt*, over de *liturgiën der ambrosiaansche*

kerk, over die van *Holland*, en eene *Verhandeling over den staat der wetenschappen en letteren in Lombardije*. Op deze werken, die de deuren van verscheiden geleerde genootschappen voor hem openden, volgden zijne nasporingen over de *oude gegraveerde steenen*, over de *kleederdragt* der Romeinen, en over verschillende, onderwerpen der natuurlijke historie. Na den inval der Franschen in *Italië* (1797), legde Bossi zich op de staatkunde toe, gaf te *Venetië* verscheiden *Verhandelingen over het staatsbestuur en de belastingen* in het licht, en vertaalde het werk van CONDORCET over de *vorderingen van den menschelijken geest*. In 1801, door Pius VII gesecculariseerd, werd hij in het wetgevende ligchaam verkozen, als gezant van het koninkrijk *Italië* naar *Turijn* gezonden, en tot staatsraad benoemd. Sedert 1816, legde hij zich uitsluitend op de letterkunde toe, en overleed te *Milane*, den 10 April 1835. In dien tusschentijd gaf hij nog in het licht. *Algemeene geschiedenis van Italië*, 19 dl.ⁿ, in 8.vo; *Levensbeschrijving van Leo X* (volgens Roscoë), 12 dl.ⁿ; van MANUTIUS, en van CHRISTOPHORUS COLUMBUS; en bestuurde eindelijk de uitgave van het *Woordenboek der uitvindingen en ontdekkingen*. Met een buitengewoon geheugen begaafd; was Bossi grondig ervaren in het Latijn, het Italiaansch en het Fransch, en schreef met eene zeldzame volmaaktheid in die drie talen. Men kent van

hem negentig verschillende werken, die omtrent twee honderd boekdeelen uitmaken.

* BOTTA (CARLO GIUSEPPE GUGLIELMO), een Italiaansche dichter en beroemde geschiedschrijver, in 1766, te *St. Giorgio* in *Piëmont* geboren, beoefende te *Turijn* de geneeskunde. Zijne neiging voor de Fransche omwenteling voerde hem van 1792 tot 1794 in de gevangenis. Na zijne bevrijding diende hij als veldarts bij het Fransche leger. In het jaar 1799 werd hij lid van het provisioneel bestuur, en na den slag van *Marengo*, van de consulta van *Piëmont*. Daar hij zich intusschen in het wetgevende ligchaam tegen de militaire regering van NAPOLEON, en in 1814 voor zijne afzetting verklaarde, verloor hij zijnen post, en werd daarop rector der akademie te *Nancy* en *Rouanen*. Later deed hij afstand van deze betrekking, en overleed in 1837 te *Parijs*. Behalve *Reisbeschrijvingen naar Corfu* en *Dalmatië* en eene *Geschiedenis van Amerika*, *Parijs*, 1809, heeft men van hem het meesterwerk *Geschiedenis van Italië van GUICCIARDINI* (1535), tot 1789, *Parijs* 1824, 8 dl.ⁿ waardoor hij den bijnaam van den TACITUS van *Italië* verwierf, en de *Geschiedenis der volken van Italië*, *Parijs*, 1825, 3 dl.ⁿ, waarin hij de beschaving van *Europa* en de herstelling der wetenschappen niet aan het christendom toekent. Zijne gezamenlijke werken bestaan uit 20 dl.ⁿ, in 8.vo

BOUCHIER (THOMAS), aartsbischop van *Kantelberg* in 1486 overleden, voerde in 1464 de boekdrukkerij in *Engeland* in. Hij zond te dien einde twee mannen naar *Haarlem*, en liet op zijne kosten eenen letterzetter komen. Hij zalfde de koningen EDUARD IV, RICHARD III en HENDRIK VII.

BOUDET (JOANNES), rijks-graaf, divisie-generaal enz, te *Bordeaux*, den 19 Februarij 1769 geboren, diende eerst als tweede luitenant, in het Hollandsche legioen van MAILLEBOIS, ging van dit corps tot dat der dragonders-*Penthièvre* over, en nam zijn ontslag in 1788. Bij de oprigting der nationale vrijwilligers, werd hij tot luitenant, daarna tot kapitein, en, na een gevecht tegen de Spanjaarden, waarin hij zich onderscheiden had, tot bataillons-chef benoemd. Naar *Guadaloupe* gezonden, onderscheidde zich BOUDET op eene schitterende wijze, in verschillende gevechten tegen de Engelschen, aan welke hij aanmerkelijke verliezen deed onder vinden, en ontving tot belooning zijner heldendaden, den rang van brigade-generaal. In 1798, met den rang van divisie-generaal, naar *Europa* teruggeroepen, voegde hij zich oogenblikkelijk bij het leger dat in *Holland* streed. Na den 18 brumaire, behoorde BOUDET tot het reserve-leger; in den slag van *Marengo*, was hij bij de divisie van DESAIX, die het lot van dezen slag bepaalde; hij volgde

hem in het bevelhebberschap op, en deed den vijanden het door de Franschen geleden verlies van dien generaal duur betalen. Hij werd zelf gewond; maar achtervolgde niettemin de Oostenrijkers, die hij nog bij verscheiden gelegenheden sloeg. Nadat tot den togt naar *St. Domingo* besloten was, werd BOUDET bestemd, om den generaal LECLERC te vergezellen. Den 3 Februarij 1802, voor *Port-au-Prince* gekomen, stelde hij zich in betrekking met de officieren der kleurlingen. Doch weldra kondigden alom opstijgende vlammen en rookwolken aan, dat de kolonie der verwoesting ter prooi was. BOUDET maakte zich meester van de stad *Port-au-Prince*, terwijl LECLERC op *Gonaïves* aanrukte. Hij werd vervolgens gelast *Guadaloupe* te gaan bevredigen. Maar de opstand was ten top gestegen, en de tegenspoeden, welke de Franschen te *St. Domingo* ondervonden, waren weinig geschikt om denzelfden tot bedaren te brengen. Verplicht om naar *Europa* terugtekeeren, werd BOUDET bij het leger van *Holland* geplaatst, van hetwelke hij tot dat van *Duitschland* overging, en ging voort, met in de verschillende oorlogen, waaraan hij deel nam, zijne gewone dapperheid aan den dag te leggen. De jicht en de vermoeijenissen maakten een einde aan zijne loopbaan. Hij overleed te *Budweis*, den 14 September 1809.

BOUILLON (PETRUS), een schil-

der, teekenaar en graveur, in 1777, te *Thiviers* (Fr. *Dordogne-dep.*) geboren, was de kweekeling van *MONSIAU*, behaalde in den ouderdom van 20 jaren, den grooten prijs der schilderkunst, en ging zich te *Rome*, door de beoefening der groote meesters verder ontwikkelen. In *Parijs* teruggekeerd, werd hij tot hoogleeraar in het lyceum benoemd, en ging voort met bijna voor elke tentoonstelling stukken te leveren, die hem de achting der kenners verwierven. Zijne bewondering voor de meesterstukken, welke de verovering kortstondiglijk aan *Frankrijk* had geleverd, deed hem beproeven dezelve door teeken- en graveerstift natebootsen; en het is aan deze geestdrift, dat men het *Musée des Antiques, Parijs*, 1811 tot 1827, 3 dl.ⁿ in fol. eene der schoonste en kostbaarste prentverzamelingen, te danken heeft. De zorgen, waarmede hij deze uitgave behartigde, en die hem meer dan twintig jaren tijds kostte, deed hem echter de schilderkunst niet verwaarloozen. Onder zijne talrijke voortbrengselen, noemt men de *Huwelijks-trouw*; de *dood van Cato van Utica*; *J. C. die den zoon der weduwe van Naim opwekt*; het *portret van den abbé DE LA MENNAIS*, en de *Goedertierenheid van AUGUSTUS*. *BOUILLON* is te *Parijs*, in 1833 overleden.

BOUILLON-LA-GRANGE (EDM. JOANNES BAPTISTA), een beroemde scheikundige, te *Parijs* den 12 Julij 1764 geboren, was ge-

durende eenigen tijd eigenaar van eene der meest bezochte apotheken dier stad. Bij de oprigting der artsenijsmengkundige school, werd hij tot hoogleeraar in de scheikunde bij dezelve benoemd; later was hij als apothekar aan het huis des keizers verbonden, en volgde hem in die hoedanigheid in de veldtogten van *Oostenrijk* en *Pruissen*. Het is omtrent dezen tijd, dat hij tot doctor in de geneeskunde werd bevorderd. In 1808, gaf hij, in zijn verslag over de jaarlijksche werkzaamheden van de artsenijsmengkundige maatschappij, berigt eener nieuwe behandeling voor de toebereidingen van het zwart half-zuur van ijzer (*éthiope martial* of *oxide noir de fer*). In 1813, gaf hij een zeer breedvoerig verslag in het licht, over de middelen om suiker uit den mangelwortel te trekken. Hij schreef ook een zeer belangrijk werk over het bleeken, volgens de wijze van *BERTHOLLET*, en waarin hij verslag gaf van eene handelwijze, om het spinnen van hennip, in eene soort van zeer wit katoen veranderd, gemakkelijk te maken. Deze in 1844 te *Parijs* overleden geleerde was een der medewerkers aan de *Annales de chimie*, en aan het *Journal de pharmacie*. Zijne voornaamste werken, nuttig toen dezelve, in het licht verschenen, maar die reeds niet meer met de vorderingen der wetenschap gelijk staan, zijn: 1.º *Manuel etc. (Handboek der scheikunde)*, 5.^e uitg., *Parijs*, 1812, 3 dl.ⁿ, in 8.vo, met pl.; — 2.º *Manuel etc.*

(*Handboek voor den artsennijmger*), ib. 1808, in 8.vo; — 3.º *l'Art. etc. (De kunst om tafellikeuren, reukwateren enz. toe- tebereiden)*, 3.^e uitg., ib. 1825, in 8.vo, met 5 platen; — 4.º *Essai etc. (Proeve over de natuurlijke en kunstmatige minerale wateren)*, ib. 1811, in 8.vo

BOUILLY (JOANNES NICOLAAS), een letterkundige, in 1762, te *Tours* geboren, werd tot advocaat bij het parlement bevorderd, en oefende in 1789, zijn beroep in zijne geboorteplaats uit. Tot regter in de regtbank van instantie benoemd, legde hij in 1797, die betrekking neder, en kwam te *Parijs*, alwaar hij reeds met eenigen roem op het tooneel der *Opéra-comique* bekend was. Hij verkreeg in de bureaux der algemeene policie eenen post, dien hij na den 18 brumaire verloor; en van toen af wijdde hij zich geheel aan de letterkunde toe, welke zijne verschillende betrekkingen hem nooit belet hadden aantekweeken. Men heeft hem met *SEDAINE* vergeleken, wiens vruchtbaarheid en tooneelkundige schikking hij had; maar hij bezat noch het natuurlijke noch de verscheidenheid deszelve. Wij willen slechts diegene zijner stukken aanvoeren, welke op het tooneel-repertorium, zijn gebleven; het meest bekende van alle is de *abbé DE L'ÉPÉE*. Dit stuk op een onnaauwkeurig feit gegrond, is minder een blijspel dan een in den vorm van zamspraak voorgedragen roman. *Madame DE SÉVIGNE*, een blijspel, *PIERRE*

le Grand; Les deux journées; Une folie; Fanchon la veilleuse; Haine aux femmes, en *FLORIAN*, hebben bij hunne verschijning op het tooneel, min of meer bijval gevonden, doch verschijnen sedert lang niet meer op hetzelfde. Na opgehouden te hebben, met zijne tooneelkundige ondernemingen gelukkig te zijn, wijdde *BOUILLY* zijne pen toe aan de zamenstelling van geestige verhalen, die hij onder den titel van *Contes à ma fille*, 2 dl.^a in 12.mo, waarvan de uitgave van 1824 de achtste is, en van *Conseils à ma fille* enz. in het licht gaf, die zeer veel bijval vonden, in verschillende talen vertolkt zijn, en met vrucht bij het onderwijs der jeugd gebruikt worden. Deze vruchtbare schrijver overleed te *Parijs*, in 1842. Hij was lid der philotechnieke (kunstlievende) maatschappij.

BOULTER (*Hugo*), een Engelsche prelaat, te *Londen*, in 1742, overleden, was kapellaan van *GEORGE I*, en onderwees de Engelsché taal aan prins *FREDERIK*, werd bisschop van *Bristol*, en aartsbisschop van *Armagh* in *Ulster*. Hij heeft zich bekend gemaakt door talrijke wel- en liefdadige handelingen. In 1729, was hij het die den hongersnood en de pest voorkwam, welke *Ierland* bedreigden, door in de provinciën aanzienlijke hoeveelheden granen te zenden, en door op zijne kosten tot na den oogst, de groote schaar van armen te voeden, welke *Dublin* belegerde. In eene dergelijke omstandigheid,

tusschen 1740 en 1741, ontvingen 2500 personen gedurende verscheiden maanden tweemaal daags, het voedsel, hetwelk hij hun grootendeels op zijne kosten liet uitdeelen. Hij stichtte en begiftigde de godshuizen te *Drogheda* en te *Armagh*. **BOULTER** heeft geene aanspraak op letterkundigen roem nagelaten: men heeft van hem slechts eenige leerreden, en herderlijke brieven aan zijne geestelijkheid.

BOURBON-CONDÉ (LODEWIJK HENDERIK JOZEF, hertog van), de achtste der prinsen van dien naam, welke tot den prins van CONDÉ opklimmen, die in den slag van *Jarnac* in 1569 sneuvelde, werd den 13 April 1756 geboren. Van zijne kindschheid af gewende men hem aan de militaire oefeningen, en LODEWIJK XV vormde het kamp van *St. Omer* tot onderwijs van den jongen prins. In den ouderdom van vijftien jaren trad hij in den echt met LOUISE MARIA THERESIA BATILDE VAN ORLEANS, zie (BOURBON (L. M. T. B. van *Orleans*, hertogin van) -*Wbk.*-), die vijf à zes jaren ouder was dan hij. De eenige vrucht dezer vereeniging, welke even als al diegene, die slechts door eenen hevigen hartstogt gesloten worden, weldra verontrust werd, was de hertog van ENGHËN, die in 1804, in de drooge grachten van *Vincennes* sneefde. Daar de beide echtgenooten ontdekten dat er bij hen overeenstemming van karakter en smaak ontbrak, welke voor het huisselijk geluk zoo zeer noodzakelijk zijn, zoo scheidden

zij van elkander om zich nooit weder te vereenigen. De jeugd des prinsen werd gekenmerkt door eenige lotgevallen, die aan het hof gerucht maakten. Nadat de graaf van ARTOIS zich op een bal had veroorloofd, het masker der hertogin van BOURBON afte-rukken, vorderde de echtgenoot, die zich beleedigd achtte, den prins tot een tweegevecht op. De beide kampvechters werden op een bevel des konings gescheiden, en het gevolg dezer zaak was de verbanning van den hertog van BOURBON naar *Chantilly*. Met den graaf van ARTOIS verzoond, begaf hij zich in 1782, onder den naam van DAMMARTIN, naar het *St. Rochus*-kamp voor *Gibraltar*, alwaar hij schitterende bewijzen van die erfelijke dapperheid gaf, welke zijne familie onderscheidde. Na zijne terugkomst in *Frankrijk*, werd hij tot ridder van den H. LODEWIJK, en veldmaarschalk van het leger des konings benoemd. Reeds in 1773, was hij tot ridder van de orde van den H. Geest benoemd. Door die gisting van denkbeelden, welke de ophanden zijnde uitbarsting der omwenteling aankondigde, verschrikt, ondertee-kende de hertog van BOURBON de beruchte verklaring, welke de prinsen aan den koning rigtten, om hem te bewegen beteu-gelende maatregelen, tegen de nieuwigheids-predikers te nemen; hij verliet *Frankrijk* in 1789, om zich naar *Turijn* te begeven, en hechtte, zoowel als de hertog van ENGHËN, zijne goedkeuring aan den brief, in welchen zijn vader, de prins van

CONDÉ aan den koning, de aanslagen aanduidde, waarvan hij eenmaal het slagoffer zou zijn. In 1791, vereenigde de hertog van BOURBON zich met de Fransche uitgewekenen langs den *Rijn*, en na zich naar *Spanje* te hebben begeven, om er hulp te vragen, vereenigde hij zich in 1792 weder met zijne medeballingen, en drong door het *Luxemburgsche* in *Frankrijk*. In 1793 tot aan gene zijde van den *Rijn* teruggedrongen, streed hij onder het leger van CONDÉ, waarbij zijn vader en zijn zoon zijne gevaren deelden. Hij onderscheidde zich in verscheiden gevechten, en terwijl hij te *Bertheim*, met eenige ruiterbenden, aanvullender wijze te werk ging, werd hij aan den arm gewond, en was bijna in de handen der republikeinen gevallen. Daar hij in 1795, de koninklijke zaak in de *Vendée* wilde gaan verdedigen, begaf hij zich naar *Ile-Dieu*; maar een bevel van het Britsche gouvernement noodzaakte hem om van dit ontwerp aftezien. De hertog van Bourbon vertrok alstoen met de overblijfselen van het leger zijns vaders naar *Rusland*, en na voor eene laatste maal, aan den *Rijn* het geluk der wapens te hebben komen beproeven, nam hij de wijk naar *Engeland*. Het is in dat land, dat hij het noodlottige berigt van den dood zijns zoons vernam, hetwelk hem in eene diepe droefheid dompelde, welke hem zijn geheele leven bijbleef. De ongelukkige prins keerde in 1814, met de koninklijke familie naar *Frankrijk* terug; maar de

eerbewijzen waarmede hij omgeven werd, konden het verschrikkelijke ledige niet aanvullen, hetwelk hij in zijne familie bespeurde, en dat zijne terugkomst onder het dak zijner vaderen, hem nog bitterder deed gevoelen. Toen de ontsnapping van den gevangene van het eiland *Elba* de verwarring in het koninkrijk kwam verspreiden, begaf de hertog van BOURBON zich naar de westelijke departementen; waarvan LODEWIJK XVIII hem tot gouverneur had benoemd, en trachtte aldaar eenen krachtdadigen tegenstand, tegen de overweldiging te organiseren. Daar de *Vendée* niet zoo vaardig als hij zulks gewenscht had, aan zijne oproeping beantwoordde, zoo begaf de hertog van Bourbon zich naar *Spanje*, waaruit hij eerst in de maand Augustus daaropvolgende terugkwam. Van dien oogenblik af veroordeelde de prins zich tot eene volslagene eenzaamheid. Nieuwe smarten kwamen zich weldra bij zijne oude droefheid voegen. In 1818, verloor hij zijnen vader, den prins van CONDÉ, en in 1824, werd hem zijne zuster, de oude abdis van *Remiremont*, die in den *Tempel* een klooster had opgericht, ontrukkt. Na den dood der prinses, die hem door hare raadgevingen dikwijls nuttig was geweest, scheen de prins zich te willen verstrooijen, en vormde of knoopte op nieuw eene onwettige verbindtenis aan, welke zijn hooge ouderdom hem scheen te verbieden. Deze heimelijke minnehandel, welke weldra voor den hertog van BOURBON een juk

werd, dat zijne zwakheid hem buiten staat stelde te verbreken, had de verschrikkelijkste ont-knooping. Eene maand na de omwenteling van 1830 (den 27 Augustus), werd deze ongelukige prins, die bij den val des troons niet onverschillig had kunnen blijven, en die zich, naar men zegt, gereed maakte om *Frankrijk* te verlaten, levenloos in zijn kasteel van *Saint-Leu* gevonden. Zijn ligchaam was met eenen das aan eene ijzeren vensterroede zijner slaapkamer opgehangen; het gerucht verspreidde zich dat hij zich zelven van het leven had beroofd. Velen echter schreven zijnen dood aan eene misdaad toe. Bij zijn testament had de prins den hertog van *AUMALE*, zoon van *LODEWIJK PHILIPPUS*, en mevr. *DE FEUCHÈRES*, die sedert langen tijd op zijnen geest eenen onwederstaanbaren invloed uitoefende, tot zijne erfgenamen benoemd. Dit testament, door de familie *DE ROHAN* aangerand, is door het koninklijke hof van *Parijs* bevestigd. Met den hertog van *BOURBON* is deze doorluchtige tak der *CONDÉ's*, die aan *Frankrijk* verscheiden helden heeft geschonken, uitgestorven.

BOURGEOIS (LOUISE), bijgenaamd *BOURSIER*, eene beroemde vroedvrouw in de 17.e eeuw, stond *MARIA DE MEDICIS*, echtgenoot van *HENDRIK IV*, in al hare bevallingen bij. Men heeft van haar een werk, waarin belagchelike gevoelens, en eenige gewaande geheimen, met goede aanmerkingen en praktische fei-

ten voorkomen. Het is getiteld: *Observations etc. (Waarnemingen over de onvruchtbaarheid, verlies van vrucht, vruchtbaarheid, bevallingen en ziekten van vrouwen en pas geboren kinderen)*, *Parijs*, 1609, 1626 enz., in het Latijn vertaald, *Oppenheim*, 1619, in 4.to; in het Hoogduitsch, *Frankfort*, 1628, in 4.to, in het Nederduitsch, *Delft*, 1658, in 8.vo; — *Récit etc. (Waarachtig verhaal der geboorte van messeigneurs en dames, de kinderen van Frankrijk)*, *Parijs*, 1625, in 12.mo Nog heeft men onder den naam van *LOUISE BOURGEOIS: Apologie etc. (Verantwoording tegen de verslagen der geneesheeren)*, *Parijs*, 1627, in 8.vo; — *Secrets (Geheimen)*, 1635, in 8.vo

BOURGEOIS (KAREL WILLEM ALEXANDER), een schilder en natuurkundige, te *Amiens*, in 1759 geboren, legde zich, na de graveerkunst onder den beroemden *GEORGE WILLE* te hebben beoefend, met het beste gevolg op het miniatuurschilderen toe. Terwijl hij zijne scheikundige bekwaamheden op de schilderkunst toepaste, legde hij er zich op toe, om schooner en vaster kleuren te ontdekken, waarin hij zeer wel slaagde. Men heeft hem een uit kobalt getrokken blaauw, een gomlak, en een uit meekrap getrokken karmijn te danken, die tegenwoordig door al de goede koloristen gebruikt worden. *Bourgeois* maakte ook met betrekking tot het licht en de gekleurde lichtstralen voortreffelijke proefne-

mingen, waarvan hij ons verslag heeft gegeven in twee *Verhandelingen*: de eene over de wetten, welke de door de breking der lichtstralen voortgebrachte kleuren in hare vereenigingen volgen, en de andere over de kleuren van den regenboog, enkel door de breking der lichtstralen te weeg gebragt, met de verklaring der grondslagen van de verschillende leerstellingen. Deze verhandelingen, in welke de schrijver, de stelsels van GAUTHIER en MARAT, en vooral de denkbeelden van NEWTON wederlegt, werden in 1812 het instituut aangeboden. BOURGEOIS droeg zijne denkbeelden op nieuw voor, in een meer methodisch werk, hetwelk hij in het licht gaf onder den titel van *Manuel etc.* (*Handleiding van proefondervindelijke gezichtkunde, ten gebruike der kunstenaars en natuurkundigen*), Parijs, 1821 eerst in 1 dl., later in 2 dl.ⁿ, in 12.mo, met gekl. platen. De schrijver hield zich met een nieuw werk over hetzelfde onderwerp bezig, toen hij den 7 Mei 1832, aan eene slepende borstziekte overleed.

BOURMONT (LODEWIJK AUGUSTUS VICTOR DE GHAISSNE, graaf van), den 2 September 1773, in het kasteel van Bourmont in Anjou geboren, werd in de school van Sorrière opgevoed, en in den ouderdom van 15 jaren, als vaandrig, onder de Fransche gardes opgenomen. Hij volgde in 1790 zijnen vader, adjudant van den prins van CONDÉ, naar Turijn, en na het ongeluk

te hebben gehad, denzelven eenige weken later te verliezen, haastte hij zich, om zijne moeder te gaan troosten. In het volgende jaar begaf hij zich naar Coblentz, om den graaf van ARTOIS zijne diensten aanbieden, die hem tot onderluitenant bij het infanterieregiment benoemde. Hij maakte den veldtogt van 1792, in het leger der prinsen mede; bij de afdanking van hetzelfde, ging hij als eenvoudig ruiter in dat van CONDÉ over, en onderscheidde zijnen moed in het gevecht van Bertheim. Na de inneming der verschansingen van Weissemburg, werd hij belast, dit belangrijk berigt aan den burggraaf DE SCEPEAUX overtebrengen, die toenmaals het bevel voerde over een gedeelte der koninklijke legerscharen in de Vendée, en streed eenigen tijd onder zijne bevelen. Op het einde van 1794 naar Duitschland gezonden, met den last, eenen prins te bewegen, om door zijne tegenwoordigheid, den ijver der Vendeërs weder te komen opwekken, kwam hij eerst na de treurige gebeurtenis van Quibéron (zie HOÛCHE en SOMBREUIL -Wbk.-) in Anjou terug. Hij vertrok alstoen naar Edimburg, alwaar hij hartelijk werd ontvangen door den graaf van ARTOIS, die hem met het kruis van den H. LODEWIJK versierde, en zelf hem als ridder wilde wapenen. Nadat hij bij de eerste bevrediging der Vendée (1796), geweigerd had het nieuwe bestuur te erkennen, ontving hij het bevel Frankrijk te verlaten,

en werd tot aan de Zwitsersche grenzen door eenen adjudant van HOCHÉ begeleid. Het duurde niet lang, of hij trok het *Jura*-gebergte weder over, en hij ging voort een zeer werkzaam deel te nemen, aan al de koningsgezinde ontwerpen, die de 18 fructidor geheel verijdelde. Na dezen dag, ging hij eene kortstondige schuilplaats in *Engeland* zoeken, kwam daarna in de *Vendée* terug, en, na den burggraaf DE SCEPEAUX, in het bevelhebberschap te zijn opgevolgd, maakte hij zich met 3000 boeren, meester van *Mans* (15 October 1799). Toen de 18 brumaire de pogingen der koningsgezinden verijdeld had, was BOURMONT een der laatste chefs, die de wapens nederlegden; hij onderteekende den vrede, maar wees alle aanbiedingen van de hand, hem door den eersten consul gedaan, om hem in zijne dienst te lokken. Kort daarna trad hij in den echt met mej. DE BECDELIEVRE, dochter van den eersten president der rekenkamer van *Bretagne*. Bij het consulaire-bestuur, dat al zijne handelingen deed bespieden, verdacht geworden, werd hij, na de uitbarsting van het helsche werktuig, in hechtenis genomen, en eerst in den Tempel opgesloten, werd hij daarna naar het kasteel van *Dijon*, en eindelijk naar de citadel van *Besançon* vervoerd, waaruit het hem in 1805 gelukte te ontsnappen. Na zich eenigen tijd schuil te hebben gehouden, bereikte hij *Zwitserland*, van waar hij zich naar *Portugal* begaf.

Hij bevond zich te *Lissabon*, toen die stad door JUNOT werd ingenomen, die hem in de capitulatie deed begrijpen, en hem mede naar *Frankrijk* terugvoerde. NAPOLEON, nog steeds met het verlangen bezielde, om hem aan zich te verbinden, bood hem den rang van kolonel aan, en benoemde hem kort daarna tot brigade-, en vervolgens tot divisie-generaal. In 1813, onderscheidde hij zich voor *Dresden*, en in het volgende jaar, in den veldtocht van *Frankrijk*. Bij de terugkomst des konings, tot bevelhebber der 6.^e afdeeling benoemd, bevond hij zich te *Besançon*, toen NAPOLEON van het eiland *Elba* terugkwam. Hij weigerde om in de afvalligheid van den maarschalk NEY (zie dat Art. -*Wbk.*-) te deelen, en snelde naar *Parijs*, om aan LODEWIJK XVIII zijne diensten aantebieden; maar die vorst had *Frankrijk* juist verlaten. Op aandrang van den generaal GÉRARD, aanvaardde hij het bevel over eene der afdeelingen, welke zich vereenigden om in de *Nederlanden* te vallen. Het was ontegensprekelijk een ongeluk voor BOURMONT zulks aangenomen te hebben; maar niets bewijst, dat hij eenig bij-oogmerk had. Hij weigerde zijne adhæsie aan de additioneele acte te geven; en indien hij zich niet toenmaals reeds naar den koning begaf, is wjl hij zulks niet zou hebben kunnen doen, zonder zijn leven vruchteloos in de waagschaal te stellen. Den 14 Junij 1815, gaf hij het bevel der afdeeling aan

den generaal HULOT over, en begaf zich naar de voorposten der Pruisen, alwaar hij een vrijgeleide ontving, om zich naar *Gend* te begeven. Na den slag van *Waterloo*, nam hij, in den naam des konings, bezit van verscheiden steden, aan de Noordergrenzen, en werd den 9 September benoemd tot bevelhebber van de 2.^e afdeling der koninklijke garde. In deze hoedanigheid maakte hij in 1823 den veldtocht van *Spanje* mede, in welken hij zich onderscheidde door zijne opoffering voor het heil van den soldaat. In 1829, minister van oorlog zijnde, stelde hij voor en deed in den korten tijd, waarin hij deze hooge bediening waarnam, verschillende maatregelen aannemen, geschikt om aan de billijke klagten des legers voldoening te geven. Nadat tot den krijgstoegt naar *Afrika* besloten was, begaf hij zich naar *Toulon*, om er zelf het opzicht over de toebereidselen te houden; hij belastte zich met het opperbevel over denzelven, en maakte zich, in weerwil van den hevigen tegenstand der inwoners, meester van *Algiers*. Deze roemrijke overwinning werd met den veldmaarschalksstaf beloond; maar nauwelijks had hij denzelven ontvangen, of hij vernam dat *Frankrijk* door eene nieuwe omwenteling bedreigd werd. Het eerste denkbeeld van den maarschalk, en van de meeste zijner officieren was, van 12,000 man ter bewaking der verovering achter te laten, en ter ver-

I. DEEL.

dediging des troons toetesnellen. Daar de admiraal DUPERRÉ (zie dat Art.) zijne medewerking aan dat ontwerp weigerde, zoo moest BOURMONT zich verwijderen. Hij verscheen in 1832 weder in de provinciën van het westen; maar de tijd van trouwe verkleefdheid was voorbij, en het kon hem niet gelukken een' zamenloop van manschappen van eenig belang bij elkander te brengen. Hij begaf zich daarop naar *Portugal*; doch kwam daar eerst aan, toen don MIGUEL zelf verplicht was dat land te verlaten. Daarop liet hij de staatkunde varen, en ging in *Italië* wonen, alwaar hij eenigen tijd gerustelijk leefde. Eindelijk werd het hem vergund *Frankrijk* weder te zien, en in 1840, kwam hij met zijne familie het kasteel van *Bourmont* bewonen, alwaar hij den 27 October 1846 overleed. Een schrijver, over zijne lijkplegtigheden sprekend, heeft gezegd: » Alles wat de openbare droefheid aan rouw kan ten toon spreiden, alles wat de godsdienst vertroostends kan aanbieden, alles wat de toegenegenheid verzachtends kan aanbrengen, hebben dezen dag gekenmerkt, welken wij niet vreezen plegtig te noemen." De heer ERN. MERSON heeft eene *Levensschets van den graaf DE BOURMONT*, in het licht gegeven, *Nantes*, 1847, in 8.vo

BOURRIENNE (LODEWIJK ANTONIUS FAUVELET DE), secretaris van NAPOLEON, te *Sens*, in het Fransch *Yonne*-dp.^t, in hetzelfde jaar als BONAPARTE (9 Julij 1769)

S

geboren, kwam ook in hetzelfde jaar in de militaire school van *Brienne*, alwaar zij weldra zeer aan elkander gehecht waren. Toen BONAPARTE *Brienne* in 1785 verliet, om zich naar de school van *Parijs* te begeven, vergezelde hem BOURRIENNE, tot aan de trekschuit van *Nogent-sur-Seine*, alwaar zij het aandoenlijkste afscheid namen, en elkander beloofden, dezelfde loopbaan te volgen, ten einde elkander niet meer te verlaten. Na de school in 1787 te hebben verlaten, besloot hij, daar hij geene bewijzen van adeldom kon leveren, welke toenmaals gevorderd werden, om officier te kunnen worden, zich aan de diplomatie toetewijden, en begaf zich naar *Weenen* in de bureaux van het Fransche gezantschap. Daarna ging hij naar *Leipzig*, om de regtsgeleerdheid en de talen te beoefenen, en na *Pruissen* en *Polen* bezocht te hebben, kwam hij in 1792 te *Parijs* terug. Daar zag hij BONAPARTE weder, en hunne oude vriendschap herleefde op nieuw. De omwenteling ontwikkelde zich met al hare gewelddadigheden. Ondanks den afkeer, welken de tooneelen, waarvan de beide medeleerlingen getuigen waren, hun inboezemden, vormden zij eerezuchtige ontwerpen, en verzochten om bedieningen, welke zij niet konden bekomen. Het gelukte echter aan BOURRIENNE, zich tot gezantschaps-secretaris te *Stutgard* te doen benoemen; maar de val des troons deed hem kort daarna deze betrekking verliezen. In *Frankrijk*

op de lijst der uitgewekenen geplaatst, werd hij in *Saksen* als voorstander der omwenteling, in hechtenis genomen. Na eene drie-maandsche gevangenschap aan de vrijheid teruggegeven, trad hij in 1794, te *Leipzig* in den echt, en kwam in het volgende jaar te *Parijs* terug, alwaar hij BONAPARTE wedervond, die weldra tot belooning van de dienst, welke hij op den 13 *Vendémiaire* aan de conventie bewees, aan het hoofd van het binnenlandsche leger werd geplaatst. BOURRIENNE, als teruggekomen uitgewekene in hechtenis genomen, had, na op de vriendschap van zijnen ouden medeleerling een beroep te hebben gedaan, dat zonder gevolg bleef, zijn heil aan de ontferming van eenen vrede-regter te danken. Toen BONAPARTE tot generaal-en-chef van het leger van *Italië* was benoemd, besloot hij hem te schrijven, en ontving tot antwoord, de dringende uitnodiging om zich naar het hoofd-kwartier te begeven. Hij kwam er aan op het einde van den veldtocht van 1797, op den oogenblik, waarop het verdrag van *Campo-Formio* zou gesloten worden, en weldra werd hij de geheim-secretaris en de vertrouweling van al de gedachten van NAPOLEON, dien hij naar *Rastadt*, naar *Parijs*, en verder naar *Egypte* volgde. Na de omwenteling van den 18 *Brumaire*, vergezelde hij den eersten consul bij den schitterenden veldtocht van *Marengo*, en ontving den titel van staatsraad. Zijne betrekkingen legden hem eene moeilijke onderwer-

ping op, maar hij werd er voor schadeloos gesteld door goede behandelingen en menigvuldige begunstiging. Daar echter BOURRIENNE zich door minder wettige middelen, beneficiën zocht te verschaffen, zoo vond hij zich betrokken in de bankbreuk van het huis COLON, de verstoorde BONAPARTE deed hem daarover de hevigste verwijtingen, en verwijderde hem van zijnen persoon. Kort daarna echter, zond hij hem naar *Hamburg* met den titel van zaakgelastigde bij den Neder-Saksischen kreits. In weerwil van verschillende beschuldigingen, waarvan hij het voorwerp was, behield BOURRIENNE dezen post, tot in 1813. Hij vond zich buiten betrekking gedurende de eerste maanden van 1814, en op den oogenblik der abdicatie van BONAPARTE, was hij een der eersten, die naar DE TALLEYRAND snelden, die hem, in de plaats van LA VALETTE, tot algemeen administrateur der posterijen deed benoemen; doch eenige maanden later werd hij door FERRAND vervangen. In de maand Maart 1815 tot prefekt van politie benoemd, was hij verplicht de vlugt te nemen, om zich aan den toorn van BONAPARTE te onttrekken; die hem bij name van zijne amnistie had uitgesloten, en volgde LODEWIJK XVIII naar *België*, die hem tot zijnen minister te *Hamburg* benoemde. Na de tweede restauratie in *Frankrijk* teruggekomen, werd hij tot staatsraad

en minister van staat benoemd. Door het *Yonne*-dep.^t in 1815, afgevaardigd, stemde hij steeds met de koningsgezinden. Door hetzelfde dep.^t in 1821 herkozen, werd hij tot lid en verslaggever van het budget benoemd. Eene buitengewone zucht tot verkwistingen en onvoorzigtige speculatiën bragten zijne zaken zoo zeer in de war, dat hij, om zich aan de vervolgingen zijner schuldeischers te onttrekken, zich genoodzaakt zag de wijk naar *België* te nemen. Het is daar dat hij zijne *Mémoires* (*Gedenkschriften*) zamenstelde, welke, naar men zegt, door VILLEMAREST in orde gebragt, en in 1829—1831, in 10 dl.ⁿ in 8.vo, in het licht werden gegeven. In weerwil van verscheiden verdichte zaken, en talrijke voorbedachte achterhoudingen, bevatten dezelve ware en belangrijke bijzonderheden, die der geschiedenis niet nuteloos zullen zijn. Derzelve uitgave gaf aanleiding tot vele reclamatiën, en men gaf verscheiden wederleggingen in het licht, onder anderen: BOURRIENNE en zijne vrijwillige en onvrijwillige dwalingen, 1830, 2 dl.ⁿ, in 8.vo BOURRIENNE was nog in *België*, toen de Julij-omwenteling uitborst. Deze gebeurtenis, op welke hij niet was voorbereid, en die, naar men zegt, zijne geheele fortuin vernietigde, veroorzaakte hem zoo veel hartzeer, dat zijn verstand er door verbijsterde. Te *Caen* in een krankzinnigen-gesticht geplaatst, is hij aldaar in 1834,

aan de gevolgen van eenen aanval van heroerte overleden. Hij had in 1792 in het licht gegeven *l'Inconnu (de Onbekende)*, tooneelspel in vijf bedrijven en in proza, naar het Hoogduitsch, en in 1816, *Observations etc. (Aanmerkingen op het budget)*.

* **BOURSE (ANTHONIE CORNELIS)**, te *Amsterdam*, den 8 Januarij 1769, blind geboren, openbaarde reeds vroegtijdig een' gelukkigen aanleg voor de toonkunst, en werd een voortreffelijk orgelspeler; met zijn 14.^e jaar werd hij reeds organist der Nieuwezijdskapel te *Amsterdam*, in 1791 der Westerkerk, vervolgens der Nieuwe kerk, en sedert 1801 der Oude kerk. Hij overleed den 15 November 1830. Meermalen legde hij zijne uitstekende bekwaamheden, onder toejuicing der beroemdste meesters, aan den dag; nauwelijks 17 jaren oud zijnde, gaf hij reeds een orgelconcert in navolging van den abbé **VOLGER**, die zich kort te voren in *Amsterdam* had doen bewonderen; de jonge **BOURSE** behaalde niet minder welverdienden lof. Naderhand gaf hij ook in andere steden nog vele orgelconcerten, tot weldadige oogmerken, die doorgaans vrij aanzienlijke somsom opbragten.

BOUTERWECK (FREDERIK), een bekende en zeer verdienstelijke wijsgeer en letterkundige, den 15 April 1766, te *Oker* bij *Goslar* geboren, beoefende in 1784 te *Göttingen* de regsge-

leerdheid, welke studie hij echter weldra verwisselde met die der wijsbegeerte en letteren. In 1791 hield hij voorlezingen over de kantiaansche wijsbegeerte, en, na 6 jaren meestal met reizen te hebben doorgebracht; werd hij in 1797 buitengewoon, in 1802 gewoon hoogleeraar der wijsbegeerte te *Göttingen*, en in 1806 hofraad. Hij zette zijne academische leergangen voort tot aan zijnen dood, den 9 Augustus 1828, te *Göttingen*, voorgevallen. **BOUTERWECK** was een vruchtbare schrijver en een scherpzinnige denker, die echter nauwelijks meer op het positief-christelijke standpunt staat. Zijn wijsgeerig stelsel, ontwikkeld in de *Ideën zu einer allgemeinen Apodiktik*, 2 dl.ⁿ, *Göttingen*, 1799, sloot zich in het begin aan dat van **KANT** aan; doch kwam in het *Lehrbuch der philosophischen Wissenschaften*, 2 dl.ⁿ, *Göttingen*, 1813; 2.^e uitg. 1820; en in de *Religion der Vernunft*, *Göttingen*, 1824, in het wezenlijke met de leerstellingen van **JACOBI** overeen. De *Aesthetik*, aan welke hij eenen zielkundigen grond zocht te geven, verscheen in veranderde gedaante, 3.^e uitg. 2 dl.ⁿ, *Leipzig*, 1824. Het belangrijkste echter onder al zijne schriften is zijne *Geschichte der Poesie und Beredsamkeit*, 12 dl.ⁿ, *Göttingen*, 1801—1819; en daaruit voornamelijk de Spaansche en Portugeesche letterkunde, Spaansch met bijvoegsels, 3 dl.ⁿ, *Madrid*, 1828; intusschen ontbreekt aan dit werk eenheid en gelijkvormigheid. In zijne *Kleineren*

Schriften, Göttingen, 1818, schildert BOUTERWECK in de voorrede zijn eigen leven met groote zelfkennis en lofwaardige openhartigheid.

BOVET (FRANCISCUS DE), een geleerde prelaat, in 1745, te Grenoble geboren, eerst grootvikaris van het diocees van *St. Omer*, en proost der hoofdkerk van *Atrecht*, werd hij door de provincie van *Tours*, tot de vergadering der geestelijkheid van 1785—1786, gezonden, en tot lid benoemd van het bureau van godsdienst en jurisdictie genaamd, waarin de ernstigste en gewichtigste geschilpunten behandeld werden. Hij werd belast met het onderzoek van dat der mededinging naar de pastorijen, en ontwierp over dat onderwerp eene *Verhandeling*, die in het proces-verbaal der vergadering werd opgenomen. In 1789, voor het bisdom *Sisteron* benoemd, werd hij den 13 September gewijd, en nam hij bezit van zijnen stoel op den oogenblik, waarop de omwenteling reeds eene treurige toekomst voor de Kerk deed voorzien. Deze zetel werd opgeheven, bij het besluit, dat eene nieuwe omschrijving der diocesen beval. Mgr. DE BOVET protesteerde tegen dit besluit, en ging voort met aan zijne pastoors *herderlijke brieven* te schrijven, waarin hij hen waarschuwde tegen de gevaren, reeds aangeduid, in de *Ontwikkeling der grondbeginselen enz.* (zie BOISGELIN -Wbk.-), tot welke hij vroeger reeds was toegetre-

den. Genoodzaakt om *Frankrijk* te verlaten, begaf hij zich eerst naar *Zwitserland* en daarna naar *Italië*; verscheiden jaren bewoonde hij *Ferrara*, van waar hij verscheiden geschriften aan zijne diocesänen rigtte, ten einde hunnen moed optewekken, en hen tegen de nieuwigheidspredikers te waarschuwen. Na het concordaat, schreef hij uit *Regensburg* aan den Paus eenen brief, in welken hij, zonder regtstreeks zijn ontslag van de hand te wijzen, zijne vrees en bekommering voor de toekomst der Kerk ontwikkelde. In 1803 onderteekende hij de canonieke reclamatiën van den 6 April; maar in eene onderrigting aan zijne geestelijkheid, verklaarde hij dat hij zijne kudde in de handen van het Hoofd der herders liet. De vrees van de oppositie te schijnen begunstigen, die onder een gedeelte der Fransche uitgewekene geestelijkheid ontstaan was, bewoog hem eindelijk om in 1812, den afstand van zijnen stoel aan den Paus, en aan koning LODEWIJK XVIII, zijnen soeverein, intezenden. In 1814, in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij in 1817, tot het aartsbisdom *Toulouse* benoemd; maar de hinderpalen, welke de uitvoering van het nieuwe concordaat ontmoette, vertraagden tot in 1819 zijne in bezitneming van dien zetel. Zijne gevorderde jaren noodzaakten hem reeds in het volgende jaar denzelven in handen des konings overtegeven, die hem tot kanonik van het kapittel van *St. Denis* benoemde.

De vrije oogenblikken, welke hem deze nieuwe betrekking overliet, wendde hij aan, om de laatste hand te leggen, aan een groot werk over de oude geschiedenis. Deze geleerde prelaat overleed te *Parijs*, den 6 April 1838, alzoo in den hoogen ouderdom van 93 jaren. Behalve mandementen, herderlijke brieven, en verscheiden gelegenheds geschriften, heeft men van hem: 1.º *Consolations etc.* (*Vertrouwingen des geloofs bij de rampen der Kerk*), *Ferrara*, 1797, in 12.mo; en *Toulouse*, 1819. In dit werk verheft zich de doorluchtige schrijver tot de verhevenste bespiegelingen, betrekkelijk de oorzaken van de rampen der Kerk, en over de vrucht, welke men er van moet plukken. Alom leert hij de Voorzienigheid, en hare bedoelingen van regtvaardigheid en barmhartigheid met betrekking tot de Staten en volken opmerken. Bezwaarlijk zal men een geschrift vinden, dat bij de groote onheilen der Kerk eene doelmatiger lectuur oplevert. De denkbeelden der H. Schrift en der kerkvaders, zijn in hetzelfde ineengesmolten, in eenen stijl vol edele zalving. Men vindt in hetzelfde den smaak weder van eenen in de studie der goede voorbeelden gevoeden schrijver; en de kundigheden van eenen even zoo wijzen als ijverigen bisschop; — 2.º *Les dynasties etc.* (*De Egyptische dynastien volgens MANETHON*), 1829, in 8.vo; 2.^e uitg. *Avignon*, 1835, in 8.vo; een werk vol geleerdheid en oordeelkunde; hij brengt in hetzelfde tot hare

waarde terug de berekeningen van eenige geleerden, over de oudheid der Egyptische dynastien, en, ofschoon hij het werk van CHAMPOLLION toejuicht, is hij er echter ver af van te gelooven, dat hetzelfde in staat is al de nevelen te verdrijven, die de geschiedenis van *Egypte* nog bedekken; — 3.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der eerste PHARAO's en der eerste koningen van Perzië, volgens HERODOTUS, uit de profetische boeken en uit het boek ESTHER ontleend*), *Avignon*, 1835, 2 dl.ⁿ in 8.vo In dit werk tracht de schrijver te bewijzen, dat het 3.^e boek van HERODOTUS bijna geheel aan het boek ESTHER is ontleend, en wederlegt de bezwaren, welke verscheiden geleerden tegen de echtheid van dit boek hebben in het midden gebracht; hij legt bewijzen van uitgebreide kennis in dat werk aan den dag, hetwelk men kan beschouwen als een vervolg op de *Geschiedenis der fabelachtige tijden* van GUÉRIN DU ROCHER (zie dat Art. -*Wbk.*-).

BOWDICH (THOM. EDWARD), een Engelsche reiziger, te *Bristol*, in 1773 geboren. Tot secretaris in dienst der Oostindische maatschappij benoemd, vraagde hij kort daarna de vergunning, om het binnenland van het koninkrijk *Ashantee* te gaan onderzoeken. Hij volbragt deze gevaarlijke reis met het beste gevolg, en kwam in *Engeland* terug, met de belangrijkste bijzonderheden over een tot dusverre onbekend land. De geest van onafhankelijkheid, waarmede hij zekere

misbruiken kenmerkte, nam de maatschappij, welke hij diende, tegen hem in, die, zijne vroegere diensten vergetende, hem van zijne betrekking ontsloeg. Hij kwam te *Parijs*, alwaar hij het vleijendst onthaal vond, de natuurlijke historie beoefende, nuttige bezuinigingen maakte, en in 1824 naar *Afrika* vertrok, alwaar hij in hetzelfde jaar aan den oever der *Gambia* overleed. Men heeft van hem: 1.º *Zending naar Ashantee, enz. Londen, 1819, in 4.to*, in hetzelfde jaar in het Hoogd. en in het Fransch vertaald, het eerste te *Jena* en het andere te *Parijs* in het licht gegeven. Men vindt in dit werk de vertaling van een Arabisch handschrift, waarin de dood van MUNGO PARK (zie dat Art. -*Wbk.*-) is beschreven; — 2.º *Elements of conchology including the fossil genera and the animals, Parijs, 1820—22, 2 dl.ⁿ in 8.vo*, met een aantal platen; — 3.º *Excursions in Madeira and Porto-Santo, Londen, 1825, in 4.to*; in de Fransche vertaling van dit werk, met aantekeningen van CUVIER en HUMBOLDT, *Parijs, 1826*, met een atlas van 19 platen in 4.to, vindt men daarenboven het verhaal zijner aankomst, en de omstandigheden van zijnen dood, enz. vermeld.

BOYDELL (JOHN), te *Stanton* in *Shropshire*; in 1719 geboren, was de zoon van eenen landmeter, en verwierf eene groote fortuin door zijnen handel in plaatwerken en schilderijen. Zijne

uitgebreide ondernemingen hadden eenen grooten invloed op de vorderingen der kunsten in *Engeland*. De voornaamste is zijne verzameling van platen voor SHAKESPEARE, die hem verscheiden millioenen kostte. Door zijne buitengewone voorschotten uitgeput, zag hij zich verplicht zijne *Gallerij van SHAKESPEARE* te verloten. Nog gaf hij een prachtig prentwerk in het licht, onder den titel van *Collection of Prints engraved after the most capital paintings in England, 19 dl.ⁿ*, dat hem mede verbaazende sommen gelds kostte. Verder onderscheidt men nog van hem het *Liber veritas*, dat het *fac simile* van het boekdeel is, waarin CLAUDE LORRAIN, als herinnering eene teekening plaatste, van al de schilderijen welke hij vervaardigde. BOYDELL stond in zijn vaderland zeer in aanzien, wjl hij tot *sherif* en *lord-mayor* van *Londen* verkozen werd. Hij overleed in 1804.

BOYELDIEU. — Zie BOEILDIEU.

BOYER (de baron ALEXIS), beroemde heelkundige, den 27 Maart 1760, te *Uzerche* (Fr. *Corrèze-dep.*^t) geboren, onderscheidde zich reeds vroegtijdig in de kunst, waaraan hij zijnen roem te danken heeft. In 1779, kwam hij te *Parijs*, om de lessen van DESAULT te volgen, vijf jaren later behaalde hij den eersten prijs in de praktische school, en deelde van toen af met zijnen meester het onderwijs in de ontleedkunde. In

1787 behaalde hij bij mededinging, den post van heelmeeſter, in het ziekenhuis *la Charité*, waarvan hij later eerste heelmeeſter werd. Bijzondere leer- gangen der physiologie, ontleeden heelkunde, door een zeer talrijk gehoor gevolgd, vermeerderden zijnen roem. Bij de oprigting der gezondheidsschool, werd hij bij dezelve benoemd tot hoogleeraar der kunstbewerkende heelkunde, daarna van de uitwendige kliniek. In 1804, verbond BONAPARTE, als eerste consul hem in hoedanigheid van eerſten heelmeeſter; aan zijnen perſoon; BOYER nam de bedieningen dier betrekking waar tot in 1814; in 1806 en in 1807 maakte hij de veldtogten mede van *Pruissen* en *Polen*, ontving in het leger het kruis van eer en werd tot baron verheven. In 1815 was hij lid der commissie, belast om verslag te doen, over den staat van het onderwijs in de genees- en heelkundige scholen. BOYER overleed te *Parijs* den 25 November 1833. Men heeft van hem: 1.º *Mémoire* (*Verhandeling*), in 1791 aan de koninklijke akademie van heelkunde ingezonden, ter beantwoording der prijsvraag: *Eene bepaling van den besten vorm der naalden, bestemd tot de vereeniging der wonden en het verband der bloedvaten, en de wijze om er zich van te bedienen, in geval derzelve gebruik onvermijdelijk is*, opgenomen in het 3.º deel der *Mémoires* der geneeskundige maatschappij van nijver; — 2.º *Traité etc.* (*Volledige Verhandeling van ont-*

leedkunde, of Beschrijving van al de deelen des menschelijken ligchaams), 1797—1799, 4 dl.ⁿ, in 8.º, 4.º uitg. 1815—1816. Dit is een nauwkeurig werk, men zou er echter meer physiologie, de synonymie der werktuigen (organen), en minder bijzonderheden in de soms al te beuzelachtige beschrijvingen in wenschen; — 3.º *Leçons etc.* (*Lessen over de ziekten der beenderen*), volgens RICHERAND ontworpen, *Parijs*, 1803, 2 dl.ⁿ, in 8.º; — 4.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de heelkundige ziekten en over de kunstbewerkingen — operatiën — die aan dezelve passen*), *Parijs*, 1814, 2.º uit. 1818—1826, 11 dl.ⁿ, in 8.º Dit is eene uitmuntende verhandeling. BOYER heeft met ROUX en CORVISART (1800—1817) voortgezet het oude *Journal de médecine, chirurgie et pharmacie*; ook heeft hij medegewerkt aan het *Dictionnaire etc.* (*Woordenboek der geneeskundige wetenschappen*). Verscheiden door BOYER uitgevondene werktuigelijke toestellen worden algemeen gebruikt.

BOYER (PETRUS DIONYSIUS), in 1766, te *Sévérac-l'Église*, in het diocees van *Rodez*, geboren, volbragt zijne kerkelijke studiën te *Parijs*, alwaar hij den 18 December 1790 tot priester gewijd werd. Hij bereidde zich voor om zich in de *Sorbonne* tot licentiaat te doen bevoor- deren; maar hij werd er door de gebeurtenissen in teruggehouden, en nam weldra de wijk naar het gebergte van *Rouergue*,

alwaar hij zich, terwijl hij zich tevens met het heil der zielen bezig hield, door de studie voorbereidde, om de zending te vervullen, waartoe de Voorzienigheid hem bestemde. In 1800, kwam hij te *Parijs* terug, en hield zich, gezamenlijk met eenige leden der oude congregatie van *St. Sulpice*, waartoe hij behoorde, bezig met er het kerkelijk onderwijs te herstellen. Twee jaren later deed hij in het licht verschijnen *le Duel etc.* (*Het tweegevecht beoordeeld voor de regtbank der rede en der eer*); een werk, dat vele sensatie verwekte, zelfs in eenen oogenblik dat alle geesten in de staatkunde verdiept waren, en dat later eene tweede uitgave heeft gehad. Gedurende de conferentiën, die in 1803 in *St. Sulpice* plaats hadden, sprak hij vijf redevoeringen uit, die hem als christelijk redenaar zeer gunstig deden onderscheiden. Later verving hij den heer *FRAYSSINOUS* op den leerstoel der dogmatische godgeleerdheid in het seminarie. Zijn onderwijs vond veel bijval en de hoogleeraar scheen zich vooral te overtreffen, toen hij de *Traité etc.* (*Verhandeling over de godsdienst*) verklaarde. Nadat het gesticht van *St. Sulpice* in 1811 gesloten was, ging hij te *Montpellier* en te *Lyon* statiën prediken, en hervatte eerst in 1814 zijnen godgeleerden leerang. Eenigen tijd daarna gaf hij in het licht *Examen etc.* (*Onderzoek van de wetgevende magt der Kerk op het huwelijk*), waarin hij de valsche leerstellingen van

TABARAUD en *AGIER* wederlegde. Men kent de moeilijkheden die zich tegen de uitvoering van het concordaat van 1817 verzetteden. *BOYER* stelde de dwaalbegrippen ten toon, waarin de onkunde en de vooringenomenheid dit onderwerp gewikkeld hadden, en gaf in het licht: *Nouveaux etc.* (*Nieuwe ophelderingen betrekkelijk eenige bedenkingen, die men tegen het concordaat maakt, gevolgd door aamerkingen op een geschrift van den heer FIÉVÉE*). In 1819, deed hij, onder den naam van den abbé *BARRANDE DE BRIGES*, een stukje in het licht verschijnen, getiteld: *De la liberté etc.* (*Over de vrijheid der eerediensten volgens de charte, met eenige aanmerkingen op de leer van den heer DE PRADT en over de weldaden des christendoms*). Hij wikkelde zich omtrent denzelfden tijd, in den *Ami de la religion*, in een twist-schrijven met *TABARAUD*, die den strijd ontweek. Nadat de herderlijke afzonderingen hersteld waren, gevoelde hij eene bijzondere roeping, om in die heilige oefeningen het woord te voeren, en weldra werd hij in bijna alle diocesen van *Frankrijk* verlangd. Het was op verzoek van den heer *DE FRAYSSINOUS* dat hij schreef het *Antidote etc.* (*Tegengift tegen de vrijheden van den abbé DE LA MENNAIS betrekkelijk de grondregels der Galliënsche kerk, en degene die dezelve verdedigden*), *Parijs*, 1826, in 8.vo Na de omwenteling van 1830, begaf hij zich naar *Rouergue*; doch kort daarna

hervatte hij zijne apostolische reizen, welke hij enkel afbrak, om in 1841 eene reis naar Rome te doen, van waar hij zich naar O. L. V. van *Lorette* begaf. Deze reis scheen eene nieuwe kracht aan zijne gezondheid te hebben gegeven; hij ondernam nieuwe werken ter verdediging der godsdienst, toen hij, onder het opdragen der H. Mis, door eene koude bevangen werd, die hem eene gevaarlijke ziekte aanbragt; waaraan hij den 24 April 1842 overleed. Behalve de reeds aangevoerde werken, heeft hij nog nagelaten: 1.° *Examen etc.* (*Onderzoek der leer van den heer DE LA MENNAIS, onder de drievoudige betrekking der wijsbegeerte, der godgeleerheid en der staatkunde beschouwd*), Parijs, 1834, in 8.°; — 2.° *Défense etc.* (*Verdediging der in de Catholijke scholen gevolgde manier van onderwijs*), ib. 1835, in 8.°; — 3.° *Défense etc.* (*Verdediging der maatschappelijke orde tegen het hedendaagsche carbonarisme*), ib. 1835—1837, 2 dl.ⁿ in 8.°; — 4.° *Défense etc.* (*Verdediging der kerk van Frankrijk tegen de aanvallen der verhandeling over het leenen op interest*), door den abbé PAGÈS van Lyon, 1839, in 8.°; — 5.° *Défense etc.* (*Verdediging der Catholijke Kerk tegen de constitutioneële ketterij, welke de godsdienst aan de wereldlijke overheid onderwerpt enz.*), ib. 1840, in 8.°; — 6.° *Coup d'œil etc.* (*Blik op het geschrift van de heeren ALLIGNOL, getiteld: Over den tegenwoordigen staat der geestelijkheid in Frankrijk*), in

8.° In dit geschrift, waarvan de stijl eenigzins hevig is, tracht de schrijver aantetoonen, dat het stelsel der beide broeders tot het presbyterianismus geleidt, en strekt om de goede orde in de diocesen omver te werpen. Het belangrijkste werk van den abbé BOYER is zijn *Discours etc.* (*Verhandeling voor de geestelijke afzonderingen*), 2 dl.ⁿ in 8.°; na zijnen dood in het licht gegeven. Men vindt in dezelve eene rijke godgeleerdheid, verhevene denkbeelden, opgeluisterd door schoone redeneerkundige bewegingen, eene voordragt, gevoed door de zelfstandigheid der gewijde boeken, doch waarin de critiek achteloos- en onnaauwkeurigheden aanwijzen.

BOYM (MICHAEL), een Poolse Jesuit, werd in 1643, als missionaris naar Indië en Sina gezonden, en kwam in 1652, te Lissabon terug. In 1656, vertrok hij andermaal naar Sina, alwaar hij in 1659 overleed. Hij heeft nagelaten: *Flora Sinesis*, Weenen, 1656, in fol. mede in het Fransch vertaald; eene Latijnsche *Vertaling* der 4 boeken van *Wang-Choho*, bevattende 289 artikels over de geneesmiddelen, de kenteekens der ziekten enz., *Frankfort*, 1682, in 4.to, in het licht gegeven, onder den titel van *Specimen medicinae Sinicae*, met den naam van ANDREAS CLEYER van Cassel, eersten geneeskundige der Oostindische maatschappij, die er eenige andere uit het Sineesch vertaalde stuk-

ken bijvoegde. Eene plantensoort *Boymia*, tot de natuurlijke familie der ruitgewassen behoorende, is naar hem genoemd.

BRACCI (JOZEF), te *Fano*, in 1756, uit eene aanzienlijke familie geboren, kwam in zijne jeugd naar *Frankrijk*, en begaf zich onder het koninklijk-Italiaansch regiment, waarin hij in korten tijd officier werd. Gedurende de Fransche omwenteling, begaf hij zich naar de *Vendée*, daarna naar *Spanje*, alwaar hij scheep ging, om zich bij het leger van den prins van CONDÉ in *Duitschland* te voegen. Na met roem twee veldtogten te hebben medegemaakt, maakte hij gebruik van den tijd der onderhandelingen, om zijn vaderland wedertezien; doch daar de weldra weder uitgeborsten oorlog, de terugkeering naar *Duitschland* moeilijk maakte, bood hij zijne diensten aan zijnen natuurlijken soeverein, PIUS VI, aan, die hem tot kapitein der grenadiers benoemde; voor het gevecht van *Faenza*, majoor geworden zijnde, zoo was hij, daar hij den vijand kende, waarmede de Pauselijke troepen te doen hadden, van gevoelen, om zich naar *Ancona* te begeven; maar deze raad werd niet opgevolgd. Na den vrede van *Tolentino* en gedurende de republikeinsche anarchie, veroordeelde hij zich tot eene diepe afzondering; PIUS VII riep hem in de dienst terug, en benoemde hem tot bevelhebber der Marken. Tijdens den tweeden inval der Fran-

schen, was hij kolonel; om hem te verleiden, stelde men hem den rang van generaal voor. Gevankelijk naar *Bologna* vervoerd, stelde men nieuwe pogingen in het werk, om hem te bewegen dienst te nemen onder de Fransche troepen. Zijne standvastigheid ging zoo ver, dat hij zelfs de bezoldiging weigerde, welke men den gevangenen volgens hunnen rang uitreikte. In 1814, was hij een der eersten, die tot PIUS VII toesnelden, welke hem met de organisatie der troepen belastte. Eerst tot brigade-generaal, en daarna tot luitenant-generaal benoemd, werd hij met het kruis van *Malta* versierd, en ontving van LODEWIJK XVIII het lint van commandeur van den H. LODEWIJK. Onder LEO XII bekleedde BRACCI den post van wapen-president, en hij onttrok zich aan de dienst, in 1828, met den titel van kapitein-generaal. Hij is te *Rome* den 30 Augustus 1837 overleden.

* BRAMER (JOANNES), den 22 December 1768, te *Vriezenveen* bij *Almelo* geboren. Met roem volbragt hij zijne humaniora, bij de paters Str. Obs. te *Rheine*, hoorde vervolgens te *Munster* de filozofie, kerkelijke geschiedenis enz., en voltooide zijne theologische studiën te *Roermonde*. Na als priester verschillende standplaatsen te hebben gehad, werd hij den 7 Junij 1805, pastoor te *Borne*, in het kerkelijk distrikt *Twenthe*; tot in 1827, droeg hij in deze gemeente, van ruim 900 Com-

municanten, de hitte van den dag geheel alleen, en wist daarbij nog die uitgebreide kennis op te doen, welke hem in staat stelde, om verschillende aanvallen op de godsdienst af te weren, en in een kort tijdsbestek menigvuldige werken te schrijven. De H. Schrift, de kerkvaders, kerkelijke geschiedenis, de dogmatiek en de moraal-theologie maakten het voorwerp uit, waarop zijn helder verstand en vast geheugen zich gestadig oefenden. Hij bezat zulke uitmuntende geestvermogens, dat hij zonder moeite, bij zaken, die de grootste inspanning vorderden, kon af en aangaan; daarbij was hem een zekere regtszin en een geest van onderscheiding, waardoor hij de ingewikkeldste gevallen wist te ontvouwen, bijzonder eigen: men zal zich niet verwonderen, dat jong en oud hem derhalve in zaken van belang, om raad en inlichting vraagde. Zijn sterk ligchaamsgestel stelde hem daarenboven in staat om in het vak van studie veel van zich te vorderen, en tot in zijne laatste jaren trok hij nut van dit voorrecht: dikwijls zag men hem, als de dag in de afmattendste beroepsbezigheden verlopen was, toch den avond en een groot gedeelte van den nacht in zijne boekenkamer doorbrengen. Nieuwigheden waren bij hem veelal verdachte waren. Als bewijs zou men kunnen aanvoeren, de beoordeeling van eenige beginsels in het tijdschrift den *Avenir* geopperd, en welke in geheel *Eu-*

ropa zoo veel opspraak baarden. Alvorens *Rome* nog gesproken had, was de uitkomst daarvan bij hem geenszins twijfelachtig, en wat opmerking verdient: dezelfde gronden en dezelfde tekst van een' der kerkvaders, welke men later in den Herderlijken brief van Z. H. GREGORIUS XVI aangevoerd zag, werden reeds lang te voren, door hem als tegenbewijs opgegeven; verscheiden zijner ambtsbroeders hebben dit meermalen bevestigd. Zoo groot en edel als zijn leven was, zoo voorbereid, zielroerend en troostvol was zijn afsterven, hetwelk den 27 April 1833 voorviel; toen een zijner vrienden hem daags te voren, in een openhartig gesprek, met de voorstelling van zijn verdienstelijk leven bemoedigde, antwoordde hij: *Wij zijn onnutte knechten: en wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt? God geeft het willen en het volbrengen. Al onze hoop en vertrouwen berust op de barmhartigheid des Heeren, en de oneindige verdiensten van onzen Verlosser JESUS CHRISTUS.* Het woord Gods, waarover hij geheel zijn leven had nagedacht, bleef het voorwerp zijner gedachten en woorden. Eenige uren voor zijnen dood rees zijne benaauwdheid hoog, hij zuchtte tot God om verlichting: *Vader is het mogelijk — zoo neem dezen kelk van mij, doch niet mijn, maar uw wil geschiede;* hij kreeg verkwikking en rust, hij scheen in te sluimeren, doch het was de sluimer naar de zalige eeuwigheid. — Zijne na-

latenschap was omtrent zoo als die van FÉNELON, zonder schuld en zonder geld; de armen zijner gemeente kenden er de reden van. De met zijnen naam gedrukte schriften zijn: 1.º *Het kerkbestuur, door den Eerwaarden heer J. J. SCHOLTEN, president van het Provinciaal kerkbestuur van Noord-Brabant, en predikant te Breda, voorgesteld in zijn werkje tegen de voortreffelijkheid van de leer der R. C. Kerk, geschetst door J. G. LESAGE TEN BROEK, beoordeeld en wederlegd enz., Deventer, 1817, in 8.vo; — 2.º *De R. C. Kerk verdedigd tegen de beschuldigingen, welke de Ew. heer J. J. SCHOLTEN, president enz. tegen haar heeft voorgesteld, zoowel in het werkje tegen J. G. LESAGE TEN BROEK, als in zijne Narede, Deventer, 1818, in 8.vo; — 3.º MARTINUS LUTHER, ten onregte als hervormer op het derde Eeuwfeest voorgedragen, enz., Amsterdam, 1819, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 4.º *De handhaving der waarheid van den Ew. heer J. J. SCHOLTEN, predikant te Haarlem, beoordeeld en wederlegd enz., Amsterdam, 1820—21, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 5.º *Over het Jansenismus, ter beantwoording der zoogenaamde minzame brieven van eenen schrijver, schuilende onder den naam van P. VINDEK, enz.'s Gravenhage, 1823, 2dl.ⁿ, in 8.vo; — 6.º *De voorspelling van JESUS aan PETRUS (MATT. XVI, 18—19), overwogen in eene Leerrede met eenige bijgevoegde aanmerkingen, door P. KOUMANS BROUWER, predikant*****

te Joure; op nieuw overwogen en getoetst enz., Deventer, in 8.vo enz.

* BRANDT (HENDRIK FRANCISCUS), den 13 Januarij 1789, te *La Chaux de Fonds*, in *Zwitserland* (kant. *Neuchâtel*) geboren, alwaar zijn vader het aldaar uitgebreide beroep van uurwerkmaker uitoefende. De zoon zou den vader in diens oudere jaren ondersteunen, en werd te dien einde naar eene werkplaats gezonden, om het graveren op zakuurwerken te leeren. Hij bragt aldaar eenen zevenjarigen leertijd door, en onderscheidde zich in denzelfden zoo zeer, dat zijn vader besloot hem geheel en al aan de graveerkunst toewijden. *Parijs* was destijds de voornaamste plaats voor dezen kunsttak, en BRANDT haakte des te meer naar eene reis derwaarts, daar een zijner landgenooten, *Droz*, in de Fransche hoofdstad, als een met roem bekende graveur leefde. In 1806, nam BRANDT zijnen intrek bij *Droz*, en werkte daarenboven ook bij *Bridan*, om zich in het modelleren te oefenen. Bij een' dezer mannen leerde hem de schilder *David* kennen, en trok zich zijner verder aan. De eerste prijsvraag waarnaar hij mededong, was: » *HERKULES*, den koning van *Rome* op zijne armen houdende, en *Rome* als wolvin aan zijne voeten." De kunstregters hielden geene der ingezondene stukken den eersten prijs waardig, den tweeden bekwam *Michaud*, en BRANDT kon met ledige handen henen

gaan. Gelukkiger was hij bij den tweeden wedstrijd, waarvan het onderwerp was: » THESEUS, die de wapens zijns vaders ontdekt." Ditmaal droeg de toenmaals 24jarige BRANDT, den eersten prijs weg. Zijn tweede werk, eene allegorie: » De Fransche adelaar aan de Dnieper," vervaardigde hij op last van den bekenden oudheidkundige DENON. In 1814 verliet hij *Parijs*, dat aan zijne werkzaamheid geene genoegzame speelruimte meer scheen te beloven, en begaf zich, na een kort verblijf in zijn vaderland, naar *Rome*. Paus Pius VII. werd op hem opmerkzaam, en droeg hem de vervaardiging op van eenen gedenkpenning: » De teruggave der Romeinsche provinciën aan den Pauselijken stoel," die tot 3000 exemplaren geslagen werd. Tot de overige werken gedurende zijn driejarig verblijf in de eeuwige stad behoorden het afbeeldsel van den historie-schilder LETHIERRE, eene medaille op LODEWIJK XVIII, als beschermer der Fransche akademie te *Rome*, en van 1816 af, leefde BRANDT meestal te *Napels*, alwaar hij zich bezig hield met de vervaardiging van eenen gedenkpenning op den herbouw van den afgebranden *S. Carlo-Schouwburg*. In het volgende jaar deed hem de Pruisische minister van financiën, graaf VON BÜLOW, het voorstel, om als eerste medailleur der koninklijke munt naar *Berlijn* te komen, en BRANDT leende het oor aan dit eervolle beroep, hetwelk hem in zijn nieuw va-

derland bragt, daar *Neuchâtel*, zoo als bekend is, weder onder *Pruissen* was gekomen. Met uitzondering van eenige langere of kortere reizen naar *Zwitserland*, *Italië* en het Noorden, bragt hij den overigen tijd zijns levens in *Berlijn* door. De naamlijst zijner werken bevat tot 1837, 56 gedenkpenningen, welker voortreffelijke uitvoering zijnen naam in geheel *Europa* bekend maakte. Behalve verschillende vorsten, onderscheidten hem de akademiën van *Berlijn*, *Koppenhagen*, *S. Luca* in *Rome*, *Napels* door hem als medelid optenemen. Even zoo gelukkig was hij in zijn huiselijk leven, aan hetwelke hij den 9 Mei 1845, door den dood ontrukkt werd.

BRANECKI of BRANICKI (FRANCISCUS XAVERIUS), groot-veldheer der Poolse kroon, in 1735 geboren, en beroemd door de rol, welke hij in de omwenteling van zijn land heeft gespeeld, beweerde afestammen van den grooten veldheer JOANNES CLEMENS BRANICKI (zie BRANICKI-Wbk.), wiens geslacht echter met dezen beroemden persoon was uitgestorven. BRANECKI ging gewoonlijk door voor den zoon van eenen *Mirza* of edelen *Tartaar*, eertijds in *Polen* gevangen genomen. Zijne verschijning op het staatkundige tooneel van zijn vaderland verbindt zich aan de verheffing van STANISLAUS AUGUSTUS PONIATOWSKI, eene verheffing, welke hij door alle mogelijke middelen ondersteunde, maar voornamelijk door de

tusschenkomst van prins REP-
NIN, gezant en bevelhebber der
Russische legers in *Polen*. De
eierzuchtige hoop, welke zijne
gehechtheid aan de zaak van
den gunsteling der keizerin CA-
THARINA geprikkeld had, werd
niet bedrogen; de post van
groot-veldheer was de onmiddel-
lijke belooning, en kort daarna,
bood zich de gelegenheid aan,
om op het slagveld zijne militaire
talenten aan den dag te leggen.
Nadat de confederatie van *Bar*
in 1771, de vervallenverklaring
van STANISLAUS AUGUSTUS had
uitgesproken, zond deze dadelijk
BRANECKI naar zijne weldoen-
ster, ten einde haren bijstand
interooopen. Hij verkreeg van
haar troepen, met welke hij, op
nieuw tegen diegene zijner land-
genooten optrok, welke zich
niet aan het juk van PONIA-
TOWSKI wilden onderwerpen.
Verscheiden voordeelen, door de
bondgenooten behaald, hadden
de zaak van laatstgenoemde groot-
telijks in de waagschaal gesteld,
toen *Pruissen* en *Oostenrijk* zich
met *Rusland* vereenigden, om
hunne pogingen te verijdelen,
en de eerste verdeeling van
Polen had plaats in 1773. BRA-
NECKI verkreeg tot loon zijner
diensten de uitgestrekte landgoe-
deren van *Lubom*, en den titel
van prins, waarmede hij echter
vreesde openlijk te prijken. Door
huwelijksverbindtenis de neef
van den bekenden POTEKIN, den
meest vermogenden gunsteling
van CATHARINA, zijnde, en daar-
enboven door *Rusland* onder-
steund, dat er zijn belang bij vond,
om in *Polen* inwendige beroerten

aantestoken, vierde hij den vrijen
teugel aan zijne heerschzucht,
legde er zich op toe om de voor-
regten zijner betrekking te ver-
meerderen, en dreef zelfs zijne
aanmatigheden zoo ver, dat hij
aan hem alleen den eed door
het leger wilde doen afleggen.
Intusschen verschaften de ge-
beurtenissen van 1788 aan de
Polen den tijd en de noodige
rust, om hun bestuur op meer
populaire grondslagen te vesti-
gen. Maar CATHARINA had niet
van hare ontwerpen afgezien;
door haar bezoldigd, stelden
zich BRANECKI, FELIX POTOCKI
en SEVERINUS BZEWUSKI aan
het hoofd der partij, bestemd om
dezelve te ondersteunen. Hunne
pogingen werden met den besten
uitslag bekroond, en POTEKIN,
die PONIATOWSKI wenschte opte-
volgen, zag het toppunt zijner
wenschen bereikt. Door den
nieuwen koning tot minister
van oorlog benoemd, moest
BRANECKI, ten doel aan de wraak-
zucht zijner medeburgers, zich
eenigen tijd daarna, naar *Rus-
land* verwijderen. Nadat CA-
THARINA den oorlog met *Turkijë*
geëindigd had, besloot zij hare
oude ontwerpen ten opzichte van
Polen ten uitvoer te brengen.
Een geheim bondgenootschap,
te *Targowitza* door slechts vijf-
tien *Polen* gesloten, doch tot
hetwelke weldra tachtig duizend
Moskoviten toetraden, diende
dezelve krachtdadiglijk. Het was
te vergeefs dat de pogingen en
de trouw van prins JOZEF PO-
NIATOWSKI en van THADEUS KO-
CIUSKO, eenen oogenblik het lot
des oorlogs deden wankelen;

STANISLAUS AUGUSTUS verklaarde zijne toetreding tot de confederatie. Het op last des konings ontbonden leger kon geenen tegenstand bieden, en de Russen bezetteden het land zonder slag of sloot. Intusschen was CATHARINA er in geslaagd hare ware bedoelingen voor de bondgenooten verborgen te houden, terwijl zij op eene behendige wijze, de heerschzuchtige inzigten vleide, welke elk hunner hadden doen handelen. De nederlaag door het Pruissische leger te *Valmy* ondergaan, verschafte haar de gelegenheid, dezelve te ontsluiteren. Omtrent dezen tijd werd *Polen* aan eene tweede verdeling onderworpen, en van toen af verdween BRANECKI van het staatkundige tooneel. Tijdens de omwenteling van 1794, deed de op last van KOSCIUSKO ingevoerde crimineele regtbank, na hem voor eerloos te hebben verklaard, hem te *Warschau* in beeldtenis ophangen, en beval de verbeurdverklaring zijner goederen. Doch de laatste bepaling van het besluit kon niet ten uitvoer worden gebragt, daar de eind-verdeeling van *Polen* kort daarna plaats had. BRANECKI nam alstoen den titel aan van generaal-en-chef bij het Russische leger, en overleed op het einde van 1817, in eene bijna volslagene vergetelheid.

BRASSONI of liever BRESSONI (FRANCISCUS JOZEF), een Jesuit, in 1612 te *Rome* geboren, was een der beroemdste missionarissen van *Canada*, alwaar hij met ijver en het beste gevolg

aan de bekeering der Huronen arbeidde; doch door de Irokeezen, die met laatstgenoemden in oorlog waren, gevangen genomen, deden deze barbaren hem de wreedste folteringen verduren: zij sneden hem verscheiden vingers af, bedekten hem met wonden, en verkochten hem in dien staat aan Hollanders van *Nieuw-Amsterdam*, die hem uit medelijden kochten, hem verpleegden, en in 1644 naar *la Rochelle* terugvoerden. Pater BRASSONI gaf hun aldaar erkentelijk zijnen losprijs terug, en steeds vol ijver voor het heil der zielen, keerde hij, zoodra zijne krachten zulks slechts eenigzins gedoogden, naar de Huronen terug, die hem als eenen vader ontvingen. Hij bragt nu verscheiden jaren met hen door, en kwam eerst in *Italië* terug, toen zijne zwakke gezondheid, hem niet meer vergunde, zich aan zulk eenen moeijelijken arbeid toetewijden. Hij oefende alstoen het predikambt met des te meer gezag uit, daar hij aan zijne verminkte handen, de eervolle kenmerken van zijn apostolaat droeg. Hij overleed te *Florence* in 1672, en heeft nagelaten: *Breve relazione d'alcune missioni de Padri della compagnia di GIESU nella Francia Nuova*, 1653, in 4.to Dit zeer wel geschreven verhaal bevat bijna niets anders dan hetgene tot de missie der Huronen betrekking heeft.

BRÉA (JEAN BAPTISTE FIDÈLE), in 1790 te *Mentone*, in het prins-

dom *Monaco*, geboren, kwam in 1806, in de militaire school, en maakte bij het 22.e reg.^t der ligt-gewapenden, den veldtogt van *Napels* mede, na afloop van welken, hij in 1812, den rang van escadron-chef bij den staf bekwam. In den slag van *Leipzig* door twee gewerschoten gekwetst, en krijgsgevangen gemaakt, onderscheidde hij zich in 1815 bij *Quatre-Bras*, en in 1816 bij de inneming der Zweedsche redoute van *Holfausen*. In hetzelfde jaar bevond hij zich nog, in hoedanigheid van adjudant van den generaal *PATORNEAUX*, zijn' zwager, te *Toulouse*, en droeg veel bij tot het onderdrukken van een oproer dat in de stad, door het gebrek aan levensmiddelen, ontstaan was. In 1831 luitenant-colonel, in 1836 colonel van den staf, en in 1845 veldmaarschalk geworden zijnde, voerde hij het bevel in het dep.^t der *Neder-Loire*, toen de Februarij-omwenteling uitbarstte; maar ten gevolge van den maatregel, die de veld-maarschalken in al de hoofdplaatsen der militaire afdeelingen ophief, ontnam men hem zijn bevelhebberschap, en kwam hij te *Parijs* dienst zoeken. Toen in de dagen van Junij 1848 de generaal *DAMESME*, op het *Pantheon*-plein doodelijk gekwetst was, ontving *BREA* bevel hem te vervangen, en de opstandelingen bij de barrière van *Fontainebleau* te bestrijden. De herinnering aan zijn welslagen te *Toulouse*, deed hem wellicht de hoop koesteren, dat het

I. DEEL.

hem zou gelukken, den opstand tot bedaren te brengen. Zijn vertrouwen en zijne opregtheid waren de oorzaak van zijnen ondergang. Als parlementair begaf hij zich in de barrikaden, en zoodra hij buiten staat was, om bijgesprongen te worden, hield men hem in een wachthuis gevangen, alwaar hij met den kapitein *MANGIN*, zijnen adjudant, den 25 Junij 1848 [alzo op denzelfden dag, waarop de aartsbisschop *AFFRE* — zie dat Art. — door het lood getroffen werd, dat twee dagen later een einde aan zijn leven maakte], gefusileerd en doodgeslagen werd. De stad *Nantes* liet voor hem eene prachtige lijkstaatsie vieren, en een gedenkteeken te zijner eer oprigten, en te *Parijs* werd op de plaats, waar hij sneefde, eene kapel gebouwd.

* *BREE* (*IGNATIUS VAN*), den 22 Februarij 1773, te *Antwerpen* geboren, en den 15 Dec. 1839 aldaar overleden, als directeur der schilder-akademie, in welke betrekking hij buitengemeen werkzaam is geweest. Hij behoort, wel is waar, niet tot de nieuwste Belgische schilders, maar zijne voortbrengselen strekken zich toch tot den nieuwsten tijd uit, en zijn daarom van groot belang, wijl zij een' overgang uitmaken uit den hoogdravenden, overladen tijd der 18.^e eeuw, tot de kunst onzer dagen. Het was noodig, dat mannen als *VAN BREE* herscheppend optraden, en eene strenge beoefening der oudheid

T

en natuur, als onvermijdelijk predikten; de dorheid, welke daardoor in de eigene beelden van VAN BREE ontstond, is gelukkiglijk in de voortbrengselen van het jongste geslacht geheel verdwenen. Tot zijne voornaamste voortbrengselen behoort het groote beeld, hetwelk in eene der bovenzalen der *Halle*, te *Leuven* is opgehangen. Hetzelve draagt het jaarmerk 1824, en heeft, zoowel in de keuze des onderwerps, als in de behandeling, vele overeenkomst met de voortbrengselen der nieuwere Italiaansche meesters. Zijn beste werk is zeker de groote schilderij in de akademie van *Antwerpen*, welke *den dood van Petrus Paulus Rubens* voorstelt, hetwelk als zeer zelfstandig wordt geroemd. Het raadhuis te *Leyden* prijkt met zijn kolossaal tafereel der *Zelfopoffering van den burgermeester van der Werff*; voorts vindt men nog vele zijner voortbrengselen in onderscheiden Nederlandsche kunstverzamelingen. Een aantal der beste Belgische schilders, zoo als *WAPPERS*, *DE KEIJZER*, *DE BRAEKELEER* enz. hebben aan VAN BREE hunne eerste opleiding te danken.

* *BREMI* (JOHANN HEINRICH); een verdienstelijke letterkundige en hoogleeraar aan het *Carolinum* te *Zürich*, alwaar hij den 4 December 1772 geboren werd; onderwezen en gevormd door den beroemden letterkundige *J. HOTTINGER* betrok hij in 1794, de universiteit van *Halle*, om onder den vermaarden *F. A. WOLF*

zijne studiën voortzetten. Als eersteling van zijnen arbeid verscheen bij zijne terugkomst in het vaderland, het Ciceroni-aansch fragment *de Fato*, 1795, een jaar later de voortreffelijke uitgave van *CORNEL. NEPOS*, 3.^e uitg. 1827, die in 1798 ook door *CICERO de Finibus* opgevolgd werd. Was de uitgave van *CORNEL. NEPOS*, een veel gebruikt schoolboek, zoo ontbrak, helaas, aan de uitgave van *SUETONIUS*, 1800, dezelfde naauwkeurig- en bondigheid, waarvan de toenmalige staatkundige onlusten een groot gedeelte der schuld droegen, waarom dan ook de 2.^e, in 1820 verschenen uitgave, met betrekking tot de spraak-kunst en woordgronding verreweg de voorkeur verwierf. Van het beoefenen der Latijnsche classieke schrijvers ging *BREMI* tot dat der Grieksche letterkunde over, en maakte vooral zijne aanmerkingen op *PLATO*, de Grieksche treurspeldichters en redenaars. De redenaar *AESCHINES* verscheen in 1823, in eene school-uitgave, met Latijnsche aanmerkingen; voor de door *JACOBS* en *ROST* bezorgde *Bibliotheca Graeca* bewerkte hij de uitgezochte redenen van *LYSIAS*, *AESCHINES*, *DEMOSTHENES* en *ISOCRATES*, ondernam ook eenen nieuwen, vermeerderden druk der Wolfsche uitgave van *DEMOSTHENES in Leptinem*. Bij zijne betrekking als hoogleeraar aan het *Collegium humanitatis*, moest hij als catechetisch onderwijzer de kweekelingen tot de eerste toelating tot het avondmaal voorbereiden, waarvan hij

zich steeds met bijzondere hartelijkheid kweet. Niet minder treffend waren zijne apologetische en exegetische voordragten, welke hij in het *Collegium Carolinum*, als eere-professor *pro veritate religionis Christianæ* gewoon was te houden. Na reeds verscheiden jaren met hoofdpijnen te hebben geworsteld — een gevolg van aamborstigheid, duizeligheid en aangedane hoofdenuwen, welke nog aanmerkelijk toenamen, nadat er in 1829 eene beroerte bijkwam, welke hem de regterzijde verlamde en hem bijna geheel van de spraak beroofde — ontsliep hij den 10 Mei 1837, in het 4 uren van *Zürich* verwijderde *Bade von Baden* in *Argau*, na de terugkomst van een uitstapje, zoo zacht en onverwacht, dat zelfs zijne bedienden in de schemering waanden, dat hij sliep. Behalve de bovengenoemde uitgaven van Grieksche en Romeinsche classieke schrijvers, zijn nog van hem in het licht verschenen: 1.° *Einige Abhandlungen über das Lehenrecht*, 1798; — 2.° *Ueber die Schrift: PESTALOZZI'S Erziehungsunternehmung im Verhältnisse zur Zeitkultur*, 1.° afd.; — 3.° *Beleuchtung der Beschuldigungen des K. F. NIEDERER gegen den Verfasser*, 1812; — 4.° *Der Geist der Glaubensverbesserer*, eene redevoering, 1819; — 5.° *Denkrede auf J. J. HOTTINGER*, 1826; — 6.° *NELI, der Kannengieszer*, eene ware geschiedenis, 1822; — 7.° *Beiträge zu HÖPFNERS helvetischer Monatsschrift*, enz. enz.

* **BRENNER (FREDERIK)**, deken der domkerk te *Bamberg*, en een verdienstelijke theologische schrijver, werd den 10 Januarij 1784, te *Bamberg*, alwaar zijn vader hoedenmaker was, geboren. Hij volbragt zijne studiën met onderscheiding aan het gymnasium en lyceum zijner geboorteplaats, bekwam in den wijsgeerigen leergang, den eersten rang onder zijne medeleerlingen, werd alzoo dadelijk in het Ernestijnsche priesterhuis opgenomen, en in 1803 doctor der wijsbegeerte, waarbij hij de, door den vorst-bisschop **GEORGE KAREL VAN FECHENBACH** opgegevene prijsvraag: *JESUS als voorbeeld des zielzorgers, in zijne beroepsbezigheden*, 1807, gelukkig oploste. Tot zijne hoogere wetenschappelijke vorming bezocht hij de universiteit van *Landshut*, en bekwam na eene voorgedragene historisch-exegetische verhandeling: *Wat is een ware godsprofeet naar den zin der H. Schrift?* in 1808, de doctorale waardigheid in de godgeleerdheid. Na zijne terugkomst, werd hij kapellaan in de parochie van den **H. MARTINUS** in *Bamberg*, in 1814 subregent in het seminarie, en gaf sedert 1811 met **BATZ** een theologisch tijdschrift in het licht, hetwelk toenmaals eene zeer achtbare plaats, in de theologische letterkunde innam. Na den dood van den bekenden canonist **FREY**, bekwam **BRENNER** den leerstoel des kerkelijken regts aan het lyceum, welchen hij later met dien der dogmatiek

verwisselde, en in hetzelfde jaar 1820, als regent van het priesterhuis optrad. Met behoud van zijn professoraat, trad hij in 1821 als dom-kapittelheer, in het nieuw opgerigte metropolitaan-kapittel, werd in 1844, tot dom-deken verheven, en, wegens zijne nuttige en onvermoeide werkzaamheid als hoogleeraar der dogmatiek, in 1847 met de burgerlijke orde van verdiensten der Beijersche kroon vereerd. Hij stierf aan eene longontsteking, den 20 Augustus 1848. — Zijne schriften zijn: 1.° *Versuch einer historisch-politischen Darstellung der Offenbarung als Einleitung in die Theologie*, Bamberg, 1810; — 2.° *Freie Darstellung der Theologie, in der Idee des Himmelreiches*, 3 dl.ⁿ, 1815—17; dit dogmatische handboek werd tot eene tweede uitgave omgewerkt, onder den titel van *Generelle und Spezielle Dogmatiek*, 3 dl.ⁿ, Frankfort, 1826—29; — 3.° *System der katholischen Theologie*; — 4.° *Fundamentirung der katolischen spekulativen Theologie*, Regensburg, 1837, 2 dl.ⁿ; — 5.° *Construktion der katolischen spekulativen Theologie*, in 4 afd.ⁿ, Regensburg, 1838, en — 6.° *Nachträge zur kathol. Dogmatik*, ib. 1847; — 7.° *Erhebung des Geistes zu Gott an den besonderen Festtagen des Jahres*, Bamberg, 1810; — 8.° *Geschichtliche Darstellung der Sakramente der Taufe, Firmung und Eucharistie*, 3 dl.ⁿ, Bamberg, 1818—1824; — 9.° *Kaiser Heinrich der Heilige und König Max Joseph, in Beziehung*

auf Bambergs kirchliche Verfassung, Bamberg, 1818; — 10.° *Beiträge zur Hebung des Seminars für Wissenschaft und geistliches Leben*, 1825; — 11.° *Das Gericht, oder Aufdeckung der Unwissenheit und Unredlichkeit lutherischer Doktoren der Theologie in Darlegung des katholischen Lehrbegriffes*, 1820; — 12.° *Lichtblicke von Protestanten oder neueste Bekenntnisse für die Wahrheit bei ihren Gegnern*, 1830; — 13.° *Ueber das Dogma, oder: wer wird selig?* Landshut, 1832; — 14.° *Nachtrag zu dieser Schrift, deren Beanstandung und Rechtfertigung betreff.*, 1833; — 15.° *Offener Brief an Professor Troll zu Aschaffenburg, als zweiter Nachtrag zu seiner Schrift: Ueber das Dogma*, 1833; — 16.° *Empfindungen des Domcapitels zu Bamberg bei dem Eintritte des Königs Ludwig I, in die Metropolitankirche*, eene ode, 1830; — 17.° *Einige Worte über die Herstellung des Domes (in Bamberg) bei seiner Wiederöffnung*, 1837. Bijzondere onderscheiding en vermelding verdienen ook zijne gepaste gelegheidsredden, bijv. Lijkrede op PAUS PIUS VII, LEO XII, PIUS VIII, op de hertogin AMALIA in Beijeren; die op de aartsbisschoppen STUBENBERG en von FRAUENBERG, op de koningin weduwe CAROLINA, 1841.

* BRENTANO (CLEMENS), een romantische dichter, in 1777, te Frankfort ^{a/m.} geboren, studeerde in Jena, trad in 1805 in den echt met de dichteres

SOPHIA MEREAU (geb. SCHUBART; haar eerste man, van wien zij gescheiden was, heette MEREAU), die hij echter reeds in het volgende jaar door den dood verloor, waarop hij zich in 1818, ten gevolge eener diep godsdienstige rigting van zijn gemoed, in de stilte van het klooster te *Dülmen*, distr. *Münster*, afzonderde. In 1822 begaf hij zich naar *Rome*, en van dien tijd af leefde hij afwisselend, in *Regensburg*, *München* en *Frankfort* ^{a/m}. Hij overleed te *Aschaffenburg*, in 1842. BRENTANO was, zoo als zijne schriften zulks bewijzen, eene diep poëtische natuur, een origineele maar ook sarcastische geest, Zijne romans en gedichten zijn vol bijzondere schoonheden, en loopen over van volheid van denkbeelden. Wij voeren van dezelve aan: 1.° *Satyren und poetische Spiele*, *Leipzig*, 1800, die BRENTANO onder den naam van MARIA schreef; — 2.° *Godwi oder das steinerne Bild der Mutter*, *Frankfort*, 1801; — 3.° *Die lustigen Musikanten*, ib., 1803; — 4.° *Ponce de Leon*, *Göttingen*, 1804; — 5.° *Vic-*

toria und ihre Geschwister, een blijspel, *Berlijn*, 1817; — 6.° *Die Gründung Prags*, *Pesth*, 1816. Met ACHIM VON ARNIM (zie ARNIM) gaf hij in het licht *des Knaben Wunderhorn*, 3 dl.ⁿ, *Heidelberg*, 1806—1808, en vernieuwde WICKRAM's *Goldfaden*, ib. 1809. Tot zijne beste werken rekt men *Golkel*, *Hinkel und Gakeleia*, *Frankfort*, 1838. Eene bevallige Legende is zijne *Marina*. Eene gezamenlijke uitgave zijner geschriften, werd door zijne zuster BETTINA ARNIM bezorgd.

BREREWOOD (EDUARD) (*).

BRESCHET (GILBERT), een beroemde ontleedkundige, in 1784 te *Clermont-Ferrand* geboren, volbragt zijne geneeskundige studiën te *Parijs*; alwaar hij achtereenvolgend, en langs den weg der mededinging, al zijne betrekkingen bekwam, van af dien van inwonend kweekeling in de hospitalen, tot dien van adjunct-ontleedkundige, van ontleder en van chef der anatomische werkzaamheden. In 1820, tot een der eerste leden der

T 3

(*) De bezorgers der nieuwste uitgave van DE FELLER's *Woordenboek in het oorspronkelijke maken op de naamlijst der werken van dezen schrijver de volgende aanteekening:*

» BREREWOOD werd in 1596 hoogleeraar in de sterrekunde bij het collegie van Gresham te Londen. Zijn smaak voor de eenzaamheid was zoo groot; dat niets in staat was hem daarvan terugtehouden, noch hem van zijne wiskundige overwegingen of nasporingen der oudheid af te trekken. Men schrijft aan zijne zedigheid de bestendige weigering toe van een enkel zijner werken te doen drukken. De uitgave derzelve heeft men te danken aan zijn' neef, ROBERT BREREWOOD, die zulks na zijnen dood bewerkstelligde.

Vertaler.

koninklijke akademie van geneeskunde benoemd, werd hij in 1832 tot voorzitter derzelve verkozen. Na twee ongelukkige candidaturen, verving hij in 1835, DUPUYTREN bij de akademie van wetenschappen. Eindelijk verkreeg hij, bij mededinging, in 1836, den leerstoel der ontleedkunde bij de faculteit. De *thesis* welke hem deed zegevieren, is het schoonste werk, dat de kunst tot dusver bezit betrekkelijk de samenstelling, de eigenschappen en de ziekten der watervaten. Deze bekwame arts overleed te *Parijs*, den 10 Mei 1845. Behalve vertalingen (in het Fr.) van het *Handboek der ontleedkunde* van MECKEL, van de *Verhandeling der ziekten der slagaders en aders* van HODGSON, en van de *Verhandeling over den aard en de behandeling van de zicht en het rheumatismus* van SEUDAMORE, heeft men hem een aantal werken te danken, van welke wij slechts willen aanvoeren: 1.º *Essai etc.* (*Proeve over de aderen van den ruggegraad enz.*), *Parijs*, 1819, in 8.vo; dit werk is niet voltooid; slechts zijn de 8 eerste boeken van hetzelfde in het licht verschenen; — 2.º *Repertoire etc.* (*Aanteekeningen over de anatomische en physiologische ziektekunde*), ib. 1826—29, 8 dl.ⁿ in 4.to met platen; — 3.º *Recherches, etc.* (*Ontleedkundige, physiologische en pathologische nasporingen over het aderenstelsel, en bijzonder over de aderkanalen der beenderen*), ib. 1827, en volg. jaren, in fol.; —

4.º *Mémoires etc.* (*Heelkundige verhandelingen over de verschillende soorten van slagaderbreuken*), ib. 1834, in 4.to; — 5.º *Le système etc.* (*Het lymphatische stelsel, in ontleedkundige, physiologische en pathologische betrekkingen beschouwd*), ib. 1836, in 8.vo, met platen; — 6.º *Recherches etc.* (*Ontleedkundige en physiologische nasporingen over het zintuig des gehoors, enz.*), ib. 1836, in 4.to, met 13 platen; — 7.º *Sur l'organe etc.* (*Over het zintuig des gehoors bij de vogelen*), ib. 1836, in 8.vo, met atlas; — 8.º *Sur l'organe etc.* (*Over het zintuig des gehoors der visschen*), ib. 1838, in 4.to, 17 platen. Daarenboven komen er een aantal *Verhandelingen* van hem voor in de *Dictionnaire des sciences médicales*, in de *Encyclopédie méthodique*, en in het *Recueil de l'académie des sciences*.

BRESSONI. — Zie BRASSONI.

BREZÉ (SCIPIO DE DREUX, markies DE), den 13 December 1793, in het stadje *Andelys* (Fr. *Eure-dep.^t*), alwaar zijne ouders eene schuilplaats hadden gezocht tegen de gevaren, waaraan hun naam hen blootstelde, geboren. Na zijne eerste opvoeding, werd hij naar het collegie van *la Flèche* gezonden, hetwelk hij, in den ouderdom van 18 jaren als officier bij een regiment ruitery verliet. Bij den val van het keizerlijk bewind, was hij in hoedanigheid van adjudant aan den maarschalk SOULT verbonden. Gedurende de 100

dagen, begaf hij zich naar LoDEWIJK XVIII te Gend, en, na de tweede restauratie, ging hij voort met in het eerste regiment kurassiers te dienen, waarbij hij het tot den rang van luitenant-kolonel bragt; maar in 1827, noodzaakte hem de staat zijner gezondheid de loopbaan der wapens te verlaten. Twee jaren later, zag hij zich, door den dood van zijnen vader tot het pairschap geroepen, en in het bezit gesteld van den post van groot ceremonie-meester, sedert LoDEWIJK XIV erfelijk in zijne familie. Behalve de kennis, welke hij door de huisselijke overleveringen, van de pligten en gebruiken van dien post had verkregen, was niemand beter dan hij, door sierlijkheid van manieren en zuiverheid van smaak geschikt, om er op eene edele wijze de bedieningen van waar te nemen. In 1830, onder het ministerie POLIGNAC, tot president van het kies-collegie van *Evreux* benoemd, toonde hij zich, hetgene wat hij altijd was, de opregte vriend der restauratie, en der constitutioneele vormen van zijn gouvernement. Ook was hij van smart en ongerustheid doordrongen, bij het verschijnen der Julij-ordonnantien, en zag met diepe bekommering de omwenteling aan, waarvan zij de oorzaak of het voorwendsel waren. Daar hij echter, in weerwil van zijn leedwezen, wegens datgene wat niet meer bestond, pair van *Frankrijk* was, meende hij op zijnen post

te moeten blijven, om de belangen zijns lands te verdedigen, en volgde hij hierin eene andere gedragslijn, dan verscheiden zijner oude ambtgenooten. Steeds nam hij zitting in de rangen der oppositie: » Maar, zegt de redenaar, die zijne lofreden in de kamer der pairs uitsprak, er was in zijne oppositie iets anders dan vijandschap tegen vervulde gebeurtenissen; er heerschte een staatkundig denkbeeld in, toegepast op alle bekende feiten en vraagstukken: de ware en opregte voorwaarden der monarchie en der vrijheid." Gedurende dertien jaren streed hij voor beide, met eene regtschapenheid en begaafdheid, welke men nooit betwist heeft. Hij heeft in de kamer der pairs meer dan twintig redevoeringen uitgesproken, en er is er geene onder dezelve, die niet de zuiverste vaderlandsliefde, de liefde voor de vrijheid en de wetten der constitutioneele monarchie, voor het geluk van *Frankrijk*, voor den bloei der goede zeden en der godsdienst ademt. Tot in 1843, bij alle vergaderingen der kamer tegenwoordig, nam hij deel aan al de onderwerpen van algemeen belang, welke er in behandeld werden. De binnen- en buitenlandsche staatkunde, de persoonlijke, burgerlijke en godsdienstige vrijheid, de hervorming van het kiesstelsel, de waardigheid van *Frankrijk* in zijne betrekkingen met de mogendheden, de staat van beleg, de revolutionaire geest, die, volgens hem, tot zelfs in de wetten en in de

maatregelen van het gouvernement doordrong, de omwenteling van *Spanje*, het bestuur van *Algerië*, de noodzakelijkheid voor het land, om vaste en natuurlijke staatkundige verdragen aan te gaan, waren gewoonlijk de onderwerpen, welke hij op de tribune behandelde. Toen de ministers, in 1831, de afschaffing der wet voorstelden, betrekkelijk den rouw van 21 Januarij, riep hij uit: » Is het wel op een tijdstip van beschaving, waarop vele edelmoedige geesten den wensch koesteren, dat de doodstraf uit onze wetboeken moge verdwijnen, dat gij u met diegene zoudt willen vereenigen, die schijnen te kennen te willen geven, dat het geene misdaad was den regtvaardigsten en besten der koningen ten dood te veroordeelen? » Toen hij in 1833 het ontwerp van wet verwierp, hetwelk aan de overwinnaars der *Bastille* eene jaarwedde toekende, zeide hij: » Hoe! gij zoudt eenen prijs toekennen, aan de daad, die den moord van eenen koning, door den moord der koninklijke waardigheid heeft voorbereid, en op de bouwvallen des troons, de dwingelandij der conventie verheven heeft. » Terwijl hij, in 1835, met nadruk en klem zijne stem tegen het ontwerp van wet betrekkelijk de drukpers verhief, en hetzelfde als een al te zwak middel aanduidde, om den voortgang der zedelijke wanorde te beteugelen, die alom het hoofd opstak, deed hij deze woorden hooren: » Gij wilt de zedelijke orde herstellen, en gij

gevoelt dat de godsdienst alleen in staat is dezelve in de geesten te vestigen: gij hebt gelijk, maar stelt u dan niet tevreden, met, voor het eerst sedert vijf jaren, aan den voet der altaren te zijn verschenen, want het volk zoude zeggen, dat gij den Allerhoogste enkel aanroept, als uwe belangen u zulks gebiedend. . . . Herstel het Christus-beeld in het heiligdom der gerechtigheid, rigt het kruis van *Saint-Germain l'Auxerrois* weder op, en geef aan de Godsdienst die hoofdkerk der heilige *GENOVEVA* terug, die over de ongewijde gezangen, waardoor gij hare gewelven hebt doen wêergalmen, heeft verbaasd gestaan, en waarin gij de eerste verjaring der regeringloosheid hebt gevierd! » Bij deze woorden barstte er een hevig gemor in de vergadering uit, en de minister van koophandel, door verscheiden pairs ondersteund, vraagde en verkreeg dat de redenaar tot de orde teruggeroepen werd. Bij gelegenheid der verhandeling over het adres, in 1838, sprak hij met niet minder nadruk: » Over het treurige tooneel dier eiland-bewoners (de Engelschen), welke hunne zeelieden en kanonnen, te midden der bouwvallen der oude Spaansche monarchie ontscheppen, en liniën van verschaningen opwerpen, van welke de Britsche vlag wappert, in het gezigt van *Frankrijk*, dat zich angstvol afvraagt, of het niet éénmaal door het bloed zijner kinderen, de bevrijding van zijnen bondgenoot zal moeten koo-

pen." Alles wat de waarheid, de regtvaardigheid, het vaderland betrof, bewoog zijne ziel, en deed hem oogenblikkelijk de woorden als uit den mond vloeijen: » Edel en grootmoedig talent, zegt een schrijver, dat noch lafhartigheid, noch bevende poging van dwingelandij liet voorbijgaan zonder dezelve te brandmerken; maar dat het beneden zich achtte tot smaadwoorden aftedalen, en dat steeds toegevend jegens diegene was, welke het bestreed." Het kenmerk zijner oratorische begaafdheid, was, behalve eene gemakkelijke, sierlijke, volmaakt evenredige uitspraak, kracht, levendigheid, warmte, overvloed en schittering. Bijna al zijne redevoeringen, ofschoon voor de vuist uitgesproken, zijn voorbeelden van parlementaire welsprekendheid, en het ware te wenschen, dat dezelve overgenomen uit de zeer uitgebreide verzameling van den *Moniteur*, in eene bijzondere uitgave vereenigd werden. Op het einde der zitting van 1843, was zijne gezondheid in eenen bijna hopeloozen toestand. Daar echter de zuivere berglucht, en een vrij lang verblijf, eerst in *Italië* én daarna in *Dauphiné*, hem krachten en leven schenen weder te geven, kwam hij in den loop van 1845 te *Brézé* terug. Weenige maanden, na zijne aankomst aldaar, overleed hij er den 21 November, kalm en gelaten in de armen zijner familie. De godsdienst, die hem in zijne smarten een onveranderlijk geduld had gegeven, en die hij

steeds bemind had, verdubbelde zijne krachten in deze laatste oogenblikken, door alles wat zij geruststellends heeft tegen de verschrikkingen der toekomst; zijn overlijden was dat van eenen blakenden christen. Zoodra het berigt van zijn' dood bekend was, zwegen alle gevoelens, en gaven zich aan het treurgevoel over. Zijne lijkplegtigheden lokten een' verbazenden toevloed van menschen uit, en de geheele drukpers, zoowel in de departementen als te *Parijs*, was, zonder aanzien van kleur, eenstemmig, om in hem den goeden burger, den grooten redenaar, den liefdadigen en godsdienstigen man, een' der zuiverste en uitstekendste afbeeldsels (*typen*) van den Franschen edelman te prijzen. De hertog DE NOAILLES, zijn vriend, heeft den 19 Maart 1846, zijne lofredde in de kamer der pairs uitgesproken.

BRIENEN (ABRAHAM VAN), een Catholijke godgeleerde, te *Utrecht*, in 1606 geboren, en in 1682 overleden, deed verscheiden reizen naar *Rome*, wegens aangelegenheden van het bisdom van *Utrecht*, waarvan hij eerste vikaris was. Men heeft van hem, onder den naam van VAN DER MAAT, verscheiden *Godgeleerde verhandelingen*, te *Leyden*, in 1709 herdrukt.

* BRIENEN (WILLEM JOSEPH baron VAN), heer van *Groote Lindt*, *Dordsmond* en *Stadt*, lid van de Ridderschap der Pro-

vincie *Holland* en van de eerste kamer der staten-generaal, kommandeur der orde van den Nederlandschen leeuw, ridder van het legioen van eer, was gespoeten uit een adellijk Geldersch geslacht, van Franschen oorsprong. Daar hij de Catholijke godsdienst beleed, kon hij, onder het voormalige bewind der republiek, tot geene openbare betrekking benoemd worden. Deze ambts-onbevoegdheid, door de omwenteling des jaars 1795, opgehouden hebbende, bleef de heer VAN BRIENEN niettemin tot in 1803, als eenvoudig burger leven; wanneer hij in het stadsbestuur van *Amsterdam* geroepen werd, eene plaats, welke hij toen vermeende niet te moeten weigeren, daar de schokken der omwenteling voorbijgegaan waren en de tijden zoo niet zekerder, toch kalmer waren geworden. Hij onderscheidde zich in zijne betrekking door het openhartige zijner beschouwingen en zijne liefde voor regt. Tijdens de verheffing van *LODEWIJK BONAPARTE* tot den Hollandschen troon, werd hij als adjunct, den burgemeester van de hoofdstad des rijks toegevoegd, terwijl men hem tegelijkertijd de eerste betrekking ten hove aanbod; bij herhaling weigerde hij deze laatste. Niettegenstaande deze weigering versierde koning *LODEWIJK* hem met het kommandeurs-kruis van de orde der unie en verbond hem zeer aan zijnen persoon, door hem tot kamerheer te benoemen, en aan de regering, door hem als honorair lid in den staatsraad te

roepen. Bij de inlijving van *Holland* in het Fransche keizerrijk, was de heer VAN BRIENEN een der leden van de commissie, die naar *Parijs* geroepen werd, om haar gevoelen mede te deelen over de punten, die door een organiek besluit behoorden geregeld te worden. Hij wist in deze moeilijke en teedere zending, de algemeene achting te verwerven. Te *Amsterdam* teruggekeerd, werd hij tot maire dezer groote stad benoemd, ter vervanging van den heer VAN DE POLL, die tot den senat-conservateur geroepen werd. De heer VAN BRIENEN heeft deze belangrijke betrekking vervuld gedurende al den tijd, dat die stad een deel van het Fransche keizerrijk heeft uitgemaakt, en heeft zich daarin door zijne vastberadenheid, zijne voorzigtigheid en zijne wijsheid onderscheiden. Van de eene zijde gelast gestreng en met den volksgeest strijdende maatregelen ten uitvoer te leggen, en van eenen anderen kant, de belangen dier groote stad, waarin de belangen zijns vaderlands nog zamenliepen, moetende behartigen tegen den geest van overheersching en de onderdrukking van vreemden, wist hij eene houding te bewaren, die hem de welwillendheid zijner hooger verzeerde en aan zijne onderhoorigen een groot deel hunner instelling, waarop zij het meeste gesteld waren, te handhaven, terwijl hij hun nog vrijwaarde voor vele willekeurigheden, waarmede zij bedreigd werden. Toen bijv. *NAPOLEON*,

in 1811, zijne intrede in *Amsterdam* deed, verwierf de heer VAN BRIENEN de gunst, dat de stad niet door troepen als overstroemd zou worden; dat hare schulden behouden bleven; dat de gelden van de weeskamer, die van de kamer der onbeheerde nalatenschappen en andere, er voor behoed bleven om in de Amortisatie-kas te worden verzwoegen. Het gelukte hem ook, de Amsterdamsche bank, een gedenkstuk van den handelsbloei dier stad, te behouden, alsmede andere instellingen, waarop de ingezetenen prijs stelden. Dikwerf verzachtte hij uit eigene middelen de nadeelen, die de algemeene hervorming, noodzakelijk geworden door de nieuwe orde van zaken, aan een groot getal ambtenaren der stad had veroorzaakt. Zijn ijver voor zijne geadministreerden schaadde hem intusschen niet in het minste bij het hoofd van den Staat, dat hem, om hem voor zijne diensten te beloonen, tot lid van het legioen van eer en tot baron van het keizerrijk verhief. Tijdens de gebeurtenissen in 1813, vermeende de heer VAN BRIENEN geenszins, gelijk zoo vele anderen, het bloed en het leven zijner medeburgers te moeten aanbieden, maar hij was veeleer van oordeel, dat men de regering vertoogen moest onderwerpen over den ongelukkigen staat van het Hollandsche volk. Zijn gevoelen, de algemeene goedkeuring van het plaatselijk bestuur verworven hebbende, begaf hij zich met den heer WARIN, later lid van

de tweede kamer der staten-generaal, en die bij deze gelegenheid zoo veel kloekheid als doorzigt aan den dag legde, naar *Parijs*, om dezelve aan het algemeen bestuur te onderwerpen. Daar de inhoud van het adres was uitgelekt, werd de heer VAN BRIENEN niet ten gehooore toegelaten; zijn verblijf te *Parijs* werd verlengd en hij bevond zich aldaar nog, toen de omwenteling in *Holland* een aanvang nam. Hoezeer hij zich in de Fransche hoofdstad in eenen zeer moeilijken toestand bevond, hield hij niet op zich aldaar voor het welzijn van zijn land en zijne landgenooten, bezig te houden. Bijzonder nam hij het lot ter harte van de ongelukkige gijzelaars, die de Franschen uit de stad *Utrecht* hadden medegevoerd. Hij mogt het genoegend ondervinden, dat hun de vrijheid werd wedergegeven. Eerst na de gebeurtenissen van 31 Maart 1814, werd het den heer VAN BRIENEN vergund naar zijn vaderland weder te keeren. Hij werd aldaar, in hetzelfde jaar, tot lid van de staten der provincie *Holland* benoemd en in de ridderschap opgenomen. In 1815 werd hij door Z. M. tot lid van de eerste kamer der staten-generaal benoemd, eene betrekking, die hij tot aan zijnen dood vervulde, en in welke hij, door zijne openhartigheid en onafhankelijkheid, zoo veel dit in zijn vermogen was, de belangen zijner medeburgers heeft voorgestaan en behartigd. Bij den geweldigen watervloed in *Noord-Holland*, in 1825, schonk hij

eene som van f100,000, en gaf hij alzoo aan alle waarlijk edelen en deugdzamen een schoon voorbeeld en prikkel tot de uitoefening der zoo schoone deugd van weldadigheid. — Hoe hoog geplaatst, was hij steeds nederig, voorkomend, en kenmerkte hij zich door hulpvaardigheid, waar die werd ingeroepen. — Na dit alles zal het wel onnoodig zijn hierbij te voegen, dat de Staat een braaf burger, zijn gezin een uiterst waardig verwant verloren, toen de dood hem den 10 October 1839 wegrukte. Hij overleed op zijn buitenverblijf *Clingendael* bij 's Gravenhage.

BRINDLEY (JAMES), een beroemde Engelsche werktuig- en krijgswaarkundige, in 1716, te *Tunsted*, bij *Wormhill*, in het Engelsche graafschap *Derby* van arme ouders geboren. Zijne opvoeding, zegt men, was zoo zeer verwaarloosd, dat hij niet eens behoorlijk kon lezen of schrijven. Hij bragt zijnen leertijd door bij eenen molenmaker, en overtrof weldra zijnen meester; daar hij dergelijke werktuigen tot eenen trap van volkomenheid bragt, die tot dusverre onbekend was. Hij vond sedert dien tijd eene menigte kunstig gedachte werktuigen uit, die hij op groote ondernemingen toepaste. Men heeft hem verscheiden nuttige handelwijzen te danken, onder anderen, om zonder mortel zeedijken te bouwen; maar het voornaamste gedenkteeken van zijnen roem is het kanaal van *Bridgewater* naar *Manchester*, dat hij tot *Worsley* verlengde,

het bewonderenswaardigste werk van dien aard, dat men kent. Hij moest natuurlijke hinderpalen te boven komen, die onoverwinnelijk schenen, waarbij zich de tegenkanting der hartstogten, der vooroordeelen en der bijzondere belangen voegde. Dit kanaal verwierf hem zulk een' roem, dat er, in zijnen tijd, in *Engeland* weinige kanalen zijn aangelegd, zonder dat hij geroepen werd om er zijnen raad of zijne goedkeuring aan te geven. Hij overleed te *Turnhurst* in *Staffordshire*, den 26 September 1772.

* BROCCHI (GIOVANNI BATTISTA), een beroemde natuur-onderzoeker, te *Bassano*, in 1772 geboren, wijdde zich, in plaats van aan de regtsstudiën, waartoe hij bestemd was, aan de kunst en aan de natuurkundige wetenschappen toe, en gaf eene geleerde *Verhandeling over de beeldhouwkunde der Egyptenaren, Venetië, 1792*, in het licht, regelde onderscheidene mineralogische verzamelingen, schreef in 1796 over de welriekende planten, werd in 1802 onderwijzer der natuurlijke historie aan het lyceum te *Brescia*, alwaar hij zijn geschrift, over de mijnen, van *Mella* en *Baltrompia*, in 1808, in 2 dl.ⁿ, in het licht gaf; in 1809, werd hij inspecteur der bergwerken van het koninkrijk *Italië*, te *Milane*, en onderzocht met een gelukkig gevolg de mineraal-schatten in het *Fossa*-dal, aan de *Opper-Etsch*, bereisde vervolgens de *Alpen*-dalen, en de

aan de golf van *Genua* gelegene landen van *Italië*, en na de opheffing van het dep.^t der bergwerken legde hij zich uitsluitend op de wetenschappen toe. Doch reeds in het jaar 1822, begaf hij zich naar *Egypte*, om zich aldaar met het opzigt over de bergwerken van den onderkoning te belasten, bereisde vervolgens de woestijnen, den *Libanon*, *Kordofan* en *Sennaar*, alwaar hij den 23 Septbr. 1826 overleed. Van zijne schriften verdienen nog vermeld te worden: 1.º *Trattato di conchiliologia fossile sub-appennina*, Milane, 1814, 2 dl.ⁿ in 4.to; — 2.º *Catalogo di una raccolta di rocce disposto*, 1817; — 3.º *Memoria della stato fisico del suolo di Roma*, Rome, 1820, enz.

* BROCKMANN (JOANNES HENDRIK), domproost in *Munster*, den 4 Maart 1767, te *Liesborn*, een klein vlek in het bisdom *Munster*, geboren, ontving zijne geleerde opleiding aan het Paulinisch gymnasium te *Munster*, en verder aan de akademie aldaar. Alvorens de priesterwijding te ontvangen — want hij had den daartoe gevorderden ouderdom nog niet bereikt — vertoefde hij te zijner verdere ontwikkeling een jaar in *Dillingen*, keerde naar *Munster* terug en bekwam eenen onderwijzerspost aan het gymnasium; 10 jaren werkte hij alhier, doch nam in 1800 het beroep aan als hoogleeraar der zedekunde, en na den dood van den als kanselredenaar beroemden deken en hoogleeraar ALBER, belastte zich

BROCKMANN met het onderwijs der pastoraal-theologie aan de akademie, welk gewichtig ambt hij tot in den herfst van 1836 waarnam, wanneer ouderdom en lichamelijke verzwakking hem noodzaakten, den in een tijdvak van 33 jaren hem bijzonder dierbaar geworden leerstoel te verlaten. Sedert 1791 was hij, bij afwisseling met eenen anderen hoogleeraar, in de St. Peterskerk, zondagsprediker voor de studerenden, en sedert 1812 domprediker. Doch voornamelijk als biechtvader was zijn werkkring uitgebreid. Toen in 1812—13 eene zeer kwaadaardige zenuwkoorts in de stad *Munster* heerschte, verleende hij met opofferende liefde en onverschrokken verachting des doods, aan de zieken en stervenden de laatste liefdediensten der godsdienst en vond overvloedige gelegenheid, om bij de armere klassen zijne christelijke weldadigheid uitte oefenen. Bij de oprigting van het nieuwe domkapittel, werd hem de vierde prebende (*præbenda theologica*) verleend, waardoor hij voor de domkerk in zijne voormalige werkzaamheid als prediker behouden bleef. De theologische faculteit in *Breslau* schonk hem de doctorale waardigheid. Op den 14 Augustus 1837 werd hij door eene zenuwberoerte getroffen, die zich herhaalde, en hem smarteloos, den 27 September 1837, uit het tijdelijke wegnam. De belangrijkste zijner schriften zijn: 1.º *Handbuch der alten Weltgeschichte*, 3 dl.ⁿ, 1800—1803; — 2.º *Homiliën*

und Predigten auf alle Sonn- und Festtage und über die Leidensgeschichte des Herrn, 5 dl.ⁿ, 1826—29; — 3.º *Pastoral-Anweisung über Verwaltung der Seelsorgen in der katolischen Kirche, nach den Bedürfnissen unsers Zeitalters*; — 4.º *Allgemeine Lehre von der Verwaltung der Buszanstalt*, 1836, de dood belette hem de voortzetting van het laatste; doch het bijna volledig uitgewerkt handschrift des vereeuwigen werd door een' zijner vrienden ten druk bevorderd, 1838. Verder verscheiden *Synodaalreden*, door BROCKMANN in den Dom voor den bisschop en het kapittel, in de Latijnsche taal voorgedragen. Ook is hij de uitgever van UEBERWASSER's *Moralphilosophie*, 3 dl.ⁿ, 1814—15, en de vertaler van SAILER's *Lehre der katolischen Kirche von der Vereherung der Heiligen*, uit het Latijn in het Hoogduitsch, 1819.

* BRÖDER (CHRISTIAN GOTTLOB), in 1745, te Harthau, bij Bishofswerda geboren, werd in 1771 diaken te Dessau, in 1782 predikant te Beuchte en Weddingen, in het Hildesheimsche, in 1815, super-intendent aldaar; waar hij in 1819 overleed. BRÖDER heeft zich door zijne, gedurende langen tijd, in bijna geheel *Deutschland* en *Nederland*, ingevoerde Latijnsche spraak-kunst, groote verdienste verworven. Zijne werken zijn: 1.º *Grammatik der lateinischen Sprache*, Leipzig, 18.^e uitg. door RAMSHORN, 1828; — 2.º *Lec-*

tiones latinae, ib. 1817, 18.^e uitg. 1828; — 3.º *Kleine lateinische Grammatik*, ib. 1795, 25.^e uitg. door RAMSHORN, 1832; — 4.º *Wörterbuch zu seiner kleinen lateinischen Grammatik*, ib. 1798, 21.^e uitg. 1832, enz. Van al deze leerboeken bestaan ook verschillende Nederlandsche uitgaven.

BROEK. — Zie SAGE TEN BROEK (JOACHIM GEORGE LE).

BRONGNIART (ALEXANDER THEODORUS), in 1739, te Parijs geboren, en in 1813 overleden, legde zich op de bouwkunde toe en bereikte in die kunst eenen zeer aanzienlijken rang. Hij was de kweekeling van BOULÉE (zie dat Art. -*Wbk.*-). In 1777 in de akademie van bouwkunde opgenomen, werd hij latèr de bouwmeester van het hôtel der Invaliden, van dat van het ministerie van buitenlandsche zaken, van de gebouwen der policie en der militaire school. Hij bouwde eene menigte hôtels en lusthuizen, onder welke men noemt *Frascati*, het kleine paleis van den hertog van Orléans, het hôtel *Montesson* enz. Men heeft aan hem te danken het schoone *Beurs-gebouw*, waarvan hij den 24 Maart 1808 den eersten steen legde, en waaraan hij reeds sedert vijf jaren werkte, toen de dood hem kwam verrassen. Ook heeft hij het plan van het kerkhof van *père Lachaise* ontworpen, waarop zijne stoffelijke overblijfselen rusten. De groote toegangen tot het Invaliden-gebouw, en de

militaire school zijn mede zijn werk.

BRONGNIART (ALEXANDER), een bergstofkundige, in 1770, te *Parijs* geboren, zoon van den voorgaande, volbragt reeds vroegtijdig zijne eerste wetenschappelijke studiën in de school der bergwerken te *Parijs*, alwaar hij de lessen van SAGE (zie SAGE - B. G. -Wbk.-) ontving. Hij was pas 19 jaren toen hij een der stichters van de *leergierige* (philomatische) *maatschappij* werd, waarvan hij later de verzamelingen met verscheiden belangrijke *verhandelingen* verrijkte. In 1790, deed hij eene wetenschappelijke reis naar *Engeland*, van waar hij de grondslagen eener *Verhandeling* medebragt, over de brandschilderkunst. In de eerste requisitie gevallen, werd hij als apotheker aan het leger der *Pyreneën* verbonden. Na de ontsnapping van den geleerden natuurkundige BROUSSONNET (zie dat Art. -Wbk.-), die als *soederalist* werd vervolgd, begunstigd te hebben, werd hij in eene gevangenis geworpen, welke hij eerst na den 9 thermidor kon verlaten. Kort daarna werd hij tot hoogleeraar der natuurlijke historie bij de centrale school der *Quatre-Nations* benoemd, later verving hij HAUY in zijne leergangen bij de school der bergwerken. In 1800, tot directeur der porselein-fabriek van *Sèvres* benoemd, voerde hij in dezelve verscheiden verbeteringen in, en deed er de bijna verloren kunst, om op glas te schilderen herleven. Cu-

VIER (zie dat Art.) verbond hem kort daarna aan zich voor de *Geologische beschrijving der omstreken van Parijs*. BRONGNIART bepaalde zich niet enkel tot de mineralogie; aan hem heeft men de verdeeling der kruipende dieren in vier orden te danken, die door de natuurkundigen is aangenomen. Hij werd in 1816, tot de akademie van wetenschappen, afdeeling bergstofkunde, toegelaten. Zijne komst in de akademie verdubbelde zijnen ijver; in 1817, bezocht hij de *Alpen*, *Zwitserland* en *Italië*; later begaf hij zich met hetzelfde doel naar *Zweden* en *Noorwegen*, en ging voort den uitslag zijner gestadige nasporingen in het *Journal des mines*, en in de *Dictionnaire des sciences naturelles*, waarvan hij een der werkzaamste medewerkers was, medetedeelen. Verscheiden der artikelen, welke hij er in geplaatst heeft, maken als zoo vele bijzondere *verhandelingen* uit, die afzonderlijk zijn in het licht gegeven. Hij overleed te *Parijs* den 7 October 1847. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de grondbeginselen der bergstofkunde, toegepast op de kunsten*), *Parijs*, 1807, 2 dl.ⁿ, in 8.vo De verdienste van dit werk is zoo wel buiten als binnen *Frankrijk* erkend; — 2.° *Tableau etc.* (*Tafereel der gronden welke het buitenste gedeelte of de schors des aardbols uitmaken, of proeve over de samenstelling van het bekende gedeelte der aarde*), ib. 1829, in 8.vo

BROUSSAIS (FRANCISCUS JOZEF VICTOR), een beroemde geneeskundige, te *St. Malo*, den 17 December 1772 geboren, bragt de twaalf eerste jaren van zijn leven in het dorp *Pleurtuit* door, alwaar zijn vader de bediening van officier van gezondheid waarnam. De pastoor belastte zich met zijne eerste opvoeding; en in wederdienst daarvoor, nam de jonge BROUSSAIS de bediening van koor-knaap waar. Hij volbragt zijne klassen in het collegie van *Dinan*, alwaar hij zich onderscheidde door zijne levendige verbeeldingskracht, en zijn verbazend geheugen. Het is in de hospitalen van *Brest* en *St. Malo*, dat hij zijne geneeskundige studiën begon. De omwenteling wierp hem, voor een' oogenblik in de militaire loopbaan; hij schaarde zich onder de revolutionnaire vaandels, en maakte eenige veldtogten mede in de *Vendée*. Met den rang van officier van gezondheid aan boord van eenige kapers-schepen geplaatst, werkte hij mede aan stoute ondernemingen, waardoor hem een aandeel toeviel in de aanzienlijke buiten. Eene ziekte, welke hem in die dienst overviel, noodzaakte hem met tegenzin, om van dezelve aftezien; daar hij een driftig en ondernemend karakter bezat, beschouwde hij zich voor het gevecht als geschapen. Men belastte hem met de dienst van het hospitaal van *St. Malo*; maar hij verbleef aldaar slechts korten tijd. Daar hij zijne zeer onvolledige studiën verder wilde voortzetten,

begaf hij zich in 1799 naar *Parijs*. Toenmaals schitterden in hunnen geheelen glans, BICHAT, CHAUSSIER, PINEL, die zijne meesters en vrienden werden. BROUSSAIS nam, met de geheele vurigheid van zijnen geest, zonder beperking de physiologische leer van BICHAT en zelfs de geneeskundige theorie van PINEL aan; dien hij later zoo heviglijk moest aanranden. In zijne thesis voor het doctoraat over de *uitterende koorts*, in 1803 verdedigd, ging hij de leer van zijnen meester nog te boven. BROUSSAIS, onvermogen zocht zich cliënten te verschaffen; maar na gedurende twee jaren vruchteloos op dezelve gewacht te hebben, zag hij zich genoodzaakt om zich onder de militaire geneeskunde te begeven, en in 1805, werd hij tot geneeskundig adjunct-majoor bij het leger der kusten van den *Oceaan* benoemd, hetwelk hij in *Duitschland*, in *Holland* en in *Italië* volgde. Hij maakte gebruik van zijne betrekking om naauwkeuriglijk de longtering te beoefenen, en om over den invloed der luchtstreken op deze noodlottige ziekte te oordeelen. Maar vooringenomen, zoo als hij zulks altijd was, met een systematisch denkbeeld, leidde hij uit zijne waarnemingen, en uit de verschillende beschouwingen (*autopsies*), welke hij maakte, valsche geneeskundige (*therapeutische*) gevolgtrekkingen af, die zijnen zieken dikwerf noodlottig waren. In 1808, kwam BROUSSAIS te *Parijs* terug, om er zijn eerste werk

in het licht te geven, het belangrijkste van alle, dat waarin hij de grondslagen legde van het stelsel, hetwelk hij gedurende zijn geheele leven voorstond en verdedigde, de *Histoire des phlegmasies chroniques* (*Geschiedenis der voortdurende ontstekingen*), 2 dl.ⁿ, in 8.vo In deze geschiedenis schiet hij hevig bres in de leer van PINEL, wiens bewonderende leerling hij was geweest. Alle ziekten, zelfs de koortsen, worden tot eene eenige oorzaak, de verhittende scherpeheid der vochten (*irritatie*) teruggebracht. Daar de prikkeling van een orgaan een overdreven leven in hetzelfde is, zoo kan zulks niet anders krachtdadiglijk bestreden worden, dan door bloedzuigers, aderlatingen, matigheid in het spijs-gebruik, gom-water, in één woord door verzwakkende middelen. Deze leer, die zoo veel gerucht moest maken, werd onopgemerkt geboren: het werk, dat dezelve bevatte, voor het overige vrij slecht geschreven, bleef als bij den uitgever begraven. BROUSSAIS begaf zich weder in militaire dienst; hij vertrok naar *Spanje*, met den titel van eersten arts van een leger-corps, en kwam eerst in 1814 terug. Gedurende dezen werkzamen veldtocht, legde hij zich met meer ijver dan ooit op zijne werkzaamheden toe. Het was altoen dat hij zijne *Mémoire sur la circulation capillaire* in het licht gaf. In het gevolg van het leger van *Spanje*, in *Frankrijk* teruggekeerd, verliet hij

I. DEEL.

de militaire dienst, en werd tot tweeden hoogleeraar in *Val-de-Grâce* benoemd. BROUSSAIS was toenmaals 46 jaren oud, en bijna onbekend; maar hij verkreeg weldra een' Europeeschen naam. Hij had zulks te danken aan zijne lessen in *Val-de-Grâce*. Zijn woord, soms onbeschaafd, dikwerf welsprekend, altijd warm en oorspronkelijk, ontvlamde zijn gehoor. Met geestdrift voor zijne leer bezielde, onverzoeënbaar ten opzichte van zijne tegenstrevers, scheen hij een sekte-hoofd door dweepzuchtige aanhangers omringd. Het amphitheater zijner leergangen geleek naar een slagveld. De jeugd stroomde in menigte naar hetzelfde, hoorde er zijne lessen als zoo vele godspraken aan, en deelde al de hartstogten haars meesters. Weldra weergalmde de naam van BROUSSAIS in alle scholen, de meeste der jonge geneeskundigen schaarden zich onder zijne banier, oude practici zelfs, zwoeren hetgene wat zij hunne oude dwalingen noemden, af, om het nieuwe stelsel te huldigen. Verder geenè ziekten dan scherpe of aanhoudende irritatiën, verder geen geneesmiddel dan het lancet en de bloedzuigers. Zeker had de vereenvoudiging der therapeutische middelen haar nut; maar God alleen heeft de slagtoffers kunnen tellen, die door het dieet en de ontijdige aderlatingen bezweken. BROUSSAIS was de man niet, die voor de strenge toepassing zijner beginselen terugdeinsde. Tijdens de

U

verschrikkelijke bezoeking, die een tiende der bevolking van *Parijs* wegmaaide, behandelde hij de cholera zoo als hij alle irritatiën behandelde. CASIMIR PÉRIER, wiens vertrouwen hij bezat, was er het slagtoffer van; maar er waren er meer in *Frankrijk* en in *Europa*; de behandeling van BROUSSAIS had het voorrecht gehad van door den *Moniteur* bovenmate geprezen te worden; en ongelukkiglijk was het deze, die onder al degene welke men beproefde, het minste slaagde. BROUSSAIS versierde zijne geneeskunde met den bijnaam van physiologische, wyl hij beweerde dat zij enkel op de *physiologie* gegrond was. Om dezelve te verdedigen en voortteplanten, gaf hij achtereenvolgend in het licht: *Examen etc. (Onderzoek der algemeen aangenomene geneeskundige leer en der nieuwe nosologische stelsels)*, 1816, in 8.vo; — *Traité etc. (Verhandeling over de op de pathologie toegepaste physiologie)*, 1822 tot 1824, 2 dl.ⁿ in 8.vo; *Catechismus der physiologische geneeskunde*, 1824, in 8.vo; en bragt een dagblad tot stand, getiteld: *Annales etc. (Jaarboeken der physiologische geneeskunde)*, 1822 tot 1834, 26 dl.ⁿ, in 8.vo Niet te vreden met de geneeskunde te hervormen, wilde hij ook de hervorming in de wijsbegeerte, voornamelijk in de zielkunde (*psychologie*) brengen. Hij toonde zich in deze nieuwe poging, even zoo vurig en onverdraagzaam als in de eerste. Beschuldigden hem de geneeskundigen, zijne tegenstrevers,

van de stelsels welke hij aarandde, of slecht, of in het geheel niet te kennen, zoo was het met nog veel meer grond, dat de filozofen hem verweten, met de wetenschap onbekend te zijn, welke hij wilde hervormen. Hij wilde zich als stichter van nieuwigheden doen gelden, en hij was op zijn hoogst de voortzetter der materialisten van de vorige eeuw, LAMETRIE, HOLBACH, HELVETIUS, DIDEROT, CABANIS. Zij hadden vóór hem gezegd, dat de ziel als geest eene hersenschim is, dat de aandoeningen, de gevoelens, de denkbeelden, de verlangens en het willen, het voortbrengsel der zenuwachtige opwekkingen zijn; dat de ziel de hersenstof, en de gedachte eene eenvoudige hersen-afscheiding is. De gezonde wijsbegeerte had reeds zegevierend op die ongerijmdheden en noodlottige aanmatigheden van het materialismus geantwoord. BROUSSAIS ontmoette in den schoot van het Instituut, waarvan hij lid was, eenen tegenstander die zijn beklagenswaardig stelsel geheel en al omverwierp. JOUFFROY toonde hem aan, dat krachtens hare hoofd-eigenschappen, de rede, de gevoeligheid, de wil, en van hare kenmerken de eenheid en identiteit, de ziel of het denkend beginsel, noodzakelijk een wezen van eene eigene natuur, eenvoudig, en bijgevolg van alle organische stof onderscheiden moest zijn: veel meer, dan het zoogenaamde levensbeginsel, waaraan de geneeskundigen, alle verschijnselen van het dierlijke

leven toeschrijven, zoo als de spijsvertering, de ademhaling, den omloop van het bloed, de afzondering der vochten, eene kracht zijnde, zoo kon zij in die hoedanigheid niet uit deelen zijn zamengesteld, maar moest zelve onstoffelijk zijn; dat er alzoo in den mensch twee onligchamelijke beginselen zijn, het beginsel der gedachte, dat de ziel is, en het beginsel der levenswerkingen, die in en door de organen handelt, zonder zich

met dezelve te vereenzelvigen (*). Zoodat deze nieuwe oorlog tegen het *spiritualismus* of de geestleer, dubbel ten zijnen voordeele uitviel. De spiritualiteit der ziel, door de duidelijkste redeneringen ondersteund, werd in het helderste daglicht geplaatst, en de onbekende oorzaken der verschijnselen van het dierlijke leven, werden als zoo vele onstoffelijke krachten verklaard. BROUSSAIS beproefde vruchteloos om te antwoorden;

U 2

(*) *Er zijn in den mensch twee spiritueele beginselen.* Deze stelling, ofschoon waarachtig in het denkbeeld des schrijvers, is valsch in den letterlijken zin der uitdrukking. Een spiritueel beginsel is eene onstoffelijke zelfstandigheid, een geest. Als men dus zegt, dat er in den mensch twee spiritueele beginselen zijn, zoo zegt men dat er in zijne natuur, twee onstoffelijke zelfstandigheden, twee geesten, twee zielen bestaan, de eene voor de levensverschijnselen, de andere voor de verstandelijke en zedelijke werkingen. Deze leer strijdt evenzeer met alle aangenomen denkbeelden, als met de gezonde wijsbegeerte en met de leer der godsdienst.

De bron dezer dwaling is eene dubbelzinnigheid. *Kracht* is niet, zoo als de wijsgeer het heeft voorondersteld, het synonyma van *spiritueel beginsel*. *Kracht* drukt slechts zekere energie uit, afgescheiden van het beginsel dat dezelve heeft voortgebracht; zoodanig dat eene kracht haar voortbrengend beginsel, zelfstandiglijk kan zijn of niet is, bijv. de beweging eens hals, verre voortlopende, uit den krachtvollen arm, die denzelven geworpen heeft.

Deze aanmerkingen ontnemen niets aan de kracht der redenering van JOUFFROY, te gunste van het spiritualismus in het algemeen. Indedaad eene kracht, zoo als hij zegt, *kan in die hoedanigheid*, dat is in haar wezen, *niet uit deelen zijn zamengesteld en moet onstoffelijk zijn*. Dus moet ook haar onstoffelijk beginsel, eene spiritueele zelfstandigheid zijn. Alzoo bewijzen de levensverschijnselen in den mensch het bestaan van het geestelijke wezen. Maar is de geest, die dezelve voortbrengt in den mensch, als wezenlijk tot de menschelijke natuur behoorende, even als de ziel, zelfstandig beginsel der gedachte? Deze vraag, het onderwerp dezer aanteekening, schijnt aan dezelve eene bevestigende oplossing te geven. Hierin is de dwaling gelegen en dit is alles wat wij hebben willen aanduiden. Voor het overige bewijzen de levenswerkingen ontegensprekelijk het bestaan van God. God alleen heeft de krachten of de wetten kunnen scheppen, waarvan zij in alle levende wezens de uitwerkselen zijn.

in weerwil zijner begaafdheid, bezweek hij onder het gewigt zijner kwade zaak. Die der waarheid, der zedeleer, der hoop des menschelijken geslachts, zegvierde andermaal op alle drogreden. Te vergeefs nam hij, ter bekrachtiging zijner leer, zijne toevlugt tot het beruchte stelsel van GALL. Te vergeefs beproefde hij, in zijne lessen over de schedelleer, om de verschillende vermogens der ziel, in de verschillende deelen der hersenen te doen bestaan, al toonde hij zich vermeteler dan GALL en SPURZHEIM, hij was daarom niet gelukkiger. Men gaf hem toe, dat de verschillende deelen der hersenen, in onzen tegenwoordigen toestand de organen of noodige werktuigen der gedachte zijn; maar men bewees hem, dat zij niet anders waren, en niet anders konden zijn dan werktuigen. Het is te midden dezer *polemica*, dat BROUSSAIS door de ziekte werd aangetast, welke hem in het graf sleepte. Hij overleed te Vitry, bij Parijs, den 17 November 1838. Stelselzuchtig en trotsch, zoo als elk sekten-hoofd, wilde hij zich niet overwonnen bekennen, maar verklaarde nog bij zijn sterven, overtuigd te zijn van het materialismus. Het is te betreuren, dat zijne vrienden zich verplicht hebben geacht, dit testament zijner laatste geloofsbelijdenis publiek te maken. Het was voor het publiek eene ergernis, die zeker de gedachtenis van dit zeldzaam, doch ongelukkig genie niet tot eer kon ver-

strekken. BROUSSAIS beleefde het verval van zijnen invloed; de geestdrift voor zijne leer heeft geene 20 jaren geduurd: hij overleed echter overladen met waarigheden en eerbewijzen. Lid van het Instituut, hoogleeraar der pathologie bij de geneeskundige faculteit, in eenen voor hem opgerigten leerstoel, hoofd-arts van het eerste militaire hospitaal, commandeur van het legioen van eer, algemeen-inspecteur der gezondheids-dienst; in *Val-de-Grâce* rigtte men hem een standbeeld op. Behalve de reeds aangevoerde werken, heeft hij nog nagelaten: 1.º *Commentaire etc.* (*Aanteekeningen op de pathologische stellingen voorkomende in het onderzoek der geneeskundige leeringen*), Parijs, 1829, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 2.º *De l'irritation etc.* (*Over de irritatie en de krankzinnigheid*), ib. 1826, in 8.vo; 2.º uitg. 1839, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 3.º *De la théorie etc.* (*Over de geneeskundige theorie, de pathologische genaamd, enz.*), ib. 1826, in 8.vo; — 4.º *Lettre etc.* (*Brief over de dienst van den inwendigen staat van gezondheid*), 1811, in 4.to; en een aantal beoordeelende artikels, voorkomende in het *Journal universel des sciences médicales*.

BRUGNATELLI (LODEWIJK), een scheikundige, te Pavia in 1761 geboren, en in 1818 overleden; was, nog jong zijnde, hoogleeraar aan de universiteit dier stad. Hij bragt *Natuur- en scheikundige dagbladen* tot stand, door middel van welke hij de

dagelijksche ontdekkingen der natuurkundigen en voornamelijk die van VOLTA, verspreidde. Daar hij met verscheiden talen bekend was, onderhield hij eene geregelde briefwisseling met de geleerdste mannen van *Frankrijk*, *Duitschland*, *Engeland* enz.; op zijnen leerstoel onderwees hij met veel ijver en duidelijkheid. Behalve talrijke artikels, welke hij aan de door hem gestichte dagbladen heeft geleverd, heeft men van hem 1.° eene *Algemeene Pharmacopea*, door PLANCHE, met aantekeningen en bijvoegselen, in het Fransch vertaald, *Parijs*, 1811, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 2.° *Litologia umana*, *Parijs*, 1819, in fol. met gekl. platen. Dit schoone werk is door zijnen zoon, die op eene waardige wijze in zijne voetstappen treedt, en waarvan men buitendien een groot werk over de Natuurlijke historie bezit, in het licht gegeven.

BRUGNONE (JOANNES), een veearts, te *Turijn*, in 1738 geboren, volgde gedurende vier jaren de lessen der school voor de vee-artsenijkunde te *Lyon*, en gedurende een jaar, die der school, van *Alfort*. Bij zijne terugkomst, benoemde hem de koning van *Sardinië*, tot directeur eener veeartsenijschool, welke hij te *Chivasso* gesticht had. Hij werd later hoogleraar der menschelijke en vergelijkende ontleedkunde aan de universiteit van *Turijn*, lid der akademie van wetenschappen,

en der landbouwkundige maatschappij dier stad, en corresponderend lid van het instituut van *Frankrijk*. Hij is in 1819 overleden, en heeft verscheiden werken in het Italiaansch nagelaten over de vee-artsenijkunde, 1774 en over de stoeterijen, 1781. Dit laatste, classiek geworden werk, is in het Hoogduitsch en in het Fransch vertaald. Hij heeft ook verscheiden *Verhandelingen* en *Waarnemingen*, in de verzameling der akademie van *Turijn*, in het licht gegeven.

BRUN (MEVROUW FREDERIKA SOPHIA CHRISTINA), dochter van den beroemden protestantschen predikant BALTHASAR MÜNTER, den 3 Junij 1765 te *Gräfen-tonna*, in het hertogdom *Gotha* geboren, begaf zich met haren vader, die te *Kopenhagen* werd beroepen, naar die stad. Reeds vroegtijdig openbaarde zij den gelukkigsten aanleg voor de letterkunde. Tien jaren oud zijnde kende zij geheele gezangen der *Messiede* van buiten, en sprak Fransch, Italiaansch en Engelsch. Daar het toeval eenige harer losse stukjes onder de oogen haars vaders had doen komen, was hij zoo wel met dezelve te vreden, dat hij zelf er zich mede belastte, om haar onderwijs te geven. In den ouderdom van zestien jaren, vergezeld FREDERIKA haren vader naar *Gotha*, en ontmoette op die reis verscheiden geleerden, die haar met belangstelling bejegenden. Bij hare terugkomst

te *Kopenhagen*, in 1783, trad zij in den echt met den heer KONSTANTIJN BRUN, administrateur der West-Indische maatschappij, een der rijkste mannen van *Denemarken*, en vergezelde hem in hetzelfde jaar, op eene reis, welke hij naar *St. Petersburg* deed. Gedurende den zoo gestrengen winter van 1788, werd mevrouw BRUN eensklaps door eene doofheid getroffen, waarover zij zich echter zocht te troosten, door zich met vernieuwden ijver op hare letterkundige studiën toe te leggen. Op eene reis, welke zij, in 1791, met haren man naar *Zwitserland* en *Frankrijk* deed, maakte zij te *Geneve* kennis met BONSTETTEN en JOHANN VON MÜLLER, en te *Lyon* met MATHISSON, die later eene verzameling harer gedichten in het licht gaf. In 1795, naar *Italië* vertrokken, bragt zij den winter te *Rome* door, en begaf zich in den zomer van 1796, naar de wateren van *Ischia*. Het verhaal dezer beide reizen maakt een gedeelte uit harer *Prosaïsche geschriften*, *Zürich*, 1799 tot 1801, 4 dl.ⁿ in 8.vo, met pl.ⁿ Zij keerde in 1801, naar *Zwitserland* terug, en bragt den winter door bij den heer NECKER te *Coppet*, van waar zij zich weder naar *Rome* begaf. Eene smartelijke ziekte, waarmede zij bevangen werd, bewoog haar *Denemarken* voor de vierdemaal te verlaten, en op nieuw *Zwitserland* te gaan bewonen. Nadat eene harer dochters ernstig was ziek geworden, vertrok mevr. BRUN in Novem-

ber 1806 naar *Hyères*, van waar zij zich naar *Nizza*, vervolgens naar *Piza*, naar *Rome* en naar *Napels* begaf. Zij was gedurende deze reis getuige van de onwaardige gewelddadigheden, tegen Pius VII uitgeoefend, en zij bragt van dezelve eene diepe bewondering mede voor het edele karakter des Opperherders. Mevrouw BRUN in 1818 in *Denemarken* teruggekeerd, verliet *Kopenhagen* niet weder, en overleed in die stad, den 25 Maart 1835, diep betreurd, door alle die haar gekend hadden. Zij vereenigde met uitgebreide en zeer verscheiden kundigheden, een' regtzinnigen en doordringenden geest, een zeer innemend karakter en eene opregte godsvrucht. Overal waar zij zich bevond, werd haar huis de verzamelaarsplaats der aanzienlijkste lieden. Zij heeft nagelaten: 1.º *Dagverhaal eener reis door Zwitserland, Kopenhagen, 1791—1796*, 4 dl.ⁿ; — 2.º *Prosaïsche Schriften, Zürich, 1799—1801*, 4 dl.ⁿ; — 3.º *Episoden*, 1.^e en 2.^e dl., *Zürich, 1807—1809*, 3.º en 4.^e dl.; *München en Heidelberg*; — 4.º *Römisches Leben, Leipzig, 1833*, 2 dl.ⁿ De beide laatste werken zijn de vrucht harer tweede reis naar *Zwitserland* en *Italië*. Verzamelingen harer 5.º *Gedichte* verschenen te *Zürich* in 1795, 4.º uitg., 1806; — 6.º *Neue Gedichte, Darmstadt, 1812*; — 7.º *Neueste Gedichte, Bonn, 1820*. Haar laatste werk was: 8.º *Wahrheit aus Morgenträumen und Ida's ästhetische Entwicklung, Aarau, 1824*. Al

deze voortbrengselen onderscheiden zich door bevallige denkbeelden, frissche en natuurlijke beelden, en een dichtvuur dat in eene diep godsdienstige ziel zijnen oorsprong neemt.

* BRUN (JOHANN NORDAHL), kanselredenaar en dichter, in 1745 bij *Drontheim* geboren, van 1804, tot aan zijnen dood, in 1816 voorgevallen, bisschop van *Bergen* in *Noorwegen*, schreef het eerste oorspronkelijke treurspel in de Deensche taal, onderscheidde zich als kanselredenaar, en vervaardigde even zoo gemoedvolle als opwekkende vrijheidsgezangen. De 2.^e uitgave zijner *Gedichten*, verscheen te *Christiania*, in 1816.

BRUNACCI (VINCENZO), een wiskundige van *Pisa*, kweekeling van pater CANOVAI en van den beroemden PAOLI, in 1762 geboren, en in 1818 overleden, was onderwijzer in de scheepvaartkunde te *Livorno*, daarna aan de hoogeschool van *Pavia*. Hij werd tot inspecteur der bruggen en wegen benoemd, doch openbaarde weinig bekwaamheid, in het ontwerpen van het nieuwe kanaal, hetwelk men van *Milane* naar *Pavia* wilde aanleggen. PAOLI had hem echter den beroemden meekundige genoemd. Men heeft van BRUNACCI: 1.º *Della navigazione*; — 2.º *Calcolo dell' equazione*; — 3.º *Analisi derivata*; — 4.º *Corso di mathematica sublimi*, 4 dl.ⁿ; — 5.º *Gli elementi di algebra e di geometria*; — 6.º

Il compendio del calcolo sublime, en verscheiden belangrijke *Verhandelingen*, in de *Verzamelingen* van verschillende geleerde genootschappen voorkomende.

* BRUNNQUELL (PETRUS PIUS), laatste prior van het ontbonden Dominikaner-klooster te *Bamberg*, alwaar hij den 23 Mei 1752 geboren werd. In 1770 in de Dominikaner-orde opgenomen, hoorde hij in zijn klooster filozofische en theologische voordrachten. Door de verdediging van leerstellingen van ARISTOTELES, werd hij in 1773 meester der wijsbegeerte, ontving in 1775 de priesterwijding, zintwistte in 1779, op het provinciaal kapittel te *Medlingen* in den *Palts*, over godgeleerde stellingen, en den 2 September 1779 ook te *Wurzburg* over onderwerpen uit het kerkelijke regt. Te *Wurzburg* studeerde hij de regten en gaf schetsgewijze in het licht: *Jus ecclesiast. publicum et privatum moribus germ. accomod.* In 1780, geraakte BRUNNQUELL in zijn klooster op den filozofischen leerstoel, en schreef in 1783, *Synopsis universae philosophiae*. Van de filozofie werd hij tot de theologie verplaatst en liet in 1786, bij gelegenheid van het openbaar examen, drukken: *Positiones selectae de jure, justitia et legibus*. Na dertien jaren het leeraarambt te hebben bekleed, werd hij wegens zijne verdiensten tot prior van zijn klooster verkozen, en trok zich in die hoedanigheid zoo wel de strenge tucht zijner

orde-broeders, als de geldelijke aangelegenheden zijns kloosters, dat aan hem eene meer doelmatige en productive inrigting te danken had, bijzonder aan. Na de ontbinding van zijn klooster, privatiseerde hij in *Bamberg*, en ging steeds met de letterkunde voort, zoo dat hij zich met zijne geringe besparingen, toch nog eene uitmuntende bibliotheek van wijsgeerige en godgeleerde werken wist aanteschaffen. Hij overleed den 28 Augustus 1828. Behalve aan zijne arme bloedverwanten, vermaakte hij bij zijn testament duizend gulden aan het zieken-gesticht voor handwerksgezellen, en zijne kostbare bibliotheek aan het aartsbischoppelijke dom-kapittel. Zijne verdere schriften zijn: 1.º *Be-wise für die Unauflösbarkeit des Ehebandes, Augsburg, 1810*; — 2.º *Antwort auf die Bemerkungen dieser Schrift, 1812*; — 3.º *Historisch-dogmatische und praktische Abhandlung über den Ablass, 1816*; — 4.º *Kurze Geschichte der Kirchenbusze und Apologie der sakramentalischen Beichte, 1817*.

BRUSSEL (PETRUS VAN), een Jesuit, in 1612 te 's *Hertogenbosch* geboren, en te *Hildesheim* in 1664 overleden, was hoogleeraar in de wijsbegeerte en de redekunde, en missionaris in het hertogdom *Berg*. Men heeft van hem: *de Geestelijke verrijzenis of Verdediging van eenen nieuw bekeerden arts*, enz. *Keulen, 1664*, in 8.vo

BRUTÉ (SIMON GABRIEL), bischop in *Amerika*; in 1779, té *Rennes* geboren, legde zich in het begin toe op de beoefening der geneeskunde; maar hij verliet de leergangen, welke hij te *Parijs* was komen volgen, om in 1803, in het seminarie van *St. Sulpice* te gaan. In die congregatie, welke der godsdienst zoo vele beroemde mannen heeft verschaft, toegelaten, werd hij in 1810 door zijne oversten naar de *Vereenigde Staten* gezonden, en was langen tijd als hoogleeraar aan het collegie van *Emmitsburg* verbonden. Voor een der nieuwe bisdommen voorgedragen, welke men zich voorstelde in dat gedeelte van *Amerika* opterigten, werd hij in de maand April 1834 te *Rome*, voor den stoel van *Vincennes* in den Staat van *Indiana* geïnstitueerd. In de maand October van hetzelfde jaar gewijd, kwam hij in *Europa* terug om mede-arbeiders te zoeken. Het uitgestrekte grondgebied van *Indiana* bevatte toenmaals slechts twee of drie kerken, en even zoo vele priesters, welke niet toereikende waren, om de door groote afstanden van elkander gescheiden catholijken te bezoeken. De nieuwe prelaat keerde in 1836, naar zijn diocees terug, en nam missionarissen mede, met wier hulp, in het tijdverloop van drie jaren, *Indiana* 23 kerken, 28 statiën, een seminarie, een collegie, een pensionnaat voor jonge lieden, en twee liefdadige instellingen telde. Zoodanig was de staat van zijn diocees, toen deze

prelaat, ten gevolge van zijnen overspannen arbeid, door eene tering werd aangetast, waaraan hij in zijne bisschoppelijke stad, den 26 Junij 1839 overleed.

BUBENBERG (ADRIAAN), avoyer der stad *Bern*, aan het hoofd van welker stichting zijn grootvader KOENRAAD had gestaan. Na in zijne jeugd de wapens te hebben gevoerd, bekleedde hij verschillende regeringsposten, maar hij werd uit den raad verwijderd, ten gevolge der verdeeldheden, aangestookt door eenen, den belangen van *Frankrijk* toegedanen patriciër, die de eerste familiën van *Bern* verdeelden; hij was der partij van *Bourgondië* toegedaan, nadat hij in 1470 tot hertog KAREL was afgevaardigd, die hem bewijzen van achting had gegeven, en met wien hij den vrede wenschte te onderhouden. KAREL, door de verwijdering van BUBENBERG, die genoodzaakt was geweest zijn vaderland te verlaten, in zijne ontwerpen gedwarsboord, kwam in 1476, met 60,000 man *Murten* belegeren. De Berners riepden hunnen verbannen avoyer terug, en BUBENBERG kwam zich edelmoediglijk aan de dienst van zijn vaderland toewijden. Zijne dapperheid, zijne wijsheid, zijne werkzaamheid reddeden de berende stad, aan welker lot dat van *Zwitserland* scheen verbonden te zijn, en LODEWIJK XI schreef hem het grootste gedeelte der overwinning toe. BUBENBERG werd in het volgende jaar naar

het hof van *Frankrijk* afgevaardigd. Daar hij met verontwaardiging de pogingen beschouwde, welke men in het werk stelde om hem omtekoopen, en waartegen zijne ambtgenooten zich niet verzet hadden, kwam hij als speelman vermomd, in 1478, te *Bern* terug, en overleed aldaar in 1479.

BUCHON (JOANNES ALEXANDER), een der werkzaamste geleerden van de 19.^e eeuw, den 20 Mei 1792, te *Meneton-Salon*, bij *Bourges* geboren, volbragt zijne studiën te *Parijs*, en zocht weldra het gezelschap van personen, wier voorbeeld en raadgevingen zijne leezucht konden bevorderen. Met de kennis der oude talen, vereenigde hij weldra die der voornaamste nieuwere, en was, nog zeer jong zijnde, reeds aan de redactie van verschillende dagbladen verbonden, aan welke hij, behalve artikels van letterkundige critiek, uit vreemde tijdschriften vertaalde stukken leverde; in 1818, deed hij eene reis naar *Ierland*, waarvan het gedrukt verslag bewijst, dat hij zich omtrent dezen tijd reeds bezig hield, met de groote werken, die hem later bekend hebben gemaakt. Zijn ijver voor de geschiedkundige oudheden van *Frankrijk*, verwierf hem de welwillendheid van den heer DACIER (zie dat Art.), die hem de bouwstoffen ter hand stelde, welke hij tot eene nieuwe uitgave van FROISSARD (zie dat Art. -*Wbk.*-) verzameld had. Hij completeerde

het werk van den geleerden secretaris der akademie van opschriften, dat niet meer op de hoogte der geschiedkundige kennis was, en deed van 1824 tot 1828, alzoo in het tijdverloop van vier jaren, eene uitgave van 15 dl.ⁿ, in 8.vo, der *Kronijken van FROISSARD*, in het licht verschijnen, die, ofschoon zij nog niet aan alle wenschen beantwoordt, niettemin verreweg de beste is, die er tot heden bestaat. De bijval, dien dezelve vond, en de aanmoedigingen, welke hij ontving van den heer DE MARTIGNAC, toenmaals minister van binnenlandsche zaken, bewogen BUCHON de uitgave te ondernemen der *Chroniques etc. (Nationale Fransche kronijken, van de 13.^e tot in de 16.^e eeuw, in de volkstaal geschreven)*; deze verzameling, die, met den FROISSARD medegerekend, uit 47 deelen in 8.vo bestaat, is met overhaasting in gereedheid gebracht en onnaauwkeuriglijk gedrukt; desniettemin voegt de heer BRUNET er bij, » moet men het den uitgever dank weten dezelve ondernomen te hebben, en zich door het moeilijke van den arbeid niet te hebben doen afschrikken. Zonder zijnen onafgebroken ijver, en zijne onvermoeide werkzaamheid, is het zeer waarschijnlijk dat wij deze reeks van kronijken, de eené al belangrijker dan de andere, waarvan er vele nog niet gedrukt waren, en die alle eene plaats in de groote bibliotheken verdienen, niet zouden bezitten.» (*Manuel du libraire* I, 726). BUCHON

bragt deze uitgebreide onderneming, in het tijdverloop van tien jaren ten einde; en zelf berigt hij ons dat zulks zonder de hulp van eenigen anderen medearbeider dan copiïsten geschiedde. Hij ontving van den minister in 1828 met den titel van inspecteur der handvesten, de belangrijke zending, om den staat der openbare bibliotheken in de departementen te onderzoeken, en om tevens den beknopten catalogus te vervaardigen der handschriften, welke hij in die betrekking zou aantreffen, ten einde er de kennis aan de geleerden, die het nieuwe stelsel van centralisatie, zelfs op het verstand toegepast, te *Parijs* als opeenhoopt, gemakkelijk van te maken. Met zijne gewone wakkerheid was BUCHON dezen nieuwen arbeid reeds begonnen, waarbij hij de *Bibliotheca manuscriptorum* van MONTFAUCON (zie dat Art. -*Wbk.*-) tot voorbeeld had gesteld; maar terwijl de verandering van ministerie hem van de hem te dien einde noodige bescherming beroofde, zag hij zich verplicht denzelven te staken, en nieuwe werkzaamheden, die ongetwijfeld meer uitlokkends voor hem hadden, beletteden hem denzelven later weder optevatten. Een der uitgevers van het *Panthéon Littéraire*, die meest colossale onderneming, welke ooit in het vak van boekhandel is beproefd, hield hem niet terug van zijne andere werkzaamheden, of deed hem ten minste dezelve niet uit het oog verliezen, ofschoon hij zijne bijdrage, in voorreden, aan-

teekeningen en vertalingen ruimschoots betaalde. Hij droomde in de verte van, en verzamelde bouwstoffen voor eene uitgave, waarvan het denkbeeld hem was ingegeven door eene diepe studie der oude Fransche kronijken. Het was om niets minder te doen, dan om de samenstelling der geschiedenis van de zoo weinig bekende koninkrijken, door de Fransche vrijheeren, in de middel-eeuwen in het Oosten gesticht. Hij had de eerste grondslagen daartoe aangehouden in de handschriften van de bibliotheek des konings; maar hoe uitgebreid dezelve ook wezen moge, bezit deze verzameling niet alle geschiedkundige rijkdommen; en het was om zijn groot werk zoo volledig mogelijk te maken, dat BUCHON, met behulp van den heer DE SALVANDY, aan wien hij er zijne erkenning voor betuigd heeft, ondernam om de archieven van Spanje, Italië, Sicilië, Malta en Corfu te bezoeken. Het resultaat dezer werkelijk wetenschappelijke onderneming, was de uitgave der drie volgende werken: 1.º *Chroniques etc. (Vreemde Kronijken betrekkelijk de Fransche togten gedurende de 13.^e eeuw), Parijs, 1840, gr. in 8.vo*; — 2.º *Recherches etc. (Nasporingen en bouwstoffen om te dienen tot eene geschiedenis der Fransche heerschappij, in de 13.^e, 14.^e en 15.^e eeuwen, in de van het Grieksche rijk afgescheurde gewesten, ten gevolge van den 4.^{en} kruistogt), ib. 1840—43, 2 dl.ⁿ gr. in 8.vo*; en eindelijk 3.º *Recherches*

etc. (Geschiedkundige nasporingen betrekkelijk de Fransche vorstendommen van Morea enz.) ib. 1845, 2 dl.ⁿ; gr. in 8.vo In de voorrede van dit laatste werk, gedagteekend 20 November 1845, kondigde BUCHON de aanstaande uitgave aan van *Histoire etc. (Geschiedenis der veroveringen en der vestiging der Franschen in de Staten van het oude Griekenland, enz.)*; maar hij spreekt te gelijkertijd over zijne ondermijnde gezondheid, welke hem noodzaakt eenige rust te nemen. Dezelve herstelde niet, en uitgeput van vermoeijenissen overleed hij te Parijs, den 30 April 1846.

BUCQUOI. — Zie BUQUOI. -*Wbl.*

BUGATI (*dom GAETANO*), een geleerde geestelijke, te Milane in 1745 geboren, werd in 1773 als lid van het Ambrosiaansch collegie aangenomen, en gaf in het licht *Geschiedkundige en critische verhandelingen over de relikwien en de godsdienstige vereering van den H. GELSUS*. Ook heeft men van hem eene Latijnsche vertaling van een oud Syrisch handschrift des bijbels, waarvan het eerste deel, bevattende de *Profetiën van DANIEL*, zoo wel als de vertaling der *Psalmen*, met zeer belangrijke aantekeningen, een gunstig onthaal genoot, BUGATI was in de wiskunde zeer ervaren, en stond met een aantal geleerden in briefwisseling. De keizer van Oostenrijk had hem juist tot boekenkeurder benoemd, toen hij den 20 April 1817 overleed.

BUGEAUD (THOMAS ROBERT), maarschalk van *Frankrijk*, hertog van *Isly*, den 15 October 1784, te *Limoges* geboren, was de zoon van JOANNES BAPTISTA AMBROSIUS BUGEAUD, ridder en heer van *Piconnerie*, en van FRANÇOISE DE SUTTON DE CLONARD, uit eene beroemde Iersche familie. Uit hoofde van zijne jeugdige jaren, gelukte het hem aan de vervolgingen van het schrikbewind te ontsnappen, zonder zijne beide oudere broeders in de ballingschap te volgen, maar zijne eerste studiën bleven onvolledig. Reeds in de eerste dagen van het keizerlijk bewind, trad hij de loopbaan der wapens in. In 1804, als vrijwilliger onder de keizerlijke garde opgenomen, werd hij in het volgende jaar bij het groote leger ingelijfd, won te *Austerlitz* zijne korporaals-strepen, en een jaar later, de luitenants-epauletten bij het 64.^e linie-reg.^t Na de veldtogten van *Pruissen* en *Polen* te hebben medegemaakt, en te *Pultusk* eene ernstige verwonding te hebben bekomen, vertrok hij naar *Spanje*, alwaar hij tot in 1814 diende, eerst als luitenant-adjutant-majoor, daarna als kapitein. Hij onderscheidde zich vooral te *Lerida*, te *Terragona* en te *Burgos*, en verdiende dikwerf door zijnen moed en zijn beleid op de dagorde des legers te worden geplaatst. De beoefening der krijgskunst nam al zijne vrije oogenblikken in. In den winter van 1813 tot 1814, toen hij het bevel voerde over de voorposten des legers aan de *Lobregat*, wist

hij door eene strategische combinatie, waarvan de vinding hem geheel toebehoorde, zijne bedreigde positie te verdedigen, verscheiden detachementen te overrompelen, en met een handvol manschappen den aanval des vijands afteweren. Deze schitterende heldendaad verwierf hem den rang van kolonel en het commandement over het 14.^e linie-reg.^t, aan het hoofd van hetwelke hij zich gedurende de gebeurtenissen van 1814 te *Narbonne* bevond. Bij zijne terugkomst van het eiland *Elba*, bood BONAPARTE hem den titel van brigade-generaal aan; maar BUGEAUD wees dien van de hand, onder voorwendsel dat hij denzelfden nog niet verdiend had. Onder de bevelen van den maarschalk SUCHET, die hem het bevel over de voorhoede opdroeg, naar het leger der *Alpen* gezonden, onderscheidde hij zich in het *Isère*-dep.^t door schoone wapenfeiten tegen de *Piemonteesche* en *Oostenrijksche* troepen, toen hij het verlies van den slag van *Waterloo* en den aantogt des vijands vernam. Bij dit bericht deed hij zijnen soldaten den eed van getrouwheid afleggen, en ofschoon hij slechts over 1700 man kon beschikken, leverde hij den *Oostenrijkers*, die ten getalle van 10,000 waren, slag, en gaf hun de volle nederlaag. Daar hij de restauratie niet wilde dienen, begaf hij zich naar *Excideuil*, in het *Dordogne*-dep.^t. Van 1815 tot 1831, bebouwde hij de akkers, leerde en onderwees den landbouw in den omtrek zijner do-

meinen. Na de Julij-omwenteling werd hij tot den rang van veld-maarschalk verheven, en door het tweede arrondissement van *Perigueux* naar de kamer der afgevaardigden gezonden. Als ministerieel afgevaardigde, moest hij in alle discussiën, waaraan hij deel nam, veel critiek ondervinden, doch men kon zich niet onthouden van te erkennen, dat zijn woord, ofschoon dikwerf ruw en onnaauwkeurig, vol gezond verstand, openhartigheid en onverschrokkenheid was. Na in de dagen van Junij 1832 een commandement te hebben bekomen, verplëtterde hij de opstandelingen in de straat *Transnonain*, en werd hoe langer zoo hatelijker bij de voorstanders der muerij. Met meer grond moet men hem verwijten, toegestemd te hebben tot het bewaken in de citadel van *Blaye*, van de hertogin van *BERRY*, door het verraad van *DEUTZ*, aan *LOUIS PHILIPPE* verkocht. In 1836, in *Afrika* ontscheept, overwon hij verscheiden malen *ABD-EL-KADER* en zijne Arabieren, aan de oevers der *Tafna*, langs den weg van *Oran*, in den omtrek van *Tlemsan* of *Tremecen*, en won door deze zegepralen den rang van luitenant-generaal. De heer *MOLÉ* zond hem in het volgende jaar andermaal naar *Algerië*, om met *ABD-EL-KADER* het verdrag der *Tafna* te sluiten, dat in *Frankrijk*, vooral in de rangen der oppositie, zulke levendige vertoogen uitlokke. In 1840 tot algemeen landvoogd der volkplanting be-

noemd, onderscheidde hij er zich door schitterende ondernemingen, terwijl hij tevens met een voorbeeldeloos beleid de plaatselijke belangen van landbouw en nijverheid wist te behartigen. Na in 1843, tot de waardigheid van maarschalk te zijn verheven, keerde hij naar *Frankrijk* terug, om zich op nieuw aan de stem zijner kiezers aantebieden, verkreeg de voortzetting van zijn mandaat, en vertrok weder naar *Algerië*, alwaar hij in 1845, op den keizer van *Marocco*, wiens troepen de zijne in getal verre overtroffen, de beroemde overwinning van *Isly* behaalde. Ten gevolge van dit wapenfeit tot hertog verheven, stond hij het bevelhebberschap des lands aan den hertog van *AUMALE* af, en kwam voor de kamer der afgevaardigden den toestand der Fransche kolonie blootleggen. Zijne inzigten schenen zeer juist, en aan zijne woorden viel eene algemeene goedkeuring ten deel. Toen de Februarij-omwenteling uitborst, werd hij voor eenen oogenblik aan het hoofd der troepen, en der nationale garde van *Parijs* geplaatst. Indien zijne raadgevingen de overhand hadden behouden, zou het Julij-koningschap welligt gered zijn geweest; maar *LOUIS PHILIPPE*, ontnam hem zijn commandement, en het door hem tegen den opstand georganiseerde plan van aanval, werd niet in uitvoering gebragt. Het provisioneel bestuur liet hem in de vergetelheid, en de kiezers van het *Dordogne*-dep.^t zonden hem niet naar de constituerende ver-

gadering. Door het dep.^t der *Neder-Charente* tot lid der wetgevende vergadering verkozen, werd hij door den president der republiek tot generaal-enchef van het *Alpen-leger* benoemd. Naauwelijks was hij op dien post aangekomen, of men ontbood hem tegen het einde van Mei 1849 naar *Parijs*, om zijn gevoelen te vernemen betrekkelijk den gang des bestuurs; hij begaf zich derwaarts, werd door de cholera aangetast, overleed den 10 Junij 1849, en werd in de kerk der Invaliden begraven. Zijne bijzondere hoedanigheden stonden gelijk met zijnen moed, en zijn militaire genie. Zijn hart was even zoo regtschapen als zijn geest doordringend was, en zijn dood was die eens goeden Christens. Men heeft hem eenige stukjes te danken, onder welke melding verdienen: 1.º *Réflexions etc.* (*Overwegingen over eenige fundamentele punten, betrekkelijk onze vestiging in Afrika*); — 2.º *Aperçu etc.* (*Overzicht van eenige bijzonderheden des oorlogs, met verklarende platen*), *Parijs*, 1846, in 32.mo; — 3.º *Les Socialistes etc.* (*De Socialisten en het gemeenschappelijk werk*); — 4.º *Les soirées etc.* (*De dorps-avondstonden*), die in den *Univers* geplaatst en door verscheiden dagbladen overgenomen zijn. Hij heeft ook eenige artikels aan de *Revue des deux mondes* geleverd. De stijl van den maar-schalk BUGEAUD is duidelijk, eenvoudig en soms schilderachtig. Zijne geschriften zijn even als zijne redevoeringen belang-

rijk wegens het gezond verstand, dat er in doorstraalt, en den openhartigen en overtuigenden toon, die er in heerscht.

BUONAPARTE. — Zie BONAPARTE.

* BUONONCINI (GIOVANNI BATTISTA), een beroemde vioolspeler en componist, in 1660 te *Modena* geboren, kwam in 1720 te *Londen*, alwaar hij tegelijkertijd met HÄNDEL den bijval des publieks inoogstte. Hij componeerde alhier de opera's: *Astardo* en *Griseldo*, een gezang bij de begravenis des hertogs van MARLBOROUGH, 12 sonaten enz. In 1733 verliet hij *Engeland* met eenen gewaanden goudmaker, verloor zijn vermogen, en legde zich op nieuw op zijn vioolspel toe. In 1748 was hij te *Weenen*, werd daarop, ondanks zijne hooge jaren, te *Venetië* als componist der opera aangesteld, en overleed aldaar; het is echter onbekend in welk jaar.

BUQUOI. — Zie BUCQUOI. *Wbk.*

* BURDETT (sir FRANCIS), lid van het Engelsche parlement, en een beroemde redenaar der oppositie, te *Foremark*, in het graafschap *Derby*, in 1770, uit eene der oudste adellijke geslachten van *Engeland* geboren, studeerde aan de school van *Westminster* en te *Oxford*, en bereisde gedurende de Fransche omwenteling het vaste land. Eene uitmuntende, voorbereidende staatkundige school waren hem de vergaderingen der na-

tionale-conventie, der politieke clubs, zoo wel als de omgang met de staatsmannen van dien tijd. Zijne reeds door WALTER SCOTT geschilderde eigenliefde en ijdelheid, waaraan hij door zijn huwelijk met de dochter van den rijken bankier COULTS, waardoor hij een onnoemelijk vermogen bekwam, naar welgevallen voedsel kon geven, lieten hem geene rust, alvorens hij in 1802 voor het gewichtige graafschap *Middlesex* voor het lager-huis verkozen werd. Deze verkiezing kostte hem £500,000. Maar daarmede nog niet te vreden, offerde hij andermaal eene dergelijke som op, om in 1807, voor *Westminster* verkozen te worden, welke gewichtige stad hij nu gedurende 30 jaren, ten laatste met den generaal EVANS, eenen ijverigen aanhanger van het liberalismus, in het lager-huis verdedigde, en daardoor de geheele liefde des volks won. Een brief aan zijne kiezers, naar aanleiding der gevangenneming van GALE JONES, die, even als BURDETT, op hervorming van het parlement aandrong, had een bevel van gevangenneming ook tegen hem ten gevolge, waartegen hij zich echter, door eenen volksopstand ondersteund, gedurende drie dagen verzette. Na de terugkomst van NAPOLEON van *Elba*, drong BURDETT op den vrede met *Frankrijk* aan, werkte in 1818, met vernieuwde kracht aan eene radicale hervorming, sprak in 1819 tegen de maatregelen van CASTLEREAGH, ter beperking der drukpers-vrijheid, en gaf over het bloedbad

bij *Manchester* een geschrift in het licht, waardoor hij zich eene gevangenis van 3 maanden en eene boete van 2000 ponden sterling berokkende. Van nu af matigde BURDETT, met het toenemen zijner jaren, al meer en meer zijne staatkundige inzichten, afschoon hij nog steeds voor de *Whig's* stemde. In 1829 droeg hij nadrukkelijk bij tot de emancipatie der Catholijken, en in 1832, tot het doorzetten van den reform-bil van GREY, dien hij echter voor het einde aller hervormingen verklaarde, waarop persoonlijke afkeerigheid van O'CONNELL invloed kan hebben gehad. Door zijne kiezers naar zijne staatkundige inzichten gevraagd, verklaarde hij zich openlijk voor de *Tory's*, en werd in 1837 op nieuw verkozen. Toen er in hetzelfde jaar, ten gevolge der troonsbestijging van VICTORIA, nieuwe algemeene verkiezingen plaats vonden, liet BURDETT zich voor *Devizes*, in *Noord-Wiltshire* verkiezen, sprak steeds met nadruk over de handhaving der staatsregeling, en in woedenden ijver, tegen O'CONNELL, de Iersche priesters en *Whig's*. Hij overleed in 1844. Velen houden hem enkel voor eenen oppositie-man, die er slechts behagen in schepte om te *opponeeren*, het zij tegen goede of tegen kwade zaken, en zij zeggen van hem, dat God hem nu eens God, dan weder de duivel is geweest, juist naar dat het hem in zijne kraam te pas kwam. Anderen prijzen zijn populair talent, zijne uitgebreide kundigheden, en zijne edele denk-

wijze. Zijne dochter ANGELA is de rijkste erfgename van *Engeland*.

* BURGER (JOHANN), een beoemde schrijver, in het vak der landhuishoudkunde, en de met dezelve verwante vakken, werd in 1773 te *Wolfsberg* in *Karnten* geboren, was reeds arts toen hij de landhuishoudkunde praktisch begon uitte oefenen en zich door eene Verhandeling over het Turksche koren (*maïs*) aanbeval, *Weenen*, 1818; 2.^e uitg. 1821. Hij werd hierop hoogleeraar der landhuishoudkunde aan het lyceum te *Klagenfurt*. De oorlog vernielde hem huis en hof; het gelukte hem echter om een klein landgoed, *Harbach* genaamd, in de nabijheid van *Klagenfurt* aantekooopen, alwaar hij zich theoretisch en praktisch met de landhuishoud- en vee-artsenijkunde bezig hield. Hier schreef hij zijn gezocht werk: *Lehrbuch der Landwirtschaft*, 2 dl.ⁿ, *Weenen*, 1809; 4.^e uitg. 1838. In 1820, werd hij door de Oostenrijksche regering, met den rang van guberniaalraad, naar *Triest* gezonden, om in de Oostenrijksche kustlanden, de grondschattingen, ten behoeve van het belastingskadaster te leiden. Eene dergelijke bestemming voerde hem in 1825, naar *Stiermark*, in 1828 naar *Lombardijë*, en later naar *Neder-Oostenrijk*, alwaar hij den 24 Januarij 1842 overleed. Van zijne talrijke schriften verdienen vermeld te worden: 1.º *Reise durch Oberitaliën, mit vorzüglicher Rücksicht auf den*

gegenwärtigen Zustand der Landwirtschaft, Weenen, 1831, 2 dl.ⁿ; 2.^e uitg. 1843; — 2.º *Systematische Classification und Beschreibung der, in den österreichischen Weingärten vorkommenden, Traubenarten, Weenen*, 1837; en vroeger reeds: — 3.º *Ueber die Theilung der Gemeindeweiden, Pesth*, 1816.

BURNEY (KAREL), een toonkunstenaar, te *Shrewsbury*, in 1726 geboren, was de kweekeling van BAKER, en werd in 1744 organist der *St. Dionysiuskerk* te *Londen*. Kort daarna begaf hij zich naar *Lyon*, alwaar hij negen jaren verbleef. In *Londen* teruggekeerd, verkreeg hij in 1769 den titel van honorair leeraar in de toonkunst. In 1771 en 1772, bezocht hij *Frankrijk*, *Italië*, *Duitschland* en *Nederland*. Men heeft van hem verhalen dier reizen, waarin hij zich vooral met de toonkunst bezig houdt. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Over den tegenwoordigen toestand der toonkunst in Frankrijk en in Italië, of Dagverhaal eener reis in die landen gedaan*, 1771, in 8.vo; — 2.º *Over den tegenwoordigen staat der toonkunst in de Nederlanden, in Duitschland en in de Vereenigde Staten*; — 3.º *Algemeene geschiedenis der toonkunst sedert de eerste eeuwen tot op onze dagen*, 1776—1789, 4 dl.ⁿ, in 4.to; — 4.º *Verhandelingen over het leven en de geschriften van METASTASIUS*, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; — 5.º *Geschiedenis van den jongen CROTCH, een muzijkaal kind*. BURNEY over-

leed in Mei 1814. — Zijn zoon JACOBUS, als admiraal in 1821 overleden, volgde den kapitein COOK op zijne beide laatste reizen, en heeft verscheiden geschriften, waartoe hem die reizen aanleiding gaven, in het licht gegeven.

BURR (AARON), in 1755 geboren, bekleedt eene groote plaats in de staat- en krijgskundige geschiedenis der *Vereenigde Staten*. In het begin van 1775 in het revolutie-leger getreden, volgde hij eene dier beroemde benden, welke het eerst aan *Engeland* het hoofd durfden bieden; sedert dat tijdstip hield hij niet op een werkzaam deel aan de krijgsverrigtingen te nemen. Op het einde van 1779, verliet hij, wegens den slechten staat zijner gezondheid, het leger, begon de beoefening der wetten in *New-Jersey*, onder den regter PATTERSON, en vestigde zich eindelijk te *New-York*. In 1790 werd hij benoemd tot algemeen *attorney* (procureur) van den staat, en in 1792 tot senator bij het congres der *Vereenigde Staten* verkozen. De kolonel BURR was dikwerf lid van het wetgevende ligchaam, in 1801 werd hij tot president der conventie benoemd, welke met de herziening der constitutie belast was, en in het volgende jaar tot vice-president der *Vereenigde Staten*. Hij overleed te *Richmondhouse*, den 13 December 1836.

BUSIRI (FRANCISCUS), een vroeg-

I. DEEL.

rijp verstand, in 1817 te *Rome* geboren, had naauwelijks zijne studiën ten einde gebragt, of hij werd benoemd tot de dubbele betrekking van kanonik-lector van *St. Jan van Lateranen* en van bibliothekaris der hoofdkerk. Met een verbazend geheugen begaafd, had hij slechts weinige maanden noodig, om de boeken der bibliotheek te kennen, waarvan het opzigt hem was opgedragen, en hem in staat te stellen, om aan de geleerden, die dezelve bezochten, al die inlichtingen te geven, welke zij verlangden. Tegelijkertijd werkte hij mede aan de uitgave van het *Thesaurus historiae ecclesiasticae*, een belangrijk werk, waardoor hij verdiende, om als plaatsvervangend hoogleeraar bij de Romeinsche universiteit benoemd te worden. Eenige *losse stukjes*, niet minder belangrijk wegens den inhoud, als wegens de sierlijkheid des stijls, beloofden der Kerk eenen grooten schrijver, toen hij den 7 Januarij 1841, in den ouderdom van naauwelijks 24 jaren, plotseling door den dood werd weggerukt.

BUSSÆUS (ANDREAS), een Deensche oudheid- en letterkundige en geschiedschrijver, in 1679 geboren, werd burgemeester van *Elseneur*, en overleed in 1755. BUSSÆUS is bekend vooral als uitgever van twee voor de Scandinavische letterkunde hoogstgewichtige werken: 1.º *ARIH cognonime FRODA, polyhistoris et primi in septentrione historici*

schedæ, seu libellus de Islandiâ, e veteri islandicâ vel danicâ antiquâ linguâ, in latinum versus, Haunivæ, 1733, in 4.to ARIA FRODA leefde in de 12.^e eeuw, in *IJsland*, alwaar hij priester was. Zijn werk was in, 1688 in het IJslandsch reeds in het licht verschenen. BUSÆUS liet het herdrukken met de vertaling tegen over den tekst en voegde er bij: — 2.º JONÆ GAM *Schediasma de ratione anni solaris, secundum rudem observationem veterum paganorum in Islandiâ, et periplus Outheri et WALFSTANI, ab ALFREDO rege Angliæ descriptus.* Dit laatste werk afzonderlijk, in 1744, in 8.va herdrukt, is het verhaal eener, op last van koning ALFRED, in de 10.^e eeuw, in de noordelijke zeeën gedane reis.

BUTLER (KAREL), te *Londen*, den 14 Aug. 1750 geboren, had eene Fransche moeder, en was de neef van den beroemden levensbeschrijver der heiligen ALBANUS BUTLER (zie dat Art. -*Wbk.*-); hij ontving zijne eerste opvoeding in eene Catholijke school te *Hammersmith* bij *Londen*, en bragt zijne school-studiën ten einde te *Douai*. In 1766 in *Engeland* teruggekeerd, legde hij zich, onder eenige Catholijke regtsgeleerden, op de beoefening der regten toe. In 1775, begon hij voor zich zelve te werken en kwam in *Lincolns'-inn*; maar eerst in 1791, werd de pleitzaal voor de Catholijken geopend. In 1787, vormde men eene commissie, om de algemeene belangen der

Catholijken te verdedigen, en om te trachten de tegen hen uitgevaardigde wetten te doen intrekken. BUTLER werd tot secretaris derzelve benoemd, en verkreeg er eenen grooten invloed; werkzaam, woelig, geleerd, deed hij verscheiden stappen bij de ministers en het parlement. Ongelukkiglijk handelde deze commissie alsof zij onafhankelijk van de Catholijke bisschoppen ware geweest, welke zij in de eerste plaats had behooren te raadplegen, vandaar die noodlottige verdeeldheid, welke men in verschillende geschriften verhaald vindt, BUTLER zelf heeft over deze geschillen gesproken in zijne *Gedenkschriften der Engelsche Catholijken*, waarin hij echter zijn ongelijk eenigzins bemanteld, terwijl anderen hetzelfde met al te veel liefdeloosheid voorstelden. BUTLER werd niettemin benoemd tot een der leden van het nieuwe Catholijke bureau, in 1803 gevormd, en in 1813 en 1817, deed hij adressen aan de Engelsche protestanten in het licht verschijnen, ten einde hunne vooringenomenheden te doen ophouden. Toen in 1825 zijn gezigt zeer verzwakte, hield hij zich niet meer met pleitgedingen bezig, en overleed den 2 Junij 1832. Zijne werken zijn talrijk en verscheiden; men beschouwt als de belangrijkste: 1.º *Horæ biblicæ* of *Letterkundige nasporingen over den bijbel, Oxford, 1799*; dit verscheiden malen herdrukt werk, is in het Fransch vertaald door BOULARD, 1810, in 8.vo; — 2.º *Horæ judicæ subcesivæ*, in 8.vo; dit

zijn bewijsstukken betrekkelijk de voornaamste wetboeken en de verzamelingen van wetten; — 3.º *Beknopt overzicht der omwentelingen van het Duitsche Keizerrijk*; — 4.º *Beknopte levensbeschrijvingen van BOSSUET, FÉNÉLON, den H. VINCENTIUS VAN PAULA, van THOMAS à KEMPIS, RANCÉ, BOUDON, den kanselier L'HÔPITAL, van AGUESSEAU, ERASMUS, GROTIUS, enz.*; — 5.º *Geschiedenis der formulieren en geloofsbelijdenissen*, 1816, in 8.vo; — 6.º *Geschiedkundige gedenkschriften der kerk van Frankrijk*, 1817, in 8.vo; — 7.º *Geschiedkundige gedenkschriften der Engelsche Catholijken*, 1819, 2 dl. in 8.vo; — 8.º *Vervolg van de levens der heiligen door ALBANUS BUTLER*, 1823, in 8.vo; — 9.º *Verdediging der Roomsche Kerk, tegen sir ROBERT SOUTHEY, Parijs*, 1825, in 8.vo; — 10.º *Antwoord op de bedenkingen tegen de koninklijke bekrachtiging der bills, ten gunste der Catholijken*; — 11.º *Proeve strekkende ten bewijze van de onderwerping en getrouwheid der Catholijken aan den Saat, niettegenstaande hunne verkleefdheid aan het gezag des Pauses*, enz.

* BUXBAUM (JOHANN CHRISTIAN), in 1694, te *Merseburg*, geboren, begaf zich, in 1711, naar *Naumburg* en vervolgens naar *Leipzig* en *Wittenberg*, om er de geneeskunde te beoefenen, en legde zich voornamelijk op de kruidkunde toe. In 1717 zond zijn vader hem naar *Ley-*

den, om zich tot *Med. Doctor* te laten bevorderen; wjl hem echter aan dezen titel niets gelegen was, woonde hij slechts de collegiën over de kruidkunde van den beroemden BOERHAVE bij, promoveerde niet, en besteedde het daarvoor bestemde geld, om des te langer zijne lessen in deze wetenschap te kunnen bijwonen. Hij begaf zich daarop naar *Halle*, van waar hij zich met eene aanbeveling van den geneesheer HORMANN naar *Petersburg* begaf, waar czaar PETER I, hem met de taak belastte, om de gewassen in den omtrek van *Petersburg* te onderzoeken, en eenen kruidtuin aanteleggen; van welken last hij zich met ijver kweet. Hierop deed hij eene botanische reis door het Russische rijk, bezocht *Siberië*, *Astrachan* en *Perzië*. Na zijne terugkomst, werd hij in 1724, lid van de nieuw opgerigte keizerlijke maatschappij van wetenschappen te *Petersburg*, en hoogleeraar der kruidkunde aan de hoogeschool aldaar. In 1726 werd hij naar *Konstantinopel* gezonden, om de planten en gewassen in *Turkijë* te onderzoeken, waarmede hij 16 maanden doorbragt, en gedurende dien tijd meermalen bij den sultan en den groot-vizier gehoor had. Na zijne terugkomst te *Petersburg* werd hij ziekelijk, en keerde daarom in 1729, naar zijnen in *Duitschland* nog levenden vader terug, alwaar hij den 7 Julij 1730 aan de tering overleed. Aan dezen ijverigen jeugdigen kruidkundige

heeft men de eerste kennis te danken der planten van *Siberië* en *Turkië*; onder meer anderen is zijn beste werk: *Centuria V. Plantarum minus cognitarum circa Byzantium et in Oriente observatorum*, in 1728 te *Petersburg* gedrukt.

* **BUXTON (THOMAS FOWELL)**, den 1 April 1786 in het graafschap *Essex* geboren, ontving zijne ontwikkeling in de Drie-vuldigheids-hoogeschool te *Dublin*. Toen hij dezelve verliet, spoorde men hem, den 21 jarigen jongeling, aan, om naar de vertegenwoordiging der hoogeschool bij het parlement te dingen; hij koos echter toenmaals de staatkundige loopbaan nog niet, maar trad als deelhebber in een groot handelshuis van *Londen*, waaraan hij verscheiden jaren getrouw bleef. Zijn huwelijk met eene kwakersche vrouw, **HANNAH GURNEY**, eene zuster der beroemde *mistress Fry*, deed hem zijne aandacht op het lot der armen en lijdenden vestigen. De eerste armen, aan welke hij ondersteuning bragt, waren de zijden-wevers van *Spitalfields*, voor welke hij eene uitmuntend geordende hulpvereeniging tot stand bragt. Te gelijktijd hield hij zich met zijne schoonzuster *Fry* bezig met het onderzoek naar den toestand der gevangenen. Zijn eerste geschrift: *Worden armoede en misdaden door het tegenwoordige stelsel van gevangenschap voorgekomen of geteeld?* had het ontstaan der *Maatschappij ter verbetering der ge-*

vangenschap ten gevolge, en moet als de eerste schok tot de groote hervormingen in den staat der gevangenen worden beschouwd, die tegenwoordig in alle landen van *Europa* deels bewerkstelligd, deels voorbereid worden. De roem, dien *Buxton* met dit geschrift inoogstte, verschafte hem de vertegenwoordiging in het parlement, voor het kiesvlek *Weymouth*. In zijne nieuwe betrekking, kon hij aan de verwijdering van eenen met de gevangenis-verbeteringen in wezenlijke betrekking staanden hinderpaal werken: aan de verbetering namelijk van het Engelsche wetboek van strafregt, dat op 223, dikwerf zeer onbeduidende, misdaden de doodstraf stelde. Zijne rede van den 23 Mei 1821, ging voor de beste door, welke toenmaals werden uitgesproken, en droeg niet weinig bij tot de zegepraal der zachtmoedigheid. Twee jaren later ontving hij uit de afgematte hand van **WILBERFORCE** de leiding der werkzaamheden voor de vrijverklaring der negers. Sedert dat **WILBERFORCE**, in 1785, het eerst voor de negers, had begonnen te werken, was het in het geheel bij de wet van 1807 gebleven, dat den negerhandel afschafte, doch de slavernij der negers liet bestaan. Wat nog geschiedde bestond in maatregelen tegen den smokkelhandel met *menschenvleesch*, die zoo als men kan begrijpen niet zeer werkzaam waren, vermits noch de West-kusten van *Afrika*, noch de West-indische wateren, een doortastend opzigt

gedoogen. Buxton deed den eersten stap verder, en bewerkte in 1823, het besluit, dat de slavernij, als in strijd met de christelijke godsdienst en met de Britsche staatsregeling, zou worden afgeschaft, zoodra zulks eenigermate, met de veiligheid (en met het belang, laste CANNING er in) aller daarbij belanghebbenden zou kunnen worden overeengebragt. Verder dan dit besluit kon men het in het begin niet brengen, welke pogingen Buxton, Wilberforce, William Smith, Macaulay, Allen, Lushington en andere negervrienden ook in het werk stelden. Jaar op jaar vernieuwden zij hunne voordragten; maar het parlement luisterde er nauwelijks naar, en het land bleef zonder de minste deelneming. Eerst de geestdrift voor de vrijheid, die in 1830 het geheele denkende gedeelte der bevolking beving, verschaftte aan de goede zaak de zegepraal. In 1831, verklaarde zich het huis, op voordragt van Buxton, voor de *Negeremancipatie*; in 1833 droeg lord Althorp zijnen bill voor. De langzame bevrijding, door middel van eenen veeljarigen proeftijd, werd dan ook nog in eene definitive veranderd. Daarmede sloot Buxton zijne parlementaire loopbaan. Der zaak der negers bleef hij getrouw. In 1839 verscheen zijn werk: *De Afrikaansche slavenhandel en deszelfs geneesmiddel*. Zijn plan, om met de Neger-staten, verdragen te sluiten, en langs dien weg voor den handel datgene te ver-

goeden, wat hij welligt aan de afschaffing van den slavenhandel mogt hebben verloren, en dat hij in zijn tijdschrift *the African Coloniser* ontwikkelde, mislukte echter geheel en al, en het verdriet daarover werd de kiem van den dood van Buxton, die den 19 Febr. 1845, te *Northrepps*, in het graafschap *Norfolk*, volgde.

BYZANCE (LODEWIJK DE), priester van het Oratorium, te *Konstantinopel* in 1647 geboren, was de zoon van eenen joodschen goudsmid, en heette RAPHAËL LEVI. Hij begaf zich naar *Frankrijk*, alwaar hij zich in de Christelijke godsdienst liet onderwijzen, en, in 1674, te *St. Germain-en-Laye*, alwaar hij den koning en de koningin, door den kardinaal MAZARIN en mevr. DE COLBERT vertegenwoordigd, tot pater en meter had, gedoopt werd. Hij nam alstoen, naar zijne geboorteplaats (*Byzantium*), den naam aan van LODEWIJK DE BYZANCE, en begaf zich in de congregatie van het Oratorium, waarin men hem tot het priesterschap verhief. Naardien hij behalve de oude en nieuwere talen, eene uitgebreide theologische kennis bezat, zoo hield hij in zijne congregatie, met vele bekwaamheid geestelijke conferentiën. Pater Byzance hield zich vooral bezig met de bekeering van diegene zijner landgenooten, die wegens hunne zaken naar *Parijs* kwamen. In eene dier conferentiën bragt hij eenen dweepzuchtigen muzelman tot

zwijgen, die echter later heimelijk in zijne kamer drong met oogmerk om hem te vermoorden: dit tooneel maakte op hem zulk eenen sterken indruk, dat hij er krankzinnig van werd. Hij overleed in 1722 te *Charenton*, alwaar zijne ziekte gedurende twintig jaren aan alle geneesmiddelen had tegenstand geboden. Men heeft van hem: 1.° *La goutte etc. (De jicht geneesbaar door het Turksche middel)*, *Parijs*, 1703, in 12.mo;

— 2.° eenige geschriften over *de Wiskunde*, benevens 3.° eene Fransche vertaling van het geschiedkundige gedeelte des *Korans*, in handschrift gebleven, en in de koninklijke bibliotheek berustende. Pater BYZANCE was de vriend der paters MALEBRANCHE, RAYNAUD, LELONG, en stond in betrekking met verscheiden beroemde geleerden, onder anderen met LEIBNITZ, den markies DE L'HÔPITAL enz.

C.

CABALLERO (D. BERNARD FRANCÈS), een Spaansche prelaat, den 14 October 1774, te *Madrid* geboren, openbaarde reeds in zijne kindschheid, eene bepaalde roeping voor den geestelijken staat, en ontving in den ouderdom van 16 jaren de kruinschering (*tonsuur*), terwijl hij welgemoed van de aanzienlijke fortuin afzag, welke hij van zijne bloedverwanten, waarvan hij de eenige erfgenaam was, kon verwachten. Reeds ervaren in de oude talen, en met het Fransch wel bekend, volgde hij de leergangen der wijsbegeerte en godgeleerdheid, onder de leiding der paters dominikanen van *St. Thomas*, en ontving zijne academische graden aan de universiteit van *Almagro*. Hij was nog slechts diaken, toen hij zich door zijne begaafdheid voor den kansel onderscheidde; en weldra werd hij onder de beroemdste redenaars van *Madrid* gerangschikt. In 1817 tot het bisdom van *Urgel* benoemd, waren de eerste jaren van zijn episkopaat zeer werkzaam; hij bezocht al de parochiën van zijn diocees, en waakte op eene bijzondere wijze over zijn seminarie. Terwijl hij zich aan de pligten zijner bediening toewijdde, verspreidde zich de omwenteling uit *Andaluzië*, alwaar zij haar' oorsprong

had genomen, in de bergen van *Katalonië*. Hij bestreed altoen in vermenigvuldigde leerreden en onderrigtingen, de ondeugden en ongeregeldheden, welker vorderingen hij met smart aanschouwde. In dit rampzalige tijdvak bewees hij uitstekende diensten aan de inwoners van *Urgel*, en dikwerf belette zijne voorzigtigheid het bloedvergieten. In de maand November 1822, verplicht om zijn diocees te verlaten, kwam hij eene schuilplaats zoeken in *Frankrijk*, in de stad *Ax (Arriège)*. Toen koning *LODEWIJK XVIII* zijnen neef den hertog van *Angoulême*, aan het hoofd van een leger zond, om den vrede in het schiereiland te herstellen, keerde de deugdzame prelaat naar zijn diocees terug, en in 1824, werd hij verplaatst op den aartsbisschoppelijken stoel van *Saragossa*. Na den dood van *FERDINAND VII* werden de aanzienlijkste posten toevertrouwd aan mannen, die, wel verre van zich tegen de revolutionnaire denkbeelden, te verzetten, de bedienaars der Kerk aan de verguizing van het gepeupel, en de heilige zaken aan de bespotting der goddeloozen blootgesteld lieten. In de maand Augustus 1835 kwam deze waardige aartsbisschop, andermaal genoodzaakt *Spanje*

te verlaten, *Bordeaux* bewonen, alwaar hij het stichtelijkste leven leidde, en den 13 December 1843 overleed. Deze prelaat heeft *Onderrigtingen, Brieven, Mandementen* nagelaten, die in 4.to gedrukt zijn.

CABARRUS. — Zie CHIMAY.

CABOTO. — Zie CABOT -Wbk.-

CACCIANINO (ANTONIUS), een wiskunstenaar, te *Milane* in 1769 geboren, en in 1838 overleden, was officier der genie, toen NAPOLEON over den *St. Bernardsberg* te *Marengo* kwam. Tot een' der chefs van het cisalpijnsch genie-corps benoemd, werd hij later directeur der polytechnieke school van *Modena*, en vervolgens lid van het Italiaansche instituut. Men heeft van hem: 1.º *Verklaring van een meetkundig beginsel, betrekkelijk de differentiaal rekening, Milane, 1835, in 8.vo*; — 2.º *Overwegingen over de differentiaal rekening, 1833, in 8.vo* Hij heeft verscheiden werken in handschrift nagelaten, onder welke men noemt: *Over de onmogelijkheid van de oplossing de equatiën boven den vierden graad.*

CACHIN (JOZEF MARIA FRANCISCUS, baron), algemeen inspecteur der bruggen en wegen in *Frankrijk*, ridder der *St. Michielsorde*, officier van het legioen van eer, den 2 October 1757, te *Castres* in *Languedoc* geboren, kwam vroegtijdig in de koninklijke militaire school

van *Sorèze*, volgde daarop in de school der schoone kunsten te *Toulouse* de leergangen der bouwkunde, terwijl hij tevens de wiskunde beoefende. In 1776, werd hij toegelaten in de koninklijke school der bruggen en wegen, die toenmaals onder de directie stond van PÉRONNET, eersten ingenieur des konings, en deed daarop eene reis door *Engeland*, met het doel om zijne kennissen uittebreiden. Bij zijne terugkomst vertrouwde men hem de uitvoering der werkzaamheden toe, die ter verbetering der haven van *Honfleur* waren vastgesteld. CACHIN hield zich bezig met het ontwerp van een zijdelingsch kanaal aan de *Seine*, om de koopvaardij-schepen, aan de gevaren te onttrekken, welke het beveren dier rivier tusschen hare uitwatering en *Quillebauf* aanbiedt. Dit ontwerp had, bij gebrek aan de noodige fondsen, geen gevolg. Maar de ontwerper werd, in 1792, beroepen tot lid eener door den koning benoemde commissie, om de voordeelen te onderzoeken, der vroeger te *Cherbourg* uitgevoerde werkzaamheden, en de nieuwe bouwingen voortestellen, welke nuttig zouden geoordeeld worden, ter voltooiing van een uitgebreid marine-gesticht. De revolutionnaire crisis, vrijdelde ook weder dit werk. Tot hoofd-ingenieur van *Calvados* benoemd, hield CACHIN zich bezig met het weder bevaarbaar maken van de rivier de *Orne* tusschen *Caen* en de zee. Bij dezen arbeid, had hij het ontwerp ge-

voegd, van een gesticht voor de militaire-zeemagt in de diepte van *Coleville*, waar het uitwateringskanaal der *Orne* in uitliep, en bij deze gelegenheid gaf hij zijne uitmuntende *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de scheepvaart der Neder-Orne*), *Parijs*, jaar VII, in 4.to in het licht. Toen de kalmte in *Frankrijk* terugkeerde, haastte zich *CACHIN*, om de aandacht der administratie weder op de ontwerpen van *Cherbourg* te vestigen, en schreef een verslag dat men kan vinden in den *Moniteur* van 25 en 26 Julij 1801. Hij werd belast met de voltooiing der haven en des dijks van *Cherbourg*, waaraan hij 20 jaren gewerkt heeft. Men weet dat deze haven den 27 Augustus 1813, voor den Oceaan geopend is. *CACHIN* is in Febr. 1825 overleden, en heeft, behalve het reeds genoemde, nagelaten: *Mémoire etc.* (*Verhandeling over den dijk van Cherbourg, vergeleken met het Break-Water, of den havendam van Plymouth*), *Parijs*, 1820, in 4.to, met 5 pltn. waarin hij de schrijvers der *Britsche Encyclopedie* wederlegt, die den dijk van *Plymouth*, ten koste van dien van *Cherbourg* geprezen hadden.

* *CADAVAL* (*NUNO CAETANO ALVAREZ PEREIRA DE MELLO*, hertog van), onder *JOANNES VI*, staatsraad in *Portugal*, was in 1826 regentschapsraad, president van de kamer der pairs, en eerste minister van *don Mi-*

GUEL; hij werd in 1799 uit een zeer aanzienlijk adellijk geslacht geboren; ofschoon in 1826, onder den eed op de charte, door de regentes, voor zijn leven tot staatsraad benoemd, sloot hij zich echter, in de daaropvolgende worstelingen, langzamerhand bij de absolute partij aan, werd in 1828 eerste minister van *MIGUEL*, en werkte alsnu, in vereeniging met *PEDRO MACEDO*, de constitutie tegen, zoodat de cortes ontbonden, en *MIGUEL* tot koning van *Portugal* uitgeroepen werd. Dubbelzinnige geschriften maakten hem echter bij laatstgenoemde verdacht; en hij nam in 1830 zijn ontslag. In 1833 begaf hij zich naar *Parijs*, en overleed aldaar in 1837.

CADORE. — Zie *CHAMPAGNY*.

CADOUDAL. — Zie *GEORGE CADOU DAL -Wbk.*

CAFFARELLI (*MARIA FRANCISCUS AUGUSTUS*), in 1766, te *Falga-Villefranche* (Fr. *Opper-Garonne* dep.^t) geboren, diende eerst onder de Sardinische troepen, en verliet dezelve tijdens de Fransche omwenteling, om als eenvoudig dragonder bij het 15.^e reg.^t van dat wapen dienst te nemen. Hij won achtereenvolgend al zijne rangen op het slagveld, en na zich aan de fortuin van den 1.^{en} consul verbonden te hebben, werd hij in 1800 chef van den staf zijner lijfwacht, en in 1802 brigade-generaal. Na belast te zijn geweest, om aan

den Paus de officieele uitnoodiging overtebrengen, om zich tot de zalving des keizers naar *Parijs* te begeven, werd hij in 1805 tot den rang van divisie-generaal verheven, en tot gouverneur der *Tuileriën* benoemd. Hij had grootelijks deel aan de overwinning in den slag van *Austerlitz*, werd vervolgens minister van oorlog en marine in het koninkrijk *Italië*, en opperbevelhebber van het leger in het noorden van *Spanje*. In 1813, in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hem de bewaking en de zorg over de keizerlijke familie toevertrouwd, en vergezelde hij *MARIA LOUISE* op de reize welke zij toenmaals deed naar *Mainz* en *Cherbourg*. Na de abdicatie van *Fontainebleau*, begeleidde hij de vorstin met haren zoon naar *Weenen*, ontving onder de eerste restauratie het bevelhebberschap over de 13.^e militaire afdeeling, diende *BONAPARTE* gedurende de honderd dagen, en werd, bij de terugkomst der *Bourbons*, op de lijst der bannelingen geplaatst. Men schrapte hem later van dezelve, en hij keerde tot in 1830, tot het privaat-leven terug. Na de Julij-omwenteling tot lid van de kamer der pairs benoemd, overleed hij te *Leschelle* in 1849. Hij was rijks-graaf, groot-kruis van het ligioen van eer, commandeur der ijzeren kroon, en lid van den algemeenen raad van het *Aisne*-dep.*

* *CAGNOLA* (*Marchese LUIGI*), een der voornaamste Italiaansche bouwkundigen van de eerste decennien onzer eeuw, werd in het

Clementijnsch collegie te *Rome* gevormd, en voltooide zijne studiën, door eene ijverige beoefening der gebouwen en schriften van den grooten *PALLADIO* (zie dat *Art.-Wbk.*). Zijn voornaamste bouwwerk is de beroemde *vredeboog* (*Arco della Pace*), te *Milane*, welk werk oorspronkelijk een zegeboog voor *NAPOLEON* zou worden. Deze boog, geheel van wit marmer en in den toepasselijken antiëken stijl uitgevoerd, is in dat opzigt het volmaaktste meesterstuk, hetwelk *Italië*, dat sedert langen tijd in de bouwkunde weinig goeds heeft voortgebracht, in het latere tijdvak kan aanwijzen. *CAGNOLA* beleefde de geheele voltooiing van dit, ook door beeldhouwkundige sieraden, door de beste Lombardische beeldhouwers verrijkte, gedenkteeken niet; hij overleed in 1834, in den ouderdom van 74 jaren, juist toen hij zich bezig hield met een voor de kerk van *Santa Maria*, te *Vercelli* bestemd gedenkteeken.

CAILLARD (*ANTONIUS BERNARDUS*), oud-gevolmagtigd minister, te *Aignay* in *Bourgondië*, den 28 Septb. 1738 geboren, en te *Parijs*, den 6 Mei 1807 overleden, was achtereenvolgend legatie-secretaris te *Parma*, te *Cassel* en te *Koppenhagen*, alwaar hij later zaakgelastigde werd. Hij begaf zich met denzelfden titel naar *St. Petersburg*, en kwam in 1784 te *Parijs* terug. In het volgende jaar werd hij naar *Holland* gezonden, en in 1795 werd hij gevolmagtigd

minister te *Berlijn*. In *Frankrijk* teruggekeerd, bekleedde hij tot aan zijnen dood den post van handvestbewaarder der buitenlandsche zaken. Ondanks zijne menigvuldige bezigheden beoefende hij de letteren, en had eene kostbare bibliotheek gevormd, waarvan hij zelf in 1805, den catalogus in 8.vo in het licht gaf. In 1787, heeft hij in het licht gegeven: *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften over de omwentelingen van Holland*), en verscheiden artikels aan het *Magasin encyclopédique* geleverd. Hij was ook een der vertalers (in het Fransch) der *Proeven over de gelaatkunde* door LAVATER.

CALANDRELLI (de abbé JOZEF), een sterrekundige, in 1749, te *Zagarola* in den *Kerkelijken Staat* geboren, werd te *Rome* opgevoed, en begaf zich als hoogleeraar in het seminarie van *Magliano*, in het *Sabijnsche*. Na de vernietiging der Jesuiten, keerde hij naar de hoofdstad der Christenheid terug, bekwam er eenen leerstoel voor de wiskunde, en werd er directeur van het observatorium. Pius VII vermeerderde zijne bezoldiging, en Leo XII, die hem niet minder op prijs stelde, benoemde hem tot kanonik van den H. JOANNES van *Lateranen*. Hij overleed te *Rome* in 1827, als lid der akademie van wetenschappen van *Turijn*, van het instituut van *Bologna*, van *Napels* en *Modena*. Hij heeft verscheiden verhandelingen in het licht gegeven, onder anderen: 1.º *Opusculi*

astronomici, *Rome*, 1812, in fol.; — 2.º een ontleedkundig voorschrift: *Della Pasqua*, ib., 1822, in 8.vo

* CALCOTT (A. W.), een der beroemdste Engelsche landschap-schilders onzer eeuw, wiens beelden door schoonheid der omtrekken, frisch koloriet, juiste overeenstemming der ontwerpen, en doorgaande naauwgezetheid en bondigheid der uitvoering, zich zeer voordeelig onderscheiden. De laatste voortbrengselen van CALCOTT, een paar zonnenopgangen in *Italië*, die men in 1844 op de tentoonstelling te *Londen* zag, sluiten zich met geluk, aan zijne vroegere voortreffelijke voortbrengselen aan. Als schilder in *Engeland* den meesten roem genietende, was CALCOTT ook lid van de koninklijke Britsche akademie van kunsten, en overleed te *Kensington*, den 25 November 1844, in den ouderdom van 65 jaren.

(Tot het artikel CALL (JOANNES VAN), in het *-Wbk.*- strekke het volgende ter aanvulling: » CALL was stadsuurwerkmaker te *Nijmegen*, en tevens een beroemde klokgieter, die aan de door hem gegoten klokken, door het kunstig mengen van gesmolten metalen, eene ongemeene zuiverheid van toon en aangenaamheid van geluid wist te geven. Het klokkenspel op den toren der nieuwe kerk te *Delft* is door hem vervaardigd, en overtreft alle carillons in

geheel *Holland*; het klokkespel der hoofdkerk te *Darmstadt* is insgelijks van zijn maaksel en geheel *Europa* door vermaard. Hij liet twee zonen na: PETRUS en JOANNES; betrekkelijk den eerste raadplege men zijn Art. in het *-Wbk.*- JOANNES, in 1689 te 's *Gravenhage* geboren, leerde de eerste beginselen der teekunst van zijn vader, was in dezelfde vakken van wetenschap werkzaam als zijn broeder, waartoe hij bij den inval der Franschen in *België*, in 1747, overvloediglijk gelegenheid vond, zoo als hij ook al de steden en sterke plaatsen in *Brabant* en *Vlaanderen*, geteekend heeft voor *FREDERIK II* koning van *Pruisen*, die hem daarvoor koninklijk beloonde. Hij leefde nog in 1751).

CALVAERT (DIONYSIUS), door de Italianen DIONISIO FIAMMGO genaamd. — Zie CALVART *-Wbk.*

CAMBINI (JOZEF), een beroemde componist, te *Livorno*, in 1735 geboren, beoefende de toonkunst te *Bologna*, onder den beroemden pater MARTINI, en kwam in 1770 te *Parijs* wonen. De roem, dien hij als vioolspeler, en als samensteller van instrumentale muziek inoogstte, spoorde hem aan, om ook tooneel-compositiën te beproeven. Hij leverde achtereenvolgend aan de koninklijke akademie van toonkunst, aan het tooneel *des Beaujolais* genaamd, waarvan hij langen tijd het orkest bestuurde, en

aan het tooneel *Louvois*, dat het laatstgenoemde opvolgde, verscheiden met eenen welverdienden bijval opgenomen opera's, zoo als *de Romans*; *Liefderoos en Carloman*; *het Vensterraam*; *Cora of de Zonnepriesteres*; *de Wederwraak*; *Nantilde en Dagovert* enz. Ten gevolge van huisselijke onaangenaamheden ongelukkig in zijnen ouderdom, begaf CAMBINI zich in 1815, naar *Holland*, alwaar hij weinige jaren later overleed. Behalve de reeds genoemde werken, heeft men van dezen componist vijf dozijnen *Symphoniën*, en twaalf dozijnen concorderende *quatuors* voor de viool, die eenen grooten roem genoten in een tijdvak, waarin de meesterstukken van HAYDN in *Frankrijk* nauwelijks bekend waren, doch waarvan de stijl, aanmerkelijk verouderd is, verder verscheiden *trio's*, *duo's* en *sonaten*, zoowel voor de viool, als voor de piano, de fluit en de violoncel, enz.

CAMBON (F. T. DE), te *Toulouse*, in 1716 geboren, werd in 1768 tot het bisdom van *Mirepoix* benoemd, en deed er zich opmerken door zijne voorbeeldige godsvrucht, en door de goede werken, welke hij niet ophield gedurende zijn episcopaat uitte oefenen. » De christelijke liefde, zegt de heer PORTEVIN in zijne *Memoriën*, is niet binnen de grenzen dier welwillendheid opgesloten, welke de filozofie der laatste eeuw zoo trotschelijk gevierd heeft. Het beginsel van den heer DE CAMBON was, dat een bisschop ge-

heek en al aan de hem toe-
 vertrouwde kudde toebehoort,
 en dat de opoffering zijns per-
 soons eene even zoo gestreng-
 verpligting is, als de aanwending
 zijner inkomsten. Hij gaf er
 het bewijs van in 1782, gaat
 dezelfde schrijver voort, hij
 bevond zich te *Aix*, wegens een
 proces, betrekkelijk de regten
 van zijnen stoel. Dit proces
 moest na twee dagen beslist
 worden. Hij ontving eenen
 brief, die hem berigt, dat eene
 besmettelijke ziekte zijn diocces
 teistert; oogenblikkelijk vertrekt
 hij, en houdt zich enkel te
Montpellier op, om den besten
 arts dier in de geneeskundige
 jaarboeken zoo beroemde stad
 medetenemen; hij komt met
 FOUQUET te *Mirepoix* aan, en
 bezoekt met hem al de zieken.
 Het gevaar was geheel in den
 opgevolgden leefregel gelegen:
 FOUQUET bespeurde zulks dade-
 lijk, en met een enkel woord
 brengt hij herstelling aan. *Staat*
op, en wandelt, zegt hij tot
 de zieken; en die zielogenden,
 even zoo verbaasd als de ver-
 lamden van het Evangelie, ge-
 hoorzamen, en weten niet of
 het de tegenwoordigheid huns
 bisschops, of het magtwoord
 des geneesheers is, waaraan zij
 het wonder hunner genezing te
 danken hebben." *Toulouse*, kort
 daarna door denzelfden geesel
 aangetast, ondervond weldra de
 weldaden van dien waardigen
 herder. Hij snelt naar zijne
 geboorteplaats; en FOUQUET ont-
 rukt duizende personen aan
 den dood, die, zonder de hulp
 dier ware vrienden der mensch-

heid, ongetwijfeld zouden be-
 zweken zijn. Tijdens de om-
 wenteling verklaarde hij zich
 de vijand derzelve te zijn, en
 werd door de bewindhebbers
 van het dep.^t der *Haute-Garonne*,
 in derzelve vergadering van 20
 November 1790, aangeklaagd,
 als schrijver van eenen brief,
 dien hij verkwistend deed ver-
 spreiden, en waarin hij de ver-
 rigtingen der nationale vergade-
 ring aanrandde. Hij overleed
 te *Toulouse* in 1794.

CAMBROUNNE (PETRUS JACOBUS
 STEPHANUS), een veldheer, bekend
 door zijne krijgshaftige hoeda-
 nigheden, en vooral door zijne
 onwrikbare trouw jegens keizer
 NAPOLEON, werd den 26 De-
 cember 1770, te *St. Sebastien*,
 bij *Nantes* geboren. In den ou-
 derdom van 20 jaren, bij een
 legioen van *Nantes* geëngageerd,
 maakte hij zijne eerste veldtog-
 ten tegen de Vendeërs, en on-
 derscheidde zich in dien nood-
 lottigen oorlog, niet minder door
 zijne gematigdheid en mensch-
 lievendheid dan door zijnen
 moed. Hij werd vervolgens bij
 den togt naar *Ierland*, daarna
 bij het leger in *Zwitserland*
 in dienst gesteld. In den slag
 van *Zurich*, nog slechts kapi-
 tein zijnde, veroverde hij eene
 Russische batterij. Te *Jena* werd
 hij tot kolonel bevorderd, ver-
 kreeg het bevel over een bataillon
 scherpschutters (*tirailleurs*) der
 garde, waarmede hij in *Spanje*,
Duitschland en *Rusland* den
 oorlog voerde, en alom bewij-
 zen van zijne dapperheid en
 uitstekende bekwaamheid gaf.

Na de tegenspoeden der Franschen, streed hij te *Lützen*, *Bautzen*, *Dresden* enz., en maakte als brigade-generaal, den veldtogt van 1814 mede, waaraan het verdrag van *Parijs* een einde maakte. Te *Craonne* ernstig gewond, lag hij te *Fontainebleau* ziek, toen hij, tijdens de eerste abdicatie des keizers, de vergunning bekwam, van hem naar het eiland *Elba* te volgen. Hij voerde het bevel over de voorhoede der kleine bende, waarmede *NAPOLEON* andermaal de kans der fortuin kwam beproeven, en bood te *Waterloo*, aan het hoofd van een bataillon der oude garde, eenen wanhopenden tegenstand. Men wil dat hij, door de Engelschen uitgedaagd, om zich overtegeven, zou geantwoord hebben: *De garde sterft, maar geeft zich niet over.* Dit gezegde, door *CAMBRONNE* tegengesproken, is door de zonen van den generaal *MICHEL*, die in dezen gedenkwaardigen slag sneuvelde, voor hunnen vader gereclameerd. *CAMBRONNE*, gevonden onder eenen hoop soldaten liggende, werd gevankelijk naar *Engeland* gevoerd. Bij zijne terugkomst in *Frankrijk* werd hij voor eenen krijgsraad betrokken, vrijgesproken, en kort daarna tot bevelhebber van *Rijssel* benoemd. Op zijn verzoek van de dienst ontslagen, ging hij het dorp zijner geboorte bewonen, en de doorluchtige krijgsheld, vreemd aan den roem, zoowel als aan de staatkundige gebeurtenissen, gaf het voorbeeld aller burgerlijke en godsdienstige deugden, welke

bezwaarlijk te scheiden zijn. Hij overleed door de zijnen omringd, en na de troostmiddelen der godsdienst gevraagd en ontvangen te hebben, in de maand Februarij 1842. De stad *Nantes* heeft in 1847, een metalen standbeeld, ter eere van den generaal *CAMBRONNE*, opgericht, waarvan de uitvoering werd opgedragen, aan den beroemden beeldhouwer *DAVID* van *Angers*.

CAMILLUS JORDAN. — Zie *JORDAN* -*Wbk.*-

CAMPANILA (*Pater*), missionaris, in 1762, te *San-Antimo*, bij *Napels* geboren, aanvaardde reeds vroegtijdig het gewaad van den *H. DOMINICUS*, en met het onderwijs in verschillende gestichten zijner orde belast, kweet hij zich met roem van die taak. Het verlangen om het licht des evangelies onder de ongelovige natiën te verspreiden, deed hem in het collegie der Propaganda te *Rome* gaan, alwaar hij het Arabisch leerde. In 1802, tot prefekt der missiën van *Mesopotamië* en *Kurdistan* benoemd, bragten zijn ijver en zijne werkzaamheid de gelukkigste vruchten voort; hij won voor de Catholijke Kerk, tien vrij aanzienlijke dorpen, en bewoog de Chaldeeusche bisschoppen, die te *Alkuse* hun verblijf hielden, van het regt aftezien, hetwelk zij zich aangematigd hadden, om hunne opvolgers zonder de goedkeuring van den *H. Stoel* te benoemen, een misbruik, hetwelk ten gevolge had, dat onbekwame per-

sonen tot de bisschoppelijke waardigheid werden verheven. Na dertien jaren te hebben gezwoegd, kwam pater CAMPANILA te *Napels* terug, alwaar hij met het beste gevolg predikte, en tot plaatsvervangend hoogleeraar der Arabische taal aan de universiteit werd benoemd. In 1818, gaf hij in het licht eene *Geschiedenis van Kurdistan en der aldaar zich bevindende godsdienstige sekten*, een gewichtig werk, dat nieuwe en belangrijke bijzonderheden bevat betrekkelijk de gebruiken van dat land, hetwelk de schrijver, gedurende zijn verblijf in hetzelfde, zoo nauwkeurig beoefend had. Nog heeft men van hem eenige kleine geschriften. Hij overleed te *Napels*, den 2 Maart 1835.

* CAMPANNA (PEDRO), leefde van 1503—1580, een voortreffelijke historie-schilder, eigenlijk een Nederlander, doch wegens zijne kunstprodukten, onder de Spanjaards gerangschikt. Zijne opleiding had hij in *Italië*, waarschijnlijk onder BUONAROTTI, bekomen. Zijn meesterstuk is eene *Kruis-afneming* in de hoofdkerk te *Sevilla* (vroeger in de kerk *Santa-Cruz*). Het onnavolgbare van het *oogenblikkelijke*, wordt zeer schoon door de uitspraak van MORILLOS (zie dat Art. -*Wbk.*-) aangeduid. Deze groote kunstenaar zeide namelijk tot den koster, die de kerk wilde sluiten, en hem vraagde, waarom hij zoo lang voor de schilderij verwijlde: » Ik wacht, tot dat deze heilige mannen den Heiland geheel en al zullen afgenomen hebben. »

— Nog vindt men verscheiden schilderijen van CAMPANNA in andere kerken van *Sevilla*.

CAMPBELL (THOMAS), een beroemde Engelsche dichter, den 27 Julij 1777, te *Glasgow* geboren, begon zijne studiën in zijne geboorteplaats, en behaalde reeds in den ouderdom van 13 jaren den prijs voor eene berijmde vertaling der *Wolken* van ARISTOPHANUS, door zijne meesters als het belangrijkste werk beschouwd, hetwelk ooit uit een collegie was voortgekomen. Van *Glasgow* begaf hij zich naar *Edimburg*, om er zijne leergangen aan de universiteit ten einde te brengen; en weldra geraakte hij aldaar bij alle lieden van aanzien bekend, en werd door dezelve gezocht en geacht. Hij was pas 20 jaren, toen hij de genoemens der *Hoop* (*The pleasures of Hope*) in het licht deed verschijnen, welk dichtstuk van toen af zijnen roem vestigde, en dat alleen voldoende zou zijn; om hem eene plaats onder de eerste Engelsche dichters te verzekeren. De opbrengst van dit werk verschafte hem de middelen, om eene reis door *Duitschland* te doen. Bij zijne terugkomst, hield hij zich eenigen tijd te *Edimburg* op, alwaar hij zijne nieuwe *Gedichten* in het licht gaf, die zijnen roem nog vermeerderden. In 1803, ging hij *Londen* bewonen, en trad aldaar in den echt. Zijne zachtaardigheid, zijne beschaafdheid en het bevallige van zijn onderhoud, vereenigden rondom hem eenen

talrijken vriendenkring, waaraan hij zoowel als aan zijne staatkundige beginselen, de welwillende belangstelling van den beroemden Fox te danken had, die hem op de lijst der door den staat gepensioneerde schrijvers plaatste. Niet minder als geleerde dan als dichter bekend, opende hij eenen openbaren leerengang van letterkunde, die den grootsten bijval vond; en terwijl hij aan den aandrang zijner vrienden toegaf, gaf hij eene keuze der beste stukken van Engelsche dichtkunst (*Specimens of the british Poets*, Londen, 1819, 7 dl.ⁿ, in 8.vo) in het licht, en wel met aanmerkingen, die hem eene even zoo aanzienlijke plaats onder de prozaschrijvers aanwezen, als die welke hij reeds onder de dichters bekleedde. In 1820, stichtte hij het *New-Monthly Magazine*, waarvan hij de uitgave gedurende tien jaren met een onbetwistbaar talent bestuurde. Daar zijne bezigheden als criticus, hem niet beletteden zich aan andere werkzaamheden overtegeven, en zich met de gebeurtenissen, welke rondom hem plaats hadden, bezig te houden; zoo nam hij een werkzaam deel aan de stichting der universiteit van Londen; stelde zich vuriglijk in de bres voor de zaak der Grieken, daarna voor die der Polen; en tweemaal werd hij tot rector der universiteit van Glasgow verkozen, waarvan hij de roemrijke kweekeling was. Nadat hij in 1830, het ongeluk had gehad, zijne zoo teederbeminnde echtge-

noot te verliezen, die den troost van zijn leven had uitgemaakt, liet hij de redactie van het *New magazine* varen en bleef, gedurende eenigen tijd in de diepste droefheid gedompeld. Hij trachtte dezelve te overwinnen door de stichting van het *Metropolitan magazine*, en door zich met eenige compilatiën te belasten; maar was niet in staat dezelve te boven te komen. Toen hij zich naar *Boulogne-sur-mer* had begeven, om er voortaan voor zijne ongeneeslijke kwaal, eenige afleiding te zoeken, overleed hij aldaar den 15 Junij 1844. Zijn stoffelijk hulsel is naar Engeland vervoerd, en te *Westminster*, bij zijne doorluchtigste voorgangers bijgezet. Men heeft verscheiden uitgaven zijner *Dichtwerken*, de beste is die van Londen, 1828, 2 dl.ⁿ in 8.vo Behalve de reeds genoemde, behooren nog tot zijne werken: 1.º *Gertrude of Wyoming*, Londen, 1809; — 2.º *The Last Man*; — 3.º *The Mariners of England*; — 4.º *The Battle of Hohenlinden*; — 5.º *Frederick the Great his Court and Times*, 4 dl.ⁿ, Londen, 1840—1842, 2.º uitg. 1844.

CAMPEGIUS. — Zie CAMPEGGE-Wbk.-

CAMPENON (FRANCISCUS NICOLAAS VINCENTIUS), lid der Fransche akademie, den 29 Maart 1772, te *Guadaloupe* geboren, kwam zeer jong in *Frankrijk*, alwaar hij onder de leiding van zijn' oom LEONARD (zie dat Art.), snelle en schitterende studiën

maakte. Naar zijn voorbeeld, vervaardigde hij ook verzen. Eene romance, waarin hij de ongelukken der koningin MARIA-ANTOINETTE beklagde, en die hij de moedige onvoorzigtigheid had, van in een tijdschrift publiek te maken, noodzaakte hem eene schuilplaats in *Zwitserland* te zoeken. Hij kwam te *Parijs* terug, zoodra als hij zulks zonder gevaar meende te kunnen doen; maar, door de ondervinding geleerd, leefde hij aldaar verscheiden jaren in de afzondering, met zijne boeken en een klein getal vrienden, aan welke hij zijne proefnemingen en zijne hoop mededeelde. Bij de oprigting der universiteit, plaatste hem FONTANES, die hem kende en op prijs stelde, in zijne bureaux, en omtrent denzelfden tijd, werd hij als gouvernements-commissaris bij de *Opéra-comique* geplaatst. Twee dichtstukken, een lier- en een treurdicht, beide met eene sierlijkheid en zuiverheid van stijl geschreven, waarvan het geheim hoe langer zoo zeldzamer werd, hadden sedert lang het oog der Fransche akademie op hem doen vallen, toen hij tot dezelve geroepen werd, om den stoel te bekleeden, die open stond door den dood van DELILLE, zijnen meester, wiens welwillende vriendschap te hebben weten te verdienen, hij zich tot eer rekende. De restauratie handhaafde hem in zijne betrekkingen tot de universiteit, en hij werd daarenboven tot censor en secretaris van het kabinet

I. DEEL.

des konings benoemd. In 1823 deed hij afstand van al zijne posten, en leefde van toen af enkel voor de letteren, zijn gezin en zijne vrienden. De toenemende verzwakking zijner gezondheid eindigde met hem allen arbeid te verbieden. Hij bezweek te *Villegresnes* bij *Corbeil*, den 24 November 1843, terwijl hij tot op den laatsten oogenblik, die kalmte en die christelijke onderwerping behield, welke hem zijn langdurig lijden hadden helpen uitstaan. De heer SAINT-MARC GIRARDIN is hem bij de Fransche akademie opgevolgd. Behalve *Aanteekeningen* op TRESSAN en GRESSET, en uitgaven der *Werken* van LÉONARD, en der *Uitgezochte Brieven* van VOITURE en BALZAC, heeft men hem verscheiden letterkundige stukken te danken, onder anderen: 1.º *Essai etc. (Proeve over CLÉM. MAROT en over de door hem aan de — Fransche — taal bewezen diensten)*; — 2.º *Essais etc. (Proeven van gedenkschriften of brieven over het leven, het karakter en de geschriften van DUCIS)*, in 8.vo, een werk, dat dezen grooten dichter doet kennen en beminnen; — 3.º *Poèmes etc. (Gedichten en losse stukjes in versmaat en in onrijm)*, enz. enz.

CAMUCCINI (ridder VINCENZO), beroemde schilder, in 1767 te *Rome* geboren, trok reeds vroegtijdig door zijne talenten de aandacht van Paus Pius VII tot zich, die hem steeds met zijne

W

welwillendheid vereerde. Tot schilder der *St. Pieterskerk*, algemeen inspecteur der openbare en Pauselijke galerijen, directeur der Napolitaansche galerijen, president der *St. Lucas-akademie* benoemd, toonde hij zich al de eerbewijzen, waarmede hij overladen werd, waardig. Deze groote kunstenaar onderscheidde zich niet minder door zijne zedelijke hoedanigheden dan door zijne talenten; hij putte uit een levendig geloof, en een diep godsdienstig gevoel, de schoonste en edelste ingevingen. Hij overleed te *Rome*, den 3 September 1844. Toen *NAPOLEON* aan de beroemste Italiaansche schilders, schilderstukken liet bestellen, die zijne voornaamste overwinningen voorstelden, werd *CAMUCCINI* met de *Belegering van Regensburg* belast. Onder zijne talrijke werken, noemt men, in de *St. Pieterskerk* te *Rome* de *Ongeloovigheid van den H. THOMAS*, in mozaïk uitgevoerd; te *Piacenza*, in de kerk van den

H. HYACINTHUS, de Opdragt van JESUS in den Tempel, die in den tijd tot zijnen ontluikenden roem veel bijdroeg; te *Ravenna* in de hoofdkerk, den *H. Orso, die kerk inwijddende*. Zijne *fresco's* worden zeer geroemd: het *feestmaal der Goden*, groot plafond van het paleis van den bankier *TORLONIA* te *Rome*, wordt voor een zijner beste schilderstukken gehouden. Nog noemt men van hem in die genre, te *Parma*: *Keizer FREDERIK BARBAROSSA, het bevel dier stad aan LUDOVICO BAGLIONI overgevend*. Verder noemt men nog van hem, *den dood van CAESAR, den dood van VIRGINIA, en den dood van MAGDALENA*. In 1833, bewerkte hij voor de kerk der Apostelen te *Rome*, een kolosiaal schilderstuk, de *Bekeering van PAULUS* voorstellende. Men heeft hem ook de voortzetting van het *Museo Capitolino* te danken.

CAMUS (JOANNES PETRUS) (*).

(*) De bezorgers der laatste uitgave van *DE FELLER's Woordenboek*, in het Fransch, doen op dit Artikel deze aanteekening volgen.

» Deze schets bevat beoordeelingen en twijfelingen, welke wij niet kunnen aannemen. *FELLER* schijnt ons al te ligtelijk hatelijke vermoedens en verfoeijelijke beschuldigingen tegen *CAMUS* te hebben aangenomen. De boezemvriend van den *H. FRANCISCUS VAN SALES* kan niet zoodanig geweest zijn, als men hier den bisschop van *Belley* voorstelt. Voorts gelieve men slechts de volgende aanhaling te lezen; dezelve schijnt ons geschikt toe, om eenig licht over dat onderwerp te verspreiden, en een gewigt in de schaal te leggen, dat dezelve doet doorslaan. In 1840, gaf de heer *DEPÉRY*, toenmaals vikaris-generaal van *Belley*; thans bisschop van *Gap*, eene uitgave van den *Geest van den H. FRANCISCUS VAN SALES* in het licht, aan het hoofd van welke hij eene *Levensschets* plaatste van den schrijver van dat werk. In deze schets, welke slechts eene eerste proeve betrekkelijk het leven en de geschriften van den bisschop van *Belley* is, bewijst de heer *DEPÉRY*, dat *CAMUS* een der

* CANALE (ANTONIO), ook wel CANALET genaamd, te Venetië in 1687 geboren, en te Londen in 1788 overleden, was een uitmuntend landschap- en architectuurschilder; hij was de

eerste, die in de perspectief gebruik maakte van de *Camera obscura*.

CANDOLLE (AUGUSTINUS PYRAMIDE), een beroemde kruidkun-

W 2

grootste en godvruchtigste prelaten zijner eeuw was. Hij staat verbaasd dat een man, die bij zijn leven, den *heiligen* KAREL FRANCISCUS verdiende genoemd te worden, na zijn dood, het voorwerp van vuige lasteringen is geweest, en hij tracht hem te regtvaardigen door het tafereel zijner handelingen, en door de woordelijke getuigenissen die geloofwaardige personen, met welke hij in vertrouwelijkheid leefde, van zijne deugden aflegden. » » Indien het geoorloofd ware, zegt de heer DEPÉRY, om bij de aankondiging der levensbeschrijving van eenen man, even zoo beroemd als prelaat, even zoo verheven door de hoedanigheden des geestes en des harten als zulks de heer CAMUS was, over eer-herstelling (*rehabilitatie*) te spreken, zoo zou ons eerste woord een protest zijn geweest, tegen de vergetelheid der grootte door hem gegeven voorbeelden, tegen de minachting, waarmede men langen tijd zijne werken heeft beschouwd, en tegen het onwaardige gerucht, hetwelk zijne vijanden, door middel van valsche verklaringen, logens en lasterschriften hebben getracht te verspreiden, sedert dat hij niet meer de stem kan verheffen om zich te verdedigen. De hatelijke nevels, welke men over de gedachtenis van dezen grooten man verspreidt, zijn het werk van talrijke en vermogende vijanden, welke hij zich berokkende door in de kloosters eene hervorming te willen invoeren, welke eene menigte misbruiken, die de Kerk verwoestten, noodzakelijk maakten. Zijn ijver sleepte hem somtijds te ver mede; maar de nakomelingschap is enkel onregtvaardig geweest, hij gebrek aan kennis der bedoelingen en des voorbeeldigen levenswandels van CAMUS: zij heeft de traditioneele herinnering zijner deugden verloren, en de soms zoo gevaarlijke publiciteit heeft ongelukkiglijk den titel van eenige schandelijke libellen onthouden, welke de woede en de laster tegen dien vorst der Kerk uitstrooiden. Door eene dwaasheid, die der menscheit niet dan al te gemeenzaam en te natuurlijk is, hebben de gezondste vernuften, de beschuldiging aangenomen, zonder dezelve genoegzaam te onderzoeken, en zonder er zich te zeer om te bekommeren, dat men om een billijk oordeel te vellen, ook de verdediging moet aanhooren en overwegen. ” — » » Zeker, ” riep GODEAU, bisschop van *Vence*, in de lijkrede van CAMUS uit, die hij op den verjaardag van zijn overlijden, in tegenwoordigheid der zich te *Parijs* bevindende kardinalen, aartsbisschoppen en bisschop-uitsprak, » » zeker, ik kan gerustelijk zeggen, dat zijn dood veeleer de kroon dan het einde van zijn leven is geweest; dat deze fakkel bij hare uitdooving, een licht heeft verspreid, dat voor altijd de Kerk van *Frankrijk* zal verlichten; dat degene die gedurende zoo vele jaren de goede geur van JESUS CHRISTUS voor de volken was geweest, een eeuwig reukwerk voor het Huis Gods is geworden, en dat hij ten hemel is opgestegen, als de rook van het wierook-offer, met den liefelijksten geur. ” ”

dige, te *Geneve*, den 4 Februarij 1778 geboren, kwam zijne studien te *Parijs* voortzetten, en maakte zich reeds in den ouderdom van 20 jaren voordeelig bekend door zijne *Histoire des plantes grasses*, *Parijs*, jaar VII, gr. in 4.to, met platen. Een werk van eene verhevener orde en vooral van een meer oorspronkelijk karakter kenmerkte kort daarna den rang, welken hij bestemd was, in de wetenschap in te nemen. Hij kwam op het denkbeeld, om zich bezig te houden met de gewoonten der planten, en het gelukte hem, na eene reeks van proefnemingen, de uren van derzelve waken en slapen te veranderen: hij zag de nachtplanten des morgens, en de dagplanten des avonds ontluiken. LAMARCK (zie dat Art. -*Wbk.*-) vertrouwde hem het opzigt over den herdruk der *Flore française* toe, en CUVIER verkoos hem voor zijnen plaatsvervanger bij het collegie van *Frankrijk*; de akademie van wetenschappen schreef hem omtrent dezen tijd, onder de candidaten in, voor de eerste plaats, die bij de afdeeling der kruidkunde zou komen opentestaan. Toen hij zich echter aanbood ter vervanging van ADAMSON, werd hij niet verkozen; en hij was zeer gevoelig voor deze nederlaag. In 1808, aanvaardde hij den leerstoel der kruidkunde te *Montpellier*; en later werd hij tot rector van de akademie dier stad benoemd. In 1815, in het rectoraat vervangen, deed DE CANDOLLE, ontevreden over

eenen maatregel, dien hij als onregtvaardig beschouwde, afstand van zijnen leerstoel, en ging zich te *Geneve* vestigen, alwaar hij talrijke vrienden had behouden. Dit vaderland der TREMBLEY's, der BONNET's, der SAUSSURE's, was trotsch op het weder-bezit van CANDOLLE. Er was geen leerstoel voor de natuurlijke historie, men schiep er eenen voor hem; en weldra was hij in staat den gang zijner lessen en werkzaamheden weder te vervolgen. Toen hij het ontwerp vormde, om den volledigen catalogus van het plantenrijk optemaken, beliep het getal der soorten slechts 25,000, maar elk jaar ontdekte hij een onnoemelijk aantal van onbekende planten. In een geschrift, door hem in 1817 in het licht gegeven, telde hij reeds 57,000 soorten, en in 1840 bedroeg dit getal, steeds naar zijne ontdekking en berekening, reeds 80,000. Het werk, waarin hij de bekende planten wilde vereenigen, voerde eerst den titel van *Systema naturale regni vegetabilis*, *Parijs*, 1818—21, in 8.vo, 1.^e en 2.^e dl.; maar op nieuw onder een' beknopter vorm begonnen, nam het den titel aan van *Prodromus systematis naturalis regni vegetabilis*, *ib*, 1824—1840, in 8.vo; waarvan er 7 deelen zijn in het licht verschenen. De planten zijn in hetzelfde op eene bewonderenswaardige wijze gerangschikt, dat is, in de volmaakte orde der natuur; elke derzelve bevindt er zich met hare eigenschappen, betrekkingen en volledige be-

schrijving. Als corresponderend lid der akademie van wetenschappen van *Parijs*, was DE CANDOLLE sedert 1810, achtereenvolgend aan de meeste der overige geleerde genootschappen van *Europa* verbonden. De vrienden zijner jeugd waren die van geheel zijn leven; en even zoo standvastig als hij in zijne toegenegenheid was, was hij zulks ook in zijnen smaak. Hij was begonnen met verzen te vervaardigen, hij heeft er bij voortdoring vervaardigd; maar geen enkel derzelve in het licht gegeven. Hij overleed te *Geneve*, den 9 September 1841. Zijn roem als hoogleeraar kan als eenig worden beschouwd. Nog nooit was de kruidkunde zoo schitterend onderwezen. Duidelijke denkbeelden, eene bepaalde leerwijze, eene uiterst bevallige bewoording verhief in zijne lessen den geest en boeide denzelve. Hij droeg de feiten voor, en daarneven de kunst om dezelve te beoordeelen; hij deelde de bedenkingen mede, en naast dezelve de kunst om bedenkingen te maken. In zijne groote werken over de *Théorie de la botanique*, *Parijs*, 1819, in 8.vo; over de *Organographie végétale*, ib. 1827, 2 dl.ⁿ in 8.vo, met 60 platen; over de *Physiologie végétale*, ib. 1832, 3 dl.ⁿ, in 8.vo, vereenigt hij al de hoedanigheden eens goeden schrijvers, is hij verheven en duidelijk, en heeft hij eene volmaakte redeneerkunde, die geheime geleidsvrouw der geniën. Behalve de reeds aange-

voerde werken heeft hij nog nagelaten: 1.º *Astragologie, nempe Astragali, biserrulae et oscytropidis historia*, ib. 1802, kl. in fol. met 50 platen; — 2.º *Icones Plantarum Galliae variorum*, ib. 1804, met 50 pl.ⁿ 1.º afl.; — 3.º *Catalogus Plantarum horti botanici Monspelienensis*, 1813, in 8.vo; — 4.º *Recueil etc.* (*Verzameling van Verhandelingen over de kruidkunde*), ib. 1813, in 4.to, met 48 plt.ⁿ; — 5.º *Essai etc.* (*Proeve over de geneeskundige eigenschappen der planten*), ib. 1816, in 8.vo; — 6.º *Essai etc.* (*Elementaire proeve der botanische aardrijkskunde*), *Parijs*, 1821, in 8.vo; — 7.º *Plantes etc.* (*Zeldzame planten uit den tuin van Geneve*), ib. 1825, gr. in 4.to; met gekl. plt.ⁿ; — 8.º *Mémoires etc.* (*Verhandelingen over het geslacht der peulvrucht dragende planten*), ib. 1825, in 4.to, met 72 plt.ⁿ; — 9.º *Collection etc.* (*Verzameling van verhandelingen om te dienen tot de geschiedenis van het plantenrijk*), ib. 1828 tot 1838, in 4.to, met plt.ⁿ. Men heeft hem daarenboven een aantal verhandelingen in verschillende tijdschriften te danken. Hij heeft *Gedenkschriften over zijn leven* nagelaten, die hem als eenen man met eenen geest vol bevalligheid, en met eene aller-goedhartigste inborst doen kennen (zie DELESSERT - BENJAMIN-).

CANEVARI (DEMETRIO), eerste lijfarts van PAUS URBANUS VII, te *Genua* in 1559 geboren, en te *Rome*, in 1625 overleden,

maakte zich beroemd als genees- en als letterkundige. Men heeft van hem: 1.º *De ligno sancto commentarius*, Rome, 1602, in 8.vo; — 2.º *Morborum omnium, qui corpus humanum affligunt, ut decet et eo arte curandorum accurata et plenissima methodus*, Venetië, 1605, in 8.vo, en Genua 1626; — 3.º *Ars medica*, Genua, 1626, in fol.; — 4.º *De primis natura factorum principis commentarius, in quo quaecumque ad corporum naturam, ortus et interitus cognitionem desiderari possunt, accuratè sed breviter explicantur*, 1626; — 5.º *Commentarius de hominis procreatione*.

* CANINO. — Zie BONAPARTE (LUCIEN).

* CAPECE-LATRO (JOZEF), aartsbisschop van Tarente, en primaat van Napels, in 1745 geboren; werd, nog zeer jong zijnde, tot die waardigheid verheven. Reeds in zijne vroegste jeugd helde hij over tot de zoogenaamde vrijzinnige partij, en schreef toenmaals reeds tegen de *onbillijke* schatting van het koninkrijk Napels aan den Roomschen Stoel. In den zin der tegenwoordige zoogenaamde Duitsch-Catholijken of afvalligen schreef hij over den ongetrouwen staat der priesters, dien hij als eene misdaad tegen de natuur en de zedeleer, en als de voornaamste oorzaak van den afval der Lutheranen van de Roomsche Kerk afschilderde. De Fransche omwenteling vond ook natuurlijk in hem eenen verdediger. Der-

zelve val wierp hem wel is waar voor korten tijd in den kerker; doch zijne onschuld werd door den koning van Napels erkend. Onder JOZEF NAPOLEON en MURAT was hij minister van binnenlandse zaken. Al het goede, dat onder de Fransche overheersching aan Napels ten deel viel vindt — volgens de meening van velen — zijnen grond enkel in de patriottische gezindheid van CAPECE-LATRO. Na den val van MURAT werd hij van het aartsbisdom ontzet; hij onttrok zich nu aan alle betrekkingen en maakte zijn huis tot eene vergaderplaats aller gelijkgezinden; hij overleed echter kort na zijne afzetting, en heeft nagelaten: *Elogio di FREDERIGO II, re di Prussia*, in 1831, door graaf VON GUTBERT, te Berlijn in het licht gegeven.

CAPELLEN (THEODORUS FREDERIK VAN), Nederlandsch onderadmiraal, groot-kruis der militaire Willems-orde, ridder der Bath-orde, werd in 1762 te Nijmegen geboren, trad reeds in den ouderdom van 10 jaren in Hollandsche zeedienst, en had zes jaren later reeds den rang van luitenant bekomen. Zijn gedrag, aan boord van het fregat *de Briel*, in een gevecht in Junij 1781, aan het Engelsch fregat *the Crescent*, dat veroverd werd, geleverd, verwierf hem in het volgende jaar den kapiteins-rang. In die betrekking kruiste hij in 1792 en 1793 met eenige kanoneerhooften langs de kusten, met oogmerk om tegen het Fransche leger te handelen, dat,

onder de bevelen van DUMOURIEZ, *Holland* trachtte te overmeesteren, en gaf in eenige aanvallen nieuwe bewijzen van dapperheid. Tijdens de landing der Engelschen in 1799 op de kusten van *Noord-Holland*, voerde VAN CAPELLEN het bevel over het smaldeel in de reede van *Texel*. Nadat de geheele bemanning zich voor den prins van *Oranje* had verklaard, gaf hij de vloot zonder slag of stoot over. Een krijgsraad veroordeelde VAN CAPELLEN tot den dood. Hij had zich naar *Engeland* begeven, en kwam eerst na de gebeurtenissen van 1813, in zijn vaderland terug. De soevereine vorst benoemde hem tot vice-admiraal, en belastte hem om bezit te gaan nemen van de Oost-Indische koloniën, door den vrede aan *Holland* teruggegeven. Twee jaren later voerde hij het bevel over het smaldeel in de *Middellandsche zee*, en vereenigde zich met lord EXMOUTH om *Algiers* te bombarderen. Het gedrag van CAPELLEN bij deze gelegenheid, verwierf hem de Engelsche Bath-orde en eenen eere-degen, welke hem door den hertog van *Clarence* (later WILLIAM IV) werd gezonden. Het lagerhuis stemde hem daarenboven dankbetuigingen. Zijn eigen vorst verhief hem op het einde van 1816 tot groot-kruis der militaire Willemsoorde. VAN CAPELLEN, in 1824, tot groot-meester van het huis van den prins van *Oranje* benoemd, overleed den 15 April deszelfden jaars.

CAPITEIN (JACOBUS ELIZA JOANNES), een Afrikaansche neger-slaaf, in 1715, op de kust van *Guinea* geboren, werd als een kind van zeven jaren, door een' Hollandschen slavenhandelaar, ARNOLD STEENHART, gekocht en aan den koopman JAKOB VAN GOGH op *Delmina* geschonken, die hem den naam van CAPITEIN gaf, hem op zijne terugreis naar *Nederland* medenam, en hem te 's *Gravenhage*, toen hij met het Nederduitsch genoegzaam bekend was, in het Latijn, Grieksch en Hebreeuwsch deed onderwijzen, en vervolgens te *Leyden* in de godgeleerdheid liet studeren, zoodat hij in 1742, bekwaam werd geoordeeld, om als predikant naar *Guinea* te worden gezonden, na het openbaar verdedigen van twee stellingen, de eerste dat de slavernij niet strijdig is met de Christelijke vrijheid (*de servitute libertati Christiana non contraria*) en de andere, *de Vocatione ethnicorum*. Volgens sommigen, zou hij in *Guinea* het geloof en de zeden zijner landgenooten weder aangenomen hebben, hetwelk echter door anderen in twijfel wordt getrokken. Deze neger gaf als student reeds blijken van zijne bekwaamheid in de Latijnsche dichtkunst, in eenen lijkzang op den Haagschen predikant MANGER, die hem in het Christendom onderwezen en gedoopt had. Het jaar van zijn overlijden is onbekend. Zijne afbeelding, door PH. VAN DIJK geschilderd, is

door P. TANJE zeer fraai in het koper gegraveerd.

CAPITO. — Zie CAPITON -Wbk.-

CAPO D'ISTRIA. — Zie ISTRIAS -Wbk.-

CAPELLARI. — Zie GREGORIUS XVI.

* CAPPAGINI of CAPPACCINI (FRANCESCO), kardinaal, den 14 Augustus 1784 te Rome geboren, alwaar zijn vader toenmaals zaakgelastigde des konings van *Napels* was. De regering vertrouwde hem achtereenvolgend verscheiden gewigtige posten toe, en zond hem in 1830 naar *Brussel*, waar hij de toenmaals verwarde kerkelijke betrekkingen regelde. In 1831, deed hij eene zendelings-reis door *Duitschland*, alwaar hij overal met de grootste onderscheiding ontvangen werd, en met de eerste staatsmannen en geleerden van *Duitschland* persoonlijke kennis maakte. Lang hield hij zich aan den *Rijn*, en vooral te *Keulen* op. In 1832 fungeerde hij weder als plaatsvervanger van den kardinaal-staatssecretaris. In 1841, werd hij door den Paus naar *Nederland* gezonden, alwaar hij mede eenige kerkelijke aangelegenheden regelde, en gedurende eenigen tijd als vice-superior der Hollandsche zending optrad. In 1842, begaf hij zich als apostolische delegaat, over *Frankrijk* naar *Engeland*, en daarna als buitengewone Internuntius naar *Portugal*, alwaar hij door zijne onvermoeide

werkzaamheid, de thans bestaande kerkelijke overeenkomst tot tevredenheid zoowel van den Paus, als van de Portugeesche regering sloot. De hoogste geestelijke waardigheid was de bilijke belooning voor een leven, hetwelk geheel aan de dienst der Kerk was toegewijd, ofschoon hij voor zich zelven naar niets anders streefde, dan naar de zoetigheden en onbekendheid der afzondering. Slechts eenige weken heeft hij het purper mogen dragen; in het consistorie van den 21 April 1845 tot kardinaal benoemd, overleed hij na een langdurig lijden in den nacht van den 14 op den 15 Junij daaropvolgende. De Kerk zal steeds de groote, uitstekende diensten erkennen, welke haar door hem in de moeilijkste en neteligste onderhandelingen, waarmede het vereerend vertrouwen des heiligen Vaders hem achtervolgend belastte, bewezen zijn. De leden der diplomatie, die met hem in aanraking zijn geweest, toen hij te Rome de bediening van onder-secretaris van staat bekleeddé, zullen zich de verhevene denkbeelden van zijn groot vernuft, de opregtheid zijner woorden, en zijne bijzondere scherpzinnigheid herinneren; zijne vrienden, en al degene die hem van nabij hebben gekend, zullen de onuitwischbare herinnering van zijn goed hart, van zijne aangename manieren in den omgang, van de edele eenvoudigheid zijns smaaks, en van de onverbrekelijke getrouwheid zijner vriendschap niet vergeten.

CAPPELLARI (JANUARIUS ANTONIUS), den 10 April 1655, te *Napels* geboren, was naauwelijks 15 jaren oud, toen hij zijnen wijsgeerigen leergang, onder den geleerden Jesuit DE BENEDICTIS volbragt, en kort daarna in die maatschappij ging. Hij zette in dezelve zijne studiën met ijver voort, en gaf bewijzen van zijne kunde en talenten, in eene Verhandeling over de redeneerkunde in het Italiaansch. De zwakheid zijner gezondheid noodzaakte hem de orde te verlaten, welke hij omhelsd had. Na eenigen tijd te *Rome* te hebben doorgebracht, alwaar hij in vriendschapsbetrekkingen kwam met de kardinaals PIC DE LA MIRANDOLE en OTTOBONI, en met andere geleerden, keerde hij naar zijne geboorteplaats terug, en gaf verscheiden werken in het licht, onder welke men onderscheidt: 1.º *De laudibus philosophiae*, bij wijze van zamenspraak behandeld, waarin de schrijver de verschillende gevoelens der oude en nieuwere wijsgeeren onderzoekt; — 2.º *De fortunæ progressu*; waarin hij door talrijke aanhalingen der oude geschiedschrijvers en kerkvaders, verklaart wat de fortuin is; — 3.º Een Latijnsch dichtstuk over de kometen van 1664 en 1665, *Venetia*, 1675; — 4.º Ook schreef hij in het Latijn de *Geschiedenis der Arkadische maatschappij*, waarin hij in 1694 was opgenomen: men bewaart dezelve in de oorkonden dier akademie. Nog had CAPPELLARI, toneelspelen, klinkdichten en

Canzoni zamengesteld, waarover CRESCIMBENI, in zijne *Geschiedenis der gewone dichtkunst* gesproken heeft. Terwijl hij zich te *Palermo* bevond, toen de kardinaal DEL GIUDICE *Sicilië* bestuurde, werd hij valschelijk van eene misdaad van gekwetste majesteit beschuldigd, en veroordeeld om zijn hoofd op het schavot te brengen. Dus sneefde, op den 29 Maart 1702, een sierlijk en werkzaam schrijver, die een beter lot verdiende.

* CAPPELLE (JOANNES PIETER VAN), in 1783 te *Vlissingen* geboren, volbragt zijne studiën in de wis- en natuurkundige wetenschappen aan de doorluchtige school te *Amsterdam*, en oefende zich tevens in de geschiedenis, taal- en letterkunde. Na eenigen tijd de betrekking van lector aan de akademie van teeken-, bouw- en zeevaartkunde te *Groningen* te hebben waargenomen, werd hij præceptor aan de Latijnsche school te *Amsterdam*, en maakte zich zoo door het uitgeven van eenige geleerde geschriften als door het behalen eener gouden medaille bij de Haarlemsche maatschappij der wetenschappen, als geleerde gunstig bekend, en werd in 1815 benoemd tot hoogleeraar der Nederduitsche taal- en letterkunde aan de Amsterdamsche doorluchtige school, waarbij, na den dood van H. BOSSCHA, in 1819, hem tevens het onderwijs in de Vaderlandsche geschiedenis werd opgedragen, ook was hij lid van de eerste en tweede

klasse van het koninklijk Nederlandsch instituut, van de Leydsche maatschappij der letterkunde en van verscheiden andere geleerde genootschappen, Ridder van den Nederlandschen leeuw enz. Dus van alle kanten vereerd en gezocht, overleed de werkzame man in de kracht zijns levens den 26 Augustus 1829. In den *Algemeene konst- en letterbode* van dat jaar, N.º 47, vindt men de door hem uitgegeven geschriften opgegeven.

CARACCI. — Zie CARRACCIO -*Wbk.*-

* CARBURI (MARINO), in 1730 op het eiland *Cephalonia* geboren, was een uitmuntende werktuigkundige. Zich genoodzaakt ziende, om zijn vaderland, wegens een crimineel proces tegen hem, te verlaten, week hij naar *Rusland*, alwaar hij den naam van LASCARY aannam. Hij deed het granietblok naar *Petersburg* vervoeren, waarop het bronzen standbeeld van PETER I geplaatst is, en ontving eene aanzienlijke som tot belooning. In zijn vaderland teruggekeerd, beproefde hij aldaar het aankweken van indigo en suikerriet intevoeren, doch werd in 1782 vermoord door zijne werklieden, die meer geld voor hunnen arbeid van hem begeerden.

CARDANUS. — Zie CARDAN -*Wbk.*-

CARDENAS (BERNARDINO DE), te *Chuquisaca*, provincie *las Charcas*, in *Peru*, van Spaansche

ouders geboren, begaf zich in de orde van den H. FRANCISCUS, waarin hij zich weldra door zijne begaafdheid voor het predik-ambt onderscheidde, hij werd apostolisch missionaris, en in 1643 tot het bisdom *Assomptio* in *Paraguay* benoemd. Maar de missiën der Jesuiten grensden aan zijn diocees, en hij zag in het wantrouwen, waarmede zij den toegang in dezelve aan de Spanjaards zoowel als aan de overige Europeanen verboden, slechts een ontwerp om zich aan de gehoorzaamheid des konings van *Spanje* te onttrekken, zoodat hij hen met nadruk beschuldigde; de Jesuiten verdedigden zich, en het gelukte hun zelfs, hem met de officieren des konings in onmin te brengen. Het voorbeeld van CARDENAS spoorde andere bisschoppen van *Amerika* aan, om de ondernemingen der Jesuiten te bestrijden. De beroemdste dier prelaten, PALAFOX (zie dit Art. -*Wbk.*-) stond in vertrouwelijke betrekking met CARDENAS. Het hof van *Madrid*, aan hetwelke de beide partijën memoriën hadden ingezonden, benoemde commissarissen, aan welke het nauwelijks gelukte de geesten te verzoenen. De bijzonderheden van dit geschil, zijn te vinden in de *Geschiedenis van Paraguay*, door pater CHARLEVOIX. CARDENAS, tot het bisdom *Popayan* benoemd, wees zulks van de hand, terwijl hij zich, wegens zijne hooge jaren verschoonde, maar om den vrede te bevorderen nam hij in 1666, dat van *Santa-Cruz de la Sierra*

aan, alwaar hij in 1670 overleed. Men heeft van hem: 1.º *Manual y relacion de las cosas di Piru, Madrid, 1634, in 4.to*; — 2.º *Historia Indiana et indigenarum*; — 3.º *Memoriaal, den koning van Spanje aangeboden, ter verdediging van dom BERNARDINO DE GARDENAS, bisschop van Paraguay, tegen de Religieuzen der maatschappij van JESUS, en ter beantwoording der Memorialen, aan genoemde Majesteit, door pater PEDRACA, procurator der Jesuiten in Indiën, aangeboden, naar het Spaansch, 1662, in 12.mo*, een zeer belangrijk werk.

* CARDONE (VINCENTO), een dominikaner religieus te *Napels*, hield zich met zoodanige werken bezig, die geene andere verdiensten hebben, dan eene overwonene moeilijkheid. Daar hij van natuur eene moeilijke uitspraak der letter R had, schreef hij eerst een stukje, waarin die medeklinker niet anders voorkomt dan in den titel. Hij noemde hetzelfde: *la R sbandita, sopra la potenza d'amore, Napels, 1614, in 8.vo* Het welgelukken van dit eerste werk, spoorde hem aan om gelijke proeven, ten opzichte van alle andere letteren te nemen. Dit werk van geduld, hetwelk hij *l'Alfabeto destrutto* noemde, ten einde gebragt zijnde, begaf hij zich op reis, om het aan den hertog van *Savooije* op te dragen, toen hij onderweg, in den ouderdom van nauwelijks 25 jaren overleed. Deze liefhebberij vond, zelfs nog in de 18.^e eeuw, ook in *Nederland*

navolgers; men weet dat de bekende *Rotterdamsche* predikant J. SCHARP eene predikatie heeft laten drukken, uit welke de letter R insgelijks verbannen was, en waarbij hij, om zich gelijk te blijven, zich JAN NIET BOT noemde, en in 1784 gaf zekere A. FRESE te *Delft* eene *Proeve* in het licht van vijf klinkdichten, in elk van welke eene der vijf vokalen was uitgelaten. Men kan zich voorstellen dat de goede man, wat den inhoud betreft, juist niet veel bijzonders heeft kunnen leveren.

CARDUCHO (BARTHOLOMEUS), een Italiaansch schilder, broeder van VINCENTIUS CARDUCHO (zie dat Art. -*Wbk.*-), begaf zich met zijnen meester ZUCCHERO, naar *Spanje*, om met andere kunstenaars aan het klooster-paleis van het *Eskuriaal* te arbeiden. Behalve de *fresco's*, welke hij voor dit groote gebouw vervaardigde, ziet men verscheiden zijner schilderijen te *Segovia*, te *Valladolid* en te *Madrid*, alwaar men in de kerk van den H. PHILIPPUS, de *Afneming van het kruis*, zijn meesterstuk, onderscheidt. Hij overleed in 1610, in het kasteel *El Pardo*, alwaar hij was begonnen eene gaanderij te schilderen, die zijn broeder VINCENTIUS ten einde bragt. Hij was ook met de beeldhouw- en bouwkunde bekend.

CAREY (HARRY), een Engelsche dichter en toonkunstenaar, leefde bijna altijd in behoeftige omstandigheden, en bragt zich, in eenen wanhopigen oogenblik, den 3

Augustus 1744, om het leven. Hij heeft nagelaten eene *Verzameling van gedichten, zangstukjes en liederen*, en een boertig Treurspel, in 1734 ten tooneele gevoerd en getiteld *Chrononhotonthologos*, waarin hij den hoogdravenden stijl der nieuwere Engelsche treurspelen in een belagchelijk licht plaatst. Van hem is het beroemde volkslied, *God save great GEORGE our king* (God spare, GEORGE den Grooten, onzen koning). Tot zijnen lof, verdient opgemerkt te worden, dat hij in zijne gedichten, zelfs in zijne drinkliederen, den eerbied in acht neemt, dien men aan de betamelijckheid en de zeden verschuldigd is.

CAREY (WILLIAM), een kenner der Oostersche talen, in 1762, te *Paulersbury*, in *Nordhamptonshire*, in eenen stand geboren, die voor de ontwikkeling, der verbazende geestvermogens, welke hij van de natuur had ontvangen, niet zeer gunstig was. De zoon van een' schoenmaker zijnde, oefende ook hij dit beroep tot in den ouderdom van 24 jaren uit; doch legde zich tevens in zijne vrije oogenblikken, met ijver toe, op de beoefening van het Latijn, Grieksch en Hebreeuwsch. Door de *Baptiste calvinisten*, in 1792, tot het leeraarsambt toegelaten, werd hij in het volgende jaar naar *Bengalen* gezonden, om er het Evangelie te prediken. Door de Engelsche compagnie in zijne bediening gedwardsboomd, zoo verdeelde hij zijnen tijd tusschen de aankweeking van den indigo,

en de beoefening van het Sanskritisch en Bengalisch. In 1800 begaf hij zich naar de baptiste missionarissen, te *Serampore*, eene stad in de nabijheid van *Calcutta*, en bragt er eene polyglot-boekdrukkerij tot stand, bestemd om de talen van *Hindustan* te bevorderen. In 1801, tot hoogleeraar van het Sanskritisch bij het collegie van het fort *William*, te *Calcutta* benoemd, bekleedde hij dien leerstoel met ijver, en overleed te *Serampore*, den 2 Junij 1834. Onder de talrijke, door hem nagelatene werken, onderscheidt men: 1.º eene *Sanskritische spraakkunst*, *Serampore*, 1806, in 4.to; — 2.º *Bengaalsche spraakkunst*, 1805, in 8.vo en 1818, in 8.vo; — 3.º *Spraak-kunst der Mahratten-taal*, 1818, in 8.vo; — 4.º *Woordenboek der Mahratten-taal*, 1810, in 8.vo; — 5.º *Bengaalsch-Woordenboek*, 1815, in 4.to; — 6.º *Hitopadesha* (Indische fabelen), 1805, in 8.vo; — 7.º *Ramayana de Valmeeki* (Sanskritische gedichten), in het Engelsch vertaald, met den tekst en aanteekeningen, 1806—1810, 3 dl.ⁿ in 4.to; — 8.º *Hortus Bengalensis*, 1812; ook is hij de uitgever van de *Flora indica* door *ROSBURGH*; en heeft men ook van hem in het Engelsch en in het Bengaalsch eene *Verhandeling over de natuurlijcke historie, de sterre- en aardrijkskunde*.

CAREY (FELIX), zoon van den voorgaande, in 1786 geboren, begaf zich, door het voorbeeld zijns vaders uitgelokt, naar *In-*

dië, en vestigde zich te *Serampore*, alwaar hij den 10 November 1822 overleed. Hij had reeds verscheiden werken in het licht gegeven, onder welke men opmerkt: 1.° *Spraakkunst der Birmanische taal*, met de lijst der wortelwoorden, waaruit dezelve is zamengesteld, *Serampore*, 1814, in 8.°; — 2.° *Birmanisch Woordenboek*; — 3.° *Vidyaharavouli*, een werk over de ontleedkunde in het Bengaalsch; — 4.° *Eene Verhandeling over de regtsgeleerdheid* in dezelfde taal; benevens *Vertalingen der Geschiedenis van Engeland* door GOLDSMITH, van eene *Beknopte geschiedenis van Engelsch-Indië*, enz.

CARLETTI (PEREGRINO MARIA), bisschop van *Montepulciano*, den 21 October 1757, uit eene adellijke Toskaansche familie geboren, volbragt zijne studiën in het collegie der Jesuiten te *Prato*, en zijnen theologischen leergang te *Rome*. Vervolgens in de congregatie van het Oratorium opgenomen, verliet hij dezelve weder in 1781, om in een genootschap van missionarissen te treden. Na in den Venetiaanschen staat, in *Lombardijë* en in *Romagna* te hebben gepredikt, werd hij tot rector van het seminarie van *Borgo-San-Sepolcro*, daarna tot kanonik van *Florence*, en eindelijk, in 1801 tot bisschop van *Montepulciano* benoemd. De *Herderlijke raadgevingen*, welke hij in 1807, te *Sienna*, in 4.° in het licht gaf, bewijzen zijne verlichte godsvrucht en zijnen vurigen ijver. Tijdens de ver-

voering van Paus Pius VII naar *Frankrijk*, wist CARLETTI zowel aan de verleiding als aan de vrees het hoofd te bieden, en deed, zelfs aan de zuster van NAPOLEON eene onafhankelijke stem hooren, die, terwijl zij zich van de uitdrukkingen van BOSSUET bediende, ten gunste der regten van den H. Stoel reclamde. Hij was bij het concilie van 1811 tegenwoordig, over hetwelke hij achttien hoogst belangrijke brieven in handschrift heeft nagelaten. In zijn diocees teruggekeerd, vierde hij in 1814, de bevrijding van den Opper-Herder, en had omtrent dezen tijd gelegenheid, om verscheiden door het volk bedreigde officieren te redden. CARLETTI wilde zich in de maatschappij der Jesuiten begeven, welke hij altijd eene groote toegenegenheid had toegedragen, maar Pius VII beval hem, aan het hoofd van zijn diocees te blijven. Deze prelaat is den 24 December 1827 overleden. Onder de door hem nagelatene geschriften, merkt men op: 1.° *Onderrigting over de woekerleeningen*, 1814; — 2.° *Herderlijke brief over de devotie tot het H. Hart*, 1814; — 3.° *Verhandeling over de institutie der bisschoppen*, *Bologna*, 1815, in 8.° Daarenboven vindt men van hem in den *Ami de la religion*, verscheiden belangrijke aantekeningen over de orde der Jesuiten.

CARLISLE (FREDERIK HOWARD, graaf van), pair van *Engeland*, en dichter, werd den 28 Mei 1748 geboren. Na zijne studiën

volbragt te hebben, reisde hij door verschillende Staten van *Europa*, en verkreeg in 1777 den post van geheimraad en schatmeester van het huis des konings. In het volgende jaar was hij een der commissarissen, die naar de Engelsche volkplantingen van *Noord-Amerika* werden gezonden, ten einde te beproeven, om de eischen der inboorlingen met die van het moederland overeentebrenge; maar zijne zending had geenerlei resultaat. Hij gaf in 1778 een geschrift vol vuur in het licht, getiteld: *Eendragt en Ondergang*, hetwelk hij kwistig deed verspreiden. In 1779 werd hij eerste commissaris van den handel en de plantagiën, en, in Februarij 1780, lord-luitenant van *Ierland*, doch reeds in 1782, deed het nieuwe ministerie hem door den hertog van *Portland* vervangen. Toen sloot hij zich bij de partij der oppositie aan, waarbij hij echter slechts weinig invloed verkreeg. Hij was de oom en voogd van den heroemden dichter *Byron*, en welligt openbaarde hij tegen denzelfden al te veel letterkundige afgunst. Om er zich over te wreken, viel *Byron* hem, in zijne *English-Bards and Scots Reviewers* hevig aan, en stelde zijne letterkundige voortbrengselen in het belagchelijkste licht. *Carlisle* wilde hem niet weder zien, en begaf zich naar een zijner landgoederen, alwaar hij zich tot aan zijnen dood, den 4 September 1825 voorgevallen, met de beoefening der letteren bezig hield. *Bulmer* heeft eene prach-

tige uitgave zijner *Werken* in het licht gegeven, waarin men onderscheidt eene *Ode* op den dood van *Gray*, in 1771 geschreven; twee treurspelen, *de wraak eens vaders* en *de stiefmoeder*, en eene vertaling der episode van den graaf *Ugolino*, door *Dante*. In al zijne werken ontwaart men krachtvolle trekken en veel gevoel.

CARLO ALBERTI. — Zie *Karel Albert*.

CARMINATI (*Bassiano*), een beroemde geneeskundige, in 1750, te *Lodi* geboren, onderwees langen tijd met den meesten bijval aan de universiteit van *Pavia*. In 1812 tot lid van het Italiaansch instituut benoemd, verrichte hij de wetenschap met eene menigte belangrijke waarnemingen, en droeg aanmerkelijk bij tot de vorderingen der gezondheidsleer en der heekkunde. *Carminati* overleed te *Pavia* in 1830, en liet een aantal werken over de geneeskunde na. Als de belangrijkste worden genoemd: 1.º *De animalium ex mephitibus et nociis halitibus interitu, ejusque prioribus causis*, *Lodi*, 1777, in 4.to; — 2.º *Nasporingen over den aard en de eigenschappen van het maagsap, met betrekking tot de genees- en de heekkunde*, in het Italiaansch, *Milane*, 1785, in 8.vo; — 3.º *Opuscula therapeutica*, *Pavia*, 1788, in 4.to Er is slechts een enkel deel dezer verzameling in het licht verschenen, waarin men zeer belangrijke waarnemingen aantreft; — 4.º *Hygiene*,

therapeutica et materia medica,
Pavia, 1791—1793, 3 dl.ⁿ,
 in 8.vo

CARREL (NICOLAAS ARMAND), een letterkundige en publicist, te *Rouanen*, den 8 Augustus 1800 geboren, trad in den ouderdom van 17 jaren in een regiment ruitery, en verliet hetzelfde in het volgende jaar, om in de school van *St. Cyr* te treden. Op het einde van 1819, werd hij als onder-luitenant, bij het 29.^e infanterie-regiment geplaatst, hetwelk twee jaren later te *Belfort* ging garnizoen houden. Kort daarna werd in die stad de zamenzwering ontdekt, waarvan hij een der voornaamste bewerkers was. Daar hij zich bij zijne chefs en bij de regering als een gevaarlijk mensch zag gekenmerkt, nam hij in 1823 zijn ontslag, en terwijl hij zijne heilige pligten als burger vergat, ging hij zijne diensten den Spaanschen constitutioneelen aanbieden. Op den oogenblik, waarop de overtocht van de *Bidassoa* geschiedde, beproefde hij, aan het hoofd van een vijandelijk detachement, de jonge soldaten mede te slepen, door hun de driekleurige vlag te vertoonen; maar deze poging had geen gevolg. Nadat de zaak der omwenteling in *Spanje* verloren scheen, zag CARREL zich, met een zeker getal Franschen, genoodzaakt om zich bij capitulatie naar *Llers* in *Katalonië* te begeven. Daar de Fransche regering de capitulatie niet geratificeerd had, zoo werd hij bij zijne terugkomst in zijn vaderland in hechtenis

genomen, en achtereenvolgend voor twee krijgsraden gevoerd, die hem ten dood veroordeelden. Gebrek aan formaliteiten deden deze vonnissen vernietigen, en na een jaar in de gevangenis te hebben doorgebracht, werd CARREL, door eenen derden krijgsraad te *Toulouse*, op het einde van 1824 vrijgesproken, en begaf hij zich in het volgende jaar naar *Parijs*, alwaar hij de loopbaan der letteren intrad met het *Résumé etc.* (*Beknopt overzicht der geschiedenis van Schotland*), met eene Inleiding door den heer THIERRY, 1825, in 18.mo; dit werk had twee uitgaven, en werd in hetzelfde jaar door een *Beknopt overzicht der geschiedenis van de nieuwere Grieken*, 1825, in 18.mo; 2.e uitg. 1829, in 18.mo gevolgd. In 1827, gaf hij in het licht *Histoire etc.* (*Geschiedenis der tegen-omwenteling in Engeland onder KAREL II en JACOBUS II*), in 8.vo; dit werk, waarin de schrijver getracht had, meer of min naauwkeurige overeenkomsten tusschen de drie laatste regeringen der STUART's, en die der drie kleinzonen van LODDEWIJK XV, te doen uitkomen, werd in beslag genomen. De letterkundige werkzaamheden hadden CARREL niet belet artikels te leveren aan den *Globe*, aan den *Constitutionnel* en aan de *Revue Française*. In het begin van 1830 bragt hij, gezamenlijk met de heeren THIERS en MIGNET den *National* tot stand, welk blad bestemd was, om op eene Systematische wijze de regering aantevalen. CARREL had, zoo wel als al zijne con-

fraters, met een geheim genoegen, het koninklijke gezag tot het noodlottige hulpmiddel van een *coup d'état* gebragt gezien. Naauwelijks waren de Julij-ordonnantien uitgevaardigd, of hij haastte zich het protest der dagbladschrijvers te onderteeke- nen. Hij deed zich gedurende de driedaagsche worsteling door zijne opgewondenheid en onverschrokkenheid onderscheiden. Het nieuwe bestuur belastte hem, in hoedanigheid van buitengewoon commissaris, met het bezoeken der vijf departementen van het voormalige *Bretagne*, waarvan het van belang was den geest en den staatkundigen toestand te kennen. Bij zijne terugkomst, wees hij de prefectuur van het *Cantal*-dept. van de hand, en de hoofdredacteur van den *National* geworden, wierp hij zich weldra in eene vurige oppositie. Door zijne sympathie der republikein- sche partij toegedaan, doch uit inborst edelmoedig, en een vijand der hevige maatregelen zijnde, lokten zijne wenschen eene nieuwe omwenteling uit. Met de Julij-regering ontevreden, droomde hij eenigen tijd over het toekomstig ontstaan eener republiek, in welke hij zou geroepen zijn, om eene der voornaamste rollen te spelen. Maar zijne begoochelingen duurden niet lang; en op het einde van zijn leven scheen **CARREL** in die moedeloosheid te deelen, die verscheiden der voornaamste bewerkers der omwenteling van 1830, bevangen heeft. De opvliegende levendig-

heid zijner inborst, en de ridderlijke onstuimigheid, die hem tot gewoonte was geworden, wikkelde hem dikwijls in zaken, die enkel door een tweegevecht eindigden. Nadat in de *National* eene aanhaling uit een ander dagblad had geplaatst, welke beleedigende zinspelingen voor den heer **GIRARDIN**, directeur van *la Presse*, bevatte, meende deze zulks op **CARREL** te moeten verhalen, die er genoeg mede nam, om voor een artikel te vechten, hetwelk hij niet vervaardigd, en waarschijnlijk voor den afdruk niet eens gelezen had. Na zijne tegenpartij gekwetst te hebben, door eenen kogel in den onderbuik getroffen, werd hij te *Saint Mandé* in een huis gebragt, alwaar hij den 24 Julij 1836, den geest gaf, na deze woorden te hebben uitgesproken: *Ik sterf in het geloof van BENJAMIN CONSTANT, van MANUEL en van de vrijheid.* De godsdienstige geesten waren bedroefd, dat een man, met zulke schoone vermogens begaafd, van zijn sterfbed de hemelsche vertroosting, die het schoonste voorregt des mensdoms uitmaken, verwijderd en verzuimd had, om van de laatste oogenblikken gebruik te maken, welke de Voorzienigheid hem had toegestaan, om in zijn geweten te treden, en om zich tot den verschrikkelijken overtocht naar de eeuwigheid voortebereiden. Zijne lijkplegtigheden hadden te *Saint-Mandé* plaats, onder eenen toevloed van menschen, die op meer dan 10,000 personen geschat werd, onder

welke men de heeren DE CHATEAUBRIAND, ARAGO en BERENGER opmerkte, die eene hulde van rouw aan eenen man kwamen bewijzen, die aan zijn vaderland van uitstekende dienst had kunnen zijn, indien hij minder ingenomen ware geweest met de slechte leerstellingen zijner eeuw, en indien hij eene andere rigting hadde gegeven aan de schitterende hoedanigheden, met welke hij begaafd was.

CARRENO DE MIRANDA (*don JUAN*), een beroemde schilder in 1614 in *Asturië* geboren, en in 1685 overleden, wordt als colorist door de Spanjaarden tusschen TITIAAN en VAN DIJK geplaatst. PHILIPPUS IV benoemde hem tot schilder der kroon, en KAREL II schonk hem de *St. Jakobs-orde*. Men bewondert te *Pampeluna* zijne schilderij van de instelling van de orde der trinitarissen, in het klooster der religieuzen van dien naam. *Madrid, Toledo, Alcala de Henarès* bezitten verscheiden zijner belangrijke voortbrengselen. Ook graveerde hij met het steekijzer.

CARRION-NISAS (MARIA HENDRIK FRANCISCUS ELIZABETH, vrijheer), te *Pézenas*, den 17 Maart 1767 geboren, was officier der ruitery, toen de Fransche omwenteling uitbarstte. Zijne met de nieuwe orde van zaken overeenkomstige staatkundige beginselen gaven aanleiding tot zijne bevordering van maire der door hem bewoonde gemeente. In

1793 als federalist in de gevangenis geworpen, verkreeg hij den 9 thermidor zijne vrijheid weder, en ontweek nieuwe stormen, door zich in de afzondering te begraven, die zijn smaak voor de letteren hem echter aangenaam maakte. Na den 18 brumaire kwam hij te *Parijs* terug, alwaar hij *le Duc de Montmorency* ten tooneele liet voeren, welk treurspel zich echter niet heeft kunnen handhaven. Tot lid van het tribunaat verkozen, deed hij zich aldaar minder opmerken als redenaar dan als staatsman, terwijl hij de vraagpunten der echtscheiding, des concordats en der bij de huwelijks-contracten in acht te nemen formaliteiten behandelde. Ofschoon hij zich als een der vurigste toejuichers van de invoering der keizerlijke regering had getoond, verviel hij echter in ongenade, wyl hij het besluit had afgekeurd, hetwelk de broeders van NAPOLEON van het erfregt uitsloot. Om er zich over te troosten, wendde hij zich andermaal tot het tooneel, en deed uitvoeren *Pierre-le-Grand*, een treurspel dat niet ten einde kon worden gebracht. Hierdoor niet minder afkeerig geworden van het tooneel dan van de staatkunde, keerde hij tot zijnen eersten stand, dien der wapens, terug, en kwam in 1806, als luitenant onder de ordonnantie-gendarmes. Daarna als kapitein en vervolgens als eskadron-chef bij het leger van *Portugal*, en later bij het leger van *Spanje*

geplaatst, bewees hij gewigtige diensten bij de belegering van *Saragossa*; zoowel als bij den slag van *Talaveyra*, waarvan hij het berigt en de bijzonderheden aan *NAPOLEON*, die zich toenmaals te *Schönbrunn* bevond, overbragt. In *Spanje* teruggekeerd, werd hij in *Katalonië* gebruikt; maar na zich te hebben doen overrompelen, verviel hij op nieuw in ongenade, en werd op honderd mijlen afstands van *Parijs* verbannen. Hij diende niettemin als vrijwilliger bij den slag van *Leipzig*, en later bij den veldtocht in *Frankrijk*, alwaar hij zich door verschillende bewijzen van moed onderscheidde. Onder de restauratie buiten betrekking gebleven, bood hij *NAPOLEON*, bij diens terugkomst van het eiland *Elba*, zijne diensten aan, ontwierp het adres aan het Fransche volk, dat in het Mei-veld werd voorgelezen, en verdedigde de bruggen van *Sèvres* en *St. Cloud*, zoo gelukkig tegen de bondgenooten, dat het provisioneel bestuur hem tot brigade-generaal benoemde; maar deze titel werd hem door de tweede restauratie niet bevestigd, die hem integendeel gedurende twee jaren, onder het opzigt der hooge policie deed plaatsen. Vrij eindelijk van alle proscriptie, wijdde hij zich verder uitsluitend, aan het beoefenen der letteren toe, en overleed te *Parijs*, in 1840. Men heeft van hem: 1.° *De l'organisation etc. (Over de organisatie der gewapende magt in Frankrijk, voornamelijk beschouwd, in hare*

betrekkingen met de overige maatschappelijke instellingen), *Parijs*, 1817, in 8.°; — 2.° *Essai etc. (Proeve over de algemeene geschiedenis der krijgskunst)*, ib. 1823, 2 dl.ⁿ, in 8.°, met 14 plat.ⁿ *CARRION-NISAS* heeft medegewerkt aan de uitgave der *Annales etc. (Jaarboeken der militaire feiten en wetenschappen)* en aan de *Victoires etc. (Zegepralen en overwinningen der Franschen)* enz.

CARTELLIER (PETRUS), een beroemde beeldhouwer, te *Parijs*, den 2 December 1757 geboren, verdiende door zijne voortbrengselen, van in 1808, in de zaal der tentoonstelling van voorwerpen van kunst, uit de handen van *NAPOLEON*, de decoratie van het legioen van eer te ontvangen. Zijne voornaamste gewrochten zijn de *Oorlog*, een steenen standbeeld (in het paleis van het *Luxembourg*); de *Eerbaarheid*, in marmor (te *la Malmaison*); *ARISTIDES de Regtvaardige* (in het *Luxembourg*); het standbeeld van *VERGNIAUX*, dat op den grooten trap van het *Luxembourg* geplaatst was, van waar het echter in 1814 is weggenomen; de *Roem, die kroonen uitdeelt*, en een met zegeteekens bedekt veld doorloopt, een steenen half-verheven beeldwerk, boven de gedraaide boog der hoofddeur van het *Lowre* geplaatst; de *Capitulatie van Ulm*, een half-verheven beeldwerk (op den triomf-boog van het *Carrousel*, van waar het in 1815, is weggenomen); de *Groot-Connestabel van Frankrijk*; de

generaal VALHUBERT (een standbeeld, bestemd om op de brug van *LODEWIJK XVI* te worden geplaatst); *LODEWIJK XIV*, te *paard*, een steenen bas-relief, boven den hoofdingang van het Invaliden-gesticht; *LODEWIJK XV*, in metaal, te *Reims*; *MINERVA*, die met haren werpschicht de aarde slaat, en er den olijboom uit doet ontstaan, te *Versailles*; *LODEWIJK XV*, te *Parijs*; hij was met den heer *PERCIER*, bouwkundige, en *DUPATY*, beeldhouwer (zie beide Artikels) belast geweest met de uitvoering van een gedenkteeken voor den hertog van *BERRY*. *CARTELLIER* was sedert 1810 lid van het Instituut, en hoogleeraar bij de koninklijke school van schilderen beeldhouwkunde. Deze kunstenaar overleed in 1830.

CARTWRIGHT (de majoor *JOHN*), een Engelsche staatkundige schrijver, in 1740 te *Marnham* in het graafschap *Nottingham* geboren, diende gedurende eenigen tijd bij het leger van den grooten *FREDERIK*, en begaf zich vervolgens onder de Engelsche marine, waarbij hij zich met roem onderscheidde. Na verscheiden togten, verkreeg hij den rang van scheeps-luitenant. Tijdens den oorlog met de Engelsche volkplantingen, verliet hij de zee-dienst, en werd majoor bij de landmagt van het graafschap *Nottingham*. De geschriften, welke hij in het licht gaf, deden hem in 1792 afzetten, en hij begaf zich naar het graafschap *Lincoln*, alwaar hij

zich met den akkerbouw en met nieuwe uitgaven over staatkundige onderwerpen bezig hield. Hij nam grootelijks deel aan de verheffing van *KAREL WOLSELEY*; en daar hij zich betrokken vond in de onlusten, welke dezelve vergezelden, zoo werd hij tot eene boete van 100 ponden sterlings veroordeeld. *CARTWRIGHT* was geregeld tegenwoordig bij de vereenigingen der hevigste voorstanders van de parlementaire hervormingen, en gaf ter verdediging derzelve een aantal losse stukjes in het licht, die eene al te ongeregelde zucht naar onafhankelijkheid verraden. Nog heeft men van hem verscheiden *Verhandelingen* in de *Landbouwkundige Jaarboeken* van *YOUNG*. Hij is den 23 Augustus 1824 overleden. — *Miss CARTWRIGHT*, zijne nicht, heeft in het licht gegeven: *Leven en briefwisseling van den majoor CARTWRIGHT, Londen, 1826, 2 dl.ⁿ, in 8.vo*, met platen en kaarten.

CASA-BIANCA (*LUCIO*), in 1755, in *Corsika*, uit eene aanzienlijke familie geboren, begaf zich vroegtijdig in de zee-dienst. Door zijn departement tot afgevaardigde bij de conventie benoemd, stemde hij er voor de onbepaalde gevangenhouding van *LODEWIJK XVI*. Na den afloop der zittingen, kwam hij in den raad der vijf-honderden, alwaar hij in verschillende omstandigheden de maatregelen ondersteunde, door het directorium ter organisatie der zeemagt voorgesteld. Daarna trad hij in dienst, maakte als

kapitein van het schip *l'Orient* den togt naar *Egypte* mede, en bevond zich in die hoedanigheid bij den slag van *Aboukir*, alwaar hij den 1 Augustus 1798, met zijn tienjarig zootje, dat hem niet had willen verlaten, sneuvelde.

CASA-BIANCA (de graaf RAPHAEL DE), luitenant-generaal, den 27 November 1738, te *Vescovato* in *Corsika* geboren, nam dienst onder de troepen, door LOEWIJK XV afgezonden, om de onderwerping van dit eiland te voltooijen. Tot kapitein in het regiment van *Butta-Fuoco* benoemd, kwam hij in 1770 in *Frankrijk*, en keerde in 1772 naar zijn vaderland terug, alwaar hij in het provinciaal-Corsikaansch regiment diende; van rang tot rang, werd hij tot dien van kolonel bevorderd, en voerde tijdens de Fransche omwenteling het bevel over genoemd regiment. CASA-BIANCA was een der vier afgevaardigden, in 1789, door *Corsika* gezonden, om de Nationale vergadering te bedanken, die genoemd eiland als een integraat gedeelte van *Frankrijk* had erkend. Kort daarna tot kolonel van het regiment van *Berry* benoemd, vereenigde hij zich met het Noorder-leger, en belast met de berenning der stad *Bergen*, gaf hij bewijzen van koelbloedig- en onverschrokkenheid, in de verstrooiing, te weeg gebragt door het geringe vertrouwen der soldaten in hunne veldheeren, die zij van verraad beschuldigden. In hetzelfde jaar met den rang van veld-maar-

schalk bij het *Alpen-leger* geplaatst, onder de bevelen van MONTESQUIOU, die hem het bevel over de voorhoede toevertrouwde, trok hij *Savooije* door, achtervolgde de Piemonteezen, en hield eerst halt aan den voet van den kleinen *St. Bernardsberg*. Den 11 October 1793 met het bevelhebberschap van *Corsika* bekleed, en belast om zich van *Sardinië* meester te maken, vertoonde hij zich onder de muren van *Cagliari*, maar gebrek aan krijgstucht onder een bende Marseillanen, deed de onderneming mislukken, en men was genoodzaakt zich weder in te schepen. De Engelschen, door PAOLI ingeroepen, landden in *Corsika* den 22 Mei 1794; en CASA-BIANCA zag zich bijna even zoo spoedig in *Calvi* belegerd. Ofschoon de stad slecht versterkt en slecht van krijgs-voorraad voorzien was, en hij slechts zes honderd manschappen bij zich had, hield hij een beleg van negen-en-dertig dagen en een bombardement uit, dat het grootste gedeelte der stad in asch legde. Met tachtig man, uitgeput van honger en vermoeijenissen, overgebleven, capituleerde hij, doch op voorwaarden even zoo eervol voor zijne dapperen als voor de inwoners. Deze roemrijke verdediging verschafte hem het brevet van divisie-generaal. Hij begaf zich naar het leger van *Italië*, vereenigde zich met MASENA, en werd tot bevelhebber van het dep.^t der *Zee-Alpen* benoemd. De generaal en chef BONAPARTE belastte hem, om *Corsika* weder onder Fransche

heerschappij te doen komen; en nadat de Engelschen dit eiland verlaten hadden, vatte CASA-BIANCA het bevelhebberschap over *Liamone* weder op, hetwelk hij later met dat van *Genua* verwisselde. Naar *Bretagne* gezonden om er eenige koningsgezinde bewegingen te onderdrukken, hield hij zich bezig met de versterking van *Saint-Brieux*, toen BONAPARTE, eerste consul geworden, hem tot lid van den senaat benoemde. In 1814, verhieft LODEWIJK XVIII hem tot pair van *Frankrijk*. Bij de tweede restauratie werd hij van de hoogere kamer uitgesloten, wyl hij gedurende de honderd dagen zitting in dezelve had genomen; doch bij koninklijk besluit van 21 November 1819, werd hij in dezelve hersteld. Hij is in 1825 overleden.

CASANUOVA (ANTONIUS), een Genuees, die in de 16.^e eeuw leefde, heeft zich door zijne kindertrouw beroemd gemaakt. Zijn vader, LEONARDO DE CASANUOVA, een der aanhangers van den Corsikaanschen held SAN-PIETRO, gevangen genomen zijnde, neemt ANTONIUS vrouwenkleederen, en komt met een korfje levensmiddelen aan de hand, in de gevangenis. In allerijl scheert hij zijnen vader den baard, doet hem de kleederen aan, waarmede hij zich vermomd had, geeft hem alle noodige inlichtingen ter bevordering zijner ontvlugting, en redt hem in de daad. De Genuezen veroordeelden den deugd-

zamen ANTONIUS om opgehangen te worden, en, door eene uitgezochte wreedheid, deden zij hem dit vonnis ondergaan, voor een der vensters van het kasteel *Fiani*, het erfgoed zijner voorouders, en zijne geboorteplaats. Dit kasteel werd vervolgens verwoest, en alles wat hetzelfde bevatte aan de vlammen ter prooi gegeven. Om zijnen zoon te wreken, vereenigde LEONARDO zich met ALFONSO ORNANO, zoon van SAN-PIETRO, en gedurende twee jaren verwoestten beide alle Genueesche bezittingen.

CASA-TILLY (*don* FRANCISCUS XAVERIUS EVERARDUS DE TILLY GARCIA DE PAREDES, markies van), Spaansch admiraal, in 1712 geboren, begaf zich onder de garde-mariniers, en werd, voornamelijk wegens zijne verdiensten, spoedig bevorderd. Hij voerde met de meeste onderscheiding het bevel over de Spaansche vloten, voornamelijk in de jaren 1768 en 1769, en vooral in 1776 en 1778, als wanneer hij met het beste gevolg de belangrijke onderneming aanvoerde tegen de Portugeesche koloniën van *S.^a Catharina* en *S.^o Sacramento*, op de kusten van *la Plata*. In 1792, werd hij tot algemeen directeur der vloten benoemd, en twee jaren later tot kapitein-generaal der zeemagt: hij overleed den 11 Decb. 1795. Van KAREL III had hij den titel van markies en verscheiden andere gunstbewijzen ontvangen; eene billijke belooning voor zijne acht-en-zestigjarige dienst.

CASENAVE (ANTONIUS DE), lid der nationale conventie in *Frankrijk*, den 9 December 1763, te *Lamboye (Neder-Pyreneeën)* geboren, was eerst advokaat, daarna plaatsvervangend advokaat-generaal bij het parlement van *Pau*. In 1792 naar de conventie gezonden, sprak hij, toen hij werd opgeroepen om zijne stem uittebrengen over het lot van *LODEWIJK XVI*, de volgende woorden uit: » De dood van *LODEWIJK XVI* is, volgens mijne innerlijke overtuiging, het graf der openbare vrijheid en de zegepraal van de vijanden des vaderlands. De tegenstrijdigheden en drogreden, welke de kunst gedurende den loop dezer procedure heeft uitgevonden, bevestigen mij al meer en meer in de door mij uitgedrukte beginselen. De opeenstapelung zoo veler strijdige magten schijnt mij toe eene gewelddadige gedrogtelijkheid te zijn, waaraan ik geenerlei deel wil nemen. De eenige op *LODEWIJK* toepasselijke strafwet is die, welke zijne vervallenverklaring uitspreekt. Het algemeene welzijn gebiedt ten zijnen opzigte eenen maatregel van algemeene veiligheid. Dientengevolge besluit ik: 1.º tot de opsluiting van *LODEWIJK* en zijne familie tot na den vrede, en tot hunne eeuwige verbanning na dat tijdstip; 2.º dat de stemmen der leden, welke bij de instructie dezer zaak niet tegenwoordig zijn geweest, voor het vonnis niet geteld worden; 3.º dat om in het gebrek van recusatie der leden te voorzien, die voor

deze uitspraak verdacht zijn, de meerderheid van stemmen ten minste tot twee derde worde bepaald. Ik vraag acte van dit mijn voorstel." Toen de veroordeeling ten dood was uitgesproken, sprak hij met vuur voor het uitstel, en later vreesde hij niet te vragen, dat *MARAT* in staat van beschuldiging zou worden gesteld. *CASENAVE* werd echter niet betrokken in de proscriptiën van den 31 Mei. Hij onttrok zelfs aan den dood *BARAGUEY D'HILLIERS* en den generaal *KILMAINE*. Lid van den raad der Vijfhonderden, werd hij na den 18 brumaire tot de commissie beroepen, belast om de grondslagen der constitutie van het jaar VIII te leggen. Hij werd vervolgens lid van het nieuwe wetgevende ligchaam, waarvan hij tot secretaris, en in 1810 tot vice-president werd verkozen. In 1815 tot de kamer der vertegenwoordigers verkozen, nam hij er geene zitting in en overleed te *Parijs*, den 16 April 1818.

CASES. — Zie *LAS-CASES*.

* *CASPARI* (*HENDRIK WILLEM*), te *Wezel* in 1770 geboren, was een zeer verdienstelijk portrettekenaar, die eene gelukkige gelijkenis met eene keurige uitvoering vereenigde. Aan hem heeft men eene menigte sprekend gelijkende afbeeldingen te danken van beroemde Nederlandsche mannen, vooral geleerden, dichters en kunstenaars, die in zijnen tijd bloeiden, en van welke er vele in het koper

gegraveerd zijn, onder anderen van de dichters R. FEITH, W. BILDERDIJK, C. LOOTS, H. TOLLENS CZ, S. JZ. WISELIUS, J. KINKER, J. VAN WALRÉ, B. KLIJN BZ, M. C. VAN HAELE, A. BOXMAN, J. L. NIERSTRASZ Jr., H. MEIJER Jr. en J. VAN 's GRAVENWEERT, die de eerste jaargangen van den *Nederlandschen Muzen-almanak* versieren. CASPARI overleed in behoefte omstandigheden te *Amsterdam*, den 8 September 1829.

* CASSEL (FRANZ PETER), een beroemde geleerde, in 1784 te *Keulen* geboren, oefende zich met de meeste inspanning in de wis-, natuur-, schei- en ontleedkunde, benevens in de oude- en nieuwere talen, betrok daarop de hoogeschool van *Göttingen*, en begaf zich van daar naar *Parijs*. Teruggekeerd zijnde, werd hij in zijne geboorteplaats als hoogleeraar der natuurlijke historie, kruid- en scheikunde aangesteld. Ook als dichter trad hij in 1811 met een fragment van een groot gedicht: *die Pflanzenwelt*, te voorschijn. In 1815 werd hij aan de universiteit van *Gend*, als hoogleeraar in de wis- en natuurkunde beroepen. Hij overleed in 1821. CASSEL schreef met betrekking tot de natuurkundige wetenschappen verscheiden belangrijke verhandelingen. REES VON ESENBECK noemde een plantengeslacht naar hem *Casselia*.

CASTELBERG (BALTHASAR VON), in 1748, in *Graauwbunderland*

geboren. Na zijne studiën te *Basel* volbragt te hebben, werd hij lid der Graauwbunder-synode, en oefende het leeraarsambt in verscheiden parochiën uit, alwaar hij den roem van een even zoo geleerd als beminnelijk man verwierf. In 1789, werd hij door de algemeene stem der gemeente *Ilms* tot den rang van proost dier stad beroepen. Het vertrouwen, hetwelk hij genoot, deed hem in 1808, in de synode van *Tusi*, benoemen tot deken van het Graauwbunder-verbond, en dien ten gevolge tot president en bestuurder van de geheele protestantsche geestelijkheid des kantons. CASTELBERG, wiens regtschapene en verhevene ziel naar de waarheid dorstte, zocht dezelve ijverig en ter goedertrouw. Hij had rijpelijk het stelsel van KANT en de overige wijsgeerige leerstellingen zijner eeuw beoefend, en in dezelve niet anders gevonden dan dwaling en begoocheling. Eene ernstige ziekte, die hem in 1825 overviel, bewoog hem, om het protestantismus geheel en al te verlaten, en de catholieke godsdienst te omhelzen. Bij eenen Latijnschen brief, die in den *Würzburger Kirchen-Freund* werd opgenomen, nam hij afscheid van de synode, terwijl hij zijne parochianen bedankte voor de hem betoonde belangstelling; hij ontwikkelde de beweegreden zijner bekeering, die door eene diepe overtuiging haar beslag bekomen had, en waarvan het verlies van zijn kerkelijk inkomen, en

andere voor de natuur moeilijke opofferingen hem niet hadden kunnen terughouden. Van dien oogenblik af legde CASTELBERG eene godsvrucht aan den dag, welke zich steeds gelijk bleef, en hij smaakte het genoeg zijn voorbeeld door zijne familie gevolgd te zien. Eene vaderlijke breve, welke hij van LEO XII ontving, en waarbij de Opperherder hem geluk wenschte met zijn besluit, en hem aanmoedigde om er bij te volharden, veroorzaakte hem eene levendige vreugde. Bij het toenemen zijner jaren, maakte hij er zijne voornaamste studie van, om zich tot den dood voortebereiden. Pater BRUNNER, apostolisch missionaris, bezocht hem dikwijls, en gedurende de ziekte, waarvan de snelle vorderingen hem zijn aanstaande einde aankondigden, ontving hij de H. Sacramenten uit de handen van den pastoor van *Sevis*. In zijne laatste oogenblikken, gaf CASTELBERG bewijzen van het levendigste geloof. Na de heilige Maagd te hebben aangeroepen, en de algemeene absolutie verzocht en ontvangen te hebben, nam hij afscheid van al degene die hem omringden. Een brief zijner klein-dochter ELIZABETH VON CASTELBERG geeft de treffendste bijzonderheden op betrekkelijk zijn uiteinde. Hij overleed te *Hauz*, den 10 October 1835.

CASTEL-CIGALA (*don FABRICIO RUFFO*, prins van), een Napolitaansche diplomaat, die uit eene oude en aanzienlijke familie van

het rijk der *Beide-Siciliën* afstamde, werd in 1792 met eene zending naar *Londen* belast, en daarna door de Napolitaansche regering tot haren gevolmachtigden minister te *Parijs* benoemd. Op zijne weigering om dien nieuwen post te aanvaarden, werd de prins naar *Napels* teruggeroepen, en kort daarna, zonder eenig officieel karakter, met het beheer der buitenlandsche aangelegenheden belast. In 1798 werd hij lid van de staats-junta (*Giunta di Stato*), door den minister ACTON opgericht, en vervang hem als voorzitter in die welke volgde. Weldra zag het hof zich verplicht de wijk naar *Sicilië* te nemen, werwaarts hij hetzelfde spoedig volgde. Men heeft dezen prins beschuldigd de reactie te hebben begunstigd, die bij de terugkomst van het hof van *Napels* plaats had. In 1800 begaf hij zich naar *Londen* met eene geheime zending aan den prins-regent. In 1815 kwam hij met den titel van ambassadeur in *Frankrijk*; in Junij 1816, ging hij in *Provence* MARIA CAROLINA, de bruid van den hertog van BERRY, ontvangen. Den 26 Septb. deszelfden jaars onderteekende hij het handels-verdrag met *Engeland*, dat voor deze mogendheid zeer gunstig was. Hij overleed te *Parijs* in de maand April 1832.

CASTRIES (ARMAND NICOLAAS AUGUSTINUS, hertog van), zoon van den markgraaf van dien naam (zie dat Art. -*Wbk.*-), werd in 1757 geboren, was kolonel en maakte in die hoeda-

nigheid den onafhankelijks-oorlog van *Amerika* mede. Bij zijne terugkomst werd hij tot brigadier der ruitery bevorderd, en in 1788 tot veldmaarschalk. Door het burggraafschap van *Parijs* tot de algemeene staten afgevaardigd, stemde hij er steeds met de verdedigers der monarchie. Na den afloop der zittingen, nam hij de wijk naar *Zwitserland*, daarna naar *Duitschland*, alwaar hij tot in 1794 bij het leger van CONDÉ diende. In het volgende jaar begaf hij zich naar *Portugal*. In 1814, in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij tot pair, en tot gouverneur-generaal der militaire afdeeling te *Rouanen* benoemd. Hij overleed den 25 Januarij 1842.

CASTRIOT. — Zie SCANDER-BEG -*Wbk.*-

CASTRO. — Zie INES DE CASTRO -*Wbk.*-

* CATALANI (ANGELICA), in 1780, te *Sinigaglia* in den *Kerkelijken Staat* geboren, werd, in 1794, uit hoofde van hare schoone stem, in een klooster te *Sinigaglia* opgenomen. Zij zong de dienst, en het klooster voorzag in hare verpleging en opvoeding. Omstreeks dien tijd bevond zich CAROS, directeur van den schouwburg *la Fenice*, te *Venetië*, in groote verlegenheid; hij had zijn theater voor den carnaval geopend, en, te midden van den schitterendsten bijval des publieks, ontviel hem door den dood zijne *prima donna*.

Daar het voorshands onmogelijk was haar te vervangen, zag CAROS zich genoodzaakt zijn theater te sluiten. ZAMBONI, muziek-afschrijver van den schouwburg *la Fenice*, zeide hem dat hij een jong meisje kende, hetwelk de grootste verwachtingen inboezemde, en wier stem hem uit zijnen hagchelijken toestand redden zoude, indien men bewerken konde, dat zij het klooster voor het tooneel verwisselde. CAROS en zijn muziek-kopiïst begaven zich naar *Sinigaglia*, hoorden de zangeres in de kerk, en keerden, in verrukking over hunne ontdekking, naar *Venetië* terug. Aan CATALANI, haar' vader, goudsmidswerkman, die aan den schouwburg den horen blies, werden groote aanbiedingen gedaan, en de jeugdige virtuose verliet het klooster. MARCHESI, die destijds in *Venetië* zong, en, bij ontstentenis eener *prima donna*, werkeloos bleef, beijverde zich om de debutante een weinig te doen instuderen, leerde haar twee rollen, en verscheen met haar ten tooneele in de *Lodoïska*, van MAYER. Het schoon orgaan der nieuwelinge, de fikscheid harer intonatie, deden hare onervarenheid in de zangkunst voorbijzien; zij slaagde volkomen. Mevr. CATALANI werd voor het volgende tooneeljaar aan den schouwburg te *Venetië* geëngageerd, en vertrok daarop naar *Lissabon*, waar haar hetzelfde succes verbeidde. Haar naam was reeds in *Europa* vermaard, toen zij, in 1806, te *Parijs* kwam, en te *St. Cloud* in twee

concerten, 4 en 11 Mei zong. Alle beroemde toonkunstenaars, die in *Parijs* kwamen, werden uitgenoodigd zich in des keizers concerten te laten hooren, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat zij eene eervolle, en aan hunne verdienste geëvenredigde, belooning in geld zouden aannemen. De virtuozen, vooral de vrouwen, weigerden gewoonlijk die belooning, in de hoop daarvoor in de plaats eenig geschenk in kleinodiën te ontvangen, ofschoon ook daarvan de geldswaarde veel minder ware. Een geschenk van NAPOLEON was het doel hunner eerezucht. Mevrouw CATALANI verkreeg zulk een gunstbewijs niet, maar zij werd ruim betaald: 5000 francs in kontanten, eene jaarwedde van 1200 francs, en twee vrije avonden in de zaal der opera tot het geven van concerten, waarvan de bruto-opbrengst ten bedrage van 49,000 fr. haar werd uitbetaald. Zoodanig was de belooning, welke NAPOLEON aan deze cantatrice schonk, omdat zij twee malen voor het hof in *St. Cloud* had gezongen. Mevr. CATALANI had zich in den echt verbonden met een oud militair, den heer DE VALLEBRÈGUE. Zij had echter haren geboortenaam blijven voeren, welchen zij had beroemd gemaakt en dien zij tot kort voor haar uiteinde behield. — In 1815 verwierf zij het privilegie der Italiaansche opera te *Parijs*; zij bestuurde deze onderneming lang genoeg om haar te doen in duigen vallen en zich, ten koste der

tooneelspelers, te verrijken. Zij deed zich omringen door acteurs zonder talent, door goedkoop muzikanten, meenende dat alleen haar talent toereikend was om aan het publiék te voldoen. De appointementen der symphonisten stelde zij op den laagst mogelijken trap, de zingende directrice deed haar voordeel met deze besnoeiingen, waarover de geheele wereld verontwaardigd was. Zij verliet *Parijs*, waar haar talent schier al deszelfs vermogen en aanzien had verloren, en begaf zich naar *Engeland*, waar zij vurige bewonderaars vond. Het Parijsche publiék was afkeerig geworden van de bravourarias, welke mevrouw CATALANI voor zich deed vervaardigen door roemlooze muzijk-dichters, welke zij bezoldigde. Dit genre, het eenige, hetwelk voor de *prima-donna* geschikt was, gelukte volkomen bij de Engelschen, en bij hen maakte de cantatrice eene groote fortuin, welke zij door hare reizen in *Rusland*, *Pruissen* en *Zweden* nog vermeerderde. In 1825 liet zij zich andermaal te *Parijs* in de *Salle Clery* hooren, doch zonder eenig succes; de begoocheling was verdwenen; men bewonderde nog hare schoone stem, maar hare *tours de force*, welke men vóór twintig jaren had toegejuicht, werden nu geoordeeld van eenen slechten smaak, en slecht uitgevoerd te zijn. Men had sedert dien tijd de zangeressen MAINVIELLE-FODOR en PASTA gehoord; het publiék was kenner geworden.

— De stem van mevr. CATALANI was eene sopraan van den uitgestrektsten omvang, het *la* in het diepe en het *mi* in het schelle hooge bezittende. Eene krachtvolle, schitterende, vibrerende en ongemeen buigzame stem, de meest verbazende moeilijke passages met een *brio* uitvoerende, hetwelk op het publiek eene levendige werking deed. Daar zij op het tooneel verschenen was, nog eer zij de zangkunst had geleerd, was hare stem niet geposeerd, en slaagde niet in de langzame en aanhoudende stukken. De aria *de la tromba* en vele andere dergelijke zangwijzen waren hare gewone toevlugt. Het was mevr. CATALANI, die de variatiën in de mode bragt; zij zong die, welke RODE voor de viool had gecomponeerd; zij componeerde variatiën op de aria van PASIELLO: *Nel cor piu non mi sento*, en op het kleine koor van de tooverfluit: *O dolce concerto!* Daarin bestond haar repertorium, hetwelk zij altijd zong, en waarbij zij soms tenor- en zelfs bas-arias voegde, zoo als, onder anderen, uit de bruiloft van FIGARO: *Non piu andrai*, welke aria zij op de koddigste wijze van de wereld varieerde, ten spijt van het gezond verstand en van den goeden smaak. Kortom, de stem van mevr. CATALANI was een wonder, zij heeft haar den schitterendsten roem verworven. De fortuin had zelden met zoo milde hand hare gaven op de loopbaan eener toonkunstenares uitgestrooid. — De noordsche hoven betwistten elkander haar

bezit: groote vorstinnen namen haar in haren intimen omgang aan; een gouden regen stortte zich op hare schreden uit; er ontbrak aan zoo veel geluks niets dan een weinig langere duurzaamheid van het kunsttalent, en van de zinsbegoocheling op welke dat geluk was opgebouwd geweest. Wij zullen dit artikel niet besluiten, zonder er bij te voegen, dat mevrouw CATALANI, die op eene zoo onkiesche wijze op de appointementen der arme drommels van tooneelspelers aan den Italiaanschen schouwburg te *Parijs* had gespeculeerd, later zich zeer edelmoedig heeft betoond, door menigwerf haar talent ten behoeve van ongelukkigen uit te oefenen. Mevr. CATALANI was van eene meer dan middelmatige statuur; haar gelaat was schoon en bevallig. Als actrice beneden het middelmatige, had zij het tooneel vroegtijdig verlaten, om alleen in concerten te zingen; in de dagelijksche verkeerling was zij zonder aanmatiging, en als gade en moeder, heeft zij altijd de meest verdiende achting genoten. Zij overleed onder den onbekenden naam van mevrouw de baronnes DE VALLEBRÈGUE, te *Parijs*, aan de cholera, den 18 Junij 1849.

CATEL (KAREL SIMON), een beroemde componist, lid van het instituut, ridder van het Fr. legioen van eer werd te *l'Aigle* (Fr. Orne-dep.¹), in 1773 geboren. Hij kwam zeer jong te *Parijs*, alwaar SAGGINI en Gossec er behagen in schepten,

om zijnen gelukkigen aanleg te ontwikkelen. Dezen laatsten, die tot componist der muziek van de nationale garde werd benoemd, in 1790 toegevoegd, legde CATEL zich bijzonder toe op de zamenstelling van marschen en militaire passen, en begon met een *De profundis* met groot orkest, voor de lijkplegtigheid, waarmede de burgergarde de nagedachtenis van haren majoor-generaal Gouvion wilde vereeren. Hij overtrof aller verwachting; tot dusverre was men nog niet op het denkbeeld gekomen, om uit de muziek der nationale feesten de snaar-instrumenten te verbannen, die in de openlucht zoo weinig uitwerksel te weeg brengen. CATEL beproefde deze nieuwigheid: hij componeerde symphoniën en choren met groot orkest, enkel voor blaas-instrumenten. De eerste proeve van dit nieuwe stelsel had plaats bij gelegenheid van den *Lofzang aan de Overwinning*, na den slag van *Fleurus*, door LEBRUN vervaardigd. Dit stuk, uitgevoerd op het feest, den 11 messidor van het 2.^e jaar, op de *Tuileries* gegeven, verwekte eene algemeene geestdrift, en van dien oogenblik af volgden al zijne kunstbroeders, voor dergelijke feesten, zijne wijze van behandelen. In het jaar III tot hoogleeraar der harmonie bij het nieuw opgerigte conservatorium benoemd, deelde CATEL het resultaat zijner studiën en zijner theorie van onderwijs, in zijne *Traité d'harmonie* mede, welk in 1802, in het licht

verscheen. Dit werk, kort daarna als classiek aangenomen, vernietigde het stelsel der grondstem, door RAMEAU ontworpen, en waarover langen tijd hebben geschreven, zonder het eens te kunnen worden, D'ALEMBERT, ROUSSEAU en verscheiden anderen. De diensten, door CATEL aan het grondig onderwijs van alle deelen der toonkunst gegeven, verwierven hem in 1810, den titel van inspecteur bij het conservatorium, en later dien van lid van het instituut. Hij overleed in 1835. Men heeft hem verscheiden *opera's* te danken, die nog door kenners op prijs worden gesteld. De voornaamste zijn: *Sémiramis*; — *Les Bayadères*; — *Alexandre chez Appelle*; — in den boertigen stijl: *Les artistes par occasion*; — *l'Auberge de Bagnères*; — *Wallace*; — *Le premier en date* en *l'Officier enlevé*. Men heeft van hem verscheiden *kwintetten* voor snaar-instrumenten, *symphoniën*, *overturés* en *quatuor's* voor blaas-instrumenten.

CATTEAU-CALLEVILLE (JOANNES PETRUS WILLEM), een letter- en geschiedkundige, te Angermunde in Brandenburg van Fransche ouders geboren, die wegens hunne godsdienst waren uitgeweken. Na gedurende eenigen tijd te *Stokholm* het leeraarsambt in de Fransch-hervormde kerk te hebben waargenomen, verkreeg hij een verlof, waarvan hij gebruik maakte om de voornaamste Staten van *Europa* te bezoeken, met het doel om den

kring zijner kundigheden uittebreiden. Hij vertoefde langen tijd in de Noordsche landen, welker talen en aardrijkskunde hij beoefende, en kwam zich in 1810 te *Parijs* met ter woon vestigen, alwaar hij den 19 Mei 1819, in den ouderdom van 60 jaren overleed. Behalve eenige *Proeven*, voortbrengselen zijner jeugd, heeft men hem verscheiden belangrijke werken te danken, onder anderen: 1° *Vie etc.* (*Leven van RENATA van Frankrijk, hertoginne van Ferrara*), *Berlijn*, 1781, in 8.vo; — 2° *Bibliothèque etc.* (*Zweed-sche Bibliotheek, of Verzameling van letter- en staatkundige verscheidenheden betrekkelijk Zweden*), *Stokholm*, 1783, in 8.vo; — 3° *Tableau etc.* (*Algemeen tafereel van Zweden*), *Lausanne*, 1790, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, in het Hoogduitsch, Engelsch en Italiaansch vertaald; — 4° *Tableau etc.* (*Tafereel der Deensche Staten*), *Parijs*, 1803, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; — 5° *Voyage etc.* (*Reis door Duitschland en Zweden*), *Parijs*, 1810, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; — 6° *Tableau etc.* (*Tafereel der Oost-Zee*), *Parijs*, 1812, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 7° *Histoire etc.* (*Geschiedenis van CHRISTINA, koningin van Zweden*), *Parijs*, 1815, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 8° *Histoire etc.* (*Geschiedenis der omwentelingen van Noorwegen*), *Parijs*, 1818, 2 dl.ⁿ, in 8.vo

CAUCHY (LODEWIJK FRANCISCUS), te *Rouanen* in 1760 geboren, had in den ouderdom van 17 jaren, bij de algemeene mededinging

der oude universiteit, den eereprijs behaald. Kort daarna had hij zich, door zijne gelukkige optreding als advokaat in het parlement zijner geboorteplaats, den toegang tot de openbare ambten geopend. Van 1783 tot 1789, oefende hij achtereenvolgend dien van algemeen secretaris, van het regtsgebied van *Normandië*, daarna dien van algemeen secretaris der prefectuur van politie te *Parijs* uit. Zijn landgoed *Arcueil* diende hem gedurende het schrikbewind tot schuilplaats. Hij verliet hetzelfde onder het directorium, werd als chef der afdeeling van wetenschappen en kunsten bij het ministerie van binnenland-sche zaken geplaatst, en tot algemeen secretaris van den senaat verkozen. In 1814 handhaafde de kamer der pairs hem in dezelfde bedieningen, terwijl zij hem het opzigt over de handvesten en de redactie van het proces-verbaal der zittingen opdroeg. In 1830 gepensionneerd, begaf hij zich naar *Arcueil*, alwaar hij den 25 December 1848, met de gelatenheid eens christens, en door de Sacramenten der Kerk versterkt, overleed. De groote gebeurtenissen, die onder het consulaat en het keizerlijk bewind plaats hadden, hadden hem het onderwerp tot verscheiden Latijnsche dichtstukken geleverd, waarin het vuur der zeggingskracht en de volheid der denkbeelden elkander dikwerf den voorrang betwisten, en waarvan de geleerde samenhang eene diepe kennis der rhythmische, uit de

beste bronnen der oudheid geputte kunst verraadt. Men merkt vooral onder dezelve op: *Ode op de herstelling der catholijke godsdienst*; — *Dithyrambus op den slag van Austerlitz*; — *Ontoering der koninklijke grafplaatsen van Saint-Denis*. Hij heeft daarenboven werken in handschrift nagelaten, die, naar men hoopt, voor de wetenschap niet zullen verloren zijn.

CAUSSIN DE PERCEVAL (JOANNES ANTONIUS JACOBUS), een beroemde kenner der Oostersche talen, te *Montdidier*, den 24 Junij 1759 geboren. Reeds in zijne kindsheid door eene levendige zucht voor de beoefening der talen beheerscht, en door zijnen oom, opziener der handschriften van de koninklijke bibliotheek, in zijnen arbeid aangemoedigd, vond hij zich in den ouderdom van 24 jaren reeds in staat, om bij het collegie van *Frankrijk* den leerstoel voor het Arabisch te bekleeden, en kort daarna verving hij zijnen oom bij de bibliotheek des konings. Na den 10 Augustus 1792, van dien post beroofd, welke hem nooit werd wedergegeven, leefde hij vreemd aan de staatkunde, en bezweek den 29 Julij 1835, aan eene ziekte, welke hem sedert lang ondermijnde. Hij was lid der akademie van opschriften; zijne voornaamste werken zijn: 1.º de vertaling van den *Togt der Argonauten* door VALERIUS FLACCUS, in 8.º; — 2.º die van den *Togt der Argonauten*, door APOLLONIUS van *Rhodes*, *Parijs*, 1796, in

8.º; — 3.º *Mémoire etc. (Verhandeling over de gezigtkunde)* van PTOLEMEUS, in het 6.º dl. van de nieuwe Verhandelingen der akademie, waarvan hij lid was; — 4.º een uittreksel der *Astronomische tafels* van EBH JOUNIS, en der *Verhandeling over de gesternten* van ABD-AL-RAHMAN-SOUFI, in de aantekeningen der handschriften; — 5.º *Suite etc. (Vervolg der duizend- en eene nachten)*, uit het Arabisch, 2 dl.ⁿ, in 18.º; — 6.º *Histoire etc. (Geschiedenis van Sicilië onder de overheersching der Muzelmannen)*, mede naar het Arabisch, en herdrukt achter eene *Reis door Sicilië*, enz., door RIEDESEL, *Parijs*, 1802, in 8.º; — 7.º Arabische uitgaven der *Fabels van LOKMANN*, der drie eerste hoofddeelen van den koran enz. ten gebruike zijner leerlingen.

CAUX (LODEWIJK VICTOR, burggraaf DE), luitenant generaal, pair van *Frankrijk*, in 1775, te *Douay*, uit eene familie geboren, die verscheiden in de genie uitstekende mannen heeft opgeleverd, werd in 1792, als kweekeling onder-luitenant in de school van *Mézières* toegelaten. In hetzelfde jaar reeds verliet hij dezelve als luitenant, in 1793 werd hij als adellijke afgezet, en kon eerst in 1795 in zijnen rang hersteld worden. Tot kapitein, en in 1797, tot *bataillons-chef* benoemd, werd hij achtereenvolgend bij het leger van den *Rijn*, bij dat der kusten van den *Oceaan*, en eindelijk bij het groote leger ge-

plaatst, en legde bij verschillende gelegenheden bewijzen van dapperheid en beleid aan den dag. In 1806, tot chef van den staf der genie bij het reserve-leger benoemd, duurde het niet lang, of hij werd tot den post van afdeulings-chef bij het ministerie van oorlog benoemd, en openbaarde in zijne nieuwe betrekkingen, de talenten van een volleerd administrateur. Hij droeg veel bij, door de maatregelen, welke hij nam om de kusten te wapenen, om de Engelschen, die zich van *Vlissingen* hadden meester gemaakt, te noodzaken zich weder inteschepen, en werd ten gevolge van dezen veldtogt tot kolonel benoemd. In 1815, was hij een der commissarissen, door den hertog van RICHELIEU aangeduid, om met de veldheeren der bondgenooten te raadplegen, over de uitvoering der overeenkomsten betrekkelijk de ontruiming van het grondgebied, en kweet zich met bekwaamheid van die zending. Tot veld-maarschalk, en in 1823 tot luitenant-generaal benoemd, werd hij tegelijkertijd tot directeur der administratie van oorlog bevorderd. Hij was juist door het arrondissement van *Avesnes* tot de kamer der afgevaardigden gezonden, toen de aftreding van den heer DE VILLÈLE de zamenstelling van een nieuw kabinet had doen ontstaan, hij werd in hetzelfde geroepen als minister van oorlog. Zijne komst in die hooge betrekking werd door gewigtige verbeteringen gekenmerkt, hij schafte de misbruiken af, en zonder de schatkist met

nieuwe uitgaven te belasten, vermeerderde hij, door nuttige bezuinigingen, het welzijn van den officier en den soldaat. Toen hij het ministerie verliet (8 Augustus 1829), ging hij zitting nemen in de kamer der afgevaardigden, alwaar hij enkel op de tribune verscheen, om verslag te geven van den toestand des legers. In 1832 tot de waardigheid van pair verheven, ging hij voort, zoo als hij altijd gedaan gehad, om zich met alle vraagstukken betrekkelijk den militairen stand bezig te houden, - en overleed te *St. Germain*, in 1846, geacht en betreurd door al degene die hem ooit gekend hadden. De CAUX was groot-kruis der orde van den H. LODEWIJK en van het legioen van eer.

CAVAIGNAC (JOANNES BAPTISTA), lid der nationale conventie in *Frankrijk*, in 1762, uit eene oude van *Rouergue* oorspronkelijke familie geboren, was, bij het uitbarsten der Fransche omwenteling, advokaat bij het parlement van *Toulouse*. Zijne staatkundige beginselen deden hem in September 1792 tot de conventie benoemen, waarin hij voor den dood van LODEWIJK XVI, zonder beroep en zonder uitstel stemde. Vroeger met het verslag der overgave van *Verdun* aan de Pruisen belast, had hij de bewerkers derzelve in staat van beschuldiging doen stellen. Hij was bij het leger der kusten van het Westen, toen hij op den 31 Mei 1793, het berigt van de proscriptie

der girondijnen vernam, en hij onderteekende, met MERLIN en SEVESTRE, een protest tegen het gebeurde van dien dag. Bij zijne terugkomst van die zending, werd hij naar het leger der *Wester-Pyreneën* gezonden, en droeg hij bij tot de eerste zegepralen van hetzelfde. Zijn gedrag in *Spanje*, en voornamelijk te *St. Sebastiaan*, kenmerkte ongelukkig al te zeer den invloed van den woedenden PRINET, zijnen ambtgenoot. Nadat zijne volmagten in de maand September 1794 hadden opgehouden, kwam hij weder in de conventie, die, na den val van ROBESPIERRE, gematigder beginselen had aangenomen. Er werd eene aanklagte tegen hem ingebracht door de inwoners van *Bayonne*, en door LECOMTE, zijn ambtgenoot, maar hij werd verdedigd door BOISSY D'ANGLAS en DURAND-MAILLANE. Eene derde zending werd hem toevertrouwd bij het *Rijn- en Moezel*-leger. Op den 1 prairial van het jaar III, met de aanvoering der gewapende magt belast, kon hij de overweldiging der conventie niet beletten, en hij zou, even als FERRAUD, vermoord zijn geworden, indien de opoffering eens burgers hem niet ware te hulp gekomen, aan wien dan ook de vergadering eene eere-sabel toekende. Andermaal verdedigde hij zijne ambtgenooten, op den 13 vendemiaire jaar III, zijnde alstoen aan BARRAS toegevoegd, om de opstandelingen te beteugelen. CAVAINAG, die lid van den raad der vijfhonderden was geworden, verliet denzelfden weder in 1797,

bij herkiezing van twee derden. Hij werd daarna achtereenvolgend ontvanger der tollén, administrateur der loterijen, en na den vrede van *Amiens*, algemeen commissaris der buitenlandsche aangelegenheden te *Maskat*, eene Arabische haven. Maar de invloed der Engelschen in die stad belette hem er in toegelaten te worden, en hij kwam in 1805 terug. JOZEF NAPOLEON, belastte hem, in 1806, met de organisatie en directie van het beheer der domeinen en der registrering in het koninkrijk *Napels*. MURAT verhief hem tot staatsraad, en commandeur van de orde der *Beide-Siciliën*. CAVAINAG ontving daarenboven een majoraat, waarvan hij nooit den titel heeft gevoerd. Hij keerde naar *Frankrijk* terug, tijdens het besluit, dat de in vreemde dienst zijnde Franschen terugriep, en werd gedurende de honderd dagen tot prefekt van het *Somme*-dep.* benoemd. De wet van den 12 Januarij 1816, noodzaakte hem zijn vaderland te verlaten, en hij begaf zich naar *Brussel*, alwaar hij den 24 Maart 1829 overleden is. — [Zijn oudste zoon, ELÉONOR LOUIS, is de in de Fransche omwenteling van 1848, zoo bekend geworden generaal CAVAINAG, die bij de verkiezing tot het presidentschap voor de nieuwe Fransche republiek, den 10 December 1848, de grootste mededinger naar hetzelfde was, van LODEWIJK BONAPARTE, den tegenwoordigen president].

* CAVAINAG (GODEFRIDUS),

tweede zoon van JOANNES BAPTISTA, in 1802 geboren, volgde de loopbaan der letteren. Als de verklaarde tegenstrever der BOURBONS, bestreed hij dezelve lang met de pen, en in de Julij-omwenteling met de wapens in de hand. Zijne woning was gedurende de drie dagen de vergaderplaats der republikeinen. Na de zegepraal verzette hij zich uit al zijn vermogen tegen de uitroeping van LODEWIJK PHILIPPUS, als de *beste republiek*. Daar de kamers voor de republikeinsche pogingen niet gunstig gestemd waren, zoo trachtte CAVAIGNAC met GUIGNARD en gelijkgezinden de Nationale garde over te halen, voornamelijk het corps artillerie, waarbij de republikeinen in massa dienst namen. LODEWIJK PHILIPPUS dwarsboomde hunne plannen, daar hij zijn' zoon in hetzelfde corps liet inschrijven. CAVAIGNAC trad alsnu in den club der volksvrienden, leidde de verhandelingen deszelfen, ofschoon hij door de regering ontbonden werd, heimelijk voort, ontbond denzelfen werkelijk, toen er te vele geheime-policie ingang gevonden had, en stichtte in plaats van denzelfen het genootschap der regten van den mensch. Meer-malen in hechtenis genomen, werd hij steeds vrijgesproken, tot dat hij zich bij de onlusten van April 1834, te zeer blootstelde, en met de overige republikeinsche aanvoeders voor de kamer der pairs werd betrokken. Hij was de woordvoerder der beschuldigden. Hij,

I. DEEL.

MARRAST en 107 andere gevangenen ontvlugttten na de debatten door eenen onderaardschen gang, dien zij zich gegraven hadden, uit de gevangenis van *St. Pelagie*, en bereikten het Belgische grondgebied. Hoe stout CAVAIGNAC daarbij te werk ging, bewijst de volgende trek. Te *Rijssel* gekomen, werwaarts de telegraaph zijn signalement reeds had overgebracht, liet hij zich onder eenen aangenomen naam bij den prefekt inleiden, danste op deszelfs bal, onderhield zich verscheiden uren met dien ambtenaar en verhaalde hem de naauwkeurigste bijzonderheden over het groote proces, en de ontvlugting der republikeinen. De prefekt was geheel verrukt over den wellevenden jongen mensch; doch, hoe groot was zijne verschrikking, toen hij den volgenden dag uit *België*, eenen brief van zijnen gastontving, waardoor hij vernam, dat hij zich met CAVAIGNAC over CAVAIGNAC onderhouden had. De volgende jaren bragt de vlugteling deels in *België*, deels in *Engeland* door. De amnestie van 1837 veroorloofde hem de terugkeering naar *Frankrijk*, alwaar hij zijne letterkundige werkzaamheden weder opvatte. Zijne laatste levensjaren verloren zich in de vergetelheid; de tijdsomstandigheden waren voor zijne werkzaamheid niet gunstig, en na eene lange slepende ziekte, overleed hij in Mei 1845.

CAVALLO (TIBERIUS), een geleerde natuurkundige, in 1749

Y

te *Napels* geboren, begaf zich in 1771 naar *Londen*, om er zich aan den handel te wijden; maar door zijnen smaak voor de beoefening der natuur medege-sleept, eindigde hij door er zich uitsluitend mede bezig te houden, en maakte zich eenen naam door eenige vernuftige en nieuwe proefnemingen. Men heeft hem de uitvinding van eenen electriciteitsmeter (*electrometer*) te danken, die zijnen naam draagt. CAVALLO is te *Londen* den 29 December 1809 overleden. Hij heeft in het Engelsch in het licht gegeven eene *Verhandeling over de electriciteit*, 1777, in 8.vo; 1795, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; en verscheiden andere werken. Ook heeft hij verscheiden hoogst belangrijke *Verhandelingen* geleverd aan de koninklijke maatschappij van *Londen*, waarvan hij lid was.

CAVOLINI (PHILIPPUS), te *Napels*, in 1755 geboren, en in 1810 overleden, legde zich bijzonder toe op de beoefening der natuurlijke historie, welke wetenschap hij met verscheiden gelukkige ontdekkingen heeft verrijkt. Hij heeft de volgende werken in het licht gegeven: 1.º *Memoria sulla generazione de' pesci e dei granchi*, *Napels*, 1777, in 8.vo; — 2.º *Progymnasmata de veterum juris consultorum philosophia*, *ibid*, 1779, in 8.vo; — 3.º *Memoria per servire alla storia del fisco e della profiscazione*, *ibid*, 1785, in 8.vo; — 4.º *Memoria per servir alla storia di polijj marini*, *ibid*, 1785, 2 dl.ⁿ, in 4.to; — 5.º *Nuove ricerche sulle gargonie e*

sulle madreporie, *ib.* 1783, in 4.to ABILDGARD, een geleerde Deensche natuurkundige, heeft aan eene nieuwe plant den naam van *Cavolinia natans* gegeven.

Bij het artikel CAZOTTE (JACOBUS), -*Wbk.*- te voegen: Men kan in de *Nagelatene Werken* van LAHARPE een vrij belangrijk gesprek lezen, dat CAZOTTE in het begin van 1788 met eenige filozofen op het einde van eenen maaltijd bij een lid. der akademie had. Men had de waarschijnlijke kansen. eener op handen zijnde omwenteling berekend, en de hoop en vooruitzigten, waarmede men elkander onderhield, hadden het gelaat der zoogenaamde herstellere doen ontluiken. » Een enkele der gasten, gaat LAHARPE voort, had geen deel genomen aan de geheele vreugde van dit onderhoud, en had zich zelfs in stilte eenige spotreden over onze schoone geestdriift doen ontvallen. Het was CAZOTTE, een beminnelijk en origineel man, maar ongelukkiglijk ingenomen met de droomerijen der *illuminés*. Hij vat het woord op, en zegt op den ernstigsten toon: Mijne heeren! wees te vreden, gij zult alle die *grootte en verhevene omwenteling* zien, naar welke gij zoo zeer verlangt. Gij weet dat ik een weinig profeet ben. Ik herhaal het u, gij zult haar zien; maar weet gij wat er bij deze *omwenteling* zal gebeuren, wat er met u alle, zoo als gij

hier zijt, zal plaats hebben, en wat er het onmiddellijke gevolg, het wel bewezen uitwerksel, de erkende gevolgtrekking van zal zijn? Gij, mijnheer DE CONDORCET, zult den geest geven, uitgestrekt op den steenen-vloer eener gevangenis, gij zult aan het vergif sterven, dat gij zult hebben ingenomen, om u aan den beul te onttrekken, aan het vergif, dat het *geluk* van dien tijd u zal noodzaken altijd bij u te dragen. — Maar welke duivel, zeide men hem, heeft u die *gevangenis*, dat *vergif* en die *beulen* in het hoofd gebragt? Wat heeft dit alles gemeens met de filozofie en de heerschappij der rede? — Dit is juist wat ik u zeg; het is in den naam der filozofie, der menschheid, der vrijheid; het is onder de heerschappij der rede, dat gij zulk een uiteinde zult hebben; en het zal wel de *heerschappij* der rede zijn, want zij zal alsdan *tempels* hebben, en zelfs zullen er in dien tijd, in geheel *Frankrijk* geene andere dan *tempels der rede* zijn. — Waarlijk (zeide CHAMFORT, met den grimlach der spotrede), gij zult niet een der priesters van dien tijd zijn. — Ik hoop het; maar gij mijnheer CHAMFORT, die er een van zult zijn, en wel een zeer waardige, gij zult uwe aders met twee en twintig scheermes-sneden openen, en toch eerst eenige maanden later sterven. Gij, mijnheer

VICO D'AZIR, gij zult zelf u de aderen niet openen, maar na u dezelve tot zesmalen op één dag, na een aanval van jicht, te hebben doen openen, zult gij, om zekerder van uwe zaak te zijn, des nachts sterven. Gij, mijnheer DE NICOLAÏ, zult op het schavot sterven; gij, mijnheer BAILLY, op het schavot; gij, mijnheer DE MALESHERBES op het schavot; gij, mijnheer ROUCHER evenzeer op het schavot. — Maar zullen wij dan onder het juk van Turken en Tartaren worden gebragt? En nog... — In geenen deele, ik heb het u gezegd, gij zult alsdan geregeerd worden enkel door de *filozofie*, enkel door de *rede*. Degene die u aldus zullen behandelen, zullen alle *filozofen* zijn, zullen elken oogenblik dezelfde uitdrukkingen in den mond hebben, die gij voor een uur uitkraamdet, zullen al uwe grondregels herhalen enz. Er zullen geene zes jaren verloop, of alles, wat ik u zeg, zal vervuld zijn. Gij, mijnheer DE LAHARPE, gij zult er als een mirakel, ten minste even zoo buitengewoon bij zijn, gij zult alsdan christelijk zijn. — Wat ons betreft, zeide alstoen de hertoginne DE GRAMMONT, wij vrouwen, zijn zeer gelukkig, dat wij bij de *omwenteling* niets beteekenen. — Uwe sekse, mevrouwen, zal er u ditmaal niet voor vrijwaren, en ofschoon gij u ook al met niets moogt

willen bemoeijen, zult gij niettemin, zonder eenig onderscheid, even als de mannen behandeld worden. — Maar, wat zegt gij ons toch, mijnheer CAZOTTE? het is, als of gij ons het einde der wereld predikt. — Dit weet ik niet: maar wat ik weet, is dat gij mevrouw de hertogin, met vele andere dames, de handen op den rug gebonden, op de kar naar het schavot zult worden gevoerd. — Ach! ik hoop dat ik in dat geval, ten minste eene met zwart behangene koets zal hebben. — Neen, mevrouw, grootere dames dan gij, zullen even als gij, en met de handen op dezelfde wijze gebonden, op eene kar vervoerd worden. — Grootere dames! wat! de prinsessen van den bloede? — Nog grootere dames. . . . — MEVROUW DE GRAMMONT drong niet verder op dit laatste antwoord aan, doch voegde er slechts op eenen lichtzinnigen toon bij: *Gij zult zien, dat hij mij zelfs geenen biechtvader zal overlaten.* — Neen, mevrouw, gij zult er geen hebben, noch gij, noch iemand anders, de eenige ten dood te brengene, die er uit genade een' zal bekomen, zal zijn. . . . Hij zweeg een' oogenblik. — Wel nu, wie is dan de gelukkige sterveling aan wien dit voorregt zal te beurt vallen? — Het is het eenige wat hem zal overblijven, en het zal de koning van *Frankrijk* zijn. . . . CA-

ZOTTE maakte zich gereed om te vertrekken, toen mevrouw DE GRAMMONT, die steeds het ernstige wilde vermijden, en de vrolijkheid doen herleven, hem naderde en zeide: Mijnheer de profeet, die ons allen onze bestemming voorzegt, gij spreekt ons geen enkel woord over de uwe. Na eenige oogenblikken met nedergeslagen oogen te hebben stilgezwegen, zeide hij. Mevrouw hebt gij in FLAVIUS JOSEPHUS de belegering van *Jeruzalem* gelezen? O, zonder twijfel, wie heeft dat niet gelezen? maar doe als of ik het niet gelezen had. — Wel nu, mevrouw, gedurende dat beleg, liep een man zeven dagen lang de wallen rond, in het gezigt der belegeraars en belegerden, terwijl hij onop houdelijk met eene treurige en donderende stem uitriep: *Wee Jeruzalem, wee mijzelf!* en op denzelfden oogenblik werd hij door eenen vervaarlijk grooten steen, uit de vijandelijke werktuigen losgelaten, getroffen en verpletterd. En na zijn antwoord groette de heer CAZOTTE en verliet het gezelschap."

* CELLES (JOZEF FRANCISCUS VISCHER, vrijheer, later graaf DE), den 6 Junij 1771 te *Brussel* geboren, wist zich bij zijne groote talenten in de gestichten van onderwijs toch slechts eene oppervlakkige beschaving te verschaffen. Door zijn huwelijk met de zuster van den generaal GÉRARD geraakte hij in betrek-

king met verscheiden aanzienlijke familiën des keizerrijks, en steeg alzoo in de staatkundige loopbaan van trap tot trap al hooger. In 1806 was hij reeds auditeur bij den staatsraad en rekwestmeester in de dienst des keizers, vervolgens prefekt van het dep.^t der *Neder-Loire*, en in 1810, van dat der *Zuiderzee*, waarvan *Amsterdam* de hoofdstad was, in welke betrekking hij zich door zijne willekeur en wreede handelwijze, voornamelijk bij de conscriptie, zeer gehaat maakte. Toen dus de heerschappij des Franschen keizers begon te dalen, was hij voor zijn leven beducht, en vlood naar *Parijs*. Maar de val van NAPOLEON verijdelde ook hier zijne hoop, en na de vorming van het vereenigde koninkrijk der *Nederlanden*, keerde hij naar zijn vaderland terug. Hierop verkreeg hij, in de provinciale staten van *Zuid-Brabant*, en als afgevaardigde in de tweede kamer der staten-generaal eenen grooten invloed, die hem eene zending naar *Rome* verschafte, alwaar het hem in 1827 gelukte, een voor de Catholijke Kerk der *Nederlanden* zeer gunstig concordaat met den heiligen Stoel tot stand te brengen. In 1830 omhelsde DE CELLES de zaak der Belgische revolutie, werd tot lid van het Belgische congres verkozen, en het was op zijn voorstel, dat die vergadering met eenparigheid der 188 aanwezige stemmen, *België* onafhankelijk verklaarde. In 1831, keerde hij naar *Frankrijk* terug,

liet zich aldaar naturaliseren, en werd door koning LODEWIJK PHILIPPUS tot staatsraad benoemd, in welke betrekking hij den 3 November 1841, na eene kortstondige ziekte, te *Parijs* is overleden.

CÉRÉ (JOANNES NICOLAAS), directeur van den kruidkundigen tuin van *Isle-de-France*, op dat eiland, in 1737 geboren, was de zoon van een dapper zee-officier door LA BOURDONNAIS in zijne *Memoriën* met roem vermeld. In den ouderdom van vijf jaren, werd hij naar *Frankrijk* gezonden, om er zijne studiën te maken, en aan eenen kapitein toevertrouwd, die op *la Martinique* stierf. De jonge CÉRÉ ging aan boord van een ander schip, en kwam te *Brest* aan, alwaar hij zijne familie niet kon bekend maken. Eene burger-vrouw nam hem op, en hield hem verscheiden jaren bij zich. Eindelijk gelukte het zijnen ouders door onophoudelijke nasporingen hem te vinden, en hij werd door hen in het collegie van *Vannes* geplaatst, van waar hij zijne studiën te *Parijs* ging voortzetten; bij het uitbarsten van den oorlog in 1757, werd hij tot officier benoemd, maakte twee veldtogten mede onder de bevelen van den graaf D'ACHÉ, en vestigde zich in 1759 op *Ile-de-France*, alwaar zijn vader overleden was, en hem eene aanzienlijke fortuin had nagelaten. De beroemde POIVRE (zie dat Art. -*Wbk.*-), in 1766, tot bewindhebber van

het eiland benoemd, vond in CÉRÉ eenen nuttigen medewerker, die hem in al de bijzonderheden van den landbouw en den koophandel van dat land onderrigtte. De opvolger van POIVRE verwaarloosde het aankweken van specerij-boomen, en alles zou te niet zijn gegaan, indien niet CÉRÉ, in 1775, tot directeur van den koninklijken tuin benoemd, den krachtdadigsten tegenstand aan diegene had geboden, welke er het nut van miskenden. Hij legde op zijne eigene kosten kweekerijen van peper-, kruidnagel-, kaneel- en muskaatboomen aan, en na dezelve op *Ile-de-France* en *Bourbon* vermenigvuldigd te hebben, zond hij er loten of telgen van naar de *Antillische eilanden*, naar *Guyana* en naar *Cayenne*. Niet te vreden van zijn vaderland op deze wijze van eene schatting te bevrijden, welke het aan de Hollanders voor de voortbrengselen der *Moluksche eilanden* en van *Ceylon* betaalde, hield CÉRÉ zich bezig om de planten en boomen van *Amerika*, van *Indië* en van *Sina*, en vruchten en groenten van *Europa* aan het klimaat te gewinnen. Ook ging de kruidkundige tuin van *Ile-de-France* voor een wonder door, en het was aan CÉRÉ tot wien men zich vervoegde, om in de tuinen van *Europa* de gewassen der keerkringlanden te bekomen. Het is aan zijne zorg dat de inwoners der volkplanting de *Gouramy*, eenen uitmuntenden visch, oorspronkelijk van *Sina*, te danken hebben. Het was hem door zijne

weerkundige waarnemingen gelukt de stormen te kunnen voorspellen, die het eiland verwoesten. CÉRÉ onderhield geregelde briefwisseling met verscheiden geleerden en zond memoriën aan BUFFON, aan DAUBENTON, aan THOUIN en aan de landbouwkundige maatschappij van *Parijs*, die hem in 1788, eene gouden medaille toekende, begeleid van eenen ministerieelen brief. Zijne *Verhandeling over het aankweken van verschillende rijst-soorten*, is in de verzameling van 1789, dier maatschappij gedrukt. NAPOLEON bevestigde aan CÉRÉ den titel van directeur van den kruidkundigen tuin, en verleende hem eene jaarwedde van zes honderd frs., die deze zedige geleerde behield tot aan zijnen dood, den 2 Mei 1810 voorgevallen. DU PÉTIT-THOUARS heeft zijnen naam aan eenen boom van *Ile-de-France* gegeven, en in het 16.e dl. der *Jaarboeken* van het museum der natuurlijke historie vindt men zijne *Lofrede*, door DELEUZE.

CERISIER (ANTONIUS MARIA), in 1749 te *Châtillon-les-Dombes* geboren, volbragt zijne studiën te *Parijs*, en werd eerst als secretaris, aan het gezantschap van *Frankrijk* te 's *Gravenhage* verbonden. Bij zijne terugkomst ging hij zijne geboorteplaats bewonen, werd in 1789 tot plaatsvervangend afgevaardigde bij de algemeene staten benoemd, en werd een der stichters van de *Gazette universelle*. Door de agenten van het schrikbewind achtervolgd en gevangen geno-

men, bekwam hij eerst na den 9 thermidor zijne vrijheid weder, en overleed te *Châtillon*, in 1828. Onder andere werken, heeft men van hem: *Tableau etc. (Tafereel der algemeene geschiedenis van de Vereenigde Provinciën)*, *Utrecht*, 1777 tot 1784, 10 dl.ⁿ, in 8.vo Deze geschiedenis, die tot 1751 loopt, is de beste, welke in de Fransche taal bestaat. Dezelve is in het Nederduitsch vertaald, door B. WILDT, *Utrecht*, 1787, 10 dl.ⁿ, in 8.vo

CERQUEIRA of CERQUERRA (LODEWIJK), bisschop in *Japan*, in 1552, te *Alvito*, in *Portugal* geboren, begaf zich in den ouderdom van 14 jaren onder de Jesuiten, werd tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd, aan de universiteit van *Evora*, en door zijne oversten aangeduid als hoofd der missie, welke PHILIPPUS II naar *Japan* zond. Hij vertrok, na tot bisschop te zijn gewijd, en kwam in 1595 voor *Macao*. Gedurende drie jaren hield hij zich met zijne medegezellen verborgen ten einde niet in handen te vallen van den vorst TAÏCOSAMA, den verklaarden vijand der christenen. CERQUEIRA begaf zich naar *Nangasacki*, alwaar de Jesuiten een gesticht hadden, waarvan hij het bestuur tot aan zijnen dood behield, die den 15 Februarij 1614 plaats had. Men heeft van hem: 1.º *De morte gloriosa sex martyrum qui anno 1604 in Japoniâ pro fide passi sunt*, *Rome*, 1607, in 8.vo; — 2.º *De morte*

gloriosa MELCHIORIS BUGUNDONI et DAMIANI CÆSI, qui anno 1605 eadem ob causam occisi sunt; — 3.º *Litteræ ad CLAUDIUM AQUAVIVAM generalem præpositum, anno 1613*. Deze brieven betreffen den toestand der missiën in *Japan*; — 4.º *Manuale casuum conscientie*, in de Japoneesche taal vertolkt en te *Nangasacki* gedrukt, in 4.to; — 5.º *Manuale ad sacramenta ecclesie ministranda*, in dezelfde stad in 1605, in 4.to, gedrukt; deze beide laatste werken zijn zeer zeldzaam.

CERRETTI (LUDOVICO), een dichter en redenaar, in 1738 te *Modena* geboren, was secretaris, daarna hoogleeraar aan de universiteit dier stad. Tijdens den inval der Franschen in 1796, nam hij met geestdrift hunne beginselen aan, en werd door de regering der Cisalpische republiek benoemd tot lid der commissie van het openbaar onderwijs, en daarna tot gezant bij den hertog van *Parma*. De inval der Austro-Russen, in 1799, noodzaakte hem, eene schuilplaats in *Frankrijk* te zoeken. Bij zijne terugkomst verkreeg hij, in 1804, den leerstoel der wel sprekendheid aan de hoogeschool van *Pavia*, en overleed den 5 Maart 1808. Verscheiden geleerde genootschappen hadden hem als lid opgenomen. Hij slaagde bijzonder wel in het lierdicht. De abbé PEDRONI, een zijner kweekelingen, heeft eene bloemlezing zijner werken in het licht gegeven, die den toets van den

goeden smaak en de betamelijkheid kan doorstaan; want men verwijt hem andere stukken, die buitengemeen losbandig zijn. Deze bloemlezing bestaat uit 2 dl.ⁿ, in 8.vo; het eerste heeft tot titel: *Poesie scelte del cavaliere L. CERRETTI*; het 2.^e bevat *Lofreden* op eenige beroemde Italianen. Zijne *Instituzioni di eloquenza*, zijn in 1811, te *Milane*, in 2 dl.ⁿ, in 8.vo gedrukt.

CERVONI (JOANNES BAPTISTA), een Fransche veldheer, in 1768, te *Soëria*, in *Corsika*, geboren, trad vroegtijdig in dienst, werd in 1792, tot den rang van luitenant der ruitery bevorderd, en kort daarna tot adjudant-generaal benoemd. Hij was bij het beleg van *Toulon* tegenwoordig, alwaar hij verscheiden schitterende daden verrigtte; in de maand Januarij 1794, werd hij tot brigade-generaal benoemd, en begaf zich, in 1796, naar het leger van *Italië*. Hij onderscheidde zich vooral bij het gevecht van *Loano*, alwaar hij, aan het hoofd van 1500 man, ongenaakbaar genoemde hoogten overmeesterde. Hij deed zich ook onderscheiden op de brug van *Lodi* en bij het beleg van *Mantua*, maakte de veldtogten van *Rome* mede, en werd den 15 Februarij 1798, tot divisie-generaal benoemd. Na de wegvoering van den Paus, stelde hij te *Rome* een provisioneel bestuur aan, en voerde vervolgens het bevel over de afdeelingen te *Brussel* en te *Marseille*. In 1809, vereenigde hij zich, als chef van den staf van den

maarschalk LANNES, met het leger, en sneuvelde in den slag van *Eckmühl*, den 21 April 1809.

CESSAC (JOANNES GERARDUS LACUÉE, graaf VAN), directeur der administratie van oorlog in *Frankrijk*, den 4 November 1752, te *Lamassas* bij *Agen* geboren, werd vroegtijdig tot het beroep der wapens bestemd, en bereidde zich door ernstige studiën tot hetzelfde voor. In 1770 als cadet in het regiment van *Dauphin-infanterie* opgenomen, was hij tijdens de omwenteling, waarvan hij de beginselen omhelsde, kapitein. Door zijne medeburgers werd hij tot procureur-syndicus van het dep.^t *Lot et Garonne* benoemd, en in 1791 tot afgevaardigde bij de wetgevende vergadering, alwaar hij zich niet minder onderscheidde door zijne fermitieit en gematigdheid, als door de uitgebreidheid zijner militaire kundigheden. Hij deinsde niet terug, om de verdediging der onbeëdigde priesters op zich te nemen, en verzette zich uit al zijne magt tegen de door de anarchisten tegen hen voorgestelde maatregelen. Na den noodlottigen dag van den 10 Augustus, verliet hij de vergadering, welker gezag miskend werd. Den 18 September daaropvolgende nam hij den titel van adjudant-generaal en van commissaris aan van het leger der *Pyreneën*, waarbij hij, kort daarna, als brigade-generaal werd aangesteld. Gedurende het schrikbewind als adellijke afgezet, zou hij in eene

gevangenis zijn geworpen, indien hij het geluk niet had gehad, van zich door de vlugt aan de proscriptiën te onttrekken. Later tot den raad der ouden geroepen, deed hij er zich opmerken door zijne kennis in administratie en financiën. Na den 18 brumaire kwam hij in den staatsraad, en werd achtereenvolgend benoemd tot president der afdeeling van oorlog; minister van oorlog *ad interim*, gouverneur der polytechnieke school, directeur-generaal der conscriptie, en eindelijk tot directeur der administratie van oorlog. De gestrengere regtschapenheid, welke hij in deze verschillende betrekkingen aan den dag legde, had hem zulk een aantal vijanden berokkend, dat de keizer na den Russischen veldtogt, meende hem aan hunne vorderingen te moeten opofferen, en hem deed vervangen. Hij bleef niettemin gehecht aan de zaak, welke hij gediend had, en keerde, na den val van NAPOLEON tot het privaat leven terug. De omwenteling van 1830 bragt hem weder op het staatkundig tooneel. Tot pair van *Frankrijk* benoemd, nam hij een werkzaam deel aan de verrigtingen der kamer, tot aan zijnen dood, den 14 Junij 1841 voorgevallen. Bij de oprigting van het Instituut, was de graaf DE CESSAC lid der akademie van zedelijke en staatkundige wetenschappen. Toen aan deze inrigting eene nieuwe organisatie werd gegeven, werd hij tot lid der Fransche akademie benoemd, waarin hij

door den heer DE TOCQUEVILLE is vervangen. Behalve eenige gelegenheids-stukjes, die thans van geen belang meer zijn, heeft men hem een aantal artikels te danken in de *Dictionnaire de l'art militaire*; verscheiden *Verhandelingen* in de verzamelingen van het Instituut; maar zijn voornaamste werk is: *Guide etc. (Gids van den officier op het slagveld)*, *Parijs*, 1785; 3.^e uitg. 1815, 2 dl.ⁿ, in 8.vo Zijne *Opinions etc. (Gevoelens en verslagen over de algemeene administratie van den Staat)*, zijn gezamenlijk, in 2 dl.ⁿ, in 8.vo, in het licht gegeven.

* CESSART (LODEWIJK ALEXANDER DE), algemeen inspecteur der bruggen en wegen, en een der uitstekendste krijgswaarkundigen van *Frankrijk*, werd te *Parijs* in 1719 geboren, en overleed in 1806. Zijn roem wordt vereeuwigd door de schoone brug van *Saumur* (1775), de kaaijen van *Rouanen*, de waterwerken te *Havre*, de reede van *Cherbourg* (1781) en voornamelijk door zijn laatste werk, de ijzeren *Pont des Arts* te *Parijs*. DUBOIS D'ARNEVILLE heeft in het licht gegeven: *Description etc. (Beschrijving der waterwerken van L. A. DE CESSART, een volgens de handschriften des vervaardigers gedrukt werk)*, *Parijs* 1806 en 1809, 2 dl.ⁿ, gr. in 4.to, met 67 platen.

CEZELLI (CONSTANTIA), uit een oud en rijk geslacht van *Montpellier*, vrouw van BARRI DE SAINT-

AUNEZ, bevelhebber van *Leucate* voor HENDRIK IV, heeft zich onsterfelijk gemaakt door eenen trek van moed; die hare sekse te boven gaat. Nadat de Spanjaarden in 1590, haren echtgenoot, toen hij op weg was, om aan den hertog DE MONTMORENCY, die in *Languedoc* het bevel voerde, een ontwerp te gaan mededeelen, hadden gevangen genomen, verschenen zij dadelijk met de eedgenooten (*ligueurs*) voor *Leucate*, overtuigd dat, wijl zij den bevelhebber in handen hadden, deze plaats oogenblikkelijk hare poorten openen zoude. De onverschrokkenene CONSTANTIA roept de bezetting en de inwoners bijeen, stelde zich met eene piek in de hand aan derzelve hoofd, en drijft de belegeraars terug. Verbitterd over hunne schande, lieten zij aan deze heldin zeggen, dat, indien zij voortging zich te verdedigen, zij haren man zouden doen ophangen. Hoezeer ook tot in de ziel bewogen, bleef CONSTANTIA onwrikbaar. *Ik heb aanzienlijke goederen*, antwoordde zij, terwijl zij in tranen smolt, *ik heb dezelve aangeboden, en bied ze nogmaals voor zijnen losprijs aan; maar ik zal door geene lafhartigheid een leven vrijkopen, hetwelk hij zich schamen zoude te genieten* Een vernieuwde aanval der belegeraars mislukte, en zij hadden de lafhartige wreedheid, BARRI te doen sterven en daarna het beleg op te breken. Het garnizoen wilde weêrwraak gebruiken, op den heer DE LOUPIAN, een gevangen eedgenoot; maar deze even zoo

edelmoedige als dappere vrouw verzette er zich tegen. HENDRIK IV, van bewondering doordrongen, zond haar het brevet van gouvernante van *Leucate*, met het regt van opvolging voor haren zoon HERCULES.

CHAMBON DE MONTAUX (NICOLAAS), een geneeskundige, in 1748, te *Brevannes* (Fr. *Haute-Marne-dep.*) geboren, oefende eenigen tijd de geneeskunde te *Langres* uit, en, kwam zich in 1780 te *Parijs* vestigen, alwaar hij in de koninklijke maatschappij van geneeskunde opgenomen en tot eersten geneesheer van *la Salpêtrière* benoemd werd. In het begin der omwenteling bekleedde hij verscheiden administrative betrekkingen, en werd den 3 December 1792, in de plaats van PÉTHION tot maire van *Parijs* verkozen. Hij vergezelde LODEWIJK XVI voor de balie der conventie, en werd met de treurige taak belast, om met den minister van justicie en den secretaris van den uitvoerenden raad, aan den vorst in den *Tempel* zijn vonnis te gaan beteekenen. Hij legde zijn ambt van maire den 2 Februarij 1793 neder, en het gelukte hem, zich aan het besluit te onttrekken, dat de in hechtenisneming beval, van elken ambtenaar die zijn' post nederlegde, en oefende weder de geneeskunde uit. In 1814, gaf hij een geschrift in het licht, getiteld: *Lettres etc. (Brieven aan den heer C. over de tegen mij als maire van Parijs, uitge-*

stroomde, en in dezen tijd, vernieuwde lasteringen). Bij het aannaderen van den 20 Maart, schreef hij ondanks zijne hooge jaren en gebrekkelijkheden, aan den minister van oorlog, om dienst te vragen in het koninklijk leger der *Vendée*. CHAMBON deed mevrouw, der hertogin van ANGOULÈME, een kleinood aannemen, dat haar van MARIA-ANTOINETTE bevatte, en verkreeg de verzekering dat hare koninklijke hoogheid de treurige vooringenomenheid niet zoude behouden, welke men bij haar voorondersteld had. Toen later deze prinses vernomen had, dat CHAMBON in eenen bekrompen toestand was vervallen, liet zij hem eene ondersteuning van 2000 franken ter hand stellen. Hij is in 1826 overleden, en heeft nagelaten: 1.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de pestblaar*), met critische aantekeningen, 1781, in 12.mo; — 2.º *Des moyens etc.* (*Over de middelen om de hospitalen nuttig voor het onderwijs te maken*), 1787, in 12.mo; — 3.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de kwaadaardige koortsen*), 1787, in 12.mo; — 4.º *Observationes clinicae, curationes morborum variorum etc.*, 1789, in 4.to; — 5.º *Traité etc.* (*Volledige verhandeling over de ziekten der meisjes, vrouwen en over de zwangerschap etc.*), 1798, 8 dl.ⁿ in 8.vo; — 6.º *Des maladies etc.* (*Over de ziekten der kinderen*), 1799, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 7.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de opvoeding der schapen*), 1810, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 8.º

Comparaison etc. (*Vergelijking der uitwerkselen der koepokkenenting, met die der gewone inenting der pokken*), 1821, in 8.vo en verscheiden artikels, in verschillende woordenboeken en tijdschriften, enz.

CHAMBURE (AUGUSTUS LE PELLETIER DE), den 30 Maart 1789, te *Viteaux* (Fr. dep.^t *Côte d'Or*) geboren, was de zoon van eenen ontvanger der landpacht, die in 1793, door de revolutionnaire regtbank ten dood veroordeeld werd. Zeer jong in het Prytaneum van *Saint-Cyr* opgenomen, ging hij van daar weldra naar de militaire school van *Fontainebleau*, welke hij in den ouderdom van achttien jaren, met den rang van onderluitenant verliet. Na in *Pruissen* en in *Polen* te hebben gevochten, werd hij naar *Spanje* gezonden, en was bij de voornaamste veldslagen tegenwoordig, waarvan dat land het tooneel was, niet dan zonder meer dan eens ernstig gewond te worden. Intusschen was zijne bevordering verre van aan zijne koortsachtige eerzucht beantwoord te hebben, en hij beschouwde het als weinig beteekenend, op den ouderdom van 20 jaren het eerekruis en den rang van kapitein te bezitten. In 1812, op den oogenblik, waarop de oorlog met *Rusland* ontstond, kon CHAMBURE, die, in *Frankrijk* teruggekeerd, om van zijne wonden te herstellen, tot bijzitter in den staatsraad, en onderprefekt van *Bergen* was benoemd, aan het verlangen niet weder-

staan, om weder in activiteit te worden gesteld. Het beleg van *Dantzig*, bood aan zijne schitterende vermetelheden wel dra nieuwe gelegenheden aan. In die stad opgesloten, gelukte het hem, aan het hoofd eener compagnie van honderd trouwe manschappen, door hem zelve uitgekozen, en die de Russen *de helsche compagnie* noemden, den belegeraars aanmerkelijke verliezen te doen ondergaan. De capitulatie van *Dantzig* maakte een einde aan zoo vele iuspanningen. Nadat *CHAMBURE* er zich vruchteloos tegen verzet had, ging hij zijnen degen aan den prins van *Wurtemberg* overgeven. In 1815, in *Frankrijk* teruggekeerd, werden hem gedurende de honderd dagen, door *NAPOLEON* eenige lofspraken toegevoegd, die hem tevens belastte, om in het dep.^t *Côte d'Or* een vrij-corps te organiseren. Terwijl hij over dit ongeregelde corps het bevel voerde, bedreven eenige manschappen des zelve verscheiden betreuwenswaardige geweldenarijen; en hij zelf werd mede beschuldigd, eenen boer uit het *Doubs*-dep.^t te hebben doen doodschieten, wyl dezelve eene witte cocarde aan zijnen hoed had. In regten betrokken, werd *CHAMBURE* eerst tot dwang-arbeid, en bij een tweede vonnis tot den dood veroordeeld. Na eene schuilplaats te *Brussel* te hebben gezocht, kwam hij in 1820 in *Frankrijk* terug, en wist te bewerken, dat de hem te last gelegde feiten door de amnistie van 1816 gedekt werden. Hij

begaf zich alstoen naar het land, alwaar hij tot in 1830 leefde. Na zijne diensten den maarschalk *SOULT*, minister van oorlog, te hebben aangeboden, werd hij tot kolonel van den staf benoemd, en in hoedanigheid van eersten ordonnantie-officier, aan den maarschalk verbonden. *CHAMBURE* is in 1832 aan de cholera overleden. Hij heeft in het licht gegeven: *NAPOLEON en zijne tijdgenooten, eene reeks van platen, trekken van heldenmoed, goedertierenheid, edelmoedigheid, populariteit enz. voorstellende*, met tekst 1826 en 1827, in 4.to

CHAMPAGNY (*JOANNES BAPTISTA NOMPÈRE DE*), hertog van *Cadore*, te *Roanne*, in 1756, uit eene adellijke familie geboren, werd van kindsbeen af tot de zeedienst bestemd, en was tot den rang van scheepsmajoor opgeklommen, toen de Fransche omwenteling uitburst. In 1789, door den adel van *Forez* tot de algemeene staten afgevaardigd, was hij een der eersten zijner orde, die zich met den burgerstand vereenigde. Hij bewerkte, dat er vele verbeteringen in het maritime-wetboek werden aangenomen, en stelde in 1791 voor, om geen onderscheid meer te doen bestaan tusschen de koninklijke marine en de handel-marine. Onder het schrikbewind werd hij in hechtenis genomen, en verkreeg eerst na den 9 thermidor zijne vrijheid weder; doch hij verscheen niet weder op het staatkundig tooneel, dan na den 18 brumaire

(9 Novb. 1799). Hij werd alstoen tot staatsraad benoemd, en in Julij 1801, als gezant naar *Weenen* gezonden, van waar hij in 1804 werd teruggeroepen, om zich met de porte-feuille van het ministerie van binnenlandsche zaken te belasten. Tijdens de zalving des keizers, ging hij Pius VII te *Fontainebleau* afhalen, en had voor zijne Heiligheid allen gepasten eerbied. Naauwelijks had hij van zijne hooge betrekkingen bezit genomen, of hij deed aan het wetgevendende ligchaam een verslag, in het welke hij, terwijl hij de vorderingen der kunsten en der nijverheid sedert 1789 ontwikkelde, tevens het gouvernement geluk wenschte van tot de monarchale vormen te zijn teruggekeerd. CHAMPAGNY vergezelde in 1805 zijnen meester naar *Milane*, en was bij zijne krooning als koning van *Italië* tegenwoordig. In 1806 ontving hij den last, om officieel het besluit aantevragen, dat de kerken van de H. GENOVEVA en van den H. DRONYSIUS aan derzelve oude bestemming terug gaf. Na den vrede van *Tilsit*, ging hij tot het ministerie van buitenlandsche zaken over, en bereidde de overweldiging van *Spanje* voor, welke hij trachtte te regtvaardigen door de noodzakelijkheid, om alle middelen in het werk te stellen, ten einde eenen zwakken vorst, die zich door de Engelsche staatkunde liet beheerschen, den troon te doen verlaten. Hij begaf zich met den keizer naar *Bayonne*, en werd in hetzelfde jaar (1808)

tot hertog van *Cadore* verheven (zie KAREL IV -*Wbk.*- en FERDINAND VII). Daar echter de overweldiging van den Kastiliaanschen sceppter niet zoo gemakkelijk toeging, als de ministerieele vleijerij het gehoopt had, zoo zag CHAMPAGNY zich genoodzaakt de tusschenkomst der wapens zijns meesters te vragen, om datgene ten einde te brengen, wat de diplomatie met even zoo veel trouweloosheid als onhandigheid begonnen had. *Oostenrijk* maakte er gebruik van, om op nieuw den oorlog te beginnen; hij volgde BONAPARTE op dezen snellen veldtocht, en droeg bij tot het sluiten van het verdrag, hetwelk het huwelijk met MARIA-LOUISE ten gevolge had. Hij stelde daarop de vereeniging van *Holland* met *Frankrijk* voor, die in 1810 ten uitvoer werd gebracht. Het was door aldus de heerschzucht des keizers te vleijen, dat hij zich tot den eersten rang zijner geheime raadslieden verhief. De hertog van CADORE ging voort het departement van buitenlandsche zaken tot in 1811 te besturen, in welk jaar hij eene soort van ongenade ontvond. Hij werd niettemin tot algemeen bewindhebber der kroondomeinen, en den 5 April 1813 tot senator benoemd. Tijdens den inval der bondgenooten in 1814, gaf men hem het bevel over een legioen der Parijsche nationale garde, en den 24 April deszelfden jaars adhareerde hij aan de vervallen-verklaring van NAPOLEON. De koning verhief hem den 4 Junij 1814 tot pair;

intusschen nam hij, bij de terugkomst van BONAPARTE, andermaal den post van algemeen bewindhebber zijner domeinen aan, en kwam zitting nemen onder de pairs der nieuwe kamer. De tweede restauratie beroofde hem van zijne waardigheid; doch eene ordonnantie van 1819 riep hem in de kamer der pairs terug, alwaar hij na de omwenteling van 1830 voortging zitting te houden. Hij is den 3 Julij 1834 overleden.

CHAMPEIN (STANISLAUS), een beroemde componist, den 19 September 1753 te *Marseille* geboren. Jong te *Parijs* gekomen zijnde, trokken zijne eerste proeven de openbare aandacht tot zich. Hij rigtte zijne studiën weldra tot de tooneelmuziek, en bragt achtereenvolgend een aantal opera's voort, onder welke men zoo gaarne aanhaalt *la Mélomanie*, een meesterstuk, aan hetwelk de nieuwere verbeteringen niets hebben doen verliezen van de frischheid en de bevallige originaliteit, die er den bijval van verzekerde. De overige voortbrengselen van CHAMPEIN zijn: *Le nouveau don Quichotte*; *Les Dettes*; *Florette et Colin*; *Le Manteau* of *Les Nièces rivales*; *Menzikoff*; *Les Noces cauchoises*; *les Ruses de Frontin*; *La Chaise à porteur*, zamengesteld op verzoek van den prins van CONDÉ, voor zijn tooneel van *Chantilly*. CHAMPEIN loste het eerst het vraagstuk op, om muziek met woorden in proza te verbinden; hij had tot deze stoute proeve een onderwerp

gekozen, waarin de hevigste en ongeregelde hartstogten medewerkten om de moeilijkheden eener dergelijke onderneming te vermeederen. Het was de *Electra* van SOPHOCLES, letterlijk uit het Grieksch vertaald. Slechts het eerste bedrijf werd er van voorgedragen, en droeg aller goedkeuring weg; intusschen weet men niet om welke reden de uitvoering van het stuk geweigerd werd. CHAMPEIN overleed hoog bejaard, kort voor 1830. Hij was lid van het instituut.

* CHAMPOLLION (JOANNES JACOBUS), de Oude, te *Figeac*, in *Quercy*, in 1779 geboren, bibliothekaris en hoogleeraar der Grieksche taal te *Grenoble*, een vruchtbare oudheidkundige schrijver, gaf onder anderen in het licht: 1.° *Antiquités etc. (Oudheden van Grenoble)*, *Grenoble*, 1807, in 4. to; — 2.° *Annales etc. (Jaarboeken der Lagiden)*, 2 dl.ⁿ, *Parijs*, 1829, benevens verscheiden kleine archæologische verhandelingen, zoo als onder anderen *Lettre etc. (Brief over het Grieksche opschrift van den tempel van Denderah)*, *Grenoble*, 1806.

CHAMPOLLION (JOANNES FRANCISCUS), de Jonge, te *Figeac* (Fr. Lot-dep.^t), in 1790 geboren, had zijnen broeder, in het voorgaande artikel vermeld, tot eersten meester, en onderscheidde zich reeds in zijne kindschheid, door eene zeldzame vatbaarheid voor de Oostersche talen. Na zijne studiën in het lyceum van *Grenoble* te hebben volbragt,

kwam hij in 1807 te *Parijs*, en volgde den leergang van het Arabisch van den heer DE SACY. Op zekeren dag bij den abbé DE TERSAN ingevoerd, gevoelde hij, bij het gezigt zijner rijke verzamelingen, den ijver die hem medesleepte tot de nog geheimzinnige wetenschap der hiéroglyphen verdubbelen. Hij legde zich van dien oogenblik af toe op de beoefening der Coptische taal, en las met eene geduldige belangstelling, al de werken, welke hem in de kennis der Egyptische oudheden konden inwijden. In 1809, tot adjunct-hoogleraar in de geschiedenis bij de faculteit van *Grenoble* benoemd, schafte hij zich Grieksche en Coptische drukletters aan, en drukte de inleiding en daarna de beide eerste deelen van een werk getiteld: *Egypte onder de PHARAO's*. Dit uitgebreide werk moest geheel *Egypte* omvatten, zijne aardrijkskunde en geschiedenis, zijne godsdienst, zijn handel en zijne zeden. Maar de staatkundige gebeurtenissen kwamen de werkzaamheden van den jongen hoogleraar afbreken. De beide broeders werden na de tweedé restauratie naar *Figeac* verbannen, doch bekwamen weldra weder de vergunning om naar *Parijs* terugtekomen. CHAMPOLLION de *Jonge* hervatte met eenen vernieuwden ijver zijne nasporingen over de Egyptische tongvallen. In 1821, las hij aan de akademie van opschriften, eene verhandeling voor, waarin hij bewijst: 1.º dat het *hiératisch* of priesterlijk schrift,

niets anders is dan een snel-schrift of verkorting der hiéroglyphische teekens; — 2.º dat deze verkorte teekens, uitgevonden om het geschrift vaardiger te maken, dezelfde waarde behouden als de hiéroglyphen, welke zij voorstellen. In eene andere verhandeling bepaalt zich de schrijver bijzonder tot het *demotisch* of volksschrift, dat, volgens hem, uit een zeker getal teekens was zamengesteld, uit de algemeene reeks dier hiératische teekens genomen, en die dezelfde waarde hebben als deze laatste (zie SACY -*Wbk.* en AKERBLAD). Het opschrift van *Rosette* en dat van een' kleinen obelisk van *Philoë*, door den heer BANKS in *Europa* gebracht, en waarvan de zin eveneens bekend was, boden hem eene gelegenheid aan, om zijn stelsel toetepassen en te regtvaardigen. Hij vond er de bevestiging in zijner gissingen; en deze grondbeginselen leidden hem tot de ontdekking van het *Alphabet der phonitische hiéroglyphen* hetwelk hij, in 1822, in een' *Brief aan den heer DACIER* bekend maakte. Het *Précis etc. (Kort begrip van het hiéroglyphisch stelsel)*, dat hij in 1824 in het licht gaf, en dat er de aanvulling van is, bragt het ware geheim der hiéroglyphen verder geheel aan den dag. Deze onverhoopte ontdekking, werd door eenparige toejuichingen onthaald; *LODEWIJK XVIII* schonk den schrijver eene gouden, rijk met diamanten omzette snuifdoos. CHAMPOLLION verlangde zeer om de Egyptische

oudheden te bezoeken, welke Italië bezat, en door de ondersteuning des konings, kon hij deze reis in het begin van 1824 ondernemen. Hij bezocht eerst het Egyptisch museum van *Turin*, uit de beroemde verzameling DROVETTI zamengesteld, en gaf er de beschrijving van, in eene reeks van Brieven aan den hertog DE BLACAS gerigt; de edelmoedigheid der civiele lijst, stelde hem in staat, om eene menigte voorwerpen aantekopen, bestemd om het Egyptisch museum van *Parijs* te vormen, waarvan hij voor zijne terugkomst tot opziener werd benoemd. Zijn vurigste wensch was, dat *Egypte* te zien, waaraan hij al zijne gedachten en talenten had toegewijd, en het gouvernement verschaftte hem de middelen, om deze reis ten uitvoer te brengen, die voor de wetenschappen zoo vruchtbaar in resultaten was. Behalve een aantal handschriften, bragt hij twee duizend vier honderd teekeningen van monumenten van dezelve mede. Hij heeft in *Nubië* en in *Opper-Egypte*, *Thebes*, daaronder begrepen, geen schilderwerk of bas-relief gevonden, waarvan hij geene afbeelding of beschrijving vervaardigd heeft. De koninklijke begraafplaatsen, en derzelver uitgestrekte galerijen ontsnapten niet aan zijne nasporingen. Na eene afwezigheid van twee jaren, den 6 Maart 1830 te *Parijs* teruggekeerd, hield hij zich bezig met de samenstelling eener *Egyptische spraakkunst*. En hij was met den uitslag van dien arbeid,

dien hij een *visitekaartje* voor de *nakomelingschap* noemde, zeer te vreden, toen hij tegen het einde van Januarij 1832, de aanvallen der ziekte gevoelde, welke hem den 4 Maart daaropvolgende in het graf sleepte. CHAMPOLLION had vele vrienden; en wat zijnen geest tot eere verstrekt, in hem was de wetenschap steeds aan de godsdienstige beginselen, en aan het christelijke geloof, dat zijne laatste oogenblikken heiligde, ondergeschikt. Zijne ontdekkingen hebben eenen beslissenden slag aan de stelsels toegebracht, die met het boek *Genesis* in strijd zijn, en terwijl hij op de klaarblijkelijkste wijze, den *verschen* oorsprong van den *Zodiak* van DENDERAH aantoonde, heeft hij de armzalige argumenten, tot walgings toe door DUPUIS (zie dat Art. -Wbk.) en zijne leerlingen herhaald, tot in het stof vergruisd. De voor naamste werken van CHAMPOLLION zijn: 1.° *Observations etc.* (*Aanmerkingen op den catalogus der Coptische handschriften van het museum Borgia, te Velletri*), *Parijs*, 1811, in 8.°; — 2.° *l'Egypte etc.* (*Egypte onder de PHARAO's, of Nasporingen betrekkelijk de aardrijkskunde, de godsdienst, de taal en de geschiedenis van Egypte vóór den inval van CAMBYSES*), *ib.*, 1814, 2 dl.ⁿ in 8.°; met eene kaart; — 3.° *Lettres etc.* (*Brieven over de gnostieke oden, aan SALOMON toegeschreven*), *ib.* 1815, in 8.°; — 4.° *Panthéon etc.* (*Egyptisch panthéon, Verzameling van mythologische personen van het oude Egypte; volgens de gedenktee-*

kenen, met eenen verklarenden tekst), 1823; 2 dl.ⁿ, in 4.to, met 200 platen; — 5.º *Lettres etc.* (Brieven aan den hertog DE BLACAS D'AULPS, betrekkelijk het koninklijke Egyptische museum van Turijn), 1824—26, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, met atlas; — 6.º *Précis etc.* (Kort begrip van het hieroglyphisch stelsel der oude Egyptenaren, enz.), 1824; met pl.ⁿ herdrukt in 1828; — 7.º *Catalogus der Egyptische papyrussen van het museum van het Valikaan*; 1826, in 4.to; — 8.º *Grammaire etc.* (Egyptische spraakkunst), Parijs, 1836 tot 1841, gr. in fol.; — 9.º *Dictionnaire etc.* (Egyptisch Woordenboek), volgens de handschriften van CHAMPOLLION in het licht gegeven, *Figeac*, 1842, in fol.

* CHANNING (WILLIAM ELLERY), een uitmuntende redenaar der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, te Boston geboren, alwaar hij als predikant der Unitariërs in 1842 overleed. Hij stond aan het hoofd der democratische Unitariërs van Amerika, en had op zijne geloofsgenooten in Engeland en Frankrijk bijna den invloed eener autoriteit. Zijne leerreden verschenen in het licht onder den titel van *Discourses*; en zijne Verhandelingen over vraagstukken betrekkelijk het tegenwoordige christelijke standpunt, onder dien van *Political and Literary Essays*. Van zijne gezamenlijke Werken, uit 6 deelen bestaande, verschenen de beide eerste te Boston in 1843, en de 4 overige te Glasgow, 1843.

I. DEEL.

* CHANTREY (sir FRANCIS), een beroemde Engelsche beeldhouwer, in 1782 te Morton in Derbyshire geboren, leerde de beginselen der kunst in Sheffield, en wekte de opmerksaamheid reeds in 1802, door het borstbeeld van HORNE TOOKE in Londen. Eene reis, in 1814 door Frankrijk en Italië ondernomen, verrijkte zijne verbeelding, zonder zijnen natuurstijl te veranderen. Hij overleed, na de voleinding van zijn in Februarij 1839 begonnen model tot het ruitersstandbeeld van den hertog van WELLINGTON, in 1841. Onder zijne overige werken, verdienen nog genoemd te worden: de standbeelden van GEORGE IV, van PITT, CANNING, JAMES WATT, en sir RAFFLES. Het schoonste voortbrengsel van CHANTREY is zeker het monument der slapende kinderen, in den zuidelijken vleugel der hoofdkerk van Lichtfield. Ook heeft men van hem voortreffelijke busten, zoo als bijv. die van BENJAMIN WEST, van den hertog van SUSSEX, van WALTER SCOTT, WELLINGTON enz.

CHAPTAL (JOANNES ANTONIUS CLAUDIUS), graaf van Chantloup, in 1756, te Nosaret (Fr. Lozèredep.^t) uit eene aanzienlijke familie geboren, werd het gebied der wetenschappen ingeleid door een' zijner ooms, een' arts van de grootste verdienste, en kwam zich verder te Parijs in de school der beroemdste meesters vormen. Weldra beriepen hem de staten van Languedoc ter

Z

vervulling van den te *Montpellier* opgerigten leerstoel voor de scheikunde, werwaarts de ontluikende roem een aantal leerlingen lokte. Het was voor hen dat hij de *Eléments de chimie (Grondbeginselen der scheikunde)* zamenstelde, die in bijna alle talen zijn overgezet. Omtrent dezen tijd erfde CHAPTAL een aanzienlijk vermogen, dat geheel in het belang der wetenschap werd aangewend, en waarvan hij zich bediende om inrigtingen te stichten, aan de groote toepassingen toegewijd, welke hij voorzien had. Op deze wijze hadden de eerste proefnemingen plaats der vervaardiging van het zwavelzuur, van de kunstaluin en de nagemaakte soda, welke in de kunsten der nijverheid eene ware omwenteling hebben te weeg gebragt. Toen in 1793 *Frankrijk*, door vreemde legerscharen ingesloten, alleen in een zeer groot verbruik van buskruid moest voorzien, werd CHAPTAL belast met het beramen van middelen om daartoe te kunnen geraken, en het gelukte hem om in eene enkele werkplaats tot vijf-en-dertig-duizend ponden buskruid per dag te doen vervaardigen. CHAPTAL werkte vervolgens mede aan de organisatie der polytechnieke school, aan die der geneeskundige school van *Montpellier*, en aan de ontwikkeling der scheikunde, zijne geliefkoosde wetenschap. Vruchteloos, en bijna gelijktijdig, deden hem WASHINGTON in den naam der *Vereenigde Staten*, de koningin van *Napels* en de koning van *Spanje* de aanbieding

der schitterendste voordeelen, indien hij zijn vaderland wilde verlaten; CHAPTAL verkoos het verblijf in hetzelfde, hoewel toenmaals zeer gevaarlijk, boven alles wat hem van elders kon worden aangeboden. In 1798 tot het instituut beroepen, nam hij zijne vaste woonplaats te *Parijs*, bragt er nieuwe inrigtingen tot stand, werd tot staatsraad en minister van binnenlandsche zaken benoemd. *Frankrijk* heeft hem verscheiden gewigtige verbeteringen te danken, de invoering der kamers van koophandel, de verbeterde inrigting der ziekenhuizen, en de vereeniging der eerste statistieke documenten, in de geheele uitgestrektheid des keizerrijks bijeengebragt. Hij nam grootelijks deel aan de naturalisatie der beetwortel-suiker; zijne nasporingen om wijn te vervaardigen, deden dezen tak van nijverheid een geheel ander aanzien bekomen; het is vooral aan de nuttige wetenschappen, dat hij zijne vrije oogenblikken zoo gaarne toewijdde, en niemand welligt heeft er de beginselen en toepassingen met meer duidelijkheid, bondigheid en ongedwongenheid van ontwikkeld. Zijne werken wijzen dikwijls zelfs de geringste veranderingen aan, en VAUQUELIN alleen kan met hem, met betrekking tot de naauwkeurigheid der feiten, en de scherpzinnigheid der afleidingen vergeleken worden. Hij overleed in de maand Julij 1832. Het staatkundig gedrag van CHAPTAL is altijd merkwaardig geweest, wegens deszelfs gematigdheid. Hij

was senator, pair van *Frankrijk* en groot-officier van het legioen van eer. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Eléments etc.* (*Grondbeginselen der scheikunde*), 4.e uitg., *Parijs*, 1803, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; — 2.º *l'Art etc.* (*De kunst om wijn te vervaardigen*), 2.e uitg., *Parijs*, 1819, in 8.vo, met platen; — 3.º *Traité etc.* (*Theoretische en praktische Verhandeling over het aankweken van den wijnstok, met de kunst om wijn, brandewijn, wijngeest enz. te vervaardigen*), *Parijs*, 1801, 2 dl.ⁿ in 8.vo, met 21 plt.ⁿ; — 4.º *La chimie etc.* (*De scheikunde op de kunsten toegepast*), *Parijs*, 1807, 4 dl.ⁿ in 8.vo; met de aanteekeningen van den heer *GUILLERY*, *Brussel*, 1827, 5 dl.ⁿ in 8.vo; — 5.º *La chimie etc.* (*De scheikunde op den akkerbouw toegepast*), 2.e uitg., *Parijs*, 1829, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 6.º *De l'industrie etc.* (*Over de Fransche nijverheid*), *Parijs*, 1819, 2 dl.ⁿ, in 8.vo met tafels enz. *CHAPTAL* heeft daarenboven talrijke verhandelingen geleverd aan het *Recueil de l'académie des sciences*, aan de *Annales de chimie* enz.

CHARBONNEL (JOZEF CLAUDIUS MARGARETHA), generaal der artillerie en pair van *Frankrijk*, den 24 Mei 1775, te *Dijon* geboren, kwam in 1792 in de school van *Châlons*. In 1794, met de verdediging der door de Engelschen bedreigde eilanden *Hyères* belast, werd hij daarop achtereenvolgend, bij de legers van *Sambre-en-Maas* en van den

Rijn geplaatst. Hij maakte den togt van *Egypte* mede, en onderscheidde zich voornamelijk in den *Slag der Pyramiden*. Ten gevolge eener oogziekte verplicht om een ontslag te vragen, werd hij op den overtocht, door een kaper van *Tripoli* gevangen genomen, en eerst na vier maanden eener harde gevangenschap, kwam hij in *Frankrijk* terug. Hij was juist tot kolonel benoemd toen hij tot chef van den staf werd verheven, en in die hoedanigheid de veldtogten van 1805 tot 1808 medemaakte. Hij onderscheidde zich te *Jena*, bij de overtogten der *Oder*, des *Weichsels* en des *Bugs*, te *Eylau*, te *Heilsberg* en voor *Koningsbergen*, waarvan de inneming hem den titel van commandeur van het legioen van eer verschafte. In 1809, tot brigade-generaal bevorderd, had hij zijn deel in den roem van *Eckmühl*, *Obenberg*, *Regensburg* en *Essling*. Bij den vrede, was hij voorzitter der commissie, benoemd om de nieuwe grenzen tusschen *Oostenrijk* en *Rusland* te bepalen. Kort daarna, naar *Portugal* gezonden, onderscheidde hij zich bij de belegeringen van *Ciudad-Rodrigo* en *Almerida*, bij de gevechten van *Coimbra*, *Pombal*, *Miranda*, *Corvo*, *Rudinha* en *Fuente d'Oro*. Naar *Frankrijk* teruggeroepen, alwaar men den Russischen veldtocht voorbereidde, werd hij tot chef van den staf der artillerie des grooten legers benoemd, en was tegenwoordig bij het gevecht van *Witpesc*, bij den overtocht des

Dniepers en bij den slag der *Moskova*. In 1813, tot den rang van divisie-generaal verheven, voerde hij het bevel over de artillerie te *Weissenfels*, en in de veldslagen van *Lutzen* en *Bautzen*. De titel van graaf was de belooning van zijn schoon gedrag te *Leipzig* en te *Hanau*. In 1814, nam hij deel aan de gevechten van *Arcis-sur-Aube*, *Montereau*, *la Ferté-sous-Jouarre*, van *Nogent* enz. Bij de terugkomst van NAPOLEON van het eiland *Elba*, tot commandant-en-chef der artillerie van het leger der *Alpen* benoemd, begaf hij zich naar *Lyon*, om voorbereidselen te helpen bevorderen, die tegen eenen tweeden inval onvermogen moest zijn. Van 1823 tot 1832, vereenigde hij met de bedieningen van algemeen-inspecteur en van lid der commissie van artillerie, het presidentschap der gemengde commissie, aan het ministerie van oorlog toegevoegd. In 1840 op pensioen gesteld, werd hij kort daarna tot de waardigheid van pair verheven, en overleed te *Parijs*, den 10 Maart 1846.

CHARLES (JACOBUS ALEXANDER CÆSAR), een beroemde natuurkundige, te *Baugency*, in 1746 geboren, maakte zich te *Parijs* bekend door leergangen van proefondervindelijke natuurkunde, die eenen grooten toevloed van aanhoorders uitlokten. Toen in 1783, de ontdekking van MONTGOLFIER *Frankrijk* deed verbaasd staan, hielden CHARLES, PILATRE DE ROZIER en ROBERT zich veel bezig met het

vervaardigen van luchtballen. De eerste opstijging in de hoofdstad had plaats den 25 Augustus 1783. Deze proefneming beantwoordde geheel en al aan de verwachting; tot groote verbazing der aanschouwers werd de bol binnen twee minuten tot 488 vademmen hoogte gebragt. LOUWVIJK XVI schonk aan CHARLES eene jaarwedde van 2,000 francs, en noodigde de akademie uit, om zijnen naam naast dien van MONTGOLFIER te plaatsen op de medaille, die bestemd was, om de uitvinding der luchtvaart te vereeuwigen. CHARLES was lid der akademie van wetenschappen; bij de organisatie van het instituut in 1795, werd hij in hetzelfde opgenomen, en tot bibliothekaris van hetzelfde benoemd; ook was hij lid van het legioen van eer. Hij is den 7 April 1823 overleden. CHARLES heeft eenige artikels geleverd aan de *Encyclopédie méthodique*, en verscheiden zijner *Verhandelingen* zijn gedrukt in de *Verzameling* der akademie van wetenschappen. Zonder fortuin geboren, wendde hij de geheele opbrengst zijner openbare leergangen aan, om zijn natuurkundig kabinet te verrijken, hetwelk hij ongevoeliglijk tot een der schoonste van *Europa* maakte. Het gouvernement kocht hetzelfde aan, doch liet er hem het genot van behouden. Het is tegenwoordig in het conservatorium van kunsten en handwerken, waarin CHARLES tot in zijne laatste dagen voortging de natuurkunde te onderwijzen.

CHARLOTTE-JOACHINE van *Bourbon*, koningin van *Portugal*, te *Madrid*, den 25 Augustus 1775 geboren, was de dochter van den koning van *Spanje*, KAREL IV, en van MARIA LOUISE van *Parma*, openbaarde reeds in hare prilste jeugd eene buitengewone ontwikkeling, en ontving eene opvoeding, die hare kunne te boven ging. Aan prins JUAN van *Portugal* verloofd, trad zij in 1790 met hem in den echt, baarde hem negen kinderen, en kon echter in geene volmaakte overeenstemming met hem leven. Nadat haar echtgenoot onder den naam van JOANNES VI (zie dat Art. -*Wbk.*-), regent van *Portugal* was geworden, werd zij beschuldigd van zich het beheer des koninkrijks te hebben willen doen opdragen, wjl hetzelfde onder de onbekwaamheid van den prins-regent kwijnde. Toen de Franschen in 1807 het schiereiland overmeesterd hadden, stak zij over naar *Brazilië* vestigde zich aldaar, en werd, na den dood van MARIA, hare schoon-moeder, koningin van *Portugal* en keizerin van *Brazilië*. Met haren echtgenoot in 1821 te *Lissabon* teruggekeerd, werd zij van hare regten vervallen verklaard, en in het kasteel van *Ramalhão* opgesloten gehouden, wjl zij getracht had den koning tegen de voorstanders der nieuwe constitutie intemen. Wel verre van daar door afgeschrikt te worden, werden hare kuiperijen nog misdadiger en meer in het duistere gesmeed. Zij trok den graaf van *Amarante*

in hare belangen, en deed, onder voorwendsel van het land en den koning van het juk der Cortes en van den geesel der omwentelingen te bevrijden, in 1823, te *Villareal* eenen opstand uitbarsten. Gedurende den opstand van *Spanje*, verzuimde zij niets om *Frankrijk* in hare belangen te winnen, terwijl zij hoopte, om door de bemiddeling dier mogendheid, *Spanje* en *Portugal* onder haren sceppter te kunnen vereenigen. Gedurende dien tijd, bediende zij zich van *don MIGUEL*, een' harer zonen, om de *Cortes* omver te werpen. Zij slaagde er in, deed zich in hare burgerlijke en staatkundige regten herstellen, en streefde er van toen af naar, om haren echtgenoot te onttroonen, en in zijne plaats, in hoedanigheid van regentes te regeren. De magt ontsnapte haar echter bij den dood van JOANNES VI. Hare derde dochter, de infante ISABELLA MARIA, werd boven haar verkozen; en deze deed in 1826, hare nicht, *dona MARIA DA GLORIA*, tot koningin van *Portugal* uitroepen. De koningsgezinden, in den naam van CHARLOTTE JOACHINE weder vereenigd, sloegen op verschillende punten te gunste van *don MIGUEL* aan het muiten. De constitutioneele partij besloot alstoen, ten einde alle belangen te vereenigen, om het regentschap aan dien prins aantebieden. Hij aanvaardde hetzelfde en zijne moeder werd vermogender dan ooit. Zij bragt hem ligtelijk tot het besluit, de constitutie omvertewerpen,

en zelf den titel van koning aantenen. Over haar werk te vreden, ging zij het kasteel van *Quélus* betrekken, alwaar zij, na de laatste H. Sacramenten te hebben ontvangen, den 7 Januarij 1830 overleed. Deze vorstin, die *Portugal* gedurende dertig jaren beroerd heeft, is door de partijen verschillend beoordeeld. De koningsgezinde schrijvers hebben haar onbeperkt geprezen; de liberalen integendeel hebben haar met bitterheid verweten, aan de ondermijning der regering van haren man te hebben gewerkt. Men moet bekennen, dat zij met een vast en mannelijk karakter begaafd was, dat zij met volharding tegen den invloed der Engelschen heeft geworsteld. Haar grootste misslag was *Portugal* aan *Spanje* te hebben willen onderwerpen. Zulks was het volk verraden, over hetwelke zij regeerde, ten voordeele van dat onder hetwelke zij geboren was.

CHARPENTIER (MARCUS ANTONIUS), een geleerde componist, te *Parijs*, in 1634 geboren, en in dezelfde stad in 1702 overleden. In den ouderdom van 15 jaren, reisde hij naar *Rome* om de schilderkunst te beoefenen; maar in eene kerk gegaan zijnde, waarin hij een motetto van *CARISSIMI* (zie dat Art. -*Wbk.*-) hoorde uitvoeren, werd hij er zoo zeer door bekoord, dat hij van stonde aan besloot een toonkunstenaar te worden. De kweekeling van dien zelfden *CARISSIMI* geworden, maakte hij zulke vorderingen, dat hij voor den bekwaam-

sten zijner eeuw werd gehouden. Bij zijne terugkomst vervaardigde hij stukken, waarin een uitmuntende smaak doorstraalde; maar gestoord op *LULLI*, wilde hij niet naar hem gelijken, en vervaardigde alzo zeer moeilijke muziek, waarin echter zoo vele harmonie en zoo vele wetenschap doorstraalden, als tot dusverre in *Frankrijk* nog niet bekend waren geweest; hetwelk hem echter van de onwetenden den titel van harden en onbeschaafden componist berokkende. De hertog van *Orleans*, later regent, die smaak bezat voor alle wetenschappen, leerde van hem de compositie, en benoemde hem tot intendant zijner kapel. Hij heeft verscheiden opera's gecomponeerd; die van *Medea* vond buitengemeenen bijval. In het vervolg componeerde hij enkel op Latijnsche woorden. Hij werd tot muzijkmeester van het collegie en professiehuis der *Jesuiten* benoemd, werwaarts alle kunstminnaars zich in menigte begaven om hem te hooren. CHARPENTIER werd meester der heilige kapel (*la Sainte Chapelle*), waarin hij in Maart 1702 begraven werd.

* CHASSÉ (DAVID HENDRIK, baron VAN), luitenant-generaal, kommandeur der militaire Willems-orde, officier van het legioen van eer, werd den 18 Maart 1767 te *Tiel* in *Gelderland* geboren. Hij trad ten jare 1775 als kadet in dienst der *Vereenigde Provinciën*, werd tot luitenant benoemd in 1781, tot kapitein in 1787, tot luitenant-

kolonel in 1793, tot kolonel in 1803, tot generaal-majoor in 1806, en tot luitenant-generaal in 1814. Na de omwenteling in de *Nederlanden* van het jaar 1787, gedurende welke hij zich bij de partij der patriotten aansloot, week hij buitenslands, en begaf zich in dienst bij de Fransche armee, bij welke zijne dapperheid hem in 1793 den rang van luitenant-kolonel verschafte. Hij blonk uit in de gevechten van *Monqueron*, *Stade* en *Hooglede*; nadat hij in 1795 met het leger van *Pichegru* naar zijn vaderland was teruggekeerd, verliet hij hetzelfde spoedig op nieuw om den Duitschen veldtocht van 1796, onder het opbevel van den Nederlandschen generaal *Daendels*, mede te maken. Nadat de Engelschen in 1799 eene landing op de Hollandsche kust ondernomen hadden, legde de kolonel *Chassé*, aan de spits van een Hollandsch jagerkorps, dat vele uren achtereen met hardnekkigheid tegen de oneindig talrijker Engelsche troepen streed, vele militaire bekwaamheden aan den dag. Deze veldtocht afgelopen zijnde, vertrok hij om aan dien in *Duitschland* deel te nemen. Hij werkte mede tot het beleg van *Wurzburg*; heroverde eene batterij op de Oostenrijkers, en maakte in de affaire van 27 December 1800 vierhonderd gevangenen. Hij diende met onderscheiding in den oorlog tegen *Pruissen* in 1805 en 1806, onder het bevel van den Belgischen generaal *Dumonceau*. Doch vooral

in den Spaanschen oorlog was het, dat de generaal *Chassé* zich deed opmerken, en blijken gaf van de grootste onversaagdheid, welke hem bij de soldaten den vereerenden bijnaam van *bajonet-Generaal* verwierf, uit hoofde van het door hem veelvuldig en telken male met goed gevolg gebruik maken van dit wapen. Ter belooning van deze zijne bewezen diensten, schonk koning *Lodewijk Napoleon* hem den titel van baron met eene dotatie van 3000 guldens op de domeinen, en benoemde hij hem tot commandeur van de koninklijke orde der unie. Gedurende de zes jaren, welke deze bloedige oorlog aanhield, is de generaal *Chassé* steeds in *Spanje* gebleven, en heeft zich bevonden bij de veldslagen van *Durango*, *Missa d'Ibor*, *Talaveira de la Reyna*, *Almonacid*, alwaar hij tot de zege van dien dag krachtadig medewerkte; als ook bij den slag van *Ocana*, waar de Hollandsche krijgslieden zich met roem overlaadden, en bij dien van het *Col de Maja* in het Pyreneesche gebergte, bij welke gelegenheid hij aan het hoofd der 8ste, 25ste, 54ste regem.^t van linie en het 16de reg.^t ligte infanterie, door eene zeldzame onverschrokkenheid, het legerkorps des graven van *Erlon* redde. De decoratie van officier des legioens van eer was de belooning voor dit schitterende wapenfeit, en de hertog van *Dalmatië* (*Soult*) verzocht voor hem den rang van luitenant-generaal, dien hij ook bij het

verlaten van de Fransche krijgsveld dienst verkreeg. NAPOLEON wist ingelijks den door den generaal CHASSÉ in dien oorlog betoonden heldenmoed hoog te schatten, weshalve hij hem bij besluit van den 30 Junij 1811 tot rijksbaron benoemde. In de maand Januarij 1814 ontving hij den last om zich met zijne vier regimenten in allerijl bij de groote armee in de omstreken van *Parijs* te vervoegen. Den 27 Januarij viel hij met de overblijfselen der regimenten eene 6000 man sterke Pruisische kolonne aan, die met eene batterij van zes stukken kanon op eene bergvlakte nabij *Bar-sur-Aube* geposteed was, en na den aftogt der infanterie weêrstond hij tot driemalen toe de allergeduchtste kavallerie-charges. In dat gevecht werd hij gekwetst, en in de beide veldtogten van 1813 en 1814 werden hem drie paarden gedood en twee gewond. Na de eerste capitulatie van *Parijs*, keerde hij weder naar zijn geboorteland, waarop de souvereine Vorst der *Nederlanden*, aan zijne militaire kundigheden en algemeen erkenden moed hulde bewijzende, hem den 21 April 1814, met den rang van luitenant-generaal, in zijne armee opnam. Bij den slag van *Waterloo*, in 1815, handhaafde de generaal CHASSÉ zijnen naam van stoutmoedigen krijgsman en schrandere legerhoofd op eene waardige wijze. Daar was het dat hij, toen hij de oude garde op eene Engelsche batterij zag aanrukken, welke bij gebrek aan ammunitie haar

vuur had moeten staken, met de hem eigene militaire scherpsinnigheid in een' oogenblik des tijds de noodlottige gevolgen berekende, welke uit de bemagtiging dier batterij door den vijand zouden kunnen ontstaan, weshalve hij de vliegende artillerie onder bevel van den majoor VAN DER SMISSEN in vollen galop afzond, die, met even zoo veel vaardigheid als juistheid gepointeerd, den naderenden vijand overhoop wierp, en dwong in wanorde terug te trekken, terwijl de bergvlakte van *Mont St. Jean* met dooden en gekwetsten was overdekt. Met niet minder beleid en ijver wist hij van dat treffende voordeel gebruik te maken om met eenige Belgische en Hollandsche bataillons eenen bajonet-aanval te doen, die, ter gelegener stond met de algemeene beweging der Engelsche armee gepaard gaande, den meest voldoende uitslag had. De hertog van WELLINGTON heeft, bij een' voor den generaal CHASSÉ vereerenden brief, welke in de maand Julij daaraanvolgende is publiek geworden, de door dien opper-officier te dier gelegenheid bewezen groote diensten, geboekstaafd. Later ontving CHASSÉ het bevel over het 4.e militaire commando in *Antwerpen*. In deze betrekking bood hij in 1830 het hoofd aan den aanval der Belgen, moest echter de citadel, die geduchte forteres, in welke hij zich geworpen had, na een even zoo hevig bombardement als eene heldhaftige verdediging — van 29 Novemb. tot 23 Decemb.

1832 — aan de Fransche overmagt overgeven, en zich, met de bezetting, als krijgsgevangene naar *Duinkerken* en van daar naar *St. Omer* laten vervoeren. Later werd hij tot generaal der infanterie en bevelhebber van *Breda* benoemd, in welke stad hij den 2 Mei 1849 is overleden.

* CHATEAUBRIAND (FRANCISCUS AUGUSTUS, burggraaf DE), den 4 September 1768, in den omtrek van *Saint-Malo* op het ouderlijke kasteel van *Combours* geboren, stamde uit eene dier familiën, welke voor de Fransche omwenteling, eene soort van middelklasse onder den naam van provincialen adel uitmaakten, en die vooral in *Bretagne* talrijk was. Bespiegeland in eenen ouderdom, waarin de bespiegelingen nog geen wezenlijk voedsel kunnen hebben, zoo trok hem een onwederstaanbaar en lastig instinct naar de eenzaamheid, en baadde hij zich in die beschouwende zwaarmoedigheid, welke veelal het eerste kenmerk der dichtelijke verbeeldingskracht, en de eerste prikkel der kwellingen is, welke zij te weeg brengt. De eerste opvoeding verspreidt dikwijls haren invloed over al de tijdperken des levens, zelfs buiten weten van dengenen die zulks ondervindt; de ouders van den jongen CHATEAUBRIAND, verdeeld in hunne bedoelingen ten zijnen opzichte, rigtten te gelijkertijd zijne studiën naar de godgeleerdheid en naar de zeevaartkunde, van daar vloeit de bron

der godsdienstige gevoelens, die aan al zijne voortbrengselen eene zekere tint geven, en der zucht tot reizen, waaraan een gedeelte van zijnen roem verbonden is. Zijne eigene keuze deed intuschen DE CHATEAUBRIAND, bij zijne intrede in de wereld, den wapenstand omhelzen, en weldra zag hij zich op de registers van het regiment van *Navarre* ingeschreven, en als onderluitenant nam hij bij zijn regiment met ijver zijne dienst waar. De afvalligheid des legers, welke de snelle vorderingen der omwenteling van 1789 begon te kenmerken, noodzaakte DE CHATEAUBRIAND de dienst te verlaten. De wezenlijkheid eener vrijheid, waarvan de theorie hem in zijn vaderland verleid had, maar waarvan de eerste buitensporigheden hem al de rampen deden voorzien, hield zijne gedachten bezig, en de hoop op de weldaden dier vrijheid lokte hem naar de nieuwe wereld. Sedert lang, voor dat zijne voeten den Amerikaanschen bodem betreden hadden, was zijne verbeeldingskracht de zeeën overgestoken: het was aan de boorden des *Oceaan*s, en terwijl hij de heidevelden van *Bretagne* doordwaalde, dat de bespiegelingen zijner jeugd hem het gewaagde plan deden opvatten, den doortogt te ontdekken, die ten noorden van *Noord-Amerika* de gemeenschap daarstelt tusschen de *Behringstraat* en de Groenlandsche zeeën: zijn doel was van den tot dusverre gevolgden weg afte wijken, en de westkusten van

Amerika te volgen, welk ontwerp echter niet ten uitvoer is gebragt. Met eene aanbeveling aan den beroemden WASHINGTON voorzien, ging hij in de lente van 1791, te *St Malo* scheep, eh had tot reisgezellen jonge seminaristen, die door hunnen overste naar *Baltimore* werden vergezeld, om er het Evangelie te verkondigen. Na eenen langdurigen doch gelukkigen overtocht, wierp het schip het anker uit, en DE CHATEAUBRIAND begroette den vrijen grond van *Amerika*. Zijne eerste schreden rigtten zich naar de zedige woning van den president der *Vereenigde Staten*. De bewondering, waarmede hij voor WASHINGTON doordrongen was, deed hem met ongeduld den oogenblik afwachten, om hem te worden voorgesteld. Deze nieuwere CINCINNATUS had geen ander paleis dan een nederig huisje, naar de Engelsche manier gebouwd. Deze hut, welke den grootsten man der eeuw bevatte, had noch eene wacht om er den toegang van te verdedigen, noch lievereibedienden, om er de dienst in te verrigten. Eene eenvoudige dienstmeid was de inleidster van DE CHATEAUBRIAND tot hem, die de onafhankelijkheid der nieuwe wereld had geschapen, daar smolt de grootste schrijver van ons tijdvak zijne denkbeelden te zamen met de menschenliefde van den stichter des vrijheid-stelsels, dat de gedaante der Staten heeft veranderd. Terwijl hij de woestijnen der nieuwe wereld doorkruiste, en eene hut was binnengetreden,

klopte zijn hart bij het gezicht van een fragment van een dagblad, waaruit hij de toenemende rampen van *Frankrijk*, de vlugt van LODEWIJK XVI en zijne aanhouding te *Varennes* vernam. Deze aanslag werd voor hem de roepstem der eer; van dien oogenblik af koesterde hij geen ander verlangen, dan om naar de kust terugtekeeren, waar de Fransche adel, onder den standaard der Fransche prinsen, tegen de omwenteling te veld toog. Weldra bereikte hij dan ook den bodem, waar de benden der trouw geschaard stonden, en wijdde hij zich geheel en al toe aan de verdediging des troons; steeds zag men hem, waar het gevaar het grootste was. Onder de muren van *Diedenhoven* gevaarlijk gewond, had zijn bloed zijne vereeniging met het wettige gezag bezegeld, toen de revolutionnaire opwelling hem bewoog het ongeluk zijner vorsten in *Engeland* te volgen. Hij verzachtte den tijd zijner ballingschap door letterkundige werken, waarmede hij *Frankrijk* verrijkte. In 1800 bragt de zucht naar zijn vaderland hem op deszelfs strand terug. DE CHATEAUBRIAND had alles verloren, zijne pen was zijn eenig goed; maar aan zijne eigene hulpmiddelen overgelaten, kon hij de toekomst gerustelijk te gemoet zien. Bij zijne terugkomst in *Frankrijk*, trok hij de aandacht van den eersten consul, door den letterkundigen roem, die de uitgave van *Atala* achtervolgde; deze episode deed de geheele kracht des gevoels

en der beginselen raden, welke hij kort daarna zoo welsprekend in den *Génie du Christianisme* (*Geest des Christendoms*) ontwikkelde. BONAPARTE gevoelde den geheelen prijs van den voor de vrées ongenaakbaren schrijver; die op den oogenblik, waarop de altaren naauwelijks weder waren opgericht, een werk durfde in het licht geven, waarvan elke bladzijde aan de verheffing der schoonheden van de godsdienst en de majesteit harer plegtigheden was toegewijd; ook werd het den dagbladen en tijdschriften vrijgelaten, om zonder eenige beperking een voortbrengsel te ontleiden, dat de letterkundige loopbaan weder opende, welke zoo langen tijd met een rouwfloers was bedekt geweest. De geheele geestelijkheid betaalde aan DE CHATEAUBRIAND eene billijke schatting van erkentelijkheid, en de sensatie, die de *Génie du Christianisme in Rome* te weeg bragt, bewoog BONAPARTE den schrijver aldaar aan het Fransche gezantschap te verbinden, die, na de ondertekening van het concordaat van 1802, zich naar den H. Vader begaf, en wel in hoedanigheid van gezantschap-secretaris van den kardinaal FESCH. Tot uitspanning zijner werkzaamheden, beoefende hij de geschiedenis der rijken en der kunsten op de bouwvallen van het oude *Rome*; daar hij echter weldra ontwaarde, dat zijne betrekking niet met zijne opregte beginselen strookte, en hij niet tot werktuig der valsche staatkunde van het Fransche kabinet wilde

dienen, zoo legde hij zijnen post neder, en kwam te *Parijs* terug, alwaar hij voornamelijk stukken voor den *Mercure* schreef, die zijn eigendom was geworden. In 1804, werd hij tot minister van *Frankrijk in Walliserland* benoemd; doch op den dag, waarop hij den geregtelijken moord van den erfgenaam der CONDÉ's, van den hertog van ENGHEN, vernam, zond hij zijn ontslag: men erkende in dit moedige bewijs van trouwe toegenegenheid, de spruit eener familie, die op het schavot des koninklijken martelaars gedecimeerd was. Terwijl hij verder alle gunstbewijzen van NAPOLEON, die hem met geweld aan zich wilde verbinden, van de hand wees, veranderde de gunst des keizers in haat, waarvan hij hem het geheele gewigt deed gevoelen, hetwelk den doorluchtigen schrijver, door eene ridderlijke verbeeldingskracht opgewekt, bewoog, om aan den voet des *Thabors* en op den *Olijfberg*, plaatselijke kleuren te gaan zoeken om de heilige plaatsen aftechilderen, en om de ziel met de herinnering van een land vol onsterfelijkheid te vereenzelvigen. Het was op deze pelgrimaadje, dat hij de denkbeelden putte, welke later zulke schoone bladzijden tot de *Itinéraire* hebben geleverd. Deze reis duurde slechts één jaar, en men staat verbaasd dat in een zoo kort tijdsverloop, hij zoo vele herinneringen, betrekkelijk *Griekenland*, *Egypte* en *Jeruzalem* heeft kunnen verzamelen. Op de rotsen der *Thermopylen*, riep

zijne stem tot driemaal den geest van LEONIDAS op. Terwijl hij zich kort daarop voor de grafplaats der PHARAO's boog, deed hij den luister hunner regering weder ontwakken, en herhaalde de heldendaden van eenen verschen roem. Het spoor der oude kruisvaarders geleidde hem eindelijk in de heilige spelonken, en bij dat graf, hetwelk » alleen op het einde der eeuwen, niets zal hebben wedergegeven." Daarna bezocht hij de Afrikaansche stranden, overpeinsde op de overblijfselen van *Karthago*, en kwam op de bouwvallen van *Alhambra*, de laatste sporen van de magt der mooren, nederzitten. Bij zijne terugkomst in *Frankrijk*, vol der beelden van *Iberië*, was zijne eerste uitgave eene *Analyse etc. (Ontleding der reis in Spanje door den heer DE LABORDE)*. In dit geschrift werd de aandacht vooral gevestigd op eene afbeelding van *NERO*, waarvan *Frankrijk* het model noemde. . . . De woede van *NAPOLEON* kende geene grenzen meer, het regt van eigendom werd geschonden, de *Mercur* aan *DE CHATEAUBRIAND* ontnomen, en de keizerlijke toorn ging zoo ver dat hij hem bedreigde » van hem op de plaats der *Tuileries* te zullen doen nedersabelen." Wel verre van daar door afgeschrikt of verslagen te zijn, ontving de energie van *DE CHATEAUBRIAND*, eene nog levendiger opwekking, en de uitgave der *Martyrs*, bood den christen-altaren eenen nieuwen wierook aan, en zulk een wie-

rook stijgt steeds hemelwaarts! In weerwil der vervolgingen waarvan *DE CHATEAUBRIAND*, van wege het gezag het voorwerp was, werd hij de nationale schrijver, en zijne *Martyrs* vonden eenen voorbeeldeloozen bijval. Intusschen begon de glorie-zon van *NAPOLEON* te tanen, en *Europa* trok met den storm-marsch over de zegetekens des keizerrijks. De stem van *DE CHATEAUBRIAND* was bij deze gelegenheid de eerste die de wenschen van *Frankrijk* deden hooren: het was in de maand Maart 1814, te midden der belegerde muren der hoofdstad, dat hij zijn wegslepend geschrift *De Buonaparte et des Bourbons* aan de drukpers overgaf. Reeds in de eerste dagen, welke op het binnentrekken der vereenigde mogendheden te *Parijs* volgden, deed hij aan hunne ooren den kreet des vaderlands, dat zijnen koning terugvraagde, weërgalmen. Kort na de terugkomst van *LODEWIJK XVIII* te *Parijs*, werd *DE CHATEAUBRIAND*, tot den eervollen post van gezant van *Frankrijk* aan het Zweedsche hof benoemd. Op den oogenblik van zijn vaderland te verlaten gaf hij, met de goedkeuring des konings, zijne *Réflexions politiques (Staatkundige overwegingen)* in het licht. Intusschen verdrongen de gebeurtenissen elkander: *BONAPARTE* had het verdrag van *Fontainebleau* verbroken; hij verscheen weder aan de Fransche kusten, en het gelukte hem, hoewel slechts kortstondig, in de paleizen der Fransche vorsten te

zetelen. Minister des konings te *Gend*, wijdde DE CHATEAUBRIAND de overwegingen der ballingschap toe aan het diepzinnige onderzoek des staatkundigen en financieelen toestands van *Frankrijk*, en ontwikkelde in zijn *Verflag aan den koning (Rapport au roi)*, de vrucht der studiën van een' staatsman. Nadat LODEWIJK XVIII de teugels van het bestuur andermaal in handen had genomen, werd DE CHATEAUBRIAND in het bezit der portefeuille bevestigd, welke het vertrouwen des soevereins op den dag des gevaars in zijne handen had gesteld als minister van staat. Tot de waarheid van pair en den raad des konings geroepen, werd hij een welsprekende tolk tusschen den vorst en zijn volk. De edele pair regtvaardigde de hoop van den monarch; de redevoeving, welke hij bij de opening van het kies-collegie van *Orléans* uitsprak, was niet slechts eene oproeping tot de beginzelen, welke allen moesten geruststellen; maar zij legde ook de grondslagen des algemeenen gevoelens, door aan de kiezers in een beknopt doch schitterend overzicht het tafereel van den toestand van *Frankrijk*, en den geschiedkundigen hoofdinhoud voortedragen der oorzaken, welke de lotgevallen der monarchie bestuurd hadden. In het begin van September 1816, gaf DE CHATEAUBRIAND zijn geschrift *De la Monarchie selon la Charte* in het licht. Dit stuk is het eerste dat de kennis van het constitutioneel bestuur, door

de duidelijkheid, waarmede hij er de voordeelen van ontwikkelde, populair heeft gemaakt. Eene achterdochtige en afgunstige magt randde den getrouwen schrijver aan, en genoemd geschrift werd op last van DECAZES, toenmaals minister van policie, in beslag genomen, en het werk daarop bij het regterlijke gezag aangeklaagd. De procureur des konings deed op de bank der beschuldigten verschijnen den drukker, wiens pers dezen staatkundigen codex hadden voortgebracht; maar de beschuldiging kon niet worden volgehouden, en het eenvoudige onderzoek eener zoodanige procedure, was bij de raadkamer voldoende, om de aanvallen, der vrijheid der drukpers toegebracht, aftewenden. Doch nu liet de minister de koninklijke ongenade op den schrijver vallen, en DE CHATEAUBRIAND hield op tot de ministers van staat te behooren. Intusschen wekte een noodlottig en bloedig geval, de dood des hertogs van BERRY, bij eene algemeene droefheid, tevens eenen algemeenen haat tegen het ministerie op, welks voet in het bloed uitgled, zoodat het viel. Door behulp van DE CHATEAUBRIAND, werden de heeren DE VILLÈLE en DE CORBIÈRE aan het roer van den staat geplaatst; terwijl de edele pair het standpunt innam, van waar de voorrang des konings van *Frankrijk* zich in het lot van *Europa* moest doen gevoelen; en in het Britsch kabinet, zoowel als op het congres van *Verona*, wist DE CHA-

TEAUBRIAND, als gezant, de regten van *Frankrijk* te doen eerbiedigen, en het evenwigt, in de belangen der Staten te handhaven. In 1822, werd DE CHATEAUBRIAND als opvolger van DE MONTMORENCY, tot het ministerie van buitenlandsche zaken geroepen, in welke betrekking hij, in het belang van den staat, eene onvermoeide werkzaamheid aan den dag legde, ook werd hij sedert de restauratie, als de eenige minister aangehaald, wiens diplomatische briefwisseling geheel van zijne hand was. De rondhorstige handelwijze, de ruime inzigten van DE CHATEAUBRIAND, de openhartigheid zijner diplomatie konden echter niet lang overeenstemmen met de beknibbelende staatkunde van DE VILLÈLE; deze laatste lokte, onder het schild der koninklijke gunst, eene geheime worsteling uit, in welke DE CHATEAUBRIAND bezweek; met edelen trots ontving hij zijne ongenade; zij werd hem berokkend, door de in het oogvallende ongevoeligheid welke hij aan den dag legde, tijdens de discussiën over de wet van drie ten honderd, door DE VILLÈLE in 1824 voorgesteld. Twee aandriften hebben steeds het hart van DE CHATEAUBRIAND doen kloppen, de roem des konings en de roem der letteren; hij offerde het aangename van zijnen vrijen tijd aan de dienst van zijnen vorst op, en vond in de werkzame uren der studie, de vertroosting voor staatkundige ongenade. De behoefte aan de Volledige Werken van DE CHATEAUBRIAND deed zich in de let-

terkundige wereld gevoelen; hij werkte met eene onvermoeibare volharding aan dezelve. De jaarboeken aller eeuwen zijn verzameld in de *Essais etc.* (*Proeven over de oude- en nieuwere omwentelingen*), hierin worden de wisselvalligheden der kroonen, met bondige redenen beoordeeld; zijne *Polémique* is de standaard der beschaving; zijne *Opinions* en zijn *Congrès de Vérone*, worden het beredeneerd wetboek eener openhartige staatkunde, en eener nieuwe wetgeving. Zijne *Voyages* (*Reizen*) zijn eene wereldkaart, waarop zich de schoone gewesten van het oude *Italië*, de nieuwe ontdekkingen der woestijnen van *Amerika*, de bouwvallen, en jaar-duizenden trotserende gedenkteekenen van *Griekenland*, *Egypte*, *Syrië* en de *Afrikaansche kusten* ontrollen. Eene bevallige muze is steeds de gezellin zijner uitspanningen. Zijne *Gedichten* bekoren den geest en treffen het hart. Zijne *Nouvelles* (*Geestige verhalen*) onderscheiden zich door de sierlijkheid des stijls, den rijkdom der bijzonderheden, en het frissche koloriet. *Atala* is het voorbeeld van de welsprekendheid der hartstogten, uit een zuiver hart ontweld. *René*, het voorbeeld der bitterheid, welke zij over het leven uitstorten, wanneer men zich over de bron derzelve moet schamen, en *le Dernier Abencerage*, het toonbeeld der grootheid, welke zij der ziel inprenten, wanneer zij met het gevoel van pligt ontluiken. Met één woord, de Volledige Werken van DE CHA-

TEAUBRIAND zijn een *mozaïk*, dat zoo wel tot sieraad van den tempel der Geschiedenis als van dien der kunsten kan dienen. Het zou dit, buitendien reeds uitgebreide, artikel al te zeer doen uitdijen, indien wij alhier de volledige naamlijst aller voortbrengselen der pen van DE CHATEAUBRIAND wilden opgeven, wij zullen ons dus bepalen tot de mededeeling der hoofdafdeelingen derzelve, en vinden daartoe geen en beteren gids, dan het bibliographisch stelsel, daarin gevolgd, bij de schoone uitgave der *Œuvres complètes de M. le vicomte DE CHATEAUBRIAND etc.*, Parijs, FIRMIN DIDOT, 1841, 5 dl.ⁿ, in royaal 8.vo formaat, in 2 kolonnen, met 30 uitmuntende staal-gravures, en eene geographische kaart voor de *Itinéraire etc.* Zie hier hetzelfde: 1.º *Œuvres historiques*: Études historiques, Essai historique sur les révolutions anciennes, Histoire de France; — 2.º *Œuvres politiques*: Mélanges historiques, Mélanges politiques, Opinions et Discours, Polémique; — 3.º *Œuvres morales*: le Génie du Christianisme, les Martyrs; — 4.º *Voyages*: Itinéraire de Paris à Jerusalem, Voyages en Italie, en Amérique etc., les Natchez, Atala, le dernier des Abencerrages; — 5.º *Œuvres littéraires*: Essai sur la littérature anglaise, le Paradis perdu, Mélanges littéraires, Poésies. Zijne geschriften zijn in het Grieksch, Engelsch, Hoog- en Nederduitsch, Russisch, Italiaansch en in het Spaansch vertaald, en in al de bibliotheken van *Europa* vindt

de Fransche reiziger met trotschheid de werken weder van zijnen tijd- en landgenoot, den roem zijns vaderlands. — Nadat door het wegwijnen der welvaart en de kracht van de publieke opinie, het ministerie DE VILLELE gevallen was, ondersteunde DE CHATEAUBRIAND andermaal de aanstelling van nieuwe raadslieden der kroon. In 1828, tot afgezant in het vaderland der kunsten, in dat *Rome* benoemd, waarvan hij zoo dikwerf de oude herinneringen had opgedolven, putte hij er nieuwe ingevingen; terwijl hij den Romeinschen roem aan de heldendaden van het nieuwe *Griekenland* verbond, verkondigden zijne geschriften eenen nieuwen kruistogt, en, op zijne stem, verhieven zich de bevrijdende standaards van een christelijk gewest. Zijne staatkunde werd door nadenkende mannen steeds op prijs gesteld. De dood van LEO XII, de verheffing van PIUS VIII, waren gewigtige omstandigheden, waarin zijne toonen in de Europeesche diplomatie weergalmden. Ook was in de eeuwige stad zijne hulde aan de kunsten en de oudheid, ofschoon vaak met groote opofferingen gepaard, niet zeldzaam. Daar echter zijne gezondheid door het aan de studie toegewijde nachtwaken ondermijnd was, zoo was hem te zijner herstelling de vaderlandsche lucht onvermijdelijk noodzakelijk, en hij keerde alzoo naar hetzelfde terug, terwijl hem op zijnen weg naar de hoofdstad de eervolste hulde-bewijzen ten deel vielen. *Rome* zag DE CHA-

TEAUBRIAND niet terugkeeren. In de maand Septb. 1829 verzocht en bekwam hij zijn ontslag als afgezant; en na de omwenteling van 1830 bleef hij werkeloos en vreemd aan alle staatszaken; hij bleef echter geen gevoelloos aanschouwer van de gebeurtenissen van den dag, maar voorzag, en kondigde reeds aan dat de *monarchie de Louis Philippe glisserait dans la république*. Hij leefde lang genoeg om nog dien dag te aanschouwen, en om den marteldood te betreuren van den eersten priester der Fransche geestelijkheid, van den herder, die zijn leven voor zijne schapen ten beste gaf (zie AFFRE), levendig kwelde hem, ofschoon op zijn zieken-leger uitgestrekt, de algemeene nood en beproefde hij zelfs, ofschoon vruchteloos, om op te staan en ter hulp te snellen. Na eindelijk met de meeste stichting de troostmiddelen der Kerk ontvangen te hebben, overleed de edele pair te *Parijs*, in den morgen van den 4 Julij 1848, en werd op zijn uitdrukkelijk verlangen, den 22 daaropvolgende, op de rots *du Grand-Bey* (thans naar hem *l'Îlot de Châteaubriand* genaamd) tegen over *Saint-Malo*, met de grootste godsdienstige en burgerlijke plegtigheid, die meer dan twintig duizend vreemdelingen had uitgelokt, begraven. In zijne *Mémoires d'outre tombe*, bestemd om na zijnen dood in het licht te worden gegeven, levert hij zelf de beste inlichtingen ter beoordeeling van zijn leven en zijne handelingen. Eindigen wij met te zeggen,

dat het DE CHATEAUBRIAND is, die al de wegen des vooruitgangs heeft geopend; dat op zijn voetspoor de beschaving de snelste vorderingen heeft gemaakt, dat alle partijen met hem gesympathiseerd hebben; dat hij het is, die de eenheid in het geloof en in de monarchie heeft teruggebracht; terwijl alle verstrooide denkbeelden zich op zijne stem vereenigd hebben, en zijne verhevene lessen door de massa's zijn aangehoord. Onverschrokken reiziger, staatsman, *Mentor* der zonen van den H. LODEWIJK, in al de rampspoeden des koningschaps betrokken, was hij voor *Frankrijk* de man der schoone dagen des ongeluks, de held der wisselvalligheden, het toonbeeld des roems, de raadsman der koningen; groot door zijne verdiensten en zijne opofferingen, was hij het kompas dat geleidt, en nooit afwijkt.

CHAUVEAU LAGARDE (CLAUDIUS FRANCISCUS), een moedige en beroemde advokaat, in 1767 te *Chartres* geboren, was juist in de pleitzaal van *Parijs* opgetreden, toen de (Fransche) omwenteling hem al te veelvuldige gelegenheden aanbood, om zijne talenten en zijn edel karakter te ontwikkelen. Daar hij er zich bij voorkeur op toelagde, om de voor de revolutionnaire regibank gevoerde ongelukkigen te verdedigen, gelukte het hem om den generaal MIRANDA van het schavot te redden, maar hij was niet zoo gelukkig in de verdediging van verscheiden

andere slagtoffers van dit be-
treurenswaardige tijdvak. In de
verdediging van CHARLOTTE COR-
DAY, bepaalde hij zich met de
goedertierenheid der regters in-
teroeven ten gunste van een
jeugdig meisje, dat zich op het
feit beroemde, wegens hetwelke
zij voor de regtbank verscheen:
zij, intusschen door zijnen ijver
getroffen, wilde hem een bewijs
van hare achting en toegenegen-
heid geven, door aan hem de
zorg optedragen, van hare in de
gevangenis gemaakte schulden
te verevenen. Later ambtshalve
met de verdediging der konin-
gin MARIA ANTOINETTE belast,
toonde hij zich zijner doorluch-
tige cliente waardig. Eenige
dagen na de veroordeeling der
koningin, werd hij met TRON-
ÇON-DUCOUDRAY, die de gevaren
en den roem der verdediging
met hem gedeeld had, in hech-
tenis genomen, en eerst na den
val van ROBESPIERRE weder in
vrijheid gesteld. Hij verdedigde
in 1797 BROTTIER en LA VIL-
LE-HEURNOIS, beschuldigd de
menners te zijn eener konings-
gezinde zamenzwering, en de
toegevendheid, met welke zij
behandeld werden, werd toen-
maals gedeeltelijk aan het talent
van hunnen verdediger toege-
schreven. Onder de regering
van NAPOLEON, advokaat in den
staatsraad geworden, voerde hij
in den naam zijner orde in
1814 het woord, om LODEWIJK
XVIII, bij zijne terugkomst in
de hoofdstad van *Frankrijk*,
geluk te wenschen. Hij ontving
in hetzelfde jaar het kruis van

I. DEEL.

het legioen van eer en brieven
van adeldom. Na de tweede res-
tauratie, wijdde hij zijne dien-
sten en zijne welsprekendheid
toe aan de verdediging der ban-
nelingen eener andere partij.
Zijne pleitrede voor den gene-
raal BONNAIRE, in 1816 beschul-
digd van te hebben deel genomen
aan den moord van den kolonel
GORDON, als parlementair, in
den naam des konings, naar
Condé gezonden, werd als een
meesterstuk van regterlijke wel-
sprekendheid beschouwd. In
1826, verdedigde hij de vrije
kleurlingen van *la Martinique*.
In 1828 tot raadsheer bij het
hof van cassatie benoemd, waar
zijne plaats reeds sedert lang
was aangeduid, overleed hij te
Parijs, den 20 Februarij 1841.
Verscheiden zijner pleitreden zijn
bijeengezameneld in de *Barreau
ancien et moderne*. Verder heeft
men van hem: 1.° *Théorie etc.*
(*Bespiegeling van de algemeene
Staten of het herboren Frank-
rijk*), 1789, in 8.°; — 2.°
Notice etc. (*Geschiedkundige aan-
teekening over het proces van
MARIA ANTOINETTE van Oosten-
rijk, koningin van Frankrijk,
en van mevr. ELIZABETH van
Frankrijk, voor de revolution-
naire regtbank*), *Parijs*, 1816,
in 8.°

* CHAVISI (JEHUDA BEN SALO-
MO), een beroemde Hebreuwsche
dichter der 13.° eeuw, Spanjaard
van geboorte, schreef het ge-
dicht *Tachkemoni, Konstanti-
nopol*, 1578; *Amsterdam*, 1792,
dat van geene geringe poëtische

waarde is. SYLVESTRE DE SACY heeft Fransche, DUKES, ZEDNER en KRAFFT Hoogduitsche proeven en navolgingen van hetzelfde geleverd. Nadere en breedvoerige bijzonderheden betrekkelijk CHAVISI, die zich ook als reiziger, vertaler uit het Arabisch en letterkundige eenen naam heeft gemaakt, vindt men in de *Ehrensäulen* van DUKES, *Weenen*, 1837.

* CHEDEVILLE (JOZEF MICHAËL), den 28 September 1770 te *Mechelen* geboren, maakte met lof zijne kleine studiën bij de eerwaarde priesters van het *Oratorie* aldaar, terwijl zijn deugdzaam leven en zijne groote genegenheid tot de priesterlijke waardigheid, zijne hooge roeping reeds kenmerkten. Van hier begaf hij zich naar de universiteit te *Leuven*, alwaar hij het *baccalaureaat* met roem verwierf, en hij werd in zijne geboortestad, op den 14 Junij 1794, tot priester gewijd. Spoedig verwierf hij ook de achting en het vertrouwen van zijne geestelijke overheid, en na eenigen tijd *Lector* in het *Atrechtsch-Collegie* geweest te zijn, werd hij pastoor van de *H. Catharina-Gemeente* te *Mechelen*, en bleef ten tijde der Fransche omwenteling getrouw die herderlijke bediening in de gansche stad waarnemen, slechts van een' anderen priester vergezeld, dikwerf met groot gevaar van zijn leven; hij rigtte te dien einde in het huis zijner ouders, in de kamer, waarin hij later zoo heiliglijk gestorven is, eene kapel op, alwaar hij

in het geheim de *H. Sacramenten* aan de geloovigen toediende: gedurende dien tijd bewees hij ook aan het secretariaat zijns bisdoms, onder den kardinaal-aartsbisschop FRANKENBERG, eene niet geringe hulp, tot in het jaar 1802, wanneer hij als professor naar het theologische seminarium van het vicariaat *Breda* op den *Ypelaar* (thans op de *Hoeve*) vertrok; in die betrekking ontving hij de algemeene achting en liefde niet alleen van zijne leerlingen; maar ook van alle geestelijken in dat vicariaat. Twee jaren later, en dus in 1804, werd hij benoemd tot professor in het seminarium te *Warmond*, en ook daar werd hij spoedig om zijne groote minzaamheid en buitengewone kennis zeer bemind. Tot groot genoegen van allen, zoo professoren als studenten, werd hij in het jaar 1808 tot president van het seminarium aangesteld. In die waardigheid heeft hij de gewigtigste diensten aan het seminarium en de gansche *Hollandsche missie* bewezen: men vergelijkte slechts deszelfs toestand bij zijne *aankomst* en *vertrek* aldaar, en men zal zijne nagedachtenis den openlijken lof moeten geven, dat hij alles ten beste vernieuwd en zijnen naam daardoor onsterfelijk gemaakt heeft. Hoe toch heeft hij niet gezorgd, om de nauwe onaanzienlijke woning met een *schoon, ruim en zeer doelmatig seminarium* te verwisselen, voorzien van eene *fraaije kapel* met de kostbaarste ornamenten, waarvoor hij menigvul-

dige persoonlijke offers gebragt heeft, even als voor de bibliotheek; dit alles spreekt nog meer voor zijne onvermoeide pogingen, wanneer men in aanmerking neemt, dat bij zijn vertrek niet de minste schuld het seminarium drukte: zoo wist de zorgvolle president door zijne wellevendheid en zijnen invloed van de notabelste R. C. familien in *Holland* de krachtadigste ondersteuning te verkrijgen. Edoch dit ware weinig, indien hij, bij de verbetering van het stofelijke, ook niet tevens en nog met meerdere inspanning den vooruitgang van het geestelijk leven, der orde en wetenschappelijke kennis onder de aanwezige theologanten bewerkstelligd had, door behulp van den goddelijken bijstand, welke steeds met vertrouwen zoo in het openbaar als in het bijzonder door hem werd afgesmeekt. Met dien schoonen vooruitgang nam ook natuurlijker wijze zijn gezag toe, dat reeds bij de aanvaarding van zijn presidentschap zoogroot was, en door de wederliefde, achting en dankbaarheid zijner heeren en theologanten, tot de laatste jaren zoo bewonderenswaardig gevoed werd: zoodat hij slechts had te verlangen en het geschiedde alsof het was geboden: en nog heden wordt het *hooge gezag* van dien onvergetelijken en eerbiedwaardigen president bewonderd en nog dikwerf met lof vermeld, even als zijne wijze van les geven zoo in de *theologie* als *schriftuur*, waardoor hij de aan-

dacht zijner aanhoorders boeide en de moeilijkste zaken voor de zwaksten vatbaar voorstelde. Daarbij was hij zeer naauwkeurig in het nakomen van den minsten regel des seminariums, en toonde zoo door voorbeelden als woorden, dat eene goede orde in alles, den priester allernoodzakelijkst is. Het was den theologanten alleraangenaamst hunnen waardigen president bij elke plechtige gelegenheid den kansel te zien betreden, en van daar woorden vol kracht, zalving en aanmoediging, geleerdheid en bijbelkennis te hooren. Te allen tijden was hij bereid een elk door zijnen wijzen raad bij te staan, die dan ook dikwerf met de beste gevolgen werd afgevraagd en opgevolgd. Zoo arbeide de groote en geleerde CHEDEVILLE 36 jaren lang voor het welzijn der Hollandsche zending en derzelve priesters, met eenen bijna onnavolgbaren moed en vertrouwen op God, die zijnen arbeid zegende met de heerlijkste vruchten, getuigen de zoo achttingwaardige Hollandsche priesters, welke meest allen zijne kweekelingen zijn. Hij mogt dan ook het genoegen smaken, bij zijn afscheid in het jaar 1839 op den derden Paaschdag na de H. Mis, van alle aanwezige theologanten de ongeveinsde teekenen van ware dankzegging en gehechtheid te ontvangen. Hij verliet hierop *Warmond*, om zijne overige levensdagen, in zijne geboorte stad *Mechelen*, in stille rust te slijten, alwaar hij dan ook

den 18 November 1847, zijn nuttig en godsdienstig leven, met eenen dood bekroonde, die voor allen stichtend en vertroostend was.

CHEMNICER (IWAN IWANOWICZ).

— Zie CHEMNIZER -Wbk.-

CHÈNEDOLLÉ (KAREL DE), een Fransche dichter, in 1770, te Vire geboren, had zijne studiën gemaakt in het collegie van Juilly. In het begin der omwenteling ging hij eene schuilplaats in Duitschland zoeken, en deed er zich onderscheiden door eenige gedichten in den *Spectateur du Nord* opgenomen. Na den 18 brumaire in Frankrijk teruggekeerd, schaarde hij zich, tijdens het consulaat, onder de schrijvers, welke zich aan de verdediging der gezonde leerstellingen toewijdden. Bij de organisatie der universiteit, tot hoogleeraar der schoone letteren in het lyceum van Caen benoemd, werd hij inspecteur der akademie, waarvan deze plaats de hoofdstad is. Later werd hij tot den rang van inspecteur der universiteit verheven, doch hij verloor dezen post bij de omwenteling van 1830, en overleed den 2 December 1833, op zijn landgoed Burcy bij Vire. Men heeft van hem: 1.º *l'Invention (De Uitvinding, ode aan KLOPSTOCK)*, Hamburg, 1795, in 8.vo; — 2.º *le Génie etc. (De geest des menschen)*, een dichtstuk, 1807, in 8.vo; 4.º uitgave, 1825, in 18.mo; — 3.º *Etudes etc. (Dichterlijke studiën)*, 1820, in 8.vo;

2.º uitg. 1822, in 18.mo; — hij is met FAYOLLE de uitgever der *Werken van RIVAROL* (zie dat Art. -Wbk.-) geweest, en heeft de meesterstukken van SHAKESPEARE, door BRUGUIÈRES DE SORSUM in het Fransch vertaald, herzien. De akademie der bloemspelen wees hem, den 3 Mei 1816, eene gouden amarant toe, voor eene ode getiteld *Michel-Ange*; reeds in 1808, had zij hem eenen dergelijken prijs toegewezen. CHÈNEDOLLÉ is een der schrijvers, die door de zuiverheid van hunnen smaak, en het edele hunner ingevingen, der Fransche letterkunde het meest tot eer verstrekken.

CHÉRUBINI (MARIA LUIGI CARLO ZENOBIO SALVADOR), een der beroemdste en oorspronkelijkste toonkunstenaars van den nieuweren tijd, te Florence den 8 September 1760 geboren, beoefende in zijne kindschheid reeds de compositie, en nauwelijks 13 jaren oud zijnde, deed hij eene *mis* en een *tus-schenspel (intermède)* uitvoeren, die zijnen buitengewonen aanleg aan den dag bragten. Door een zoo vroegrijp talent getroffen, verleende hem LEOPOLD II, groot-hertog van Toskanen, in 1778, eene jaarwedde, die hem in staat stelde, om zich te Milane, in de school van den beroemden SARTI verder te gaan ontwikkelen. Hij studeerde ontrent vier jaren onder dezen bekwamen meester, en het is aan deze studie dat hij de diepe wetenschap van het *contrapunto*

en de zuiverheid van stijl te danken had, welke al zijne compositiën zoo zeer onderscheiden. Na in verschillende steden van Italië eenige opera's te hebben doen uitvoeren, begaf hij zich, in 1784, naar Londen; bij zijne terugkomst uit Engeland, hield hij zich eenigen tijd te Parijs op, van waar hij zich in 1788 naar Turijn begaf, om zijne *Iphigenia in Aulis* te doen uitvoeren. In Parijs teruggekeerd, bragt hij den *Demophon* van MARMONTEL op muziek, die in hetzelfde jaar, doch zonder grooten bijval, ten tooneele werd gevoerd. Hij slaagde beter in *Lodoïska*, eene algemeen toegejuichte opera, in eene genre, waarvan hij echter niet de schepper was, wijl hij er door MEHUL (zie dat Art. -Wbk.-) in was voorgegaan. Onder al de overige vrij talrijke compositiën is *les Deux journées* de eenige, welke op het tooneelregister is gebleven. In 1805 naar Weenen beroepen, deed hij aldaar enkel zijne opera *Faniska* ten tooneele voeren, en kwam reeds in het volgende jaar te Parijs terug, alwaar hij voortging met voor de koninklijke akademie en voor de *Opera comique* te werken, met een gevolg dat, ondanks zijn onbetwistbaar talent, niet altijd aan zijne verwachting beantwoordde. CHÉRUBINI had gedurende langen tijd geene andere bediening dan den post van inspecteur van het conservatorium, dien hij sedert de oprigting in 1795 bekleedde. In 1814, tot opper-

toeziener der kapel des konings benoemd, kon hij zich uitsluitend aan de godsdienstige muziek toewijden, waarvoor hij eene bijzondere genegenheid koesterde, en waarin hij zich reeds onderscheiden had door eene *driestemmige mis*, gevolgd door eene *requiem*. In 1822, werd hij tot directeur van het conservatorium benoemd. De Julijomwenteling bragt, door de afschaffing van de kapel des konings, aan de kunst eenen noodlottigen slag toe, daar zij eene model-school voor de kerk-muziek vernietigde. Het laatste werk van CHÉRUBINI is een nieuw *requiem* voor mannenstemmen, dat, hoewel minder dan het eerste, zeer belangrijke en schoone partijen bevat. Deze beroemde componist overleed te Parijs, den 15 Maart 1842. Hij was lid van het instituut. Men heeft van hem: *Principes etc. (Grondbeginselen der toonkunst)*, Parijs, 1802, 2 dl.ⁿ, in 4.to, aan welk werk hij GOSSEC en LESUEUR tot medearbeiders had.

CHESNAYE-DESBOIS. — Zie DESBOIS -Wbk.-

CHEVERUS (JOANNES LODEWIJK ANNA MAGDALENA LEFÈBURE DE), den 28 Januarij 1768, te Mayenne, alwaar zijn vader een' regterlijken post bekleedde, geboren. Na in het collegie van LODEWIJK den Groote goede studien gemaakt te hebben, kwam hij in het seminarie van Saint-Magloire, en werd met dispen-

satie, den 18 December 1790, bij de laatste openbare wijding, die te *Parijs* plaats had, tot priester gewijd. Te *Mayenne* teruggekeerd, werd hij, niet-tegenstaande zijne nog jeugdige jaren, benoemd om zijnen oom, den abbé GAUTHIER, die oud en gebrekkelijk was, in de pastorij van O. L. V. opte volgen. Het was op den oogenblik, waarop de eed van de dienstdoende geestelijken werd gevorderd. Daar de nieuwe pastoor denzelfden niet had willen afleggen, zoo kon hij geen bezit nemen van zijne pastorij, en oefende te midden van hinderpalen en beroeringen, zijne bedieningen in het geheim uit. In de eerste maanden van 1792, werd hij met de overige *onbeëdigde* priesters van het departement te *Laval* onder opzicht gesteld. Nadat het besluit van den 26 Augustus hunne uitbanning had bevolen, verkreeg de abbé DE CHEVERUS eene reispass voor *Engeland*, en ging over *Parijs*, alwaar hij juist aankwam op den oogenblik der moordtooneelen van September. Hij hield zich gedurende die noodlottige dagen verborgen, en zoodra hij er toe in staat was, haastte hij zich om onder begunstiging eener vermomming, te ontsnappen. Gelukkiglijk in *Engeland* aangekomen, gaf hij eerst eenige lessen en opende vervolgens eene kapel voor de Catholijken van zijn wijk. Nadat de abbé MATIGNON, doctor en hoogleeraar der *Sorbonne*, hem uit *Boston* geschreven had, om hem aantesporen, naar

hem toe te komen, besloot hij na eenige weifelingen daartoe, en kwam den 3 October 1796 te *Boston* aan. Weldra ontstond er eene groote vertrouwelijkheid tusschen de beide verbannen priesters, die gezamenlijk en met gelijken ijver aan het heil der godsdienst arbeidden. Door hunne zorgen nam het getal der Catholijken toe, en zij hadden het geluk twee protestantsche predikanten tot den schoot der Kerk terugtebrengen. Men opende tot den opbouw eener kerk, eene inschrijving, aan welke JOHN ADAMS, toenmaals president der *Vereenigde Staten*, wilde deel nemen. De kerk werd voltooid, en den 29 September 1803, onder den titel van het *Heilige Kruis*, door mgr. CAROLL, bisschop van *Baltimore*, ingewijd. Toen het concordaat van 1801 onderteekend was, drongen zijne familie en vrienden in *Frankrijk*, op zijne terugkomst naar het vaderland aan; maar de behoeften der Catholijken van *Boston* deden hem besluiten aldaar te blijven. Nadat de Paus in 1808, vier nieuwe bisdommen voor de *Vereenigde Staten* had opgericht, werd de abbé DE CHEVERUS tot bisschop van *Boston* benoemd, en in die hoedanigheid, den 1 November 1810, te *Baltimore* gewijd. De abbé MATIGNON, zijn meester en vriend, die mgr. CAROLL bewogen had, hem aan den heiligen Stoel voortedragen, wilde zijn medehelper en raadsman blijven, en tusschen hen werd niets veranderd. DE CHEVERUS, die eene bewonderenswaardige begaafdheid voor de

talen bezat, was daarenboven een zeer geleerd man; zijne voordragt was, zonder schitterend te zijn, zalvend, eenvoudig en overtuigend. Onder de redevoeringen, welke hij op den kansel voordroeg, merkt men voornamelijk die op, waardoor hij, in 1814, de gelukkige bevrijding des heiligen Vaders vierde, door welke gebeurtenis de vrede aan de Kerk werd teruggegeven. In 1818 verloor hij den heer MATIGNON, dien vriend, die hem geholpen had den last des episkopaats te dragen, en wiens dood hem eene levendige smart veroorzaakte. Toen, in 1822, de heer HYDE DE NEUVILLE, afgezant in de Vereenigde Staten, in Frankrijk was teruggekeerd, sprak hij over den bisschop van Boston, in bewoordingen, die bij verscheiden aanzienlijke personen het verlangen deden ontstaan, den prelaat aan zijn vaderland te zien teruggegeven. Op den 13 Januarij 1823, werd DE CHEVERUS tot het bisdom van Montauban benoemd, en weldra ontving hij met het bericht zijner benoeming, brieven, die hem dringend tot de aanneming aanspoorden. Van eenen anderen kant beproefden de Catholijken van Boston, door allerlei middelen om hem te behouden; maar nieuwe aandrang der leden van de Fransche geestelijkheid, aan welke het hem onmogelijk scheen, om weêrstand te bieden, deden hem besluiten Amerika te verlaten. Hij vertrok te midden van het aandoenlijkste afscheid, na aan

de personen, die hem omringden al datgene uitgedeeld te hebben, wat hem niet onvermijdelijk noodzakelijk was. Hij komt te Parijs aan, bezoekt zijne familie, predikt te Mayenne, te Laval enz., en begeeft zich, den 28 Julij 1824, naar Montauban, alwaar hij met eenparige betuigingen van vreugde en eerbied ontvangen werd. De beminnelijke eenvoudigheid zijner manieren en de bevalligheden van zijnen geest bekoorden al degene, die hem naderden. Men verhaalt van hem een aantal treffende trekken. Bij eene overstrooming van den Tarn, nam hij in zijn paleis verscheiden slagtoffers van dien ramp op, voedde dezelve op zijne kosten, en gaf hun allerlei ondersteuning. De bisschop van Hermopolis, toenmaals minister, schreef hem bij deze gelegenheid, eenen zeer vleijenden brief, met eene toezending van vijf duizend franken in den naam des konings. Gedurende de Vaste predikte hij driemaal 's weeks, en tijdens het jubilé van 1826 verdubbelde hij zijne onderrigtingen, die overvloedige vruchten voortbragten. Omtrent dezen tijd, herriep een voormalige religieus, die gedurende de omwenteling gehuwd was, door zijne vermaningen toegelicht en bewogen, zijne dwalingen en misstappen. Na het overlijden van den heer D'AVIAU, aartsbisschop van Bordeaux, in 1826, werd DE CHEVERUS benoemd, om hem op te volgen, en hij nam bezit van zijnen nieuwen stoel, den 14

December deszelfden jaars. Bijna gelijktijdig werd hij tot pair van *Frankrijk* benoemd. Te *Bordeaux* toonde zich mgr. DE CHEVERUS, zoodanig als hij zich te *Montauban* had doen kennen, hartelijk, voorkomend, liefdadig en steeds naar het goede strevende. De priesters van zijn diocees, werden steeds met eene geheel vaderlijke goedheid door hem ontvangen. Aan diegene, welke buiten *Bordeaux* woonden, had hij verklaard, dat, indien zij geene bloedverwanten of vrienden in de stad hadden, zij aan geene andere tafel dan aan de zijne moesten aanzitten. Ook scheidte hij er behagen in, om inwoners der stad en vreemdelingen, die hem kwamen bezoeken, aan zijne tafel te vereenigen. Nadat de ordonnantiën van den 16 Junij 1828, eene hevige oppositie onder de Fransche geestelijken hadden te weeg gebracht, vermeende de kardinaal DE CLERMONT-TONNERRE, in den naam van het episkopaat, den koning eene memorie te moeten aanbieden, waarvan eenige uitdrukkingen den aartsbisschop van *Bordeaux*, die hierin met zijne ambtgenooten in gevoelen scheen te verschillen, te hevig en te scherp toeschenen. Na de Julij-omwenteling van het pairschap beroofd, verheugde hij zich, van zich uitsluitend aan de bediening van liefdadigheid, vrede en eendragt te kunnen toewijden, waarmede zijn ambt hem bekleedde. Sedert dat tijdstip verliet hij werkelijk slechts een enkel maal zijn diocees, dat het aan zijnen invloed te

danken had, van in de onstuitigste oogenblikken kalm te blijven. Toen hij in 1836 tot het purper werd verheven, aanvaardde hij zonder vreugde deze eer, welke hij niet verlangd had, en welke hij aan eenen anderen prelaat had gewenscht toegewezen te zien. Intusschen nam de gezondheid des kardinaals sedert eenige maanden gevoeliglijk af, en hij zelf, door eenen eersten aanval, die geene ernstige gevolgen had gehad, gewaarschuwd, scheen het voor gevoel van eenig noodlottig toeval te hebben. Den 14 Julij 1836, werd hij bewusteloos in zijne kamer gevonden, en niet tegenstaande alle pogingen der geneeskundigen, werd zijn toestand weldra hopeloos. Na verloop van eenige dagen, gaf hij, zonder tot zijn bewustzijn terug te zijn gekomen, den geest. Zijn dood verwekte eene algemeene rouwklagt in zijn diocees. Iedereen dacht eenen vriend en eenen vader te hebben verloren. Zijne uitvaart werd met den grootsten luister gevierd. De bisschop van *la Rochelle* sprak eenigen tijd daarna zijne lijkrede uit, en de groot-vicarissen van *Bordeaux* schetsten in een mandement van den 31 Julij 1836, de voornaamste omstandigheden van het leven des prelaats, die door zijne deugden der Kerk in het algemeen, en die van *Frankrijk* in het bijzonder zoo zeer tot luister had verstrekt.

CHIMAY (JOANNA MARIA IGNATIA THERESIA DE CABARRUS, prinses van), beroemd wegens hare

schoonheid, en de rol, welke zij onder den naam van mevrouw TALLIEN heeft gespeeld, werd te *Saragossa* in 1773 geboren, was de dochter van den graaf DE CABARRUS (zie dat Art. -*Wbk.*-) Reeds in hare vroegste jaren deed zij zich onderscheiden door hare bevalligheden, haren geest en haren aanleg voor de kunsten. In 1789, met den markies DE FONTENAY, raadsheer bij het parlement van *Parijs*, gehuwd, werd zij weldra het sieraad des gezelligen kring van het wijk *le Marais*. Haar huwelijk was in geenen deele gelukkig. De helft van haren bruidschat was in korten tijd door haren echtgenoot verkwist. Toen het schrikbewind begon, vertrok mevrouw DE FONTENAY met eenen nog jeugdigen zoon naar *Bordeaux*. Haar voorneemen was om zich naar *Spanje* tot haren vader te begeven; maar zoodra zij te *Bordeaux* aankwam, werd zij gevangen gezet. TALLIEN, die toenmaals in zending in die stad was, haastte zich, op hare klagte, om de schoone gevangene, die weldra den grootsten invloed op hem uitoefende, in vrijheid te doen stellen. Zij volgde hem naar *Parijs*; maar bij hare aankomst aldaar in hechtenis genomen, onderrigte zij daarvan TALLIEN, die zich naar de commissie van algemeen welzijn begaf, en verklaarde dat de burgeres FONTENAY zijne vrouw was, en terwijl hij aan de onderpanden, welke hij aan de omwenteling had gegeven, herinnerde, re-

clameerde hij haar, er bijvoegende, dat hij voor haar instond (zie TALLIEN -*Wbk.*-). Men naderde den 9 thermidor. Kort na dezen dag, die de terugkeer tot gematigder beginselen kenmerkte, trad zij werkelijk met TALLIEN in den echt, en vestigde zich te *Chaillot*: hare *salon*, waarin zich de voornaamste personen van het tijdvak vereenigden, werd weldra beroemd. Hoe langer zoo meer door zijne vrouw beheerscht, zonderde TALLIEN zich dagelijks meer en meer af van de voorstanders der regeringloosheid en der verschrikking. Meer dan eens echter scheen hij te vreezen, van in den zin der reactie te ver te gaan, en deed op de tribune in hem den man van 1792 en 1793 herkennen. Mevr. TALLIEN bedroefde zich van in hem weder gevoelens te zien ontwaken, welke zij voor altijd uitgedoofd waande. De eensgezindheid der beide echtgenooten werd er meer dan eenmaal door verstoord; de ongelukkige zaak van *Quiberon* bragt onder hen verdeeldheden te weeg, die den huisselijken vrede geheel ondermijnden. Mevr. TALLIEN behield echter altijd op haren man een gezag, waarvan zij zich bediende om talrijke diensten te bewijzen. Ook onder het directorium bleef hare vereenigingszaal beroemd. Er heerschte omtrent dien tijd eene groote losbandigheid in de zeden: de vermenging der klassen, de gewelddadige afscheidingen der familiën, het sta^{te} der openbare godsdienstoeffenin-

gen, de verwaarloozing der maatschappelijke welvoegelijkheden, en de zucht naar stoffelijke genietingen, hadden eene wanorde aangevoerd, waarvan de tijden, die op het regentschap volgden, reeds het voorbeeld hadden aangeboden. De vrouwen legden eene groote ligtzinnigheid in hare kleeding, hare houding en hare gesprekken aan den dag, en de modes welke zij opvolgden, waren dikwijls even zoo onbetamelijk als grillig. Zoo zag men bijv. meer dan eens mevr. TALLIEN, te midden der kringen, waarvan zij het sieraad uitmaakte, met bloote voeten met rijke ringen versierd. Zij had in de gevangenis mevr. DE BEAUHARNAIS leeren kennen, die sedert den 9 thermidor hare vriendin en gezellin was geworden. Het was in hare *salon* van *Chaillot*, dat BONAPARTE voor de eerste maal diegene zag, welke hij met zich op den keizerlijken troon moest plaatsen. TALLIEN, misnoegd, volgde BONAPARTE naar het Oosten, en beide lieten hunne vrouwen bijna onafscheidelijk te *Parijs* achter. Bij zijne komst te *Parijs*, na zijnen terugtocht uit *Egypte*, begaf BONAPARTE zich dadelijk naar mevr. TALLIEN en liet betrekkelijk het gedrag van JOSEPHINE, gedurende zijne langdurige afwezigheid, bekommelingen blijken, welke het aan hare vriendin gelukte wegtenemen. De generaal, door haar overtuigd, begaf zich oogenblikkelijk naar zijne vrouw, maar terwijl hij zich met haar verzoende, vorderde hij van haar, dat zij van

dien oogenblik af, zou ophouden mevr. TALLIEN te bezoeken. Na den 18 brumaire, werd zij bij den eersten consul niet toegelaten, en onder het keizerlijk bestuur, bleven de deuren der *Tuileriën* voor haar gesloten. Kort na de terugkomst van haren echtgenoot, deed zij aanvraag om echtscheiding, die den 8 April 1802 werd uitgesproken. De geboorte van twee kinderen, die gedurende zijn verblijf in *Egypte* had plaats gehad, die van een derde, dat gedurende de procedure ter wereld kwam, getuigden, dat de oneenigheid die tusschen de beide echtgenooten bestond, gegronde oorzaken had. Op den 18 April 1805, huwde mevr. TALLIEN, wier beide eerste echtgenooten nog leefden, met den graaf JOZEF DE CARAMAN, dien zij in hetzelfde jaar naar *Florence* volgde, alwaar zij aan de koningin van *Hetrurië* werd voorgesteld. Kort daarna, ontving haar JOZEF BONAPARTE, toenmaals koning der *Beide Siciliën*, aan het hof van *Napels*. In 1814 deed zij pogingen, om zich te *Rome*, als wettige echtgenote van den heer DE CARAMAN te doen erkennen; maar de godgeleerden beslisten eenpariglijk dat, wijl haar eerste man nog leefde, zij in de oogen der Kerk niet anders was en kon zijn, dan mevr. DE FONTENAY. Toen echter de heer DE FONTENAY, in 1815 overleden was, deed zij te *Rome* nieuwe pogingen in het werk stellen, om de vernietiging van haar tweede huwelijk met TALLIEN te bekomen. Onder de restau-

ratie, opende mev. DE CARAMAN te *Parijs* haar schoone huis, *rue de Babylone*, en gaf er avondpartijen, die nagejaagd werden, en alwaar de meest beroemde vreemdelingen bijeen kwamen. Eigenaar van het prinsdom *Chimay* zijnde, nam haar echtgenoot er den titel van aan, en ontving van den koning der *Nederlanden* groote hof-ambten, die er aan verbonden waren. Intusschen kon de prinses DE CHIMAY, noch tot het hof van *Brussel*, noch tot dat der *Tuileries* toegang bekomen, maar had op haar kasteel van *Chimay* in *België* zelve eene kleine hofhouding, waarbij zij haren tijd verdeelde tusschen de genietingen der kunsten en die der vriendschap. Bedreigd van zoogenaamde *Gedenkschriften* van haar leven in het licht te zien geven, in een tijdperk, waarin de boekverkoopers zich aan dergelijke speculatiën, op de logen en de ergernis grond, overgaven, antwoordde zij, met even zoo veel gezond verstand als waardigheid:

» Ik veracht de lieden, die lasteren om te leven, en ik beklagen hen die zich met eene soort van werk vermaken, die de verdeeldheid en dikwijls de wanhoop in den schoot eener familie brengt, welke zonder de lastering gelukkig zoude geleefd hebben. Wat de gedenkschriften betreft, waarmede men mij bedreigt, zoo zal niemand gelooven, dat geacht en bemind, zoo als ik in dit land, in eenen eervollen stand verkeer, ik mijne huiselijke rust zou willen verstoren, om van mij te doen spreken.

Ik ben aan DE CHIMAY verschuldigd, mij te doen lasteren, zonder mij te beklagen, en welke ook de aanvallen zijn mogen, men zal niets dan mijne verachting en die der weldenkenden inoogsten.” De prinses DE CHIMAY bragt hare laatste levensjaren op eene vreedzame wijze en zonder te schitteren door. De weldaden, welke zij rondom zich verspreide, hare bevalligheid en minzaamheid deden haar algemeen beminnen. Door eene lever-ziekte aangetast, vond zij in de godsdienst eene verzachting voor haar langdurig lijden. Zij is te *Chimay* den 15 Januarij 1835, na al de troostmiddelen der H. Kerk ontvangen te hebben, en terwijl zij, zoo veel als het in haar vermogen was, al de ongeregheden haars levens, door het voorbeeld van een stichtelijk uiteinde herstelde, overleden. De misslagen, welke zij beging kunnen tot in eenen zekeren graad, aan de ongelukken der tijden en aan de openbare wanorde worden toegeschreven; maar hetgene wat hare gedachtenis moet aanbevelen, zijn de tallooze diensten, welke zij bewees en de zucht naar het goede, waarmede zij bezielde was. Zij heeft met waarheid kunnen zeggen: » Ik heb geleefd zonder eenen traan te hebben doen storten, zonder een gevoel van haat of het verlangen om mij te wreken te hebben ondervonden.”

* CHIUSOLE (ADAM), in 1728 te *Trente* geboren, oefende zich te *Rome* in de schilderkunst,

en legde zich toe op de bouw- en ontleedkunde, verkreeg daarbij eene buitengewone vaardigheid in het boetseren, terwijl hij zich ook als Italiaansch dichter deed kennen. Hij stond zeer in gunst bij prins BORGHÈSE, ALBANI, en andere Romeinsche grooten, en wees den post van opziener der koninklijke galerij van *Berlijn*, hem door FREDERIK II aangeboden, van de hand. Hij overleed in 1787, en heeft eenige verhandelingen geschreven over de beeldende kunsten, en lofdichten vervaardigd op FREDERIK II, CATHARINA II, BENEDICTUS XIV, en andere aanzienlijke personen.

* CHLUMCZANSKI (WENZEL LEOPOLD), prins-aartsbisschop van *Praag*, en primaat van *Boheme*, de laatste spruit van het oude ridder-geslacht CHLUMCZANSKI VON PRESTAWLK en CHLUMCZAN, in 1749, in den *Prachiner kreits* van *Boheme* geboren, bekwam sedert 1765 zijne ontwikkeling bij de Jesuiten in *Praag*; werd reeds in 1779 domheer te *Praag*, en in 1802, bisschop van *Leitmeritz*, in welk diocees hij zich zeer verdienstelijk maakte. Hij predikte voor het volk in de beide landtalen. Het was voornamelijk in 1813, dat hij zich, door vaderlandslievende opofferingen ter ondersteuning der om *Leitmeritz* gelegerde armée, en de verpleging der gewonde krijgslieden, liefderijk onderscheidde. In hetzelfde jaar reeds tot het aartsbisdom *ritus latini* van *Lemberg* bestemd, wees hij echter deze waardigheid, wegens

zijne onbekendheid met de Poolse taal, van de hand, en bekwam in 1815 dezelfde waardigheid te *Praag*. Hier ontwikkelde hij de zegenrijkste werkzaamheid. Hij bragt de oprigting van vikariaatsbibliotheken, de reorganisatie, van het pensioenfonds voor weduwen en weezen van schoolonderwijzers tot stand, en alle weldadige inrigtingen van *Praag*, alle algemeen nuttige ondernemingen in het koninkrijk, voornamelijk de godsdienstige instellingen, vonden in hem den ijverigsten en werkzaamsten bevorderaar. Zoo gaf hij tot herstelling der in *Rome* afgebrande *Paulus-Kerk* 1000 ducaten, en bij den heerschenden staat van behoefte des jaars 1817, droeg hij als lid eener bijzondere commissie, 20,000 gulden bij. In het algemeen, beschouwde CHLUMCZANSKI zijne inkomsten niet anders dan als geloften der vromen en erfdeelen der armen. Hij rigtte zich ook een schoon gedenkteeken op, door het stichten van twee reëalscholen, te *Rakonitz* en te *Reichenberg* (met een kapitaal, dat in 1830, tot het bedrag van 109,905 conv. gulden was aangegroeid). In 1829 vierde de algemeen vereerde grijsaard het eerste honderdjarige jubelfeest der heiligverklaring van den H. JOANNES NEPOMUCENUS. Hij overleed den 14 Junij 1830, in het 81.^e jaar van zijn zegenrijk leven.

CHODZKO (IGNATIUS BOREYKO), een Poolse Jesuit, in 1720 in het Palatijnschap van *Wilna*, uit eene oude en adellijke fa-

milie van *Litthauwen* geboren. Na zijne eerste studiën aan de akademie van *Wilna* te hebben volbragt, begaf hij zich in de maatschappij van *JESUS*, werd in 1760 naar *Rome* gezonden, bekleedde gedurende zeven jaren eenen openbaren leerstoel der godgeleerdheid in het Romeinsche collegie, en was tevens penitentiarius in de St. Pieterskerk. Voor zijn vertrek werd hij lid van de Arkadische akademie, en bij zijne terugkomst in *Polen*, was hij gedurende vier jaren, een der beroemdste predikers van het hof van STANISLAUS AUGUSTUS PONIATOWSKI. Tijdens de vernietiging zijner orde, werd CHODZKO tot rector van het collegie van *Zodzisk* benoemd, en later tot kanonik van *Smolensko* verheven. Hij overleed in *Litthauwen*, in den ouderdom van bijna 70 jaren. Men heeft van hem de *Fabelen van PHAEDRUS*, in de Poolsche en Fransche talen, met den Latijnschen tekst, *Wilna*, 1774, in 4.to, opgedragen aan de commissie van openbaar onderwijs, onder de regering van STANISLAUS AUGUSTUS in *Polen* aangesteld.

CHOISEUL-STAINVILLE (CLAUDIUS ANTONIUS GABRIEL, hertog van), te *Parijs*, in 1762 geboren, neef van den minister van dien naam (zie CHOISEUL DE STAINVILLE-STEPHANUS FRANCISCUS -*Wbk.*-), verving hem in 1787 in het pairschap. Tijdens het vertrek des konings, waarvan hij de toebereidselen kende, ontving hij het bevel, om zich met het koninklijke dragonder-regiment,

waarvan hij kolonel was, op den weg te begeven, welken de koninklijke familie moest volgen; daar hij echter de rijtuigen, niet op het bepaalde uur zag aankomen, verliet hij den post, welken hem was aangewezen, en werd alzoo, zeker de zeer onvrijwillige, oorzaak der aanhouding van den ongelukkigen vorst te *Varennnes*. Met diegene, welke het vertrek des konings begunstigd hadden, in hechtenis genomen, werd hij in de gevangenissen van het hooger hof van *Orleans* overgebracht, en uit dezelve eerst ontslagen toen LODEWIJK XVI de constitutie had aangenomen. Zoodra hij in vrijheid was gesteld, keerde hij naar zijnen meester terug, met wien hij de gevaren van den 20 Junij en den 10 Augustus deelde. Toen na de September-moorden zijn hoofd op prijs was gesteld, stak hij naar *Engeland* over, alwaar hij een regiment-hoezaren van zijnen naam aanwierf, en kwam met dat corps in de Engelsche gelederen strijden. In 1795, gevangen genomen, werd hij in de gevangenissen van *Duinkerken* opgesloten, uit welke het hem gelukte te ontsnappen en aan boord van een Amerikaansch schip, uitgezonden om hem optenemen, naar *Engeland* terugtekeeren. Hij sloot alstoen met de Engelschen de overeenkomst, om zich met zijn regiment naar *Indië* te begeven; maar de vloot, aan boord van welke hij zich bevond, werd door eenen storm verstrooid, en zijn schip strandde op de kusten van *Calais*, alwaar

hij met de meeste zijner ongeluksgezellen werd gevangen genomen. Met de overige schipbreukelingen naar *St. Omer* vervoerd, daarna naar *Calais* teruggebracht, door verschillende militaire commissiën tegenstrijdiglijk gevonnisd, zag hij zijn lot eerst na den 18 brumaire bepaald. Tot ballingschap veroordeeld, begaf hij zich naar *Munster*, van waar hij naar *Engeland* overstak. Hij werd aldaar op de welwillendste wijze door den koning van *Engeland* ontvangen, die hem eene jaarwedde van 20,000 francs verzekerde. In 1801 geautoriseerd zijnde om in *Frankrijk* terugtekeeren, vond hij zich betrokken in eene zamenzwering, in den *Tempel* opgesloten, en weder over de grenzen gevoerd. Op nieuw in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij te *Besançon* onder opzigt gesteld, alwaar hij tot in 1814 verbleef. Door *LODEWIJK XVIII*, tot pair van *Frankrijk* benoemd, had hij zitting in het proces van den maarschalk *Ney*; maar toen de toepassing der straf zou worden behandeld, onttrok hij zich aan de stemming. Luitenant-generaal, bevelvoerende over het 1.^e legioen der nationale garde van *Parijs* zijnde, werd hij tot generaal-majoor deszelve benoemd. In 1819, legde hij zijne militaire betrekkingen neder, en ging voort met zitting te nemen in de kamer der pairs, alwaar hij steeds met de minderheid stemde. Hij overleed te *Parijs* in 1839, en liet eene eenige dochter na, uitgehuwd aan den

heer *DE MARNIER*, die zijnen titel van hertog erfde, maar hem in het pairschap niet wilde opvolgen, vermits hij zijn land nuttiger meende te kunnen zijn, als lid van de kamer der afgevaardigden. Men heeft van den hertog *DE CHOISEUL*: 1.º *Relation etc.* (*Verhaal van het vertrek van LODEWIJK XVI, den 20 Junij 1791; in Augustus 1791, in de gevangenis van het hoogere nationale hof van Orleans geschreven*), 1822, in 8.vo; — 2.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis van het proces der schipbreukelingen van Calais*), voorkomende in de *Mémoires des contemporains*.

CHOKIER. — Zie **SURLET DE CHOKIER**, regent van *België* -*Wbk.*-

CHOLEWA (**MATTHEUS**), de oudste Poolse geschiedschrijver, verkreeg door de bescherming van *LADISLAUS*, hertog van *Polen*, het bisdom *Krakau*, waartoe hij in 1143, door Paus *INNOCENTIUS II* benoemd werd. Intusschen zijn zijne werken onbekend; maar *KADLUBECK*, een geschiedschrijver der 14.^e eeuw, heeft er veel gebruik van gemaakt, zoo als hij zulks in zijne *Poolse Kronijken* zegt. **CHOLEWA** overleed in 1165. De heer *LELEWEL*, een naar *Frankrijk* gevlugte, geleerde Pool, heeft eene Verhandeling over **CHOLEWA** in het licht gegeven.

* **CHORIS** (**LODEWIJK**), een uitmuntende teekenaar en schilder, in 1795 in *Klein-Rusland* geboren, vergezelde in 1813 den

beroemden plantenkenner MAR-SCHALL VON BIBERSTEIN, op diens reize naar den *Kaukasus*, en teekende voor denzelven bijna al de planten van de *Flora Caucasiana*. In 1814 bezocht hij de akademie van *Petersburg*, en maakte daarop — aan de expeditie van den luitenant OTTO VON KOTZEBUE als schilder toegevoegd — de reis om de wereld mede. In deze betrekking teekende hij namelijk alles, wat ons een regt denkbeeld van de Indianen van *Noord-Amerika* en van de *Zuidzee-eilanders* verschaffen kan. In 1819 kwam hij in *Frankrijk*, alwaar hij zich in de lithographie oefende, en zijne op de wereldreis gemaakte aanmerkingen en schetsen in een werk, onder den volgenden titel in het licht gaf: *Voyage etc. (Schilderachtige reis rondom de wereld, afbeeldingen voorstellende de wilden van Amerika, Azië, Afrika en der eilanden van den grooten Oceaan, hunne wapens, kleedingen enz., toegelicht door beschrijvingen van CUVIER en CHAMISSO)*, 22 afl. in fol., *Parijs*, 1821—23. In deze teekeningen heerscht eene waarheid, levensfrischheid en originaliteit, zoo als zij zelden bij vroegere teekenaars van uitheemsche voorwerpen te vinden waren. Eene soort van vervolg op dat werk verscheen onder den titel van *Vues etc. (Gezigten en landschappen der keerkringlanden)* 24 in folio-bladen, *Parijs*, 1826. In 1827 begaf hij zich naar *Zuid-Amerika*, om de *Indiaanstammen* van dat land te leeren kennen, werd echter op

den 22 Maart 1828, op den weg van *Veracruz*, met zijnen begeleider, den Engelschman HANDERSON, door struikroovers vermoord. In *Parijs* liet hij een voor de drukpers gereed werk over *Rusland* na, onder den titel van *Recueil etc. (Verzameling van hoofden en kleedingen der inwoners van Rusland, met gezigten van den berg Caucasus en deszelfs omtrek)*. CHORIS was een physionomische teekenaar in den uitgebreidsten zin, die de meest vreemde voorwerpen der afgelegenste streken in de geheele eigendommelijkheid en bekoorlijkste nieuwhed van derzelve uitheemsche natuur, gelukkig wist te begrijpen en voortestellen.

CHORON (ALEXANDER STEPHANUS), de uitvinder eener nieuwe muzikale theorie, te *Caen* den 21 October 1771 geboren. Na in den ouderdom van vijftien jaren, schitterende studiën, in het collegie van *Juilly*, te hebben gemaakt, leerde hij uit zich zelve de toonkunst, scheidte zich voor zijn gebruik een stelsel van aanteekening (*notation*), door middel van hetwelke hij de gezangen, welke hij gehoord of uitgedacht had, kon onthouden, en begon van toen af partijën te componeren. Later door GRETRY aan de zorgen van den abbé ROZE toevertrouwd, maakte hij zich met de beste Hoogduitsche en Italiaansche didactische schrijvers gemeenzaam bekend. Om trent dezen tijd echter dacht hij niet uitsluitend de muzikale loopbaan te volgen; hartstogte-

lijk met de natuur- en wiskundige wetenschappen ingenomen. maakte hij er in korten tijd zulke snelle vorderingen in, dat MONGE hem, in 1793, als repetitor verkoos voor zijnen leer-gang aan de normaal-school. Hij werd in het volgende jaar brigade-chef in de polytechnieke school, waarin hij eenige jaren doorbragt; het overige zijns levens werd bijna enkel toegewijd aan de uitgave van theoretische werken over de toonkunst, of aan de oprigting van gestichten, geschikt om er den smaak voor te verspreiden. In 1815, directeur der koninklijke muziek-akademie zijnde, stichtte hij in 1817 eene school, die later den naam aannam van *Koninklijk Instituut van godsdienstige muziek*, en waarvan de resultaten eene onuitwischbare herinnering hebben nagelaten. In 1832, bij gebrek aan onderstand, genoodzaakt om het getal zijner kweekelingen te beperken, gevoelde hij daarover een hevig leedwezen, dat zijne dagen verkortte. Hij overleed te *Parijs*, den 29 Junij 1834. Onder zijne talrijke werken onderscheidt men: 1.º *Principes etc. (Grondbeginselen van accompagnement der Italiaansche scholen)*, 1804, in fol.; — 2.º *Dictionnaire etc. (Geschiedkundig woordenboek der toonkunstenaars)*, — met FAYOLLE —, 1810—1811, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 3.º *Traité etc. (Verhandeling over de grondbeginselen der harmonie en der compositie enz.)*, 1814, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 4.º *Principes etc. (Grondbeginselen der compositie volgens*

de Italiaansche scholen), 1818, 3 dl.ⁿ, in fol.; — 5.º *Méthode etc. (Wijze om volgens het Gregoriaansche gezang te concerte-ren)*, 1819, in 4.to CHORON heeft verscheiden gewijde muziek-stukken der grootste meesters van Italië, in *Frankrijk* genaturaliseerd. Uit zijne school zijn verscheiden beroemde componisten en lierdichters voortgekomen.

CHRISTIAAN VIII, koning van *Denemarken*, den 18 September 1786 geboren, trad eerst in den echt met CHARLOTTE van *Mecklenburg-Schwerin*, van welke hij scheidde, daarna met CAROLINA AMALIA, dochter van den hertog FREDERIK CHRISTIAAN van *Sleeswijk-Sonderburg*. In 1813 landvoogd van *Noorwegen* geworden, liet hij zijnen onderdanen zweeren, dat zij hunne onafhankelijkheid tot in den dood zouden verdedigen, liever dan de voorwaarden des vredes van *Kiel* aantemen, die aan *Zweden* het bezit van *Noorwegen* waarborgden. De staten des koninkrijks vereenigden zich te *Eidswald*, en de meerderheid der vertegenwoordigers onderteekende er eene grondwet, die de vrijheid des lands verzekerde, en de kroon aan CHRISTIAAN opdroeg. Dit besluit had eenen oorlog ten gevolge, waarin *Rusland*, *Oostenrijk*, *Pruissen*, *Engeland* de partij van *Zweden* kozen. De pretendent zag FREDERIK VI (zie dat Art.) koning van *Denemarken*, van wien hij de vermoedelijke erfgenaam was, zich tegen hem wonden. Na eenen oogenblik beproefd te hebben,

om aan eene ongelijke worsteling het hoofd te bieden, deed hij afstand van de kroon van *Noorwegen*, en begaf zich naar *Denemarken*. In de volgende jaren reisde hij met zijne familie door *Europa*, en bezocht in den zomer 1824 het eiland *Bornholm* in de *Oost-Zee*. Bij zijne terugkomst nam hij eenig deel aan de staatszaken, werd algemeen landvoogd van *Funen*, en tevens kolonel van een regiment infanterie. In 1832 benoemde men hem tot lid van den staatsraad en tot voorzitter der akademie van schoone kunsten. Hij beklom den troon, den 3 December 1839, en kenmerkte zijne regering door den verlichten ijver, met welken hij de letteren en wetenschappen aanmoedigde. Zeer ervaren in de beoefening der oudheden, bezat hij uitmuntende verzamelingen van voorwerpen van kunst, die alsnog de bewondering der reizigers uitmaken. Hij overleed te *Kopenhagen* den 19 Januarij 1848.

* CHRISTIE (WILLEM FRIMANN KOREN), een der krachtadigste en uitstekendste aanvoerders van het Noorweegsche volk in den strijd voor zijne zelfstandigheid, bragt zijne universiteitsjaren en het eerste decennium na dezelve tot in 1808 in *Denemarken* door, alwaar hij den post van chef van de inrigting der quarantaine bekleedde. Tot geluk voor *Noorwegen* beminde hij dit zijn vaderland boven alles en keerde, door de Deensche regering tot landssecretaris in het district

Nordhordland bij *Bergen* benoemd, derwaarts terug. Hij behoorde toenmaals nog tot de ultra-zelfstandige partij in het land, die namelijk, welke de vereeniging van *Noorwegen* met *Zweden* tegenwerkte, en het als een eigen Europeeschen Staat wilde erkend zien. Op den 17 Mei 1814, werkte hij alzoo uit al zijn vermogen aan de doorzetting der verkiezing van den Noorweegschen koning CHRISTIAAN FREDERIK, en werd later lid der deputatie, door den verkozen koning naar *Londen* gezonden, om het kabinet van *St. James* voor het nieuwe *Noorwegen* te stemmen. Doch het vrije *Old-England* wilde zoo weinig van het vrije *Young-Norway* weten, dat het het gezantschap, niet alleen niet aannam, maar hetzelfde formeel het land uitjoeg. Intusschen was de conventie te *Mosz* in Augustus 1814 gesloten, en er kwam een buitengewone rijksdag te zamen, welke naar aanleiding van genoemde conventie, zich met de Zweedsche commissarissen omtrent het eindelijk lot van *Noorwegen* verstaan zoude. Het Noorweegsche leger, in der ijil gevormd, zag zich weldra genoodzaakt, om voor de aan zegepraal gewone Zweedsche troepen te wijken, en hun de weinige versterkte steden des lands in te ruimen. Voor de vrijheidsminnende mannen bleef dus slechts het veld der onderhandelingen open. Daar CHRISTIE met zijnen bedaarden, helderen blik, den staat der zaken met

juistheid inzag, zoo wierp hij de thans onbruikbare zijde zijner vaderlandsliefde en van zijn levendig gevoel van zelfstandigheid overboord, en deed wat onder de toenmalige omstandigheden alleen overbleef te doen, — hij trachtte voor *Noorwegen* bij zijne vereeniging met *Zweden*, die thans onvermijdelijk was, en door de vijandelijke overmagt gebiedend gevorderd werd, zijne vrijheid en onafhankelijkheid te behouden, en droeg er zorg voor, dat het land, ondanks het gebeurde, zich zelf regeerde. In dezen zin werkte hij, toen hij door den rijksdag tot president der vergadering en tevens tot lid der met *Zweden* onderhandelende commissie verkozen was, met even zoo groote vastheid van karakter, als beleid, ijver en beradenheid, en de rijksdag geraakte onder zijne leiding, tot de voorbeeldelooze hoogte, dat in de onderhandelingen het gewoonlijk *Noorwegen*, het zwakke en ontwapende gedeelte was, dat aan het sterkere, wel uitgeruste *Zweden* voorwaarden voorschreef. Overal waar *CHRISTIE* optrad, maakte hij indruk door zijnen moed, door de zuiverheid zijner zeden, en door zijne standvastige redeneringen, en was hij steeds het toonbeeld eens echten vrijzinnigen, eens waren volksvronds, hemelbreed verschillende van die straatdemocraten, die in onze dagen, met eene plompe hand in het lot der natiën grijpen. Even gelijk het volk eere-legaten stichtte, die zijnen naam dra-

gen, burgerfeesten vierde, en hem eereteekens uitreikte, gelijk de *Storthing* (rijksdag) hem bij herhaling tot in 1818 als zijnen president verkoos, zoo overlaadde hem ook koning *KAROL JOHANN* met bewijzen zijner achting, deels door het verleenen van orden, deels ook op andere wijzen. Bijna tegen den wil van *CHRISTIE* benoemde hij hem in 1815 tot ambtman van het sticht *Bergen*, en in 1828, beriep hij hem als minister van staat in de regering. *CHRISTIE* meende echter deze verhevene betrekking niet te mogen aannemen, wijl hij, wegens zijne toenmaals in eenen hoogen graad wankelbare gezondheid, vreesde aan dezelve niet te zullen kunnen beantwoorden, te meer, daar hij reeds vroeger, om dezelfde reden, zijnen boven vermelden post als ambtman had nedergelegd. Toen later de toestand zijner gezondheid weder merklijk verbeterd was, wilde de nauwgezette burger niet langer het pensioen van eenen ambtman genieten, zonder eenige diensten ten algemeene nutte te bewijzen, en verzocht dus om den post van inspecteur der belastingen in *Bergen*, welken men hem natuurlijk niet weigerde. In welken hoogen graad hij nog in zijnen lateren ouderdom het vertrouwen der natie bezat, hiervan vindt men het bewijs daarin, dat hij in 1836, op nieuw door de vertegenwoordigers op de *Storthing* verkozen werd. In zijne laatste jaren hield hij zich, behalve met zijne ambtsverrigtingen, ook bijzon-

der gaarne bezig met het museum te *Bergen*, welks stichting *Noorwegen* evenzeer aan de vaderlandsliefde van CHRISTIE te danken heeft, en dat van een klein begin in 1823, thans (1850) tot eene rijke verzameling van ethnographische, oudheidkundige, natuur-historische en technologische voorwerpen is aangegroeid. CHRISTIE besloot zijnen roemvollen levensloop te *Bergen*, den 10 October 1849, in eenen ouderdom van 71 jaren.

CHRYSIPPUS; — in het *Wbk.* abusivelijk CHRYSIPSIS gespeld. — Zie dat Art. aldaar. —

* CHWOSTOW (DMITRIJ IWANOWITSCH, graaf), een Russische dichter, in 1757 te *Petersburg* geboren, en aldaar, in 1835 overleden, eerst militair zijnde, kwam hij in 1797, als opperprocurator in den senaat, tot dat hij later zelf senator werd. Behalve eenige *Blijspelen* bevat ten zijne Gezamenlijke Werken, 2 dl.ⁿ, *Petersburg*, 1817, lieren leergedichten, in den vorm der oude Fransche school.

CLAKCIAK (*Pater* EMMANUEL), een meghitarist, religieus van *Venetië*, in 1771 te *Ghiumuskana*, in *Armenië*, uit eene aanzienlijke familie geboren. Evenzeer ervaren in de kennis der Armenische, Grieksche, Italiaansche, Fransche en Hoogduitsche talen, heeft hij medegewerkt aan de uitgave van *Preces Sancti Niersces armeniorum patriarchæ, Venetië*, 1815, in 24.mo in 14 talen. Hij

is daarenboven de schrijver van het *Italiaansch-Armeno-Turksch Woordenboek*, in 1829 in de drukkerij des kloosters gedrukt; en van het *Armenisch-Italiaansch Woordenboek*, 1837, in 4.to Men heeft hem daarenboven vertalingen in het Armenisch te danken van *De dood van Abel* door GESZNER, 1825, in 8.vo; van de *Lotgevallen van TELEMACHUS*, 1826, in 8.vo; en van verscheiden andere werken, die van *Venetië* naar *Konstantinopel* en *Armenië*, voor het onderwijs der jeugd werden uitgevoerd. Hij had juist die van den *Æneïs* ten einde gebragt, toen hij in de maand Januarij 1835, in zijn klooster overleed.

CICOGNARA (LEOPOLDO, graaf DE), den 26 November 1767, te *Ferrara* geboren, legde zich in het begin toe op de beoefening van het burgerlijke en openbare regt. Op eene reis naar *Rome* beoefende hij de schilderkunst, en deed verwachtingen ontstaan, die het vervolg niet tot wezenlijkheid bragt. Hij hield zich daarenboven bezig met nasporingen over de geschiedenis der schoone kunsten. Na verscheiden togten door *Italië*, vestigde hij zich in 1795, te *Modena*, werd achtereenvolgend lid der commissie van algemeene wapening dier stad, gevolmagtigd minister te *Turijn*, en staatsraad. In 1808 tot het voorzitterschap der akademie van schoone kunsten te *Venetië* beroepen, verdiende hij er de tweede stichter van genoemd te

worden, door de heilzaamste en heerlijkste verbeteringen, die hij in dezelve aanbragt, daar hij tegelijkertijd zijn huis tot de verzamelpplaats maakte, van al de beroemde mannen, welke de stad bezat. Verscheiden reizen door *Frankrijk*, *Duitschland*, *de Nederlanden* en *Engeland*, verschaften hem de middelen om zijne rijke bibliotheek volledig te maken. In 1830, in *Venetië* teruggekeerd, overleed hij aldaar den 5 Maart 1834, aan eene longtering. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Storia della Scultura (Geschiedenis der beeldhouwkunde, sedert de herleving dier kunst in Italië)*, *Florence*, 1813, 3 dl.ⁿ, in fol.: *Prato*, 1824, 7 dl.ⁿ, in 8.vo, met atlas in fol. Dit werk verdient niet zonder beperking den lof door eenige beoordeelaars aan hetzelfde toegezwaard. De schrijver is niet vrij van vooringenomenheid te gunste van kunstenaars van zijn land (zie *EMERIC-DAVID*); — 2.° *De belangrijkste gebouwen van Venetië*, *Venetië*, 1820, 2 dl.ⁿ, in fol. met plt.ⁿ; — 3.° *Bereederde catalogus der boeken over kunst en oudheid*, *Pisa*, 1821, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; dit is de catalogus zijner schoone, door den Paus in 1824 gekochte, en met die van het *Vatikaan* vereenigde bibliotheek, met atlas, in fol. Een eerste deel zijner *Werken*, bevattende zijne verhandelingen over de schoone kunsten in het algemeen, is te *Venetië*, in 1834, in 8.vo, in het licht verschenen; — 4.° *Leven van ANT. CANOVA*, gevolgd door eene volledige naamlijst zijner werken,

Venetië, 1823, in 8.vo; — 5.° *Gedenkschriften om te dienen tot de geschiedenis der graveerkunst op metalen*, *Prato*, 1831, in 8.vo; *CICOGNARA* was lid van het Instituut van *Frankrijk*.

* *CIENFUEGOS* (*NICASIO ALVAREZ DE*), een beroemde Spaansche dichter en tooneelschrijver, in 1764 te *Madrid* geboren, en in 1809 te *Orthes* in *Frankrijk* overleden, was een navolger van *MELLENDEZ*, met wien hij langen tijd in vriendschapsbetrekking stond. Even als deze, sloot hij zich, gedurende de staatkundige woelingen in zijn vaderland, bij de nationale partij aan, en stierf, even als hij, in ballingschap. Hij schreef de treurspelen: *Pitaco* (waardoor hij lid der akademie werd), *Idomeno* enz., die meer dan zijne lierdichten (Oden, herderszangen, balladen) zijn krachtvol karakter kenmerken, want de laatste drukken beledigde gevoeligheid, bitterheid en zwaarmoedige klagten uit; verder verscheiden *Lofreden* en *la Pensadora Gaditana*, 4 dl.ⁿ, *Cadix*, 1786. De beste en volledigste uitgave zijner gezamenlijke Dichtwerken, is die in 2 dl.ⁿ, *Madrid*, 1816. Eene bloemlezing zijner lierdichten komt voor in *J. F. WOLFS Floresta de rimas modernas Castellanas*, *Parijs*, 1837.

* *CLAESSEN*, proost der domkerk te *Aken*, den 24 Augustus 1784 geboren, ontving aan het bisschoppelijk seminarie te *Keulen* zijne opleiding in de wijsbegeerte en godgeleerdheid; den

17 December 1810 tot priester gewijd, werd hij kapellaan te *Doveren*, in 1814, pastoor te *Gibrath*, en in 1820 kantons-pastoor te *Geilenkirchen*. Bij de invoering der school-inspectiën door de Pruisische regering, werd CLAESSEN met de leiding van het schoolwezen in den kreits *Geilenkirchen* belast; en bewees hier uitstekende diensten in de opleiding van bekwame schoolonderwijzers, verbetering van schoolgebouwen, zoodat hem uit erkentenis daarvoor de roode adelaarsorde 3.^e klasse geschonken werd. In 1825 werd hij tot proost van het collegiaal-stift te *Aken* verheven, en trok zich ook in die hooge waardigheid het schoolwezen en deszelfs bloei bijzonder aan. Hij overleed den 9 Augustus 1839. — In het *Monatsschrift für Unterricht und Erziehung*, door ROTTEL, komen verscheiden belangrijke bijdragen van hem voor.

* CLAM-MARTINICZ (KAREL JOZEF NEPOMUCENUS GABRIËL, graaf von), K. K. Oostenrijksch luitenant-veldmaarschalk, in 1792, te *Praag* geboren, studeerde in de regten, en trad in 1809 in het vrij-corps van den graaf von KINSLY. Door zijne kundigheden en zijnen moed, verwierf hij, door zijnen stand ondersteund, weldra eene aanzienlijke betrekking; reeds in den veldtogt van 1812—1814, werd hij den vorst SCHWARZENBERG als vleugel-adjutant toegevoegd. Met den luitenant-veldmaarschalk KOLLER vergezelde hij

keizer NAPOLEON naar *Elba*, en werd daarop tot de vergaderingen van het Weener-congres beroepen. In 1821 stond hij als overste van een regiment kurassiers in *Hongarijë*. In 1824 ging hij met eene diplomatische zending naar *Petersburg*, en was met het hof aldaar in de beste verstandhouding. In December 1830, tot generaal majoor en hofkrijgsraad benoemd, werd hij kort daarop andermaal tot staatkundige zendingen gebruikt. In 1835 benoemde hem keizer FERDINAND onmiddellijk na zijne troonsbestijging, tot zijnen adjudant-generaal. In 1836 werd hij geheimraad en chef der militaire afdeeling in den oppersten staatsraad; in 1837 luitenant-veldmaarschalk, met behoud der dienstverrigtingen bij den persoon des keizers en in den staatsraad. In deze betrekking verwierf hij zich groote verdiensten bij het Oostenrijksche krijgswezen, door de afschaffing van verscheiden misbruiken. Den ultraliberalen en nieuwerwetsehen bewegingen des tijds vijandig, werd hij dikwijls, doch ten onregte, door degene welke deze bewegingen huldigden, voor eenen vijand van den vooruitgang gehouden, en aan de vervolgingen der aldus gezinden blootgesteld. Hij overleed den 29 Januarij 1840.

CLARAC (graaf KAREL OTTO FREDERIK J. B. DE), in 1777, te *Parijs* uit eene oude familie van *Guyenne* geboren, volgde nog jong zijnde zijnen vader op

zijne uitwijking, en bragt de studiën, die hij te *Parijs* begonnen had, aan de akademie van *Stuttgard* ten einde. Met een sterk geheugen en eene zeldzame vatbaarheid voor de talen begaafd, gelukte het hem in korten tijd bijna al de Europeſche vlug te spreken. In den ouderdom van 18 Jaren in het leger van *Côndé* opgenomen, ging hij, bij de afdanking van hetzelfde, in dienst van *Rusland*, in een regiment van *Volhynië* over. Na den 18 brumaire, haastte hij zich om van de vergunning gebruik te maken, van weder naar *Frankrijk* terugtekeeren, en hij ging te *Parijs* wonen, alwaar hij meer dan ergens elders de gelegenheid moest vinden, om aan zijne zucht voor de wetenschappen en kunsten te kunnen voldoen. Zijne talenten deden hem verkiezen, om de opvoeding te besturen der kinderen van *Jochim Murat*, die toenmaals den troon van *Napels* bekleedde. Hij haastte zich om eene betrekking te aanvaarden, welke hem de middelen moest verschaffen, om zijne kennis der oudheidkunde meer en meer te ontwikkelen, en weldra werd hem de moeilijke taak opgedragen, om de opdelvingen van *Pompeï* te besturen. Bij de restauratie kwam hij in *Frankrijk* terug, werd eerst als adjudant den hertog van *Reggio* toegevoegd, en daarna naar *Brazilië* gezonden, in het gevolg van het buitengewoon gezantschap van den hertog van *Luxembourg*. Een bekwaam teekenaar zijnde,

schetste hij op de nauwkeurigste wijze, de schilderachtige tooneelen, welke hij voor oogen had. Kort na zijne terugkomst werd hij benoemd tot opziener der Grieksche en Romeinsche oudheden in het museum van het *Louvre*, legde zich van dien oogenblik af uitsluitend op de oudheden toe, en verwierf door zijne verschillende werken weldra eenen billijken roem. Hij overleed te *Parijs* den 20 Januarij 1847, en ofschoon in den ouderdom van 70 jaren, nog vol levenskracht en werkzaamheid des geestes. Hij was vrij lid der akademie van schoone kunsten, en officier van het legioen van eer. Men heeft van hem geleerde verhandelingen: 1.º over de *Opdelvingen van Pompeï, Napels*; 1813, in 8.vo, met 16 platen; — 2.º over het *Oude standbeeld van VENUS VICTRIX enz.*, en over het *Oude standbeeld, bekend onder den naam van den redenaar van den Germanicus enz.*, *Parijs*, 1822, in 4.to, met 2 platen; — 3.º *Description etc. (Beschrijving der oudheden van het koninklijk museum)*, ib. 1820, in 8.vo; — 4.º *Description etc. (Beschrijving der Fransche beeldhouwkundige werken, der 16.e, 17.e en 18.e eeuwen, uitgesteld in de zalen der galerij van Angoulême)*, ib. 1824, in 8.vo; — 5.º *Musée etc. (Museum van oude en nieuwe beeldhouwkunde)*, ib. 1826—1846, 4 dl.ⁿ, gr. in 8.vo, en pl. langw. gr. in 4.to, — 6.º *Mélanges etc. (Mengelingen van Grieksche en Romeinsche oudheden)*, ib. 1830, in 8.vo

* CLARISSE (JOANNES), een beroemde protestantsche godgeleerde, den 19 October 1770 te Schiedam geboren, maakte zijne studiën te Leyden en te Utrecht, werd in 1792 als predikant te Doorn (provincie Utrecht) beroepen; in Julij 1797 ging hij in dezelfde betrekking naar Enkhuizen over, terwijl hij in Julij 1803, tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de akademie van Harderwijk werd benoemd. Toen echter die hoogeschool, tijdens de Fransche overheersching in 1812, gesloten werd, aanvaardde CLARISSE het predikambt te Rotterdam, van waar hij na de herstelling van Nederland's onafhankelijkheid in 1814, tot hoogleeraar der theologie aan de universiteit van Leyden werd benoemd, in welke betrekking niet alleen, maar in vele andere vakken van letterkunde, geschiedenis, wijsbegeerte, schriftuurverklaring enz. hij zich als een bondige geleerde onderscheidde, terwijl hij door zijne vrijzinnige denkbeelden, door het zedelijke en menschlievende, dat in al zijne redevoeringen en verhandelingen doorstraalde, zich algemeen geacht en bemind maakte. In Julij 1841 bekwam hij zijn emeritaat, en overleed den 29 Novb. 1846 op zijn landgoed den Brink, bij Rheden (prov. Gelderland), en werd in Katwijk's duinen, naast zijne vrienden en ambtgenooten, BORGER en VAN DER PALM, begraven. Tot zijne voornaamste geschriften behooren: 1.º *Dissert. de Spiritu Sancto, Utrecht, 1791*; — 2.º

Tafereelen uit de levens- en lijdensgeschiedenis van den Heere J. C., 1.º Zestal, Amsterdam, 1827; 2.º id. 1830, tweede verbeterde druk; Groningen, 1845; — 3.º *Aanleiding tot huiselijke godsdienstoefening, 3 dl.º, 's Gravenhage en Amsterdam, 1822—1839*; — 4.º *Epitome Encyclopaediae theologicae*; — 5.º *Leerredenen naar de behoeften van onzen leeftijd, Groningen, 1831*; voorts een aantal verhandelingen en bijdragen in verschillende tijdschriften en andere werken verspreid, levensschetsen van beroemde tijdgenooten, zoo als van VAN DE WIJNPERSE, BRUGMANS, OCKERSE, T. A. CLARISSE, VAN DEN ENDE, VAN DER PALM, enz. Door de maatschappij tot nut van het algemeen, werden van CLARISSE de beide volgende verhandelingen bekroond: *Nadrukkelijk betoog, dat ongodsdienstigheid de bron zij van tijdelijk en eeuwig ongeluk en over de middelen om de losheid in beginselen en zeden te stuiten*; terwijl hij bij het Haagsch genootschap ter bevordering van de christelijke godsdienst den prijs behaalde voor zijne geschriften: *De argumento pro religione Christ. ex Miraculis ductò* en *De argumento eadem pro rel. ex ipsius Ethica petito*. Na zijnen dood verscheen nog in het licht: JOHANNES CLARISSE, *sprekende nadat hij gestorven is. Een leesboek voor het christelijke huisgezin*, met eene voorrede van den predikant VAN ITERSOM, Arnhem, 1850, met welgelijkend portret; ter-

wijl in hetzelfde jaar te *Utrecht* mede verscheen *Memoria Joannis Clarisse Theologi. Auctore Hermanno Bouman*, beide in gr. 8.vo

CLARKE (HENRY JAMES WILLIAM), hertog van *Feltre*, pair en maarschalk van *Frankrijk* enz. den 17 October 1765, te *Landrecies*, uit eene Iersche familie, geboren, was op het einde van 1791, kapitein bij het 14.^e dragonder-regiment. Tot luitenant-kolonel bij het 2.^e regiment ruitery benoemd, begaf hij zich naar het leger van den *Rijn*, droeg bij tot de inneming van *Spiers*, volgde CUSTINE naar *Frankfort*, en werd in het gevecht van *Herchheim* bij *Landau* tot provisioneel brigade-generaal verheven. Hij was juist tot chef van den algemeenen staf benoemd, toen hij als adellijke afgezet, en in de gevangenis geworpen werd. Na verloop van eenige maanden, weder in vrijheid gesteld zijnde, kon hij echter het besluit niet doen intrekken, hetwelk hem van de dienst verwijderde, en begaf zich alzoo naar den *Elzas*. Later deed CARNOT, lid der commissie van algemeen welzijn, hem tot chef van het topographisch bureau benoemen. Den 17 December 1795, werd hij door het directorium tot divisie-generaal bevorderd, en naar *Italië* gezonden, om het gedrag van BONAPARTE te bewaken. Het schijnbare doel zijner zending was om de in vrijheid-stelling van LAFAYETTE, LATOUR-MAUBOURG enz. te bewerken, welke *Oostenrijk* gevangen hield. Het

directorium, weldra overtuigd dat zijn agent aan zijne bedoeelingen niet beantwoordde, riep hem terug; maar BONAPARTE hield hem bij zich, tot na het verdrag van *Campo-Formio*, den 17 October 1797 gesloten. CLARKE, eindelijk in *Frankrijk* teruggekomen zijnde, werd op reform gesteld; desniettegenstaande belastte hem het directorium, met de onderhandeling van een verdrag met den koning van *Sardinië*. Na den 18 brumaire, werd hij chef van het oorlogs-depôt; hij begon de onderhandelingen van *Luneville*, en werd in gezantschap naar den koning van *Hetrurië* gezonden. Bij zijne terugkomst, benoemde BONAPARTE hem tot staatsraad en kabinets-secretaris voor oorlog en marine. CLARKE volgde den keizer naar *Duitschland*, in den veldtocht van 1805, en werd benoemd tot gouverneur van *Weenen*, alsmede van *Neder-Oostenrijk*, *Stiermarken* en *Karnten*. NAPOLEON schonk hem den titel van groot-officier van het legioen van eer, en belastte hem met het opzicht over de grensbepaling van *Breisgau*, dat aan *Wurtemberg* en aan het groot-hertogdom *Baden* aansloot. Na de wederzijdsche grenzen dier beide staten bepaald te hebben, kwam hij te *Parijs* terug, en sloot met den heer OUBRIL, gevolmagtigd Russisch minister, een verdrag dat ALEXANDER weigerde te bekrachtigen. Na den slag van *Jena*, werd CLARKE tot gouverneur van *Erfurt*, en naderhand van *Berlijn* benoemd, waar hij gedu-

rende een jaar het bevel voerde. In de maand Augustus 1807, tot het ministerie van oorlog beroepen, ontwikkelde hij aldaar eenen buitengewonen ijver en werkzaamheid, waarvan hij vooral het bewijs gaf, bij de landing der Engelschen te *Vlissingen*. NAPOLEON beloonde hem, met hem, in de plaats van den titel van graaf van *Limburg*, dien hij het vorige jaar had bekomen, dien van hertog van *Feltre* te geven. CLARKE gebruikte, in 1814, veel aandrang, om MARIA-LOUISE te bewegen, *Parijs* te verlaten, volgde die vorstin naar *Blois*, en gaf zijne adhaesie aan de vervallenverklaring des keizers. LODEWIJK XVIII verhief hem tot pair van *Frankrijk*. CLARKE begaf zich gedurende de honderd dagen naar *Gend*, van waar hij, na den slag van *Waterloo*, te *Parijs* terugkwam, en tot bevelhebber eener militaire afdeeling, en tot lid van den geheimraad benoemd werd; hij hervatte de portefeuille van oorlog, bewerkte de afdanking van het leger der *Loire*, verliet het ministerie op het einde van 1817, met den titel van maarschalk van *Frankrijk*, en begaf zich naar zijn landgoed *Neuville*, alwaar hij den 28 October 1818 is overleden, slechts eene geringe fortuin nalatende.

* CLAUDIUS (MATTHIAS), bijgenaamd *Asmus* of de *Wandsbecker-bode*, werd den 15 Aug. 1743, te *Rheinfeld*, in het *Holsteinsche* geboren, studeerde

te *Jena*, leefde daarop als particulier te *Wandsbeck* bij *Hamburg*, werd in 1776, opperlandcommissaris te *Darmstadt*, deed in 1777 weder afstand van dien post, en werd in 1778 revisor bij de Sleswijk-Holsteinsche bank in *Altona*, doch woonde in *Wandsbeck*. Hij overleed te *Hamburg*, den 21 Jan. 1815. — CLAUDIUS was en is nog een der meest geliefde volksdichters der Duitschers, wiens werken eenen oorspronkelijken stempel van echte luimigheid, ongezochte naïviteit en welmeenende hartelijkheid bezitten. De dichter TOLLENS heeft eenige zijner liederen in het Nederduitsch bewerkt. Zijne gezamenlijke werken, onder den titel van *Asmus omnia sua secum portans* of *Sämmtliche Werke des Wandsbecker Boten*, verschenen te *Hamburg*, 1775 tot 1812, 8 dl.ⁿ; te *Berlijn* in 1783 en in 1790; te *Carlsruhe* in 1799; verder weder te *Hamburg* in 1829 en 1845.

CLAUSEL (BERTRAND, graaf), maarschalk van *Frankrijk* in 1772, te *Mirepoix* geboren, oefende zich reeds vroegtijdig in den wapenhandel. Als adjudant van den generaal PERIGNON, maakte hij de veldtogten van 1794 en 1795, bij het leger der *Pyreneën* mede. In 1799 voerde hij in *Italië* het bevel over eene brigade. In 1802, vergezeld hij LECLERC op den togt naar *St. Domingo*, werd in hetzelfde jaar tot divisiegeneraal benoemd, en onderscheidde zich bij verschillende

gelegenheden, voornamelijk door de verovering van het fort *Dauphin*, dat aan de overblijfselen van het Fransche leger toeliet, om zich weder in te schepen, zonder door de Negers veront-rust te worden. In 1804, in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij tot commandeur van het legioen van eer benoemd, en in het volgende jaar bij het Noorder-leger geplaatst. Hij diende vervolgens in *Italië* en in *Duitschland*, alwaar hij zijnen roem van dapperheid handhaafde, en werd in 1810 naar *Spanje* beroepen, alwaar hij gewigtige diensten bewees. Na het noodlottige gevecht van *Arcopiles*, waarin de hertog van *RAGUSA* gekwetst werd, belastte hij zich met het opperbevel des legers, belette door bekwame krijgsverrigtingen den Engelsen om van hunne voordeelen gebruik te maken, en gaf aan den hertog van *DALMATIË* den tijd om de grenzen van *Frankrijk* te dekken. Bij de restauratie werd hij tot algemeen inspecteur der infanterie benoemd. Maar bij de terugkomst van *NAPOLEON* van het eiland *Elba*, erkende hij dadelijk zijn gezag, en tot gouverneur van *Bordeaux* benoemd, handhaafde hij zich aldaar zelfs na de tweede abdicatie des keizers. In de ordonnantie van den 24 Julij 1815 begrepen, begaf hij zich naar de *Vereenigde Staten*, van waar hij in 1820 terugkeerde en geamnistieerd werd. In 1827, door het arrondissement *Rhétel*, tot de kamer der afgevaardigden gezonden, stemde hij aldaar

steeds met de oppositie. Reeds in de eerste dagen, welke de omwenteling van Julij volgden, werd hij benoemd, om den graaf *DE BOURMONT* (zie dat Art.) in *Afrika* te vervangen. In 1831 teruggeroepen, ontving hij den maarschalksstaf, en werd in het volgende jaar als gouverneur naar *Algerië* teruggezonden. Na in 1836, in zijne onderneming op *Constantine* het hoofd te hebben gestooten, werd hij door den generaal *DAMRÉ-MONT* (zie dat Art.) vervangen, en, in *Frankrijk* teruggekeerd, kwam hij zijne plaats in de kamer der afgevaardigden weder innemen. Hij overleed te *Toulouse*, den 20 April 1842.

* *CLAUSEWITZ* (*KARL VON*), Pruisisch generaal en beroemde schrijver over de krijgskunde, die door zijne geschriften eene volslagene omwenteling in de krijgstheorie heeft te weeg gebracht, werd in 1780 te *Burg* geboren, en genoot in zijne jeugd (zijn vader had bij geringe inkomsten een talrijk gezin) een zeer gebrekkig onderwijs. In 1793 trad hij als vaandrig bij het infanterie-regiment *Prins Ferdinand* in dienst, en woonde daarop als zoodanig, de veldtogten aan den *Rijn* in 1793 en 1794 bij. Theoretisch vormde hij zich echter in de militaire school van *Berlijn*, onder *SCHARNHORST*, die toenmaals *CLAUSEWITZ* reeds zijne opmerkzaamheid schonk, en den talentvollen jongeling onderscheidde. Als adjudant van prins *August*, geraakte hij in 1806 in Fransche krijgsgewan-

genschap. Als majoor werkte hij vervolgens in 1812, in het bureau van SCHARNHORST, onderwees toenmaals ook den kroonprins van Pruisen, en prins FREDERIK der Nederlanden in de krijgskundige wetenschappen, trad daarop in de Russische dienst, werd chef van het Russisch-Duitsch legioen, en voerde, weder in Pruisische dienst, in 1815, het derde legercorps aan. In 1818 belastte hij zich met de leiding der militaire school te Berlijn, en overleed in 1831 aan de cholera, als chef van den generaal-staf des veldmaarschalks GNEISENAU, te Breslau. Hij schreef: 1.° *Uebersicht des Feldzugs von 1813, Leipzig, 1814*; — 2.° *Vom Kriege, Berlijn, 1832*, een voortreffelijk werk, — 3.° *Ueber das Leben und den Charakter von SCHARNHORST*, enz. Zijne gezamenlijke werken verschenen in 10 dl.ⁿ, Berlijn, 1832—1837.

CLAVIER (STEPHANUS), een geleerde kenner der Grieksche taal, in 1762 te Lyon geboren, en den 18 Novb. 1817, te Parijs overleden, was raadsheer in het *Chatelét*; de omwenteling beroofde hem van dien post; maar bij de reorganisatie der regterlijke magt, werd hij tot regter in de crimineele regtbank der Seine benoemd. Toen MOREAU in regten werd betrokken, weigerde hij, ofschoon MURAT, die hem daartoe aanspoorde, hem verzekerde, dat BONAPARTE niets liever wenschte, dan hem genade te

verleenen, hem te veroordeelen. En, zeide hij, *wie zou ons genade verleenen?* Dit verheven gezegde kostte hem zijnen post. Bij de restauratie werd hij tot koninklijk censor benoemd, en gehandhaafd bij de akademie van opschriften, waarbij hij in 1809 DUPUIS vervangen had. Men heeft hem te danken: 1.° eene uitgave der *Werken van PLUTARCHUS*, door AMYOT in het Fransch vertaald, met aantekeningen en aanmerkingen van BROTTIER en VAUVILLIERS enz., Parijs, 1801—1806, 25 dl.ⁿ, in 8.vo; — 2.° de *Bibliotheek*, van APOLLODORUS, met den Griekschen tekst, Parijs, 1805, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 3.° *Histoire etc. (Geschiedenis der eerste tijden van Griekenland, van Inachus tot aan den val der Pisistratussen)*, Parijs, 1809, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 4.° *Mémoire etc. (Verhandeling over de godspraken der ouden)*, Parijs, 1811, in 8.vo; — 5.° *Pausanias, Beschrijving van Griekenland*, 1814—1821, 6 dl.ⁿ, in 8.vo; — 6.° zeer gezochte *Verhandelingen*, in het *Magasin encyclopédique* en in de *Mémoires de l'acad. des Inscriptions*. CLAVIER was de schoonvader van P. L. COURRIER.

CLEMENT-DESORMES (N.), een scheikundige, in 1778 te Dijon geboren, gevoelde reeds vroegtijdig in zich dien natuurlijken smaak voor de wetenschappen ontwaken, welke hij later met zoo veel roem moest beoefenen. Naauwelijks vijftien jaren oud zijnde, verkreeg hij eenen klei-

nen post in het distrikt van *Dijon*. Belast om den catalogus van eenige verbeurdverkleerde bibliotheken optemaken, ontdekte hij onder de boeken, welke hij opschreef, de *Scheikunde* van PRIESTLEY en de *Natuurkunde* van NOLLET, en wendde al zijne vrije oogenblikken tot het lezen dier werken aan. Door eenen bloedverwant, oud-procureur bij het *Chatelet*, en die nog voortging zijn beroep uitte oefenen, naar *Parijs* geroepen, begon hij aan het afschrijven van proces-acten, terwijl hij de *scheikunde* van CHAPTAL las en in zijne verloren oogenblikken aanteekeningen in orde bragt, die hij bij de leergangen van den planten-tuin had gemaakt. Na eenige besparingen te hebben gemaakt, liet hij de procedures varen, en wijdde zich geheel toe aan de beoefening der scheikunde. Van toen af in betrekking met THÉNARD, GAY-LUSSAC, GUITON DE MORVEAU en DÉSORMES, met wiens dochter hij later in den echt trad, rigtten zich zijne studiën en werkzaamheden op de toegepaste wetenschappen. Weldra bragt hij met DÉSORMES en MONTGOLFIER, een gesticht tot stand, om uit het dik water of de moederlaag van het koperrood, den aluin te trekken, welken *Frankrijk* met groote kosten uit vreemde landen ontving. Eenige jaren daarna vertrouwde NAPOLEON hem de directie toe der suiker-fabriek van *Rambouillet*. Genoodzaakt om van deze onderneming aftezien, ontwierp hij er nieuwe, waarin de hoofdrol steeds aan de schei-

kunde behoorde. Hij rigtte achtereenvolgend eene aluin-raffinaderij, en eene fabriek van brandewijn uit moer op. Maar het zij dat deze bijzondere inrigtingen voor zijne werkzaamheid niet voldoende waren, het zij dat hij in dezelve niet genoegzaam de toepassing der verbeteringen vond, welke hij voor een aantal kunsten ontworpen had, liet hij dezelve varen, om eene verhevener en uitgebreider rigting aan het gebruik zijner krachten te geven. Hij kwam met THÉNARD en ARAGO op het gelukkige denkbeeld van het conservatorium van kunsten en handwerken, aan den bloei waarvan hij krachtadiglijk medewerkte. Reeds bij deszelfs oprigting vestigde hij er eenen leergang van industrieele scheikunde, waarvan hij gedurende 20 jaren den leerstoel bekleedde, en waaraan hij gedeeltelijk zijnen roem te danken heeft. Ingenieur der oostelijke zoutgroeven geworden zijnde, overleed hij te *Parijs*, den 21 November 1841. Er bestaat van hem in de *Annales de chimie et de physique* van 1810 tot 1830, een aantal *Verhandelingen* over vraagpunten van zuivere wetenschap, en vooral van toegepaste wetenschap, andere heeft hij in dagbladen medegedeeld; en in handschrift nagelaten: over de kracht en het gebruik van den stoom, over den waterram, over het bewaren der granen, en over de gaz-verlichting.

* CLEMENTI (MUZIO), een be-

roemde klavierspeler en componist, te Rome in 1750 of 1752 geboren, verwierf zulk eenen invloed op de ontwikkeling van het klavierspel, dat hij als de grondlegger eener nieuwe school wordt beschouwd. Reeds in zijn 12.^e jaar componeerde hij eene met veel bijval opgenomene mis. Zijn tweede werk, dat hij in 1773, op het landgoed van een' rijken Engelschman in *Dorsetshire* schreef, werd de grondslag voor den geheelen vorm der nieuwere sonaten voor de piano-forte. Zijne vlugheid in het phantaseren werd in *Engeland*, en op zijne reizen door bijna geheel *Europa* erkend. In 1810 rigtte hij te *Londen* eene fabriek van muzikinstrumenten, en een handelshuis in muzikaliën op, bereisde echter in 1820 nog eenmaal het vasteland, en overleed in 1831 op zijn landgoed *Elm Lodge*, bij *Evesham*, in het graafschap *Worcester*. Onder zijne werken onderscheiden zich voornamelijk: 1.º zijne voortreffelijke *Inleiding tot de kunst om het klavier te bespelen*; — 2.º zijn *Gradus ad Parnassum*; — 3.º eene *Klavierschool in drie deelen*. Onder zijne talrijke leerlingen munten uit: FIELD, CRAMER, KLENGEL en andere.

CLERMONT-TONNERRE (ANNA ANTONIUS JULIUS DE) — in het *Wbk. abusiwelijk* naar TONNERRE verwezen —, kardinaal, deken der Fransche bisschoppen, te *Parijs* den 1 Januarij 1749 geboren. Vroegtijdig reeds tot den geestelijken staat bestemd, volbragt

hij zijne studiën in de *Sorbonne*, en werd, na zijn licentiaat volbragt te hebben, groot-vikaris van *Besançon*. Hij werd den 24 Junij 1782 tot het doctoraat bevorderd, en kort daarna tot bisschop van *Châlons* benoemd, ter vervanging van den heer DE JUIGNÉ, die tot den aartsbischoppelijken stoel van *Parijs* was verheven. Tot afgevaardigde bij de algemeene staten verkozen, onderteevende hij de protesten tegen de besluiten betrekkelijk de geestelijkheid, en nam deel aan de *Exposition etc. (Ontvouwing der beginselen)*. In het begin van 1791, gaf hij over de toenmaals betwiste onderwerpen eenen *Brief* en eene *Herderlijke Onderrigting* in het licht, welke opzien baarden. Na den afloop der zittingen, nam hij de wijk naar *Duitschland*, alwaar hij in 1798 de *Onderrigting der uitgewekene bisschoppen over de aanslagen der godsdienst toegebracht* onderteevende. Tijdens het concordaat deed hij afstand van zijnen bisschoppelijken stoel, en in *Frankrijk* teruggekeerd, leefde hij aldaar in afzondering. In 1814 werd hij tot de kamer der pairs beroepen, en in 1817, tot het bisdom van *Châlons*, op welks herstelling hij vruchteloos wachtte. Op verzoek des konings werd hij in 1820, tot het aartsbisdom *Toulouse* benoemd, en in December 1822, met het roomsch purper versierd. Na den dood van Pius VII vaardigde de nieuwe kardinaal uit *Rome*, werwaarts hij zich had begeven ter bijwoning van het conclave, eenen *Herder-*

lijken Brief uit, in welken hij der vrijheden der Gallikaansche kerk schijnt te bestrijden. Deze brief, bij den staatsraad aangeklaagd, werd, onder voorwendsel van *misbruik*, bij een koninklijk bevelschrift verboden. Nadat het ministerie gevorderd had, dat de directeurs en hoogleeraren der seminariën, hunne goedkeuring aan de verklaring der geestelijkheid van 1682 zouden geven, schreef deze prelaat aan verscheiden bisschoppen die hem zijnen raad hadden gevraagd, dat zij de verpligting, welke men zich gerechtigd waande hun optelegen, als niet bestaande moesten beschouwen. De ordonnantie van den 16 Junij 1828, die de kleine seminariën aan het oppergezag der universiteit onderwierp, en die aan de hoogleeraars het afleggen der verklaring voorschreef, dat zij tot geenerlei niet door de wetten geautoriseerde congregatie behoorden, lokte zijnerzijds eene nieuwe oppositie uit. Door den minister aangespoord, om zich aan dezen maatregel te onderwerpen, antwoordde hij hem: » Monseigneur, de zinspreuk, die door CALIXTUS II, in 1120, aan mijne familie is gegeven, is deze: *Etiamsi omnes, ego non*. Zij is ook die van mijn geweten." De koning meende den prelaat te moeten doen gevoelen, dat hij deze openbaring van onafhankelijkheid afkeurde, en men gaf hem te kennen dat hij zich, tot nieuw bevel, onthouden moest aan het hof te verschijnen. De tusschenkomst des

heiligen Stoels bragt de hevige geschillen tot bedaren, tot welke deze zaak aanleiding had gegeven. De aartsbisschop gaf toe, doch onder protest, tegen deze vordering der politieke magt. Ondanks zijnen hoogen ouderdom wilde hij in 1829 nog bij het conclave tegenwoordig zijn; en werkte hij mede aan de verheffing van Paus PIUS VIII. Op zijne reis had hij eenen val gedaan, die groote ongerustheid baarde. Hij begaf zich tot herstel zijner gezondheid, naar de wateren van Aix in Savooije, en kwam te Parijs terug, van waar hij zich naar zijn diocees begaf, om de opening van het jubilé te presideren. Eene kortstondige ziekte sleepte hem den 21 Februarij 1830 in het graf. De heer DE MACCARTHY sprak zijne lijkrede uit. Deze prelaat was zeer genaakbaar; zijn vlugge en geoeffende geest schonk aan zijn onderhoud vele bevalligheid, en met eene werkzame weldadigheid vereenigde hij een' onverschrokken ijver voor de belangen der Kerk.

* CLEVE (JOANNA CONSTANTIA), gaf reeds in 1813, als elfjarig meisje, onder den titel van *Jeugdige dichtproeven*, eenige losse dichtstukjes in het licht, waarin haar poëtische aanleg onmiskenbaar was; in 1817 deed zij dezelve door eene dergelijke verzameling, *Lente-bloemen* getiteld, volgen. Veel goeds was er van deze kinderlijke dichteres te wachten geweest, indien zij, nauwelijks 20 jaren oud zijnde, te Leyden, den 14 Februarij

1822 door den dood niet ware weggemaaid.

CLINTON (DE WITT), een staatsman, in 1769 te *Little-Britain*, in het graafschap *Oranje*, in het land van *New-York* geboren, werd advokaat en oefende de daaraan verbondene bedieningen uit, tot op den oogenblik, waarop hij geheim-secretaris werd van zijnen oom, den provincialen gouverneur. Hij kwam vervolgens in den senaat, en bekleedde achtereenvolgend verschillende openbare bedieningen, waartoe hij door zijne talenten geroepen werd. In 1805 bereidde hij een werk voor, bestemd om de afschaffing te bekomen van het stelsel van wantrouwen en verdrukking, sedert lang ten opzichte van de Catholijken aangenomen, en slaagde in 1813 in de uitvoering van dit edelmoe-dige ontwerp. Overeenkomstig dezelfde gezindheid, protesteerde hij uit al zijn vermogen, tegen de Engelsche wet, die de schending van het geheim der biecht durfde vorderen, en de leden van het crimineele hof vereenigden zich met zijn gevoelen. In 1808, president der commissie van openbare werken geworden zijnde, vermeerderde hij de vestingwerken van *New-York*, en bragt de gemeenschapskanalen, tusschen den *Oceaan* en de groote Meren, ten einde. Op eene krachtdadige wijze werkte hij mede aan de oprichting van opvoedings- en liefdadige gestichten, zoowel als aan de organisatie van wetenschappelijke en letterkundige maatschappijen.

In 1817, tot landvoogd van den Staat benoemd, verdedigde hij met wakkerheid alle regten, en verzette zich tegen de inbreuken op alle magt. Eerste magistraatspersoon van den Staat van *York* geworden zijnde, had hij grootelijks deel aan de verbetering der gerechtsbedeeling en der policie, zoowel als aan de onvolledige afschaffing van den slavenhandel. CLINTON bezat eene uitgebreide geleerdheid; de geschiedenis, de schoone letteren, de wiskundige wetenschappen, de natuurlijke historie, waren de voornaamste voorwerpen zijner studiën geweest. Rector der universiteit van *New-York* was hij tevens lid der akademie dier stad, benevens van de natuurkundige maatschappijen van *Londen* en *Edimburg*. Hij heeft over verschillende onderwerpen geschreven, maar zijne werken zijn in *Europa* weinig bekend. CLINTON overleed den 11 Februarij 1828. Dr DAVID HOSACK heeft in 1829, *Gedenkschriften over DE WITT CLINTON*, een zwaar dl. in 4.to, in het licht gegeven.

CLODOMIR. — Zie CHLODOMIR -Wbk.-

CLOTILDIS. — Zie CLOTILDA (Heilige) -Wbk.-

CLOVIS. — Zie CLODOVEUS -Wbk.-

COBBET (WILLIAM), een be-roemde Engelsche publicist, in 1766, te *Farnham*, in het graafschap *Surrey* geboren. Door eene

vurige en ondernemende inborst gedreven, verliet hij de ouderlijke pachthoeve in den ouderdom van 17 jaren, en begaf zich naar *Londen*, alwaar hij, zoo als zoo vele anderen bij zijne komst fortuin dacht te maken. Weldra berouwde hem echter zijne onbezonnenheid, en hij stond op het punt om gebrek aan het noodige te hebben, toen hij door eenen procureur van *Gray's-Inn* werd opgenomen, die hem in zijn kantoor deed werken. Doch weldra het eentoonige leven der leerlingen van de haarkloverijen moede, ontsnapte hij in 1784 het huis des procureurs, en begaf zich naar *Chatam*, alwaar hij in dienst trad bij een regiment, dat op het punt stond van naar *Nieuw-Schotland* te vertrekken. Na achtjarigen dienstdtijd kwam hij met zijn regiment in *Engeland* terug, en bekwam als sergeant zijn ontslag. Door zijne vrouw vergezeld, die de dochter was van eenen sergeant der artillerie, en die hij in *Amerika* had leeren kennen, bezocht hij *Frankrijk* in 1792, en ging weldra scheep, om zich naar de *Vereenigde Staten* te begeven. Na een kort verblijf in *New-York*, ging hij te *Philadelphia* zich met ter woon vestigen, en gaf er onder den naam van *Peter Porcupine* (*Pieter Stekelwarken*), een dagblad in het licht in den geest der belangen van *Engeland*. Daar de democratische partij in hem den geduchtsten harer vijanden erkende, zocht zij hem door aanhoudende kwaadaardige trekken te kwellen. Een zijner artikels wikkeld

hem in een proces van eerroofing, en kostte hem vijfduizend dollars aan schavergoeding. Toen de democratische partij had gezegevierd, kwam COBBET te *Londen* terug, alwaar hij weldra onder de bekwaamste dagblad-schrijvers werd gerangschikt, en wel door de uitgave van een ander blad, aan hetwelk hij in het begin den kenmerkenden titel van *Stekelwarken* liet behouden. Getrouw aan de leer, welke hij tot dusverre gepredikt had, hield hij niet op de oppositie aantevallen en tegen *Frankrijk*, de omwenteling en BONAPARTE hevig uittebaren. Daar WYNDHAM gevoelde van welke dienst de pen van COBBET voor het ministerie zoude zijn, zoo stelde hij, in 1804 aan PITT voor, om hem onder zijne hulpbenden opte nemen. De minister antwoordde door eene weigering met minachtende woorden vergezeld. Van dien oogenblik af, zwoer COBBET zich te zullen wreken, en terwijl hij de beginselen verzaakte, welke hij tot dusverre verdedigd had, werd hij de lofredenaar van *Frankrijk*, van NAPOLEON en van de nieuwe denkbeelden, en vervolgde al de handelingen van het ministerie met zijne bijtende schimpreden. Zijn dagblad, dat sedert 1803, deszelfs ouden titel in dien van *Weekly political register* (*Wekelijksch staatkundig register*) veranderd had, werd in korten tijd het geduchtst orgaan der volkspartij. Nadat het ministerie vruchteloos beproefd had, andere dagbladen tegen hem overtestellen, nam het zijne

toevlugt tot geregtelijke vervolgingen: COBBET had zijne stem verheven tegen de invoering van de Duitsche krijgsstraf der stokslagen, welke men bij het garnizoen van *Ely* wilde invoeren, en werd daarover, in 1810, voor de regtbank betrokken, en tot tweejarige gevangenschap, en duizend ponden sterlings boeten veroordeeld. Dit vonnis zou ongetwijfeld zijne fortuin ondermijnd en zijnen boekhandel vernietigd hebben, indien eene intekening, welke een groot gedeelte der boete betaalde, hem niet te hulp ware gekomen. COBBET zette de uitgave van zijn dagblad voort, en uit het diepst van zijnen kerker, deed hij de aflevering deszelfs met dezelfde regelmatigheid in het licht verschijnen. Na de gevangenis te hebben verlaten met een' nog veel bitterder haat, tegen de gezagsmannen en de Engelsche aristocratie vervuld, en terwijl hij zich al meer en meer in de beginselen der maatschappelijke en parlementaire hervormingen versterkte, eindigde hij met een der hoofden van de radikale partij te worden, en maakte zich bij het gouvernement des te meer gevreesd, daar hij, als meester van zich zelve, en diep ervaren in de Engelsche wetgeving, zich, te midden zijner woedendste uitvallen, binnen de juiste grenzen wist te houden, welke de wetten van zijn land aan de vrijheid der drukpers afbakenen. In 1815 verklaarde hij zich nadrukkelijk ten voordeele van

I. DEEL.

NAPOLEON, en bragt CASTLE-REACH en zijne ambtgenooten bij het volk in verachting. Zoodra hij in 1816 den prijs van zijn blad verminderd had, debiteerde hij wekelijks meer dan honderduizend exempl. van hetzelfde. Door dezen bijval van de toenemende ontevredenheid der lagere klassen onderrigt, verkreeg de regering van het parlement in 1817, eene de vrijheid der drukpers beperkende wet, en de schorsing van het *Habeas corpus*. Intusschen bevond zich COBBET, die, na een landgoed in het graafschap *Ham* te hebben gekocht, groote landbouwkundige ondernemingen had gedaan, ten gevolge van den algemeenen druk des landbouws, eensklaps in eene groote verlegenheid, en ten doel aan de vervolgingen zijner schuldeischers. In de noodzakelijkheid gebragt, om zijn vaderland te verlaten, ging hij eene schuilplaats in de *Vereenigde Staten* zoeken, alwaar zijne hekelzucht hem eertijds zoo vele vijanden had berokkend. Tot herstel zijner fortuin plaatste hij zich aan het hoofd eener aanzienlijke landhoeve in *Long-Island*, alwaar hij een magazijn van granen en zaden oprigtte, hetwelk hem echter niet belette het *Weekly register* voortzetten. Hij gaf tegelijkertijd verschillende geschriften in 'het licht, onder anderen *The American gardener* (de Amerikaansche tuinier), een werk dat in de *Vereenigde Staten* veel bijval vond, en de *Engelsche taalmeester*, eene spraakkunst, waarin

C c

de regels duidelijk, doch zonder orde worden voorgesteld. Nadat het COBBET gelukt was, zijne zaken te regelen, kwam hij in *Engeland* terug, en hervatte er tegelijkertijd zijne landbouwkundige werkzaamheden en de uitgave van zijn dagblad, waarvan de volksbijval nog toenam. De overdreven wighs, wier godspreek hij was, stelden hem voor als candidaat voor *Coventry* bij het lagerhuis, doch die poging mislukte. Bij de volgende verkiezingen tot lid van het parlement benoemd, regtvaardigde hij er de hoop niet, welke hij aan de voorstanders der staatshervorming had doen opvatten. Om al zijne talenten te ontwikkelen, had hij het strijdperk van het *journalisme* noodig. Doch hoe groot zijne begaafdheden als publicist ook waren, was hij echter niet in staat den val van den *Statesman*, een dagblad, waaraan hij medewerkte, voortekomen, noch de *True sun* (ware zon), waaraan hij mede zijne pen leende, uit hare geringheid te verheffen. COBBET had met eene groote vreugde de parlementaire hervorming zien tot stand komen, waarvan hij een der vurigste ijveraars was geweest, en ongetwijfeld voorzag hij de onberekenbare gevolgen, welke deze eerste stap, op den weg der nieuwigheden gedaan, moest te weeg brengen. Hij overleed in 1835, den 18 Junij, verjaardag van den slag van *Waterloo*. Het kwaad dat hij der Engelsche aristocratie heeft berokkend, de invloed, dien hij in zijn land op den gang der denkbeelden

heeft uitgeoefend, de zaden van omwenteling, tot welker uitstrooijing in hetzelfde hij meer dan eenig ander heeft bijgedragen, de woelingen zijns levens, zijne verbazende werkzaamheid, zijne begaafdheid voor de spotrede, die schilderachtige, levendige en platte welsprekendheid, waarmede hij begaafd was, en die zoo krachtdadig op de massa's werkte, zijne staatkundige ongestadigheden en herroepingen, maken van hem een' bijzonder man, bewonderenswaardig ongetwijfeld door zijn vernuft, doch wiens gedrag door hartstogtelijke vooringenomenheden geleid, en tevens van opregtheid, overeenstemming en waardigheid ontbloomt, geenerlei aanbeveling voor de achting der nakomelingschap aanbiedt. Men heeft van hem, behalve het *Weekly political register*, 24 dl.ⁿ in 8.vo, 1802—1813, en de beide *Porcupine's* en eenige thans vergeten schotschriften: 1.º *Verkorte uitgave der regten van den mensch door MARTENS*, *Philadelphia*; 1793, in 8.vo; — 2.º *Parlementaire verhandelingen van Londen, van 1803—1810*, 16 dl.ⁿ, in 8.vo; — 3.º *Parlementaire geschiedenis van Engeland, sedert de verovering der Noormannen tot in 1803*, *Londen*, 1806—1812, 12 dl.ⁿ, in 8.vo; — 4.º *Proeve over de wol dragende diersoorten, met aantekeningen en eene voorrede*, 1811, in 8.vo; — 5.º *Huishoudkunde voor de hutbewoners, New-York*, 1818; — 6.º *Geschiedenis der protestantsche hervorming in Engeland en in Ier-*

land, Londen, 1826, in 8.º, in het Fransch vertaald, Parijs, 1826; in 8.º [Het is de Nederduitsche vertaling van dit werk vooral, die COBBET ook hier te lande heeft bekend gemaakt].

* COBERGER (WENCESLAUS), in 1560 te *Antwerpen* geboren, was raadsheer, schilder en bouwkundige; in zijne jeugd bezocht hij *Rome* en *Napels*, en kwam, met eenen schat van kundigheden verrijkt, uit *Italië* terug. Na *Brussel* tot zijne woonplaats te hebben gekozen, werd hij hofschilder van den aartshertog ALBERT. Hij bouwde de kerk van O. L. V. van *Scherpenheuvel*, naar het model der St. Pieterskerk te *Rome*, de kerk der Augustijnen te *Brussel*, en had het opzigt over verscheiden andere openbare gebouwen, welke hij meest met fraaije schilderstukken versierde. Aan hem heeft men de invoering der banken van leening in de meeste Nederlandsche steden te danken. Ook onderscheidde hij zich onder de rederijkers. Hij overleed te *Brussel* in 1630.

COBURG (FRIEDRICH JOSIAS, hertog VAN SAKSEN-), den 26 Decb. 1737 geboren, veldheer in dienst van *Oostenrijk*, maakte zijne eerste wapenfeiten in den zevenjarigen oorlog, onder den maarschalk LAUDON; in den oorlog tegen de Turken, in 1787, voerde hij als chef het Oostenrijksche leger aan, en openbaarde toenmaals reeds meer persoon-

lijken moed dan bekwaamheid. Hij werd niettemin door het Oostenrijksch kabinet verkozen om de Franschen uit *België* te verdrijven. Zijne aankomst in de *Nederlanden* bragt in *Frankrijk* eenen indruk van verschrikking te weeg, waarvan de revolutionairen met een betreurenswaardig gevolg partij trokken. Reeds in de eerste dagen van Maart 1793 trok hij de *Roer* over, behaalde verschillende voordeelen op de luitenants van DUMOURIEZ, en won den 18 op dien veldheer den slag van *Neerwinden*, waarvan het gevolg was de ontruiming van *België*. COBURG, door de vlugt van DUMOURIEZ (zie dat Art. -*Wbk.*-) begunstigd, drong in *Vlaanderen* door, en veroverde *le Quesnoy, Landrecies* en *Valenciennes*; maar daar vond hij den eindpaal van zijnen voorspoed. De volgende veldtogt was voor hem slechts eene reeks van tegenspoeden. Door MOREAU te *Turcoing*, en door JOURDAN te *Fleurus* geslagen, deed hij na de nederlaag van *Aldenhoven* (2 Oct. 1793), afstand van het bevelheerschap der gecombineerde legers, begaf zich naar zijn hertogdom, en overleed te *Coburg*, den 26 Februarij 1815. Hij was de oud-oom van LEOPOLD, thans koning der Belgen.

COCHRANE (ALEXANDER THOMAS, lord), oudste zoon van den graaf VAN DUNDONALD, kapitein bij de Engelsche marine, werd den 24 December 1775 geboren. Nadat zijne ouders zijne neiging hadden geraadpleegd, bestemden

zij hem voor het zeewezen, en vertrouwden zijne opvoeding toe aan zijnen oom den admiraal COCHRANE. Hij diende eerst in de *Oost-Indiën*, daarna aan de kusten van *Biskaaije* enz., en klom trapsgewijze op, tot den rang van fregat-kapitein. Hij onderscheidde zich in 1801 voor *Barcelona* door het veroveren der Spaansche oorlogs-sloop *El Gamo*. In den loop van dat jaar veroverde hij 33 schepen en maakte 520 krijgsgevangenen; hij bewerkstelligde vervolgens eene landing op de Spaansche kust, alwaar hij zich meester maakte van den toren van *Alcamenara*, dien hij deed springen. In Mei 1806 landde hij op de kust van *Frankrijk*, en vernielde de seinpalen, bestemd om kennis te geven van de aannadering der kruisers. Hij dreef een detachement der nationale garde terug, welke zich tegen deze onderneming verzet had, deed de magazijnen springen en de kogels in de zee werpen. Eenige dagen daarna randde *the Pallas*, waarover hij het bevel voerde, een Fransch fregat aan, en veroverde hetzelfde, niettegenstaande het door twee sloepen ondersteund werd. In hetzelfde jaar te *Plymouth* teruggekeerd zijnde, beproefde hij vruchteloos, zich door het vlek *Honiton*, in *Devonshire*, tot lid van het parlement te doen benoemen. Na de ontbinding van het parlement, door den dood van *PITT* te weeg gebracht, bood hij zich in het zelfde vlek ter verkiezing aan, en was ditmaal gelukkiger. Nadat het nieuwe parlement kort

daarna weder ontbonden was, werd lord COCHRANE, door de stad *Westminster* tot lid van het lager huis verkozen; doch hij deed zich in de kamer weinig opmerken. Geroepen om over het fregat *the Imperious*, van 40 stukken, het bevel te voeren, kruiste hij in het begin afzonderlijk, en vereenigde zich vervolgens, onder het bevel van lord COLLINGWOOD, met het smaldeel, bestemd om de haven van *Cadix* intesluiten. Den 31 Julij 1808, veroverde hij het kasteel van *Mongal*, tusschen *Barcelona* en *Gerana*; daarna bevrijdde hij de sterkte van *Roses*. Bij zijne terugkomst van de Spaansche kust, ontving hij het bevel, om zich met de vloot in het *Kanaal*, onder het bevel van den admiraal GAMBIER, te vereenigen. Het was alstoen dat hij, door middel van de brandstichtende werktuigen des kolonels CONGRÈVE, de Fransche vloot in de Baskische rede, door eene verschrikkelijke en voor zich zelve zeer gevaarlijke onderneming, trachtte te vernielen. Hij liet omtrent 1500 vaatjes buskruid in aan elkander vereenigde tonnen sluiten, aan welker uiteinden van drie tot vier honderd met vuurpijlen beladen bommen, en in de holten twee à drie duizend granaten geplaatst waren. Op den 12 April 1809, plaatste lord COCHRANE zich met zijnen broeder den luitenant-kolonel COCHRANE en vier matrozen op dien vulkaan, en rigtte zich naar de vijandelijke linie, welker batterijen gereed stonden om met gloeiende ko-

gels op hem te schieten. De uitbarsting was verschrikkelijk doch bragt weinig schade te weeg. Toen hij weder bij *the Imperious* was gekomen, was hij de eerste die den aanval in de rede begon, en veroverde vier schepen. Het overige der vloot ontsnapte enkel aan een dergelijk lot door de *Charente* optevaren. Deze daad verwekte eene levendige geestdrift in *Engeland*: lord COCHRANE werd tot ridder der Bath-orde verheven, en ontving *f* 35,000 als buitgelden. Later in het lagerhuis verkozen, bestreed hij in den geest der radikalen, het ministerie CASTLEREAGH. Op de beschuldiging, dat hij vóór den val van NAPOLEON, het berigt van deszelfs afstand verspreid had, ten einde gebruik te kunnen maken van het stijgen der staatspapieren, werd hij in 1814, tot den schandpaal, één jaar gevangenis en 1000 ponden sterlings boeten veroordeeld. De prins-regent onthief hem van de kaakstraf; hij werd echter uit het parlement verbannen, van de Bath-orde vervallen verklaard, en op de lijst der zee-kapiteins doorgestreeken. In het volgende jaar, werd hij echter weder door *Westminster* in het parlement gekozen, en moest het ministerie den aangedanen hoon door krachtvolle oppositie bezuren. In 1818, voerde hij een klein smaldeel naar *Chili*, en vernietigde de Spaansche magt in dat gewest; een geschil met den president van *Chili* bewoog hem in 1822, bij den keizer van

Brazilië in dienst te treden, die hem in 1823 tot markies van *Maranao* verhief. Na den vrede tusschen *Portugal* en *Brazilië*, keerde COCHRANE naar *Engeland* terug, en rustte, op last van het Grieksch genootschap, eenen zeetogt naar *Griekenland* uit. Hij verscheen in de Grieksche wateren, vereenigde de beide tegen over elkander staande nationale vergaderingen, te *Castri* en te *Argos*, werd tot opper-admiraal der Grieksche vloot benoemd, trachtte echter vergeefs *Athene* te ontzetten. Later keerde hij naar *Engeland* terug, erfde den titel en de goederen zijns vaders, werd weder als Britsch schout-bij-nacht aangesteld, ontving het grootkruis der Bath-orde, en overleed te *Parijs* in Januarij 1832.

* COCKERILL (JOHN), werd den 3 Augustus 1790 in het nijvere stadje *Haslington*, in *Lancashire*, geboren. Kort na zijne geboorte verliet zijn vader *Engeland*, en begaf zich naar *Verriers*, waar hij zich met een der voornaamste fabriek-eigenaars vereenigde, en zich verbond om uitsluitend voor dezen de, destijds nog op het vasteland onbekende, spinmachinen te vervaardigen, die aan de geheele fabriekatie eene nog veel hoogere vlugt gaven, en welker invoer in *Engeland* dan ook strengelijk was verboden. De oude COCKERILL had slechts zijne beide oudste zonen, WILLIAM en JAMES medegenomen, en den jongsten bij bloedverwanten achtergela-

ten, die den knaap zeer slecht behandelden, en tot den laagsten arbeid dwongen. Vermits het bekend werd, dat NAPOLEON den vader, wiens verdiensten hij wist op prijs te stellen, op velelei wijze beschermde, zoo ontvlamde de haat der familie in *Engeland* nog slechts des te meer, en de arme JOHN moest zulks door ontberingen en mishandelingen ontgelden. Slechts met moeite zette de vader, die zelf niet naar *Groot-Brittannië* durfde terugkeeren, althans dit door, dat JOHN van zijn negende jaar af schoolonderwijs genoot, hetwelk hij tot zijn twaalfde jaar kon voortzetten. Op dezen ouderdom liet hem de vader tot zich op het vasteland komen, en in zijne werkzaamheden aandeel nemen, opdat niet het geheim zijner machinen-constructionen in andere handen zoude overgaan. Nog gaarne wees altijd JOHN de plek aan, waar hij aan de werkbank gestaan, en gehamerd en gesmeed had. Dus te beginnen, was voor hem een groot geluk; wijl hij, namelijk, ook het kleinste leerde, ten einde later het groote des te doelmatiger te kunnen verordnen; en meer nog vermits hij daardoor voor den gemeenen arbeidsman een toegenegen hart aannam, en metterdaad hem tot vader kon worden. Niet weinig bewijst het voor de uitmuntende hoedanigheden van zijn gemoed, dat de onregtvaardige en ruwe hardheid, die hem het genot zijner eerste kinderjaren verbitterde, niet in staat was, zijn karakter te verharderen of zijn

hart te verstokken, ofschoon dezelve alleszins in hem eene zekere menschenschuwing te weeg bragt, van welke hij eerst in lateren leeftijd zich kon ontdoen. JOHN was nog zeer jong, toen zijn vader hem met zijnen broeder JAMES in *Luik* vestigde, alzoo het met de Verviersche fabriek aangegane contract wel voor hem zelven, doch niet voor zijne kinderen verbindend was. Schier tegelijkertijd huwde hij zijne dochter NANCY uit met zekeren heer HODSON, uit *Nottingham*, die zich veel op werktuigkundige studiën had toegelegd, en dien hij naar *België* genoodigd had. De heer HODSON legde in *Verviers* groote fabrieken aan, die aan het land de grootste voordeelen aanbragten. In 1817 verloor hij zijne echtgenoot, die hem zes kinderen naliet, welke, na zijnen dood, in 1833, een groot vermogen erfden. Zijn oudste schoonbroeder, WILLIAM, had op zijne eigene hand eene spinnerij in *Frankrijk* aangelegd, die echter het ongeluk trof, door brand vernield te worden, zonder geassureerd te zijn, waarop hij zich naar *Guben* begaf, en aldaar eene fabriek aanlegde, die nog tegenwoordig in vollen bloei is. In *Luik* werd de eerste grondslag gelegd tot die onmetelijke grootsche ondernemingen, die den naam COCKERILL over geheel de wereld hebben verspreid, zoo als ook deze stad nog heden de hoofdzetel gebleven is, van uit welken de werkzaamheden bestuurd worden. JOHN vond weldra gelegenheid om zijne verbazende

arbeidzaamheid en zijn bewonderenswaardig industrieel beleid in steeds hoogere mate te ontwikkelen, en zijne zaakkennis, zoo wel in de lagere als hoogere takken van het bedrijf, aan den dag te leggen. De vader, die zijnen kinderen reeds vroeger een gedeelte zijns vermogens had afgestaan, onttrok zich eindelijk geheel aan de zaken, doch had echter het geluk, nog langen tijd getuige van de welvaart te zijn, welke voor zijn kroost opbloeide. Die welvaart steeg echter eerst tot deszelfs eigenlijke hoogte, toen het groote etablissement in *Seraing* werd aangelegd, de wieg en het model van zoo vele andere, deels even grootsche instellingen. De eerste aanlegkosten van dit etablissement, nadat de lokalen en erven voor hetzelfde, in 1816, in de handen der gebroeders COCKERILL overgegaan waren, hadden niet minder dan 16 millioen francs bedragen. Zoodra men door de hoofdpoot op het plein gekomen is, wordt men verrast door het wijd omvattende gezicht over de lange reeks van elkander belendende lokalen, die zich tot verre naar achter voor onzen blik verliezen, terwijl men verdoofd wordt door het vreesselijk gedruisch van hamers en aanbeelden, het stenen en sissen der tallooze stoommachinen, die hier onafgebroken in beweging zijn, om aan de overgrootte bestellingen te kunnen voldoen, welke voortdurend uit alle oorden van *Europa* hier inkomen. Aan beide zijden van het eerste plein is

alles bedekt met ijzeren buizen, bestemd om aan deze of gene stad het gaz toe te voeren, terwijl daar achter in de lange, twee verdieping hooge lokalen, werkplaats aan werkplaats zich schaart, waar honderden arbeiders den *Cyclopen* in vlijt en bekwaamheid zouden de loef afsteken. Hier wordt alleenlijk gesmeed. Het gedruisch der groote menigte van ligte en zware hamers, die van alle kanten, op de aanbeelden slaan, is verdoovend. Aan dit eerste plein belenden negen andere, het eene gedurig grooter dan het andere, en ieder derzelve is het zinnebeeld der onvermoeibaarste en veelvuldigst verscheidene werkzaamheid. Hier zijn machines in werking, die met de grootste vaardigheid gehanteerd worden, en echter kracht genoeg hebben, om in een' oogenblik gaten door ijzeren platen te boren, die nagenoeg een' duim dikte hebben. Op een der andere pleinen is men werkzaam met de zorgvuldige toebereiding van mallen of vormen, in welke des avonds het vloeijende metaal zal gegoten worden. Onmiddellijk naast dit plein staan de hoogovens, in welke het ijzer gesmolten wordt. Tot torenshoogte verheffen zich deze kolossale ovens in de lucht. Langs honderden van trappen stijgt men op, terwijl al het materieel door machines naar boven en naar beneden wordt op- of neêrgewonden. De aard-soorten als ook het ijzererts worden op de *Maas*, stroomafwaarts, uit de mijngroe-

ven, welke COCKERILL in de *Ardennes* bezit, aangevoerd, en vervolgens, langs een kanaal, hetwelk hij zelf heeft doen graven, tot dicht bij de hoogovens aangebragt, alwaar een eeuwigdurend vuur de smeltmassa in gloed houdt. Juist daarnaast, bevindt zich de groote rustkamer, waar de voltooide wonderen der kunstvljt zijn opgelegd, en aan de bijna voltooiden de laatste vijl gegeven wordt. Hier schaart zich cylinder aan cylinder, ginds staat een locomotief, met den toestel om het water en de steenkolen te bevatten, daarneven welligt een voor eenen ijzeren spoorweg in *Duitschland*, of ook wel in *Rusland* bestemd. Want, met uitzondering van *Engeland*, is er geen land, hetwelk niet aan COCKERILL's ondernemingsgeest cijnbaar is. Verder ziet men de ovens, in welke de kolen tot cooke worden gebrand, daarbij is de hitte en de zwaveldamp, die dik walmende, deze hoofdournuizen omstuwt, niet te verdragen. De stoommachines, die geheel het bedrijf dezer onmetelijke industrie-wereld in gang zetten, hebben te zamen 695 paardenkracht, gelijk aan die van 4865 menschen. De voornaamste voorwerpen, welke *Seraing* levert, bestaan in stoommachines (de grootste, tot dusverre aldaar vervaardigde, heeft 500 paardenkracht), schepaden voor waterwerken, hydraulische persen, machines voor suiker-, katoenen ijzerfabricatie, molens, enz. COCKERILL's industrie-gesticht, houdt meer dan 2000 menschen

arbeidende, verbruikt wekelijks meer dan 80 ton ijzer, betaalt in denzelfden tijd 70,000 francs arbeidsloon. Behalve *Seraing*, bezit hij tegenwoordig nog in *Luik* eene fabriek voor fijneren machines, met een arbeids-personeel van 500 man, eene katoen- en vlas-spinnerij met nieuw uitgevonden machines, eene kamwolspinnerij, eene mousseline-de-laine-fabriek en eene ijzergieterij; bij *Valbenoit*, niet verre van *Luik*, eenen stoom-maalmolen en eene machines-fabriek; te *Jemmappes* eene ijzergieterij; in *Val St. Lambert* eene glasfabriek; in *Ardennes* eene papier-fabriek, met drie machines voor papier sans fin, of het zoogenaamde machinespapier, eene katoendrukkerij en eene fabriek van terre plastique; bij *Namen* eene katoenspinnerij; bij *Charleroi* hoogovens; in *Spa* eene machines-fabriek en eene katoenspinnerij; in *Verviers* eene metaal-spin-toestel-fabriek voor de onderscheidene spin-machines; bij *Aken* eene kamwolspinnerij; in *Decazeville* eene machines-fabriek; in *Bezeche* eene machines-fabriek; in *Spanje* ijzerwerken; te *Kottbus* in *Pruisen* eene laken-fabriek; in *Polen* eene laken-fabriek; in *Petersburg* eene machines-fabriek, en in *Suriname*, op zijne eigene plantagiën, eene machines-fabriek. De rampslagen, die in den jongsten tijd den heer COCKERILL hebben getroffen, ten gevolge der in *België* plaats gegrepen hebbende tijden van crisis, zijn bekend. In weêrwil derzelve, kon de werkzaamheid van zijnen geest niet stil

staan, en juist was hij met den aanleg van nieuwe etablissementen in *Petersburg* en *Warschau* onledig, toen de dood hem in *Warschau*, den 19 Junij 1840, te midden van grootsche plannen, bereikte. De industriële wereld leed aan hem een groot verlies; want er zullen wel weinige menschen zijn, even als hij, door eene onwederstaanbare aandrift vervuld, om allerwege henen den geest der kunstvlucht te verspreiden, en die tegelijk daaraan de begaafdheden paren, om aan dit streven naar alle oorden de noodige veerkracht te geven.

COLERIDGE (SAMUEL TAYLOR), een Engelsche dichter, in 1772, in *Devonshire* geboren; volbragt zijne studien te *Oxford*, en maakte zich door gedichten bekend, die een groot talent aankondigden. Bij het verlaten der universiteit nam zijn roem nog toe. Hij deed zich opmerken door zijne geestdrift voor de filozofie en het Duitsche mysticismus, en men beweert dat hij KANT en FICHTE begreep. Ongelukkiglijk wordt de duisterheid dier beide schrijvers somtijds in zijne werken weder gevonden. Zijne gedichten onderscheiden zich voor het overige, door eenen eenvoudigen en ongekunstelden toon, door welluidendheid en sierlijkheid, en door eenen verbazenden rijkdom van uitdrukkingen. COLERIDGE bezat ook het talent om te *improviseren*; hij overleed in 1834. Behalve zijne

Lessen over SHAKESPEARE, heeft men van hem: 1.º *De val van ROBESPIERRE*, een geschiedkundig tooneelstuk, 1794, in 8.vo; — 2.º *Conciones ad populum*, 1795, in 8.vo; — 3.º *Gedichten over verschillende onderwerpen*, waaronder vooral zijn *Christabel* en *the Old Mariner* uitmunten, 1797, in 8.vo; — 4.º *The Watchman*, een weekblad, N.º 1—10, 1799; — enz. Verder vertaalde hij in het Engelsch de *Piccolomini* en *de dood van Wallenstein*, door SCHILLER, 1800, in 8.vo (zie SOUTHEY -*Wbk.*-).

COLET (JOANNES), in het *Wbk.* opgegeven als in 1664 geboren moet zijn: in 1466.

COLETTI (JOANNES), uit eene aanzienlijke familie van *Sarako*, bij *Janina*, in *Albanië*, gesproten, werd in 1786 of 1788 geboren. Deze naam, onder welchen in de geschiedenis, de grootste man van het nieuwe *Griekenland* zal leven, is een verkleinwoord van dien van NICOLAAS, welchen zijn vader droeg. Nog jong zijnde toen hij den laatsten verloor, ging hij de leergangen der hoogeschole van *Pisa*, *Milane*, *Pavia* en *Bologna* bezoeken, alwaar hij tot het doctoraat in de geneeskunde werd bevorderd. Gedurende zijn verblijf te *Milane*, deed hij zich met verscheiden zijner landgenooten aan NAPOLEON voorstellen, op wien de Hellenen de hoop hunner bevrijding bouwden. In 1810, keerde hij naar

zijn vaderland terug, en ging over *Corfu*, dat toenmaals door de Franschen bezet was. De beroemde ALI-PACHA (zie dat Art. -*Wbk.*-), benoemde hem tot lijfarts van zijnen zoon, MOUK-TAR-PACHA. COLETTI verhaalde dikwijls dat het in het paleis van den geduchten despoot van *Janina* was, waarin hij nooit wist of zijn hoofd niet onder het Turksche slagzwaard zoude vallen, dat hij die kalmte en die storelooze bedaardheid verwierf, welke hem in elke omstandigheid bijbleven. De vaderlandsche gezangen van RHIGAS (zie dat Art. -*Wbk.*-) hadden het dichterlijke hart van COLETTI bewogen, en de jonge Epiroot, had zich in de *Hetaeria* doen aannemen, welke *Griekenland* tot de afschudding van het Ottomannische juk voorbereidde. Toen de onafhankelijkheidskreet in 1821, in *Morea* weergalmde, was hij een der eersten om aan denzelfden te beantwoorden. Hij bragt de inwoners van *Sarako* tegen den Turkschen aga in opstand, en bewoog hen, om, alvorens voor overmagt naar de bosschen van *Etolie* te wijken, hunne huizen aftebranden. Van daar begaf COLETTI zich naar *Missolonghi*, om met verscheiden aanvoerders der begonnen worsteling te raadplegen. Hij bezocht vervolgens in *Morea* den aartsbisschop GERMANOS, van *Patras* die, met den bisschop van *Modon*, den opstand in het schiereiland had ingewijd. Ofschoon hij het ongeluk had van als schismatiek geboren te worden en te sterven; stemde

COLETTI toch levendig met het godsdienstig gevoel overeen, dat de Hellenen tegen de Ottomanen deed opstaan. Hij was een der vier commissarissen, in de vergadering van *Epidaurus* met de zamenstelling eener constitutie belast. Het is door verhevene staatkundige hoedanigheden, dat COLETTI van toen af eenen grooten en heilzamen invloed op den gang der gebeurtenissen verwierf, en verdiende als hoofd te worden erkend van de Romeliotische en Pali-karische partij, die steeds met de meeste opregtheid nationaal was. Toen het Helleensch bestuur zich genoodzaakt zag de wijk op de vloot te nemen, verbond COLETTI zich op eene voor het algemeene welzijn nuttige wijze, met verscheiden aanzienlijke eilandbewoners. Daar de gierigheid en de afgunst de hoofden dier worsteling beheerschten, zoo deed zijne verdienste hun argwaan opvatten, en, om zijnen invloed te verminderen, belastte men hem met de verdediging van *Eubea* tegen de *Turken*. Hij bewees, bij deze gelegenheid, dat bij hem de talenten van den staatsman, de militaire bekwaamheid niet uitsloten. Hij verscheen als afgevaardigde op het nationale congres van *Astros*. Toen COLOCOTRINI, met de primaten van *Morea*, tegen het gouvernement opstond, beteugelde COLETTI, geroepen om een gedeelte der uitvoerende magt uittemaken, door de wapens en de wijsheid zijner tusschenkomst, den opstand der *More-*

oten. Maar door een bevel van MAUROCORDATO, toenmaals eersten minister van het tooneel van zijnen roem verwijderd, gehoorzaamde COLETTI en verliet *Morea*. Nieuwe kuiperijen beletteden dat hij tot bevelhebber werd benoemd der krijgsmagt, bestemd om den inval van IBRAHIM-PACHA afteweren. Toen na de inneming van *Missolonghi*, MAUROCORDATO *Griekenland* onder de bescherming van *Engeland* wilde plaatsen, stelde COLETTI, aan het hoofd der palikarische partij, den Franschen invloed tegen hem over. Gezamenlijk met KARAÏSKAKIS, maakte hij, door *Epirus* in opstand te brengen, eene nuttige afleiding aan den voortgang van IBRAHIM. De teugels van het bestuur waren in handen van CAPO D'ISTRAS overgegaan; COLETTI, bijna in ongenade vervallen, werd eerst als geneeskundig inspecteur naar *Spezzia* gezonden, daarna met het landvoogdij-schap van *Samos*, en andere, *Klein-Azië* naburige, eilanden bekleed. Nadat die betrekking had opgehouden, leefde hij afgezonderd in *Morea*. Na den dood van CAPO D'ISTRAS (zie *ISTRAS -Wbk.-*), door den provisioneelen senaat tot lid der gouvernements-commissie benoemd, stelde hij, ofschoon vruchteloos, al zijne pogingen in het werk om den burgeroorlog voortekomen. Nadat hij een leger had georganiseerd, trok hij aan het hoofd der met de Hydrioten vereenigde Rome-lioten, tegen de voorstanders van COLOCOTRINI en van AUGUS-

TINUS CAPO D'ISTRAS op, en versloeg hen achtereenvolgend. Hij droeg er veel toe bij, om door de nationale vergadering van *Argos*, OTTO van *Beijeren*, toenmaals nog minderjarig; als koning van *Griekenland* te doen erkennen, wyl zulks, volgens hem, het eenige middel was, om een einde aan de regering-loosheid te maken, welke zijn land verwoestte. Onder het regentschap minister zijnde, raadde hij aan om de constitutie van *Tresena* te herzien en aftekon-digen, maar zijn voorstel werd niet aangenomen. Intusschen smoorde hij, aan het hoofd zijner dappere Romelioten, door zijne bekwaamheid en zijne geestkracht, twee in *Morea* verwekte opstanden, de eene door COLOCOTRINI, en de andere door het voorwendsel, om aan dien grijsaard, welken het gouver-nement gevangen hield, de vrijheid weder te geven. COLETTI verliet het ministerie, met welks gang hij zich niet kon vereenigen; en kwam er later weder in, als minister van binnenland-sche zaken en president van den raad. Bij de meerderjarigheid des konings in 1835, werd hij als afgezant naar *Frankrijk* gezonden, alwaar hij acht jaren verbleef. Maar eene zamenzwe-ring, gesmeed om koning OTTO te noodzaken de kroon neder-teleggen, bragt in 1843 eene constitutioneele omwenteling te weeg. COLETTI, naar zijn vaderland teruggeroepen, ging als afgevaardigde deel nemen, aan de werkzaamheden der con-stituerende vergadering. Een

edelmoedige trek van vaderlands-liefde, de vereeniging van METAXAS, MAUROCORDATO en COLETTI, hoofden der drie partijen, welke *Griekenland* verdeelden, verzekerde de zegepraal der gematigde denkbeelden bij de stemming voor de constitutie. Maar deze overeenstemming was niet van langen duur. COLETTI, door den koning met de zamenstelling van een ministerie belast, aanvaardde den 16 Augustus 1844 het voorzitterschap deszelve, en het is vooral sedert dit tijdstip, dat hij zich met eene wettige hoop aan de wedergeboorte van *Griekenland*, het denkbeeld zijns geheelen levens, kon toewijden. Dit doel kostte hem worstelingen. Hij had tegelijk te strijden tegen de vereenigde oppositie van *Konstantinopel*, *Londen* en *St. Petersburg*, en dikwerf zelfs tegen de strijdige pogingen zijner eigene partij; door zijne zelfkracht en zijne standvastigheid overwon hij dezelve. In 1847, droeg hij aan de kamers eene wet-op de reorganisatie der bisdommen voor, en voltooide de godsdienstige scheuring, tegelijk met de onafhankelijkheid van *Griekenland* geproclameerd, tusschen het Helleensche koninkrijk, en den schismatieken patriarch van *Konstantinopel*. De pogingen der Russische partij, en van hetgene wat men de *Philorthodoxie* noemt, een werktuig van het kabinet van *St. Petersburg*, om zich tegen de aanneming dier wet te verzetten, getuigen van derzelve gewigt. *Griekenland* begon van toen af

eene rust en eenen stoffelijken voorspoed te genieten, welke aan hetzelfde tot dusverre onbekend waren. De handel, de landbouw, de scheepvaart waren bloeiend. Weldra echter ontstonden er nieuwe geschillen tusschen het Grieksch bestuur en *Turkijë*. *Oostenrijk* hooft zijne bemiddeling aan tot eene schikking; COLETTI nam dezelve aan; maar nadat deze bemiddeling mislukt was, werd door *Turkijë* aan COLETTI een *ultimatum* voorgesteld, die in den naam van zijn bestuur de voorwaarden deszelve van de hand wees. Om het land tot regter zijner staatkunde te maken, deed hij daarop de ontbinding der kamers uitspreken. De uitslag der nieuwe verkiezingen was hem gunstig, en de wetgeving, die men ging openen, beloofde hem de bekrachtiging van zijn werk, toen hij ernstig door eene nierziekte werd aangedast, die reeds op het einde van het vorige jaar voor zijn leven had doen vreezen. Diep gevoelde koning Otto de grootheid van het onherstelbaar verlies, waarmede hij bedreigd werd: dagelijks kwam hij naast de legerstede van zijnen stervenden minister zitten, om zijne laatste raadgevingen te ontvangen, en zijne klaagtoonen aanteheeren, van te vroeg aan de taak der wedergeboorte zijns vaderlands te worden onttrokken. De koningin mengde hare tranen met die des konings, terwijl zij uitriep: Er sterft een groot man! COLETTI vraagde en ontving de (mogt men krachtadige zeg-

gen!) troostmiddelen der godsdienst. Toen de koorts op zijnen wil zegevierde, hoorde men hem de nationale en krijgsgezangen zijner jeugd herhalen. Zijn verheven vernuft had de beschaving begrepen, welke hij onder zijne landgenooten trachtte intevoeren. Het denkbeeld, dat hem in al de worstelingen zijns levens bezielde heeft, was de bevrijding van zijnen geboortegrond, van Noordelijk *Griekenland* voorbereiden. Hij overleed den 12 September 1847. [Terwijl een der meest gezochte Nederlandsche dagbladen verslag van zijn overlijden geeft, zegt het van hem: » *Griekenland* verloor in hem zijnen grootsten burger, de troon zijnen hechtsten steun, en koning OTTO zijnen trouwsten dienaar.”]

COLLETTA (PIETRO), een geschiedschrijver, te *Napels* in 1775 geboren, diende eerst in het Napolitaansche leger, en werd, na den veldtogt van 1798, tot officier der artillerie benoemd. Later, wegens het deel dat hij aan de staatkundige gebeurtenissen had genomen, van de registers geschrapt, werd hij in 1806 in zijnen rang hersteld, en achtereenvolgend tot luitenant-kolonel en ordonnantie-officier des konings, bewindhebber van een gedeelte van *Kalabrië*, opziener der bruggen en wegen, directeur der militaire genie en generaal-majoor des legers bevorderd. Bij den val van MURAT in zijnen rang van luitenant-generaal bevestigd, had COLLETTA de portefeuille van oorlog, tot

aan de komst der Oostenrijkers. Als medepligtige aan de omwenteling van PÉPÉ, gedurende drie jaren in het kasteel van *St. Elme* opgesloten, en vervolgens naar *Brünn* in *Moravië* vervoerd, verkreeg hij, na een tweejarig verblijf in die stad, de vergunning om zich naar *Florence* te begeven, alwaar hij den 11 November 1833 overleed. Van zijne jeugd af hartstogtelijk voor de geschriften van TACITUS ingenomen, heeft hij de kracht en de bondigheid des stijls van dien grooten geschiedschrijver, in zijne *Geschiedenis van Napels, Lugano*, 1834, 4 dl.ⁿ, in 8.vo, weten over te brengen: een werk dat in 10 hoofdstukken de jaarboeken van dat koninkrijk, van 1734 tot 1825 bevat; het is een vervolg van GIANNONE. Men verwijt hem dikwerf de nauwkeurigheid der feiten aan de gevoelens der door hem omhelsde partij te hebben opgeofferd.

COLLINGWOOD (CUTHBERT, lord), een beroemde Engelsche zeeheld, in 1748 te *Newcastle aan de Tyne* geboren, kwam in 1761 onder de marine, en klom van rang tot rang, tot dien van admiraal op. Hij onderscheidde zich voornamelijk in den slag van *Bunkershill* tegen de Amerikanen, in het gevecht van kaap *St. Vincent*, den 14 Februarij 1797, en in den slag van *Trafalgar*, tot het winnen van welken hij door zijne gepaste bewegingen krachtdadiglijk medewerkte. Tot belooning voor zijne diensten, werd hij tot de waardigheid van

pair verheven, en het parlement stemde ten zijnen voordeele eene jaarwedde van 2,000 ponden sterlings, terugvallende op zijne mannelijke kinderen. Vermits hij slechts twee dochters had, werd deze jaarwedde aan dezelve bevestigd. Na den dood van NELSON volgde COLLINGWOOD hem op in het bevel over de zee-magt in de *Middellandsche Zee*. In weerwil van den slechten staat zijner gezondheid, wilde hij zijnen post niet verlaten, en liet zelfs eene doodkist gereed maken, om zijn lijk naar *Engeland* over te brengen. Deze voorzorg werd weldra geregtvaardigd door zijnen dood den 7 Maart 1810 aan boord van het schip *de Stad Parijs*, voor *Minorca* liggende, voorgevallen. Zijn stoffelijk overblijfsel is in de *St. Paulus-kerk* ter aarde besteld.

COLLINS (JEREMIAS), een Iersche geestelijke, maakte zijne studiën te *Bordeaux*, en werd eenigen tijd belast met de belangen van het seminarie dier stad. Zijn bisschop, Dr MOYLAN, riep hem in 1789 terug, en plaatste hem te *Cork*, in de parochie van *St. Finbarr*, alwaar hij 22 jaren als kapellaan, en 18 jaren als pastoor en grootvikaris werkzaam was. COLLINS was de directeur eener kleine vereeniging van dames, welke zich aan de opvoeding van arme meisjes toewijdde: deze instelling is de *orde der presentatie*, die reeds 30 gestichten bezit, en aan 20,000 meisjes kosteloos onderwijs geeft. COLLINS had

ook eene andere congregatie voor jongens tot stand gebracht. Deze eerbiedwaardige geestelijke is te *Cork*, den 7 November 1829 overleden.

* COLMAR (JOZEF LODEWIJK), den 22 Junij 1760 te *Straatsburg* geboren, werd in 1784 priester, en trad het eerst als onderwijzer bij het koninklijk collegie aldaar op. Op den 3 October 1802 besteeg hij den bisschoppelijken stoel te *Mainz*, alwaar hij, na eenen zegenrijken arbeid, diep betreurd, den 15 December 1818 overleed. — COLMAR, deze waarlijk apostolische man, vol ijver voor het huis Gods, milddadig jegens de armen en zieken, zacht en vriendelijk jegens allen, hield ten tijde der Fransche omwenteling, toen elken geloovigen Christen, voornamelijk echter elken standvastigen priester, het valmes der guillotine dreigend boven den nek zweefde, met onwrikbaren moed aan zijn geloof, aan zijnen tot dusverre milddelijk gezegenden arbeid vast, hetwelk hem dikwerf bittere uren berokkende. Dikwerf stelde hij zijn leven in gevaar, om aan zieken en behoeftigen troost en heilige hulp te brengen. Zielzorg en het bezoeken van zieken waren zoowel in *Straatsburg* als in *Mainz* steeds het gewigtigste en zegenrijkste gedeelte van zijne rusteloze werkzaamheid. Zijne leerreden, uit welke een vaderlijke geest, de geest van den trouwen zielenherder spreekt, zijn eenvoudig, gepast, doelmatig, vrij van alle rhetorische

gewrongenheid; maar waardig, welsprekend, en wegens derzelver natuurlijkheid en hartelijkheid des te indrukwekkender. — Door zijne vrienden en vereerders zijn uitgegeven zijne *Predigten*, met zijne levensschets, *Mainz*, 1836 enz. 7 dl.ⁿ in 8.vo; nieuwe uitgave, 1845, id.

COLNET (KAREL JOZEF AUGUSTUS MAXIMILIAAN DE), den 7 December 1768, te *Mondrepy* in *Picardië* geboren, volbragt zijne eerste studiën in het door de oratoristen bestuurde collegie van *Rebais*, en kwam vervolgens in de militaire school, alwaar hij de makker van BONAPARTE was, maar hij verbleef er slechts twee jaren, en eindigde zijne klassen te *Lastèche*. Bij het verlaten van het collegie, kwam hij te *Parijs* onder CABANIS en CORVISART de geneeskunde beoefenen, minder uit smaak voor die wetenschap, dan om zich aan de requisitie te onttrekken; hij deed er in korten tijd kundigheden op, die hem ten gelegenen tijde van dienst waren. Tengevolge van het besluit, hetwelk de adellijken verbande, genoodzaakt om de hoofdstad te verlaten, nam hij zijne toevlugt te *Chaulny* tot een' apothekar, bij wien hij twee jaren doorbragt, die hij uitsluitend aan de beoefening der letteren toewijdde. In 1797, kwam hij te *Parijs* terug, en begon eenen boekhandel. Om-trent dezen tijd gaf hij in het licht: *Mémoires etc.* (*Geheime gedenkschriften uit het gebied der letteren*), waarvan het 10.^e

N.^o werd in beslag genomen, en de *Etrennes de l'Institut*, die hetzelfde lot ondergingen. Hij randde in dit laatste werk, met den meesten nadruk, 'de toenmaals nog nieuwe organisatie van dat letterkundige ligchaam aan, waaruit men DELILLE, LA HARPE en FONTANES had verbannen, om er kreupele dichters en godverzakkers in optenemen. De 18 brumaire had aan COLNET de hoop gegeven, dat zijn oude makker BONAPARTE de monarchie der BOURBONS zou herstellen, en hij was er zoo zeer van overtuigd, dat hij in het door hem uitgegeven tijdschrift eene ode te zijner eer opnam. In zijne hoop teleurgesteld, verklaarde COLNET hem den oorlog, en was nooit te bewegen de wapens nederteleggen. Hij gaf in 1800 twee zeer geestige hekelschriften in het licht: *La fin etc.* (*Het einde der achttiende eeuw*) en *Mon apologie* (*Mijne verantwoording*), waarin de gezonde letterkundige leerstellingen in de zinrijkste vormen zijn gehuld. In 1810 verscheen zijn gedicht: *l'Art etc.* (*De kunst om uit eten te gaan*), dat zeer veel bijval vond. Hij maakte voor zich zelve niet van de raadgevingen gebruik, welke hij aan de dichters gaf; want het zal veel zijn als hij in den geheelen loop zijns levens, tien malen uit eten is geweest. Hij haatte de hoofsche manieren, en de man, die zoo vele bezoeken ontving, legde er nooit bij anderen af. Eene zaak, die opmerking verdient, is dat deze zoo bijtende schrijver, ge-

woon om de zaken slechts van derzelver belagchelijke zijde te beschouwen, met eene ernstige inborst en eene diepe gevoeligheid begaafd was. COLNET plaatste artikels in het *Journal des arts*. In 1811, ging hij tot het *Journal de Paris* over, dat hij na de tweede restauratie voor het *Journal général* liet varen. Als beschuldigd van briefwisseling met *Gend*, in 1815 in hechtenis genomen, had hij zijne bevrijding aan den invloed van den heer JAY te danken. In October 1816 verbond hij zich aan de redactie der *Gazette de France*, en ging voort er gedurende 16 jaren aan te werken. In 1829 begaf hij zich naar *Belleville*, alwaar de Julij-omwenteling hem veraste, die hem van zijne jaarwedden en van een gedeelte der vrucht zijner besparingen beroofde. Sedert verscheiden jaren had hij voorzien, dat de geest van onafhankelijkheid en wanorde, door in alle klassen doortedringen, in *Frankrijk* eene groote omverwerping zou te weeg brengen; hij was overtuigd dat alles met de sabel zou eindigen, en men heeft hem dikwerf hooren zeggen: » Degene die ons eens moet regeren, rookt thans zijne pijp in eenig wachthuis." Zijn haat voor de omwenteling nam nog toe bij het gezigt der verwoestingen van den 13 Februarij 1831. Dat men zich voorstelle wat hij op dien dag ondervond, toen hij op de rivier al de boekdeelen dier schoone bibliotheek des aartsbisdoms zag drijven,

met welker rangschikking hij zelf belast was geweest, op het tijdstip dat de kardinaal FESCH aartsbisschop van *Parijs* zou worden. In een aantal artikels, door alle verlichte mannen toegejuicht, drukte hij zijne verontwaardiging daarover uit. De dood kwam hem te midden zijner werkzaamheden overvallen, en wel in eene kleine hut, welke hij had doen bouwen, en waarvan hij slechts twee maanden genot heeft gehad. Hij stierf den 29 Mei 1832, zonder smart, zonder doodstrijd, en door de hoop op eene betere wereld getroost. Zijne godsdienstige beginselen hadden hem nooit verlaten, en hij had tot zinspreuk gekozen, den zoo waarachtigen als diepzinnigen grondregel van BACO: » Eene oppervlakkige wijsbegeerte verwijderd van de godsdienst, eene diepzinnige echter geleid tot dezelve." Hij was lid van geenerlei akademie en wanneer men hem aanspoorde om naar eene plaats in het Instituut te dingen, antwoordde hij: » Ik heb liever dat men mij vrage, waarom ik er niet toe behoer, dan dat men mij zou vragen, waarom ik er lid van ben." De zoo belangrijke artikels, welke hij aan de dagbladen heeft geleverd, zijn vereenigd in den *Hermite du faubourg Saint-Germain*. enz.

* COLOMBEL (NOËL of NATALIS), in 1786, op *St. Domingo* geboren, was de zoon van eenen Franschman en van eene Negerin, en werd te *Antwerpen* opgevoed; hij oefende zich te *Parijs*

in de genees-, natuur- en letterkunde. Bij zijne terugkomst in zijn vaderland, werd hij secretaris van den president BOYER, en lid der commissie van openbaar onderwijs; hij bezorgde de uitgave van twee Haïtische tijdschriften en van eenige wetenschappelijke werken; te *Port-au-Prince*, in 1819 en 1820 gedrukt. Hij verloor het leven door schipbreuk, in 1823, op eene reis van *Port-au-Prince* naar *Engeland*.

COMBE (KAREL), een oudheidskenner, in 1743 te *Londen* geboren, en in 1817 overleden, werd in den ouderdom van 40 jaren tot doctor in de geneeskunde bevorderd, en verwierf eenen grooten roem in de verloskunde. In zijne vrije oogenblikken legde hij zich toe op de beoefening der penning- en oudheidkunde, en hij heeft verscheiden, door de geleerden zeer op prijs gestelde, werken in het licht gegeven: 1.º *Index nummorum omnium imperatorum, Augustorum et Caesarum à Julio Cæsare, usque ad Posthumum, etc.*, 1773, in 4.º; — 2.º *Nummorum veterum populorum et urbium, in museo Gul. Hunter descriptio*, 1782, in 4.º; — 3.º eene uitgave van HORATIUS, 1793, 2 dl.º in 4.º, die in weêrwil der onvolledigheden, door doctor PARR met al te veel bitterheid aangeduid, toch zeer gezocht wordt.

COMEIRAS. — Zie COMEYRAS -Wbk.-

COMPANS (JOANNES), in 1751, te *Dalon*, diocèes van *Pamiers* geboren, maakte zijne studiën in het door de Lazaristen bestuurde seminarie van *Cahors*, en werd kort daarna in hunne congregatie opgenomen. Eerst directeur van het seminarie *St. Firmin*, te *Parijs*, daarna aalmoezenier van het invaliedengesticht, was hij directeur van het seminarie der missie van *Toulouse*, toen de Fr. omwenteling uitborst, en hem noodzaakte zijn vaderland te verlaten. Hij begaf zich eerst naar *Spanje*, van waar hij *Italië* ging bezoeken. In *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij te *Toulouse* tot eenen leerstoel voor de theologie benoemd, dien hij tot in 1830 bekleedde. Zijne hooge jaren beletteden hem, om zich met zijne ordebroeders te vereenigen, toen de congregatie van den *H. Lazarus* hersteld werd; hij had echter den geest derzelve behouden. COMPANS overleed te *Toulouse*, den 7 Februarij 1835. Hij heeft verscheiden werken nagelaten, waarvan de voornaamste zijn: 1.º eene nieuwe uitgave der *Traité etc.* (*Verhandeling over de dispensatiën*) door COLLET, 1788, 2 dl.º, in 8.º, herdrukt in 1828, met den naam des uitgevers, die in de eerste uitgave niet vermeld was; — 2.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis van het leven van JESUS CHRISTUS*), op verzoek van mevrouw LOUISE van *Frankrijk* vervaardigd. Dit werk levert de overeenstemming der evangeliën, heldert de duistere plaat-

sen, en lost de moeilijkheden op, welke de tekst aanbiedt.

COMPANS (JOANNES DOMINICUS graaf), luitenant-generaal en groot-kruis van het legioen van eer, te *Salies* (Fr. dept. *Haute-Garonne*), den 26 Junij 1769 geboren, vertrok in 1792 als eenvoudige vrijwilliger, en werd vier jaren later brigade-generaal. Te *Austerlitz* tot divisie-generaal benoemd, wist hij, zoowel in den Russischen veldtogt, als later te *Lutzen* en te *Bautzen*, het vertrouwen van NAPOLEON te regtvaardigen, die hem in een zijner bulletin's een *veldheer van de eerste verdienste* noemde. In den veldtogt van *Frankrijk*, dekte hij met een leger-corps van 10,000 man, grootendeels uit jonge conscripts zamengesteld, gedurende vijf dagen den weg van *Parijs*, tusschen *Sézanne* en *Meaux*, en bood alleen het hoofd aan het geweld der bondgenooten. Bij de restauratie ontving hij het kruis van den heiligen LODEWIJK, en werd onder de officieren in activiteit behouden. Bij de terugkomst van NAPOLEON van het eiland *Elba*, vatte hij echter de wapens weder op, en werd te *Waterloo* krijgsgevangen gemaakt. In *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij tot pair van *Frankrijk* benoemd en overleed in zijn kasteel van *Blagnac*, bij *Toulouse*, den 10 November 1845.

COMTE (FRANCISCUS KAREL LODEWIJK), een publicist, in 1782, te *St. Emimie* (Fr. dep.†

Lozère), geboren, kwam vroegtijdig te *Parijs*, en begon, na tot advokaat te zijn bevorderd, zich beroemd te maken, toen de vestiging van een vertegenwoordigend bestuur eene nieuwe vlugt aan zijne staatkundige denkbeelden kwam geven. Reeds in de maand Junij 1814, begon hij den verwoeden oorlog, welken hij tegen elk gezag voerde, terwijl hij de ordonnantie, die het onderhouden van den zondag voorschreef, als inbreukmakend op de godsdienstige vrijheid aanrandde. Hij begon in het zelfde jaar de uitgave van *le Censeur*, een weekblad, waarbij hij den heer DUNOYER tot medearbeider had. Daar de *Censeur* zich voornamelijk tot de partij rigtte, die met tegenzin de herstelling der BOURBONS had aangezien, zoo nam het getal hunner vijanden aanmerkelijk toe, en bereidde den 20 Maart voor. Intusschen was het nieuwe beheer des keizers niet meer dan dat des konings, veilig voor de gestrengte critiek der jonge publicisten. COMTE beproefde zelfs, om den troon te verdedigen, dien hij geschokt had, en drie dagen vóór de terugkomst van NAPOLEON te *Parijs*, gaf hij eene brochure in het licht, getiteld: *De l'impossibilité etc. (Over de onmogelijkheid om een constitutionneel bestuur, onder een militaire hoofd, en voornamelijk onder NAPOLEON BONAPARTE, daartestellen)*, en veertien dagen na de omwenteling van den 20 Maart, verklaarde hij voor de regtbanken, dat hij elke deel-

neming aan die gebeurtenis als eene misdaad beschouwde. Het gezag zocht, door de meest verleidende aanbiedingen, COMTE en DUNOYER aan zich te verbinden, doch desniettegenstaande werd de *Censeur* voortgezet. Nadat FOUCHÉ alles had uitgeput, wat hij de wegen der zachtheid noemde, was hij er op bedacht, om de beide dagbladschrijvers in regten te betrekken. Maar de vrees van de publieke opinie op eenen oogenblik in beweging te brengen, waarop het gezag er zoo veel belang bij had, dezelve te ontzien, hield hem van de vervolging terug. Na de tweede restauratie verhiëven zich COMTE en DUNOYER, met dezelfde volharding, tegen het nieuwe bestuur. FOUCHÉ, die onder LODEWIJK XVIII de portefeuille van politie had behouden, en die minder vreesde de BOURBONS aan eenige onaangenaamheid bloot te stellen, dan wel zijnen ouden meester, liet het zevende deel van *le Censeur* in beslag nemen, alvorens er de druk van was ten einde bebragt. Na eene staking van vier jaren, verscheen dat blad weder in 1819, bij wijze van dagblad; maar in het volgende jaar vereenigde het zich met den *Courrier Français*. In 1820 werd COMTE, in een nieuw proces gewikkeld, tot twee maanden gevangenis, en 2,000 francs boeten veroordeeld. Om zich aan deze straf te onttrekken, nam hij de wijk naar *Geneve*, en van daar naar *Lausanne*, alwaar

hij in 1822, door het kanton *Waadland* beroepen werd, om eenen leerstoel voor het natuurregt te bekleeden. Daar hij echter eenigen tijd daarna vernam dat de Fransche regering zijne uitlevering vraagde, begaf hij zich naar *België*, en stak van daar naar *Engeland* over, alwaar hij achttien jaren verbleef. Na verloop van vijf jaren kwam hij te *Parijs* terug, en drong er vruchteloos op aan, om weder op de lijst der advokaten hersteld te worden. Hij begon in 1826, de uitgave zijner *Traité etc. (Verhandeling van wetgeving of Voorstelling der algemeene wetten, volgens welke de volken bloeijen, vervallen of stilstaande blijven)*, 4 dl.ⁿ, in 8.vo Dit belangrijke werk werd in 1828, door de Fransche akademie bekroond, die aan den schrijver den grooten prijs *Montyon* toekende. In 1830, werd COMTE beroepen om den post van procureur des konings waartenemen; maar de rigting zijner staatkundige gevoelens gedoogde niet dat hij denzelven behield. In 1831, door het collegie van *Mamers (Sarthe-dep.^t)* tot de kamer der afgevaardigden gezonden, nam hij aldaar zitting op de banken der oppositie, en meende in 1832, het berucht *Compte rendu* te moeten onderteekenen. In hetzelfde jaar in de akademie van zedelijke wetenschappen opgenomen, werd hij blijvend secretaris derzelve. Het collegie van *Mamers* herkoos hem in 1834. Hij overleed te *Parijs*, den 15 April 1837. Behalve

de reeds aangevoerde heeft deze publicist nog de volgende werken nagelaten: 1.º *Du nouveau etc. (Over het nieuwe ontwerp van wet op de drukpers)*, 1817, in 8.vo; — 2.º *Traité etc. (Verhandeling over het eigendoms-regt)*, Parijs, 1824, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; — 3.º *Des garanties etc. (Over de waarborgen, door de handelingen der wetgevende kamers, aan de kapitalen en andere soorten van eigendommen aangeboden)*, 1826, in 8.vo; — 4.º *Traité etc. (Verhandeling over de magt en de verplichtingen der regters)*, naar het Engelsch van sir RICHARD PHILIPPS; — 5.º *Histoire etc. (Geschiedenis der nationale garde van Parijs)*, 1827, in 8.vo

CONDÉ. — Zie BOURBON-CONDÉ.

CONDÉ (LOUISE ADELAÏDE DE BOURBON), dochter van LODEWIJK JOZEF DE BOURBON, prins van Condé, en van CHARLOTTE GODEFRIDE ELIZABETH DE ROHAN-SOUBISE, den 5 October 1757 te Chantilly geboren, werd eerst door LODEWIJK XV bestemd voor den graaf van Artois, later KAREL X. Verschillende beletselen waren dezer vereeniging in den weg, en de prinses, in 1786, tot abdis van het adellijke kapittel van Remiremont benoemd, hield bij voortdurend haar verblijf aan het hof. Na de inneming der Bastille, volgde zij haren vader naar Turijn, en hield achtereenlopend, gedurende 25 jaren, haar verblijf in Duitschland, in Rusland en in Engeland.

Met hare familie keerde zij naar Frankrijk terug. Daar zij sedert verscheiden jaren afstand van de wereld had gedaan, zoo deed de koning voor haar, het oude paleis des Tempels herstellen, waarin zij den 3 November 1816 haren intrek nam, om hetzelfde niet weder te verlaten. Zij wijdde zich aldaar, met hare religieuzen, geheel toe aan de gedurige aanbidding van het allerheiligste Sacrament, eene associatie, waarvan het doel was, om voor de misdaden der omwenteling verzoenend te voldoen, en overleed te midden dier godvruchtige werken, den 1 Maart 1824.

CONINCK (S. M.), een priester, te St. Truijen in België, den 6 Augustus 1750, geboren, volbragt zijnen leergang voor de wijsbegeerte te Leuven en begaf zich vervolgens naar Rome, alwaar hij in het Germaansch collegie werd opgenomen, en zijne theologische studiën ten einde bragt. Zijne talenten en de zachtheid zijner inborst deden hem door zijne meesters beminnen, en verwierven hem de bescherming van verscheiden leden van het heilige collegie. Na de heilige priesterwijding te hebben ontvangen, kwam hij te St. Truijen terug, alwaar hij weldra kanonik werd der oude stift-kerk van O. L. V. en president van den raad van administratie dier kerk. Als lid der provinciale staten van Limburg, onderscheidde hij er zijnen ijver voor de arme klassen, en deed verscheiden maatregelen in

hun belang aannemen. Tijdens de Belgische omwenteling, hield hij zich afgezonderd, en haastte hij zich, zoodra hij kon, om zijne kerkelijke bedieningen weder op te vatten, welke hij met den meesten ijver tot op het tijdstip heeft waargenomen, waarop zijne hooge jaren hem noodzaakten dezelve te staken. Deze vrome geestelijke overleed in zijne geboorteplaats, den 14 April 1839. Hij was lid van het koninklijk Nederlandsch instituut en van verscheiden geleerde genootschappen. Men heeft van hem: 1.º eene *Omschrijving* in Vlaamsche verzen van een gedeelte der *Psalmen*; — 2.º de vertaling in denzelfden tongval van het *Leven van den H. LIGUORI*; — 3.º de vertaling in het Fransch van de *Bevredigende bedenkingen van eenen pastoor over den herderlijken brief van den 5 October 1787, van den bisschop van Pistoja*; hij vervaardigde deze vertaling op verzoek van den kardinaal ZONDADARI; — 4.º eene *Verzameling van zedelijke gedichten, in het Fransch, Vlaamsch en Latijn, St. Trujen*, 1839, in 12.mo enz.

CONSTANTIJN PAULOWITZ. —
Zie KONSTANTIJN PAULOWITZ.

CONTRI (ANTONIUS), een Italiaansche schilder te *Cremona* in 1732 overleden, leerde van BASSI het landschap- en bloemenschilderen, en beoefende daarna het portret. Men vindt te *Cremona* verscheiden zijner schilderijen en van die van FRAN-

ciscus, zijn' zoon. CONTRI beroemde zich allerlei *fresco's* van de muren, tegen welke dezelve geschilderd waren, te kunnen afnemen, om dezelve op doek overtebrengen, zonder dat ze iets in teekening of koloriet verloren. Hij deed er verscheiden proefnemingen van in de verschillende paleizen van *Cremona*, *Ferrara* en *Mantua*, en, ten gevolge daarvan, werden er eenige hoofden van JULIUS ROMANUS, die van eenen muur genomen waren, naar *Weenen* gezonden. LANZI, die bijzonderheden over de behandeling, door CONTRI aangewend, mededeelt, twijfelt er aan of hij er de uitvinder wel van is; zeker is het echter dat hij de eerste is, die dezelve bekend maakte.

* CONZ (KAREL PHILIPPUS), den 28 October 1762, te *Lorch* in *Württemberg*, geboren, bezocht de Latijnsche school in *Schorndorf*, beoefende de godgeleerdheid te *Blaubeuren* en te *Tubingen*, werd in 1783 D.^r der filosofie, in 1789 repetent aan het theologische seminarie te *Tubingen*, in 1790 predikant aan de *Karls-akademie*, te *Stuttgart*, in 1793 diacon te *Baihingen* aan de *Ens*, in 1798 tweede diacon te *Ludwigsburg*, in 1804 gewoon hoogleeraar der classische letterkunde, in 1812 hoogleeraar der welsprekendheid, aan de universiteit van *Tubingen*, alwaar hij den 20 Junij 1827 overleed. Conz, die een edel karakter bezat, heeft als letter-

kundige, vertaler en dichter, eene billijke aanspraak op onze achting en erkentenis. Hij is een wijsgeerige dichter, in wiens voortbrengselen, naast rijkdom van denkbeelden, kracht en diepte, des gemoeds, en teederheid des gevoels, bij eenig gebrek aan een vlug uitdrukkingsvermogen, niet te miskennen zijn. Conz is in menig opzigt een geestverwant van HERDER en onderscheidt zich het meest als lierdichter. Aan zijne tooneelkundige voortbrengselen, in welke beoefening der ouden, æsthetisch gevoel en mannelijke waardigheid zich openbaren, kan men geen onbepaalden lof toezwaaijen. 1.º *Analekten*, Leipzig, 1793; — 2.º *Schicksale der Seelenwanderungshypothese*, Königsbergen, 1791; — 3.º *Abhandlungen für die Geschichte, und das Eigenthümliche der spätern stoischen Philosophie*, Tübingen, 1794; — 4.º *Morgenländis Apologien*, Heilbron, 1803; — 5.º *Kleine prosaische Schriften*, Tübingen, 1821, 2 dl.º; — 6.º *Neue Sammlung*, Ulm, 1825; — 7.º *Philosophische und descriptive Gedichte*, Zurich, 1806; nieuwe uitgave, Tübingen, 1818, 2 dl.º; — 8.º *Neue Sammlung*, Ulm, 1824; — 9.º *Konradin*, 1782; — 10.º *Timoleons Rückkehr nach Korinth*, 1801 enz. Ook vertaalde hij in het Hoogduitsch, SENECA, TYRTÄUS, AESCHYLUS, ARISTOPHANES, en anderen.

COOPER (SAMUEL), een beroemd portret-schilder, in 1609 te Londen geboren, en aldaar in 1670 overleden. Hij schil-

derde bijna al de beroemde mannen van zijnen tijd af, en voornamelijk CROMWEL en zijne aanhangers. Men zegt dat de koning van *Frankrijk* voor dat van CROMWEL 150 louis d'or betaalde. Men gaf hem den bijnaam van *kleinen VAN DIJK*. — Er zijn verscheiden andere Engelsche schilders van den zelfden naam geweest.

* COOPER (*sir* ASTLEY PASTOR), *Engeland's* grootste heelmeester, den 23 Augustus 1768, te *Gadesborough* in het graafschap *Hertford* geboren, was de zoon van eenen predikant, en van eene door den bevalligen roman *The exemplary mother*, als schrijfster bekende moeder. Reeds in zijne vroegste jeugd verraadde hij zijnen aanleg voor de heilkunde, toen hij bij eenen toevallig gewonden speelmaker, het doodbloeden uit de gekwetste schenkel-slagader, door het doelmatige aanbrengen van zijnen zakdoek als ader-compressie, belette. In 1784, begon hij onder zijnen beroemden oom, S. COOPER, heelmeester aan het *Guy's hospitaal* te Londen, en onder CLINE zijne studiën, bezocht in 1787 de universiteit van *Edimburg*, en werd weldra als *prosector*, in het ziekenhuis van *St. Thomas* te Londen aangesteld; kort daarop tot heelmeester in *Guy's hospitaal* bevorderd, bewerkte hij de vereeniging der beide ziekenhuizen, tot eene heilkundige onderwijs-inrigting, bij welke hij voortaan als onderwijzer werkzaam was. In 1792, bezocht hij op eene we-

tenschappelijke reize *Parijs*; in 1821 werd hij tot baronnet verheven, en in 1827 tot lijfarts des konings benoemd. In 1836, werd hij president van het koninklijk collegie van heelmeesters; in 1837, ontving hij het eere-diploma als *Med. Dr.* van *Göttingen*, en als *Jur. Dr.* van *Edimburg*; hij overleed, den 12 Februarij 1841, als lijfarts der koningin VICTORIA. COOPER was niet alleen uitstekend als hospitaal-heelmeester, en bemind in zijne uitgebreide privaat-praktijk, die hem een aanzienlijk vermogen verschafte, maar hij verwierf ook blijvende verdiensten met betrekking tot de wetenschap door zijne nasporingen over ingewandbreuken, beenderbreuken enz. Hij schreef een aantal verhandelingen, over verschillende heelkundige onderwerpen; zijn hoofdwerk zijn de door zijnen schoonzoon FR. TYRREL, uitgegevene en met aantekeningen voorziene *Lectures on the principles and practice of surgery, Londen*, 1824. tot 1827, 3 dl.ⁿ, in het Hoogduitsch en Fransch vertaald; en in eenen nieuwen vorm uitgegeven door ALEXANDER ENN, in 1836.

* COPPENS (JOSEPHUS ANTONIUS), den 13 Mei 1800 te 's Hertogenbosch geboren, ontving van zijne deftige en vrome ouders eene uitmuntende en zeer godsdienstige opvoeding. Hij volbragt zijne humaniora in het klein seminarie, en kwam, 18 jaren oud zijnde, in het groot

seminarie te *Herlaar*, waar hij aan al zijne medestuderenden ten toonbeeld en prikkel verstrekte, en aller achting en toegenegenheid genoot. In 1823, door den prins DE MÉAN, aartsbisschop van *Mechelen*, tot priester gewijd, trad hij op als kapellaan in de parochie van den H. JACOBUS in zijne geboorteplaats. Slechts drie jaren was hij in dat gedeelte van 's Heeren wijnberg werkzaam, daar hij reeds in 1826, door den apostolijken vicarius VAN ALPHEN (zie dat Art.) naar *Schijndel* werd beroepen, alwaar hij, tegelijk met den tegenwoordigen bisschop van *Gerra*, Mgr. ZWIJSEN, onmiddellijk onder het oog van zijnen kerkoverste, zich aan de pligten van zijn heilig ambt, en tevens aan de kerkelijke wetenschap, en de geschiedenis der Kerk, met het beste gevolg toewijdde. In 1833 werd hij tot rector der kapel van Onze Lieve Vrouw, te *Handel*, onder *Gemert*, benoemd. Hier was COPPENS juist op zijne plaats, als zijnde hij bijzonder geschikt, om de godsvrucht der bedevaartgangers, die in grooten getale naar dat oord toestroomden, te voeden en in de beste orde te regelen, en vóór alle een ijverige zielzorger en voorzigtige raadsman te zijn, en ten andere wijl hij ook aldaar de gelegenheid vond, om het vikariaat door zijne geschriften, uitstekende diensten te bewijzen. In weerwil zijner wankelbare gezondheid bleef hij onvermoeid zijne geliefkoosde geschiedkun-

dige navorschingen beoefenen, en de vrucht zijner inspanning was het werk: *Nieuwe beschrijving van het bisdom van 's Hertogenbosch*, van 1580 tot op onzen tijd, 4 zw. dl.ⁿ, waardoor hij zich bij de wetenschap en zijn diocees hoogst verdiens- telijk heeft gemaakt. In 1846, benoemde koning WILLEM II den nederigen man tot ridder der orde van den Nederlandschen leeuw. Ofschoon ook zijne krach- ten al meer en meer afnamen, hield hij zich nog steeds bezig met de bewerking eener volle- dige historie van het voormalige bisdom van *Roermonde*, zijnde een vervolg op KNIPPENBERGS *Historia ecclesiastica ducatus Geldriae*, waartoe hij reeds eene menigte oude handschriften en onuitgegeven documenten ver- zameld, ontcijferd en gerang- schikt had, toen de dood hem den 15 Januarij 1850, aan de godsdienst en de wetenschap ontrukte, algemeen betreurd door allen, die zijne deugden, zijne christelijke weldadigheid, zijn nederig gemoed, zijne veel- vuldige kundigheden, met één woord, zijn edel karakter van nabij gekend hebben, en bij wie zijne nagedachtenis steeds in eere en zijn naam in zegening zal blijven.

CORANCÈS of CORANCÈZ (LO- DEWIJK ALEXANDER OLIVIER DE), oud-consul, te *Parijs*, in 1770 geboren, en te *Asnières*, den 3 Julij 1832 overleden, open- baarde reeds vroegtijdig veel smaak voor de wiskunde. Als geleerde nam hij deel aan den

togt naar *Egypte*. Tot algemeen consul te *Aleppo* benoemd, was hij in 1804, de scheidsman in een geschil tusschen den pacha en de janitsaren, en zijne uit- spraak voldeed aan de beide partijen. Bij eene andere gele- genheid, verkreeg hij de afzetting van den kadi, die eenen Fransch- man in het consulaire gebouw had doen gevangen nemen. In 1813, werd CORANCÈS benoemd tot algemeen consul te *Bagdad*, en in 1814 te *Smyrna*. Daarop vraagde hij om zijn ontslag, hetwelk hem verleend werd. Sedert 1812 was hij correspon- derend lid der akademie van opschriften. Men heeft hem te danken: 1.º *Mémoire etc.* (*Ver- handeling over de onderscheiding der wortels in de algebraïsche equatiën*), in de verzameling van het instituut van *Egypte*; — 2.º *Mémoire etc.* (*Verhande- ling over de algemeene oplossing der equatiën*), in het *Journal de l'école polytech.*, 10.e dl., 1815; andere *Verhandelingen* over hetzelfde onderwerp in de verzameling van het insti- tuut, en eenige artikels in de *Revue encyclopédique*, 1820; — 3.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der Wahabis, sedert derzelwer oorsprong*), 1810, in 8.vo; — 4.º *Itinéraire etc.* (*Wegwijzer door een weinig bekend gedeelte van klein-Azië*), 1816, in 8.vo; — 5.º *Recherches etc.* (*Naspor- ringen, over den aard en de onderscheiding der denkbeelden*), 1818, in 8.vo

CORAY (ADAMANCE), een ge- leerde kenner der Grieksche taal,

te *Smyrna*, den 27 April 1748 geboren, was de zoon van eenen handelaar van het eiland *Chio*. In 1782, kwam hij te *Amsterdam*, om er hetzelfde beroep uitte oefenen; maar hij liet den handel weldra varen, om zich op de beoefening der geneeskunde toe te leggen, en kwam te *Montpellier*, alwaar hij, in 1786, het doctoraat ontving. Twee jaren later kwam hij te *Parijs*, en leefde aldaar van de opbrengst eeniger vertalingen uit het Engelsch en het Hoogduitsch, en van andere te *Parijs* nog minder geachte werkzaamheden. De staat van bekrompenheid, waarin hij zich bevond, hield op, door de edelmoedigheid van eenen Engelschman, aan wien hij de Grieksche taal had onderwezen. In den loop zijner studiën te *Montpellier* had hij *CHAPTAL* leeren kennen, die, later minister van binnenlandsche zaken geworden zijnde, hem aan den eersten consul voorstelde voor de vertaling der *Aardrijkskunde* van *STRABO* (zie *PORTEDUTHEIL* en *STRABO* -*Wbk.*-). Ofschoon hij *Frankrijk* als zijn tweede vaderland beschouwde, bleef hij niettemin aan *Griekenland* gehecht, en tijdens den opstand der *Hellenen*, in 1820, bepaalde hij er zich niet toe om vruchteloze wenschen voor deszelfs bevrijding te doen. *CORAY* is te *Parijs*, den 7 April 1833 overleden; men heeft hem Fransche vertalingen te danken van de *Clinische geneeskunde*, en van de *Inleiding tot de beoefening der natuur- en der genees-*

kunde, door *SELLE*; van het *Vade mecum des geneesheers*, van de *Schets eener geschiedenis der genees- en heelkunde*, door *BLACK*; van de *Karakterschetsen van THEOPHRASTUS*, volgens een handschrift van het *Vatikaan*; van de *Verhandeling van HIPPOCRATES over de lucht, de wateren en de hemelen*. Deze vertaling werd de beste geoordeeld, door den jury ter toekening van de tienjarige prijzen. *CORAY* heeft in nieuw Grieksch vertaald, de *Verhandeling van BECCARIA: Over de misdrijven en straffen*, 1802, in 8.vo; hij heeft uitmuntende uitgaven geleverd van de *Herderspelen* van *LONGUS*, en der *Ethiopia* van *HELIODORUS*, 1804, 2 dl.ⁿ in 8.vo; en het is onder zijn opzigt dat de *Bibliothèque Grecque (Grieksche Bibliotheek)*, *Parijs*, 1800 tot 1822, 21 dl.ⁿ in 8.vo is in het licht gegeven; deze verzameling van werken, gedrukt ten koste der gebroeders *Zozima*, en des gymnasiums van *Chio*, bestemd om den smaak voor de letteren in *Griekenland* weder optewekken en te verspreiden, bevat de volgende werken *ÆLIANUS*, *ISOCRATES*, *ÆSOPUS*, *POLYENUS*, *PLUTARCHUS*, *STRABO*; *MARCUS-AURELIUS*, *Verhandelingen* van *HIPPOCRATES*, *XENOCRATES*, *ARISTOTELES (staat- en zedekunde)*, *ONOSANDER*, *PLUTARCHUS (staatkunde)*, *XENOPHON (de memorabilia)* en *PLATO (de Gorgias)*. Nog heeft men van *CORAY* critische aanmerkingen op *HIPPOCRATES*, in het *museum Oxoniense*; eenen geleerden brief over het geheime

Testament der Atheners, in de *Mengelingen (Mélanges)* van CHARDON LA ROCHETTE; *aanteekeningen* in den THUCYDIDES van LEVÊQUE, in den HERODOTUS van LARCHER, in den ATHENEUS van SCHWEIGHÄUSER, in de uitgave van den PLUTARCHUS van AMYOT, door CLAVIER herzien enz. enz.

CORBIGNY (LODEWIJK ANTONIUS ANNA CHICOILET, baron de), te Rennes, den 6 April 1771 geboren, maakte zijne studiën in het collegie zijner geboorteplaats, en kwam zijne opvoeding te *Parijs* voltooiën. Eenige proeven vestigden de aandacht op hem. Met de geestdrift zijner jaren omhelsde hij de omwenteling van 1789, doch hij bleef zuiver van alle buitensporigheden. Gedurende het schrikbewind met eene zending naar *Saint-Malo* en naar *Dinan* belast, gaf hij de vrijheid weder aan alle gevangenen wegens staatkundig misdrijf. Een zoodanig gedrag in zulk een' tijd stelde zijn leven in gevaar; doch de 9 thermidor redde hem. In *Parijs* teruggekeerd, werd hij aan zijnen landgenoot GINGUENÉ, toenmaals met het openbaar onderwijs belast, toegevoegd. Op eene reis, welke hij in 1796 door *Italië* deed, werd hij door den generaal-encheef uitgenoodigd tot het schrijven der geschiedenis van dien schitterenden veldtogt; hetwelk hij deed onder den titel van *Tableau historique etc.* In 1797 en 1798, organiseerde hij de kortelings aan *Frankrijk* afgestane eilanden *Corfu*, *Zante* en *Cephalonia*. In 1800 tot pre-

fekt van *Loir et Cher* benoemd, won hij door zijnen geest van gematigdheid alle partijen. Hij opende de kerken weder, verzag in de kosten der eeredienst, en in het bestaan der herders. Daar hij begreep, dat het zijn plicht was, alle onregtvaardigheden te herstellen, deed hij aan de uitgewekenen van zijn departement hunne niet verkochte goederen teruggeven. De al te menigvuldige werkzaamheden ondermijnden vroegtijdig zijn gestel. CORBIGNY overleed te *Blois*, den 29 April 1811. Hij heeft in handschrift nagelaten *twee treurspelen*, eenige *blijspelen*, en verscheiden *dichtstukken* van verschillenden smaak.

CORBINEAU (JOANNES BAPTISTA, graaf), in 1766, te *Marchiennes* (Fr. Noorder-dep.) geboren, was reeds in het begin der Fransche omwenteling, onder-luitenant in het *Berry-ruiterij* regiment. Na den slag van *Eylau* tot escadron-chef benoemd, onderscheidde hij zich in 1808 te *Burgos*, en in het volgende jaar te *Wagram*, waar hij gekwetst werd. In 1811 tot brigade-generaal bevorderd, maakte hij den veldtogt van *Rusland* mede. Hij was het, die bij de *Beresina* eenen overtogt voor BONAPARTE vond; deze gewigtige dienst deed hem tot adjudant des keizers verkiezen. In 1813, voerde hij onder VANDAMME (zie dat Art.-Wbk.) het bevel over de ruiterij, toen die veldheer te *Kulm*, in de bergpassen van *Boheme*, door KLEIST overrompeld werd; maar daar hij dezen laatste met

nadruk aanviel, gelukte het hem het leger-corps te bevrijden. Tot den rang van divisie-generaal verheven, deed hij zich in 1814, in verscheiden gevechten opmerken, vooral te *Montmirail*, alwaar hij andermaal aan NAPOLEON het leven redde, en te *Reims*, waarvan hij, na er den vijand uit verdreven te hebben, zich meester maakte. In 1815, door den koning tot ridder van den heiligen LODEWIJK en groot-officier van het legioen van eer benoemd, hervatte hij na den 20 Maart, zijne dienst als adjudant bij BONAPARTE, en werd naar *Lyon* gezonden, om den voortgang van den hertog van ANGOULÈME te beletten, die de *Isère* wilde overtrekken. Hij maakte dien prins te *Pont-Saint-Esprit* krijgsgevangen; doch stelde hem kort daarna weder in vrijheid. Hij begaf zich vervolgens naar de *Vendée*, en daarna naar *Waterloo*. Sedert dat tijdstip leefde hij in de afzondering, en nam eerst in 1830 weder dienst. Met het commandement der 16.e militaire afdeeling te *Rijssel* belast, nam hij die betrekking waar tot in 1844. In 1835 was hij tot pair van *Frankrijk* benoemd, en in 1838 tot groot-kruis van het legioen van eer bevorderd. Hij overleed te *Parijs*, in 1848.

CORNIANI (de graaf GIAMBATISTE), in 1742, te *Orzi-Nuovi*, bij *Brescia*, geboren, bekleedde achtereenvolgend verscheiden eervolle bedieningen in de magistratuur, zonder optehouden een gedeelte van zijnen tijd aan de beoefening der letteren toetewij-

den. Hij maakte zich het eerst bekend door twee *Opera's*, het *Matrimonio Segreto* en de *Inganno felice*, welke de muziek van CIMAROSA en van PAESIELLO op al de tooneelen van *Europa* deed toejuichen. Hij leverde vervolgens twee andere proeven, de eene over de *Letterkundige geschiedenis van Orzi-Nuovi*, de andere over de Hoogduitsche dichtkunst (*Saggio sopra d'Alemanna poesie*) en losse stukjes over de landbouwkunde. In 1789 verscheen te *Bassano* zijne *Proeve over LUCIANUS* in het licht, in welke hij eenige gevoelens van den filozof van *Samosate* ontwikkelt en toelicht. Daarop verschenen: *De vermakken des geestes*, 1790; *Bedenkingen over de munten*, 1796, waarvan het doel is om aantoonen, dat het dikwerf nuttig is de waarde der munten te verhooggen; en *Il Secoli della letteratura ital. dopo il suo risorgimento*, van de 11.^e tot de helft der 18.^e eeuw, *Brescia*, 1804—1813, 9 dl.ⁿ in 8.vo Dit werk, dat, hoewel gebrekkig in plan, verdient na dat van TIRABOSCHI (zie dat Art. -*Wbk.*-) gelezen te worden, is herdrukt, te *Brescia*, 1818, 9 dl.ⁿ in 16.mo; *Milane* 1833, 2 dl.ⁿ in 8.vo, en vervolgd door CAMILLO UGONI, *Brescia*, 1820—1822, 3 dl.ⁿ in 8.vo, of gr. in 16.mo CORNIANI is den 7 November 1813, overleden. Zijne door UGONI uitgesprokene *Lofrede* verscheen in het licht te *Brescia*, 1818, in 8.vo

CORNWALLIS (WILLIAM), En-

gelsch admiraal, broeder van den markgraaf van dien naam (zie CORNWALLIS-KAREL -Wbk.-), in 1744 geboren, voerde in den Amerikaanschen onafhankelijkheids-oorlog het bevel over het schip *de Leeuw*. Den 20 April 1780, leverde hij in de wateren van *Jamaïka*, een gevecht tegen LAMOTHE-PIQUET, dien hij niet kon beletten, de door denzelfden begeleide koopvaardijvloot, in *St. Domingo* te doen binnenloopen. In 1781 werd hij ter hulp van *Gibraltar* gezonden, in het volgende jaar onderscheidde hij zich in het gevecht voor het eiland *St. Cristophe*, waarvan de markies DE BOUILLÉ zich meester maakte. Ook deed hij zich opmerken in het gevecht onder *la Dominique*, waarin de graaf DE GRASSE (zie dat Art.-Wbk.-) verslagen werd. De vrede van 1783 schonk hem een weinig rust. Later tot bevelhebber der Engelsche standplaats in *Oost-Indië* benoemd, maakte hij zich, den 28 Augustus 1793, meester van *Pondichery*. Reeds tot schout-bij-nacht van het witte smaldeel benoemd, ontving hij, in 1794, den rang van onder-admiraal van het blaauwe smaldeel en werd hij weldra met het bevel belast; over eene vloot in het *Kanaal*, alwaar hij verscheiden malen met het Fransche smaldeel in aanraking kwam. Na in 1796, tot bevelhebber der Britsche krijgsmagt in *West-Indië* te zijn benoemd, weigerde hij, wegens zijne zwakke gezondheid, om te gehoorzamen, waarom hij voor eene militaire

regtbank werd betrokken, die hem vrijsprak. In 1799, werd hem den rang van admiraal van het blaauwe smaldeel gegeven; hij voerde het opperbevel over de vloot in het *Kanaal*, tot op den vrede van *Amiens*, als wanneer hij de dienst verliet. Hij is den 5 Junij 1819 overleden.

CORTOT (JOANNES PETRUS), een beroemde beeldhouwer, te *Parijs*, in 1787 geboren, was nauwelijks 22 jaren oud, toen hij in 1809 den grooten prijs behaalde voor een rond vlakverheven beeldwerk, voorstellende MARIUS, op de bouwvallen van *Karthago* gezeten. Hij beoefende te *Rome* slechts de beeldhouwkunde, en met eene onvermoeide werkzaamheid begaafd, onderscheidde hij zich door talrijke voortbrengselen. Hij ondernam in 1812 een kolossaal beeld van NAPOLEON, bestemd om den voorgevel der Fransche akademie te versieren; maar de gebeurtenissen beletteden hem, hetzelfde te voltooijen; en later vervaardigde hij voor dezelfde bestemming het standbeeld van LODEWIJK XVIII. Na een negenjarig verblijf te *Rome*, kwam hij te *Parijs* terug, en werd dadelijk belast met de vervaardiging van een *Christus-beeld*, voor de kerk van *St. Gervais*; welk beeld hij in hetzelfde jaar (1819), met twee andere, die van *Narcissus* en van *Pandora*, in de salon ten toon stelde. In 1825 verving hij bij het instituut en bij de school der schoone kunsten DUPATY (zie dat Art.), wiens onvoltooide werken hij

ten einde bragt. Van dit tijdstip af was zijn leven slechts eene aaneenschakeling van zoo talrijke en zoo verscheiden werken, dat het al te breedvoerig zoude zijn, dezelve te willen, vermelden. Wij willen slechts de voornaamste derzelve aanvoeren: 1.º de groep van *Daphnis en Chloé*, in het museum van het *Luxembourg*; — 2.º de *Soldaat van Marathon*, in de *Tuileries*; — 3.º de *Onsterfelijkheid*, in het *Pantheon*; — 4.º de standbeelden van CORNEILLE, van den maarschalk LANES en van CASIMIR PERRIER; — 5.º het *bas-relief*, voorstellende de *bijeenkomst van den koning van Spanje met den hertog van Angoulême*, op den triomfboog van het *Carousel*; — 6.º de groep der *Pieta*, in de kerk van O. L. V. van *Lorette*, en die der *godsdiens Maria Antoinette vertroostende*, in de verzoenende kapel, enz. CORTOT overleed te *Parijs* in 1842, in eenen ouderdom, waarin men van eenen zoo werkzaam kunstenaar nog vele meesterstukken kon verwachten.

COSMAO-KERJULIEN, een Fransche schout-bij-nacht, te *Cha-teaulin*, in 1759 geboren, ging reeds in den ouderdom van 15 jaren als vrijwilliger sloop. Zijn uitmuntend gedrag verwierf hem, in 1781, den rang van fregat-luitenant. In 1793 tot scheeps-kapitein benoemd, onderscheidde hij zich in verscheiden ontmoetingen en de titel van divisie-chef werd weldra de belooning zijner nieuwe helden-

daden. Naar *la Martinique* gezonden, veroverde hij in vier en twintig uren de rots *le Diamant*, waarvan de Engelschen een bijna onverwinnelijk standpunt hadden gemaakt. Te *Trafalgar* (zie NELSON -*Wbk.*-) deed hij wonderen van dapperheid. Den volgenden dag met den admiraal GRAVINA (zie dat Art. -*Wbk.*-) vereenigd, die hem het bevelhebberschap overgaf, deed hij den vijand verscheiden schepen verlaten, welke hij te *Cadix* binnenbragt. Ter belooning der diensten, welke hij aan het Spaansche bestuur had bewezen, tot Groote der eerste klasse van *Spanje* verheven, werd hij kort daarna tot schout-bij-nacht en bevelhebber der zeemagt te *Toulon* benoemd. Dikwerf kruiste hij in de *Middellandsche Zee*, en legde in een aantal gevechten, zijne gewone dapperheid en bekwaamheid aan den dag. In 1815 vertrouwde NAPOLEON hem de zee-prefectuur van *Brest* toe. Door de restauratie niet in die betrekkingen gehandhaafd, begaf hij zich naar zijn geboorteland, alwaar hij in Februarij 1816 overleed. Ofschoon steeds vooraan in den strijd, had hij nooit de minste verwonding bekomen.

COSMAS. — Zie DAMIANUS.

COSSALI (PETRUS), een beroemde wiskunstenaar, te *Verona* in 1748 geboren, en in 1815 overleden, aanvaardde het theatijner gewaad, en werd door zijne oversten naar *Padua* gezonden, om er zijne studiën

te volbrengen. Het zien opstijgen van eenen luchtbol bepaalde zijnen smaak voor de wetenschappen, op welke hij zich op eene wijze toelegde, die zien deed wat men van hem kon verwachten. Hij was achter-eenvolgend hoogleeraar der natuur- en sterrekunde te *Parma*, der wiskunde te *Verona*, en der ontleding (*analysis*) te *Padua*. Het nieuw Italiaansch bestuur had hem tot algemeen inspecteur der bruggen en wegen benoemd. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Verhandeling over het evenwigt der luchtballen*, *Verona*, 1784, in 8.º; — 2.º *Geschiedenis van den oorsprong en de vorderingen der algebra in Italië*, *Parma*, 1797, 2 dl.ⁿ, in 4.º, zeer gezocht. Men heeft hem daarenboven nog verscheiden Verhandelingen over de door hem onderwezen vakken te danken.

COSTA (LODEWIJK), een geschiedschrijver, in 1784, te *Castelnuovo-de-Scrvia*, in *Piémont* geboren, beoefende de regtsgeleerdheid te *Turijn*, en werd door het collegie der universiteit tot het doctoraat bevorderd. Hij legde zich weldra toe op de geschiedenis van zijn land en op de kennis der oude schriften (*paléographie*), en gaf in 1804 in het licht: *Castarium Destonense; Cronica della città di Tortona*, in 4.º. Daar deze uitgaven de aandacht des bestuurs op hem gevestigd hadden, zoo werd hij in 1815, benoemd tot commissaris der *dépôts* van *Parijs*, ten einde

de handschriften, zeldzame boeken en schilderijen, welke volgens overeenkomst aan *Piémont* moesten worden teruggegeven, in ontvang te nemen. Bij zijne terugkomst te *Turijn*, werd hij bij het ministerie van binnenlandsche zaken aangesteld, en in 1816 gaf hij in het licht *Almanach papa Ciccio en Rime del Bandello*, *Turijn*, in 8.º. Hij werd later met de redactie van den koninklijken almanak belast, dien hij voortzette tot aan zijnen dood, in September 1835 voorgevallen.

COSTAZ (LODEWIJK, vrijheer), een bekwaam administrateur, den 17 Maart 1767, te *Champagne* in *Bresse* geboren, openbaarde reeds in zijne jeugd eenen bijzonderen aanleg voor de wetenschappen, en kwam in den ouderdom van 20 jaren te *Parijs*, om er de natuur- en wiskunde te beoefenen. In 1789, tot onderwijzer bij de militaire school benoemd, verkreeg hij later eenen leerstoel bij de normaal-school. Hij werd bestemd om BONAPARTE op zijnen togt naar *Egypte* te vergezellen, en was lid van het te *Cairo* opgerigte instituut. Bij zijne terugkomst in *Frankrijk*, werd hij met CONTÉ (zie dat Art. -*Wbk.*) belast met de organisatie der school van kunsten en handwerken te *Compiègne*, waarvan de achtbare hertog DE LIANCOURT de stichter is. In 1801, lid van het tribunaat geworden, deed hij zich aldaar opmerken door verschillende verslagen over de middelen, om het openbaar

crediet op vaste grondslagen te herstellen. Hij stemde voor de invoering van het keizerlijk bestuur en werd kort daarna tot prefekt van het *Kanaal-dep.^t (la Manche)* benoemd. Later ontving hij den titel van opziener van de gebouwen der kroon, werd in den staatsraad beroepen, en tot algemeen directeur der bruggen en wegen bevorderd. Bij de eerste restauratie behield hij den titel van honorair-staatsraad; bij de terugkomst van NAPOLEON van het eiland *Elba*, hervatte hij zijne bedieningen, en werd als commissaris naar het *Noorder-dep.^t* en dat van het *Naauw van Calais* gezonden. Bij de tweede terugkomst des konings werd hij van al zijne betrekkingen beroofd; maar in 1820 in den staatsraad hersteld, heeft hij bij voortdoring in denzelven zitting genomen, tot aan zijnen dood, den 15 Februarij 1842, te *Fontainebleau* voorgevallen. COSTAZ was een der stichters der maatschappij van aanmoediging, en sedert 1831 een der vrije leden van de akademie van wetenschappen. Als lid van den jury belast met het onderzoek der voorwerpen van nijverheid, op de tentoonstellingen toegelaten, heeft hij er de *Verlagen* van opgemaakt, *Parijs*, 1801—1819, 4 dl.ⁿ, in 8.vo, die eene volledige statistiek van kunstvlijt aanbieden. Men heeft van hem, in den *Courrier d'Egypte*, het » Verhaal eener reis naar *Suez*, op welke men de bronnen van *Mozes*, en de sporen van het oude kanaal, dat de *Roode* met

de *Middellandsche zee* verëedigde, ontdekte,» en het verhaal van den togt des legers door de woestijn, bij deszelfs terugkomst uit *Palestina*. In de *Beschrijving van Egypte*: » Verhandeling over den akkerbouw; over verscheiden kunsten en gebruiken der oude Egyptenaren; — Beschrijving van de graven der koningen enz. enz.»

COTTRET (PETRUS MARIA), te *Argentueil*, bij *Parijs*, den 8 Mei 1768 geboren, vereenigde reeds in zijne kindschheid, vrome gevoelens met eene groote levendigheid des geestes. Na zijne letterkundige studiën in de collègiën van *Navarre* en *St.^e Barbe* ten einde te hebben gebracht, volgde hij de leergangen voor de wijsbegeerte en godgeleerdheid, in het seminarie van den *H. LODEWIJK*. Zijne neiging trok hem tot den geestelijken staat, hij ontving eene dispensatie van ouderdom om tot de heilige wijdingen te worden toegelaten; maar nauwelijks had hij het priesterschap ontvangen, of hij zag zich genoodzaakt buiten *Frankrijk* eene schuilplaats tegen de vervolging te zoeken. Van *Gend*, waar hij eenigen tijd als kapellaan aan de hoofdkerk was verbonden geweest, vlugtte hij naar *Dusseldorp*, vervolgens naar *Keulen*, waaruit de oorlog hem andermaal noodzaakte zich te verwijderen. Gedurende zijn verblijf te *Fritzlar* in *Hessen*, belastte hij zich met de opvoeding der kinderen van den vorst van *Waldeck*, die zijn best deed om hem bij

zich te behouden; maar zijne vurigste wenschen dreven hem naar het vaderland terug, en zoodra kalmer dagen op den storm waren gevolgd, verscheen hij weder in *Frankrijk*. Na het concordaat van 1802, bediende hij gedurende eenigen tijd nederige pastoriën in den omtrek van *Parijs*, daar hij echter in die betrekking geen genoegzaam voedsel vond voor zijnen ijver en de werkzaamheid zijns geestes, nam hij in 1807 zijn ontslag, en belastte zich met de redactie der *Gazette de France*. In 1809 tot adjunct-hoogleraar der theologische faculteit benoemd, ontving hij twee jaren later den titel van honorair-kanonik der L. V. kerk (*Notre Dame*), en dien van algemeen vice-promotor van het diocees. In 1812 werd hij titulair kanonik, en overste van het kleine seminarie van *Parijs*. Hij was honorair groot-vikaris van *Coutance* en *Toulouse*, toen hij in 1823, door den kardinaal DE CLERMONT-TONNERRE als con-clavist werd verkozen, en in die hoedanigheid aan de verheffing van Leo XII medewerkte. De Paus verleende hem den titel van bisschop van *Caryste in partibus*, en in 1825, werd hij tot kanonik der eerste orde van het kapittel van *St. Denis* benoemd, en begaf zich naar *Triel* in het diocees van *Versailles*. Hij was aldaar toen hij den 27 December 1837, tot het bisdom van *Beauvais* werd beroepen. Zoodra hij bezit van zijnen stoel had genomen, wijdde hij zich met eenen grooten ijver

aan de vervulling van al zijne pligten toe. Hij overleed den 13 November 1841, betreurd door zijne geestelijkheid en door de geloovigen, wier voorbeeld en steun hij was. Behalve eene nieuwe uitgave van de *Verklaring der vergadering van 1682, over de vrijheden der Gallikaansche kerk en het kerkelijk gezag, Parijs, 1811*, in 8.vo, heeft men hem te danken: 1.º *Considérations etc. (Overwegingen over den tegenwoordigen staat der Catholijke godsdienst in Frankrijk, en over de middelen om dezelve te herstellen)* ib. 1815, in 8.vo; — 2.º *Discours etc. (Verhandeling over de godsdienst als eene noodzakelijkheid der maatschappij beschouwd)*, ib. 1823, in 8.vo; door de maatschappij van naijver van *Kamerijk* bekroond. — 3.º *Lettres etc. (Brieven van eenen ouden pastoor aan eenen jongen pastoor ten platten lande, over de pligten en voorregten zijner bediening)*, sedert 1830 in de *Union ecclésiastique* gedrukt, enz.

COULOMB (KAREL AUGUSTINUS DE), een beroemde natuurkundige, te *Angoulême*, in 1736 geboren, trad vroegtijdig in dienst, en werd luitenant-kolonel der genie. Hij werd naar *Martinique* gezonden, alwaar hij het fort *Bourbon* bouwde, en achtereenvolgend, te *Roche-fort*, op het eiland *Aix* en te *Cherbourg* met werkzaamheden belast. Bij den minister van marine in ongenade vervallen, wyl hij het ontwerp van sloop-

vaart had bestreden, door de staten van *Bretagne* voorgesteld, duurde het echter niet lang of men deed hem regt wedervaren, en in 1784, werd hij tot opzigtcr der wateren en bronnen van *Frankrijk* benoemd. In 1786, zond de akademie van wetenschappen, waarvan hij sedert 1782 lid was, hem naar *Engeland*, om er het stelsel van beheer der ziekenhuizen te beoefenen. Nadat de omwenteling al zijne posten had afgeschafft, legde hij zich met destemmer ijver op de studie toe; en maakte gewigtige ontdekkingen in de electriciteit en het magnetismus. Lid van het instituut sedert de oprigting deszelven, werd hij later algemeen inspecteur der studiën, en overleed den 23 Augustus 1806. Behalve een aantal *Verhandelingen* in de verzamelingen der akademie van wetenschappen en van het instituut, heeft men van hem: 1.º *Recherches etc. (Nasporingen over de middelen om onder het water allerlei waterwerken zonder de minste uitputting ten uitvoer te brengen)*, *Parijs*, 1779, in 8.vo met platen; 3.^e uitg. 1819, in 8.vo; — 2.º *Theorie der eenvoudige werktuigen*, *Parijs*, 1820, in 4.to; deze uitgave is met verscheiden verhandelingen vermeerderd. De electriciteit en het magnetismus hebben hem de naar hem genaamde draai-balans te danken.

COURTIN (EUSTACHIUS MARIA PETRUS MARCUS ANTONIUS), in 1768, te *Lisieux* geboren, werd

in 1790, als advokaat bij het parlement van *Rouanen* aangenomen. Tijdens de teregstelling van LODEWIJK XVI, dong hij naar de gevaarlijke eer om dien ongelukkigen vorst voor de conventie te verdedigen. In de conscriptie gevallen, vertrok hij onder een der nieuw geligte bataillons, was als secretaris aan verschillende staten verbonden, en keerde in 1796 tot het burgerlijke leven terug. Later werd hij als algemeen secretaris van liquidatie, bij het ministerie van oorlog aangesteld, doch door eene ernstige ziekte verplicht om zijne bedieningen te staken, werd hij vervangen. In 1803, tot substituut bij het crimineele gerechtshof der *Seine* aangesteld, werd hij, in 1811, tot advokaat-generaal bij het keizerlijke gerechtshof van *Parijs* benoemd. Gedurende de honderd dagen, door het provisioneel bestuur, tot prefekt van policie benoemd, zag hij zich verplicht bij de terugkomst des konings, de wijk naar *België* te nemen. In 1818 in *Frankrijk* teruggekeerd, hervatte hij zijne betrekking als advokaat, en hield zich bezig met de uitgave der *Encyclopédie moderne*, 1823—1832, 26 dl.ⁿ in 8.vo, waarvan 2 dl.ⁿ plaatwerken. Dit werk, hetwelk genoegzamen bijval vond, is met bijvoegselen herdrukt. COURTIN overleed te *Garches*, bij *St. Cloud* in Februarij 1839, en liet in handschrift een werk na over de *Policie in al hare betrekkingen beschouwd*.

COURVOISIER (JOANNES JOZEF ANTONIUS), zoon van JOANNES BAPTISTA (zie COURVOISIER J. B. -*Wbk.*-), in 1775 te *Besançon* geboren, volgde zijn vader in de ballingschap, en werd na bij het leger van CONDÉ eenen veldtocht te hebben gemaakt, bij een Oostenrijksch regiment tot luitenant bevorderd. Zoodra de omstandigheden zulks ge-
doogden in *Frankrijk* terugge-
keerd, begon hij de beoefening
der regtsgeleerdheid en onder-
scheidde zich spoedig. Zijne
eerste pleitreden deden de aan-
dacht op hem vestigen. In 1808
tot regter-bijzitter benoemd,
was hij in 1814 substitunt van
den procureur-generaal te *Be-
sançon*. Bij de reorganisatie der
regtbanken, werd hij tot 2.^{en}
advokaat-generaal bevorderd, en
reeds in het volgende jaar,
werd hij tot lid van de kamer
der afgevaardigden verkozen. Hij
nam er zitting onder de verdedig-
ers der monarchie en der
wettige vrijheid. In 1818, tot
procureur-generaal te *Lyon* be-
noemd, werd hij in het volgende
jaar voor de tweedemaal door
de kiezers van het *Doubs*-dep.^t
tot de kamer gezonden. Bij de
opening der zitting, was hij de
tweede tot het presidentschap
voorgestelde kandidaat. In de
discussien, die er betrekkelijk
de verkiezing van GRÉGOIRE (zie
dat Art. -*Wbk.*-) ontstonden,
was hij van gevoelen dat men
hem moest uitsluiten, niet
wegens *onwaardigheid*, maar
wegens *onwettigheid*. Gedurende
den geheelen loop der zitting,
die zeer onstuimig was, ver-

klaarde hij zich tegen al de
uitzonderingswetten. In 1824,
verliet hij de parlementaire
loopbaan, om zich uitsluitend
aan de pligten toetewijden,
welke de hooge regterlijke be-
dieningen, waarmede hij bekleed
was, hem oplegden. De uit-
stekende diensten, welke hij te
Lyon bewees, werden in 1827
beloond, met den titel van staats-
raad in buitengewone dienst.
Twee jaren later werd hij tot
het ministerie van justicie be-
roepen. Eene oneenigheid, welke
hij had voorzien, barstte wel-
dra onder de leden van het
kabinet uit. Daar hij zijne
oogen niet kon sluiten voor de
stemming der geesten in *Frank-
rijk*, zoo haastte hij zich, zijne
bedenkingen en zijne bekom-
meringen aan den koning te
onderwerpen. Ten gevolge eener
conferentie, welke hij met den
vorst te *St. Cloud* had, bood
hij hem zijn ontslag aan, dat
den 19 Mei 1830 werd aange-
nomen. Op denzelfden dag
werd hij benoemd tot minister
van staat en lid van den ge-
heimraad. Na de Julij-omwen-
teling, kwam hij te midden
zijner familie, eene verzachting
voor de pijnlijke indrukse-
lenen zoeken, die de val van eenen
vorst, dien hij zeer genegen
was, op hem gemaakt had. Nog
steeds met den smaak voor de
letteren beziel, welke hij in
zijne jeugd beoefend had, her-
vatte hij bij de akademie van
Besançon eene betrekking,
welke hij weinige maanden na
de tweede restauratie verlaten
had. In de maand Augustus

1835 voerde hem eene aanhoudende aandoening van het bovenste gedeelte der luchtpijp (*larynx*), waaraan hij reeds sedert verscheiden jaren leed, naar de *Eaux-Bonnes*. Maar hij gevoelde weldra, dat alle hulpmiddelen vruchteloos waren, en hij was er slechts op bedacht, om naar zijne geboorteplaats terug te keeren, om er te sterven. Te *Lyon* aangekomen, werden er in die groote stad, waar hij de eervolste herinneringen had nagelaten, openbare gebeden voor hem gehouden; en hij zelf beijverde zich om de godsdienst te hulp te roepen. Met eene levendige hoop ontving hij de genade-middelen der Kerk, en gaf den geest, den 10 September 1835, op den oogenblik waarop hij met eene godsdienstige verrukking het *CHRISTUS*-beeld kuste, hem door den priester voorgehouden. Onder de door hem in het licht gegeven geschriften, alle over ernstige onderwerpen, welke de tijd hem niet vergund heeft zoodanig te ontwikkelen, als zulks zijne bedoeling was, willen wij enkel twee verhandelingen aanvoeren, in de verzameling der akademie van *Besançon*, 1834, opgenomen: 1.° *De l'origine etc. (Over den oorsprong des gezags)*; — 2.° *De l'influence etc. (Over den invloed der geestelijkheid op de openbare vrigheden)*.

COUSINÉRY (ESPRIT MARIA), een oudheid- en penningkundige, in 1747 te *Marseille* geboren, werd achtereenvolgend,

vice-consul te *Smyrna*, en consul te *Salonika*, met den titel van algemeen consul. Omtrent dezen tijd verspreidde *ECKHELL* (zie dat Art. -*Wbk.*), eenen nieuwen luister over de penningkunde. Deze ingeving van een verheven genie en de invloed van een land vol herinneringen en gedenkteeken der oudheid, bepaalden zijn beroep. Er werden meer den 25,000 gedenkpenningen verzameld, onderzocht, gerangschikt, en door hem in systematische katalogen beschreven. *ECKHELL* vermeldt hem dikwerf met lof, *COUSINÉRY*, is den 13 Januarij 1833, te *Parijs*, als lid der akademie van opschriften overleden. Men heeft van hem: 1.° *Catalogue etc. (Beredeneerde kataloog der gedenkpenningen, die door de vorsten onder de kruisvaarders zijn geslagen)*, *Parijs*, 1822, in 8.°; — 2.° *Essai etc. (Geschiedkundige en critische proeve over de zilveren munten van het Achaaisch verbond)*, *Parijs*, 1825, in 4.°^{to}, met 5 pl.ⁿ; — 3.° *Voyage etc. (Reis door Macedonië)*, *Parijs*, 1831, 2 dl.ⁿ, in 4.°^{to}, met pl.ⁿ. Behalve deze, belangrijke werken, bestaan er nog van hem: in het *Magasin encyclopédique*, vier brieven over het opschrift van *Rosette*, zoo belangrijk voor de tijdrekening der Lagiden, en een vijfde over het afbeeldsel van *CICERO*; eindelijk in de *Verzameling* der koninklijke maatschappij van oudheidkundigen van *Frankrijk*, eene *Verhandeling* over een klein metalen gedenkteeken, te *Pergamus* gevonden.

COUTURIER (JOANNES), een Jesuit, in 1730, te *Minot* in *Bourgondië* geboren, onderwees reeds in den ouderdom van 20 jaren de *Rhetorica* in het collegie van *Langres*, en bekleedde vervolgens denzelfden leerstoel te *Verdun*, te *Pont-à-Mousson* en te *Nancy*. Bij de vernietiging zijner orde, aanvaardde hij in het diocees van *Dijon*, de pastorie van *Lery*, die hij tot in 1791 bekleedde. In hechtenis genomen, wyl hij geweigerd had den eed afteleggen, keerde hij, zoodra hij weder in vrijheid was gesteld, naar zijne parochie terug, alwaar hij, in weerwil der vervolging, voortging de heilige bedieningen uitte oefenen, tot op den Goeden Vrijdag, 22 Maart 1799, op welchen dag hij overleed. Men heeft hem twee uitmuntende werken te danken: 1.º *Catéchisme etc.* (*Dogmatische en zedekundige Catechismus*), *Dijon*, 1821, 4 dl.ⁿ, in 12.mo, herdrukt in 1823 en 1827, en te *Leuven*, in 1837, een voortreffelijk leerboek, gepast voor elk diócees en dat zelfs buiten *Frankrijk* veel nut sticht; — 2.º *Abrégé etc.* (*Praktisch uittreksel der christelijke leer*), *Dijon*, 1822, in 18.mo, herdrukt in 1823. Nog heeft men van hem: — 3.º *La famille etc.* (*Het heilige gezin of Geschiedenis van TOBIAS*), 1823, in 18.mo; — 4.º *La bonne etc.* (*de goede dag, of wijze om den dag te heiligen voor de landlieden*), enz.

COXIE. — Zie COXIS -Wbk.-, in 1497, niet in 1467 geboren.

CRANMER. — Zie GRAMMER -Wbk.-

CRAPELET (GEORGE ADRIAAN), Zoon van KAREL (zie CRAPELET -Wbk.-), te *Parijs*, den 13 Junij 1789 geboren, handhaafde op eene waardige wijze den roem zijns vaders, en verdient, even als hij, onder de bekwaamste boekdrukkers van *Frankrijk* geteld te worden. Overtuigd dat de volmaaktheid der *typographie* in verband staat met de handelwijze door de oude drukkers aangewend, die er zich op toelegden, om aan het publiek niet anders dan werken aantebieden, die zich evenzeer door de schoonheid der letters, als door de naauwkeurigheid van den tekst aanbevelen, offerde hij zijne fortuin en zijnen tijd op, om met hen te kunnen wedijveren. De verzameling, door hem in het licht gegeven onder den titel van *Anciens etc.* (*Oude gedenkteekenen der geschiedenis van de Fransche taal*), en die uit 12 dl.ⁿ, in 8.vo bestaat, is voldoende, om hem als boekdrukker en als man van smaak eenen duurzamen roem te verzekeren. Onder de uitgaven, die zijne persen hebben opgeleverd, onderscheidt men nog de *Werken* (*Œuvres*) van REGNARD, van DESTOUCHES, van QUINAULT en de *Fransche dichters van de 12.^e eeuw tot MALHERBE* enz. Door de regering in 1842 met een letterkundige zending in *Italië* belast, vergunde de treurige staat zijner gezondheid hem niet, om dezelve ten uit-

voer te brengen; te *Nizza* aangekomen, was hij genoodzaakt er zich ophouden om eenige rust te nemen, en hij overleed aldaar den 11 December. Behalve eene vertaling der *Bibliographische reis* van den Eerw. DIBDIN, heeft men van hem: 1.° *Souvenirs etc. (Herinneringen uit Londen in 1814 en 1816, gevolgd door de geschiedenis en beschrijving dier stad in haren tegenwoordigen toestand), Parijs, 1817, in 8.°*, met plt.ⁿ; — 2.° *De l'imprimerie etc. (Over de boekdrukkerij in letterkundige en industriele betrekkingen)*, ib. 1827, in 8.°; — 3.° *Etudes etc. (Praktische en letterkundige oefeningen in de boekdrukkunst)*, ib. 1837, gr. in 8.°; — 4.° ROBERT ESTIENNE, *koninklijk boekdrukker, en koning FRANCISCUS I*; — 5.° *Nouvelles etc. (Nieuwe nasporingen over den staat der letteren en der boekdrukkunst in de 16.° eeuw)*, ib. 1839, in 8.°

* CRAWFORD (ROBERT), in 1769 geboren, trad in 1784, in Britsche dienst; werd in 1788, kapitein, en begaf zich in 1791, als chef van een regiment naar *Oost-Indië*. Hier onderscheidde hij zich op eene zeer voordeelige wijze, en werd eenige jaren na zijne terugkomst tot luitenant-kolonel en generaal-kwartiermeester der landswaapening benoemd (1798). Als zoodanig ging hij tot het Oostenrijksche leger naar *Zwitserland*, in 1799 begaf hij zich

tot den hertog van *York* in *Holland*, en voerde in 1807 bij de onderneming tegen *Buenos-Ayres*, als brigadier het bevel over de voorhoede, werd generaal-majoor en begaf zich in 1808, onder de afdeeling BAIRD, naar *Spanje*. Hij voerde de ligte troepen derzelve aan, en onderscheidde zich bij *Talavera* en bij *Almeida* en *Coimbra*, en viel kort daarop bij de bestorming van *Ciudad Rodrigo*.

* CRAWFORD (WILLIAM HENRY), een der uitstekendste staatsmannen der Amerikaansche vrijstaten, in 1772, te *Nelson-County*, in *Virginië* geboren. Hij beoefende de regten, en werd reeds in 1807 en 1811, als senator tot het congres verkozen. Hier toonde hij zich als eenen der ijverigste voorvechters des oorlogs met *Engeland*, stemde voor de oorlogsverklaring, voor de werving van 50,000 vrijwilligers, en voor de vermeerdering des legers met 25,000 man; hij verklaarde zich echter tegen de wet op het embargo, en voor eene nationale bank, in welke beide punten hij tegen de democratische partij stemde. In 1813 werd hij gezant aan het hof van *St. Cloud*, en kort daarop minister van oorlog en later van financiën. De laatste betrekking nam hij tot in 1825 waar. Daarop onttrok hij zich aan alle openbare posten en begaf zich naar zijn landgoed. In 1827, werd hij door den gouverneur van *Georgië* tot regter benoemd,

en in 1828 en 1831 tot denzelfden post door het volk verkozen. Deze geleerde, talent- en karaktervolle man overleed in 1834.

CRÉMIEU (MARDOCHEUS), een rabbijn; te *Carpentras* in 1749 geboren, en te *Aix* den 22 Mei 1823 overleden, heeft in het licht gegeven: *Maumar* en *Dibré Mourdekai* (redevoeringen en woorden van MARDOCHEUS), te *Livorno* gedrukt. Hij heeft in *handschrift* eenige werken nagelaten, waaronder zich vooral *Aanteekeningen op den Talmud* onderscheiden.

CRESCINI (RÉMIGIUS), kardinaal, te *Piacenza* den 5 Mei 1757 geboren, omhelsde den regel van den H. BENEDICTUS in de congregatie van *Monte-Cassino*, en onderwees gedurende 15 jaren de wijsbegeerte en godgeleerdheid in verschillende gestichten zijner orde. Hij werd vervolgens met den leerstoel van het kerkelijke regt te *Parma* belast, dien hij gedurende 30 jaren met roem bekleedde. Onder-rector der universiteit van *Parma* zijnde, was hij te gelijker tijd abt van het klooster van den H. JOANNES, en directeur van het collegie der adellijken. Door LEO XII in 1826, tot bisschop van *Parma* benoemd, verhief PIUS VIII hem in 1829 tot kardinaal. Na het Roomsche purper te hebben ontvangen, keerde hij, bij kleine dagreizen, naar zijn diocees terug, toen hij genoodzaakt was zich te *Montéfascone* optehou-

den, alwaar hij den 21 Julij 1830 overleed.

CRISPINUS. — Zie CRESPINUS. -*Wbk.*-

CROFT (*sir* HERBERT), te *Londen*, in 1751, uit eene oude familie geboren, volbragt met roem zijne studiën te *Oxford*, alwaar hij tot baccalaureus in de wetgeleerdheid werd bevorderd. Op raad van den bisschop LOWTH (zie LOWTH. - ROBERT-*Wbk.*-), liet hij de pleitzaal varen, om den geestelijken staat te omhelzen, en legde zich van dat tijdstip af geheel toe op de beoefening der letteren. Na tot het besluit te zijn gekomen, om het vasteland te bereizen, bezocht hij *Duitschland*, *Italië* en *Frankrijk*. Hij bevond zich te *Parijs*, tijdens de vredebreuk van het verdrag van *Amiens*, en werd, even als de overige Engelschen, in hechtenis genomen, en te *Rijssel* onder opzigt gesteld. De studie vertroostte hem in zijne gevangenschap. Later werd het hem toegestaan *Amiens* te bewonen, en gedurende zijn verblijf in die stad, ontdekte hij *le Parrain magnifique* van GRESSET (zie dat Art. -*Wbk.*-), dien men verloren waande. Hij ging eindelijk *Parijs* bewonen, alwaar hij in 1816 overleed. In *Engeland* had hij zich eerst bekend gemaakt door eenige uitgaven, onder andere door die der *Nagelatenen Werken* van CHATTERTON. Zijne belangrijkste werken zijn: 1.° *HORATIUS, door de punctuatie opgehelderd, Parijs, 1819*, in

8.vo; — 2.º *Aanteekeningen op de Petit carême van MASSILLON, Parijs, 1815.* CROFT heeft medegewerkt aan het *Leven van YOUNG*, aan de *Geschiedenis der Engelsche dichters van JOHNSON*. Hij heeft in handschrift nagelaten: *Proeve van een critisch Woordenboek der moeilijkheden van de Fransche taal.*

* CROMER (MARTINUS) — *ter vervanging van hetzelfde artikel in het Wbk.* — een Poolsche geschiedschrijver, in 1512, te *Biecz in Galicië* geboren, studeerde in de godgeleerdheid, verwierf later de gunst van koning SIGISMUNDUS I, die hem, als secretaris, aan zijnen zoon, SIGISMUNDUS AUGUSTUS, naar *Wilna* mede gaf. Ook na den troon te hebben bestegen, behield SIGISMUNDUS AUGUSTUS hem aan zijne zijde. Als kanonik van *Krakau*, regelde CROMER, de zich aldaar bevindende oude staatschriften, hetwelk hem de eerste aanleiding gaf, om eene *Geschiedenis van Polen* te schrijven, die tot het jaar 1506 loopt. Hij gaf dezelve in het licht onder den titel van *De origine et rebus gestis Polonorum, Bazel, 1555*, en verscheiden malen herdrukt, welk werk weldra voor het beste van dien aard werd verklaard. Op den rijksdag te *Warschau*, betuigden de Poolsche standen den schrijver voor hetzelfde hunnen dank. Later werden aan CROMER gewigtige zendingen aan PAUS PAULUS III en aan keizer FERDINAND I toevertrouwd; lang

vertoefde hij te *Praag* en te *Weenen*, op den Frankforter rijksdag en in de Hanzé-steden. In 1578, werd hij tot bisschop van *Ermeland* verheven, in welke hoedanigheid hij den 23 Maart 1589 overleed. Behalve de bovengenoemde *Geschiedenis* heeft men nog van hem, de volgende belangrijke werken: 1.º *Polonia, sive de situ, populis, moribus etc. Poloniae, Bazel, 1568 en 1582*; dit werk wordt door sommigen zelfs hooger op prijs gesteld dan zijne Poolsche geschiedenis; — 2.º *Phocilydes poema, graecè et latinè*; — 3.º *Chrysostomi orationis octo in latinum versæ*; — 4.º *Epistolæ Cromeri familiaris*; Item 5.º *Ad regem proceres, equitesque polonos, 1589.* CROMER was vooral als voortreffelijke Latinist bekend. De beginselen en leerstellingen der zoogenaamde hervorming bestreed hij met ijver in zijne handelingen en schriften, en het indringen derzelve in zijn bisdom, zocht hij op allerlei wijzen voortekomen.

CROY (GUSTAAF MAXIMILIAAN JUSTUS, prins DE), kardinaal, den 12 September 1773, op het kasteel *l'Hermitage* bij *Vieux-Condé* geboren, was kanonik van het groot kapittel van *Straatsburg*, toen de Fransche omwenteling uitburst. Hij ging eene schuilplaats zoeken te *Weenen*, alwaar hij zich nog in 1819 bevond, toen hij tot bisschop van *Straatsburg* verheven werd. Den 9 Januarij

1820 tot dien stoel gewijd, werd hij in het volgende jaar tot groot-aalmoezenier van *Frankrijk*, en later tot pair en *primicerius* der *St. Dionysius-kerk* benoemd. In 1824, op den stoel van *Rouanen* verplaatst, werd hij eindelijk met het purper bekleed, dat hij door allerlei deugden tot sieraad verstrekke. De goedheid paarde zich in hem met de waardigheid en vastheid van karakter. Bij de omwenteling van 1830, hield hij op de bedieningen van zijnen post van groot-aalmoezenier waarteneemen, en, ofschoon tegenwoordig bij den doop van den graaf van *Parijs*, was hij het echter niet, die het Sacrament bediende. Geheel aan zijne kudde toegewijd, onder welke hij overvloedige aalmoezen verspreidde, verliet hij zijn diocees enkel om zijne familie en zijne geboorteplaats te bezoeken. Hij overleed te *Rouanen*, den 1 Januarij 1844, na met de gevoelens der levendigste godsvrucht, de H. Sacramenten der stervenden te hebben ontvangen.

* CSOMA VAN KÆRÇES (ALEXANDER), een beroemde reiziger en taalonderzoeker van *Kærçes* in *Zevenbergen*, volbragt zijne studiën in de geneeskunde te *Göttingen*, begaf zich in 1816, naar *Turkijë*, in 1819 naar *Egypte* en *Syrië*, in 1820 naar *Perzië*, *Afghanistan*, *Kaschmir*, *Tibet*, waar hij zich tot 1830 ophield. Van daar begaf hij zich naar *Calcutta*, alwaar hij in 1834, een woordenboek en eene spraakkunst voor het Ti-

betaansch in het licht gaf; verder leverde hij aan het 20.^e dl. der *Asiatic Researches* een *Overzicht van de godsdienst der Tibetanen*. Hij overleed op zijne terugreize van *Tibet*, naar *Europa*, in 1842.

CUESTA (don GREGORIO DE LA), een Spaansch veldheer, in 1745, in *Biskavje* geboren, was tot den rang van brigadier opgeklimmen, toen hij, in 1793, den veldtocht tegen *Frankrijk* mede maakte. De dapperheid, waarvan hij bij verschillende gelegenheden bewijs gaf, verschafte hem dien van veld-maarschalk. Het voordeel, hetwelk hij behaalde, in een gevecht, waarin FABRE DE L'HÉRAULT (zie dat Art.) sneuvelde, stelde de plaatsen *Saint-Elme*, *Port-Vendres* en *Collioure* in zijne magt. Hij voerde het bevel te *Urgel*, toen de Spanjaarden tegenspoeden begonnen te ondervinden; hij heroverde later *Cerdagne* (*Cerda*), en maakte zich gereed om zich van *Roussillon* meester te maken, toen het verdrag van *Bazel* den oorlog deed eindigen. In 1798, luitenant-generaal en lid van den raad van *Kastilië* benoemd, behoorde hij niet tot de vlejers van den vorst des vredes. Na den val des gunstelings tot kapitein-generaal van *Oud-Kastilië* bevorderd, werd hij kort daarna tot het onder-koningschap van *Mexiko* beroepen; doch de gebeurtenissen weerhiielden hem in het schiereiland. Hij verzette zich zoo veel als in zijn vermogen was tegen den

inval der Franschen, maar na vrij aanmerkelijke nederlagen te hebben ondergaan, werd hij, in de maand October 1809 door de junta van *Sevilla* van zijn bevelhebberschap beroofd, en begaf zich naar het eiland *Majorca*, alwaar hij, in 1815, overleed.

CURTIVS. — Zie QUINTUS CURTIUS RUFUS -*Wbk.*-

CUSSY of CUSSI (FRANCISCUS ALEXANDER DE), in *Normandië* uit eene achtbare familie geboren, verkreeg een kanonikaat in de hoofdkerk van *Bayeux*, waarvan de omwenteling hem niet vergunde lang genot te hebben. Hij ging eene schuilplaats in *Engeland* zoeken, en kwam eerst tijdens het concordaat in *Frankrijk* terug. Hij werd alstoen door den bisschop van *Bayeux* tot lid van zijn kapittel benoemd, en met een der aarts priesterschappen van zijn diocees belast. Zijn naam en zijne verdiensten moesten hem tot de bisschoppelijke waardigheid verheffen; maar hij had het ongeluk van tot eenen stoel beroepen te worden, die niet werkelijk openstond, en het nog grootere ongeluk van die benoeming aantemen. Den 14 April 1813, in de plaats van den heer DE BOULOGNE (zie dat Art. -*Wbk.*-) tot bisschop van *Troyes* benoemd, ontving het kapittel het bevel om hem de volmagten van administratie te verleenen. Na verscheiden dagen gedelibereerd te hebben,

waren vijf kanoniken van de acht van gevoelen hem dezelve te moeten verleenen. Een groot gedeelte van het diocees was er echter verre af verwijderd, het gedrag des kapittels goed te keuren. Om de verdeeldheid, die er uit ontstond, te doen ophouden, raadpleegde men den Paus en de kardinalen, welke antwoordden dat de regten van den heer DE BOULOGNE volkomen bleven bestaan, en dat het kapittel zijne magt was te buiten gegaan. De abbé DE CUSSY ging intusschen voort het diocees te administreren, en werd door BONAPARTE ondersteund, die te midden der verwarringen van zijnen toestand, in 1814, te *Troyes* gekomen zijnde, den tijd vond, om zich met deze geschillen bezig te houden, en om door het kapittel nieuwe volmagten aan den benoemden bisschop te doen geven. Bij de restauratie keerde DE CUSSY naar *Bayeux* terug, alwaar zijne deugden, en zijne vriendelijkheid hem billijkerwijze deden beminnen en hoogachten. Hij leefde er langen tijd in de afzondering, en ontving den titel van groot-vikaris. Hij is in de laatste dagen van 1835, in den ouderdom van omtrent 76 jaren overleden.

CUVIER (GEORGE LEOPOLD CHRISTIAAN FREDERIK DAGOBERT), de grootste natuurkundige der laatste tijden, te *Montbéliard*, den 23 Aug. 1769 geboren, openbaarde reeds in zijne kindsheid eene weetgierigheid, die zijne

moeder voor zijne in schijn zeer zwakke gezondheid deed bekommerd zijn. Zijn smaak voor de natuurlijke historie bleek reeds vroegtijdig. In den ouderdom van 15 jaren had hij BURFON reeds tweemaal gelezen, en een gedeelte der afbeeldingen gecopieerd. Door zijne ouders voor de godgeleerdheid bestemd, verzocht hij te vergeefs om zijne toelating in het seminarie van *Tubingen*; maar de hertog van *Wurtemberg* haastte zich om deze onregtvaardigheid te herstellen, door hem eene beurs aan de universiteit van *Stuttgard* toetestaan, waaruit verscheiden gróote mannen zijn voortgekomen, onder andèren de dichter SCHILLER, wiens medeleerling CUVIER was. Daar drong hij het gebied der talen en letteren binnen, en maakte snelle vorderingen in de wijsbegeerte, de regtsgeleerdheid, de teekenkunst, en vooral in de natuurkundige wetenschappen, het voorwerp zijner voorliefde. In korten tijd gelukte het hem een kruidboek zamentestellen, voor hetwelke hij zich eene afbeelding in klassen gevormd had, en beschreef hij een aantal insekten, welke hij zelf geteekend had. Na in 1788, zijne studiën volbragt te hebben, bewogen hem de geringe middelen zijner ouders, om zich in *Normandië* met eene bijzondere opvoeding te belasten. De nabuurschap der zee, en de snipperuren, waarover hij kon beschikken, stelden hem in de gelegenheid, om aan zijnen smaak voor de natuurlijke historie te kunnen voldoen. Het

is op de kusten van *Normandië*, dat hij zijne schoone ontdekkingen omtrent de schelpdieren maakte, en dat hij de classificatie dier talrijke en verscheiden diersoorten begon, welke LINNEUS onder den naam van wormdieren (*Vermes*) verward heeft. Een gelukkig toeval deed hem TESSIER (zie dat Art.) ontmoeten, die de revolutionnaire vervolging ontvlugtte. Reeds bij de eerste ontmoeting ontdekte hij in CUVIER den grooten natuurkundige, en haastte zich, om hem in betrekking te brengen met GEOFROY SAINT-HILAIRE (zie dat Art.), reeds hoogleeraar in den plantentuin, die hem schreef: *Kom te Parijs, onder ons de rol van eenen anderen LINNEUS, van eenen anderen wetgever der natuurlijke historie spelen.* Hij kwam aldaar aan in de eerste maanden van 1795, toen de revolutionnaire storm begon te bedaren. Tot onderwijzer der centrale school van het *Panthéon* benoemd, plaatste de *Tableau etc. (Elementaire beschrijving van de natuurlijke historie der dieren)*, welke hij voor zijne kweekelingen zamenstelde, hem dadelijk aan het hoofd zijner mededingers. Kort daarna werd hij beroepen tot den leerstoel der vergelijkende ontleedkunde van het museum. In December 1795 nam hij bezit van denzelfden door eene redevoëring, waarin de geheele kracht van zijnen geest zich openbaarde, en die in het *Magasin encyclopédique* (V dl. blz. 146) werd gedrukt. Eenmaal in het midden dier uitgestrekte inrigting opgenomen, nam zijn

genie eene vlugt geëvenredigd naar zijne middelen van onderzoek. Naauwelijks waren er 4 jaren verlopen, of de uitgave zijner lessen van *vergelijkende ontleedkunde* begon, een werk dat een tijdpoint aangeeft in de geschiedenis der wetenschap van de dierlijke organisatie, welke vóór hem nog niemand in haren zamenhang en in haar geheel had omvat. De leerstoel van het collegie van *Frankrijk*, waarop hij in 1800 DAUBENTON verving, deed een nieuw en talrijk gehoor aan zijne lessen deel nemen. Reeds had zich CUVIER voorgesteld om alle ontdekkingen van uitgegravenen dieren (*fossiliën*), die tot dusverre gedaan waren, te beschrijven, om met naauwkeurigheid, de plaatselijke gesteldheid, waar die overblijfselen gevonden waren, den aard der gronden, waarin zij bedolven waren geweest, aan te duiden, en om eindelijk de soorten, geslachten en klassen, dier uitgegravenen dieren, volgens eenige fragmenten van gebeenten, die tot dezelve hadden behoord, optegeven. Hij had den roem deze veelomvattende taak te volbrengen, waaraan hij een groot gedeelte zijns levens toewijdde. Steunende op het beginsel, dat er eene naauwkeurige onderlinge betrekking (*correlatie*) van vormen, tusschen de verschillende deelen van een bewerktuigd wezen bestaat, gelukte het hem volgens een bekend orgaan, de meeste der overige mede-organen te bepalen. Verstrooide deelen van beenderen waren hem voldoende, om de familie en het

geslacht van het dier aante-duiden, waartoe het behoorde. En zijne gissingen ontvingen, door latere ontdekkingen, eene schitterende bevestiging. Terwijl hij deze antidiluviaansche wezens weder opbouwde, beproefde CUVIER ook om den oorspronkelijken staat en de veranderingen onzer planeet te ontdekken. De natuurlijke gesteldheid der grondlagen, waarin men de organische fossiliën ontdekt, en het verschil der beddingen, welke deze uitgestorven geslachten verbergen, dienden hem om zijne gissingen te gronden betrekkelijk de omwentelingen des aardbols, waarvan hij de geschiedenis mededeelde in zijne *Nasporingen betrekkelijk de Fossiliën*. Wel verre van zich, zoo als eenige zijner voorgangers, vermetele aanvallen tegen de verhalen van het boek *Genesis* te veroorlooven, brengt CUVIER aan dezelve eene schitterende hulde toe, en paarde de getuigenis der wetenschap met het heilig gezag der Schriftuur, ten einde de ongeloofigste geesten te overtuigen van de wezenlijkheid des algemeenen zondvloods, die eertijds de hoogste bergen bedekt heeft. Zijne gewigtige werken verwierven hem de eervolste onderscheidingen. In den ouderdom van zes en twintig jaren tot lid van het instituut benoemd (1796), werd hij tot secretaris, der klasse van wetenschappen verheven, in hetzelfde jaar, waarin BONAPARTE, eerste consul geworden zijnde, tot president derzelve werd benoemd (1800); en van dien

oogenblik af ontstonden er tus-
 schen deze beide beroemde man-
 nen geregelde betrekkingen. Bij
 eene nieuwe organisatie van het
 instituut, werd CUVIER tot een'
 der beide blijvende secretarissen
 deszelfs benoemd. Het was in
 die hoedanigheid, dat hij, in
 1808, zijn *Geschiedkundig ver-
 slag over de vorderingen der na-
 tuurlijke wetenschappen*, sedert
 1789, vervaardigde, waarin hij
 tegelijkertijd den afgelegden weg
 aanduidt, en tevens het pad
 aantoonde, dat nog gevolgd be-
 hoort te worden. Hij kwam later
 in de Fransche akademie, werd
 honorair lid van die der op-
 schriften, ja van alle geleerde
 genootschappen der wereld. Bij
 de oprigting der universiteit, tot
 algemeen-inspecteur benoemd,
 werd hij later raad derzelve, en
 bekleedde achtereenvolgend de
 aanzienlijkste ambten bij het
 openbare onderwijs. In 1813,
 tot rekwestmeester, en in het
 volgende jaar tot staatsraad be-
 noemd, werd hij in 1819 presi-
 dent der commissie van binnen-
 landsche zaken. Hij ontwikkelde
 in deze nieuwe loopbaan, eene
 zeldzame werkzaamheid, en
 administratieve bekwaamheden,
 welke men zelden in mannen
 aantreft, die zich aan de we-
 tenschappen toewijden. Voor de
 kamer der afgevaardigden met
 de verdediging van verscheiden
 wetsontwerpen belast, wist hij
 die taak met gematigdheid en
 gepastheid ten uitvoer te bren-
 gen. Deze betrekkingen bena-
 deelden in het minst niet zijne
 wetenschappelijke werkzaamhe-
 den, noch zijne lessen. Den 8

Mei 1832, hervatte hij in het
Collège de France zijnen door
 het woeden der cholera afge-
 broken leergang. » Deze les, zegt
 een zijner levensbeschrijvers,
 had iets plegtigs en sombers,
 hetwelk scheen aantekondigen,
 dat het voor de laatste maal
 was, dat de geest van zulk een
 meester, zich aan zijne leerlin-
 gen openbaarde." Zij was een
 hoofdinhoud van den leergang
 des vorigen jaars, eene ontle-
 ding der leerstellingen, in onze
 dagen door eenige natuurkun-
 digen voorgedragen. — In de
 geheele les heerschte het denk-
 beeld, dat een opperste, hoogst-
 wijze Geest het heelal heeft za-
 mengesteld. Door het onderzoek
 der zichtbare wereld werd men
 der onzichtbare ingeleid, en alom-
 wees het onderzoek des schep-
 sels de tegenwoordigheid des
 Scheppers aan. De hoogleeraar
 was minder vermoeid geweest
 dan naar gewoonte, en niets
 deed eenig ongeval vermoeden.
 Maar den volgenden dag ge-
 voelde hij, bij zijn ontwaken,
 eene verlamming in den regter-
 arm; weldra openbaarde zich de
 beroerte, en strekte zich tot de
 overige ledematen uit. Op Zon-
 dag den 13 Mei 1832, slaakte
 deze beroemde man den laatsten
 zucht, na het noodlottige uur
 met eene volkomene onderwer-
 ping aan den wil der Voorzie-
 nigheid, wier wijsheid hij gedu-
 rende zijn leven, in de werken
 der schepping had aangebeden,
 te hebben zien naderen. De stad
Montbéliard heeft te zijner eer,
 bij het huis waar hij het eerste
 levenslicht aanschouwde, een

standbeeld opgericht. Zijne weduwe heeft van het gouvernement eene jaarwedde ontvangen. Even als NEWTON, met een diepzinnig en geduldig, als ARISTOTELES, met een algemeen genie begaafd, zal CUVIER door de nakomelingschap naast deze groote mannen geplaatst worden. Een letterkundige als BUFFON, behoeven zijne *lofreden der geleerden* in niets voor die van FONTENELLE onder te doen. De kracht van zijnen geest was zoo algemeen, dat hij al de bedieningen, waarmede hij bekleed was, met dezelfde uitstekendheid waarnam, en indien al de posten, welke hij bekleedde in mededinging waren gesteld, zouden hem dezelve alle bij eenparigheid van stemmen zijn toegekend. Zijne bezoldigingen beliepen jaarlijks meer dan 40 duizend francs; maar hij besteedde dezelve edelmoediglich tot den aankoop van zeldzame boeken en voorwerpen der natuurlijke historie, welke hij in het museum deponeerde. Hij gaf een schitterend bewijs van onbaatzuchtigheid, door de heerlijke aanbiedingen, welke hem de koning van *Pruissen* deed om hem in zijne Staten te lokken, van de hand te wijzen. CUVIER moest de smart onder vinden, van vier zijner kinderen hem in het graf te zien vooruitgaan, waarvan de oudste zijner dochters in haar 22.^e jaar. Men verzekert dat de smart, welke hem dit laatste verlies veroorzaakte, veel bijdroeg, om zijne levenskracht te verzwakken. CUVIER heeft in het licht gegeven: 1.º *Tableau etc.* (Ele-

mentaire beschrijving van de natuurlijke historie der dieren), 1798, 1799, in 8.vo, zeldzaam; — 2.º *Discours etc.* (*Verhandeling over de omwentelingen van de oppervlakte des aardbols*), 8.^e uitg., 1840, in 8.vo; dit is, zoo als men weet eene inleiding tot het volgende werk; — 3.º *Recherches etc.* (*Ontleedkundige nasporingen betrekkelijk de opgedolven beenderen van viervoetige dieren*), 1812, 4 dl.ⁿ, in 4.to; 2.^e uitg. 1821—24, 5 dl.ⁿ, gr. in 4.to; — 4.º *Leçons etc.* (*Lessen van vergelijkende ontleedkunde*), bijeenverzameld door DUMERIL en DUVERNOY, 1800 tot 1805, 2.e uitg., 1836, 10 dl.ⁿ, in 8.vo; — 5.º *Le regne etc.* (*Het dierenrijk, volgens deszelfs bewerktuiging verdeeld*), 1816, 4 dl.ⁿ, in 4.to; — 6.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling om te dienen tot de ontleedkundige geschiedenis der slijmdieren — mollusques* —), 1817, in 4.to; — 7.º *Histoire etc.* (*Natuurlijke historie der visschen*), 1828 tot 1841, 15 dl.ⁿ, in 4.to; het werk is nog niet voltooid; — 8.º *Description etc.* (*Geologische beschrijving der omstreken van Parijs*), met BRONGNIART, 1832, in 4.to; — 9.º *Rapport etc.* (*Geschiedkundig verslag betrekkelijk de natuurkundige wetenschappen, sedert 1789*), 1808 en 1810, in 4.to en in 8.vo, herdrukt in 1827; — 10.º *Eloges etc.* (*Geschiedkundige lofreden*), der leden van de akademie van wetenschappen, van 1800 tot 1827, 3 dl.ⁿ, in 8.vo, 1819 tot 1827; — 11.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der natuurkundige*

wetenschappen van derzelver oorsprong tot op onze dagen), 1841 tot 1843, 4 dl.ⁿ, in 8.vo Dit is de verzameling zijner lessen in het *Collège de France*, door MAGDELAINE DE SAINT-AGY in het licht gegeven. CUVIER heeft daarenboven aan een aantal wetenschappelijke tijdschriften medegewerkt. Zijne *Lofrede* door den heer LAURILLARD, zijnen medearbeider en vriend, is door de akademie van *Besançon* bekroond.

CUVIER (FREDERIK), jongste broeder van den voorgaande, te *Montbéliard*, den 28 Junij 1773 geboren, legde zich in het begin op de werktuigkunde toe, en bragt eenigen tijd bij eenen horlogiemaker door; maar zijn broeder, dien hij steeds de teederste en vurigste genegenheid toedroeg, beriep hem naar *Parijs*, veranderde de rigting zijner denkbeelden, en maakte van hem een' natuurkenner. Hij gevoelde zich niet ontmoedigd door den tijd, dien hij verloren had, en ijverige studiën in de schei- en natuurkunde stelden hem weldra in staat zijnen broeder in deszelfs werkzaamheden behulpzaam te zijn, die bestemd waren om het gebied der natuurlijke historie te veranderen en uittebreiden. In 1802, met de hoofd-redactie van het *Journal de la Société d'encouragement* belast, werd hij twee jaren later tot directeur der menagerie van het museum benoemd; en deze betrekking verschafte hem de middelen, om zijne bewonderenswaardige be-

gaafdheid in het waarnemen te oefenen, daar hij dezelve toepaste op de beoefening der hoedanigheden en zeden der dieren. Het resultaat dezer studie, welke hij gedurende vier en dertig jaren met eene onvermoeide volharding voortzette, was de volledige wederlegging van het stelsel van CONDILLAC en van zijne leerlingen, die het *verstand* verwarren met het *instinct*, waarvan CUVIER de grenzen in de *overweging* aanwijst, een vermogen, dat alleen de mensch onder alle wezens der schepping bezit. Als inspecteur der akademie van *Parijs* in 1810, en als algemeen inspecteur der universiteit in 1831, openbaarde hij in die betrekking ook dezelfde gewoonte der nuttige denkbeelden; en hij heeft er een spoor van nagelaten, in zijn werk over het *Onderwijs der natuurlijke historie in de collegiën*, 1838, in 18.mo, hetwelk hij gewenscht had van allen wetenschappelijken toestel ontheven, en bij gevolg voor de vatbaarheid der leerlingen toegankelijk te zien. Deze uitmuntende man overleed te *Straatsburg*, den 24 Julij 1838, op den oogenblik, waarop voor hem eenen hoogleeraarstoel in het museum der natuurlijke historie was opgericht, welke betrekking de eenige eerzucht zijns levens was geweest. Zijne talrijke *Verhandelingen* zijn verstrooid in het *Recueil du museum*, in de *Annales* alsmede in de *Dictionnaire des sciences naturelles*. Afzonderlijk heeft hij in het licht gegeven: 1.º *Histoire etc.* (Na-

tuurlijke historie der zoogdieren), met GEOFFROY ST. HILAIRE, *Parijs*, 1818—27, in fol., 70 afl.ⁿ met gekl. platen; 2.e uitg. 1828—37, 4 dl.ⁿ in 4.to; — 2.º *Des dents etc. (Over de tanden der zoogdieren, als zoölogische kenmerken beschouwd)*, ib. 1825, in 8.vo; met 103 pl.ⁿ Zijne *Lofrede*, door FLOURENS, is in de *Nouv. recueil de l'académie des sciences*, 18.e deel, opgenomen.

CZACKI (THADEUS), uit eene oude en beroemde familie van *Volhynië* gesproten, te *Porick*, den 28 Augustus 1765 geboren, trok vroegtijdig de aandacht van koning STANISLAUS AUGUSTUS, die hem tot lid der commissie van de schatkist, en tot landvoogd van *Novogrodeck* benoemde. Na de onregtvaardige verdeeling van *Polen*, zijne goederen verbeurd verklaard zijnde, verkreeg hij eenen leerstoel aan de hoogeschool van *Krakau*, dien hij met eer bekleedde. Bij den dood van CATHARINA II, gaf keizer PAUL hem al zijne bezittingen terug. Hij liet zich niet afschrikken door de lasteringen zijner vijanden, en toen ALEXANDER den troon besteeg, bood hij hem een vertoog van zijn gedrag aan, waarover die vorst zoo zeer voldaan was, dat hij hem tot zijnen geheimraad benoemde. Toen de akademie van *Wilna* tot eene universiteit werd verheven, aanvaardde hij den post van inspecteur, en droeg veel bij tot de oprigting van lagere scholen, voor de kinderen der landlieden.

Hij stichtte tegelijkertijd te *Krzymeniec* het collegie, bekend onder den naam van *Gymnasium van Volhynië*, waarin de regtsgeleerdheid, de wetenschappen, de letterkunde en de schoone kunsten onderwezen worden. In dezelfde stad bragt hij scholen tot stand, voor werktuigkundigen, organisten, tuiniers, onderwijzers, enz., alsmede een observatorium, eene boekdrukkerij, eenen kruidkundigen tuin en een kabinet van natuurkundige werktuigen; eindelijk liet hij huizen bouwen, om er tegen eenen matigen prijs, de kinderen van den armen adel en der pachters, welke hunne studiën wilden voortzetten, in optenemen. Men rekent dat hij tot deze verschillende gestichten ruim een millioen guldens aanwendde, zijnde de opbrengst van inzamelingen, inschrijvingen of van zijn eigen vermogen, waarvan hij een groot gedeelte aan dit vaderlandslievende werk toewijdde. CZACKI overleed te *Dubno*, in 1813. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Over de tienden*; — 2.º *Over de joden, Wilna*, 1807; — 3.º *Over de wetten van Polen en Litthauen, derzelve geest, oorsprong en overeenkomst, enz., Warschau*, 1801. » Dit werk, zegt FELIX BENTKOWSKI, in zijne *Geschiedenis der Poolse letterkunde*, is een schat, waaruit iedereen moet putten, die de geschiedenis van *Polen* grondig wil onderzoeken.”

CZERNI of CZERNY. — Zie CZERNI-GEORGE -*Wbk.*-

D.

DABADIE (MELCHIOR, baron), veldmaarschalk, in 1748, te *Castelnau-de-Magnoac* (Fr. dep.^t der *Oppper-Pyreneën*), uit eene adellijke familie geboren, in den ouderdom van 21 jaren in het corps der genie opgenomen, werd hij tijdens den Amerikaanschen oorlog op de *Antillische eilanden* geplaatst. Hij onderscheidde zich aldaar bij verschillende gelegenheden, en ontving met den rang van kapitein, de decoratie van den H. LOEWIJK. In 1789, tot plaatsvervangend afgevaardigde van den adel van *Guyenne*, bij de algemeene staten verkozen, verving hij aldaar den graaf DE SÉGUR die zijne betrekking had nedergelegd. Na den afloop der zittingen, werd hij naar het Noorder- en later naar het Westler-leger gezonden. Bij de bevrediging der *Vendée*, werd hij lid van verscheiden commissiën, en tot algemeen directeur der vestingwerken benoemd. Aan het leger van *Italië* verbonden, diende hij er met roem, die hem vooral in den slag van *Marengo* te beurt viel; hij werd benoemd tot chef van het personeel der genie bij het ministerie van oorlog. NAPOLEON belastte hem, op het einde van 1805, met de directie der genie bij het Noorder-leger en verhieft hem, in 1807, tot den rang

van brigade-generaal, en zulks in belooning voor de schoone werken, welke hij ter verdediging van *Thorn* had doen aanleggen. Naar *Spanje* geroepen, werd hij ten gevolge der capitulatie van *Baylen* (zie DUPONT DE L'ÉTANG) krijgsgevangen gemaakt. In 1814 was hij bij de verdediging van *Parijs* tegenwoordig, en in 1815 voerde hij het bevel over de genie bij het corps van den generaal LAMARQUE. DABADIE bekleedde nog eenigen tijd den post van algemeen-inspecteur van zijn wapen, werd gepensionneerd, en overleed in de maand Maart 1820.

DACIER (BON JOZEF), een beroemde geleerde, den 1 April 1742, te *Valognes* (Fr. *Kanaal-dep.t*) geboren, werd door zijne ouders tot den geestelijken staat bestemd, en ontving de kleinere orden. Maar hij verliet weldra dezen stand, en verbond zich aan de werkzaamheden tot de *Geschiedenis van Frankrijk*, door SAINTE-PALAYE en FONCEMAGNE bestuurd, welke laatste voor zijnen jongen medearbeider eene vaderlijke toegenegenheid opvatte. Toen FONCEMAGNE (zie dat Art. -*Wbk.*-) tot gouverneur van den hertog van *Chartres* werd benoemd, werd DACIER met hem in het *Palais-Royal* gehuisvest, alwaar hij de medeleerling van

den prins werd. Het is daar dat hij trapsgewijze die uitstekende beschaafdheid, dien toon des uitgelezenen krings, dat zijn gevoel, en die kunst van redenering verwierf, welke het gezelschap der geleerden en grooten van vorige tijden onderscheidde. Beurtelings een man der wereld, en een man der wetenschap, wist hij den tijd te vinden, om de vertaling te leveren der *Historiae variae* van ÆLIANUS en van de *Cyropaedia* van XENOPHON. In 1772, in de akademie van opschriften opgenomen, werd hij, bij het ontslag van DUPUY, in 1782, blijvende secretaris derzelve, en bekleedde die bediening met eenen ijver, die gedurende zijnen langen levensloop geenen oogenblik verflaauwde. » Het door mij tot dusverre gedroomde heil, zeide hij, zal ik thans beproeven. » Vol van dit edel vertrouwen, maakte hij eene gelukkige proefneming van zijnen invloed door de instelling der *Associés libres* (vrije leden), die aan de akademie de leden der godsdienstige corporatiën verbonden, die tot dusverre van de eer waren uitgesloten, om in haar midden zitting te nemen. Hij deed den tegenwoordigheidspenning in waarde verdubbelen, en het getal der gepensioneerde academici vermeerderen. Men heeft hem ook de oprichting te danken der commissie van handschriften, welke reeds 14 dl.ⁿ in 4.to heeft in het licht gegeven, met verslagen en uittrekselen van onuitgegeven werken, die

tot de oudheid of tot de middeleeuwen behooren. In 1784, werd hij door den graaf van *Provence*, later LODEWIJK XVIII, tot geschiedschrijver der orden van *St. Lazare* en van *Mont-Carmel* benoemd. DACIER zag zonder verwondering de omwenteling ontstaan, omhelsde, zoolang als zij zich gematigd toonde, de beginselen derzelve. Hij was in 1790, lid der municipaliteit van *Parijs*, en weigerde eenigen tijd daarna het ministerie van financiën, waartoe hij door LODEWIJK XVI beroepen werd. Gedurende het schrikbewind, dikwijls genoodzaakt om van schuilplaats te veranderen, ten einde aan de vervolgingen te ontsnappen, kwam hij eerst in 1795, te *Parijs* terug, in welk jaar het instituut werd opgericht, waarbij hij in de klasse der geschiedenis werd opgenomen. Later met eene blijkbare gunst door den eersten consul bejegend, hervatte hij den loop zijner werkzaamheden. In 1800, tot bewaarder (*conservateur*) der nationale bibliotheek benoemd, werd hij in 1802, lid van het tribunaat, in 1804, van het legioen van eer, in 1816, helper of raadsman bij het *Journal des Savans*, in 1819, ridder van *St. MICHAËL*, in 1823, verving hij den hertog van RICHELIEU bij de Fransche akademie. Na een leven geheel en al aan gewigtige werken toegewijd; overleed DACIER te *Parijs*, den 4 Februarij 1833. Zijn einde was even zoo zacht als zijn leven vreedzaam was

geweest. Kort voor zijnen dood openbaarde hij eenige ongerustheid. » Stel u gerust, antwoordde hem een vriend, indien God u slechts een kwartier-uurs aanhoort, zijt gij behouden." Sedert 61 jaren lid der akademie van opschriften, was hij de venteraan aller academici. Behalve de vertaling (in het Fransch) der *Geschiedemissen* van ÆLIANUS, 1772, in 8.vo, en van de *Cyropaedia* van XENOPHON, 1777, 2 dl.ⁿ, in 12.mo, heeft men van hem verscheiden *Verhandelingen* en de *Geschiedenis der akademie*, in de zes laatste deelen der oude verzameling, en in de acht eerste der nieuwe; *Rapport (Ver slag)* over de vorderingen der geschiedkundige wetenschappen en der letterkunde, sedert 1789, *Parijs*, 1810, in 4.to en in 8.vo, en een aantal *Geschiedkundige aantekeningen* over KLOPSTOCK, HEYNE, CHOISEUL-GOUFFIER, enz. DACIER heeft grootendeels den tekst zamengesteld van de *Grieksche beeldbeschrijving* van VISCONTI (VISCONTI E. Q. -*Wbk.*-). Ook heeft hij zich verscheiden jaren met een gewigtig werk bezig gehouden over den geschiedschrijver FROISSART (zie BUCHON).

* DAHMEN (HUBERTUS), een in korten leeftijd beroemd geworden Nederlandsche componist, in 1812, te *Amsterdam* geboren, werd door zijn' vader, een zeer verdienstelijken fluitist, met zijne beide oudere broeders, in het bespelen der fluit en de gronden der toonkunst onderwezen. De verder strevende geest van HUBERTUS vond echter weldra geene

genoegzame voldoening, in een zoo beperkt instrument als de fluit is. Hij begon zich op de viool en de violoncel toe te leggen, welk laatstgenoemd instrument bijzonder met zijne ernstige inborst strookte. Onder de leiding van zijnen bekwamen meester, CHR. VAN BRUSSEL maakte hij dan ook weldra zulke belangrijke vorderingen, dat hij in de best bezette orchesten en in obligaatstukken kon optreden, en zelfs een jaarlijksch concert geven. Ook met de gronden der compositie had hij zich reeds vroegtijdig, meestal door eigene studie, zonder regtstreeks onderwijs, vertrouwd gemaakt, en, in weerwil zijner menigvuldige werkzaamheden, wist hij nog tijd uittewoekeren tot het componeren van een aantal uitgebreide muziekstukken. Tot de meest verspreide derzelve behooren: ééne *Symphonie*, opgedragen aan het concert-gezelschap *Blaas- en Strijkklust*; ééne *Opera* AZALAÏS, waarvan het Fransche tekstboekje is verloren geraakt; een *déclamatorium*, FRANS NÆREBOUT, door den heer RONDEAU; vier *Concert-Ouvertures*; drie *Concertstukken* voor de clarinet; één dergelijk voor de basson; één voor den horen, en verscheiden andere voor de violoncello, en voor de viool en violoncello. Zijn laatste werk, eene aria voor sopraan met obligat-horen en orchest, door hemzelf met *Opus 25* geteekend, had hij den 11 October 1837 voltooid, en aan de verdienstelijke zangeres, mej. DE BOER opgedragen. In zijne orchest-

stukken merkt men eenen vloeienden natuurlijken stijl, onderhoudende idées, en eene zorgvuldige instrumentering op. Zijn declamatorium bevat voortreffelijke en schoone schilderingen. In zijne zangstukken heerscht gevoel en uitdrukking; terwijl zijne obligaatstukken eene naauwkeurige kennis der instrumenten verraden, voor welke hij dezelve schreef. Zijn toon op zijn lievelings-instrument (de violoncello) was rein, kernig en vast; zijne vaardigheid buitengewoon, zijne voordragt mannelijk en krachtig. Zijn gedrag was onberispelijk, zijn karakter ernstig, bescheiden en bedaard. Te vroeg werd alzoo deze jeugdige, veelbelovende toonkunstenaar, aan zijne hem minnende bloedverwanten en vrienden en aan de kunstwereld ontrukkt, daar eene kwaadaardige ziekte hem reeds den 21 December 1837, en alzoo in het 25.^e jaar van zijnen ouderdom, in zijne geboorteplaats in het graf sleepte. Na zijn overlijden vereenigden zich zijne kunstvrienden, waaronder voornamelijk de beroemde VRUGT, ter aanwending van pogingen om in de behoeften zijner diepbedroefde, verlatene moeder, met een vijftal nog onverzorgde kinderen te voorzien, welke pogingen met den besten uitslag bekroond werden. Zoodat de verdiensten van HUBERTUS DAHMEN, voor de zijnen ook na zijnen dood nog nuttig waren.

DALBERG (WOLFGANG HERIBERT, vrijheer von), broeder van

den prins-bisschop van *Constanz* enz. (zie DALBERG -*Wbk.*), in 1750 bij *Worms* geboren, en in 1806 te *Manheim* overleden, alwaar hij een tooneel had gesticht, dat een der voornaamste van geheel *Duitschland* is geworden. Behalve verscheiden vertalingen (in het Hoogduitsch) of navolgingen van SHAKESPEARE en CUMBERLAND, schreef hij eenige tooneelstukken, waaronder men voornamelijk telt: 1.º *Kora*; — 2.º *Montesquieu*; — 3.º *der Mönch von Karmel, Walwaïs und Adelaïde* enz.

DALBERG (JOHAN FRIEDRICH HUGO, vrijheer von), broeder van den voorgaande, in 1752, te *Koblentz* geboren, en in 1812 te *Aschaffenburg* overleden, verkoos zijn kanonikaat van *Worms*, en de beoefening der kunsten en letteren, boven de eereambten en waardigheden. Hij werd een zeer bekwame piano-speler, en zijne talrijke *Sonaten*, die hem mede als componist deden kennen, zijn in 10 of 12 *Werken*, vereenigd, die nog zeer gezocht worden. Hij heeft daarenboven verscheiden geachte werken zamengesteld over de toonkunst, en over de letterkunde der *Hindus*. Ook gaf hij eene soort van *Roman* in het licht, getiteld: *Geschiedenis eener familie onder de Druzen*; waarin de schrijver een overzigt levert van de Oostersche godsdiensten; dit werk is in het Fransch vertaald, onder den titel van *Mehald et Zedeli*.

* DALBERG (EMMERICH JOZEF, hertog VON), Zoon van WOLFGANG HERIBERT, in 1773, te Mainz geboren, vroeger in Mentzer, daarna in Beijersche dienst, werd in 1803 gezant van den keurvorst van *Baden* in *Parijs*. Hier verwierf hij de gunst van TALLEYRAND, en ontving van NAPOLEON, die hem tot de opening van zijn huwelijk met de aartshertogin MARIA LOUISE gebruikte, in 1810 den rang van hertog, en eene dotatie van vier millioenen francs. Toen TALLEYRAND in ongenade verviel, verwijderde zich ook DALBERG. Na het binnenrukken der bondgenooten te *Parijs*, in 1814, bij welke gelegenheid hij met TALLEYRAND, zeer in het belang der BOURBONS gewerkt had, werd hij lid van het provisioneel bestuur, verscheen op het Weener-congres als tweede gezant van *Frankrijk*, en onderteekende de vervallenverklaring van NAPOLEON. Na de tweede restauratie, door den koning tot pair en minister van staat benoemd, verkreeg hij den gezantschapspost te *Turijn* en later te *Weenen*, na afloop waarvan hij zijn stamkasteel *Hernsheim* ging betrekken, alwaar hij in 1833 overleed.

DALLAS (KAREL ROBERT), een letterkundige, de zoon van eenen arts, werd op *Jamaïka* geboren, begon zijne opvoeding te *Musselburg* in *Schotland*, en bragt dezelve te *Kensington* ten einde. Na door *Frankrijk* en *Amerika* gereisd te hebben, vestigde hij zich in *Engeland*, alwaar hij

zich deed opmerken door zijne oppositie tegen de beginselen der Fransche omwenteling, en door zijnen ijver voor de Jesuiten. In vriendschapsbetrekking met lord BYRON staande, aan wien hij voorzeide, dat hij eenmaal de eerste privaat-persoon van *Engeland* zoude zijn, ontvond hij van denzelfden eene bestendige welwillendheid. Na den val van NAPOLEON, kwam hij in *Frankrijk* terug, waarvan het luchtsgestel zijner gezondheid gunstig was; hij verkreeg het consulaat van *Havre*, en overleed in die stad den 20 November 1824. Behalve vertalingen in het Engelsch van de *Geschiedenis der omwenteling*, door BERTRAND DE MOLLEVILLE, en van eenige andere werken, heeft men van hem: 1.º *Mengel-poezij, gevolgd door een treurspel* (LUCRETIA) en eenige zedelijke proeven, *Londen*, 1797, in 4.º; — 2.º *Grondregels der zelfkennis*, 1802; — 3.º *Geschiedenis der ontvlugte Negers*, 1803, 2 dl.ⁿ in 8.º; — 4.º *Niet te huis*, een blijspel, 1809; — 5.º *De nieuwe zaenzwering tegen de Jesuiten ontmaskerd*, 1815, in 8.º [Het is van dit werk dat de Eerw. J. V. JANSSEN, toenmaals R. C. kapellaan te *Arnhem*, en later als verdienstelijk missionaris te *Paramaribo* overleden, onder den eenvoudigen titel van: *Over de orde der Jesuiten*, eene Nederduitsche vertaling heeft geleverd, *Deventer*, 1831, 2 dl.ⁿ in gr. 8.º]. Zijne *Romans* zijn gezamenlijk uitgegeven, in 7 dl.ⁿ, in 12.º. Het is DALLAS, die de in 1824, in

het licht gegeven Briefwisseling van BYRON heeft verzameld, en die als legataris zijner handschriften, de uitgever van verscheiden zijner werken is geweest.

DAMAS (ROGER, graaf DE), luitenant-generaal, in 1765 geboren, was, reeds in den ouderdom van 14 jaren, onder-luitenant in het regiment des konings; de zucht naar roem bewoog hem, om in dienst van *Rusland* over te gaan, dat den oorlog aan de Turken had verklaard, en hij onderscheidde zich bij verschillende gelegenheden, voornamelijk voor *Otchakow*, alwaar hij de vlag van het Ottomannisch admiraal-schip wegnam. Tot belooning van dit heldenfeit, ontving hij van de keizerin CATHARINA met eenen vlejenden brief het commandeurs-kruis van *St. George*. Hij bood zijne diensten bij den graaf van *Artois* aan, die te *St. Petersburg* was gekomen, en volgde hem naar *Engeland* met den titel van deszelfs adjudant. Op het vasteland teruggekeerd, maakte hij den veldtogt van 1793 mede, onder de bevelen van *CLAIRFAIT*, en begaf zich vervolgens naar het leger van *Condé*, waarbij hij gedurende vier jaren het bevel voerde over een legioen van zijnen naam. In 1798 in de dienst van den koning van *Napels* opgenomen, was hij de eenige van al de Napolitaansche veldheeren die zich onderscheidde, door aan de Franschen het hoofd te bieden (zie *CHAMPIONNET -Wbk.-*),

en toen allen de wapens nederlegden, gelukte het hem, terwijl hij voet voor voet den grond aan de overwinnaars betwistte, *Kalabrië* te bereiken. Deze aftogt wekte zelfs de bewondering dergenen; welke hij met zoo veel moed bestreed. In 1801, voerde hij te *Rome* het bevel over een Napolitaansch corps, en in 1805, in *Kalabrië*, alwaar hij andermaal bijna alleen de eer van dat leger handhaafde. In 1814, in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij tot gouverneur van *Lyon* benoemd. Daar hij zich in 1815 tegen den intogt van NAPOLEON in die stad, niet had kunnen verzetten, volgde hij den koning naar *Gend*, en werd met eene zending naar *Zwitserland* belast. Bij de tweede terugkomst des konings werd hij door de departementen *Côte-d'Or* en *Haute Marne* tot afgevaardigde benoemd. De onlusten van *Grenoble* noodzaakten hem naar *Lyon* terugtekeeren, alwaar het hem gelukte de openbare rust te handhaven. Hij overleed op het kasteel *Cirey*, in September 1823.

DAMAS-CRUX (STEPHANUS KAREL, hertog VAN), uit dezelfde familie als de voorgaande, doch uit eenen anderen tak, werd op den 10 Februarij 1754, op het kasteel *Crua*, in *Nivernais* geboren. In de wieg reeds tot ridder van *Malta* verheven, trad hij in 1770 in dienst, en maakte den Amerikaanschen oorlog mede, waarvan de uitslag was de bevestiging der *Vereenigde Staten*, en derzelve erkenning door *En-*

geland. Bij de Fransche omwenteling was hij kolonel van het regiment van *Vexin*, dat hem gedeeltelijk in de uitwijking volgde, en waarmede hij den veldtogt van 1792 maakte. Hij vormde vervolgens een legioen van zijnen naam, dat hij achtereenvolgend in dienst van *Holland* en *Engeland* stelde. Nadat zijne infanterie te *Quiberon* verslagen was (zie *SOMBREUIL - K. V. DE -Wbk.*-), vormde hij uit de manschappen, die hem overbleven, een hoezaren-regiment, en geleidde het in 1796, naar het leger van den prins van *Condé*. Reeds in het voorgaande jaar had de koning hem tot veldmaarschalk benoemd; en sedert dat tijdstip was hij verbonden aan den persoon des hertogs van *Angoulême*, dien hij gedurende zijn verblijf in *Polen* en *Engeland* vergezeld. In 1814, met dien prins in *Engeland* teruggekeerd, ontving hij in hetzelfde jaar den titel van luitenant-generaal en van grootkruis van den H. *LODEWIJK*. Hij behoorde tot het getal der hoofd-officieren, die in 1815, met den hertog van *Angoulême*, beproefden, om zich tegen den voortgang van den van het eiland *Elba* ontsnapten *NAPOLEON* te verzetten. Bij de tweede terugkomst des konings, werd hij tot pair van *Frankrijk* verheven, en tot gouverneur der 11.^e en 20.^e militaire divisieën benoemd. In het volgende jaar ontving hij den titel van hertog, en later het bevelhebberschap over de 2.de afdeeling, welke hij tot in 1830 behield. Later aan alle zaken vreemd geworden, leefde hij in

de afzondering en overleed te *Parijs* den 30 Mei 1846. De beoefening der godsdienstpligten vertroostte zijnen ouderdom, en zijn verscheiden werd door de troostmiddelen der Kerk geheiligd.

DAMESME (EDOUARD ADOLPHE DEODAT MARIE), te *Fontainebleau*, in 1807 geboren, werd in de school van *la Flèche* opgevoed, kwam in 1824 in *Saint-Cyr*, welk gesticht hij, als luitenant, na drie jaren weder verliet. Na in 1832, bij het beleg van *Antwerpen* tegenwoordig te zijn geweest, verzocht hij om mede naar *Afrika* over te steken, en nam aldaar deel aan de voornaamste krijgstogten, welke de Fransche wapens in de koloniën beroemd maakten. Door een geveerschot in eene ontmoeting met de Arabieren gekwetst, was hij, ter bevordering zijner genezing, genoodzaakt naar *Frankryk* terugtekeeren, en ontving den titel van luitenant-kolonel bij het 11.^e reg.^t ligt-gewapenden. In 1846 detacheerde men hem naar *Saint-Omer*, ten einde hem aldaar het commandement over de schiet-school optedragen. In 1847 tot kolonel, en in het volgende jaar tot veldmaarschalk bevorderd, werd hij na de Februarij-revolutie met de organisatie der mobiele garde belast. De ijver, het beleid en het sijn gevoel, welke hij in deze netelige taak aan den dag legde, maakten hem dierbaar aan zijne jonge, aan de gewoonten der militaire tucht nog zoo vreemde, soldaten. Gedurende de nood-

lottige dagen van Junij 1848, bestuurde hij gedurende twee dagen, de verdediging van het wijk *St. Jacques*, en werd den 24 door een schot getroffen, dat hem de linker-dij verbrijzelde. Eerst naar het *Luxembourg* en daarna naar het hospitaal van *Val-de-Grace* vervoerd, onderwierp hij zich aldaar met moed, aan de folterende kunstbewerkingen, welke men van hem vorderde, doch dezelve waren niet in staat hem te redden, en hij overleed den 26 Julij, na met eene stichtelijke onderwerping de troostmiddelen der godsdienst ontvangen te hebben.

* DAMIANUS en COSMAS (*Heiligen en Martelaren*), in *Arabië* geboren, stamden zij uit eene rijke, edele en waarachtig christelijke familie. Nadat zij zich in hunne jeugd, met het beste gevolg op de wetenschappen hadden toegelegd, werden zij zeer ervaren in de geneeskunst, en verwierven door hunne deugden de grootste achting, zelfs bij de Heidenen. Zij waren zeer gelukkig in het genezen der zieken. Dikwerf maakten zij slechts het teeken des heiligen kruises, verbonden met vurige gebeden over de hulpbehoevenden, en op denzelfden oogenblik verlieten deze hersteld, hun ziekbed. Dit verwekte eene algemeene verbazing, en het beviel den Heidenen vooral, dat de beide artsen zich in alles zoo onbaatzuchtig toonden. Op deze wijze gelukte het hun tevens eene menigte Heidenen tot

het christelijk geloof te bewegen, en dit was voornamelijk het geval te *Aëgea* in *Cilicië*, waar zij zich eene reeks van jaren ophielden. Maar ook in deze stad barstte toenmaals eene verschrikkelijke vervolging tegen de belijders van het christelijke geloof uit. *LYSIAS*, de landvoogd van *Cilicië*, gaf het bevel voor allen deze beide broeders gevangen te nemen en voor zijnen regterstoel te voeren. Hier zouden zij moeten besluiten den afgoden te offeren. Zij echter zeiden: » Uwe godheden zijn afgoden zonder leven en magt: er is slechts één God en Heer die hemel en aarde geschapen heeft, dien bidden wij aan. Er is slechts één Heer en Heiland, *JESUS CHRISTUS*, die voor ons en alle menschen aan het kruis gestorven is. Liever willen wij sterven, dan Hem ontrouw worden. Wij vreezen noch uwe bedreigingen, noch den dood.» Na deze moedige verklaring spande men hen op de folterbank, en rekte hun het geheele ligchaam uit elkander. Daar zij echter ook in deze verschrikkelijke pijnigingen, standvastig en welgemoed in de belijdenis van *JESUS* volhardden, velde *LYSIAS* het vonnis ter onthoofding. Met zichtbare vreugde vernamen zij de uitspraak van hunnen nabijzijnden dood, om weldra voor eeuwig met hunnen geliefden Heiland vereenigd te zijn. Bid-dende ontvingen zij in 303 den zwaardslag. Hunne heilige ge-beenten werden onder *MAXIMILIAAN I*, op den 8 Mei 1649

van *Bremen* naar *München* overgebracht, om aldaar in de *St. Michaëls-Kerk*, onder het voor hen bestemde kruis-altaar bijgezet te worden. De hoofden der beide Heiligen had echter reeds hertog WILLEM, in het jaar 1606 van den bisschop van *Bamberg*, JOANNES FREDERICUS, ten geschenke bekomen, en derwaarts verplaatst. Hun feestdag wordt op den 27 September gevierd.

DAMRÉMONT of DANRÉMONT (KAREL MARIA DIONYSIUS, graaf DE), een Fransch veldheer, in 1783 te *Chaumont* geboren, werd in 1803 in de school van *Fontainebleau* opgenomen, welke hij in het volgende jaar als onder-luitenant bij de jagers te paard verliet. In 1807, tot luitenant-adjutant van den generaal DEFRANCE benoemd, werd hij vervolgens den generaal MARMONT toegevoegd, en verhieft zich door eenen eervollen diensttijd, tot den rang van kolonel. Hij had de veldtogten van 1806 en 1809 in *Dalmatië*, die van 1811 en 1812 in *Spanje* en *Portugal*, en eindelijk die van 1813 en 1814, bij het groote leger medegemaakt. Tijdens de restauratie onder het bevel van den hertog van *Ragusa* gebleven, duurde het niet lang of hij werd aan het hoofd van het legioen van *Côte-d'Or* geplaatst; in 1821 werd hij tot den rang van veldmaarschalk verheven, en voerde in 1823, in den oorlog van *Spanje* het bevel over een legercorps. Van 1825 tot 1829 bekleedde hij verschillende bedieningen bij de mili-

taire administratie, en werd aan het buitengewone gezantschap in *Rusland* toegevoegd. In 1830, nam hij deel aan den togt naar *Afrika*, en was een der eersten, die van dat gewest, waar hij eenen roemrijken dood moest vinden, bezit namen. Een langdurig verblijf in dat land, stelde hem in de gelegenheid, om over het beheer der kolonie, bijzondere ervaringen op te doen. In 1837, tot algemeen landvoogd van *Algerië* benoemd, en met het opperbevel over de tweede onderneming tegen *Constantine* belast, sneuvelde hij onder de muren dier stad, den 12 October 1837, door eenen kogel in de borst getroffen, op den oogenblik dat hij de batterij der bres ging inspecteren. Zijn lijk, naar *Frankrijk* overgebracht, is in de kerk van het invalidengesticht bijgezet.

DANDOLO (de graaf VINCENTIUS), een beroemde scheikundige, den 26 October 1758, te *Venetië* geboren, behoorde niet tot de familie van den doge van dien naam (zie DANDOLO -*Wbk.*-); maar wist zich door zijne verdiensten en talenten te verheffen. Na met veel roem zijne studiën te *Parijs* ten einde te hebben gebracht, kwam hij te *Venetië* terug, alwaar hij eene apotheek oprigtte, die door geheel *Italië* beroemd werd. Een voorstander der pneumatische scheikunde zijnde, die in *Frankrijk* was beginnen te ontluiken, maakte hij dezelve aan de Italianen bekend door zijne vertalingen der werken van LAVOISIER,

van GUITON-MORVEAU, van FOURCROY en van BERTHOLLET. In 1797 onttrokken hem de gebeurtenissen aan zijne werkzaamheden. Tot president der provisioneele administratie benoemd, werd hij tot BONAPARTE afgevaardigd, die weldra het Venetiaansch grondgebied binnentrok. Men weet dat hij aan degene, die hem riepen, beloofde hunne nieuwe republiek te zullen handhaven, en dat hij weldra met deze belofte den spot dreef, door Venetië aan Oostenrijk afstaan. Verplicht, om zijn vaderland te verlaten, kwam DANDOLO te *Milane*, alwaar hij tot lid van den grooten raad werd benoemd. Na de overweldiging van Italië door de Austro-Russen, in 1799, begaf hij zich naar *Frankrijk*, en gaf er in het licht *Les hommes nouveaux* (*De nieuwe mannen*), een staatkundig werk, dat weldra vergeten was. De overwinning van *Marengo* vergunde hem in 1800 naar *Milane* terugtekeeren, alwaar hij lid werd van het collegie der *Dotti*, en algemeen proveditor in *Dalmatië*. Wegens eenige geschillen, die hij met de Fransche veldheeren had, teruggeroepen, verkreeg hij in schadeloosstelling, met den titel van graaf eenen post in den senaat. Bij de restauratie vestigde hij zich in zijne eigendommen op het grondgebied van *Varese*, alwaar hij den 13 December 1819 aan eenen aanval van beroerte overleed. Men heeft hem een aantal werken te danken, onder welke

men onderscheidt: 1.º *Del governo delle pecore, Milane, 1804*, in 8.vo; — 2.º *Il buon governo de' bachi da seta* (zijdewormen), 1806, in 8.vo, door P. H. FONTANEILLE, in het Fransch vertaald; 5.^e uitg. 1839, in 8.vo; — 3.º *Discorso sulla pastorizio*, 1806, in 8.vo; — 4.º *Enologia of de kunst om wijnen te vervaardigen*, 1812, 4 dl.ⁿ, in 8.vo; 1820, 3 dl.ⁿ; — 5.º *Storia de' bachi da seta, governati co' nuovi metodi* 1819, *cause dell' avilimento delle Granaglie*, 1820, in 8.vo

* DANHAUSER (JOZEF), een beroemde schilder, te *Weenen* in 1805 geboren, en in de school van PETER KRAFFT tot kunstenaar gevormd, opende in 1826 zijne loopbaan op de akademische tentoonstelling te *Weenen*, met drie groote voorstellingen uit de *Rudolfsade* van LADISLAUS PYRKER, met welke het hem gelukte de opmerkzaamheid op zijn talent te vestigen. Na deze volgde op de *Weener* tentoonstelling, in 1828, *het graf van WALLENSTEIN*, en in 1832, *de dood van OTTOKAR*. Met het hoofdaltaarstuk voor de domkerk te *Erlau*, den *Marteldood van den H. JOANNES* voorstellende, dat de grootste schilderij van zijne hand is, besloot hij de historische genre, terwijl hij voortaan, enkel den natuurdrang van zijn hem tot volksschilder bestemmend talent volgde. Had zich de begaafdheid van DANHAUSER voor eene levendige voorstelling, door ver-

scheiden kleinere stukken reeds genoegzaam bewezen, die in de in 1830 en 1832, ten toongestelde schilderijen: *Pegasus in het juk*, de *Slapenden*, de *Nieuwjaarswenschers* en eenige *Tafereelen uit werkplaatsen* derzelve voortzetting vonden, zoo trad hij als nu met een tafereel, hetwelk hij de *Vergankelijkheid* noemde, en waarop men een doodshoofd en eenen zandlooper, te midden van voorwerpen van aardse pracht en heerlijkheid ontwaart, en nog meer met zijn gelijktijdig (1834) ten toongesteld schilderstuk, voorstellende het *Berouw van een meisje, dat aan hare ouders haren mistap bekent*, in dat tijdperk op, hetwelk hem den roem van eersten volksschilder in *Weenen* zou waarborgen. Van af 1840 ontstond er een keerpunt in zijn leven als kunstenaar; men zag hem van de bereikte hoogte afdalen, en den nadruk des geestes afleggen, terwijl hij voortaan enkel tot de voorstelling van zichtbare voorwerpen overhelde; doch, terwijl zijn geest den zwanenzang aanhief, snelde zijne kunst als met reuzenschreden hare voleinding te gemoet. In 1841, zag men slechts twee stukken van hem ten toon gesteld: het *romanlezen* en de *zondagsrust*, en de tentoonstelling van 1842, kon slechts eene enkele schilderij de *gelukwensching (Gratulation)* van hem aantoonen. In 1843, toonde hij echter weder meer leven, waarvan onderscheidene kleine stukken getuigen. Ook in 1844 was hij zeer werkzaam,

en in het jaar van zijn overlijden, 1845, voltooide hij het heerlijke schilderstuk, *de vrouw op den trap (das Weib auf der Stiege)* voor den koopman BACK, alsmede dat, hetwelk al zijne vermoedens uitdrukte, *de Vieravond*, en kort, na er de laatste hand aan te hebben gelegd, juist toen hij zich met de voorbereidselen bezig hield, tot eene groote *Hemelvaart van MARIA* (voor het hoogaltaar der hoofdkerk van *Gran* bestemd), riep de dood hem, na een kortstondig ziekbed van zijn dagwerk af. Met hem daalde een groot kunsttalent en een der voornaamste vertegenwoordigers der *Volksschilderkunst in den verheven zin* ten grave. — Van verscheiden zijner stukken, heeft de graveernaald plaatwerken bezorgd.

DANNECKER (JOHANN HEINRICH), een beroemde beeldhouwer, in 1758 te *Waldenbuch*, in het opperampt *Stuttgard*, geboren, was de zoon van eenen stal-knecht van hertog KAREL van *Württemberg*. Zijn vader, ontvreden over den smaak welken hij voor de kunsten aan den dag legde, weigerde hem alle middelen van onderwijs; maar door zijne moeder ondersteund, die zijne ontwerpen voor de toekomst levendig ter harte nam, maakte hij niettemin in zijne kunststudiën snelle vorderingen. Door hertog KAREL onderscheiden, die hem eenige werken deed uitvoeren, en hem eene jaarwedde van 300 guldens toekende, kwam hij te *Parijs*,

alwaar hij twee jaren doorbragt in de werkplaats van PAJOU, die hem den smaak voor het oude inboezemde. Hij begaf zich vervolgens naar Rome, alwaar hij onder de leiding van CANOVA en THORWALDSEN, de Grieksche meesterstukken beoefende. Op uitnoodiging van hertog KAREL, zijnen voortdurenden beschermer, naar *Stuttgard* teruggekeerd, werd hij aldaar hoogleeraar der beeldende kunsten aan de *Karls-Akademie*, en bragt voor zijnen MÆGENAS, zoowel als voor de voornaamste vorsten van *Duitschland* verscheiden werken ten uitvoer. Hij overleed te *Stuttgard* in 1841. Onder de schoonste zijner menigvuldige voortbrengselen, behooren: 1.º het marmeren *praalgraf van graaf ZEPPELIN*, op het kerkhof van *Ludwigsburg*; — 2.º *de borstbeelden van LAVATER, SCHILLER en GLÜCK*; de groepen *ARIADNE op een luipaard gezeten*; — *BACCHUS* enz. Niets evenaart echter een *standbeeld des Zaligmakers*. [Hij stelde den Heiland voor in eene onderwijzende houding, terwijl Hij tot de zondaars zegt: » door mij tot den Vader!» Het beeld bekwam eene hoogte van 8 voeten, en was voor *Rusland* in eene nieuw gebouwde kerk te *Moskau* bestemd. Hij bragt het zelfde beeld in 1831 ten uitvoer, voor de vorstin van *Thurn en Taxis*, welke hetzelfde, als grafteeken voor haren gemaal, in de slotkerk van *Neresheim*, uitgevoerd wenschte. Thans is dit beeld uitgesteld in de vorstelijke graf-

kapel van *Thurn en Taxis* te *Regensburg*. Het model van dit tweede beeld des Verlossers werd door onzen meester aan de kerk van het ziekenhuis van *Stuttgard* geschonken. Tusschen zijnen eersten en tweeden CHRISTUS valt het marmeren standbeeld van den Evangelist JOANNES, hetwelk mede onder zijne voornaamste voortbrengselen moet gerangschikt worden, en in de grafkapel der koningin CATHARINA, op den rooden berg, gevonden wordt].

DANRÉMONT. — Zie DAMRÉMONT.

DANTAS-PEREIRA (JOSSE MARIA), Portugeesche schout-bijnacht, in 1772 geboren, werd met de opvoeding belast van den jong overleden infant don PEDRO CARLOS, en vergezelde dien prins naar *Brazilië*, tijdens den inval der Franschen in *Portugal*, in 1807. Bij de herstelling van het huis van *Braganza* op den troon, kwam hij in *Europa* terug, en werd voor zijne diensten met verschillende gewigtige posten beloond. Hij was in 1822, lid der admiraliteit, staatsraad en secretaris der koninklijke akademie van *Lisabon*. In de onlusten, die op den dood des konings en op de komst tot den troon van D. MIGUEL volgden, werd hij verbannen, en kwam te *Montpellier* eene schuilplaats zoeken, alwaar hij den 22 October 1836 overleed. Men heeft van hem verscheiden geachte werken. De belangrijkste zijn: 1.º eene *Ver-*

handeling over de waterwerken van den admiraal ROUSSIN, op de kusten van Brazilië; — 2.º die over de legerkunde ter zee, waarin men vele nieuwe denkbeelden aantreft; — 3.º eene over de bepaling der afstanden ter zee, waarin hij de groote dwalingen blootlegt, waarin verscheiden geleerden vervallen waren; — 4.º eene Over het stelsel der zee-teekens; — 5.º verscheiden Verhandelingen over de verdediging van Rio-Janeiro, van den Taag, over de geschiedenis en de verbeteringen der Portugesche zeemagt, enz.

DARCET (JOANNES), een beroemde scheikundige, in 1725, te Douazit in Guienne, uit eene familie van den tabbaard geboren, stond reeds in zijne jeugd in betrekking met de ROUELLE's, de MACQUER's en al degene, welke aan de scheikunde den luister begonnen te geven, dien zij heeft bekomen. Dr ROUX, zijn vriend, stelde hem aan den beroemden MONTESQUIEU voor, die hem de opvoeding van zijnen zoon toevertrouwde. DARCET hield zich voornamelijk bezig met voor de kunsten nuttige nasporingen. Aan hem heeft men de verbetering van het Fransche porselein te danken, alsmede vele ontdekkingen betrekkelijk de hoedanigheid der aardsoorten en der edelgesteenten. Hij bewees de geheele brandbaarheid van den diamant, welke slechts getoetst, en die zelf bijna algemeen ontkend werd. Tot hoogleeraar der scheikunde in het

collegie van *Frankrijk* benoemd, bekleedde hij dien post, gedurende 27 jaren met den meesten roem. Hij verving MACQUER (zie dat Art. -Wbk.-) bij de akademie van wetenschappen. Directeur der fabriek van *Sèvres*, algemeen inspecteur der proeven van de munt en van de fabriek der *Gobelijns* zijnde, verbeterde hij de handelwijzen, in die verschillende gestichten gevolgd. Ofschoon hij zich meer met de wetenschap dan met de staatkunde bezig hield, was hij echter bijna het slagtoffer der omwenteling geweest. FOURCROY, zijn vriend, en mededinger in de scheikunde, deed hem van de proscriptie-lijst schrappen. Na den 18 brumaire werd hij in den behoedenden senaat beroepen, en overleed te *Parijs*, den 13 Februarij 1801. Men heeft van hem: 1.º *Mémoires etc.* (*Verhandelingen over de scheikunde, toegepast op de kunsten, en over de werking van een gelijkmatig en gestadig vuur op een aantal aardsoorten, steenen en bergstoffelijke kalken*) 1766, in 8.º; — 2.º *Discours etc.* (*Verhandeling over den tegenwoordigen staat der Pyreneën, en de oorzaken van derzelve verval*), *Parijs*, 1776, in 8.º; — 3.º *Rapport etc.* (*Verslag over de vervaardiging van zeepen*), 1795, in 8.º enz.

* DASSI (JOANNES BAPTISTA) rector van het collegie der *Propaganda* te Rome, te Venetië den 21 November 1789 geboren, maakte met den uitstekenden roem zijne studiën te

Padua. Tot priester gewijd, trok hij weldra, zoo wel door zijne zalvende leerreden, als zijnen echt priesterlijken levenswandel de aandacht van velen tot zich. Nadat hij verschillende hem aangeboden eereposten had van de hand gewezen, begaf hij zich, zijne inwendige roeping opvolgende, den 22 October, 1810, te *Padua*, in de maatschappij van *JESUS*. Op deze wijze wijdde hij zich op nieuw aan het heil der menschheid toe, aan welke taak, hij als leeraar, leidsman en raadgever, met het gelukkigste en zegensrijkste gevolg beantwoordde. Nauwelijks waren zijne proefjaren ten einde, of zijne uitstekende hoedanigheden beriepen hem tot hoofdbestuurder der geestelijke aangelegenheden in het klooster te *Regium*, in 1824 tot rector van het collegie van *Novara*, en van daar naar *Rome*, waar hem dezelfde betrekking in het Romeinsche collegie werd toevertrouwd. In het jaar 1832 benoemde hem zijn generaal tot provinciaal der geheele Romeinsche provincie. Van 1837 tot 1842, leefde hij te *Turijn* door aanzienlijken en geringen geacht, tot dat hij, eene hoogere roeping opvolgende, op den 24 Junij van het laatstgenoemde jaar, de leiding der propaganda op zich nam. Hij overleed den 13 Mei 1844, te *Napels*, werwaarts hij zich kort te voren, op raad zijner geneesheeren; begeven had, en werd door alle die hem kenden, en vooral door zijne kweekelingen als een vader betreurd.

DAUBRAWSKY. — Zie DOBROWSKY.

DAUDET (ROBERT), in 1737, te *Lyon* geboren, was de zoon van eenen prentverkooper; na de eerste beginselen der graveerkunst te hebben geleerd, verliet hij het magazijn van zijnen vader, om zich naar *Parijs* te begeven, alwaar hij de leerling van *BALECHOU* werd. De beroemde *WILLE* voltooide zijne opvoeding. Zijne eerste werken dagteekenen van 1772, en in den ouderdom van 82 jaren bragt hij zijn laatste stuk, *de wandeling in het Prado*, te *Madrid*, voor de *Reis door Spanje* van *LABORDE* ten einde. Zijne voornaamste voortbrengselen zijn: 1.º *Gezigt der haven van Ostende*, volgens *SOLYRIS*; — 2.º *De bouwvallen van Palmjre*, in de *Reis door Syrië* van *CASSA*; — 3.º de *Overtogt van den Po* door *NAPOLEON*, volgens *VERNET*; — 4.º *Veldslagen* en een *Gezigt op Dinant*, volgens *VAN DER MEULEN*; — 5.º *Zes landschappen*, in het *Musée Français*, van *ROBILLARD* en *LAURENT*; — 6.º verscheiden platen in de *Galerie de Florence*, in de *Voyage à Napels*, door den abbé *DE SAINT-NON*; in de *Monumens de l'Hindoustan*, door *LANGLÈS* enz. *DAUDET* is te *Parijs*, den 2 Junij 1824 overleden. Het gezamenlijke werk van dezen arbeidzamen kunstenaar bestaat uit 82 platen.

DAUNOU (PIERRE CLAUDE FRANÇOIS), een werkzame en achtenswaardige geleerde, in 1761,

te *Boulogne-sur-Mer* geboren, volbragt zijne studiën in het collegie dier stad, dat door de Oratoristen wordt bestuurd, en begaf zich, bij het voleinden derzelve, minder aan zijne roeping, dan aan den invloed zijner meesters het oor leenende, in hunne congregatie. In de vrije oogenblikken, welke hem het onderwijs overlieten, ontwikkelde hij zijne talenten, door eene vlijtige beoefening der groote oudere en nieuwere voorbeelden, terwijl hij zich tevens op de moeilijke kunst van te schrijven toelagde. Zijne inleiding in het gebied der letteren was eene *Verhandeling over den invloed van BOILEAU*, in 1787, door de akademie van *Nismes* bekroond, en die de goedkeuring der beroemdste *critici* verwierf. Zoo als de meeste zijner ordebroeders van het oratorium, zag hij in de omwenteling de zegepraal van de beginselen der filozofie, waarvan zij doordrongen waren; maar men kan hem de billijke erkentenis niet weigeren, dat hij, in al de tijdperken dezer omwenteling, waarvan hij al de *phasen* moest doorworstelen, steeds door edelmoedige gevoelens werd geleid, en zich zelve ten allen tijde gelijk bleef. Na eenigen tijd vikaris van den bisschop van *Pas de Calais* te zijn geweest, hield hij op de geestelijke bedieningen uitte oefenen, om dezelve niet weder op te vatten, en wijdde zich van toen af geheel, doch als een regtschapen man, aan het welgelukken der zaak toe, welke hij omhelsd had.

Door zijn departement tot de conventie afgevaardigd, vreesde hij niet, reeds bij de eerste zittingen dier verschrikkelijke vergadering, om er zich tegen te verzetten, dat dezelve *LODEWIK XVI* in regten zou betrekken; en nadat zijne pogingen vruchteloos waren geweest, ging hij voort met nadruk, doch met weinig hoop te worstelen, om ten minste de veroordeeling tot de doodstraf voortekomen. Een zoodanig gedrag moest hem hatelijk maken bij de hoofden der partij, welke de conventie beheerschte. Hij werd in de maand October 1793 in hechtenis genomen, en verliet de gevangenis eerst na den 9 thermidor. Met diegene zijner ambtgenooten in de conventie teruggekeerd, welke er gedurende het schrikbewind van waren uitgesloten, nam hij een levendig aandeel aan de gewigtigste werkzaamheden; hij droeg veel bij tot de organisatie der centrale scholen en des instituuts, waarvan hij een der eerste leden was, en was eindelijk de voornaamste bewerker der constitutie van het jaar III, welke de anarchie, die *Frankrijk* verwoestte, door eene soort van regelmatig bestuur deed opvolgen. Tijdens de invoering derzelve ging hij tot den raad der vijfhonderden over, waarvan hij de eerste was, die tot het presidentschap beroepen werd, en waarin hij verscheiden belangrijke verslagen deed. Door het lot uit den raad getreden, werd hij tot directeur der bibliotheek van het *Pantheon* benoemd, en kort daarna naar

Italië gezonden, om de Staten, welke de overwinning tijdelijk aan de Fransche wapens had onderworpen, tot eene republiek te organiseren. Bij de terugkomst van die zending, welke slechts eenige maanden geduurd had, werd hij in den raad der vijfhonderden herkozen, alwaar hij die vaste en gematigde gedragslijn volgde, welke hij zich had voorgeschreven. Hij ondersteunde het Directorium, terwijl hij de staatkundige streken (*coups d'état*) afkeurde; en toen de 18 brumaire de constitutie had omvergeworpen, deed hij alles wat in zijn vermogen was, om eenige der vrijheden, welke *Frankrijk*, tot den prijs van zoo vele opofferingen had verkregen, uit de schipbreuk te redden. Tot lid van het tribunaat benoemd, duurde het niet lang of hij werd, wegens zijne oppositie tegen de regering, welker geheime bedoelingen hij raadde, uitgesloten. Hij weigerde den post van staatsraad, die hem met aandrang door den eersten consul werd aangeboden; maar hij nam later dien van opziener der algemeene handvesten aan, welke hem, met nieuwe studie-middelen, de gelegenheid verschafte, een sedert alom aangenomen stelsel van classificatie toetepassen. Hij verloor dien post in 1816; maar reeds in het volgende jaar had hij de directie van het *Journal des Savants*; en kort daarna verving hij CLAVIER (zie dat Art.) op den leerstoel der geschiedenis, in het collegie van *Frankrijk*, werwaarts zijne lessen een aan-

tal leerlingen lokten. In 1819, door het departement van *Finistierre* tot lid der kamer van afgevaardigden verkozen, hield hij in 1823 op er zitting in te nemen; maar in 1828 werd hij er in teruggeroepen, en van dat tijdstip af, hield hij er bestendig zitting tot in 1834, als wanneer zijne jaren hem de behoefte van rust deden gevoelen. In 1830 in het opzicht over de rijkshandvesten hersteld, nam hij zijn ontslag als hoogleeraar der geschiedenis, om zich geheel bezig te houden met het groote werk, sedert meer dan twintig jaren het voorwerp zijner aanhoudende studiën, en waarvan hij de voldoening niet mogt smaken, hetzelfde ten einde te zien. Hij overleed den 20 Junij 1840. In het jaar te voren was hij tot de pairskamer beroepen. DAUNOU heeft als lid van het Instituut medegewerkt aan het vervolg der *Histoire littéraire de la France* (zie RIVET, dom ANT. -*Wbk.*-), en van de *Collection des Historiens* (zie BOUQUET -*Wbk.*-), waarvan hij het 19.e en 20.e dl. heeft in het licht gegeven, en als blijvend secretaris der akademie van opschriften, heeft hij de *Lofreden* van verscheiden geleerden geleverd. Zijne voornaamste werken, tot welker opgave wij ons moeten bepalen zijn: 1.° *Influence etc. (Invloed van BOILEAU op de Fransche letterkunde)*, *Parijs*, 1787, in 8.vo, verscheiden malen herdrukt, aan het hoofd der *Werken van BOILEAU*, waarvan men aan DAUNOU eene der beste uit-

gaven te danken heeft; — 2.º *Analyse etc. (Ontleding der gevoelens over den oorsprong der boekdrukkunst)*, Parijs, 1802, in 8.vo; — 3.º *Essai etc. (Geschiedkundige proeve over de wereldlijke magt der Paussen)*, ibid, 1810, in 8.vo, 4.^e uitg. 1818, 2 dl.ⁿ, in 8.vo; een werk, in de wijsgeerige denkbeelden des schrijvers ontworpen, maar voor het overige met de gematigdheid zijner inborst geschreven; — 4.º *Cours etc. (Leergang der historische studiën)*, ibid, 1842—48, in 8.vo, in 20 deelen aangekondigd, waarvan het 19.^e is in het licht verschenen enz.

DAVID (PETRUS), in 1771, bij *Falaise* van arme ouders geboren, kwam, nog jong zijnde, te *Parijs*, alwaar hij zijne studiën voltooide, en werd eerst aan de redactie van den *Moniteur* verbonden. Na zich door eenige artikels van algemeene staatkunde gunstiglijk bekend te hebben gemaakt, kwam hij in de bureaux van het ministerie van buitenlandsche zaken, en werd achtereenvolgend, eerst naar *Milane*, en daarna naar *Stuttgart*, als gezantschaps-secretaris gezonden. Later zaakgelastigde te *Maltha* en te *Napels*, werd hij eindelijk tot algemeen consul in *Bosnië* benoemd, van waar hij zich naar *Smyrna* begaf. In dezen laatsten post bewees hij gewigtige diensten aan de zaak der Grieken. Na 1830, in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij door het arrondissement van *Falaise* naar de kamer der af-

gevaardigden gezonden, alwaar hij bij verschillende gelegenheden eene welsprekende stem ten gunste der christenen van *Syrië* deed hooren. In zijne vrije oogenblikken beoefende hij de letteren, en zocht hij in de zamenstelling van verzen, eene verpoozing van diplomatische werkzaamheden. Men kent van hem drie dichtstukken: 1.º *La bataille de Jena (De slag van Jena)*, Parijs, 1808, in 8.vo; — 2.º *Athènes assiégée (Athene belegerd)*, ibid, 1827, in 8.vo; — 3.º *Alexandride of het gewroken Griekenland*, ibid, 1827 tot 1829, 2 dl.ⁿ in 8.vo; waarin de critiek schoone plaatsen en beschrijvingen heeft aangewezen, die een waar talent te kennen geven. Deze beide laatste werken zijn in het licht gegeven onder den valschen naam van SYLVAIN PHALANTÉE. DAVID overleed te *Parijs*, den 22 Junij 1846.

* DAVIDSON (LUCRETIA MARIA), eene Noord-Amerikaansche dichteres, en een vroegrijp talent, den 3 September 1808, te *Plattsburg*, aan het *Champlain*-meer in den staat van *New-York* geboren, schreef reeds als kind verzen onder zelf-vervaardigde afbeeldingen. Toen hare moeder zulks vernam vernietigde zij hare boeken. In haar elfde jaar vervaardigde zij eenige rustgedichten (*stances*) op *Washington*; had voor haar 12.^e jaar de meeste Engelsche klassieke schrijvers gelezen, en schreef in haar 13.^e jaar, een gedicht in vijf gezangen, *Rodri* genaamd,

dat zij echter als onvoldoende, bijna geheel weder vernietigde. In het jaar 1824 kwam zij door eenen rijken Amerikaan in een opvoedingsgesticht, maar al te groote inspanning berokkende haar eene ziekte, waaraan zij, den 27 Augustus 1825, dus na nog niet volkomen den ouderdom van 17 jaren bereikt te hebben, overleed. Hare dichtelijke nalatenschap *Amir Khan and other Poems etc.*, *New-York*, 1829; 2.^e uitg. *Londen*, 1843, bestaat uit 278 stukken, waaronder 5 gedichten van onderscheidene gezangen; verder 3 onvoltooide *Romans*, *Brieven* en een *Treurspel*.

DAWE (GEORGE), een schilder, te *Londen* in 1781 geboren, graveerde reeds in den ouderdom van 14 jaren de portretten van ELIZABETH en van MARIA van *Schotland*, volgens GRAHAM, en in zijn 21.^e jaar het *Monument van den markies van Cornwallis*, volgens zijne eigene teekening. Zijne eerste schilderij ACHILLES, *woedende over den dood van PATROCLES*, werd door de koninklijke akademie van schoone kunsten te *Londen* bekroond. Nog noemt men van hem: *Noëmi en hare beide schoondochters*, een tafereel van *Cymbeline*, dat hem 200 guinies opbragt; *Andromaché* enz. DAWE heeft een aantal portretten vervaardigd, onder welke men opmerkt, die van mevr. HOPE, van den hertog van WELLINGTON, van prins LEOPOLD (thans koning der Belgen), van prinses CHARLOTTE,

I. DEEL.

zijne (eerste) echtgenoot enz. Door den hertog van *Kent*, mede naar *Brussel* genomen, en vervolgens naar het congres van *Aken*, alwaar hij de afbeeldingen van verscheiden personen van aanzien vervaardigde, werd DAWE door keizer ALEXANDER uitgenoodigd, om zich naar *St. Petersburg* te begeven, ten einde er de Russische veldheeren, welke zich in den laatsten oorlog hadden onderscheiden, te portretteren. De kunstenaar leende het oor aan het verlangen des keizers, en op zijne doorreis in *Duitschland*, bragt zijn penseel de trekken weder voort van een aantal personen, onder anderen van GÖTHE. Te *St. Petersburg* aangekomen, begon hij zijnen arbeid, die hem 9 jaren bezighield: dezelve bestaat in eene reeks van 400 portretten welke in eene galerij van het winterpaleis is geplaatst. De keizer benoemde DAWE tot zijnen schilder, en de akademie van schoone kunsten nam hem onder hare leden op. Na naar zijn vaderland te zijn teruggekeerd, kwam hij in *Duitschland*, *Pruissen* en *Rusland* terug. Op deze laatste reis oefende de koude zulk eenen nadeeligen invloed op zijn gestel uit, dat hij sedert dien tijd bijna altijd ziek was. Hij vergezeldde keizer ALEXANDER naar *Warschau*, alwaar hij het portret van KONSTANTIJN vervaardigde. Daar hij echter zijne krachten voelde verzwakken, keerde hij naar *Londen* terug, alwaar hij den 15 October 1829 overleden is. DAWE heeft hand-

G g

schriften en vele *Schetsen* nagelaten.

DECANDOLLE, — Zie CANDOLLE.

* DECKER (KARL VON), koninklijk Pruisische generaal-majoor, en een der voornaamste militaire schrijvers, te *Berlijn*, in 1784 geboren, was de zoon van eenen Pruisischen generaal der artillerie; reeds vroeg bij de Pruisische artillerie jonker en officier, woonde hij de veldtogten van 1806 — 1807 bij, begaf zich in 1809 met het Brunswijksche corps naar *Engeland*, streed in 1813 en 1814, in het Pruisische leger, en in 1815 bij *St. Amand*, *Ligny* en *Waterloo*. In 1818, onderwijzer aan de militaire school te *Berlijn*, en in 1821, bestuurder in het topographisch bureau, kwam hij in 1822, ten gevolge van een tweegevecht, waarin hij zijne tegenpartij doodde, in eene vesting. Later behoorde hij tot de examinatoren, en was sedert 1827 bij de artillerie, tot dat hij in 1841 zijn ontslag nam. Hij overleed te *Mainz* in 1844. Tot zijne schriften behooren: 1.º *Die Artillerie für alle Waffen*, 3 dl.ⁿ, *Berlijn*, 1816; — 2.º *Das militärische Aufnehmen*, 2.º uitg. ib. 1818; — 3.º *Der kleine Krieg*, 3.º uitg. ib. 1828; — 4.º *Le-sebuch für Unteroffiziere*, 2 dl.ⁿ, 4.º uitg. ib. 1836; — 5.º *Taktik der drei Waffen*, 2 dl.ⁿ, 2.º uitg. ib. 1834; — 6.º *Schlachten des siebenjährigen Kriegs*, ib. 1837, en talrijke andere; zijn laatste groote

werk is *Algerien und die dortige Kriegführung*, 2 dl.ⁿ ib. 1844. Als Belletrist is hij bekend door: *Freie Handzeichnungen*, 1818; *Geburtstagsspiele*, 2 dl.ⁿ, 1821 tot 1823; de blijspelen: *Vorleschloss*, *Guten Morgen* en andere.

DECKERS, — Zie DECKER (JOANNES) -*Wbk.*-

DEGOLA (EUSTACHIUS), doctor in de godgeleerdheid, den 20 Sept. 1761, te *Genua* geboren, toonde zich reeds vroegtijdig den beginselen der jansenisten zeer toegedaan. Toen de nationale vergadering van *Frankrijk*, den eed van de geestelijken vorderde, juichte hij dezen maatregel toe; in 1798, rigtte hij, gezamenlijk met verscheiden Italiaansche priesters, aan de beëdigde geestelijkheid eenen brief van toetreding, en kwam te *Parijs* om bij het concilie van 1801 tegenwoordig te zijn. Met GRÉGOIRE (zie dat Art. -*Wbk.*-) verbonden, vergezelde hij hem op zijne reizen door *Engeland*, *Holland*, *Pruissen* en *Duitschland*, ten einde de godsdienstige gebruiken dier verschillende gewesten te beoefenen, en, volgens eenige schrijvers, om er beginselen te verspreiden, in strijd met de onderwerping aan den heiligen Stoel verschuldigd. DEGOLA droeg bij tot de oprigting van het gesticht van doofstommen, te *Genua* door den deugdzamen ASSAROTTI (zie dat Art.) tot stand gebragt, en overleed den 17 Januarij 1826. Men heeft van hem: 1.º *Staatkundige kerkelijke jaarboeken*, een

tijdschrift, dat van 1797 tot 1799 in het licht verscheen; — 2.º *Gemeenzzame onderrigtingen over de waarheid der Christelijke Catholijke godsdienst, Genua, 1799, in 12.mo*; — 3.º *Beknopte Levensschets van 'den Ew. pater THOMAS VIGNOLI, een dominikaner, 1804, in 8.vo*; — 4.º *De oude constitutioneele geestelijkheid, door een' Italiaansch bisschop beoordeeld, Lausanne, 1804, in 8.vo*; — 5.º *Regtvaardiging van Fra-Paolo Sarpi, of Brief van eenen Italiaanschen priester aan eenen Franschen overheidspersoon (den president AGIER), over het karakter en de gevoelens van dien beroemden man, Parijs, 1811, in 8.vo*; — 6.º *Catechismus der Jesuiten, Leipzig, 1820, in 8.vo*, even als de vorige werken, naamloos. DEGOLA heeft in handschrift nagelaten eene *Verhandeling over het Gebed des Heeren*, hetwelk zeker onder al zijne werken datgene is, wat hem de meeste moeite heeft gekost. De abbé GRÉGOIRE heeft van zijnen ouden vriend eene levensschets of liever eene lofrede in het licht gegeven.

DEJEAN (PETRUS FRANCISCUS MARIA AUGUSTUS, graaf), een beroemde natuurkundige, zoon van J. F. A. graaf DEJEAN (zie dat Art. -Wbk.-), werd in 1780 te Amiens geboren, hij trad nog zeer jong zijnde reeds in dienst, en was brigade-generaal, toen de keizer in 1812, hem als adjudant aan zich verbond. Hij volgde NAPOLEON op den veld-

togt in *Frankrijk*, en werd in de maand Maart 1814, tot divisie-generaal benoemd. Belast om zich naar *Parijs* te wenden, ten einde te beletten, dat deze stad aan de bondgenooten werd overgegeven; kwam hij te laat, om aan de veldheeren de instructiën medetedeelen, welke hij mondelings van den keizer ontvangen had. Hij werd door den koning in den rang van luitenant-generaal bevestigd; maar zoodra hij de terugkomst des keizers van het eiland *Elba* vernam, haastte hij zich om zich naar hem te begeven, en hervatte hij zijne bedieningen van adjudant. De door hem aan den dag gelegden ijver, deed hem op de verbanningslijst plaatsen. Maar ten gevolge der werkzame pogingen zijns vaders, kon hij in 1818, in *Frankrijk* terugkeeren, en hij volgde hem op als pair in 1824. Na de omwenteling van 1830, werd hij in active dienst hersteld, en met verschillende bedieningen belast. Hij overleed te *Parijs*, den 18 Maart 1845. Reeds in zijne jeugd had hij veel smaak voor de natuurlijke historie, en bepaaldelijk voor de insektenkunde (*entomologie*) geopenbaard, welken de oorlog, wel verre van te verzwakken, scheen te begunstigen, door hem achtereenvolgend al de landen van *Europa* te doen bezoeken. Door alom planten, steenen, delfstoffen en insekten te verzamelen, was het hem gelukt een zeer kostbaar kabinet zamentestellen. Zijne verzameling van schild-vleu-

geldieren (*coléoptères*), die hij door eene onverklaarbare eigenzinnigheid, eenige jaren vóór zijnen dood in het klein verkocht, werd voor de schoonste en talrijkste van geheel *Europa* gehouden. Alvorens er zich van te ontdoen, had hij echter, gelukkiglijk voor de beminnaars, er den *Catalogus* van in het licht gegeven, waarin 22,399 soorten voorkomen, *Parijs*, 1837, 4 dl.ⁿ, in 8.vo Vroeger reeds had hij *Spécies général des coléoptères*, in het licht gegeven, *Parijs*, 1825—1839, 7 dl.ⁿ in 8.vo Dit belangrijke werk, dat uit twintig deelen moest bestaan, zal nimmer ten einde worden gebracht, en zulks is een ongeluk voor de wetenschappen. Met BOISDUVAL en AUBÉ heeft DEJEAN medegewerkt aan de *Iconographie et Histoire naturelle des coléoptères d'Europe*, *Parijs*, 1829 tot 1836, 5 dl.ⁿ in 8.vo, met pl.ⁿ, een werk dat evenzeer gevaar loopt van onvoltooid te zullen blijven.

* DEJUNNE (FRANCISCUS LODEWIJK), een historie-schilder, in 1786 te *Parijs* geboren, behoort als uitstekende leerling van GIRODET, tot de notabelen der kunst van het tegenwoordige *Frankrijk*. Nadat hij als pensionaris der Fransche akademie te *Rome* zijne studiën had ten einde gebracht, trad hij het eerst te voorschijn met zijnen *PRIAMUS en zijne familie klagende bij het lijk van HECTOR*, die in de galerij van het *Luxembourg* kwam. Hij ontving van de regering eervolle bestellingen en

schilderde bijv. eene *Hemelopenning van MARIA* en eene *heilige GENOVEVA*, voor de kerk van *Notre Dame de Lorette*, de vier jaargetijden, voor het paleis van *Trianon*, de *Doop van CLODOVEUS*, voor de galerij van *Versailles*. Onder zijne stukken voor paleizen bestemd, onderscheiden zich door sijnheid van uitvoering: het *Huis van MICHAËL ANGELO*, en dat van *TASSO*, (waartoe DEJUNNE de schetsen, te *Rome* en *Sorrento* zelve vervaardigde). GIRODET, *terwijl hij bij de lamp zijne GALATHEA schildert*, enz. Op het laatstgenoemde stuk, dat hij voor den graaf SOMMARIVA vervaardigde, bragt hij diens afbeeldsel en ook zijn eigen portret. Gedurende zijn verblijf te *Rome* en te *Venetië*, leverde hij ook schoone kopijën volgens TITIAAN, PAULUS VERONESE, TINTORETTO en anderen. Door de lithographie van AUBRY-LECOMTE (1830) behoort de schoone *INEZ, aan de voeten van CHILDE HAROLDS*, tot de meest bekende voortbrengselen van DEJUNNE. Deze kunstenaar overleed in het laatst van Maart 1844.

DELAVIGNE (JEAN FRANÇOIS CASIMIR), een der beroemdste Fransche lier- en tooneeldichters der 19.^e eeuw, in April 1793, te *Havre*, uit eene handeldrijvende familie geboren, volbragt zijne studiën te *Parijs* op eene schitterende wijze. Hij was in de rhetorica, toen hij bij de geboorte des konings van *Rome*, een *dithyrambus* zamenstelde, dat zich te midden van den vloed

van gedichten, welke de omstandigheid had doen ontstaan, door eene groote naauwkeurigheid van stijl en door schitterende beelden onderscheidde. Na, bij het verlaten van het collegie, eenen post te hebben bekomen bij de administratie van indirecte belastingen, maakte hij gebruik van den vrijen tijd, welken hem dezelve overliet, om door eene naauwgezette beoefening der ouden, zijn talent verder te ontwikkelen. De treurzangen, welke hij, onder den titel van *Messéniennes*, tijdens de rampspoeden van Frankrijk, in het licht gaf, vonden eenen voorbeeldeloozen bijval, en maakten zijn naam populair. Zijn treurspel *les Vêpres Siciliennes*, vermeerderde weldra zijnen roem. Dit stuk bij het *Théâtre Français* afgewezen, werd den 23 October 1819, in het *Odéon* ten tooneele gevoerd; en het publiek scheen hem te willen wreken over den hoon, welken de tooneelspelers hem met betrekking tot zijn eerste werk hadden aangedaan; maar hij wreekte er zelf zich over als een man van talent en geest in een blijspel (*les Comédiens*), waarin hij al het belagchelijke der acteurs, en de kuiperijën der coulissen, ten toon stelde. Deze dubbele bijval deed de nijd ontwaken, of kon hem ten minste voor zijne slagen niet beveiligen. Hij werd in 1821 beroofd van den geringen post van bibliothekaris der kanselarij; maar de hertog van Orleans bood hem met zoo veel aandrang dien van zijn

bibliothekaris in het *Palais Royal* aan, dat hij zich verplicht gevoelde denzelven aantenemen. Van toen af gerust wegens zijne toekomst, hield hij zich verder met niets anders dan met verzen en met het tooneel bezig; en bijna al zijne schreden, in deze zoo gevaarlijke loopbaan, werden door nieuwe zegepralen gekenmerkt. Op den *Paria*, een zijner meest origineele voortbrengselen, volgde in 1823 *l'école des Vieillards*, een uitmuntend blijspel, dat onder de meesterstukken zal blijven behooren, waarop zich het Fransche tooneel beroemt. Na zoo veel roem te hebben-ingeoogst, opende de Fransche akademie hem den 25 Julij 1825 hare deuren. Zijne optredingsrede biedt, ofschoon zuiver geschreven, niets belangrijks aan; en aan den heer Droz, die gelijktijdig zijne intrede deed, viel de geheele eer dier zitting ten deel. Tot dusverre was DELAVIGNE niet afgeweken, van de door de schrijvers, die in het bezit van het tooneel zijn, getrokken lijn, en indien hij zich eenige nieuwigheden had veroorloofd, had hij zulks gedaan als iemand, die er al het gevaar van kent. Sedert zijnen *Marino Faliero*, in 1829 ten tooneele gevoerd, was hij, ofschoon met omzigtigheid, vrijmoediger, en de bijval, welke aan dit stuk, zoo wel als aan *Louis XI*, *les enfans d'Edouard*, *Don Juan d'Autriche* enz. te beurt viel, moest hem bewijzen, dat hij het middel had ontdekt, om belangstelling te

verwekken bij, en te behagen aan een publiek, welke de verzading dagelijks moeilijker maakt om te vergenoegen. Hij had juist *La fille du Cid*, een zijner schoonste tooneelkundige voortbrengselen in het licht gegeven, toen de verzwakking zijner gezondheid hem de noodzakelijkheid deed gevoelen van eenige rust te nemen. Op den raad der geneesheeren, ging hij de zachtere lucht van *Italië* inademen, toen hij, te *Lyon* aangekomen, den 15 December 1843, aldaar overleed. Bij de opgave der werken van DELAVIGNE, hebben wij onder zijne meesterstukken, slechts diegene gekozen, welke hem eenen blijvenden en schoonen roem verzekeren. Zijne lier- en tooneel-dichten, zijn in verschillende formaten afzonderlijk gedrukt. [In 1836, namen de bezorgers van het schoone *Panthéon littéraire*, de *Œuvres complètes* van DELAVIGNE, in één dl. royal in 8.vo, in twee kolommen, in hunne serie op; doch hoe fraai en naauwkeurig deze uitgave ook wezen moge, is zij niet volledig, vermits aan dezelve de, na het jaar der uitgave, van den dichter in het licht verschenen stukken, en wel bepaaldelijk *La fille du Cid*, ontbreken; men verwacht alzoo nog steeds eene *Volledige uitgave* zijner werken, in alle opzigten den grooten dichter waardig].

* DELBRÜCK (JOHANN FRIEDRICH FERDINAND), te *Maagdeburg* den 12 April 1772 geboren, bezocht het Dom-Gymnasium

zijner geboorteplaats; na Paschen 1790, begaf hij zich naar de hooge school van *Halle*, en legde zich hier gedurende vier jaren bijna uitsluitend op de humaniora toe; in het huis van NIEMEYER, waarin hij woonde, had hij gelegenheid, vele geestrijke personen te leeren kennen, onder welke hij met JOANNES FALK in vriendschappelijke betrekking stond. Bij het verlaten der universiteit werd hij opvoeder bij de kinderen van den edelen graaf FRIEDRICH LEOPOLD ZU STOLBERG, te *Eutin*, en kwam alhier met J. H. Vosz in aanraking. De godsdienstig-wijsgeerige begrippen van DELBRÜCK strookten niet met die der vrome familie STOLBERG, en na een kort verblijf in *Kiel*, begaf DELBRÜCK zich naar *Hamburg*, alwaar hij onderwijzer werd bij de familie van den senator MEYER; hier zeer gelukkige jaren doorbragt, en zich verheugde over den invloedrijken omgang met den dichter KLOPSTOCK. In 1797, werd hij te *Berlijn* als onderwijzer aan het *Grauen Kloster* aangesteld, werkte met veel vrucht in deze betrekking, en legde zich daarbij met grooten ijver op zijne wetenschappelijke studiën toe. In 1809 werd DELBRÜCK regerings- en schoolraad, bij de regering te *Koningsbergen*, en tevens hoogleeraar der welsprekendheid bij de universiteit aldaar. Zijn zwak ligchaam leed onder den invloed van het Noordsche klimaat, waarom hij in 1816, bij de regering te *Dusseldorp* werd verplaatst. In 1818, nam

hij volgaarne de beroeping aan, als hoogleeraar der wijsbegeerte, bij de nieuwopgerigte universiteit te *Bonn*, waar aan zijne voorlezingen eene zeer levendige deelneming van den kant der studerenden te beurt viel, en hij tot aan zijnen dood, den 25 Januarij 1848 voorgevallen, als onderwijzer en schrijver werkzaam was. Van zijne schriften, die zich zoo wel door bondigheid als schoone vormen onderscheiden, vermelden wij: 1.º *Lyrische Gedichte*, met ophelderende aanmerkingen, en een onderzoek over het *Schoone, Berlijn*, 1800; — 2.º *Ein Gastmahl, Berlijn*, 1809; — 3.º, *Sokrates, Keulen*, 1816; — 4.º *Platon, Bonn*, 1819; — 5.º *Xenophon, Bonn*, 1829; — 6.º *Christenthum, Betrachtungen und Untersuchungen*, 3 dl.ⁿ, *Bonn*, 1822 tot 1827. Dit werk was tegen SCHLEIERMACHER'S *Dogmatik* gericht, en vond veel tegenspraak. In de laatste jaren zijns levens, verwekte nog zijne scherpe, aesthetische critiek over het lied van ARNDT: *Was ist des Deutschen Vaterland?* een groot opzien.

DELESSERT (BENJAMIN), een rijke bankier, bekend door zijnen smaak voor de wetenschappen, en door het edele gebruik, dat hij van zijne fortuin maakte, was in 1773 te *Lyon*, van ouders geboren, die oorspronkelijk van *Geneve* waren. Na eenigen tijd in de artillerie te hebben gediend, waarin hij tot den rang van kapitein was op-

geklommen, nam hij zijn ontslag, vestigde zich te *Parijs*, en rigtte er een bankiershuis op, dat weldra een der eerste van *Europa* werd. Met de bekwaamste scheikundigen in betrekking, droeg hij veel bij tot het welgelukken der vervaardiging van suiker uit beetwortel, terwijl hij eene fabriek oprigtte, die tot voorbeeld aan alle andere diende. Hij verbond zich bestendiglijk met alle ontwerpen, die ten doel hadden om den toestand der lagere klassen te verbeteren. Men had hem te *Parijs* de invoering der economische soepen (zie RUMFORD-Wbk.-), zoo kostbaar in tijden van schaarschheid, te danken. Hij hield zich bezig met de gevangeniissen en godshuizen, waarvan hij gedurende veertig jaren een der beheerders was; eindelijk was hij een der stichters der toevlugts-zalen (*salles d'asile*) en de invoerder der spaarkassen. Deze edelmoedige burger overleed te *Parijs*, den 2 Maart 1847, betreurd door de armen, wier bestendige weldoener hij was geweest. Regent der bank van 1817 tot 1842; lid van de kamer der afgevaardigden, vond hij, in weerwil zijner zoo zeer verscheiden en talrijke werkzaamheden, dagelijks eenige uren, om aan de studie toetewijden. Hij bezat een der rijkste kruidboeken (*herbiers*) van *Europa*, eene bibliotheek en eene galerij van schilderijen. Verscheiden groote werken, tot welke hij dikwerf krachtdadiglijk heeft bijgedra-

gen, zijn op zijne kosten en door zijne zorg in het licht verschenen. Hiertoe behooren: *Icones selectæ Plantarum, Paris*, 1820—23, 2 dl.ⁿ, in 4.to; de tekst is ontleend aan het *Systema universale* van DE CANDOLLE (zie dat Art.), en de platen zijn van TURPIN; en de *Recueil etc. (Verzameling van schelpen, door LAMARCK in zijne geschiedenis der dieren zonder wervelbèenderen beschreven)*, 1842, in fol.

DELLA GENGA. — Zie LEO XII -Wbk.-

DELLA-MARIA (DOMENICO), een beroemde componist, in 1778, te *Marseille* van Italiaansche ouders geboren, en in 1806, aan de gevolgen eener onvoorzigtigheid, overleden, vervaardigde reeds in zijn 18.e jaar eene groote opera, die in zijne geboorteplaats met bijval werd uitgevoerd. Na *Italië* bezocht, aldaar voornamelijk uit de lessen van PAËSIELLO groot nut te hebben getrokken, vervaardigde hij zes comische opera's van welke hij zelf den *Maestro di capello* voor de beste hield. Daarop kwam hij te *Parijs*. *Le prisonnier*, zijn eerste werk, dat hij aldaar in 1798, op het tooneel *Favart* deed uitvoeren, bragt eene soort van omwenteling te weeg, en deed tot het ongedwongen en natuurlijk gezang terug keeren. [Dit stuk is onder den titel van *de Gevangene*, ook in de Nederlandsche schouwburgen bekend], de *Opera comique, l'Oncle valet*,

le *Vieux château*, welke hij vervolgens leverde, bezitten dezelfde verdienste, te weten eenen sierlijken en zuiveren stijl, en waarachtige bewoording, vlotte, levendige en bevallige accompagnementen. Al de zangstukjes zijner opera's zijn zeer in zwang geweest, wyl dezelve naar waarheid en gemakkelijk te onthouden zijn.

DELMARE (PAULUS MARCELLUS), een jood, te *Genua*, in 1743 geboren, werd door eenen geestelijke zijner geboorteplaats tot de catholijke godsdienst bekeerd, en ontving het doopsel in 1753, bij welke gelegenheid hij de voornamen van PAULUS MARCELLUS aannam. Hij volbragt zijne studiën in het collegie van *Genua*, daarna te *Rome*, en begaf zich daarop in den geestelijken staat. Na gedurende verscheiden jaren, in eene communiteit van Genueesche priesters, zich aan de missiën en het onderwijs der geloovigen te hebben toegewijd, werd DELMARE, in 1783, door den groot-hertog LEOPOLD beroepen, om de godgeleerdheid te *Sienna* te onderwijzen: vier jaren later onderwees hij de heilige Schrift te *Pisa*. Hij nam deel aan verscheiden zintwisten (*controversen*) voornamelijk aan die betrekkelijk de Armeniërs, die door de theologische faculteit van *Sienna* gecensureerd waren, welke censuur hij regtvaardigde in zijne *Godgeleerde grondbeginselen, om tot behoedmiddelen tegen de dwalingen van het onderzoek te dienen, Sienna*,

1786, in 8.vo In 1779, had hij medegewerkt aan de uitgave van den *Catechismus van GouRLIN* (zie dat Art. -*Wbk.*-), die den 20 Jan. 1723 op den Index geplaatst, en door den abbé DELMARE verdedigd werd. Nog heeft men van hem *Prælectiones de locis theologicis senis habitæ*, mede den 9 December 1793 en den 5 Maart 1795, op den Index geplaatst. Hij kwam eindelijk tot gevoelens terug, die zijner godsvrucht en kunde meer waardig waren, en legde eene geloofsbelijdenis af, die den Paus volkomen voldeed. Hij overleed den 17 Februarij 1821. De abbé DELMARE bezat eene onuitputtelijke liefdadigheid, en bij zijn testament heeft hij het weinige dat hem overbleef bestemd om jonge lieden te begiftigen, welke in het klooster van den H. BENEDICTUS te *Pisa* wilden gaan.

* DELPECH (JACOBUS), een beroemde Fransche heekundige, in 1772 te *Toulouse* geboren, alwaar hij zijne eerste studiën maakte, en in 1801, als *officier de Santé*, in de militaire ziekenhuizen optrad. Weldra overwon hij alhier de hinderpalen zijner beperkte wetenschappelijke ontwikkeling, en werd een zeer bekwame arts. In 1811 werd hij te *Montpellier* tot doctor in de geneeskunde bevorderd, en werkte daarop eenigen tijd in de Parijsche hospitalen, tot dat hij eindelijk in 1812, bij mededinging, het hoogleeraarsambt in de clinische heekunde te *Montpellier* bekwam. Hier

verwierf hij door zijne voordragten, en door zijne bekwaamheid in het verrigten van operatiën zulk eenen roem, dat hij de *hersteller der heekunde* in het zuidelijke *Frankrijk* genoemd werd; ook bekwam hij den titel van consulterend heekmeester des konings; minder deelde hij in de vriendschap zijner kunstgenooten, hetwelk welligt aan zijne groote eierzucht is toe te schrijven; verdienstelijk maakte hij zich ook door de oprigting van een orthopedisch gesticht, dat hij met veel ijver bestuurde. DELPECH eindigde op eene gewelddadige wijze zijn leven, daar hij op den 19 Octb. 1832, midden op den dag en op straat, door een pistoolschot vermoord werd, en wel door een' zijner vroegere orthopedische patienten, DAMPTOS genaamd, die zich onmiddellijk daarop ook zelf van het leven beroofde. Tot zijne geschriften behooren: 1.º *Precis etc.* (*Kort begrip der als heekundig beschouwde ziekten*), 1816, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; — 2.º *Réflexions etc.* (*Ontleed- en heekundige overwegingen en aanmerkingen over de slagaderbreuk*), naar SCARPA (zie dat Art. -*Wbk.*-), vertaald; — 3.º *Chirurgie etc.* (*Clinische heekunde van Montpellier*), 1823 tot 1828, 2 dl.ⁿ, in 4.to enz.

DEMARÇAY (MARCUS JOANNES), Fransch veldheer, in 1772, in *Poitou* geboren, vertrok zeer jong, als onder-luitenant der artillerie, verkreeg in 1793,

de kapitels epauletten, en, na zich in het volgende jaar bij de verovering van *Quesnoy*, waarbij hij zwaar gewond werd, onderscheiden te hebben, ontving hij tot belooning zijner dapperheid, den rang van bataillons-chef. Hij onderscheidde zich op nieuw in de veldtogten van *Duitschland* en *Holland*, en behoorde ook tot den togt naar *Egypte*. Bij den slag der *Pyramiden* voerde hij het bevel over de artillerie der afdeeling van KLÉBER. Op het slagveld van *Marengo* tot kolonel benoemd, ontving hij te *Austerlitz* het commandeurskruis van het legioen van eer, en werd in 1806 benoemd tot bevelhebber der school van nijver te *Metz*. In het volgende jaar, met den titel van eersten inspecteur der artillerie en genie, in *Holland* gedetacheerd, ontving hij in 1808, den titel van brigadegeneraal bij het leger van *Spanje*. Twee jaren later noodzaakten hem zijne talrijke wonden, om zijn ontslag te vragen, dat hij niet dan met moeite bekwam. Van toen af aan landbouwkundige werkzaamheden toegewijd, verliet hij dezelve slechts kortstondig gedurende de honderd dagen, om zich met het bevel over de nationale-garde van *Vienne* te belasten. Door dat dep.^t, in 1819, tot lid van de kamer der afgevaardigden verkozen, nam hij er deel aan alle ernstige verhandelingen, en stemde steeds met de oppositie. In 1824, uit de kamer verwijderd, verscheen hij er eerst weder in 1828, en toen als af-

gevaardigde van het *Seine*-dep.^t, en zette zijne oppositie tegen het gouvernement onder alle ministeriën voort. In 1830, stemde hij met het adres der 221, en na de omwenteling, de tegenstrever van al zijne oude staatkundige vrienden, die thans bijna alle tot het gezag verheven waren, geworden zijnde, volgde hij steeds dezelfde gedragslijn als onder de restauratie, en bestreed al de ministerieele voorstellen met eenen bijtenden nadruk. DEMARÇAY overleed in 1839.

DEMARNETTE. — Zie DEMARNE -*Wbk.*

DEMIANOWITSCH - ILITCHEWSKI (ALEXANDER), een Russische dichter, in 1803 geboren, onderscheidde zich reeds vroegtijdig door eene opgewondene verbeeldingskracht, die hem de eenzaamheid deed zoeken. Naauwelijks had hij de kinderschoenen afgelegd, of hij had zich een hersenschimmig wezen gevormd, hetwelk hij met eenen ijver najoeg, die door de onmogelijkheid, om hetzelfde te vinden, nog toenam. Deze geheel denkbeeldige hartstogt maakte hem tot dichter, en de dichtkunst vermeerderde zijne opgetogenheid. Nadat zijne ouders vruchteloos alle middelen hadden in het werk gesteld, om hem aan het werkelijke leven terugtegeven, zonden zij hem naar *St. Petersburg*, in de hoop dat de afleidingen dier groote stad, hem tot bedaren zouden brengen; maar geenerlei vermaak, geenerlei bezigheid kon

hem van zijne droomerijen af-trekken, welke hij dagelijks opschreef. Eindelijk meende hij het wezen gevonden te hebben, dat hij aanbad; doch in weerwil van het geluk, hetwelk hij beweerde te genieten, verzwakte hij zienderooge. Eens trok hij zijne schoonste kleederen aan, legde bezoeken af bij al zijne kennissen, en toonde zich overal beminnelijk en opgeruimd. Deze buitengewone verandering verheugde zijne ouders evenzeer als zij hen verbaasde. Op den vroegen morgen van den volgenden dag, meldden zich eenige vrienden bij hem aan: de bediende zeide, dat zijn meester sliep; doch een hunner, zonder op deze aanmerking acht te slaan, treedt de slaapkamer des jongen dichters binnen, en vindt hem levenloos in zijn bed; geenerlei teeken duidde eenen zelfmoord aan: zijn gelaat was kalm en zijn mond scheen te glimlachen; een natuurlijke en zachte dood had hem aan de aarde ontrukkt. Op eene tafel lag een papier, waarop hij deze woorden had geschreven. *Eindelijk heb ik het voorwerp mijner liefde gevonden.* DEMIANOWITSCH is den 10 October 1837 overleden.

DEPONTON (KAREL FRANCISCUS), divisie-generaal in 1777, te *Eclaron* (Fr. *Oppar-Marne-dep.t*) geboren, werd in de school van *Metz* geplaatst, en na als luitenant der genie aan de verdediging dier stad verbonden te zijn geweest, maakte hij den veldtogt van *Egypte*

mede, en won op het slagveld den rang van kapitein. In *Frankrijk* teruggekeerd, diende hij aan den *Rijn*, werd tot bataillons-chef benoemd, en in hoedanigheid van ordonnantie-officier aan den keizer verbonden. In 1808, met eene zending aan keizer ALEXANDER belast zijnde, ontwierp hij een plan van verdediging der kusten van de *Oost-zee*, waarover de czaar zoo zeer voldaan was, dat hij hem met het kruis van den H. WLADIMIR versierde. In 1810, kolonel geworden, volgde hij het groote leger naar *Rusland*, en werd in 1814 brigade-generaal. Hij bestuurde gedurende de honderd dagen de werkzaamheden der versterking van *Parijs* tegen de bondgenooten, bekleedde van 1816 tot 1826, de bedieningen van blijvend inspecteur van de directie der genie, en werd in 1838 tot den rang van luitenant-generaal verheven. In 1847 tot pair van *Frankrijk* benoemd, werd hij door het provisioneel bestuur op retraite gesteld, en overleed in 1849.

* DERESER (THADDEUS ANTON), den 11 Maart 1757, te *Fahr* geboren, studeerde te *Wurzburg* en *Heidelberg*, en werd in 1780 te *Mainz* tot priester gewijd, onderwees de wijsbegeerte en godgeleerdheid te *Heidelberg*, en sedert 1783, de Oostersche talen en Schrifuurverklaring te *Bonn*. In 1791 werd hij hoogleeraar te *Straatsburg*, en zat in 1793, tien maanden gevangen, wyl hij het priesterschap niet wilde afzweren. Sedert 1796

leefde hij in *Mannheim*, werd in 1797 weder hoogleeraar te *Straatsburg*, in 1805 te *Freiburg*, in 1810 stadspastoor te *Karlsruhe*, welke stad hij echter in 1811, wegens verkeerde toepassingen zijner leerrede op den groot-hertog KAREL FREDERIK verlaten moest. Hij leefde als nu in *Zwitserland*, veelvuldig aangevallen en als vrijzinnig vervolgd. In het jaar 1815 kwam hij als domheer en hoogleeraar te *Breslau*, alwaar hij den 16 Junij 1827 overleed. — DERESER, die zich ten opzichte van de verbetering van het schoolwezen zeer verdienstelijk heeft gemaakt, bezat eene edele vrijmoedigheid, eenen grooten rijkdom van denkbeelden, en eene grondige geleerdheid. Als kanselredenaar staat hij, wel is waar, niet op de hoogte van klassieke volmaaktheid, doch hij verstond het, om eenvoudig, ongekunsteld, in eene edele en bijbelsche taal, tot het hart zijner hoorders te spreken. Er bestaat van hem in het homiletische vak: 1.° *JESUS als Sohn Gottes und Lehrer der Menschen*, 2 leerreden, *Bonn*, 1790; — 2.° *Der jüdische und christliche Pharisäismus*, in bijdragen tot de homiletiek, *Salzburg*, 1791; — 3.° *Ueber religiöse und politische Toleranz*, leerrede, *Straatsburg*, 1792; — 4.° *Von dem Zwecke der äussern Gottesverehrung*, eene leerrede, *ib.* 1792; — 5.° *Darf ein katolischer Christ dem Gottesdienste eines geschworenen Priesters beiwohnen?*, eene leerrede; *ib.* 1793 enz.

* DEROY (BERNARD ERASMUS, graaf von), beroemd als opperbevelhebber van het Beijersche leger, was de zoon van eenen Keur-Paltschen generaal, en werd den 17 December 1743, te *Mannheim* geboren. Reeds in den ouderdom van 7 jaren vinden wij hem als vaandrig, bij het regiment *Tweebruggen*, en als zoodanig maakte hij in 1757 en 1759 onder de rijks-troepen de gevechten bij *Hastenbek* en *Pruissisch-Minden* mede. In 1761 werd hij luitenant, en steeg alzoo op langs alle rangen, tot dat hij in 1788, kolonel, en in 1793, generaal-majoor, en bevelhebber der stad en vesting van *Mannheim* werd. Op den 15 October 1794, verscheen de Fransche divisie *Bachot*, voor de Rijnschans, en *Mannheim* had alsnu eene hevige belegering te verduren. Op den 20 September 1795 werd de stad, krachtens eene capitulatie, welke aan DEROY eenen eervollen aftogt toekende, overgegeven. In den veldtogt van 1800 voerde hij het bevel over eene brigade van 6000 man Beijersche troepen, en deelde in de gevechten bij *Diedenhoven*, *Guttenzell* en *Weissenhorn*, in den slag bij *Elchingen*, en in den bloedigen strijd bij *Oberhausen*, in welken LATOUR D'AUVERGNE, de eerste grenadier der Fransche republiek, den heldendood vond. In den ongelukkigen slag bij *Hohenlinden*, werd DEROY gewond, en geraakte met nog 38 Beijersche officieren in Fransche gevangenschap. In 1804 bekwam

hij het commando der Neder-Beijersche brigade, en werd hij tot luitenant-generaal bevorderd. In 1805, woonde hij, onder de roemwaardigste deelneming aan de wapenfeiten des Franschen legers, den veldtogt van NAPOLEON tegen *Oostenrijk* bij, tot dat hij op den 2 November bij eene verkenning, een kogel in het bovendijbeen bekam, waardoor hij een geruimen tijd voor de dienst ongeschikt was. Na zijn herstel, in de lente van 1806, bekam DEROY het opperbevel in de nieuw aangeworven provinciën van *Tirol* en *Vorarlberg*. Gedurende den oorlog tegen *Pruissen* (1806 tot 1807), plukte hij lauwers in *Silezië* en ontving van den Franschen keizer, het grootkruis van het legioen van eer, nadat hij vroeger reeds van zijnen koning het grootkruis der Maximiliaans-Jozefs-orde ontvangen had. In 1808 werd hij lid van den staatsraad, en algemeen bevelhebber van *München*. De oorlog tegen *Oostenrijk* in 1809 vond hem aan de spits der derde Beijersche legerafdeeling. Nadat hij bij *Abensberg*, *Schirling* en *Eggmühl* dapper gevochten had, wendde hij zich in de eerste dagen van Mei tegen *Tirol*, waar intuschen een opstand was uitgeborsten. Hij bezette *Innsbruck*, werd echter aldaar door de opstandelingen met overmagt aangevallen, en moest op den 30 Mei de stad ontruimen, en met de wapens in de hand, door het muitende land zich eenen weg naar *Beijeren* banen. Op den

1 Augustus trok de afdeeling DEROY *Innsbruck* weder binnen, nadat zij in de gevechten aan den bergpas *Lueg*, bij *Taxenbach* en *Wald*, de overwinning op de *Tirolers* behaald had. Doch de ongelukkige uitslag der onderneming van den maarschalk LEBRETE tegen *Brixen*, dwong de troepen ten tweedenmale het land te ontruimen. Na den vrede van *Schönbrunn* (14 Octb.), begonnen er aan, om aan de *Tiroler* onlusten met ernst een einde te maken, en het gezamenlijke Beijersche leger ontving het bevel tot den intogt. DEROY bezette thans het *Unterinnthal*, terwijl de kroonprins van *Beijeren* en WREDE tegen *Innsbruck* voortrukten, en den 25 October aldaar hunnen intogt deden. In 1811, werd DEROY, tegelijk met graaf WREDE, tot generaal der infanterie benoemd, en alzoo tot de toenmalige hoogste waardigheid in het Beijersche leger verheven. In den veldtogt tegen *Rusland* in 1812, voerde hij het bevel over de eerste Beijersche infanterieafdeeling, en bereikte op den 7 Augustus *Polotzk*, waar hij weldra zijn graf moest vinden. Het was op den 16 Augustus toen de *Beijeren* voor de eerste maal den vijand ontmoetten. De afdeeling van DEROY kwam den 18 in het vuur. De grijze veldheer achtervolgde met de zijnen den vlugtenden vijand, toen hem een geweerkogel doodelijk in het onderlijf trof. Hij overleed den 23 Augustus te *Polotzk*, diep betreurd door het leger,

bij hetwelke hij, wegens zijne ridderlijke gezindheid, zijne rechtshapenheid, zijne onpartijdigheid, zijne zorg voor het heil zijner ondergeschikten, algemeen bemind was. Zijne nagedachtenis leeft nog tegenwoordig in de Beijersche soldatenliederen.

DESESSARTS (JOANNES KAREL), een geneeskundige, in 1729 te *Bragefogne* bij *Bar-sur-Seine* geboren, begon zijne studiën te *Tonnerre*, bij de Jesuiten, en bragt dezelve bij hen te *Parijs* ten einde. Reeds vroeg wees en zonder fortuin zijnde, gaf hij lessen in de wiskunde, ten einde in zijne behoeften te voorzien. Te *Reims* ontving hij het doctoraat, en vestigde zich eerst te *Villers-Cotterets*, daarna te *Noyon*, met den titel van lijfarts des hertogs van *Orleans*. Het welslagen dat hem in de handeling van eenige besmettelijke ziekten te beurt viel, maakte hem gunstiglijk bekend; belangrijke *Verhandelingen* bewerkten zijne toelating tot de faculteit van *Parijs*. Hij verkreeg den leerstoel der heekunde in 1770, dien der artsenijbereidkunde in 1775, en den titel van deken in 1796. Lid van het Instituut bij de oprigting deszelven, nam zijn roem door zijne werkzaamheden steeds toe, tot dat hij den 13 April 1811 overleed. Men heeft van hem: 1.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de ligchamelijke opvoeding van zeer jonge kinderen*), *Parijs*, 1760, in 8.°o, een zeer nuttig en dikwerf herdrukt werk; — 2.° *Mémoire etc.* (*Ver-*

handeling over de keelgezwellen), *Parijs*, 1807 en 1808, in 8.°o; — 3.° *Recueil etc.* (*Verzameling van redevoeringen, verhandelingen en waarnemingen betrekkelijk de klinische geneeskunde*), *Parijs*, 1811, in 8.°o. Hij heeft eene uitgave geleverd der *Fundamenta materiæ medicæ* van *CARTHEUSER*, *Parijs*, 1769, 4 dl.ⁿ in 12.mo *CUVIER* heeft in het Instituut zijne *Lofrede* uitgesproken.

DESGENETTES (RENÉ NICOLAAS DUFRICHE, vrijheer), eerste arts des legers, in 1762 te *Alençon*, uit eene achtbare familie geboren, werd naar *Parijs* gezonden om er zijne studiën te volbrengen. Overtuigd dat de reizen eene kostbare aanvulling van het onderwijs zijn, bezocht hij *Engeland* en *Italië*, en alom werd hij door de geleerden met geestdrift ontvangen. Het verlangen, om zich al meer in zijne kunst te ontwikkelen, deed hem vooral den omgang met beroemde artsen najagen. In 1789, in *Frankrijk* teruggekomen, werd hij te *Montpellier* tot het doctoraat bevorderd, en begaf zich naar *Parijs*, alwaar hij den titel van correspondent der akademie van geneeskunde bekwam. Het werk, dat hij in 1792, onder den titel van *Analyse du système absorbant ou lymphatique* in het licht gaf, bewees dat deze eer verdiend was. Terwijl hij te midden der staatkundige stormen denzelfden ijver voor de wetenschap behield, volgde hij de lessen van *Fourcroy*. Intusschen deed de loop

der gebeurtenissen hem besluiten om zich te verwijderen, en hij vraagde dienst. In 1793, naar het leger van *Italië* gezonden, werd hij weldra eerste geneesheer bij hetzelfde. Toen BONAPARTE den togt naar *Egypte* voorbereidde, was DESGENETTES een der eersten, die hij bestemde om hem te vergezellen. In het Oosten aangekomen, vond hij er weldra ruime stof tot de uitoefening zijner kunst. Blootgesteld aan de pest, die in het leger woedde, bestreed hij met het beste gevolg die verschrikkelijke plaag. Toen hij, na de belegering van *Akka* of *St. Jean d'Acre* zag; dat de voortgang der besmetting, den onversaagdsten dapperen den moed benam, stak hij een lancet in den etter eener pestbuil, gaf er zich twee steekjes mede in de lies en bij den oksel, en stelde door deze gewaagde proef alle zieken gerust. Zijne bezorgdheid voor het leger, en de gevoelens van menschlievendheid, waarvan hij doordrongen was, bragten hem in oneenigheid met den opperbevelhebber; toen men hem aanraade, om aan de pestzieken van *Jaffa*, opium toe te dienen, antwoordde hij, dat het zijne taak was te genezen en niet te vergeven. Op het einde van 1801, in *Europa* teruggekeerd, werd hij tot eersten geneesheer van het militaire ziekenhuis te *Parijs* benoemd, en achttien maanden later, tot algemeen inspecteur van de gezondheidsdienst. Hij vergezeldde NAPOLEON op al zijne veldtogten. Door de Russen te *Wilna* krijgs-

gevangen gemaakt, liet keizer ALEXANDER hem tien duizend roebels uittellen, om hem schadeloos te stellen voor het verlies zijner goederen; en hij ontving vrijgeleide tot aan de voorposten van het Fransche leger. DESGENETTES maakte in het volgende jaar den veldtogt van *Saksen* mede. In *Torgau* opgesloten, kwam hij eerst in de maand Mei 1814 te *Parijs*. De restauratie handhaafde hem bij den titel van hoofd-inspecteur der geneeskundige dienst bij de legers. Na de Julij-omwenteling verkreeg hij den post van hoofdarts van het hôtél der invaliden. Tot maire van het tiende arrondissement van *Parijs* benoemd, nam hij er tot in 1834 de bedieningen van waar. Zijne verzwakking deed hem alstoen de noodzakelijkheid gevoelen, om in stille afzondering te gaan leven. Een aanval van beroerte kondigde hem zijn naderend einde aan, en hij bereidde zich, door eene ernstige beoefening der godsdienst, tot hetzelfde voor. Hij overleed in het hôtél der invaliden, na de laatste heilige Sacramenten te hebben ontvangen, den 23 Februarij 1837. Hij heeft eene *Histoire etc. (Geneeskundige geschiedenis van het leger in het Oosten)*, in het licht gegeven, welke drie uitgaven heeft gehad, en geleerde *Aanteekeningen* over artsen.

DESMAREST (NICOLAAS), in 1725 van weinig gegoede ouders geboren, maakte zijne studiën bij de oratoristen van *Troyes*, en slaagde vooral wel in het

beoefenen der wis- en natuurkunde. In 1753 behaalde hij den prijs door de akademie van *Amiens* uitgelooft, wegens het vraagstuk, betrekkelijk de oude zamenvoeging van *Engeland* met *Frankrijk*, en alzoo met het vasteland. Het gouvernement belastte hem in 1757, met het bezoeken der voornaamste lakenfabrieken, ten einde de beste soort van behandeling van dit fabrikaat optesoren; en het is volgens de inlichtingen, welke hij hem verschafte, dat *DUHAMEL* zijn *Art du drapier* zamenstelde. In 1761, bezocht hij de kaashuizen van *Franche-Comté* en *Lotharingen*, welker behandelwijze het gouvernement in *Auvergne* wenschte intevoeeren, en schreef later *l'Art etc.* (*De kunst om kaas te vervaardigen*), in de *Encyclopédie méthodique* opgenomen. *DESMAREST* deed in 1768 en 1777, twee reizen door *Holland*, om het vervaardigen van het papier te beoefenen, en droeg door zijne raadgevingen veel bij tot de verbeteringen in de fabrieken van *Annonay* ingevoerd. Hij doorkruiste *Auvergne* om de sporen der oude vulkanen te onderzoeken, en in plaats van drie *kraters*, welke *GUETTARD* had aangeduid, vond hij er meer dan zestig. Hij strekte zijne nasporingen tot den basalt of het ijzermarmer uit, waarvan men de vorming aan de werking der zee toeschreef, en bewees dat het een wezenlijke lava was enz. In 1771 lid der akademie van wetenschappen geworden, werd hij, in 1788, tot algemeen

inspecteur der fabrieken benoemd. In 1792, in de gevangnissen van het schrik-bewind geworpen, nam hij, na zijne bevrijding, ofschoon reeds 70 jaren oud, den post van hoogleeraar in de natuurlijke historie bij de centrale school aan. *DESMAREST* is te *Parijs*, den 28 Sept. 1815, alzoo in negentigjarigen ouderdom overleden. Hij was lid van de landbouwkundige maatschappij, van den raad van handel, een der administrateurs der fabriek van *Sèvres* en lid dier tijdelijke commissie, welke in 1793, zoo vele gedenkstukken der kunst van de vernieling redde. Hij had de kaart der vulkanen van *Auvergne* geschetst, en zijn zoon heeft dit schoone werk in het licht gegeven. Behalve de in de akademische verzamelingen, verspreide *Verhandelingen*, heeft men van hem: 1.º *Conjectures etc.* (*Natuur- en wiskundige gissingen, over de verspreiding der schokken bij de aardbevingen*), 1756, in 12.mo; — 2.º *Mémoire etc.* (*Verhandeling over de voornaamste behandelingen in de papierfabrieken van Holland, met de natuurlijke verklaring van derzelver resultaat*), 1771, in 4.to; — 3.º *Dictionnaire etc.* (*Woordenboek der natuurkundige aardrijkskunde*), 1778—1828, 5 dl.ⁿ, in 4.to, met atlas.

DESPRÉS (*JOANNES BAPTISTA DIONYSIUS*), een letterkundige, in 1755, te *Dijon* geboren, was van 1783 tot 1792 werkzaam in de bureaux van het ministerie van binnenlandsche zaken.

Bij de omwenteling, waarvan hij, doch als een gematigd man, de beginselen omhelsde, kwam hij in zeer vertrouwelijke betrekking met de hoofden der constitutioneele partij, en werkte mede aan de uitgave van een blad, bestemd om de Jakobijnen in een belagchelijk licht te stellen. Na den 10 Augustus aan de zegepralende partij verdacht geworden, werd hij in *St. Lazare* opgesloten, welke gevangenis hij eerst na den 9 thermidor verliet. Bij de oprigting van den raad van landbouw, handel en kunsten, werd hij tot algemeen secretaris deszelve benoemd. In 1806, volgde hij den nieuwen koning LODEWIJK BONAPARTE naar *Holland*, welke vorst hem tot staatsraad verhief. Tijdens de vereeniging van *Holland* met *Frankrijk*, werd hij tot universiteitsraad benoemd, en in 1818 gepensionneerd zijnde, bragt hij de laatste jaren zijns levens, in eene zachte rust door, welke door de letteren werd opgeluisterd; hij overleed in 1832. Behalve *Volksliedjes* en kleine *stukken*, die in derzelver nieuwheid bijna alle meer of min bijval vonden, heeft men aan DESPRÉS te danken de vertaling (in het Fransch) van VELLÉIUS PATERCULUS, in de *Bibliothèque Lat.-Franc.* van PANCKOUCKE. Hij heeft deel gehad aan de vertaling van HORATIUS door CAMPENON in het licht gegeven, en is een der uitgevers geweest der verzameling van *Mémoires sur l'art dramatique*, waaraan hij het deel over MO-LIÈRE, en de *Geschiedenis van het*

Engelsch tooneel, aan het hoofd der *Verhandelingen* van GARRICK en MOCKLIN, heeft geleverd.

DESRENAUDES (MARTIAL-BORVE), den 7 Januarij 1755, te *Tulle* geboren, sprak er, toen hij nog slechts subdiaken was, de *Lijkrede van LODEWIJK XV* uit, welk stuk aan den kansel eenen nieuwen redenaar beloofde. Na de beginselen der Fransche omwenteling omhelsd te hebben, werd hij groot-vikaris van DE TALLEYRAND, bisschop van *Autun*, en was in 1790, een der assistenten, bij de federatie-mis. Hij bleef hem getrouw in het ongeluk, en droeg veel bij, om hem op de lijst der uitgewekenen te doen doorhalen. Na den 18 brumaire door DE TALLEYRAND in de bureaux van buitenlandsche zaken aange-steld, lid van het tribunaat, verkreeg hij verder het opzigt over de handvesten der geschiedkundige bibliotheek van den staatsraad, werd tot titulair universiteitsraad benoemd, en bekléedde onder het keizerlijk bestuur den post van Censor, waarin hij na de terugkomst der BOURBONS gehandhaafd werd. DESRENAUDES volgde in dezen zijne instructiën, doch beschouwde zich tevens als den beschermer der dagbladschrijvers, die onder zijn opzigt geplaatst waren. Hij behield slechts vereerende titels, toen hij, na de laatste H. Sacramenten ontvangen te hebben, den 8 Junij 1825 overleed. Men heeft van hem *Vie etc.* (*Leven*

van JULIUS AGRICOLA), door TACITUS, *Parijs*, 1797, in 12.mo, met den Latijnschen tekst er tegen over. Hij heeft herzien de *Campagne etc. (Veldtogt van den hertog van Brunswijk tegen de Franschen in 1792)*, naar het Hoogd., met eene voorrede van FEYDEL, *Parijs*, 1795, in 8.vo Eindelijk is hij de schrijver van het artikel *Girondins*, in de memoriën van den abbé GÉORGEL.

DESVAULX (JACOBUS NICOLAAS), vrijheer van *Oinville*, veldmaarschalk, te *Pondichéry* in 1743 geboren, maakte in hoedanigheid van kapitein der artillerie de laatste veldtogten in *Indië* mede, en onderscheidde zich bij het beleg van *Pondichéry*, waardoor hem het kruis van den H. LODEWIJK ten deel viel. Majoor geworden zijnde, redde hij in den slag van *Gondelour* het Fransche leger van eene overrompeling. In 1792 week hij uit, maakte de veldtogten van het leger der prinsen mede, keerde in 1800, in *Frankrijk* terug, en leefde aldaar onbekend tot aan zijnen dood, den 18 Julij 1817 te *Parijs* voorgevallen. Men heeft van hem, 1.º *Discours etc. (Redevoering te New-Yorck, bij gelegenheid der herstelling van het huis van Bourbon uitgesproken)*, uit het Engelsch vertaald, 1814, in 8.vo; — 2.º *Vie etc. (Leven van den generaal MONCK, hertog van Albemarle)*, 1815, in 8.vo; — 3.º *Nouvelle etc. (Nieuwe zamenzwering tegen de Jesuiten, ontsluitend en beknoptelijk toegelicht)*, naar het

Engelsch van DALLAS (zie dat Art.), 1817, in 8.vo De vertaler heeft er eenige aantekeningen en zelfs eenige stukken bijgevoegd, onder anderen het gevoelen van 45 bisschoppen van *Frankrijk*, over de Jesuiten, in 1761. Het is vrij zonderling dat dit verdedigingschrift der Jesuiten is zamengesteld door een' protestant en vertaald door eenen officier; maar de eerste was een regtschapsman; de tweede een even zoo goede Christen, als dappere krijgsman.

* DEURER (PETER FERDINAND), in 1779 te *Mannheim* geboren, maakte zijne studiën, te *Dusseldorp* en *Kassel*, kwam daarop in zijne geboorteplaats terug, redde bij de belegering van *Mannheim* door de Franschen, de schatten van de beroemde galerij aldaar, en werd kort daarop tot opziener der galerij te *Augsburg* en tot hoogleeraar der kunstschool dier stad benoemd; legde echter in 1826 alle betrekkingen neder, en begaf zich naar *Rome*, om in de eeuwige stad geheel voor de kunst te leven. Zijn buitengewoon werk, hetwelk hij hier tot stand bragt, en als eene levenstaak beschouwde, is eene kopij der *Begraving* door RAPHAËL, welke in de galerij van BORGHESE gevonden wordt. Tegelijkertijd legde hij eene schoone verzameling van oude schilderijen aan, die hij, wel is waar, slechts tot 30 N.^{os} bragt, doch onder welke er zich geene bevond, die niet hoogelijk op prijs moest worden gesteld. Nadat

DEURER in 1843, zijne kopij van RAPHAËL had ten einde gebracht, begaf hij zich naar *Kiffingen*, om aldaar tot herstel zijner gezondheid, de baden te gebruiken; den winter bragt hij te *Muncheu* door, om in het voorjaar *Marienbad* te bezoeken, en dan weder naar *Rome* terugtekeeren. De Voorzienigheid wilde het echter anders; hij werd het slagtoffer eener leverontsteking, welke hij zich door aanhoudend zitten scheen berekkend te hebben, en de dood, door hem noch de zijnen vermoed, overviel hem te midden van een gesprek met dezelve, op den 9 Januarij 1844 te *Muncheu*. Eene der beste schilderijen der verzameling van DEURER was de BATHSEBA in het Bad, door PARIS BORDONE (zie dat Art. -Wbk.), uit de galerij van FESCH. Ook verdiende een stukje van PIETRO PERUGINO, de *Opstanding van CHRISTUS*, alle opmerking; verder een *landschap* van GASPARD POUSSIN, uit de galerij ALDO-BRANDINI; eene *Heilige familie*, en meer andere.

DEWEZ (LOUIS DIEUDONNÉ JOSEPH), den 4 Januarij 1760, te *Namen* geboren, was gedurende tien jaren hoogleeraar der rhetorica, bekleedde daarop achtereenvolgend de posten van commissaris bij de regtbanken van *Sambre en Maas*, en van onder-prefect van *Saint-Hubert*; koning WILLEM I benoemde hem tot inspecteur der collegiën en athenæën, en tot hoog-

leeraar der natuurlijke historie bij het museum der wetenschappen en kunsten te *Brussel*. Hij overleed in die stad, den 26 Octb. 1834. Men heeft van hem: 1.º *Histoire etc. (Algemeene geschiedenis van België)*, *Brussel*, 1805—1806, 7 dl.ⁿ in 8.vo Dit werk, de vrucht van twintigjarige nasporingen, is op eene niet minder aangename dan leerrijke wijze geschreven. DEWEZ schiet echter te kort in dat vuur, in die wegsleping, welke het werk van FAMIANUS STRADA kenmerken, welken schrijver men den TITUS LIVIUS van *Spanje* kan noemen. Hij zelf erkende dit gebrek, en trachtte het te verbeteren in eene tweede uitgave, *Brussel*, 1827, 8 dl.ⁿ; — 2.º *Histoire etc. (Bijzondere geschiedenis der Belgische provinciën, onder de regering der hertogen en graven)*, *Brussel*, 1817, 3 dl.ⁿ, in 8.vo; — 3.º *Dictionnaire etc. (Aardrijkskundig woordenboek van het koninkrijk der Nederlanden)*, 1819, in 8.vo De critiek heeft er eenige onnaauwkeurigheden in aangeduid; — 4.º *La géographie etc. (De aardrijkskunde van het koninkrijk der Nederlanden, provinciegewijze voorgedragen)*, een bijzonder voor de collegiën bestemd werk, 3.º uitg. 1825, in 12.mo; — 5.º *Abrégé etc. (Kort begrip der geschiedenis van Henegouwen enz.)*, 1823, in 12.mo; — 6.º *Histoire etc. (Geschiedenis van het land van Luik)*, *Brussel*, 1832, 2 dl.ⁿ, in 8.vo DEWEZ is daarenboven de schrijver van verscheiden

verhandelingen, in de *Gedenkschriften* der akademie van *Brussel* opgenomen.

* DEWORA (VICTOR JOZEF), den 21 Junij 1774, te *Hadamar* (*Nassau*) geboren, ontving zijne eerste opleiding van zijnen oom, den ex-Jesuit FRANCISCUS CLAR, studeerde vervolgens te *Coblentz*, en werd in den herfst 1794, als *primus* der hoogste filozofische klasse, van den keurvorst en aartsbisschop van *Trier*, kosteloos in het seminarie van *Trier* opgenomen. De Fransche krijgsbewegingen waren echter de oorzaak dat hij niet aldaar, maar te *Würzburg*, onder de leiding der hoogleeraren WIESENER, OBERTHÜR, ONYMUS, BERG en FEILER, zijne theologische studiën maakte, en bij professor ANDRES homiletica, pedagogie enz. hoorde. Intusschen gaf de naar *Fulda* uitgeweken Triersche vikaris-generaal VON BECK zijn verlangen te kennen, dat de Triersche candidaten der godgeleerdheid, onder zijn opzigt in *Fulda* hunne studiën volbrengen en de heilige wijdingen ontvangen mogten. DEWORA begaf zich alzoo in den herfst 1796 naar *Fulda*, alwaar hij in het priester-seminarie, onder den waardigen regent J. J. SCHMITT, en den even zoo geleerden als vromen sub-regent H. KOMP zijne studiën ten einde bragt, en op den 23 Septb. 1797, door den vorst-bisschop van *Fulda*, ADALBERT III VAN HARSTALL, tot priester gewijd werd. Hij begon zijne eerste zielzorg, als kapellaan te *Frick-*

hoven bij *Hadamar*, bekleedde vervolgens de kapellanijen van *Goarshausen* aan den *Rijn*, van *Perl* bij *Trier*, en van de St. MATTHIAS-parochie der voorstad van *Trier*, van welke laatste gemeente hij den 1 Mei 1808 tot pastoor benoemd werd. DEWORA was steeds met eene groote voorliefde voor het school-onderwijs bezield geweest, en vermits men in het toenmalige dep.^t *Trier* geene inrigting vond tot opleiding van jeugdige school-onderwijzers, zoo begon hij (1810) in zijne ruime pastorij een aantal wakkere jongelingen en mannen rondom zich te verzamelen, en aan dezelve het theoretisch en praktisch onder-richt in de kundigheden en pligten, welke tot den onderwijzersstand gevorderd worden, te geven. Zijne pogingen vonden bijval en werden zoowel door het Fransche gouvernement, als later door de Pruisische regering krachtadig ondersteund. DEWORA vormde in zijne zegenrijke inrigting van 1810—1821, omtrent 700 schoolonderwijzers, die zich bij wereldlijke en geestelijke overheden over een bijzonder vertrouwen mogten verheugen, en hunnen waardigen leermeester tot de grootste eer verstrekten. Ook wist DEWORA te bewerken, dat zijne kweekschool voor den onderwijzersstand, niet met het seminarie voor schoolonderwijzers in *Brühl* vereenigd werd, zoo als de Pruisische regering zulks bedoelde, maar aan de stad *Trier* verbleef. Toen in 1824 het Triersche domkapittel, over-

eenkomstig de bulle *de salute animarum*, op nieuw georganiseerd werd, werd DEWORA tot domheer van hetzelfde benoemd, en door den bisschop JOZEF VAN HOMMER tot domprediker en bisschoppelijken geestelijken raad aangesteld; de laatste betrekkingen bekleedde hij tot in 1834 met eene onvermoeide werkzaamheid. Sedert 1836 gevoelde de ijverige priester en leeraar zijne krachten zeer afnemen, tot dat de griep hem op het ziekbed wierp, en eene beroerte, den 3 Maart 1837, aan zijn werkzaam en zegenrijk leven een einde maakte. DEWORA genoot als uitstekende kanselredenaar, zielzorger en opvoeder der jeugd, bij alle standen eene onverdeelde hoogachting. Hij was een der meest geliefde volksredenaars, en een der vruchtbaarste volksschrijvers, wiens tallooze, meest populaire geschriften veel goeds en zegenrijks gesticht hebben.

DIBDIN (KAREL), een Engelsche tooneelschrijver, te *Southampton* in 1748 geboren. In den beginne tot den geestelijken staat bestemd, doch door eene onwederstaanbare neiging tot het tooneel medegesleept, duurde het niet lang of hij trad als tooneelspeler en componist op. Na eene twintigjarige oefening, genoodzaakt om een klein tooneel te verlaten, hetwelk hij op zijne eigene kosten had opgerigt, en waarvan hij tegelijkertijd de eenige acteur, de eenige auteur en de eenige mu-

zikanant was, ontving hij van het gouvernement eene jaarwedde van 200 ponden sterlings, als eene belooning voor de volksliederen (waartoe voornamelijk de nog met geestdrift aangeheven matrozenliederen *Poor Jack*, *Tom Bowling* enz. behooren), welke hij had doen hooren, en die onder het volk de grootste geestdrift gedurende den oorlog met *Frankrijk* hadden verwekt. Deze jaarwedde werd bij den dood van PITT ingetrokken; maar de landgenooten van DIBDIN, voorzagen er in door eene inschrijving, welke hem een fatsoenlijk bestaan verzekerde tot aan zijnen dood, den 25 Julij 1814 voorgevallen. Onder zijne tooneelkundige voortbrengselen telt men: *De trouwring*; *De beide gierigaards*; *Het Serrail*; *De kwaker*; *De goede gelukzeggens*; *De herderin der Alpen*; *De spiegel of overal Arlekein*; *Arlekein, vrij-metselaar*; *De tooveressen van Lancaster* enz.

DIBDIN (THOMAS FROGNALL), een Engelsche boekenkenner, in 1775, te *Cheltenham* in het graafschap *Glocester* geboren, was eerst advokaat te *Worcester*, doch verliet de pleitzaal, om den geestelijken staat te omhelzen; en met het rectoraat van *Kensington* bekleed, maakte hij gebruik van de vrije oogenblikken, welke hem dit nederig beneficie overliet, om zich aan de opsporing van oude uitgaven toetewijden, en voornamelijk van die der Grieksche en Latijnsche classici. Hij werd wel-

dra zeer ervaren in die bijzonderheid, en door lord SPENCER aan het hoofd zijner bibliotheek geplaatst, welke eene der schoonste en talrijkste was, die een partikulier ooit bezeten heeft. Van toen af trad hij in briefwisseling met al de boekenminnaars van *Engeland*, en zijn roem was reeds sedert lang tot het vasteland overgegaan, toen de vrede van 1815 hem vergunde het te bezoeken. Alom met den eerbied aan zijne diepe kunde verschuldigd, onthaald, waren zijne reizen door *Frankrijk*, *Holland*, *Duitschland* en *Italië* voor hem eene reeks van zegetogten; maar men heeft hem verweten, van de beleefdheden, waarvan hij het voorwerp was geweest, met schimpreden en puntdichten, tegen de personen, welke hem de meeste voorkomenheid hadden bewezen, te hebben beantwoord. Hij sloot in 1820 voor lord SPENCER den koop der schoone bibliotheek van den hertog van *Cassano* te *Napels*; en in *Engeland* teruggekeerd, hield hij zich bezig met het rangschikken en beschrijven der nieuwe schatten in boek- en plaatwerken en schilderijen, die hij van zijne reizen had medegebragt. DIBDIN was lid der maatschappij van oudheidkundigen van *Londen*. Hij overleed in de maand December 1847. Behalve met zorg uitgevoerde uitgaven, onder anderen van de Engelsche vertaling der *Utopia* van TH. MORUS, van de *Topographische oudheden van Engeland* en van eene keuze van leerreden der beroemdste

kanselredenaars van *Engeland*, onder den titel van *Sunday library* (zondagsche bibliotheek), 1831, 6 dl.ⁿ, in 12.mo, heeft men ook van hem eenige vertalingen uit het Fransch. Maar zijne voornaamste werken zijn: 1.º *The history of Cheltenham, Londen*, 1803, in 8.vo met plt.ⁿ; — 2.º *Bibliomania* (de boekenwoede), 1811, in 8.vo, pikant en belangrijk; — 3.º *Bibliotheca spenceriana*, 1814—15, 4 dl.ⁿ, in 8.vo; — 4.º *Aedes altorphianae*, 1822, 2 dl.ⁿ in 8.vo; — 5.º *A description catalogue of the library of the duke di Cassano-Serra*, 1823, in 8.vo. Deze zeven prachtig gedrukte boekdeelen, maken slechts één geheel werk uit, waarvan het laatste deel het algemeen register bevat; — 6.º *The bibliographical decameron*, 1817, 3 dl.ⁿ, gr. in 8.vo. Dit is eene reeks van zamenspraken over de schrijfkunst en de handschriften van vóór de 16.e eeuw, over de oude missalen en brevieren, over de geschiedenis der boekdrukkers enz. Er komen vele belangrijke bijzonderheden in voor, doch ook vele beuzelingen, welke enkel eenige waarde kunnen hebben in de oogen der personen, die zich minder met den inhoud dan met den vorm der boeken bezig houden; — 7.º *A bibliographical Tour in France and Germany*, 1821, 3 dl.ⁿ, in 8.vo (De reis door *Frankrijk* is in het Fransch vertaald door de heeren LICQUET en CRAPELET, *Parijs*, 1825, 4 dl.ⁿ gr. in 8.vo met pl.); — 8.º *Reminiscences of a lite-*

rary life, 1836, 2 dl.ⁿ gr. in 8.vo Het *Manuel du libraire* van BRUNET bevat over de bibliographische werken van DIDOT, belangrijke bijzonderheden, die aldaar even zeer op hare plaats zijn, als zij hier ongepast zouden wezen.

DIDOT *Jeune* (PETRUS FRANCISCUS), broeder van FRANCISCUS AMBROSIUS DIDOT (zie dat Art. *Wbk.*), volgde zijn vader in den boekhandel op, en onderscheidde zich in denzelven door zijne uitgebreide boekenkennis. In 1777 boekdrukker geworden, droeg hij er in dat vak veel toe bij, om zijnen naam beroemd te maken. Onder zijne schoone uitgaven wordt vooral gezocht de *Imitation de J. C.*, 1788, in fol. Hij overleed den 7 December 1795, twee zonen nalatende: PETRUS NICOLAAS FIRMIN DIDOT, aan wien men de schoone uitgaven der *Voyage d'ANACHARSIS* te danken heeft, en die, volgens een model door lord STANHOPE geleverd, nieuwe ijzeren persen heeft doen vervaardigen; en HENDRIK DIDOT, een' bekwamen graveur en lettergieter, die eenen vorm met eenen aanzetter (*moule à refouloir*) heeft uitgevonden, door middel van welken men met eenen enkelen slag honderdvijftig letters bekomt.

DIDOT (FIRMIN), zoon van FRANCISCUS AMBROSIUS, te *Parijs* in 1764 geboren, oefende zich in de Grieksche taal en letterkunde, onder de leiding van

VILLOISON. Reeds in 1783, had hij de schoone cursief-letter gegraveerd, welke zijn broeder PETRUS gebruikte tot zijnen *Brief* over de vorderingen der boekdrukkunst. Nadat zijn vader hem in 1789 zijne lettergieterij had afgestaan, bragt hij, door menigvuldige proefnemingen, de volmaaktheid der drukletters (*typen*) tot die hoogte, waarin wij dezelve thans beschouwen. Hij verkreeg in 1797, een brevet van uitvinding voor zijne wijze van *Stéréotypie*. Zijne uitgaven van VIRGILIUS en HORATIUS 1798 en 1799 kunnen over den graad van sierlijkheid doen oordeelen, welken hij bereikt had. Alvorens zich eenen naam als boekdrukker te hebben verworven, had hij eene berijmde vertaling der *Herderszangen* van THEOCRITUS ondernomen, en om zijne gedachten van de verschrikkelijke tooneelen der Fransche omwenteling afteleiden, het plan gevormd, om alle Idyllendichters te vertalen. Hij gaf in 1806 eene vertaling der herderszangen van VIRGILIUS in het licht, zoowel uit een typographisch als letterkundig oogpunt beschouwd, hoogst belangrijk. Later wilde hij de plaatsen bezoeken, waar de beide eerste dichters van herderszangen der oudheid, hunne werken hebben zamengesteld. Na langs de boorden van de *Mincio*, de sporen van den zwaan van *Mantua* te hebben gezocht, ging hij in *Sicilië* de landschappen bezoeken door THEOCRITUS beschreven. Zijne uitgave der *Henriade*

gr. in 4.to, verwierf hem de gouden medaille op de tentoonstelling der voorwerpen van nijverheid, in 1823. Kort te voren had hij een brevet bekomen tot het drukken van aardrijkskundige kaarten met beweegbare letters. In 1827, reisde hij naar *Madrid*, om er de Spaansche letterkunde te beoefenen. In 1829, door het *Eure-dep.* tot afgevaardigde verkozen, was hij een der 221, welke weigerden het adres aan den koning te wijzigen. Na 1830, andermaal naar de kamer gezonden, overleed hij den 24 April 1836, te *Mesnil*, alwaar hij eene prachtige papierfabriek had opgerigt. Men heeft van hem: 1.º *Lettre etc. (Brief aan mijnen broeder, PETRUS DIDOT, over de verbetering der boekdrukkunst)*, 1802, in 8.vo; — 2.º *Poésies etc. (Gedichten en berijmde vertalingen)*, 1822—26, 2 dl.ⁿ, in 12.mo Deze beide deelen bevatten het treurspel *HANNIBAL*, de *Herderszangen* van *VIRGILIUS*, de gezangen van *TYRTHÆUS*, de zestien eerste *Idyllen* van *THEOCRITUS*, de *Koningin van Portugal*, en *Berigten* betrekkelijk *ROBERT* en *HENDRIK ETIENNE*; — 3.º *Les idylles etc. (De herderszangen van THEOCRITUS)*, 1823, gr. in 8.vo enz. enz.

* **DIEFFENBACH** (**JOHANN FRIEDRICH**), geheim-medicinaalraad, hoogleeraar en bestuurder der heelkundige kliniek aan de universiteit te *Berlijn*, den 1 Februarij 1794 te *Koningsbergen* geboren, werd in *Rostok* opgevoed, bezocht sedert 1809 het

gymnasium aldaar, en legde zich sedert 1812 op de beoefening der godgeleerdheid toe. In 1813 trad hij te *Greifswalde*, als rijdende jager, in Mecklenburgsche dienst, maakte den bevrijdings-oorlog mede, keerde in 1815 uit *Frankrijk* terug, en begon in 1816 de studie der heelkunde, eerst te *Koningsbergen*, waarna hij dezelve in 1820, in *Bonn* voortzette, en sedert den herfst 1821 in *Wurzburg* ten einde bragt, waar hij dan ook in 1822 tot *Med. Dr.* gepromoveerd werd, en de voor zijne latere werkzaamheid belangrijk geworden verhandeling *Nonnulla de regeneratione et transplantatione* schreef. Na zich met ter woon te *Berlijn* te hebben gevestigd, verwierf hij aldaar weldra den roem van een bekwaam operateur, werd in 1830 dirigerend heelmeester in het ziekenhuis *la Charité*, in 1832 buitengewoon hoogleeraar, en in 1841 gewoon hoogleeraar en bestuurder der heelkundige kliniek. **DIEFFENBACH** was zeker de meest genialische onder de nieuwere Duitsche operateurs: hij heeft de grootste verdienste in de zoogenaamde *plastieke chirurgie* verworven, waarbij hij, door de vervanging van verloren deelen, met door de kunst vervaardigde neuzen, lippen, wangen enz. het wanstallige, en het scheelzien door de vlugste operatie wegnam. Op zijne herhaalde reizen naar *Frankrijk* in 1834 en 1836, naar *Engeland* in 1837 en naar *St. Petersburg* in 1843, viel hem het vleijendst onthaal ten deel; ook werd hij

tot lid der orde *pour le mérite* benoemd. Nog lang hoopte de wetenschap in hem haren bevorderaar te bezitten, toen een hevige aanval van beroerte, hem, op den namiddag van den 11 Novb. 1847, juist toen hij in de universiteit van *Berlijn*, voor een talrijk auditorium eene voordragt hield over de leer der polsadergezwollen, aan de menschheid, aan de wetenschap en aan zijne talrijke vrienden en vereerders ontrukte. Zijne belangrijkste geschriften zijn: 1.º de *Voortzetting van die van SCHEEL*; — 2.º *die Transfusion des Bluts und die Infusion der Arzneien in die Blutgefäße, Berlijn, 1828*; — 3.º *Chirurgische Erfahrungen besonders über die Wiederherstellung zerstörter Theile des menschlichen Körpers, Berlijn, 1829—1834*. — De koning van *Pruissen*, wiens gemalin eens door *DIEFFENBACH* gered was, legde aan zijne nagelatene weduwe eene jaarwedde van 2000 *Thaler* toe.

* *DIETERICH* (J. F.), een beroemde historie-schilder, in 1789, te *Biberach* geboren, was de zoon van arme ouders, en werd, nadat hij als knaap doorslaande bewijzen van zijnen aanleg had gegeven, door ondersteuning der *Wurtembergsche* regering in staat gesteld, om zijn talent, onder den *Zwabischen* meester *EBERHARD WÄCHTER*, te *Rome* te ontwikkelen. Later (1820), bezocht hij *Italië* andermaal, en wel voor langeren tijd. Ditmaal legde hij zich

voornamelijk toe op de beoefening der oude *Umbrische* meesters, in wier stil nadenkend leven, hij zich trachtte te verplaatsen. In dezen stijl heeft hij nog twee zijner laatste godsdienstige stukken bewerkt: zijne *Hemelopneming of het gezicht der apostelen aan het graf van MARIA*, en zijne *Verrijzenis van JESUS*, aan welke beide (op de tentoonstelling in 1843 te *Stuttgard*) groote lof ten deel viel. Deze stukken moeten echter verre onderdoen, bij de vroegere schilderijen van *DIETERICH*, voornamelijk bij zijnen in het koninklijk paleis te *Stuttgard* zich bevindende *Intogt van Abraham in het Beloofde Land*, en zelfs bij zijne kleinere stukken, die in de galerij der *Stuttgardsche* kunstschool hangen. In *Rome* schilderde *DIETERICH* ook eene *aanbidding der Herders*, en vervaardigde een uitmuntend kopij van het bovenste gedeelte der *Madonna di Foligno* van *RAPHAËL*. In 1826, ontwierp hij in *Stuttgard* de teekeningen tot de reliefs, der met lijstwerk omgeven velden, van het nieuwe koninklijke landhuis op den *Rosenstein*. Daarna werd hem opgedragen, de eetzaal van hetzelfde lustslot met fresco's te versieren, van welke taak hij zich op de waardigste wijze kweet. In 1833 werd *DIETERICH* tot hoogleeraar der koninklijke kunstschool te *Stuttgard* benoemd, in welke betrekking, hij tot aan zijnen dood, in het begin van 1846 voorgevallen, eene zegenrijke werkzaamheid ontvouwde.

Er worden altaarstukken van hem gevonden in de kerk te *Schemberg*, en in eene andere catholijke kerk van *Zwaben*, een *Verrezen CHRISTUS*, het hoogaltaarstuk, dat men onder zijne voornaamste schilderijen in olie-*verw* rekent; verder fresco-schilderwerk in de schoone kerk van *Bulach* bij *Karlsruhe*.

* DILLIS (GEORGE VON), bekend als rangschikker der *Pinacothek* van *Munchen*, en van andere koninklijk Beijersche kunstverzamelingen, werd in 1759 te *Schwindkirchen* in *Op-per-Beijeren* geboren. De keurvorst MAXIMILIAAN III bezorgde zijne opvoeding in *Munchen*, en bestemde hem tot kunstenaar. Na diens dood studeerde hij een tijdlang te *Dillingen* in de theologie, begaf zich echter weldra weder naar *Munchen*, en bezocht aldaar de schilderakademie. In 1788 deed hij met den jongen graaf FREYSING eene reis door *Zwitserland*. Van vele zijden aanbevolen, werd DILLIS, door den keurvorst KAREL THEODOOR, in 1790, tot inspecteur der galerij van *Munchen* benoemd, bekwam echter weldra, door tusschenkomst van den edelen graaf RUMFORD, langer uitstel, en de noodige middelen om naar *Dresden*, *Praag* en *Weenen* te reizen, ten einde de beroemde kunstschaten dier steden te kunnen beoefenen. Nadat hij aldaar de galerijen nauwkeurig had opgenomen, besloot hij, om als kunstgeleider den Engelschman GILBERT ELLIOT, op eene reis door *Italië*

te vergezellen, en reeds was hij te *Livorno* aangekomen, toen hij vernam dat ELLIOT tot onder-koning van *Corfu* benoemd was. DILLIS zette desniettegenstaande zijne reis voort, en keerde in 1796 naar *Munchen* terug. Na de wederuitstelling, der, tengevolge van den inval der Franschen, geborgen keurvorstelijke verzamelingen, vergezeldde hij lord OFFULSTON op eene reis door *Zwitserland*, en het was vooral op dezen togt, dat hij zich met het landschap-schilderen bezig hield. Het jaar 1800 riep hem naar *Munchen* terug, vanwaar hij de koninklijke kunstschaten naar *Ans-bach* redde. In 1805 en 1806, begaf DILLIS zich naar *Rome* en *Parijs*, om de in het groote *Museum-Napoleon*, opeengestapelde kunstschaten te beoefenen, en tevens om den kroonprins LOUWIK van *Beijeren*, tot kunstgeleider te dienen. Daarop vergezeldde hij den kroonprins door *Zwitserland*, het zuidelijke *Frankrijk* en *Spanje*, waar hij voor hem de schoonste landstrecken en de merkwaardigste voorwerpen afschilderde. Bij den toenmaligen klooster-storm in *Beijeren*, zocht hij de voornaamste schilderijen uit de kloosters en kloosterkerken uit, en in 1808 bezocht hij, op last des konings van *Beijeren*, *Italië*, om goede aankopen van schilderijen te doen, bij welke gelegenheid hij ook het beroemde zelfportret van RAPHAËL, uit het paleis *Altoviti*, voor de Beijersche galerij verkreeg. In 1811 werd hij door den kroon-

prins naar *Verona* gezonden, om de plastische kunstwerken uit het paleis *Bevilagua* aan te koopen; ook nam hij eene dergelijke commissie te *Rome* waar. In het jaar 1815, begaf hij zich naar *Parijs*, om de, door *NAPOLEON* (en *DENON*) uit *Beijeren* weggevoerde kunststukken terugtevorderen, en tevens ook andere aantekopen. In 1817 en 1818 vinden wij *DILLIS* als reisgezel van den Beijerschen kroonprins (later koning *LODEWIJK*) in *Italië* en *Sicilië*. Na zijne terugkomst regelde hij de schatten der beeldende kunsten in de koninklijke kasteelen van *Würzburg* en *Aschaffenburg*, en werd na den dood van den directeur *MANNLICH*, in 1822 centraal-galerijdirecteur te *München*. In 1829, rigtte hij, op last van koning *LODEWIJK*, de Mauritskapel te *Neurenberg*, met schilderijen van oud-Duitsche, zoowel Hoog- als Nederduitsche, kunstenaars uit de 15.^e en 16.^e eeuw, tot eene galerijzaal in, die voor de beoefening der Duitsche kunstgeschiedenis een hoogst belangrijk standpunt aanbiedt. Later werd hem het groote ontwerp en de regeling, de keuze en tentoonstelling der schilderijen in de *Pinacothek* opgedragen. Hij overleed in 1841. Zijne nalatenschap van kunstvoorwerpen bestaat in verscheiden voortreffelijke schilderijen, en menigvuldige handteekeningen enz.

DILLON (*PETER*), Engelsch zee-kapitein, bezocht van 1808 tot 1829, den *Stillen Oceaan*, en

ontdekte op het eiland *Vanikoro*, de laatste overblijfselen van den togt des ongelukkigen *LAPEROUSE* (zie *LAPEYROUSE -Wbk.* en *DUMONT D'URVILLE*), welke hij bijeenverzamelde, en naar *Frankrijk* bragt, om ze aan koning *KAREL X* aan te bieden, die hem tot ridder van het legioen van eer verhief. Zijne *Reis naar de eilanden der Zuidzee, Parijs*, 1830, 2 dl.ⁿ, in 8.vo met pl.ⁿ, bevat belangrijke bijzonderheden, betrekkelijk die eilanden en de zeden van derzelver bewoners; maar onbeduidende beuzelingen benadeelen de belangstelling. Hij werkte aan eene *Geschiedenis der eilanden Fidji*, toen hij den 9 Febr. 1847 overleed. Hij was lid der Aziatische maatschappij van *Bengalen*, en corresponderend lid der geographische maatschappij van *Parijs*.

DIMSDALE (*THOMAS*), een geneeskundige, in 1711, te *Thoydon-Garnon*, in het graafschap *Essex* geboren, was de kleinzoon van een der deelgenooten van *WILLIAM PENN*. Hij trad in 1734, in de geneeskundige loopbaan op, doch verliet dezelve weldra, om die der wapens in te treden, en volgde den hertog van *CUMBERLAND* in *Duitschland*. Bij den vrede, kwam hij in *Engeland* terug, werd tot het doctoraat bevorderd, en maakte zich, weldra bekend. Hij werd in 1767 in *Rusland* geroepen, om de keizerin *CATHARINA*, haren zoon, den groot-hertog *PAUL*, en hare beide kleinzonen *ALEXANDER* en *KONSTANTIJN*, de kinderziekte in teënten. Behalve eene aanzien-

lijke jaarwedde, verleende CATHARINA hem eervolle waardigheden. Bij zijne terugkomst tot lid der koninklijke maatschappij van *Londen* benoemd, werd hij door het graafschap *Hertford* tot het lagere huis afgevaardigd. Van dien oogenblik af liet hij de praktijk zijner kunst bijna geheel varen, en overleed in 1800. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Tegenwoordige wijze om de kinderziekte inteënten*, 1772, in 8.vo; — 2.º *Gedachten over de algemeene en gedeeltelijke inënting* enz., *Londen*, 1776, in 8.vo; — 3.º *Aanmerkingen op den brief van Dr LETTSON, betrekkelijk de algemeene inënting*; — 4.º *Overzicht der waarnemingen van Dr LETTSON*, 1779, in 8.vo; — 5.º *Verhandelingen over de inënting*, 1781, in 8.vo; — 6.º *Reisverhaal van DIMSDALE in Rusland*, enz.

DILOUFET (J. JOS. MARIUS), een Provençaal dichter, in 1790, te *Eguilles* bij *Aix* geboren, heeft zich roem verworven, door zijne begaafdheid in de zamenstelling van gedichten, in eenen tongval, welken een schranderen geestig volk niet opgehouden heeft te spreken en te beoefenen. Aan de verschillende genootschappen van *Provence* verbonden, werd hij bibliothekaris der stad *Aix*, en overleed te *Cucuron* bij *Apt*, den 24 Mei 1840. Het jaar te voren had hij door een dichtstuk getiteld: *Lou voyage d'Eliezer*, eenen prijs in de Bloemspelen behaald. Hij is de schrijver van een aantal gelegheidsstukjes, fabels, vertelsels,

oden, brieven, liederen enz., in de dagbladen van den tijd, of in verzamelingen opgenomen, en waarschijnlijk van een grooter aantal onuitgegevene. Wij willen ons echter enkel bepalen tot het aanhalen van *Leis magnans* (de zijwormen), *Aix*, 1820, in 8.vo, met plt.ⁿ Dit dichtstuk als een meesterstuk beschouwd, is voorafgegaan van eene Verhandeling in het Fransch, over de Provençaalsche taal en dichtkunst, en gevolgd door eene verhandeling over de zijwormen, en door eenen brief aan RAYNOUARD (zie dat Artikel).

* DISRAELI (ISAAK), te *Enfield*, in 1766 geboren, de eenige zoon van eenen zich sedert langen tijd in *Engeland* nedergezeten Venetiaanschen koopman, ontving zijne eerste opvoeding in eene naburige school; daar zijn vader echter den staat des onderwijs in *Holland* voor veel beter hield, zoo werd hij derwaarts gezonden, en bragt aldaar het grootste gedeelte zijner jeugd door. Reeds voor dezen tijd, toen hij nog in *Engeland* leefde, had hij blijken van letterkundige bekwaamheid gegeven, en in zijn 16.º jaar eenen brief aan Dr JOHNSON gerigt. Nadat hij eenigen tijd in *Leyden* en in *Amsterdam* had doorgebracht, alwaar hij zich met verscheiden nieuwere talen bekend maakte, en zich tevens met de classieke studiën bezig hield, zonder het echter hierin ver te brengen, vertrok hij in 1786 naar *Parijs*, toen de groote omwenteling aldaar ontluikte,

en hare leerstellingen alle hoofden vervulden. DISRAELI was welligt de eenige, die van deze algemeene stemming niets waarnam; hij las Fransche boeken, onderzocht de in dat land op-eengehoopte letterkundige schatten, hield zich bezig met den geest der taal, en knoopte met de levende letterkundigen en geleerden kennis aan. Hij verwierf in dit tijdperk zijns levens dien smaak voor de Fransche letterkunde, welke steeds in hem kennelijk bleef, doch in zijne critiek meer uitschijnt dan in zijnen stijl; want hij schreef het Engelsch met de grootste zuiverheid, en vereenzelvigde zich in elk opzigt met het land, waarin hij leefde. Toen hij na verschillende reizen op het vaste land, in *Engeland* was teruggekeerd, gaf hij eenige gedichten in het licht, onder welke men de *Lines of the abus of satire* gewoon is te tellen, ofschoon het uitgemaakt is dat DISRAELI de schrijver van dit gedicht is, hetwelk in het 9.^e dl. van het *Gentleman's Magazine* voorkomt. De aangevallene Dr WALCOTT, hield DISRAELI niet voor den schrijver en bleef met hem bevriend, terwijl hij van dezen oogenblik af den vooronderstelden schrijver zeer vijandelijk behandelde. In 1791 verscheen de *Verdediging der dichtkunst*. Nadat er weinige exempl. van verkocht waren, vernietigde de schrijver de geheele oplage, uit beweeggronden, die onverklaarbaar zijn; want de letterkundige waarde van dit voortbrengsel werd niet

het minste betwist. In zijn 24.^e jaar schonk hij aan de wereld zijne *Merkwaardigheden der letterkunde*. Dit werk verwekte opzien in eene eeuw, waarin het aan mannen van genie niet ontbrak. Het geheel was intuschen toenmaals niets anders dan eene met smaak en critiek bezorgde compilatie, doch hetzelfde werd de kern dier beroemde *Miscellanea*, in welke hij in eenen lateren tijd zijns levens, tusschen de jaren 1817 en 1824, zulk eenen schat der diepzinnigste wijsgeerige aanmerkingen, gepaard met de beminnenswaardigste kunst der voorstelling, vereenigde, dat deze *Miscellanea* eene lievelingslektuur van het Engelsche publiek geworden en gebleven zijn. De vooringenomenheid van DISRAELI voor de geschiedenis der letterkunde ontwikkelde zich reeds zeer vroeg in hem, en verliet hem tot zelfs in zijnen hoogen ouderdom niet. Aan deze voorliefde heeft de Engelsche letterkunde te danken zijne *Verdeeldheden van schrijvers*, in 2 dl.ⁿ en zijne *Illustrations of the literary Character*, in 1 dl. Daar de vader van DISRAELI zich op den handel had toegelegd, zoo vooronderstelde men van den zoon, na zijne terugkomst van het vaste land, dat deze zich aan hetzelfde vak zoude toewijden. Tot zijne groote tevredenheid ontsloegen hem echter zijne vrienden en bloedverwanten van deze verplichting, zoodat hij zijne schitterende talenten geheel volgens zijne neiging aanwenden en zij-

nen grooten letterkundigen roem handhaven kon. Hij vestigde alsnu zijne geheele opmerkzaamheid op een groot werk, dat op de wijze van BAYLE aangelegd en bewerkt zoude worden, en zelfs in den beperkten omvang van 12 deelen, waaruit het bestaat, verbazing over de geleerdheid des schrijvers te weeg brengt. DISRAELI was een warme bewonderaar van genoemden schrijver, en geleek in vele deelen naar hem, niet alleen in zijne vlijt als letterkundige verzamelaar, maar ook nog in verscheiden andere betrekkingen. Tot de eerste N.^{os} van het nieuw opgerigte *Quarterley Review* leverde hij verscheiden bijdragen. Een zijner opstellen in hetzelfde, *Spence's Anecdotes*, en aanmerkingen over de zedekundige en dichterlijke waarde van POPE, lokten den in zijnen tijd beruchten strijd over POPE uit, waaraan BOWLES, BYRON en anderen deel namen. De beoordeeling van Engelsche poëzij — voor welke hoogere soorten hij niet vatbaar genoeg was — verschaftte hem echter zijnen grooten roem niet; maar wel zijne uitgebreide geschiedkundige kennis, en voornamelijk zijne schrandere beoordeeling der bijzonderheden van letterkundig beroemde mannen. Hij was de eerste schrijver, die onder de handschriften van het Britsche museum navorschingen op eene groote schaal ondernam, en men moet erkennen, dat zijne werken eene historische scherpzinnigheid en een critisch vernuft ontwikke-

len, die hem verre boven de gewone klasse van schrijvers verheffen. Ofschoon deze navorschingen in den laatsten tijd van oneindig meer gewigt zijn geworden, behoort men toch niet te vergeten, dat hij er het eerste voorbeeld toe gaf. Al hebben hem ook latere schrijvers in diepzinnigheid overtroffen, zoo is toch DISRAELI nog steeds de populairste dezer klasse van schrijvers, en ook dit is eene groote verdienste. In zijne *Onderzoekingen over het leven van JACOBUS I* geeft hij een roemvol bewijs zijner grondige kennis der Engelsche schrijvers. In 1828 werd zijne opmerkzaamheid, van de geschiedenis der Engelsche letterkunde, welke hij toenmaals schrijven wilde, afgetrokken door het verlangen, om het zoo gewigtige tijdvak van KAREL I te schilderen. Dit werk bestaat uit 5 dl.ⁿ en verscheen in een tijdverloop van 7 jaren, onder den titel van *Commentariën over het leven en de regering van KAREL I*. De universiteit van *Oxford* schonk hem daarvoor het doctoraat-diploma, *optimo defensori optimi reges*, zoo als in de oorkonde gezegd wordt. Na de voleinding dezer commentariën, werkte hij weder met nieuwen ijver aan zijne geschiedenis der letterkunde, en koesterde de hoop, dat hij, de 70jarige man, deze reusachtige onderneming nog ten einde zoude brengen. Dan in 1838 werd hij met blindheid geslagen, van welke eene operatie niet in staat was hem te

bevrijden. Desniettegenstaande zette hij, met behulp zijner dochter, zijnen arbeid voort, aan welken hij den pedanten titel van *Bevalligheden der letterkunde* gegeven had. In zijnen hoogen ouderdom bezorgde hij ook nog eene nieuwe verbeterde uitgave zijner Commentariën over het leven van KAREL I. In het begin van 1848 werd hij op zijn landgoed in *Buckingshamshire* door de griep aangetast, aan welke toenmaals aldaar heerschende ziekte hij overleed.

* DISTELI (MARTINUS), een teekenaar en schilder, als een der geestigste karikatuur-teekenaars bekend, in 1802 te *Oltten*, in het Zwitsersche kanton *Solothurn* geboren. Daar hij voor de staatsdienst bestemd was, bezocht hij de universiteit van *Jena*. Later echter liet hij dit plan varen, en wijdde zich geheel der kunst toe. Reeds in *Lucern*, en nog meer in *Jena*, openbaarde hij zijn buitengewoon talent in het karikatuur-teekenen en zijne teekeningen op de muren der studenten-gevangenis te *Jena*, trokken zelfs de opmerkzaamheid van den groothertog van *Weimar*. Van *Jena*, begaf DISTELI zich naar *Munchen*, en vervaardigde aldaar eene schilderij, welke op de tentoonstelling in die stad, wegens derzelve vernuftige samenstelling vele bewonderaars vond. Allermeest werd zijn naam door de voortreffelijke satirieke teekeningen tot de fabels van A. E. FRÖHLICH bekend. Deze

bladen, verlevendigd door de natuurlijkste, kunstmatigste, luimige scherts, zijn in hunne soort, ware kleinooden. Ook vindt men karikaturen van DISTELI in de *Alpenrosen auf das Jahr 1832*. In 1833, leverde hij de titelplaat tot MEYER'S *Charakteristischen Thierzeichnungen*. Ook zijn van hem, de platen tot MÜNCHHAUSEN'S *Abenteurer, Solothurn*, 1841. — Daarentegen heeft DISTELI als *Staatkundige* satirist, door zijnen zoo berucht gewordenen *Schweizerischen Bilderkalender*, dien hij sedert 1839, te *Solothurn* in het licht gaf, en die nog in 1845, met platen volgens zijne teekeningen verscheen, hoogst nadeelig op het godsdienstige en zedelijke gevoel zijner, van het goede buitendien reeds zoo zeer verwijderde, landgenooten gewerkt, en door dat hij niet enkel oude, eerwaardige instellingen des burgerlijken levens, maar even zoo vaak, godsdienst, Kerk en hare bedienaren, in het gebied der triviaalste bespottung wikkeld, eene zware verantwoording op zich geladen. Hij overleed in den bloei zijner jaren, in 1841.

* DITTERS VON DITTERSDORF (KARL), een beroemde componist, in 1739 te *Weenen* geboren, dus op een tijdstip, dat de wonderkinderen nog zoo menigvuldig niet waren, en alzoo de zoo schoon op de vioolspelende zevenjarige knaap groot opzien baarde. Door den beroemden horennist HUBOCZEK aanbevolen, kwam hij als page

bij prins JOZEF van *Saksen-Hildburghausen*, die den kleine grondig in de muziek deed onderwijzen. Toen de kapel van den prins ontbonden, en met het K. K. hoftoneel vereenigd werd, ondernam DITTERS, met zijnen vriend GLUCK, eene reis naar *Italië*. Bij zijne terugkomst vond hij zich door den nieuwen directeur, graaf SPORK, niet genoegzaam in aanmerking genomen, en vermits zijn kontrakt ten einde liep, trad hij, in de plaats van HAYDN, in dienst van den bisschop van *Groswarden*, later aartsbisschop van *Kolocza*, bij wien hij vijf jaren verbleef; in 1769 ging hij in dienst van den prins-bisschop van *Breslau*, werd in 1770 deszelfs houtvester, in 1773 landshoofdman van *Freiwaldau*, en door keizer JOZEF II in den adelstand verheven. Na den dood des prins-bisschops, met eene kleine jaarwedde ontslagen, geraakte hij in nood. Vrijheer IGNATIUS STILLFRIED bood hem te *Rothbotta* in *Boheme*, eene schuilplaats aan, waar hij na veel lijden, in 1799 overleed. DITTERS verdient onder de componisten van zijnen tijd eene eervolle plaats. Hij schreef *Symphoniën*, *Sonaten*, *Liederen*, vier *Oratoriën*, (*Isaak*, *Job*, *David* en *Esther*), en omtrent twintig *Opera's*, onder welke *Doktor und Apotheker*, 1786, *Hieronymus Knicker*, het *Rothe Küsschen*, de voornaamste zijn. Zij werden, vertaald, ook in *Italië* met bijval opgenomen.

DIVINI (EUSTACHIUS), een Ita-

liaansche kunstenaar, muntte uit in de kunst om telescopen te vervaardigen. De Nederlander HUIGENS (zie HUIGENS-CHRIST-Wbk.-) was echter bekwamer of gelukkiger dan hij, want hij ontdekte met de door hem vervaardigde, den *Ring van Saturnus*. DIVINI betwistte hem de waarheid dezer ontdekking, in een, in 1660, in 8.vo, in het licht gegeven geschrift, getiteld: *Brevis annotatio in Systema Saturnium*. Zijne redenen waren, dat hij dien ring, met zijne telescopen niet zag. HUIGENS wederlegde hem in een antwoord, waarop DIVINI vruchteloos wederantwoordde. Deze kunstenaar leefde nog in 1663.

DJAMY (ABD'-ALRAHMAN), een Perzisch dichter, als de PETRARCHA van *Azië* beschouwd, werd in 1414 in *Khorazan* geboren. Wegens zijnen roem, werd hij aan het hof van ABU-SAÏD geroepen, en genoot denzelfden invloed onder diens opvolger. DJAMY overleed in 1492. *Perzië* heeft weinig zoo vruchtbare schrijvers opgeleverd. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Selseleh aldzéheb* of de *gouden Keten*, eene verzameling van geestige hekeldichten, en losse stukjes; — 2.º *Sobahat alabran* (rozenkrans der regtvaardigen); — 3.º *Tohfat elahrar* (geschenk der braven). Twee zedelijke verhandelingen, met beknopte geschiedenissen, naar de wijze der Oosterlingen doormengd; — 4.º *Yousouf en Zuléikha*, door TH. LAW vertaald, en bij fragmenten in de *Asiatik miscellanies* mede-

gedeeld; — 5.º *Medjnoun en Leila*, een dichtstuk door CHEZY vertaald, *Parijs*, 1807, 2 dl.ⁿ, in 18.mo; — 6.º *Khirdnameh Iskendery* (het boek der wijsheid ten gebruike van ALEXANDER), eene zedelijke verhandeling, waarin de oude wijsgeeren van *Griekenland* voorkomen; — 7.º *Beharistan*, eene kleine zedekundige verhandeling, in den smaak van *Gulistan* geschreven, belangrijk door de keuze van denkbeelden en de bevalligheden des stijls, enz.

* DMITRIJEW (IWAN IWANOWITZ), in 1760, in het Russische gouvernement *Simbirsk* geboren, was eerst in krijgs-, daarna in burgerlijke dienst, onder ALEXANDER vier jaren minister van justitie, en leefde daarop afgezonderd in *Moskau*, alwaar hij in 1837 overleed. Hij is als een uitstekend dichter in de losse Fransche manier bekend, en voerde met KARAMSIN, eene meer vrije beweging in de Russische taal in. Zijne gezamenlijke schriften werden (sedert 1794) vijfmalen na elkander in *Moskau* herdrukt.

* DMOCHOWSKI (FRANZISZEC), een Poolsche letterkundige, in 1762, in *Podlachië*, uit eene adellijke familie geboren, was reeds vroeg lid der Piaristenorde, en een werkzame onderwijzer derzelve in *Warschau*; hij verliet haar om in den echt te treden, vergezeld daarop in 1792 den prins PROZER naar *Dresden*, om KOSCIUSZKO aan het

hoofd der natie te roepen, en werd in 1795 protocollist in den nationalen raad, in welke hoedanigheid, zoowel als later in betrekking van plaatsvervanger der raadsleden, hij eenen grooten invloed op de staatsaangelegenheden behield. Na den val van KOSCIUSZKO vlugtte DMOCHOWSKI naar *Venetië*, begaf zich van daar naar *Parijs*, en was hier als lid van de Poolsche nationale commissie werkzaam voor de herstelling van *Polen*. In 1800 keerde hij naar *Polen* terug, stichtte in 1801, met J. U. NIEMCEWICZ, het genootschap der vrienden van wetenschappen te *Warschau*, en overleed in 1808. Hij schreef: 1.º een *Leerdicht over de dichtkunst*, *Warschau*, 1788; — 2.º *De Vétblissement et du renversement de la constitution du 3 Mai 1791, en Pologne*, *Warschau*, 1793, 2 dl.ⁿ Ook vertaalde hij in het Poolsch HOMERUS, VIRGILIUS *Aeneis*, onderscheidene werken van HORATIUS, YOUNG, MILTON enz., redigeerde eenen tijd lang het *Nouveau Mémorial de Varsovie*, en gaf KRAFICKI's en KARPINSKI's werken in het licht.

* DOBROWSKY (de abbé JOZEF) — eigenlijk DAUBRAWSKY; hij zelf noemde zich JOZEF DAUBRAWSKY ZE SOLNIE. — De naamsverwisseling geschiedde door den regimentskapellaan die den H. Doop toediende. De vader van DOBROWSKY was onder-officier in een K. K. dragonder-regiment, en heette JACOBUS DAUBRAWSKY.

DOBROWSKY werd den 17 Aug. 1753; te Gyermet, bij Raab, in Hongarijē, geboren. Hij maakte zijne studiën in Boheme, en trad in 1772, in de maatschappij van JESUS. Na de ontbinding der maatschappij, zette hij te Praag zijne theologische studiën voort, en legde zich bij voorkeur op de talen toe; in 1787 ontving hij de H. Priesterwijding, werd conrector, en kort daarna rector van het algemeen seminarie te Hradisch. Toen dit in 1789 ontbonden werd, bekwam hij eene jaarwedde, en leefde te Praag in het huis van ROSTITZ. Toen keizer LEOPOLD II, aan de K. Boheemsche maatschappij van wetenschappen 6000 florijnen schonk, bestemde dit genootschap er 1000 voor DOBROWSKY, tot het doen eener reis naar Zweden, om naar Slavonische denkstukken tot het gebied der geschiedenis en taalkunde behorende, welke in den 30jarigen oorlog aldaar mogten gekomen zijn, te onderzoeken. Hij begaf zich den 15 Mei 1792 met den graaf JOACHIM STERNBERG op reis, en kwam over Petersburg, Moskau en Warschau, in Maart 1793 terug. Van toen af leefde hij — eene reis naar Italië, en kleinere uitstappen niet gerekend — in Boheme, bij de familie ROSTITZ, uitsluitend voor de wetenschappen. Een buitengewoon geheugen, onvermoeide werkzaamheid, kritische scherpzinnigheid en levendigheid des geestes, bleven hem tot in den hoogsten ouderdom bij. Hij heeft voor de Slavonische taal- en letterkunde zeer veel geleverd;

men kan echter al zijne kritische beoordeelingen, voornamelijk die van den laatsten tijd, en in het gebied der geschiedenis niet goedkeuren. Hij overleed den 6 Januarij 1829, te Brünn, op eene uitspanningsreis. Behalve verscheiden verhandelingen in verschillende tijdschriften, gaf hij afzonderlijk in het licht: 1.° *Fragmentum Pragense Evangelii Scti. MARCI vulgo autographi, Praag, 1778*; — 2.° *Corrigenda in Bohemia docta Balbini juxta editionem Raph. Ungar., ib. 1779*; — 3.° *Böhmische Literatur auf das Jahr 1779*, 4 stukken, ib. 1779; — 4.° *Böhmische und mährische Literatur auf das Jahr 1780*, 3 stukken, ib. 1780—84; — 5.° *Antwort auf die Revision der böhmischen Literatur*, ib. 1780; — 6.° *Scriptores rerum Bohemicarum e Bibliotheca ecclesiae metropolitanae Pragensis*, ib. 2 dl.ⁿ, 1783—84 (gemeenschappelijk met FR. POLZEL); — 7.° *Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren*, ib. 3 stukken, 1786—87; — 8.° *Ueber die Ergebenheit und Anhänglichkeit der slavischen Völker an das Erzhaus Oesterreich*, ib. 1791; — 9.° *Literarische Nachrichten von einer, auf Veranlassung der K. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, 1792 unternommenen, Reise nach Schweden und Ruszland u. s. w.*, ib. 1796; — 10.° *Die Bildsamkeit der slavischer Sprachen, an der Bildung der Substantiven und Adjectiven in der böhmischen Sprache dargestellt*, ib. 1799; — 11.° *Slova — Slavenicum*,

in specie Czechicum, ib. 1799; — 12.º *Ceskych, Prjsslowj, zbjrka. Po wydány Mistra Jakoba Srnce a Frant. Ond. Hornytzow nové roznmožena*, ib. 1804; — 13.º *Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache*, ib. 1809; — 14.º *Slavin, Botschaft aus Böhmen an alle slavischen Völker, oder Beiträge zu ihrer Charakteristik, zur Kenntniz ihrer Mythologie, ihrer Geschichte und Altherthümer, ihrer Literatur und ihrer Sprachkunde nach allen Mundarten*, enz. 1806, in 1808 en in 1834, met vermeerderingen en verbeteringen herdrukt; — 15.º *Slovanka, Zur Kenntniz der alten und neuen slavischen Litteratur, der Sprachkunde nach allen Mundarten, der Geschichte und Altherthümer*, 2 dl.ⁿ, met 2 plt.ⁿ en eene muzijk-bijlage, ib. 1814 tot 1815; — 16.º *Kniha uzi-tecná y kratochwilná, genz slowe Rada wselikych zwjeat, nynjpo ctwrté wydáná*, ib. 1815; — 17.º *Geschichte der böhmischen Sprache und älteren Literatur*, met ééne plt., ib. 1818; — 18.º *Institutiones linguae slavicae literalis dictae, quae in libris liturgicis obtinet*, Weenen, 1821; — 19.º *Ausführliches und vollständiges deutsch-böhmisches synonymisch-phraseologisches Lewikon oder Wörterbuch*, 2 dl.ⁿ, Praag, 1821; — 20.º *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris, quae quum apud Russos, Serbos aliosque ritus graeci, tum apud Dalmatas Glagolitas ritus latini Slavos in libris sacris ob-*

tinet, Weenen, 1822; — 21.º *CYRILL und METHOD, der Slaven Apostel, historisch kritischer Versuch*, Praag, 1823; — 22.º *Mährische Legende von CYRILL und METHOD*, u. s. w., ib. 1826; — 23.º *Historia de expeditione Friderici Imperat. edita a quodam Clerico Ausberto*, Weenen, 1827; — 24.º enz. enz.

* DODD (WILLIAM), een Engelsche geestelijke, die groote bekwaamheden met eene even zoo groote zedeloosheid vereenigde; in 1729, te Bourne, in Lincolnshire geboren, verkreeg hij de hoogste graden te Cambridge, bekleedde verscheiden voordeelige bedieningen, liet zich echter door zijne verkwistende en ongeregelde levenswijze, tot verscheiden schelmstreken, en eindelijk zelfs tot eenen valschen wisselbrief op zijnen vroegeren kweekeling, lord CHESTERFIELD, verleiden. Het bedrog werd ontdekt en Dodd den 27 Junij 1777 te Tyburn opgehangen. Hij heeft veel geschreven, onder anderen in de gevangenis *Overwegingen*, die voor zijn beste werk doorgaan. Bij al zijne slechte hoedanigheden was Dodd een opofferende, werkzame menschenvriend.

* DODD (RALPH), een krijgsvrouwkundige, de eerste die een plan tot eenen Tunnel onder den Teems ontwierp, geboren in Northumberland, was in 1790 kweekeling der koninklijke akademie te Londen, schreef in 1795, eene statistiek der ka-

nalen, en legde in 1798 der regering een ontwerp tot eenen *Teems-Tunnel* voor, die goed-gekeurd, doch wegens de toenmalige omstandigheden, niet in uitvoering gebragt werd. Hij legde daarop een kanaal van *Gravesand* en *Chatham* en het *Grand-Surrey-Kanaal* aan, bouwde de *Vauxhall-brug* en onderscheidene waterwerken, verbeterde de stoombooten, voer het eerst in eene stoomboot rondom *Engeland* en *Ierland*, en overleed in 1822 te *Cheltenham* ten gevolge eener verwonding, bij het springen van den ketel op eene stoomboot bekomen.

* DOHM (CHRISTIAN KONRAD WILHELM VON), een staatsman en geschiedschrijver, den 11 December 1651 te *Lemgo* geboren, kwam als onderwijzer aan het Basedowsche instituut te *Dessau*; werd in 1776 hoogleeraar der staathuishoudkundige en financieele wetenschappen aan het Carolinum te *Cassel*, en trad in 1779 als krijgsraad en geheime *Archivarius* in Pruisische dienst. Hij had toenmaals aan de verhandelingen, wegens de bedoelingen van *Oostenrijk* op *Beijeren*, en wegens het *Duitsche* vorstenbond, zoo als ook aan de verdere toenmalige staatkundige verhandelingen onder *HERZBERG* een aanmerkelijk aandeel, werd in 1783 geheimraad, later veradeld, in 1786 Kleefsch-directoriaal-gezant bij den *Westfaalschen Kreits*, en gevolmagtigd minister bij den keurvorst van *Keulen*. In 1796, bekwam hij de directie van de

Nedersaksisch-Westfaalsche conventie te *Hildesheim*, aan welke ook andere rijksstanden deel namen, ten einde eene gewapende neutraliteit te vormen, en begaf zich in 1797, als gezant naar *Rastadt*. Bij de schadeloosstellingen van *Pruissen* voor de afstanden aan den linker-Rijnoever, en bij de organisatie van *Goslar* werkzaam geweest, werd hij in 1804 president der krijgs- en domeinenkamer te *Heiligenstadt*, en kwam door den vrede van *Tilsit* met het land aan *Westfalen*. In 1807, begaf hij zich als Westfaalsche gezant naar *Dresden*, nam echter in 1810, wegens ziekte, zijn ontslag uit de staatsdienst, en overleed in 1820 op zijn landgoed *Pustleben* bij *Nordhausen*. Hij schreef: 1.° *Materialien zur Statistik und neuesten Staatesgeschichte*, *Lemgo*, 1777 tot 1785, 5 afleveringen; — 2.° *Ueber die bürgerliche Verbesserung der Juden*, *Berlijn*, 1781 en 1783, 3.° uitg. van F. L. KAHLE, ib. 1789; — 3.° *Geschichte des bayerischen Erbfolgestreites*, *Frankfort*, 1779; — 4.° *Ueber den deutschen Fürstenbund*, *Berlijn*, 1789; — 5.° *Denkwürdigkeiten meiner Zeit oder Beiträge zur Geschichte von 1778—1806*, *Lemgo*, 1814—19, 5 dl.ⁿ

* DOLENDO (BARTEL), in 1566, te *Leyden* geboren, was een verdienstelijk graveur, en leerling van *GOLTZIUS*; hij heeft verscheiden schilderstukken en teekeningen van *KAREL MANDER*, *MICHEL COXIE*, *SPRANGER* en anderen in het koper gebragt.

De beroemde GERARDUS DOUW heeft van hem het eerste onderwijs in de teekenkunst genoten. — ZACHARIAS, zijn broeder, te *Haarlem* geboren, mede een uitmuntend graveur, en de leerling van JAKOB DE GHEIN, heeft veel gegraveerd naar CARAVAGGIO, SPRANGER, BLOEMAERT en anderen, en is jong gestorven.

* DÖLLINGER (IGNATIUS), een talentvolle physiologist, den 24 Mei 1770 te *Bamberg* geboren, was de zoon van den vorstelijken lijfarts, en hoogleeraar der universiteit aldaar. In de opvoedingsgestichten zijner geboorteplaats, ontving hij zijn wetenschappelijk onderwijs, werd den 26 September 1787 tot doctor in de wijsbegeerte bevorderd, en, nadat hij zich tot in 1789 ijverig op de beoefening der geneeskunde had toegelegd, ondernam hij met oogmerk om dieper in dezelve doortedringen, en door den vorst-bisschop ondersteund, eene reis naar *Pavia*, tot den heroemden ANTONIO SCARPA, wiens voorlezingen de rigting zijner studiën bepaalden, terwijl hij *physiologie* en *anatomie* tot het wetenschappelijke thema zijns levens maakte. Wegens de krijgsbewegingen werden de scholen gesloten, en DÖLLINGER werd na zijne terugkomst, en na op den 26 Febr. 1794, met onderscheiding de doctorale waardigheid in de geneeskunde te hebben bekomen, dadelijk tot hoogleeraar aan de universiteit zijner geboorteplaats benoemd. Het, door den on-

vergetelijken FRANS LODEWIJK gestichte, ziekenhuis verheugde zich toenmaals over de beroemde artsen: RÖSCHLAUB, MARCUS, WALTHER, als zijne verplegers, en DÖLLINGER werd tevens, na het overlijden van RÖSCHLAUB in 1801, de tweede ordonnerende arts, terwijl hij niet zelden bij ontstentenis van Dr MARCUS, als plaatsvervanger zich met het klinisch onderwijs belastte. Omtrent dezen tijd trad hij in den echt met THERESIA SCHUSTER, de dochter van eenen raad der vorstelijke hofkamer, met welke hij gedurende 40 jaren een zeer gelukkig leven leidde en rijk in nakomelingschap gezegend werd. Na de opheffing der Bamberger universiteit, volgde hij den 11 November 1803, eene beroeping naar *Wurzburg*, als hoogleeraar der ontleedkunde. Terwijl hij ook alhier even zegen- en roemrijk zoo door leer als geschrift werkte, stichtte hij er tevens eene nieuwe anatomisch-philosophische school, welke op de geheele studie der geneeskunde aan de hogeschool aldaar eenen krachtdadigen invloed uitoefende, en door de stichting van een zoötomisch-physiologisch genootschap, hoogst bekwame kweekelingen vormde, welke onder zijne voorzitting, de resultaten der nieuwe nasporingen in verhandelingen verdedigden. De genialische SCHÖNLEIN, zijn kweekeling en later zijn ambtgenoot, heeft de eerste opwekkingen tot zijn veelomvattend, op de natuurlijke his-

torie gegrond stelsel der geneeskunde, aan de geestvolle wenken van dezen leermeester te danken. In 1805, verscheen de *Grundrisz der Naturlehre* (schets der natuurkunde), opgedragen aan den minister, graaf KARL VON THÜRHEIM, waarin de invloed der natuur-filozofie van SCHELLING niet te miskennen is. In het algemeen was voor hem in *Wurzburg* de bloeitijd van zijn leeren en werken. Aldaar leefde hij met SCHELLING in wederkeerige vriendschap. Door zijne uitmuntende mondelingsche voordragt, die door duidelijkheid en plastische volheid diepen indruk op de najverige jeugd maakte, vormde zich rondom hem een kring van talentvolle jeugdige krachten, aan welke hij, door zijnen persoonlijken omgang en gemeenschappelijke navorsching, de rijkste vruchten van onvermoeide lichtstralen in het duistere der menschelijke natuur aanbod. Tusschen de jaren 1816 en 1817 vallen de merkwaardige physiologische onderzoekingen, betrekkelijk de geschiedenis der ontwikkeling van een bebroeid hoenderei, waardoor de weg tot eene waarachtig wetenschappelijke wording (*genesis*) van het bewerktuigde (*organische*) wezen gebaad werd, en op welken weg BAER, R. WAGNER in *Göttingen*, VALENTIN in *Bern*, de onderzoekingen voortzetterden. Vele geleerde, natuur-onderzoekende genootschappen in en buiten *Duitschland* beijverden zich, door toezending van eere-diploma's, hem hunne erkentenis en hulde aan

te bieden. In 1823 werd hij in de plaats van den grooten SÖMMERING, als gewoon lid der Beijersche akademie van wetenschappen opgenomen; sedert 1819 was hij corresponderend lid derzelve geweest. In 1827, tot secretaris der wis- en natuurkundige klasse der akademie verkozen, viel de, elke 3 jaren te vernieuwen keuze, steeds op hem, tot dat hij in 1839, wegens hem bevangene ziekelijkheid, dezelve op de stelligste wijze meende te moeten van de hand wijzen. Bij de verplaatsing der universiteit van *Landshut* naar *Munchen* (1826), bekwam DÖLLINGER het professoraat der menschelijke en vergelijkende ontleedkunde, en had de eer als rector-magnificus der universiteit te fungeren. De opbouw van een nieuw anatomisch theater (snijkamer), werd naar zijn ontworpen plan en onder zijn opzigt, op de doelmatigste wijze uitgevoerd, zoo dat hem ook hierbij onverdeelde bijval te beurt viel. De belangrijkheid der microscopische navorschingen ter uitbreiding der physiologische ontdekkingen, gaf hem aanleiding, om op kunstmatige verbetering der daartoe betrekkelijke werktuigen bedacht te zijn, waaraan dan ook in 1829 het ontstaan van wezenlijke hervormingen in het zamengesteld microscoop te danken zijn. Bij de benoeming der opper-geneeskundige commissie in 1833, werd DÖLLINGER, de senior der geneeskundige faculteit, lid derzelve, in 1838 opper-medicinaalraad, en uit aanmerking zijner

veelvuldige diensten, aan de geneeskundige administratie van *Beijeren* bewezen, met de burgerlijke orde van verdienste van den H. MICHAËL vereerd. Dan eene zich langzamerhand ontwikkelende ziekelijkheid stelde weldra aan zijn weldadig werken voor staat en wetenschap een eindpaal. Reeds in 1827 werd zijn organismus, door eene insnijding, met lijkgift besmet, en gaf waarschijnlijk de naaste aanleiding, tot zijne doodelijk geworden ingewandskwaal. Hierbij kwam nog dat zijn navorschende geest hem in 1836, tot een nauwkeurig onderzoek des darmkanaals in de choleralijken verleidde, bij welke gelegenheid hij zelf door deze geweldige ziekte werd aangetast, en wel in eenen zeer hevigen graad. Door de kunst der artsen van den rand des grafs gered, bragten toch de overblijfselen der ziekte-stof, na eene 5jarige kwijning, ten gevolge van maagklieren, den 14 Januarij 1841, zijnen dood te weeg. In de jaarboeken der geschiedenis van de physiologie zal zijn naam steeds met onderscheiding, naast die van eenen BLUMENBACH, HALLER, MECKEL, BURDACH, TREVERANUS, CUVIER en SÖMMERING prijken. In het gezamenlijke gebied der natuurkundige wetenschappen, had hij bondige en veel omvattende studiën gemaakt. Op eene meesterlijke wijze wist hij de inspuiting (*injectie*) in de fijnere bloedvaten toe te passen; voor de ontwikkelings-geschiedenis van het

embryo, voor de toevallen in het fijne aderstelsel en het *parenchyma* bij ontstekingen; voor den omloop van het bloed; voor de ontleding des oogappels enz. heeft hij door zijne waarnemingen het wetenschappelijk onderzoek bevorderd en uitgebreid. Tot zijne schriften behooren: 1.° *De cognocendis et curandis quibusdam corporis humani simplicibus affectionibus*, 1794; — 2.° *Fragmenta de dosibus medicamentorum et justo ea praeparandi tempore*, 1797; — 3.° *Ueber die Aferanwendung des neuen Systems der Philosophie*, 1802; — 4.° *Ueber die Metamorphose der Erd- und Steinarten, im Kieselreiche*, 1803; — 5.° *Grundrisz des menschlichen Organismus*, 1805; — 6.° *Beiträge zur Entwicklungsgeschichte des menschlichen Gehirns*, 1812; — 7.° *Ueber den Werth der vergleichenden Anatomie*, 1814; — 8.° *Oculi humani illustratio ichnographica*, 1816; — 9.° *De physiologiae ad medicinam ratione*, 1818; — 10.° *Malbighii icon. ad historiam ovi incub. spect. censurae spec.*, 1818; — 11.° *Was ist Absonderung, und wie geschieht sie?*, 1819; — 12.° *Betrachtungen über das Wesen der deutschen Universitäten*, 1819; — 13.° *De physiologiae ad medicinam ratione*, 1818; — 14.° *Vom Kreislaufe des Blutes*, 1821; — 15.° *Ueber die Fortschritte, welche die Physiologie seit HALLER gemacht hat*, 1824; — 16.° *Bericht über das neuerrichtete anatomische Theater*, 1826; —

17.º *Rede in den Aula zur Jahresfeier der Hochschule in München*, 1827; — 18.º *De vasis sanguiferis*, 1828; — 19.º *Von einem verbesserten aplanatischen Mikroskop*, 1829; — 20.º *Ueber die Baukunst und ihre Bedeutung im Staate, erläutert durch die Naturkunde*, 1833; — 21.º *Grundzüge der Physiologie*, 2 dl.ⁿ, 1835. Kort na zijnen dood werd nog uitgegeven: 22.º *Grundzüge der Physiologie der Entwicklung des Zell-, Knochen- und Blutsystems*, Regensburg, 1842. Behalve deze werken, en de voortreffelijke *Gedächtnisrede auf SÖMMERING* leverde DÖLLINGER nog bijdragen aan de meeste physiologische, natuur- en geneeskundige tijdschriften van *Duitschland*. De uitmuntende *Lofrede* van DÖLLINGER, werd in de koninklijke akademie van wetenschappen, den 25 Augustus 1841, voorgedragen door PHIL. FR. VON WALTHER; des mans veelvuldige verdiensten voor de wetenschappen worden in dezelve met eene meesterlijke hand geschilderd; genoemde lofrede is in het *Nekrolog der Deutschen* opgenomen. — De nog levende oudste zoon van DÖLLINGER (JOHANN JOSEPH IGNAZ), trad in Mei 1848, als afgevaardigde in de eerste Duitse nationale vergadering, als een getrouwe zoon der Catholische Kerk, met eere op.

* DÖLLINGER (GEORGE FERDINAND), broeder van IGNATIUS koninklijk Beijersche geheime huis-archivarius, te *Bamberg* in 1772 geboren, voltrok zijne

studiën, in de onderwijs-gestichten zijner geboorteplaats. Met de beoefening der rechtsgeleerdheid vereenigde hij eene bijzondere zucht voor de landmeetkunde. In 1798, werd hij accessist bij de hofkamer in *Bamberg*, in 1803 registrator en in het volgende jaar opperregistrator bij het opperbewind in *Bamberg*. In dezelfde hoedanigheid kwam hij in 1807 te *München*, bij de centraal-administratie, werd in 1817, werkelijke raad en geheime registrator bij den staatsraad, in 1825 geheime archivarius, en eindelijk in 1828, geheime huis-archivarius. Sedert 1843 werd hij, onder erkenning voor zijne trouwe en naauwgezette diensten, gepensionneerd. De langjarige oefening in het stuk der handvesten, en de toegang, welke hem ter naauwkeurige nasporing aller regerings-documenten te dienst stond, gaf hem aanleiding tot de uitgave van naauwkeurige en uitgebreide registers, over de gezamenlijke Beijersche wetsverzamelingen, waardoor hij de ambtenaren en staatsdienaren, in het spoedig naslaan der uitgevaardigde regeringsverordeningen, met eene dankwaardige verligting in hunne werkzaamheden te hulp kwam. — Hij overleed te *München*, den 7 Augustus 1847. Tot zijne werken behooren voornamelijk: 1.º *Repertorium über die kreitmayr'sche und Mayer'sche General-sammlung*, 1834; — 2.º *Sammlung der im Gebiete der innern Staatsverwaltung des Königreichs Bayern bestehenden Ver-*

ordnungen; uit oorspronkelijke bronnen geput en systematisch gerangschikt, 20 dl.ⁿ in verschillende onderdeelen, 1835 tot 1839; slechts eene onvermoeide volhardende vlijt was in staat dit uiterst moeilijke werk ten uitvoer te brengen; — 3.º *Ueber die zweckmässige Einrichtung der Registrationen, München, 1811*; — 4.º *Anleitung, die Amtspapiere leicht zu ordnen, 1815*; — 5.º *Die Verfassung des Königreichs Bayern, 2 dl.ⁿ, 1815—19*; — 6.º *Verfassung und Verwaltung der Gemeinden in Bayern, 1820*; — 7.º *Die Erhöhung des National Wohlstandes durch den Handel mit Getreide, 1828*; — 8.º *Der Geschäftsmechanismus nach seinem Endzwecke, 1828*; — 9.º *Die über das Jagdwesen in Bayern bestehenden Verordnungen, 1842*; — 10.º *Das Bauwesen, Branntweinbrennen und der Malzaufschlag in Bayern in polizeilicher und kameralistischer Beziehung, 1843*; — 11.º *Der katolische Geistliche, seine Pflichten und Dienstverhältnisse nach den Abstufungen seiner Würde, und die katholische Kirche in religiöser und ökonomischer Beziehung, 1843*; — 12.º *Uebersicht der das Schulwesen in Bayern betreffenden gesetzlichen Anordnungen, 1844*; — 13.º *Der Getreidehandel nach staatswirthschaftlichen und polizeilichen Gesetzen, 1844*; — 14.º *Uebersicht der in den bayerischen Regentenhause geschenehen Ländertheilungen der dadurch entstandenen*

verschiedenen Liniën und ihre Erlöschung mit Andeutung der Successions-Verhältnisse, 1845; — 15.º *Wirkungskreis der Patrimonial-Gerichte II Klasse, 1845*; — 16.º *Uebersichten von Verordnungen des Gewerbewesens, Landwirthschaft, Landstrassen-und Wasserbau-Wesens, 1845, enz.*

DOMBASLE (CHRISTOPHE JOSEPH ALEXANDRE MATHIEU DE), een beroemde akkerbouwkundige, in 1777, te Nancy geboren, is een der mannen, welke in de 19.^e eeuw, het meest tot de ontwikkeling van den landbouw in Frankrijk hebben bijgedragen. Nadat onvoorziene gebeurtenissen, aan welke het hem niet mogelijk was het hoofd te bieden, hem van zijne fortuin hadden beroofd, dacht hij er niet aan, zooals zoo vele anderen, om dezelve door meer of min gewaagde speculatiën te herstellen, maar zocht deze herstelling in den arbeid, die nooit bedriegt, en wendde zijne blikken tot het bebouwen van akkers. Zoodra zijne pogingen, ter invoering van meer voordeelige behandelingswijzen, en ter verbetering van landbouwkundige gereedschappen, met goeden uitslag bekroond werden, werd hij weldra onder de eerste landbouwkundigen van Frankrijk geteld. Met behulp van eenige edelmoedige burgers, die hem een voorschot van 50,000 francs deden. In de gemeente Roville (Meurthe-dep.^t), pachtte hij eene zekere uitgestrektheid gronds,

van middelbare hoedanigheid, en rigtte er niet eene *proefnemende* landhoeve, wyl hij alle proefnemingen reeds had gemaakt, maar eene *model*-landhoeve op, die eenen buitengewonen invloed op de ontginning van *Lotharingen* uitoefende, en die weldra in *Bretagne* en in de overige provinciën werd nagevolgd. Het huur-contract der landhoeve van *Roville*, liep met 1842 ten einde; maar vóór dat tijdstip waren al de kapitalen teruggegeven, en de bestuurder zette daarenboven vaste winsten uit, welke hij aan zijnen schranderen arbeid, en aan zijnen geest van orde en spaarzaamheid te danken had. Het was alstoen dat *DOMBASLE* te *Roville*, een landbouwkundig instituut stichtte met het doel om personen te vormen, geschikt om landbouwkundige ontginningen te ondernemen; en deze nuttige inrigting had eenen graad van voorspoed en bloei bereikt, die nog steeds toenemende was, toen deze achtenswaardige burger, in de eerste dagen van Januarij 1844, te *Roville* overleed. *DOMBASLE* was correspondent der akademie van wetenschappen, en lid van de meeste akkerbouwkundige genootschappen van *Europa*. Behalve eenige losse stukjes en talrijke artikels in de *Annales de l'Agriculture Française* en in het *Bulletin de la société d'encouragement etc.*, heeft men hem te danken: 1.º *Annales etc.* (*Landbouwkundige jaarboeken van Roville*), *Parijs*, 1824 tot 1837, 9 dl.ⁿ in 8.vo, met plt.ⁿ; — 2.º *l'Agriculture etc.* (*De praktische en bereideneerde*

landbouwkunde), naar het Engelsch van J. SINCLAIR, ib. 1825, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, met plt.ⁿ

* *DOMBROWSKI* (*JAN HENRYK*), in 1755, te *Pierszowice* bij *Krakau* geboren, trad in 1770, in Saksische dienst — zijn vader was Saksisch kolonel —, werd ritmeester bij de lijfwacht, ging echter bij den opstand, in 1791, in Poolsche dienst over, werd bij dezelve weldra brigadier, en onderscheidde zich in 1794 onder *Kosciusko* en *Madalinski*. Als generaal-majoor, dwong hij de Pruisen, de belegering van *Warschau* opteheffen, en ontweldigde hun, na tot luitenant-generaal en opperveldheer te zijn benoemd, *Bromberg*. De gevangenneming van *Kosciusko* (zie dat Art. -*Wbk.*-), verlamde zijne werkzaamheid; hij werd na den ongelukkigen slag bij *Masiejowice* gevangen genomen, door *Suwarow* echter met onderscheiding behandeld, die hem tevens paspoorten uitreikte. Langs dien weg in vrijheid gesteld, begaf hij zich in 1795 naar *Berlijn*, en vervolgens naar *Frankrijk*, alwaar hij als vrijwilliger dienst nam bij het *Sambre-en-Maas*-leger, en rigtte van uit *Milane*, met goedkeuring van het Directorium, een (uit 20,000 man bestaande) Poolsch legioen op, dat aan de veldtogten der Franschen in *Italië* van 1797 tot 1800 deel nam, in *Rome* stond, en zich in 1799 in *Napels* onderscheidde. Na den vrede van *Amiens*, trad hij in dienst der Italiaansche republiek, daarna in die van *Napels* (onder Mu-

RAT). In 1806 nam hij de wapens op ter bevrijding van zijn vaderland, belegerde *Dantzic*, vocht bij *Dirschau* en *Friedland*, nam in 1809 deel aan het verdrijven der Oostenrijkers uit het hertogdom *Warschau*, belegerde in 1812, met eene afdeeling *Bobruysk*, en beschermde met de zijne den terugtogt der Franschen over de *Berezina*; ook voerde hij de Polen aan bij *Teltow*, *Groszbeeren*, *Jüterbogk* en *Leipzig*. Bij de herstelling van het koninkrijk *Polen* werd DOMBROWSKI senator-palatijn en generaal der ruitery, hij leefde echter sedert 1816, tot aan zijnen dood, den 6 Julij 1818 voorgevallen, op zijn landgoed *Winagora*, in het Groot-hertogdom *Posen*.

DOMERGUE (FRANCISCUS URDANUS), een taalkundige den 24 Maart 1745, te *Aubagne* in *Provence* geboren, begaf zich in de congregatie der doctrinarissen, en onderwees gedurende verscheiden jaren in hunne collegiën, met even zoo veel geluk als ijver. Na dit genootschap in 1784 te hebben verlaten, begaf hij zich naar *Lyon*, en met het doel om de door het neologismus verbasterde taal, tot hare ware beginselen terugtebrengen, ondernam hij een *Journal grammatical* (*Taalkundig Dagblad*), dat zich echter niet kon staande houden. DOMERGUE kwam zich daarop te *Parijs* vestigen. In het instituut opgenomen, hield hij niet op zich met de taal bezig te houden, waarvan hij zijne bijzondere stu-

die maakte. Bij de organisatie der centrale scholen, bekwam hij eenen leerstoel voor de algemeene taalkunde bij die der *Quatre-Nations*, en vervolgens eenen voor de humaniora, in het lyceum *Charlemagne*. Hij is den 29 Mei 1810 overleden. Men heeft van hem: 1.º *Eléazar*, een dichtstuk, 1771, in 8.º; — 2.º *Grammaire etc.* (*Fransche Spraakkunst vereenvoudigd*), in 12.º, die verscheiden uitgaven heeft gehad; — 3.º *La prononciation etc.* (*De Fransche uitspraak, door onveranderlijke teekens bepaald*), *Straatsburg*, 1796, in 8.º; — 4.º *Exercices etc.* (*Orthographische oefeningen*), in 12.º, waarin de schrijver een aantal vraagstukken, over de geschreven en gesproken taal heeft opgelost; — 5.º *Décisions etc.* (*Herziene uitspraken van het dagblad der Fransche taal, van den 1 September 1784, tot den 1 October 1791*); — 6.º *Grammaire etc.* (*Algemeene ontleedkundige spraakkunst*), 1798, in 8.º; — 7.º *Manuel etc.* (*Handleiding voor vreemdelingen, beminnaars der Fransche taal*), 1805, in 8.º; — 8.º *Solutions etc.* (*Taalkundige oplossingen*), 1808, in 8.º

DONADO (HERNAND ADRIAAN), een barveoeter karmeliet, te *Cordova*, in 1630 geboren, onderscheidde zich door zijne bekwaamheid in de schilderkunst, en was, volgens PACHECO, een der bekwaamste kunstenaars van zijnen tijd. Hij voerde verscheiden schilderijen voor zijn klooster uit. Men noemt onder

dezelve, een' *Zaligmaker aan het Kruis*, en eene *Boetvaardige MAGDALENA*, die *TITIAAN* niet zouden onwaardig zijn.

DONATELLO. — Zie **DONATO** -*Wbk.*-

DONIZETTI (GAETANO), een componist, in 1797, te *Bergamo* geboren, na te *Bologna* onder bekwame meesters gestudeerd te hebben, maakte hij zich door verscheiden muziekstukken bekend. Tegen zijn zin, in de militaire dienst opgenomen, bekwam hij weldra zijn ontslag. Voortaan vrij zijnde, gaf hij achtereenvolgend te *Venetie* in het licht: *Enrico, conte di Borgogna, la Follia, le Nozze in ville, il Falegname di Livonia*; — te *Rome*: *Zoraïde di Granata*; — te *Napels*: *la Zingara, la Lettera anonima*. In 1822, deed hij op het tooneel *la Scala*, te *Milane* opvoeren, *Chiarac Serafina*. Hij verhieft zich alzo langzamerhand tot den ernstigen stijl van *Anna Bolena*, van *Elisabeth à Kenilworth*, en van *Esule di Roma*. Hij is niet minder wel geslaagd in de kluchtige genre. De opera's *Elisire d' Amore, il Nuovo Pourceaugnac, i Pazzi per progetto, don Pasquale* schitteren van dichtvuur, van geestige en scherpzinnige trekken, en zijn vol van sierlijke en bevallige zoetluidendheden. *Lucia* is onder al zijne werken zeker het gevoeligste en zielroerendste. **DONIZETTI** heeft ook voor de groote opera van *Parijs* geschreven *les Martyrs, la Favorite, don Sé-*

bastien. De kerk-muzijk heeft hem evenzeer een *Miserere* te danken. In verscheiden zijner opera's heeft hij zich tot schoonheden van den eersten rang verheven. Te bejammeren is het dat hij al te dikwijls van zijne verbazende vruchtbaarheid misbruik heeft gemaakt. Hoogleeraar in den tegenzang bij het conservatorium van *Napels* zijnde, ontving hij in 1842, van den keizer van *Oostenrijk* den titel van keizerlijk kamercomponist en kapelmeester, en overleed te *Bergamo*, den 8 April 1848.

DONOSO (JOZEF), een schilder en bouwkunstenaar, in 1628, te *Consuegra*, in *Nieuw-Kastilië* geboren, en te *Madrid*, in 1686 overleden, muntte vooral uit in het schilderen op natte kalk. Verscheiden kerken van *Madrid* zijn met zijne voortbrengselen versierd. Men onderscheidt vooral een *Avondmaal*, de *Canonisatie van den H. PETRUS VAN ALCANTARA*, zes groote schilderijen met *onderwerpen uit het leven van den H. BENEDICTUS*, eene *Onbevelekte ontvangenis* enz. Zijne manier had vele overeenkomst met die van **PAULUS VERO-NESUS** (zie **CALIARI** -*Wbk.*-). Hij heeft in handschrift eene goede verhandeling nagelaten over de bouw- en vergezigtkunde.

* **DOORENWEERD (BARTHOLOMEUS)**, te *Zwolle*, den 28 Mei 1767 geboren, openbaarde reeds vroegtijdig eene neiging tot den geestelijken stand, zoodat zijne ouders, om aan die zucht te

beantwoorden, hem eene opvoeding deden geven, die tot de bereiking van dat doel leidde, en wel met zulk een gelukkig gevolg, dat hij, na sedert 1780 in het kleine collegie van den H. JOANNES *ante portam latinam* te *Kevelaar*, en sedert 1785, te *Douay*, in het *Seminarium Marianum de propagande fide*, gestudeerd te hebben, den 26 October 1790, te *Rheine* aan de *Ems* tot priester gewijd werd. Zijne eerste standplaats als kappellaan was in zijne geboorteplaats in de *Koestraat*, in welke kerk de Eerw. heer PETRUS VAVÉ toenmaals pastoor was; DOORENWEERD bekleedde die betrekking van 1790 tot 1796, wanneer hij als pastoor naar *Emmeloord* en *Ens* op het eiland *Schokland* werd gezonden. De twaalf jaren die hij als herder onder deze eenvoudige eiland-bewoners en visschers doorbragt, telde hij steeds onder de aangenaamste zijns levens, en de herinnering aan dezelve strekte hem tot eene ware vreugde; het was in 1802, dat hij op dat eiland zijnen vondeling CORIDON, later zijnen lieveling en medehelper in het H. Dienstwerk, aannam. In 1808, als pastoor naar *Kampen* verplaatst, bewees hij zich ook hier weldra als een trouw en regtzinnig herder, als een ware menschenvriend. In 1810, de O. L. V. of buitenkerk aldaar, door de edelmoedigheid van koning LODEWIJK, hersteld zijnde, predikte hij het eerst in dezelve, welke taak hem ook in eene dergelijke kerk te *Zwolle* werd opgedragen; beide feestreden ver-

schenen gezamenlijk in het licht, onder den titel van *De plegtige bezitneming der beide herstelde kerken, aan de allerzaligste moeder-maagd MARIA toegewijd, de eene te Zwolle, en de andere te Kampen, vereenigd in twee leerredenen, Deventer, in 8.vo* De ijver van DOORENWEERD bepaalde zich niet enkel tot zijne gemeente, het was ook zijn streven om buiten dezelve nut te stichten, en aan de uitbreiding en opwekking des geloofs mede te werken. Verscheiden uit 's mans pen gevloede geschriften, en meer nog zijne naamlooze opstellen in verschillende tijdschriften geplaatst (voornamelijk in de *Kerkelijke bibliotheek voor R. C. in Nederland*), zijne raadgevingen in, en medewerking aan verschillende letterkundige ondernemingen, wanneer dezelve de bevordering van Godsdienst, wetenschap, deugd of goede zeden ten doel hadden, zijn daarvan de sprekendste bewijzen. De algemeene, plegtstatige dankdienst, voor de redding en het herstel van Z. H. PIUS VII, gaf hem in 1814 aanleiding, om voor zijne gemeente eene feestrede uitte spreken, die in het licht verscheen, onder den titel van *De belofte van JESUS CHRISTUS aan zijne Kerk verheerlijkt in de wederkomst van Paus PIUS VII te Rome, in 8.vo, Deventer, 1814*, welke rede van zijnen blakenden ijver voor de glorie van God en van zijne innige gehechtheid aan den H. Stoel getuigt. Om tegen zoo vele de Catholijke Kerk en hare gebruiken honende

artikels, in Protestantische tijdschriften verspreid, een tegen-gift te leveren, kwam DOORENWEERD op het denkbeeld der uitgave van zijnen *Katholijke (De)*, *Letterkundig Tijdschrift voor Godsdienst en wetenschappen*, hetwelk tot 3 dl.ⁿ in zes banden, gr. 8.vo is voortgezet, en daarop, onder den naam van *Minerva* in andere handen is overgegaan. Ook de lieve jeugd werd door haren vriend DOORENWEERD niet vergeten, voor haar schreef hij zijne *Bijbelsche verhalen voor de Nederlandsche jeugd*, 2 st., Amsterdam, 1818; in de verte naar die van den kanonik C. SCHMID gevolgd; om ook aan den Katholijken Nederlander een uitmuntend godsdienstig huisboek te bezorgen, vertaalde hij uit het Hoogduitsch het *Handboek van de Christelijke Katholijke godsdienst, om zich zelven en anderen te onderwijzen*, door BERNARD OVERBERG, tweede druk, 2 dl.ⁿ gr. 8.vo, Deventer, 1828—1832 alsmede den *Grooten en kleinen Catechismus* van denzelfden schrijver, benevens diens *Onderwijs en vermaning eens zielzorgers aan zijne gemeente*, en zijne *Zamenspraak over de mode* enz. Van den kanonik ESKES, te Rees, vertaalde DOORENWEERD: *Philaagje en Melaantje, een zeer nuttig Volksboekje* enz.; — *Het godvruchtig kind* enz., ten dienste der Hollandsche jeugd bewerkt, en *Hulp in den nood*, mede een gebedenboekje; — van A. E. JAÏS: *Leer- en Gebedenboek voor kinderen, hetwelk ook voor volwassenen dienen kan.*

Verder: *Echt bericht wegens de zeldzame verschijnsels, welke plaats hebben bij mejsvrouw ANNA CATHARINA EMMERICH, koorzuster van het vernietigde klooster der Augustinessen te Dulmen.* Voorts was hij de mede-oprichter en ijverige medewerker, van het tijdschrift *de Christelijke Mentor*, dat zich echter slechts op een tweejarig bestaan mogt beroemen, terwijl de verdienstelijke bewerker der *Commentariën* op VONDEL's *Allaerheimenissen* getuigt aan de welwillendste teregtwijzing en geleerdste inlichting van DOORENWEERD veel te danken te hebben. Niet minder heeft zulks de hoofdbewerker in het Nederduitsch van DE FELLER's *Woordenboek* en steller dezer beknopte schets, voor de aanmoediging en krachtadige ondersteuning tot deze colossale onderneming, zijnde de drukproeven der zeven eerste deelen mede door den Ew. DOORENWEERD gelezen en verbeterd. De laatste levensjaren van den waardigen man waren voor hem veelal lijdend; herhaalde aanvallen van beroerte oefenden niet alleen op zijn ligchaam maar ook op zijnen geest eenen zeer nadeeligen invloed uit, men ontwaarde zulks ten duidlijkste in zijne laatste brieven en geschriften. En toen in den zomer 1832, te *Kampen* eene besmettelijke ziekte heerschte, werden DOORENWEERD en zijn kapellaan beide het slagtoffer hunner getrouwheid in de waarneming van hunne heilige bediening. DOORENWEERD overleed

den 25 Julij 1832, terwijl zijn geliefde CORIDON hem reeds den 17 derzelfde maand in de eeuwigheid was vooruitgegaan. Behalve een menigte handschriften, dagboeken enz. heeft DOORENWEERD zijner gemeente nagelaten een aantal *Kerkredenen*, die na zijnen dood, door de zorg van den geleerden heer F. J. HOPPENBROUWERS, onder den titel van *Korte Kerkredenen, naar aanleiding van Overberg's Handboek van de R. C. Godsdienstleer, om zich zelven en een' ander te onderwijzen* enz., 's Hertogenbosch, 1833, 3 dl.ⁿ, in 8.vo, bij de Uitgevers dezes zijn in het licht gegeven; voordragten, die zoó min als eenige andere leerrede van DOORENWEERD, als eigenlijke modellen van kanselwelsprekendheid kunnen geacht worden; daar men in dezelve noch door rhetorische sieraden opgesmukte taal, noch aan het tooneel ontleende bombast aantreft, maar men vindt in dezelve een levend gevoel van dien godsdienstzin, van die menschenkennis en menschenliefde, van die zucht naar de zaligheid der ziel, welke DOORENWEERD in al zijne geschriften en handelingen geleidde.

DORIA (PAULUS MATHEUS), uit de beroemde familie van dien naam (zie DORIA -Wbk.-), in 1675 te *Napels* geboren, was een der meest gezworen vijanden der wijsbegeerte van DESCARTES, welke hem bestemd scheen, om het platonismus, waarvan hij een vurige aanhanger was, te doen wankelen. DORIA

overleed te *Napels*, 1743. Men heeft van hem verscheiden wiskundige, wijsgeerige en staatkundige werken, waarvan de voornaamste zijn: 1.º *Della educazione del principe*, in 4.to; — 2.º *Trattato della vita civile*, 3.^e uitg. *Napels*, 1729, in 4.to; — 3.º *Esercitazioni geometriche*, 1729, in 4.to; — 4.º *Discorsi critici filosofici intorno alla filosofia etc.*, *Napels*, 1733, in 4.to; — 5.º *Idea d' una perfetta repubblica*, *ibid.* (zonder jaartal), in 8.vo, zeer zeldzaam. De regering belette de uitgave van dit werk en liet al de exemplaren deszelve verbranden; — 6.º *Ragionamenti e poesie varie*, *Venetië*, 1737, in 4.to; — 7.º *Lettere e ragionamenti varj*, *Perosa*, 1741, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, enz.

DORIA (JOZEF ANDREAS), in 1772 te *Tarascon*, uit eenen in *Provence* gevestigden tak dier beroemde familie geboren. Reeds uit de wieg in de orde van *Malta* opgenomen, begaf hij zich in 1787 in zeedienst. Adjudant van zijnen oom, den heer DE DAMAS, landvoogd van *Martinique*, vond en hield de omwenteling hem buiten *Frankrijk*. Hij haastte zich, zoodra als hij zulks zonder gevaar kon doen, om derwaarts terug te keeren, en vestigde zich te *Mâcon*, waar hij zich enkel met de belangen der door hem aangenomene stad bezig hield. Van de plaatselijke bedieningen van beheerder der godshuizen, president der akademie, lid van den algemeenen raad, ging hij

over tot den post van afgevaardigde. De openbare geest bragt hem tot denzelven en handhaafde er hem in, gedurende de vijftien jaren der restauratie. Het is op zijne voordragt, dat de kamer de bezoldiging der afgevaardigden verwierp. Bij de Julij-omwenteling verliet hij zijnen post niet; maar bij de volgende verkiezingen hield hij op *Mâcon* te vertegenwoordigen. Hij overleed in die stad, den 25 Oct. 1839. Hij zeide: » De tijd vernielt vele dingen, maar brengt er ook vele andere aan. De wijsheid van een' regtschapen man bestaat niet in het ontkennen van zijnen tijd, maar in het begrijpen van denzelven;» ten einde, had hij er behooren bijtevoegen, zich te verzetten tegen de voortplanting der verwoestende of gevaarlijke denkbeelden.

* DORN (JOZEF), een beroemde Duitsche schilder en restaurateur, den 13 Augustus 1759 te *Gratz-Sambach*, bij *Pommersfelden* in het vorst-bisdom van *Bamberg* geboren. Van 1775 tot 1783 door de schilderfamilie TREU opgeleid, ontwikkelde hij zich verder van 1784—1785, in *München*, onder de directeurs der galerij WEITZENFELD en DORNER, zoowel als bij de hoogleeraren OEFFELE, ROMAN POSZ en den geestelijken raad RITTERSHAUSEN. In 1786 bezocht hij *Weenen*, waar von ROSA, als galerij-director zijn beschermer werd, en hij zich voornamelijk in het copieren der meesters van de Nederland-

sche school, op eene gelukkige wijze oefende, zoo dat de vorst-bisschop FRANS LODEWIJK VON ERTHAL, hem ondersteuning verleende, tot het bezoeken der *Manheimer* en *Dusseldorfer* galerijën. Na zijne terugkomst vervaardigde hij het portret van CANDIDUS HEMMERLEIN, van LANGHEIM en van den vorst-bisschop CHRISTOPH FRANZ BUSECK, hetwelk te *Neurenberg* door Bock in het koper werd gebragt. Zeer wel geslaagd zijn ook zijne voorstellingen: *De afnemng des Heilands van het Kruis*; — *de Opstanding* en andere. Hertog GEORGE van *Meiningen* benoemde hem in 1800 tot hofschilder, en hij bezorgde de inrigting der galerij aldaar. Naardien wegens de Fransche invallen van 1796 tot 1801, de kostbare schilderijverzameling in *Pommersfelden* had moeten verzonden worden, zoo ontving DORN in 1802 van den graaf HUGO DAMIANUS VON SCHÖNBORN, den eervollen last, niet alleen de galerij op nieuw interigten, maar ook jaarlijks eenige maanden aan de restauratie van beschadigde schilderijen toetewijden. Zijne bekwaamheid in dit vak, gaf in 1816 aanleiding tot de eervolle en grootmoedige uitnoodiging van koning FREDERIK WILLEM III van *Pruissen*, om zich, tegen koninklijke bezoldiging, het vrije genot aller levensbehoefden, en eene jaarwedde voor de toekomst, gedurende vijf jaren te *Berlijn*, met de herstelling van oude schilderijen bezig te houden: doch uit aanmerking van den ziekelijken toestand zijner

echtgenoot, de zich door portretschilderen zoo beroemd onderscheidende ROSALIA TRÈU, die in 1830, in den ouderdom van 93 jaren overleed, deed hem aan de vleijende koninklijke roepstem geen gehoor geven. DORN overleed den 6 Augustus 1841.

DOUDEAUVILLE (MICHAËL DE LA ROCHEFOUCAULD, hertog van), een der deugdzaamste mannen van ons tijdperk, onderscheidde zich reeds in zijne jeugd door zijne werkzame weldadigheid, en door zijnen ijver ter voortplanting van alle leerstellingen, welke strekken om het lot der ongelukkigen te verbeteren. In 1765, te *Parijs* geboren, volbragt hij in den ouderdom van twaalf jaren zijne studiën in het collegie van *Harcourt*, en werd twee jaren later, aan mej. DE MONTMIRAIL, eene kleindochter van den markgraaf DE LOUVOIS (zie TELLIER, F. M. LE *Wbk.*) uitgehuwd. Zestien jaren oud zijnde, kwam hij als onder-luitenant in een dragonder-regiment. In 1792 was hij tweede majoor der ruitery, en voegde zich bij het leger der prinsen aan den regter *Rijn*-oever; doch weldra verliet hij hetzelfde, en bereisde te zijner onderrigting *Duitschland*, *Engeland* en *Italië*. In 1800, in *Frankrijk* teruggekeerd, wees hij al de aanbiedingen van NAPOLEON van de hand, en leefde in de afzondering. De gebeurtenissen van 1814 vervulden, door de BOURBONS weder op den troon te plaatsen, zijne wen-

schen en zijne hoop. Tot pair van *Frankrijk* benoemd, aanvaardde hij den post van algemeen inspecteur der nationale gardes der *Marne*, een dep.^t waarin hij bekend was, door het goede, hetwelk hij er gesticht had, in de hoop van de ontevreden te doen bedaren, en dezelve voor de zaak des konings te winnen. In 1816, tot den raad van het lager onderwijs geroepen, presideerde hij in hetzelfde jaar, de commissie met de reorganisatie der polytechnieke school belast, en sprak bij de opening dier school, eene redevoering uit, waarin hij trachtte aan te toonen, dat de zeden en de godsdienst de grondslag van elk doelmatig onderwijs zijn. In de kamer der pairs, stemde hij altijd op eene nauwgezette wijze voor de maatregelen, welke hem geschikt schenen, om den troon te bevestigen. Daar hij de vrijheid der drukpers als eene bron van onheilen beschouwde, trachtte hij dezelve binnen billijke grenzen te beperken. In 1821, tot algemeen directeur der posterijen benoemd, vervulde hij met ijver de pligten van zijn ambt, daar hij trachtte de dienst te verbeteren en aan zijne ondergeschikten al het goede te doen toekomen, waartoe hij in staat was. Van deze directie ging hij over tot het ministerie van het huis des konings, van welke betrekking hij in 1827 afstand deed. Getrouw aan zijne beginselen en neigingen, ontrok hij zich in 1830, aan alle openbare zaken, zonder daarom

optehouden de belangen zijns vaderlands uit het oog te verliezen. Hij overleed in de grootste gevoelens van godsvrucht, in 1841, in zijn kasteel van *Montmirail*, in welk stadje hij een godshuis heeft gesticht.

D'OUTREPONT. — Zie OUTREPONT.

DOYLE (JAMES), bisschop van *Kildare* en *Leighlin*, te *Newrosz* bij *Wexford* in *Ierland*, in 1786 geboren, en te *Carlow*, den 15 Junij 1834 overleden, had zijne opvoeding in *Portugal* ontvangen, en was in de orde der Augustijnen getreden. In *Ierland* teruggekeerd, werd hij eerst tot hoogleeraar der wijsbegeerte, en later der godgeleerdheid in het collegie van *Carlow* benoemd. Zijne verdienste deed hem tot de bisschoppelijke waardigheid verheffen, toen hij pas 33 jaren oud was, en in 1819, werd hij tot de vereenigde stoelen van *Kildare* en *Leighlin* bevorderd. Men heeft van hem een aantal geschriften, waarvan de voornaamste zijn: 1.º *De godsdienstige en burgerlijke regten der Iersche Catholijken gewroken*, in eenen brief, aan den markies WELLESLEY geschreven, 1825; — 2.º *Verdediging dier regten*, 1824; — 3.º *Brieven over den staat des onderwijs in Ierland, en over de Bijbelgenootschappen*; — 4.º *Twaalf brieven over den toestand van Ierland*; — 5.º *Proeve over de klagten der Catholijken, antwoord op een mandement van den protestantschen aartsbisschop van Dublin*, enz.

DRAPARNAUD (JACOBUS PHILIPPUS RAIMUNDUS), hoogleeraar in de school te *Montpellier*, in die stad, den 3 Junij 1772 geboren, werd eerst voor de balie bestemd; maar hij verkoos wel dra de geneeskunde, en legde zich toe op de beoefening der wetenschappen, voornamelijk der natuurlijke historie, voor welke hij eene onwederstaanbare neiging koesterde. Na gedurende twee jaren in het collegie van *Sorèze* te hebben onderwezen, verkreeg hij bij eene mededinging, den leerstoel der algemeene taalkunde, in de centrale school van het *Hérault*-dep.^t De wijsgeerige wetenschappen waren hem gemeenzaam, en hij had de werken van LOCKE en CONDILLAC beoefend. Later nam hij het onderwijs zijner geliefkoosde wetenschap, de natuurlijke historie, weder op. Hij werd in 1802 opziener van het kabinet en bestuurder van den tuin der school van *Montpellier*. Het was eerst na dit tijdvak, dat hij er aan dacht om het doctoraat te bekomen; de thesis, welke hij bij deze gelegenheid verdedigde over de *Voordeelen der natuurlijke historie in de geneeskunde*, biedt een aantal nieuwe en geestige beschouwingen aan. DRAPARNAUD overleed den 1 Februarij 1805, aan eene longtering. Behalve verscheiden *Verhandelingen* over de natuurkunde en de natuurlijke historie, door hem aan het instituut medegedeeld, heeft men van hem: *Histoire etc.* (*Natuurlijke historie der land- en rivierschelpdieren van Frankrijk*), *Parijs*, 1805, in 4.to

DRAPARNAUD was de talen meester, beoefende de toonkunst, en teekende zelf de platen, die zijne werken verrijken.

DRAPARNAUD (VICTOR MARCUS XAVERIUS), broeder van den voorgaande, een lier- en tooneeldichter, den 3 December 1773, te *Montpellier* geboren. Zijne jeugd was onstuimig, en verscheiden voorvallen, waaronder eenige niet zeer vereerend, kenmerkten zijne rijpere jaren. Aan de galeijen ontsnapt, werwaarts hem de vervaardiging van een valsch brevet van adjudant-generaal gebragt had, bereikte hij *Spanje*, doch werd naar *Frankrijk* teruggevoerd, alwaar men hem tot 1813 gevangen hield. In 1820 vestigde hij zich te *Parijs*, legde zich van dien oogenblik af op de letterkunde toe, en overleed aan de cholera, den 4 October 1833. Zijne lier-dichten, bijna alle gelegenheidsstukjes, zijn sedert lang vergeten. Onder zijne tooneelkundige voortbrengselen kan men noemen: 1.º *Le prisonnier de Newgate*, tooneelstuk, 1817; — 2.º *Savoir et courage*, blijspel, 1822; — 3.º *Louis le Débonnaire* of *de Dweepzucht der 9.e eeuw*, treurspel, 1822. De politie deed er de uitvoering van staken; — 4.º *Une Journée du duc de Vendôme*, blijspel, 1822; — 6.º *Maxime*, of *het geredde Rome*, treurspel in vijf bedrijven en ontegensprekelijk het beste zijner voortbrengselen, enz. enz.

DROSTE HÜLSHOFF (CLEMENS

AUGUST MARIA ALOYS PAUL VON), den 2 Februarij 1793, te *Koesfeld* in *Westfalen* geboren, werd in 1804 in het gymnasium van *Munster* geplaatst, alwaar hij onder den bekenden HERMES (zie dat Art. -*Wbk.*-) de wijsbegeerte en godgeleerdheid beoefende. Daar DROSTE zich tot den Priesterstand bestemde, zoo werd hij in 1814 te *Munster* tot eenen leerstoel beroepen, die gewoonlijk voor geestelijken bestemd was; maar in 1817, veranderde hij van gevoelen ten opzichte van zijne bestemming, verliet *Munster*, begaf zich naar *Berlijn*, alwaar hij de regsgeleerdheid en de wijsbegeerte beoefende. Na alhier en te *Göttingen*, de lessen der beroemdste hoogleeraars gehoord te hebben, werd hij tot het doctoraat bevorderd, en bezocht achtereenvolgend verscheiden universiteiten, enkel met het doel om zijne kennissen uittebreiden. Na zijne terugkomst, vestigde hij zich te *Bonn*, alwaar hij in 1825 eenen leerstoel voor de regsgeleerdheid bekwam, in den geest van HERMES werkte, doch voor het overige zijnen post met roem vervulde; maar zijne gestadige werkzaamheid en inspanning ondermijnde zijne gezondheid; en hij overleed bij de wateren van *Wiesbaden*, den 13 Augustus 1832. Zijne voornaamste schriften zijn: 1.º *De juris austriaci et communis canonici circa matrimonii impedimenta discrimine*, *Bonn*, 1822; — 2.º *Ueber das Naturrecht als Quelle des Kirchenrechts*, ib. 1822; —

3.º *Lehrbuch des Naturrechts*, ib. 1823; — 4.º *Lehrbuch des Naturrechts und der Philosophie*, ib. 1825; — 5.º *Grundsätze des gemeinen Kirchenrechts der Katholiken und Evangelischen in Deutschland*, Munster, 1828—33, 2 dl.ⁿ, enz. enz.

DROSTE ZU VISCHERING. — Zie VISCHERING (CLEMENS AUGUST en CASPER MAXIMILIAAN DROSTE ZU) -*Wbk.*-

DROUET D'ERLON (JOANNES BAPTISTA, graaf), maarschalk van *Frankrijk*, in 1765 te *Reims*, uit eene familie van brave ambachtslieden geboren, trad in 1782 in dienst bij het regiment van *Beaujolais*, en toen hij na verloop van vijf jaren zijn ontslag bekwam, kwam hij terug om zijne ouders weder in hun beroep behulpzaam te zijn. In 1792, trad hij in een der bataillons welke het *Marne-dep.*^t ligtte, om de Pruisen terug te drijven. In het volgende jaar was hij reeds kapitein, en van dien oogenblik af was zijne bevordering zeer snel. In 1799, brigade-generaal geworden, onderscheidde hij zich eenige maanden later in den slag van *Zürich* (zie *MASSÉNA -Wbk.*-), door zijne beradenheid en onverschrokkenheid; nieuwe diensten verwierven hem in 1803, den rang van divisie-generaal. Het is in deze hoedanigheid, dat hij op al de groote slagvelden van het keizerrijk, te *Austerlitz*, te *Jena*, te *Friedland* enz. verscheen, en alom bewijzen van moed en beleid gaf. Na den slag van

Friedland (1807), waarin hij eene ernstige verwonding bekwam, werd hij tot groot-officier van het legioen van eer en tot rijksgraaf benoemd. In 1809, had hij het opperbevel over het Beijersche hulpleger, belast om *Tyrol* te bezetten, en wist zich bij de officieren en soldaten, wier vertrouwen hij door zijne openhartigheid, zijne onbaatzuchtigheid en zijne regtschapenheid gewonnen had, te doen beminnen. In het volgende jaar naar het leger van *Spanje* gezonden, onderscheidde hij zich aldaar in verscheiden ontmoetingen, voornamelijk te *Vittoria*, was een der laatste die over de *Pyreneën* terugtrokken, en bevond zich voor *Toulouse* om de Engelschen te bestrijden. De restauratie handhaafde hem bij zijne eervolle onderscheidingen en zijne rangen, en voegde er nieuwe bij. Als bevelhebber der 16.^e afdeeling werd hij betrokken in de zamenzwering van LEFEBVRE-DESNOUETTES (zie dat Art. -*Wbk.*-). Den 13 Maart, zeven dagen voor de terugkomst van NAPOLEON te *Parijs*, in hechtenis genomen, verkreeg hij weldra zijne vrijheid weder, en volgde den keizer op den korten veldtogt, die door de nederlaag van *Waterloo* eensklaps geëindigd werd. Hij kwam alstoen met het 1.^e legercorps, waarover hij het bevel voerde, te *Parijs* terug, en maakte zich gereed, om hetzelfde over de *Loire* te voeren; maar onderriigt dat de koninklijke ordonnantie van den 24 Julij hem voor eenen krijgsraad betrok,

begaf hij zich naar *Beijeren*, alwaar hij nog talrijke vrienden telde. Na eene tienjarige ballingschap, verkreeg hij, op verzoek der inwoners van *Reims*, de vergunning om in *Frankrijk* terugtekomen. De omwenteling van 1830 trok hem uit de vergetelheid, waarin hij vervallen was. In 1831 tot de waardigheid van pair verheven, ontving hij in het volgende jaar het bevel over eene militaire afdeeling, en werd in 1834 tot gouverneur van *Algerië* benoemd. In 1843, ontving hij den maarschalksstaf, en overleed te *Parijs* den 25 Januarij des volgenden jaars, in zulk eenen geringen staat van fortuin, dat hij niet genoeg naliet, om eene begravenis overeenkomstig zijnen rang te bekostigen. De beide kamers bewilligden de noodige fondsen, die tot zijne lijkplegtigheden gevorderd werden, die den 3 April te *Reims* gevierd werden, alwaar de maarschalk te midden der zijnen zijn graf gekozen had. Hij legateerde bij zijnen uitersten wil aan zijne geboorteplaats zijn portret, aan den voet van hetwelke een opschrift is geplaatst, dat aldus eindigt: *Een kind des volks kan, door zijn vaderland wel te dienen, tot de hoogste waardigheden van den staat geraken.* Zijne dochter heeft eene jaarwedde op de algemeene schatkist bekomen. Men heeft *La vie etc. (Het militaire leven van den graaf d'ERLON, door hemzelven beschreven)*, in 8.vo

DROUOT (ANTONIUS, graaf), luitenant-generaal, door NAPOLEON de *Wijze des grooten legers* bijgenaamd, werd den 11 Januarij 1774, te *Nancy* van arme ouders geboren, van welke hij eene christelijke opvoeding, en het voorbeeld aller deugden ontving. Hij putté » uit deze ondervinding der jeugd, de groote overtuiging, dat de mensch, om gelukkig te zijn, noch rijkdommen, noch waardigheden noodig heeft, » en deze overtuiging was de regel zijns geheelen levens. In 1793 in de school van *Châlons* opgenomen, werd hij in hetzelfde jaar bij een besluit, waarbij die rang aan de tien eerste kweekelingen der promotie werd toegekend, tot onder-luitenant bij het 1.^e regiment artillerie te voet benoemd. Van het Noorder-leger, waarbij hij door zijne beradenheid veel bijdroeg tot de goede uitkomst van den slag van *Hondschoote*, ging hij tot het leger van *Sambre en Maas* over, waarbij hij deel nam aan de overwinning van *Fleurus*, daarna tot het leger van *Italië*, alwaar hij aan de oevers der *Trebia* den terugtogt van MACDONALD dekte, die deze gewigtige dienst nooit vergat, en eindelijk tot het leger van den *Rijn*, alwaar hij onder de bevelen van MOREAU, in den slag van *Hohe-linden*, die door den vrede van *Luneville* bekroond werd, mede streed. In 1804, werd hij benoemd tot directeur der landingsartillerie eener onderneming naar de *Antillische eilanden*,

welke de omstandigheden deden mislukken. Later (1808) majoor der artillerie van de garde te voet, neemt hij deel aan den oorlog van *Spanje*, en was bij de inneming van *Madrid* tegenwoordig. In het volgende jaar had hij deel aan de roemrijke overwinning van *Wagram*. In den Russischen veldtogt, werd hij aan de *Moskawa* tot commandeur van het legioen van eer benoemd, en sterker dan het groote onheil, waaronder het leger gebukt ging, » bragt hij al zijne batterijen, zonder een enkel kanon verloren te hebben, tot in *Polen* terug." In 1813 benoemde de keizer hem tot generaal der artillerie, en verbond hem als adjudant aan zijnen persoon. Hij onderscheidde zich in hetzelfde jaar te *Lützen* en *Bautzen*, en ontving den 3 September den rang van divisie-generaal. Hij deed wonderen van dapperheid in den veldtogt van *Frankrijk*, en na den afstand van *Napoleon*, volgde hij hem naar het eiland *Elba*. Hij werd tot gouverneur van hetzelfde benoemd. Hij meende zich niet te mogen ontslaan, om zijnen veldheer te vergezellen, op zijne poging, om den troon van *Frankrijk* te heroveren; en het was *Drouot*, die van de zijde der Franschen te *Waterloo* het laatste kanonschot loste. Eenige dagen later liet hij van de tribune van de kamer der pairs, ter opwekking van de algemeene vaderlandsliefde, eenige welsprekende woorden hooren; » maar zijne stem ging in de verwarring en in de algemeene moedeloosheid verloren." Het

provisieeel bestuur benoemde hem tot bevelhebber der garde, welke hij naar de oevers der *Loire* geleidde, alwaar hij het eerst de akte van onderwerping aan den koning onderteekende. Onderrigt dat hij bedreigd wordt als schuldig aan hoog verraad, begeeft hij zich naar *Parijs*, alvorens het bevel tot zijne in hechtenisneming is uitgevaardigd, en biedt zich aan de gevangenis der *Abbaye* aan, alwaar men weigert hem te ontvangen. Hij werd door den krijgstraad vrijgesproken bij de meerderheid van 4 stemmen tegen 3. Den volgende dag zond *Lodewijk XVIII* hem een rijtuig om hem naar de *Tuileries* overtebrengen; en na hem de welwillendste woorden te hebben toegevoegd, liet hij hem in vrijheid stellen. Weinige dagen daarna, sloeg hij den weg naar *Nancy* weder in; alwaar hij in een nederig huis der voorstad wonende, zijn leven verdeelde tusschen de vervulling der pligten van burger en van christen, terwijl hij in zijne beperkte inkomsten nog het middel vond om de armen te ondersteunen, en zijne oude wapenbroeders bij te springen. Met zijn lot te vreden, wees hij de aanbiedingen der restauratie van de hand, die door hem den achterstand zijner soldij te vergoeden, hem in de gelederen des legers wilde terugroepen, en bedankte den hertog van *Orleans*, die hem de opvoeding van de prinsen zijne zonen wilde toevertrouwen. Hij was even ongevoelig voor de eerbewijzen en waardigheden, welke

de omwenteling van 1830 hem aanbood. Onder smartelijke ziekten gebukt, en gedurende de veertien laatste jaren zijns levens van het gezigt beroofd, toonde hij zich steeds onderworpen aan de bedoelingen der Voorzienigheid, en stierf als een voorbeeldig Christen, in de maand April 1847, terwijl hij de woorden herhaalde, welke hij dikwerf in den mond had: » Ik heb het ware geluk enkel gekend, in de vergetelheid, de onschuld en de armoede mijner eerste jaren.» Drovor, die de studie hartstogtelijk beminde, en nooit had opgehouden de letteren te beoefenen, wegens het genoegen, dat dezelve aanbieden, had *Memoirien* geschreven, welke niet dan belangrijk konden zijn; maar uit eene zedigheit, welke de nakomelingschap hem bezwaarlijk zal kunnen vergeven, wierp hij dezelve kort voor zijne laatste ziekte, in het vuur. Zijne *Lijkrede* is door den beroemden pater LACORDAIRE, in de hoofdkerk van Nancy uitgesproken; wij hebben er bij deze schets eenig gebruik van gemaakt. Er is eene intekening geopend, om voor dezen veldheer een standbeeld op te rigten, minder beroemd nog door zijne krijgshaftigheid, dan door al de hoedanigheden, die den waren wijze, dat is den volmaakten Christen uitmaken.

DROZ (de abbé ANTOINE DESIRÉ), in 1770, te *Provenchère* (Fr. Doubs-dep.^t) geboren, omhelsde vroegtijdig den geestelijken staat. Getrouw aan de

overleveringen der Kerk, verliet hij, toen de Fransche omwenteling uitborst, zijn vaderland, en bracht de kwade dagen in *Duitschland* en in *Hongarijē* door. Door de hooge geestelijkheid des lands met welwillendheid ontvangen, werd hij secretaris van den bisschop van *Temesvar*, een' man van kunde en wetenschap, die hem had weten te waarden. In de Latijnsche en Hoogduitsche talen, in de godgeleerdheid en het kerkelijke regt zeer ervaren, verdedigde hij in 1798, in het bisschoppelijk lyceum van *Agria*, zijne theologische thesis. Deze thesis, getiteld: *Positiones ex universâ theologiâ*, werd voor een meesterstuk van zuiver Latijn gehouden. Gedurende zijn verblijf in *Hongarijē*, was hij nuttig voor zijne landgenooten, die krijgsgevangen waren gemaakt. In *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij in 1806 benoemd tot aalmoezenier van het ziekenhuis van den H. JACOBUS, te *Besançon*, werd twee jaren later aan het weeshuis van *Dole* verbonden, en verkreeg weldra den leerstoel der *Rhetorica*, aan het lyceum dier stad. Zijne leergangen waren schitterend, en werden zeer gevolgd. De terugkomst der BOURBONS vulde zijn hart met vreugde, want hij scheidde het wettige gezag niet van de godsdienst. Onder het ministerie van den hertog DE CAZES werd hij afgezet, maar de besluiten van den municipalen raad, die deze onverwachte ongenade betreurden,

zijn een bewijs van het aanzien hetwelk hij genoot. In 1827, tot de pastorie van *Moissey* beroepen, verliet hij deze parochie, ten gevolge van eenige geschillen, in welke hij met den bisschop van *Saint-Claude* werd gewikkeld. Droz ging alstoen te *Dole* wonen, alwaar hij in armoede leefde, en den 31 Januarij 1850 overleed. Behalve eenige, thans vergetene, staatkundige brochures, en geschriften in het Latijn en in het Fransch, te zijner verdediging tegen zijnen bisschop, heeft hij in handschrift nagelaten: eene *Verhandeling over de redeneerkunde*; *Ontledingen van oude schrijvers*; *Letterkundige studiën over den predikstijl*; *Aanteekeningen over de godgeleerdheid, het kerkelijke regt, de Conciliën en kerkvaders*.

DRYANDER (JONAS), een geleerde natuurkundige, de landgenoot en leerling van LINNEUS, in 1748 geboren, werd in 1776, te *Lund* tot meester in de vrije kunsten bevorderd. In de thesis, welke hij bij deze gelegenheid verdedigde, bestreed hij het gevoelen van verscheiden natuurkundigen, welke beweerden, dat de paddestoelen niet tot het plantenrijk behoorden. Hij leverde nog eene *Verhandeling*, welke in de *Gedenkschriften der akademie van Stokholm* werd opgenomen, over het plantengeslacht *albuca* genaamd, en stak in 1777 naar *Engeland* over. Reeds bij JOZEF BANKS bekend, die hem het opzigt over zijne schoone bibliotheek toevertrouwde, ver-

vaardigde hij den catalogus derzelve, die hem tot de grootste eer verstrekte (zie BANKS -*Wbk.*). Nog heeft men aan DRYANDER eenige *Verhandelingen* te danken, voorkomende in het *Dagboek der Lineïsche Maatschappij te Londen*, waarvan hij lid was, en eene *Verhandeling* over den boom, die de *benzoïn* of *benjuin* [eene soort van welriekende gom] voortbrengt, geplaatst in de *Memoriën der koninklijke maatschappij derzelve stad*. Hij overleed te *Londen* in 1810. THUNBERG, zijn landgenoot, heeft den naam van *Dryandria*, aan een zamengesteld geslacht van een' boom van *Japan*, van de familie der *Euphorbia* gegeven.

DUBARRY. — Zie BARRY -*Wbk.*

DUBOIS (JOANNES ANTONIUS), directeur in het seminarie der vreemde missiën te *Parijs*, in 1765, te *Bourg-Saint-Andéol* (*Ardèche-dep.*^t) geboren, openbaarde reeds vroegtijdig aanleg tot den geestelijken staat. Naauwelijks tot priester gewijd, bereidde hij zich door ingespannen studiën voor, om het licht des geloofs onder de ongeloofigen te gaan verspreiden. Hij werd voor *Indië* bestemd, alwaar hij in 1792 aankwam, en dat hij in 1820 verliet, om in *Frankrijk* zijne missie in het algemeen seminarie te komen vertegenwoordigen. De kusten van *Coromandel*, *Mysore* en *Coimbatoul* waren het voornaamste tooneel van zijne apostolische togten en van zijnen ijver. Dubois bezat eene zeldzame be-

gaafdheid om talen aanteleeren: behalve het Engelsch, dat hij volmaakt meester was, sprak hij zonder moeite het Camulsch, het Canarasch, het Desingusasch. Met een groot waarnemings-vermogen begaafd, bezat hij een geheugen, waaraan weinig ontsnapte. Hij heeft er bewijs van gegeven in zijn werk over *Les usages etc. (De gebruiken en zeden van Indië)*, *Parijs*, 1824, in 8.vo, koninklijke drukkerij. Dit werk, eerst op kosten der Aziatische maatschappij van *Calcutta*, in het Engelsch gedrukt, deed hem het lidmaatschap dier maatschappij, en van die van *Parijs* verkrijgen. Nog heeft men van DUBOIS een stukje over de *Indische fabelen*, in 8.vo, en verscheiden artikels over de protestantsche zendelingschappen, opgenomen in den *Ami de la Religion* en in den *Univers*. Even zoo aangenaam in den omgang als teeder in de godsvrucht, hield hij niet op nauwe vriendschapsbetrekkingen te onderhouden, met de geleerden, die hij in *Engeland* en *Frankrijk* had leeren kennen. De dood, dien hij reeds sedert lang te gemoet zag, vond hem bereid tot het ondergaan zijner wet, den 17 Februarij 1848, in het seminarie der vreemde Missiën, te *Parijs*.

DUBOIS (*Mgr.*), een godvruchtige en ijverige prelaat te *Parijs*, den 24 Augustus 1764 geboren. Priester gewijd in den ouderdom van twintig jaren, scheepte hij zich in 1791 in

naar de *Vereenigde Staten*, alwaar vrienden hem eene schuilplaats hadden aangeboden, tegen de vervolging, die in *Frankrijk* begon. Bij zijne aankomst te *Richmond* in de maand Julij, ontving hij er een zeer welwillend onthaal, en besteedde hij den eersten tijd van zijn daarzijn aan het beoefenen der Engelsche taal. Later verdeelde hij zijnen tijd tusschen de uitoefening der heilige bediening en het onderwijs der Fransche taal. Hij rigtte in 1808 te *Richmond*, onder den naam van de heilige *MARIA*, een collegie op, dat weldra door een aantal kweekelingen bezocht werd; en daar hij minder zijne krachten dan zijnen ijver voor de belangen der godsdienst raadpleegde, nam hij in hetzelfde jaar de directie op zich, van de door de dames van den *H. JOZEF* bestuurde school. In 1826 tot de waardigheid van bisschop van *New-York* verheven, bestuurde hij gedurende zestien jaren dit uitgestrekte diocees, hetwelk hij van alle noodige inrigtingen voorzag, en overleed in 1842, betreurd door al degene, welke hij gedurende zijn heilig en werkzaam leven onderwezen en vertroost had.

DUBOIS (LODEWIJK NICOLAAS PETRUS JOZEF, graaf) prefekt van politie, in 1757 te *Parijs* geboren, eerst advokaat bij het parlement, was hij in 1789 procureur bij het *Châtelet*. Na de beginselen der omwenteling te hebben omhelsd, bekleedde

hij achtereenvolgend verschillende regterlijke en administrative bedieningen, en deed zich in alle opmerken door zijnen verzoenenden geest, zijne fermeit en zijne gematigdheid. Na den 18 brumaire tot prefekt van politie benoemd, openbaarde hij in deze netelige betrekking, vooral toen de partijen tegen over elkander stonden, eene onvermoeide werkzaamheid, en wist hij de achting zelfs der vijanden van het nieuwe bestuur te winnen. De ijver, welken hij tijdens de uitbarsting van het helsche werktuig (zie NAPOLEON BONAPARTE -*Wbk.*-) aan den dag legde, werd beloond met de waardigheid van levenslange staatsraad, en later met den titel van graaf. Gedurende zijne lange administratie, verbeterde hij de verschillende takken van politie, en vervaardigde nuttige reglementen, die nog in kracht zijn. In 1810 in de prefectuur van politie vervangen, ging hij voort tot in 1814 lid van den staatsraad te zijn, in welk jaar hij tot de honoraire leden overging. Gedurende de honderd dagen tot lid van de kamer der vertegenwoordigers verkozen, stelde hij in dezelve voor om de verbeurdverklaring der goederen voor altijd uit de wetboeken eener beschaafde natie te doen verdwijnen, en sprak bij deze gelegenheid eene zeer belangrijke rede uit. Tot het privaat-leven teruggekeerd, was hij verstandig genoeg hetzelfde niet weder te willen verlaten, en overleed te *Parijs* den 26 December

1847, als negentigjarige grijsaard, en als een regtschapen man algemeen geëerd.

* DUBOIS DE MONTPÉREUX (FREDERIK), een bekende reiziger, te *Montpéreau* in het kanton *Neufchatel* geboren, begaf zich, na zijne filozofische en theologische studiën volbragt te hebben, als huisonderwijzer naar *Litthauwen*, waar hij zich tien jaren lang ophield. Zijne theologische studiën leidden zijne aandacht van de Hebreërs tot de oude Egyptenaren, en nu zocht hij naar de sporen der volken, door welke de Egyptische beschaving met de uit *Thracië* en *Klein-Azië* voortkomende Aziatische te samenliep. Dit deed bij hem het besluit ontstaan, het Oosten te bereizen, en het tooneel zoo veler volksverhuizingen te beoefenen. Terwijl oorlog en pest, welke in die gewesten woedden, zijne reis vertraagden, maakte hij zich den tusschentijd ten nutte, om aan de universiteit van *Berlijn*, voornamelijk onder de leiding van LEOPOLD VON BUCH, de geologie te beoefenen, en van dit tijdstip af vereenigde hij bij zijne navorschingen de sporen der geschiedenis des aardbols, met die der geschiedenis der menschheid. Nadat hij op eene reis door *Zweden* en *Denemarken* de gedenktekens van het Noorden bezocht had, kwam zijn sedert lang gekoesterd plan tot uitvoering. In 1831 reisde hij naar den *Kaukasus*, dien hij gedurende vier jaren doorkruiste. Geheel alleen

maakte hij meer waarnemingen, dan eene geheele expeditie in staat was geweest te doen. Men staat verbaasd, als men den rijkdom der aanmerkingen, documenten, teekeningen, verzamelingen gadeslaat, dien hij van deze reis medebragt. Zijn werk in 5 dl.ⁿ, *Reise um den Kaukasus, zu den Tscherkessen und Abchassen, nach Colchis, Georgien, Armenien und der Krim*, put dezen schat nog in geen en deele uit, doch verschafte aan den schrijver eenen Europeschen roem. Het geographisch genootschap van *Parijs* kende hem den eersten prijs toe; het geologisch genootschap te *Londen*, waarvan hij in 1845 corresponderend lid werd, zond hem eenen brief van dankbetuiging voor de verrijking, welke de historische en geographische wetenschap door hem bekomen had; keizer *NICOLAAS* van *Rusland* vereerde hem met de *Stanislaus-orde* en een rijk geschenk in geld. *DUBOIS* keerde intusschen naar *Neufchatel* terug, en hield sedert 1839 openlijke voorlezingen over de archaeologie. In 1843, werd voor hem een leerstoel der archaeologie, aan de nieuwe akademie van *Neufchatel* opgericht, dien hij tot de, ten gevolge der Februarij-omwenteling van 1848, en der losrukking van *Pruissen* gevolgte, vernietiging der akademie, bekleedde. Hij overleed den 24 April 1850, aan zware koorts; waarvan hij de kiem reeds op zijne reizen had opgedaan. Behalve het groote werk

over den *Kaukasus*, schreef hij onderscheidene belangrijke verhandelingen, in het *Annuaire de Géographie*, en eene schets van den slag van *Grandson*. De dood verraste hem op den oogenblik toen hij de uitgave voorbereide van een werk over de oudheden en gedenkteekens van het kanton *Neufchatel*. Met hem stierf eene der schitterende sterren der voormalige akademie van *Neufchatel*, die na eenen korten en heerlijken bloei, door de omwenteling verstrooid werd; en waarvan de beroemdheden, deels, zoo als *AGASSIZ* en *MATILE*, uitgeweken, deels gestorven zijn.

DUBOURG (LODEWIJK WILLEM VALENTIJN), aartsbisschop van *Besançon*, in 1766 te *St. Domingo* geboren, werwaarts handelsbelangen zijne familie gevestigd hadden. Zijn vader in 1768 genoodzaakt dat eiland te verlaten, zond hem naar *Bordeaux*, zijne geboorteplaats. Na er zijne humaniora volbragt te hebben, begaf hij zich naar *Parijs*, in het seminarie van *Saint-Sulpice*. De uitstekende vorderingen in zijne studiën en zijne voorbeeldige godsvrucht, deden aan hem de directie van het huis van *Issy* toevertrouwen. De omwenteling kwam weldra zijne betrekkingen storen, en de aanhoudende gevaren, waardoor hij was omgeven, bewogen hem om naar *Spanje* te gaan, alwaar hij achttien maanden vertoefde. Van daar begaf hij zich naar *Amerika*, alwaar hij zich onmiddellijk na zijne aankomst, met het on-

derwijs der jeugd bezig hield, en het beroemde collegie van *New-York* stichtte. Tegelijkertijd ging hij in afgelegene oorden het licht des geloofs bij de Wilde natiën ontsteken, en verdiende door zijnen ijver, tot algemeen directeur der vreemde missiën te worden benoemd. Nadat de bisschop van *Louisiana* overleden was, werd de abbé DUBOURG geroepen om hem opte volgen. Hij begaf zich naar *Rome*, ten einde pogingen aan te wenden om Pius VII van besluit te doen veranderen, maar zulks was vruchteloos. Op zijne terugreis naar *Louisiana*, in 1815, stichtte hij te *Lyon*, de *Associatie ter voortplanting des geloofs*. Hij kwam in *Europa* terug, nu om er eenige ijverige geestelijken te werven, dan om christelijke broeders, of dames van het H. Hart te bekomen. Met de grootste werkzaamheid hield hij zich bezig om de nieuwe wereld aan de weldaden der godsdienst en beschaving deel te doen hebben, en de steden *St. Louis*, *Nieuw-Orleans*, *Mobile* en *Baltimore* zullen zich langen tijd zijne veelvuldige werkzaamheden herinneren. De Wilden droegen hem eenen diepen eerbied toe, en noemden hem niet anders dan *den grooten vader der blanken*. Zijne zwakke gezondheid noodzaakte hem in 1826 naar *Europa* terugtekeeren; door zijne zorg waren er drie diocesen opgericht, waarvan elk derzelve door eenen waardigen bisschop bestuurd werd, met gelijken ijver als hij bezield. Hij kwam te *Parijs*,

met oogmerk om zijn leven in de afzondering te eindigen. Maar op den aandrang van invloedrijke personen, nam hij het bisdom *Montauban* aan, van hetwelke hij, in 1833, tot het aartsbisdom *Besançon* overging. In het mandement hetwelk hij den 6 October, bij gelegenheid zijner bezitneming van dien stoel, uitvaardigde, en waarin de teederste godsvrucht doorstraalt, rigt hij een treffend vaarwel aan zijne voormalige kudden van *Louisiana* en *Montauban*. Men zou gezegd hebben, dat hij een voorgevoel had, dat het voor de laatste maal was, waarop hij tot hen sprak. En in de daad, twee maanden later, den 12 December 1833 overleed hij te *Besançon*.

DUCHESNOIS (CATHERINE JOSÉPHINE RAFIN), eene beroemde tooneelspeelster, den 5 Junij 1777 te *Saint-Saulve* bij *Valenciennes* geboren, ontving geenerlei opvoeding, en hare kindscheid verliep in eenen aan de armoede grenzenden staat. Eene geheime natuurlijke neiging deed haar intusschen reeds eene andere levenswijze voorgevoelen en hopen. Begeerig om *Parijs* te zien, kwam zij er in 1792, eene oudere zuster bezoeken, welke aldaar woonde. Te *Valenciennes* teruggekeerd, werd zij in een tooneelgezelschap opgenomen, hetwelk zich gedurende den winter in 1796 tot 1797 gevormd had, om ten voordeele der armen te spelen, en verraste de aanschouwers

door de uitstekende wijze, op welke zij de verschillende rollen uitvoerde, welke aan haar waren toevertrouwd. Door dien bijval aangemoedigd, vertrok zij naar *Parijs*, alwaar de raadgevingen en lessen van LEGOUVÉ de begaafdheden ontwikkelden, welke zij van de natuur had ontvangen. Door dien dichter geholpen, beschermd door mevrouw BONAPARTE, en door CHAPTAL, toenmaals minister van binnenlandsche zaken, trad zij den 3 Augustus 1803 het eerst op, in het *Théâtre Français*, in de rol van PHEDRA. Nooit had RACINE een tolk gehad zijne meer waardig. Eene andere tooteelspeelster echter, die zich door eene buitengewone schoonheid aanbeval, mejufvr. GEORGE, trad kort na haar op, en er ontstond tusschen haar beide een kunststrijd; om op hare mededingster te zegevieren had mejufvrouw DUCHESNOIS, de vermogende beschermingen noodig, welke zij door hare talenten en hare persoonlijke hoedanigheden verworven had. De critiek verweet haar de onregelmatigheid harer gelaatstrekken; maar zij vergoedde dit gemis, door hare edele houding en de welluidendheid harer stem. Met TALMA handhaafde mejufvr. DUCHESNOIS de eer van het Fransche tooneel. In 1808, liet NAPOLEON haar te *Erfurt* spelen voor een *Parterre*, door koningen bezet. Later leende zij de ondersteuning van haar talent aan verscheiden nieuwe treurspelen. Maar zij speelde vooral de MARIA STUART van

LEBRUN, met eene zielroerende kracht, die de tranen uit aller oogen perste. Levendig getroffen door den dood van TALMA (zie dat Art. -*Wbk.*-), zag zij niet zonder een diep leedgevoel, het verlaten van het oude repertorium, en het drama de meesterstukken van CORNEILLE en RACINE vervangen. In 1830 nam zij onherroepelijk afscheid van het tooneel. Van dien oogenblik af, verzwakte hare gezondheid oogenschijnlijk. Toen zij in de laatste dagen van 1834 haar einde voelde naderen, wilde zij zich met de Kerk verzoenen, en de troostmiddelen der godsdienst ontvangen. Mgr. DE QUELEN, aartsbisschop van *Parijs*, begaf zich in persoon tot haar, en bood haar de vertroosting aan, om hare laatste oogenblikken te verzachten. Deze beroemde tooneelspeelster overleed den 8 Januarij 1835. De maatschappij van landbouw, letteren en wetenschappen te *Valenciennes* liet te harer gedachtenis eenen gedenkpenning slaan, en belastte den heer DINAUX, een' harer medeleden, met de vervaardiging harer levensschets. Mejufvrouw DUCHESNOIS onderscheidde zich door verscheiden edele hoedanigheden. Hare weldadigheid en edelmoedigheid logenstrafften zich geenen oogenblik. In 1814 en 1815 was haar huis eene schuilplaats voor ieder die ongelukkig was.

DUCKWORTH (JOHN THOMAS), een Engelsch admiraal, de zoon van eenen armen predikant, uit

het graafschap *Devon*, trad zeer jong in zeedienst, waarin zijn moed en zijne bekwaamheid hem eene snelle bevordering verschafften. In 1778 luitenant aan boord der *Royal Princess*, onderscheidde hij zich in het gevecht voor *Grenada* geleverd (zie *ESTAING -Wbk.*). In 1794, kapitein van het schip *the Queen*, nam hij een roemrijk deel aan den slag, waarin *VILLARET DE JOYEUSE* (zie dat Art. *-Wbk.*), eerst na drie dagen en door overmagt overwonnen werd. In 1798 werkte hij mede aan de verovering van de stad *Mahon* op het eiland *Minorka*. Na tot ridder der Bath-orde, algemeen gouverneur van *Jamaïka*, en onder-admiraal van het blaauwe smaldeel te zijn benoemd, bevond hij zich voor *St. Domingo*, toen *ROCHAMBEAU*, genoodzaakt om te capituleren, zich liever aan de Engelschen dan aan de Negers wilde overgeven. In 1806 versloeg hij, gezamenlijk met lord *COCHRANE*, de Fransche vloot, onder de bevelen van den admiraal *LEISSEIGNES*, afgezonden om *St. Domingo* te heroveren. *DUCKWORTH* ontving bij deze gelegenheid de dankbetuigingen van het parlement, en het burgerregt der stad *Londen* welke hem daarenboven eenen degen aanbood. In 1810 werd hij tot landvoogd van *New-Foundland*, in 1813 tot baronnet, en in 1815 tot gouverneur van *Plymouth* benoemd, alwaar hij in 1817 is overleden.

* *DUCQ* (*JOSEPHUS FRANCISCUS*), den 10 September 1762,

te *Ledeghem*, in *West-Vlaanderen*, geboren, was hofschilder van den koning der *Nederlanden*, en een der voornaamste meesters der Vlaamsche school van lateren tijd. Reeds vroeg openbaarde zich zijn bijzondere aanleg, die gelukkiglijk opgemerkt en aangekweekt werd. In 1780 naar *Brugge* gezonden, behaalde hij in 1782, 1784 en 1786, al de eerste prijzen bij de teeken-akademie aldaar, en vertrok daarop naar *Parijs* om zich in de schilderkunst te oefenen; hij bleef aldaar tot in 1792, als wanneer de woelingen der omwenteling hem bewogen naar *Brugge* terugtekeeren; in 1795 begaf hij zich echter andermaal naar *Parijs*, waar hij in 1800 den tweeden grooten prijs behaalde, en als historieschilder bij alle kenners roem en achting verwierf. In 1807 mogt het hem gelukken *Rome* te bezoeken. Hier vervaardigde hij zijne voornaamste meesterstukken, en kwam in 1813 te *Parijs* terug, alwaar hij met onderscheiding ontvingen en behandeld werd. Na de staatkundige verandering der omstandigheden, ging hij zich te *Brugge* vestigen, waar hij tot hoogleeraar en bestuurder der koninklijke akademie benoemd werd. Verscheiden achtereenvolgende tentoonstellingen gaven aanleiding om zijne stukken te bewonderen. Niet lang echter mogt de kunst zich in zijn bezit verheugen, eene hevige beroerte, die hem in 1821 overviel, verlamde zijne regterhand en benam hem bijna alle beweging: in

dezen treurigen toestand kwijnde hij voort tot aan zijnen dood, den 9 April 1829 te *Brugge* voorgevallen.

DUHESME (WILLEM PHILIBERT), luitenant-generaal, in 1760 te *Bourgneuf*, in *Bourgondië*, geboren, maakte goede studiën in het collegie van *Dijon*. In 1791, werd hij gemagtigd, om op zijne kosten eene vrije compagnie van twee honderd manschappen opterigten, met welke hij zich bij het leger van DUMOURIEZ aansloot; kapitein en weldra luitenant-kolonel geworden, onderscheidde hij zich spoedig door zijne dapperheid en zijn beleid. In het gevecht van het bosch van *Villeneuve*, den 6 Julij 1793, begonnen de ontmoedigde grenadiers te vlugten, DUHESME, ofschoon door twee gewerschoten gekwetst, knielt met een been om zich staande te houden, biedt den vlugtelingen de punt van zijnen degen aan, herstelt op deze wijze de orde, terwijl het hem zelfs gelukt voordeelen op den vijand te behalen. Dit schoone wapenfeit verwierf hem den rang van brigade-generaal. Hij bewees in 1794, aan het hoofd der voorhoede, bestemd om in *Vlaanderen* doortedringen, nieuwe diensten. Daags voor den slag van *Fleurus*, bedacht hij eene krijgsverrigting, die door BERNADOTTE, later koning van *Zweden*, op eene behendige wijze ten uitvoer gebragt, de nederlaag van den regter-vleugel der Oostenrijkers ten gevolge had. Hij onderscheidde zich voor

Maastricht, en na de overgave dier stad, werd hij den 8 Novb. 1794, tot divisie-generaal benoemd. In 1797, gaf hij, bij het leger van den *Rijn*, onder MOREAU, nieuwe bewijzen van onverschrokkenheid, en bij het leger van *Italië*, onder CHAMPIONNET, in wiens ongenade hij deelde; maar op eene eervolle wijze ontheven van de onregtvaardige beschuldigingen, waarvan hij het voorwerp was, werd hij in zijne betrekkingen hersteld, en naar het leger der *Alpen* gezonden. In 1800 ging hij tot het reserve-leger over, en werd hij tot bevelhebber der 19.^e militaire afdeling benoemd. In 1804, werd hij groot-officier van het legioen van eer, begaf zich in 1805 naar *Italië*, en behoorde tot het leger dat het koninkrijk *Napels* veroverde; later werd hij naar *Spanje* gezonden; in 1810, in ongenade vervallen, werd hij in 1814 teruggeroepen. Bij de terugkomst des konings, werd hij tot algemeen inspecteur der infanterie benoemd, en ontving het kruis van den H. LODEWIJK. Desniettenstaande nam hij gedurende de honderd dagen dienst aan, werd in de nieuwe pairskamer van *Frankrijk* begrepen, en sneuvelde in den slag van *Waterloo*, den 18 Junij 1815, DUHESME heeft in het licht gegeven: 1.º *Précis etc. (Kort begrip der geschiedenis van de ligte infanterie, en van haren invloed op de taktiek der verschillende eeuwen)*, Lyon, 1806, in 8.vo, te *Parijs*, onder dezen titel herdrukt: *Essai etc. (Proeve over de*

ligte infanterie enz), 1814, in 8.vo; — 2.º *Traité etc. (Verhandeling over de kleine krijgsverrichtingen)*, Parijs, 1814, 2.e uitgave.

DUMARSAIS. — Zie MARSAIS -Wbk.-

DUMAS (de graaf MATTHEUS), Fransche veldheer, in 1753 te *Montpellier* geboren, was de zoon van een' schatmeester van *Frankrijk*; in den ouderdom van 15 jaren begaf hij zich als onder-luitenant in het regiment van *Médoc*, werd in 1774 tot luitenant der jagers, en twee jaren later tot kapitein bevorderd; hij volgde als adjudant den generaal ROCHAMBEAU naar *Amerika*, en werd in 1783, tot chef van den staf van het leger van *St. Domingo* benoemd. In het volgende jaar, in *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij met eene militaire verkenning op de eilanden van den *Archipel* belast. In 1787, bekwam hij eene zending naar *Holland*, en was bij het beleg van *Amsterdam* door de Pruisen tegenwoordig. In het volgende jaar verving hij GUIBERT als verslaggever van den raad van oorlog, en werd met de inspectie der vestingen van den *Elzas* belast. Bij de oprigting der nationale garde; werd hij adjudant van LAFAYETTE. In 1791, voerde hij het bevel over het geleide, bestemd om de terugkomst van LODWIK XVI in de hoofdstad te beschermen. Door het dep.^t *Seine-en-Oise* tot de wetgevende vergadering afgevaardigd, bestreed

hij er de tegen de uitgeweekenen voorgedragene maatregelen, vorderde de bestraffing der moordenaars van *Avignon*, en verzette zich uit al zijn vermogen, tegen de oorlogsverklaring aan den keizer van *Oostenrijk*; hij nam de verdediging op zich der ministers, die, zoo wel als de veldheeren, aanhoudend werden aangerand, en legde bij zulke netelige omstandigheid, de grootste onverschrokkenheid aan den dag. Na den val des troons, zonderde hij zich af, maar hij zou bezwaarlijk aan de proscriptie zijn ontsnapt, indien CARNOT, die zijne talenten kende, hem, door de commissie van algemeen welzijn, niet tot directeur van het dépôt der ontwerpen van veldtogt bij het ministerie van oorlog had doen benoemen. Door het dep.^t *Seine-en-Oise*, in 1795, tot den raad der ouden verkozen, stemde hij aldaar, even als in de wetgevende vergadering, met de gematigden, werd den 18 fructidor tot de verbanning veroordeeld; maar na het geluk te hebben gehad van aan de geregtsdienaars van het Directorium te zijn ontsnapt, ging hij te *Hamburg* eene schuilplaats zoeken, van waar hij in 1800 werd teruggeroepen. Tot chef van den staf van het reserveleger, dat hij te *Dijon* georganiseerd had, benoemd, kwam hij eenigen tijd daarna in den staatsraad, en werd in 1805, tot divisie-generaal benoemd. Daarna aan JOZEF BONAPARTE toegevoegd, werd hij in 1806, minister van oorlog te *Napels*, en werkte mede om aan dat

rijk het schoonste leger te geven, dat het ooit gehad had. In *Frankrijk* teruggekeerd, nam hij deel aan den slag van *Wagram*, en werd belast met de uitvoering der voorwaarden der wapenschorsing van *Znaïm*. Algemeen intendant van het groote leger in *Rusland*, volgde hij in 1813 *NAPOLEON* naar *Saksen*, en werd te *Leipzig* krijgsgevangen gemaakt. Door *LODEWIJK XVIII* tot staatsraad benoemd, verloor hij die betrekking, wijl hij, gedurende de *honderd dagen*, de algemeene directie der nationale gardes op zich genomen had. Later kwam hij echter in den staatsraad, werd door het *Seine-dep.* tot lid van de kamer der afgevaardigden benoemd, en na de omwenteling van 1830 tot het pairschap verheven. Hij overleed bijna geheel van het gezigt beroofd, in 1837. Als schrijver is de generaal *DUMAS* voornamelijk bekend door zijn *Précis etc. (Kort verslag der militaire gebeurtenissen, of geschiedkundige proeven over de veldtogten van 1799—1807), Parijs, 1817—1826, 19 dl.ⁿ, in 8.vo, atlas in fol.*, dit is een der belangrijkste werken, welke over de oorlogen der omwenteling en des keizerrijks zijn in het licht verschenen.

DUMONT (*PETRUS STEPHANUS LODEWIJK*), een beroemde staatsman, in Julij 1759, te *Geneve* geboren, werd in 1781 tot het predikambt bevorderd, waarin hij zich zeer onderscheidde. Toen in 1782, de gewapende bemid-

deling van *Frankrijk* de aristocratie van *Geneve* deed zegevieren, nam hij met zijne familie de wijk naar *St. Petersburg*, alwaar hij predikant der Fransch-protestantsche kerk werd. Sedert 18 maanden bewoonde *DUMONT Rusland*, toen lord *SHELburn* (later markies *LANDSDOWN*), hem naar *Engeland* beriep, om hem de opvoeding zijner zonen toe te vertrouwen. In 1789 kwam hij in *Frankrijk*, alwaar hij met *MIRABEAU* in den geest der nieuwe denkbeelden, den *Courier de Provence* uitgaf. Men verzekert dat het berucht adres aan den koning van den 9 Julij 1789, om de terugzending der troepen te vragen, door *DUMONT* ontworpen was. In *Engeland* teruggekeerd, putte hij, uit zijne betrekkingen met *J. BENTHAM*, eenen bepaalden smaak voor de beoefening der regtsgeleerdheid, en belastte zich met de regeling der handschriften van den Engelschen regtsgeleerde, welke hij omwerkte, en waarvan hij zich, om zoo te spreken de denkbeelden eigen maakte (zie *BENTHAM*). In 1814, kwam *DUMONT* te *Geneve* terug, werd tot lid van den vertegenwoordigenden en oppersten raad benoemd, en verklaarde zich bestendiglijk voor de zaak der openbare vrijheden. Hij werkte aan de hervorming van het gevangenisstelsel, werd lid der te dien einde in 1822, gevormde commissie en de penitentiare gevangenis, was het gevolg van het panoptisch plan, waartoe

hij aanleiding gaf. DUMONT deed eene uitspanningsreis, toen hij, den 29 Sept. 1829, te *Milane* bijna plotseling overleed. Hij heeft medegewerkt aan de *Annales de législation et d'économie politique*. Tot zijne onder het artikel BENTHAM niet opgegeven werken behoort: *De l'organisation etc. (Over de regterlijke organisatie en de wetgeving)*, *Parijs*, 1828. De heer ROSSI heeft in zijn stelsel van strafregt getracht, om het stelsel, waarvan DUMONT zich als de tolk opwerpt, te wederleggen.

* DUMONT (JACOBUS EDMOND), een beroemde Fransche beeldhouwer, in 1761, te *Parijs* geboren, had zijne studiën gemaakt onder PAJOU, en behaalde in 1788 den grooten prijs. Grooter eer viel hem eerst later te beurt, door de uitmuntende standbeelden van den minister COLBERT (aan den ingang van de kamer der afgevaardigden) en van LAMOIGNON DE MALESHERBES (in het paleis van justicie te *Parijs*). Andere zeer schoone voortbrengselen van DUMONT zijn: het in het jaar IX der Fransche republiek vervaardigde borstbeeld van den generaal MOREAU (in de maarschalks-zaal der *Tuileries*), dat van den generaal COSSE in het jaar 1805; het in hetzelfde jaar vervaardigde standbeeld van MOREAU, aan den grooten trap van het paleis *Luxembourg*; het standbeeld van LOUIS D'OUTREMER, in *St. Denis*; het tien voet hooge van den generaal PICHEGRU (voor de stad *Lons le Soulmier*. — Zie

PICHEGRU *-Wbk.-*); het borstbeeld van MALESHERBES en andere. DUMONT deed ook met den besten uitslag proeven in het besnijden van edelgesteenten (*gemmen*), en wel in het begin dezer eeuw, uit welk tijdperken ten minste drie *Cameën* van hem bekend zijn, welke PERICLES en ASPASIA, JULIA uit den tijd van AUGUSTUS, en NAPOLEON BONAPARTE voorstellen. Hij overleed hoog bejaard te *Parijs* in 1844. — Zijn zoon AUGUSTINUS ALEXANDER, in 1801, te *Parijs* geboren, is de waardige erfgenaam van zijn kunsttalent.

DUMONT D'URVILLE (JULIUS SEBASTIAAN CÆSAR), schout-bij-nacht, in 1791, te *Condé-Sur-Noireau* (Fr. *Calvados-dep.*) geboren, maakte zijne studiën, onder de leiding van zijnen oom, kanonik te *Caen*. Daar hij wegens zijnen ouderdom, niet in de polytechnieke school had kunnen worden toegelaten, zoo kwam hij als aspirant der eerste klasse in de school der marine. In 1816 bezocht hij de kusten der *Zwarte-Zee* en de eilanden van den *Archipel*, alwaar hij een aantal onbekende planten verzamelde, waarvan hij later de beschrijving in het licht gaf. In 1822, vergezeld hij den kapitein DUPERREY, bevelhebber van het schip *la Coquille*, op zijne reis rondom de wereld, en bragt van dezelve eene rijke verzameling mede van insekten en planten, welke hij aan het kabinet van natuurlijke historie aanbood. Kort daarna, tot fregat-kapitein benoemd, vertrok

hij andermaal den 20 April 1826, om *Nieuw-Zeeland* en *Nieuw-Guinea* te gaan bezoeken. Daar hij het spoor van LA PEROUSE moest volgen, bezocht zijn schip, *l'Astrolabe* genaamd, eerst *Port Jackson* in *Oceanië*, daarna *Tonga-Tabou*, den archipel *Vitti*, alwaar hij honderd zes en twintig nog onbekende eilanden ontdekte; verder de kusten van *Nieuw-Bretagne*, doorkruiste *Nieuw-Guinea*, en kwam eindelijk te *Vanikoro*, alwaar hij voor den ongelukkigen reiziger een gedenkteeken deed oprigten (zie DILLON); hij was terug den 25 Maart 1828. Na de Julij-omwenteling, werd DUMONT D'URVILLE, die in 1814 de familie der BOURBONS te *Napels* had afgehaald, belast om koning KAREL X naar *Engeland* overtebrengen. Deze ongelukkige vorst maakte daarvan de opmerking, en zeide, terwijl hij op den jongen hertog van BORDEAUX wees: » Moogt gij ook nog dit kind terugvoeren! » Den 12 December 1837, ondernam hij zijne derde en laatste reis, met het doel om de Zuidpool-gewesten te bezoeken; hij gaf de namen van *Louis-Philippe* en van *Joinville*, aan de beide schoonste door hem ontdekte eilanden, en aan een ander dien van *Adélie*, in herinnering aan zijne vrouw. Bij zijne terugkomst in *Frankrijk*, den 6 October 1840, ontving hij den rang van schout-bij-nacht, en kwam te *Parijs* wonen; ten einde een des te beter opzicht over de uitgave zijner

reisbeschrijving te kunnen hebben. Hij kwam met zijne vrouw en hunnen eenigen zoon van *Versailles* terug; toen hij met dezelve in den verschrikkelijken ramp op den spoorweg, den 8 Mei 1841, het leven verloor. Behalve eenige stukjes in de *Annales des voyages* gedrukt, heeft men van hem: 1.º *Enumeratio plantarum in insulis archipelagi aut littoribus Pontis-Euxini; annis 1819—20, collecta atque delecta, Parijs, 1822*, in 8.vo; — 2.º *Voyage etc. (Ontdekkingsreize rondom de wereld, op de korvet l'Astrolabe, gedurende de jaren 1826—29, 1830—35)*, 12 dl.ⁿ, gr. in 8.vo, atlas, in 4.to, en 6 dl.ⁿ platen, gr. in fol.; — 3.º *Voyage etc. (Reis rondom de wereld)*, de hoofdinhoud der reizen en ontdekkingen van MAGELLAN, BOUGAINVILLE enz., *ibid* 1834—38, 2 dl.ⁿ, gr. in 8.vo, met pl.ⁿ; — 4.º *Voyage etc. (Reis naar de Zuid-pool en in Oceanië, gedurende de jaren 1837—1840)*, *ib.* 1841, en volgende jaren, 17 dl.ⁿ, gr. in 8.vo, met 520 pl.ⁿ in fol. en 64 kaarten, na den dood des schrijvers, op last der regering, in het licht gegeven.

DUNDAS (DAVID), een Engelsch veldheer, in 1735, te *Edinburg* geboren, was de zoon van een koopman en werd voor de geneeskunde bestemd; maar hij verkoos de loopbaan der wapens, en trad in 1755 in dienst. Na de veldtogten van *Duitschland* medegemaakt, en in de

West-Indiën, namelijk bij de inneming van *Havana*, gediend te hebben, werd hij in 1770, tot majoor van het 15.^e dragonder-regiment benoemd. Hij diende in 1793, bij het beleg van *Toulon*, met den rang van generaal-majoor. Genopdzaakt om die stad te ontruimen, stevende hij naar *Corsika*, waarvan hij zich meester maakte, en begaf zich daarop naar *Vlaanderen* tot den hertog van *Yorck*. In 1797, tot algemeen kwartiermeester benoemd, behoorde hij in 1799 tot het landingsleger in *Noord-Holland*. In 1809, volgde hij den hertog van *Yorck* op in den post van opperbevelhebber. Twee jaren later werd hij benoemd tot gouverneur van het militaire hospitaal van *Chelsea*, enz. Hij is den 18 Febr. 1820 overleden. Na den vrede van 1783, had hij om de vergunning verzocht, zich naar *Potsdam* te mogen begeven, teneinde er de krijgsverrigtingen bijtewonen, welke er de groote *FREDERIK* deed uitvoeren, en bij zijne terugkomst gaf hij in het licht: *Beginselen der militaire bewegingen, bijzonder op de Infanterie toegepast*, 1788, in 8.vo Kort daarna werden dezelve gevolgd door *reglementen voor de ruitery*, en deze beide werken werden in het Engelsche leger aangenomen. De verschillende diensten van *DUNDAS* verwierven hem eervolle belooningen; hij was lid van den geheimraad, en werd in 1806 tot ridder der *Bath-orde* verheven.

* *DUNIN* (*MARTINUS VON*), aartsbisschop van *Posen* en *Gnesen*, een der meest vereerde namen der nieuwere kerkelijke geschiedenis, en naast *CLEMENS AUGUST* (zie *VISCHERING-Wbk.*) van *Keulen*, de hersteller der kerkelijke vrijheid in *Pruissen*. Hij werd geboren den 11 Novb. 1774, in de nabijheid der stad *Rawa* in *Masovië*, een gedeelte van het tegenwoordige koninkrijk *Polen*, en was de eerstgeborene van niet minder dan 23 broeders en zusters. Tot in zijn 12.^e jaar bezocht hij de school der Jesuiten te *Rawa*. Daarna nam hem zijn oom, *LAURENTIUS VON DUNIN*, vroeger lid van het Jesuiten-collegie te *Bromberg*, toenmaals kanselier van het kapittel te *Wloclawek*, benevens eenen jongeren broeder tot zich, om zelf zijne verdere studiën te leiden. Het is wel aan geen twijfel onderhevig, dat de oom, niet zonder grooten invloed is gebleven op de rigting, die de jongeling nam, ofschoon hem in de keuze van zijnen stand volle vrijheid gelaten werd. In het gymnasium te *Bromberg*, hetwelk hij gedurende twee jaren bezocht, kwam zijn besluit, om zich aan den geestelijken staat toetewijden, tot rijpheid, weshalve hij, ter voortzetting zijner studiën, zich van daar naar *Rome* begaf, alwaar hij, door tusschenkomst van zijnen oom, in het *Duitsche collegie* werd opgenomen. Hier sloot hij met *STANISLAUS VON HATTEN*, later bisschop van *Ermeland*, een verbond van hartelijke vriendschap, dat tot aan den

dood deszelven duurde, en zeker niet zonder zegenrijken invloed, op de overeenstemmende werkzaamheid der beide mannen gebleven is. Zijne studiën hadden in eenen treurigen en woeligen tijd plaats. Polen ging zijne ontbinding te gemoet. De adel, tot dusverre de steun des rijks en der godsdienst, had door het van Frankrijk uitgegane ongeloof en zedeloosheid bedorven, het volk niet, volgens den geest des christendoms, tot het genot der vrijheid laten komen, en hetzelfde in verachtelijke lijfeigenschap, en in verstandelijke en zedelijke onwaardigheid gehouden. Terwijl VON DUNIN te Rome studeerde, had de laatste verdeling van zijn vaderland plaats. Maar ook der stad, die hem voor zijne studiën een rustig toevlugtsoord had aangeboden, stonden hevige schokken te wachten. De Fransche revolutie-benden waren de grenzen van Italië reeds overgetrokken, en bedreigden zelfs de hoofdstad der christenheid. Het is welligt aan dezen hagchelijken toestand, waarin zich Rome toenmaals bevond, toeteschrijven, dat de toediening der heilige wijdingen, aan den jongen VON DUNIN zoo veel mogelijk bespoedigd werd. Hij ontving het subdiakonaat in het begin van 1797, uit de handen van FRANCISCUS XAVERIUS PASSARO, aartsbisschop van Larissa, i. p.; in Junij deszelfden jaars; werd hij diaken, en eindelijk, den 23 September, door den kardinaal DE SOMAGLIA, priester gewijd. Hij had alstoen den

ouderdom van 23 jaren nog niet volkomen bereikt. CLEMENS AUGUST, die ruim een jaar vroeger dan VON DUNIN geboren was, bezocht op zijne eerste Italiaansche reis, het *Collegium Germanicum*, waarin de latere aartsbisschop van Posen en Gnesen zich ophield. Waarschijnlijk hebben beide elkander gezien, zonder elkander te kennen, later hebben zij elkander gekend, zonder elkander ooit te zien. — In zijn vaderland teruggekeerd, werd VON DUNIN tot canonicus der Stiftkerk te Wislica in het diocees van Krakau bevorderd, en werd hij tevens de lieveling van den bisschop Turski. Hij maakte zich den tijd ten nutte van zijn verblijf in Wislica ter voortzetting zijner studiën, welke hem echter niet beletteden zijne pligten als een voorbeeldig priester waartenemen. Door den bisschop van Kujawien, werd hij in 1800, tot canonicus van Wloclawek bevorderd. Kujawien behoorde toenmaals tot Pruissen. In 1808, beriep de aartsbisschop, graaf RACZYNSKI hem naar Gnesen, alwaar hij een kanonikaat bewam, en tot bijzitter der geestelijke regtbank benoemd werd. Daarop werd hij in 1815 kanselier van het metropolitaan-kapittel van Gnesen, in 1824 domheer in Posen, en bekleedde tevens den post van provincialen schoolopziener bij de koninklijke regering aldaar. De aartsbisschop THEOPHILUS VON WOLICKI had hem juist tot zijnen wij-bisschop verkoren, toen zijn onverwachte dood, den 21

December 1829, de beide aartsdiocesen van hunne herders be-roofde. In de daarop gehoudene verkiezing van eenen administrator, viel de meerderheid van stemmen op MARTINUS VON DUNIN. Deze verheffing tot eenen post, waarin hij reeds op eene meer zelfstandige wijze in een' uitgebreider werkkring, zijnen arbeid moest uitbreiden, viel juist in eenen zeer kommer-vollen tijd. Want op den 29 November 1830, borst de Warschauër omwenteling uit, en bragt ook de geheele provincie *Posen* in beweging. Von DUNIN was, zoo als alle edele Polen, met warme liefde aan zijn vaderland verknocht, doch er verre van verwijderd; om van eene omwenteling, aan welker hoofd grotendeels godsdienstige vrijgeesten en demagogen stonden, het heil van zijn volk te verwachten. Hij wist dat *Polen* door zijne eigene schuld gevallen, en er geene redding voor hetzelfde mogelijk was, dan door boetvaardigheid en opregte terugkeer tot God. Hij vaardigde alzoo den 8 December 1830 eenen herderlijken brief aan zijne onderhoorigen uit, en waarschuwde hen uit godsdienstige gronden tegen deelneming aan de omwenteling. Ofschoon deze herderlijke brief bij vele vrienden der Polen eene groote ontevredenheid te weeg bragt, heeft dezelve toch in de provincie eenen heilzamen indruk gemaakt. Het lijdt geen' twijfel, dat von DUNIN door het uitvaardigen van genoemden brief, het verlangen der regering te

gemoet kwam; maar even zoo uitgemaakt is het ook, dat hij, ofschoon een warme vriend van het Poolsche volk, in deze zaak slechts volgens zijne innige overtuiging handelde. Hij was toenmaals reeds tot aartsbisschop der beide diocesen *Posen* en *Gnesen* verkozen. De consecratie volgde den 10 Julij 1831. Ook als aartsbisschop ging von DUNIN voort in den geest des vredes te werken, en trachtte hij het wantrouwen tegen de regering, dat sedert de gebeurtenissen van 1830 diepe wortelen had geschoten, uitteroeijen. Voornamelijk openbaarde zich dit bij de aankondiging van den aflat van het jaar 1833, waarbij hij een gebed voor den koning en de koninklijke familie tot voorwaarde maakte. Daarbij zocht hij echter des te strenger de kerkelijke wetten te handhaven, en de kerkelijke instellingen, die door een langdurig verzuim als vervallen waren, weder op te beuren. Het seminarie van *Posen*, waar de theologische en filozofische studiën door de candidaten van beide diocesen gemaakt werden, bekwam nieuwe statuten en werd met bekwame hoogleeraars bezet. Eene uitbreiding dezer instelling tot eene akademie was de vurige wensch van DUNIN, welks vervulling hij echter niet zien mogt. Toen door een kabinets-order van den 31 Mei 1833, de laatste, nog bestaande kloosters der provincie vernietigd werden, protesteerde hij tegen dezen maatregel. Daar er echter op zijn vertoog geen acht werd geslagen, verlangde

hij, dat ten minste de rijke middelen der vernietigde kloosters, ten nutte van Catholijke kerken en scholen zouden worden aangewend. Ten gevolge daarvan werd het grootse seminarie voor schoolonderwijzers, in het klooster *Paradies*, en de beide alumnaten voor kweekelingen van den priesterstand aan de gymnasiën te *Posen* en te *Trzemeszno* gesticht. Hij trachtte de geestelijkheid optebeuren, spoorde haar tot ijverige zielzorg aan, en liet regelmatige dekanaats-vergaderingen houden, ten einde daardoor een meer werkzaam, wetenschappelijk leven, en eene naauwere aaneensluiting, tot gemeenschappelijk werken bij de geestelijken te bevorderen. Ook tot den bloei der scholen, waarvoor hij als schoolraad reeds vroeger met groote voorliefde gezorgd had, werkte hij als aartsbisschop met onvermoeiden ijver voort. Hij bereisde zelf zijne beide grootediocezen, hield overal kerkbezoek, en vormde eene ontelbare menigte geloovigen. — Terwijl alzoo zijn beheer op eene gezegende wijze voortging, en Kerk en Staat in goede overeenstemming werkten, bragten de aangelegenheden der gemengde huwelijken ook alhier eerst eene spanning, en eindelijk eene openbare verdeeldheid te weeg, welke in hare uitwendige verschijning nog doortastender was, en voor den Staat nog nadeeliger gevolgen scheen te willen voortbrengen, dan zelfs de in *Keulen* uitgeborsten strijd. Over

de behandeling der gemengde huwelijken bestond in de Oud-Poolsche provinciën eene verordening van *BENEDICTUS XIV*, van 29 Junij 1748, die, wel is waar, nog niet ingetrokken, maar toch langzamerhand grootendeels buiten kracht en toepassing gekomen was. Gedurende de oorlogstijden, bij de menigvuldige veranderingen der regeringen, en bij den weduwlijken staat der bisschoppelijke stoelen, lag de kerkelijke tucht, als het ware gedrukt ter neder, en het was langzamerhand zoo ver gekomen, dat de geestelijken nog wel moeite aanwendden, om de belofte tot eene Catholijke opvoeding der kinderen te bekomen, doch voor het overige van deze belofte, het verleenen of weigeren der inzegening niet afhankelijk maakten. Zij bedachten daarbij niet hoe nabij dit punt met de leerstelling zelve in aanraking kwam. Toen dus de aartsbisschop *VON DUNIN*, tijdens hij nog waarnemend beheerder des bisdoms was, door de regering, die nog met *Rome*, ter bekoming eener verzachting in de breve van *Prus VIII* over de gemengde huwelijken in onderhandeling was, werd opgeroepen, om eene verklaring te geven, welk gebruik, ten opzichte van de inzegening van gemengde huwelijken, in *Posen* bestond, zoo antwoordde hij den 20 Jan. 1830, » de gemengde huwelijken werden aldaar onvoorwaardelijk ingezegend.” *VON DUNIN* zelf schijnt daaraan geen bijzonder gewigt te hebben gehecht.

De eerste bedenking, welke bij hem opkwam, ontsproot uit de aanvragen om dispensatie, die naar Rome moesten worden opgezonden. Dezelve werden, zoo als natuurlijk is, enkel verleend onder de voorwaarde eener Catholijke opvoeding der kinderen. Wijl toenmaals alle dispensatiën, door de handen der staatsambtenaren moesten gaan, zoo werd in *Berlijn* de voorwaarde, waaraan de geldigheid der dispensatie verbonden was, » als in *Pruisen* niet toepasselijk, » doorgehaald. Daar de alzo verleende dispensatiën ontégensprekelijk krachteloos waren, zoo begon VON DUNIN aan middelen te denken, om dit gebrek te verhelpen, en aan de vorderingen der Kerk te voldoen. In den herfst van 1836, vernam hij het bericht van het ook aan den *Rijn* uitgeborsten geschil over de gemengde huwelijken. Om elke poging, die soms in het werk zou kunnen worden gesteld, om de toepassing der in *Posen* nog van kracht zijnde kerkelijke wetten weder in te voeren, voor te komen, werd door een ministerieel besluit van den 3 Mei 1837 bepaald, dat de Catholijke geestelijken zouden gehouden zijn, de gemengde bruidsparen, zonder vooraf afgelegde beloften, en zonder overlegging eener geslotene overeenkomst betrekkelijk de Catholijke opvoeding der kinderen, kerkelijk intezegenen. De regering wilde op deze wijze een tegen de bestaande kerkelijke wetten ingeslopen misbruik, door een ministerieel besluit tot

staatswet verheffen. Maar juist dit besluit verwekte eenen levendigen tegenstand en bewerkte dat de Catholijken in *Posen* en *Gnesen* tot nadenken werden gebracht ten opzichte van het standpunt, waartoe zij reeds gekomen waren. VON DUNIN schreef zelf aan den aartsbisschop CLEMENS AUGUST van *Keulen*, en verzocht van dien prelaat inlichting, omtrent de breve van Pius VIII, betrekkelijk de gemengde huwelijken, alsmede over het aan den *Rijn* bestaande gebruik, en verzocht van het ministerie de vergunning, genoemde breve ook in zijne beide diocesen aftekondigen, of van den apostolischen Stoel bijzondere beschikkingen te mogen aanvragen. Daar hem geen van beide vergund werd, zoo wendde hij zich, onder dagteekening van 26 Octb. 1837, met zijne bede regtstreeks tot den koning. Hij vermoedde niet, dat men juist toenmaals in *Berlijn* de gewelddadige wegvoering van den aartsbisschop van *Keulen*, en wel wegens dezelfde zaak voorbereidde. Thans was het voor de regering nog tijd om zich te beraden en aan de billijke vorderingen der Kerk toe te geven. Doch daarvan was men te *Berlijn* verre verwijderd. Het antwoord des konings was afwijzend en behandelde de zaak der gemengde huwelijken, als eene volkomen geregelde, en sedert lang uitgemaakte gelegenheid. De kort daarop gevolgde wegvoering van den aartsbisschop van *Keulen* overtuigde VON DUNIN, dat van de staats-

beambten geene bewilliging in zijne billijke vorderingen te verwachten was. Toen daarop in de allocutie van den 10 Decb. elk onwettig in *Pruissen* ingevoerd gebruik in zaken van gemengde huwelijken door den Paus verworpen werd, was het besluit van den aartsbisschop genomen. Hij bewerkte zelf eenen rondgaanden brief in de Poolsche taal, welke onder dagteekening van den 30 Januarij 1838 aan alle dekens gezonden werd, waarin hij de ingeslovene, met de kerkelijke wet strijdige gebruiken veroordeelde, en verbod bij eene bekendmaking van den 27 Februarij, aan alle geestelijken, onder straf van suspensie, de inzegening der gemengde huwelijken, indien niet vooraf de belofte eener Catholijke opvoeding der kinderen gegeven was. Bij het uitvaardigen der eerste circulaire wendde hij zich dadelijk tot den koning, en stelde den vorst in kennis van den gedanen stap. Slechts de stem van zijn geweten had hem bewogen te handelen, zoo als hij gedaan had, en de koning mogt toch in aanmerking nemen dat er geen wettig gebruik bestaan kon, als het op zich zelve zondig en met het geweten in strijd was. Men kan zich de buitengewone verlegenheid der regering voorstellen, zoodra de stap des aartsbisschops bekend werd. Men trachtte de afschriften der circulaire in beslag te nemen; doch zulks gelukte slechts gedeeltelijk en bragt opruijngen

onder het volk te weeg. De aartsbisschop werd, ten gevolge eener kabinets-order, ter verantwoording geroepen, terwijl de koning zelf, bij een manifest van den 12 April, zijne onderdanen in het groot-hertogdom *Posen*, door de vernieuwde verzekering dat hunne godsdienst zoude beschermd worden, trachtte gerust te stellen. De woorden des konings, klaarblijkelijk een uitvloeisel zijner persoonlijke gezindheid, bevatteden zoo veel geruststellends en schoons, dat het duidelijk bleek, dat, zoo niet onzuivere en door hartstogt geleide handen, zich in de zaak gemengd hadden, er ligtelijk eene overeenstemming tusschen den koning en zijne Catholijke onderdanen tot stand had kunnen worden gebracht. Maar er bestond onder de hoogere ambtenaren eene partij, die geene toenadering tusschen den koning en den aartsbisschop wilde, en die, terwijl zij den prelaat bij den monarch van de vijandelijkste bedoelingen tegen het protestantismus, en van de grootste halsstarrigheid beschuldigde, hem tevens in alle protestantsche dagbladen, als een' man afschilderde, wiens gedrag zoo tegenstrijdig was, dat het aan ligtzinnigheid grensde. De verderfelijkste stap, dien de regering deed, was een ministerieel besluit, van den 25 Junij 1838, welk de verordening des aartsbisschops voor nul en van geene waarde verklaarde, en dat het gehoorzamen aan het geestelijk opperhoofd met straffen bedreig-

de, den ongehoorzamen daarentegen bescherming der wereldlijke magt beloofde. Zoo als vooruit te zien was, bragt een zoodanige maatregel eene algemeene beweging der gemoederen te weeg, en gaf in alle dekanaten des lands aanleiding tot protesten der geestelijkheid, wier taal de billijkste berisping der regering bevatte. Op deze wijze werd, in weerwil der vredelievende gezindheid des aartsbisschops, de kloof tusschen Kerk en Staat hoe langer zoo wijder. De apostolische Stoel meende zich alsnu de kerkelijke aangelegenheden van *Posen* te moeten aantrekken, en in het geheim consistorie van den 13 Sept. 1838, verklaarde de Paus voor geheel *Europa*, aan het gedrag des aartsbisschops zijne volle goedkeuring te hechten. Hij had deze ondersteuning des te meer noodig, daar men van uit *Berlijn*, door eene menigte te dienst staande dagbladen, waaronder de *Leipziger allgemeine Zeitung* en het *Frankfurter Journal* de eerste plaats innamen, eenen onuitputtelijken vloed van lasteringen tegen hem uitbraakte, zoo dat zelfs de Catholijke wereld niet dan onvolledige, vervalschte berigten over den staat van zaken in *Posen* bekwam. De onderzoeking tegen den prelaat was reeds zoo ver gevorderd, dat de uitspraak van het vonnis elken dag verwacht werd. Men hoopte echter nog steeds, de toepassing van gewelddadige maatregelen, van welke eene groote opwinding in de provincie te verwachten was,

onnoedig te kunnen maken. Om deze reden werd von *DUNIN* bij een kabinets-bevel naar *Berlijn* geroepen. Toen echter alhier zijne standvastigheid niet aan het wankelen kon worden gebragt, werd hem den 25 April 1839, zijn vonnis aangekondigd. Hij werd van zijn ambt vervallen verklaard, tot zesmaandsche vestingstraf veroordeeld, zou nimmermeer eenige waardigheid kunnen bekleeden, en alle proceskosten betalen. Het werd hem verboden met zijne geestelijkheid de minste briefwisseling te onderhouden, en, zonder vergunning van den minister van policie, *Berlijn* te verlaten. — Terwijl nu in alle haar te dienst staande bladen, de partij der ambtenaren over hare gewaande zegepraal triomfeerde, en lasterlijke geruchten over het welbehagen van *DUNIN* in zijne, door allerlei genietingen verzachte, gevangenschap verspreidde, verliet deze onverwachts *Berlijn*, om naar zijne wettige kudde, van welke geene aardsche magt hem mogt scheiden, terugtekeeren. Hij kwam in den vroegen morgen van den 4 October te *Posen* aan, en knielde allereerst in de kapel van het H. Kruis der domkerk neder, om voor zichzelf en zijne bedrukte kudde de bescherming des Hemels aftesmeeken. Hij wist vooruit dat zijn verblijf in zijne hoofdstad van geen langen duur zoude zijn. In den nacht vóór den 8 October werd hij gevangen genomen, en in allerijl over de grenzen der provincie gebragt. Reeds op den 8 kwam hij in de vesting *Kolberg*

aan de *Oostzee* aan, waar hij als gevangene bewaakt, doch goed behandeld werd. Andermaal weêrgalmden in de protestant-sche dagbladen spot- en vreugdekreten; maar ook ditmaal was het gejuich te voorbarig; want in *Posen* namen de zaken eene ernstige wending. Beide diocesen namen openbaren kerkrouw aan, en bevelen noch straffen der ambtenaren, waren in staat de opheffing van dien rouw te bewerken. De klokken zwegen, even alsof het land door een interdikt getroffen was; orgel en gezang verstomden; openbare vermakelijkheden werden gestaakt, en zelfs de door de protestanten aangelegde feestpartijen werden niet bezocht. Daarbij hield het geheele geestelijke bestuur op, en alle zaken bleven hangende. Met treffende trouw toonde zich de geheele geestelijkheid aan haren herder verkleefd, en, mogt er zich slechts een minder welgezinde geestelijke vertoonen, zoo werd hij door de gemeente dadelijk beperkt, of wel met verdrijving bedreigd. De wij-bisschop KOWALSKI, aan wien men eene dubbelzinnige gezindheid toeschreef, vond het geraden zich te verwijderen, wjl de ontevredenheid des volks tegen hem dreigde lostebarsten. Een wezenlijk nadeel voor den Staat ontsproot echter daaruit, dat nu ook het nationale element, in *Polen* en *West-Pruissen* zich weder nadrukkelijker ontwikkelde, en in de godsdienstige beweging zijn steunpunt vond. — Terwijl alzoo dezelfde partij, die den aarts-

bisschop van *Keulen* belet had, tot heil van den Staat te werken, in de oostelijke provinciën, een bijna nog bedenkelijker crisis had te weeg gebragt, overleed koning FREDERIK WILLEM III. Hij had voor zijnen dood reeds ernstig aan eene herstelling des aartsbisschops gedacht, en daartoe zelfs eenige voorloopige maatregelen genomen. Des te gemakkelijker viel het alzoo aan zijnen opvolger, om zich met von DUNIN omtrent de voorwaarden te verstaan. De landheer IGNATIUS VON LIPSKI, ontving den 31 Julij 1840 uit de hand des konings de kabinetsorder, waarbij aan den kerkvorst, de terugkeering naar zijn diocees werd toegestaan. Op den 5 Augustus hield dezelve zijnen plegtigen intogt in *Posen*, door eene ontelbare schaar des juichenden volks ontvangen. De geheele provincie was als dronken van vreugde, en het eene feest verdrong het andere. In eenen herderlijken brief van den 27 Aug. regelde daarop von DUNIN bepaaldelijk de aangelegenheden der gemengde huwelijken, waarbij hij de breve van Pius VIII, zonder dezelve te noemen, wezenlijk tot grondslag nam. — Nadat alzoo de vrede hersteld was, trachtte de aartsbisschop door eene verdubbelde werkzaamheid, de nadeelen, die nog uit vroegeren tijd in zijn diocees zichtbaar waren, te herstellen. Onvermoeid reisde hij rond, om het H. Sacrament des Vormsels te bedienen, en vierde bij deze gelegenheid ware zegetogten. Hij wekte de studiën op, verspreidde

goede gebeden- en gezangboeken, en was er vooral op bedacht, om in het grootte gebrek van priesters te voorzien. Doch, helaas! zijne werkzaamheid mogt niet lang meer duren. Zijne gezondheid was door het langdurige lijden ondermijnd. Eene reis naar *Marienbad* had geene gunstige gevolgen, terwijl eene galziekte verlamvend en verwoestend op de inwendige organen werkte. Christelijk voorbereid, welgemoed en volkomen in den wil Gods berustende, ontsliep hij den 26 December 1842, des namiddags ten 3 ure. De rouw wegens den overledene was zoo algemeen en groot, dat zelfs de burgerlijke overheid, voor 14 dagen alle openbare vermakelijkheden verbood. Op den 2 Januarij 1843 volgde de begraafing. Twee landlieden, twee burgers, twee officieren, twee priesters, de graaf MYCIELSKI en de vorst SULKOWSKI, namen, onder eenen buitengewonen toevloed van geloovigen uit de stad en van het land, de kist met het lijk op hunne schouderen, en droegen dezelve onder het gelui aller klokken, door de weenende menigte, naar den aartsbisschoppelijken grafkelder in *Maria-kapel*. Het hart werd in eene urne in de hoofdkerk van *Gnesen* bijgezet. — Zacht en teeder van inborst, was VON DUNIN een man des vredes. Slechts de stem des gewetens riep hem in den strijd, en schonk hem kracht om in denzelfden tot aan de behaalde zegepraal te volharden. Hij heeft voor de Kerk der oostelijke Pruisische provinciën

een nieuw tijdperk geopend, en staat CLEMENS AUGUST van *Keulen* waardiglijk ter zijde.

DUPATY (KAREL MERCIER), Zoon van K. M. J. B. M. DUPATY (zie dat Art. -*Wbk.*-), een beeldhouwer, den 29 Septemb. 1775 te *Bordeaux* geboren, werd in 1790 reeds tot advokaat bevorderd; doch zijn smaak lokte hem weldra in eene andere loopbaan. Door de requisitie getroffen, kwam hij in een dragonder-regiment, en werd als geographisch teekenaar aangesteld. Te *Parijs* teruggekeerd, leerde hij de beginselen der schilderkunst van VINCENT, daarna die der beeldhouwkunde van LEMOT, behaalde in het jaar VII den grooten prijs voor een half verheven beeldwerk, waarvan het onderwerp was: PERICLES ANAXAGORAS *bezoekende*. Daarna vervaardigde DUPATY een *borstbeeld van DESAIX*. Hij begaf zich daarop naar *Italië*, en gedurende een bijna achtjarig verblijf aldaar, vervaardigde hij er een aantal beeldwerken, zoo als: PHILOCTETES *gekwetst*; — CADMUS, *die de slang van Castalië nedervelt*; — POMONA; — *de stervende BIBLIS*. In *Parijs* teruggekeerd, was zijn eerste en welligt voornaamste werk: AJAX *door de woede van NEPTUNUS vervolgd*. Hij vervaardigde daarop *de wroegingen van ORESTES*, een kolossale groep van drie beelden, en AJAX *door den bliksem getroffen*. In 1816 in het instituut opgenomen, werd hij belast met de uitvoering van het standbeeld te paard van

LODEWIJK XIII, voor de *Place Royale* bestemd, en later met CARTELIER, met die van het monument van den hertog van BERRY. DUPATY heeft nog eenige andere werken uitgevoerd, onder andere eene *H. Maagd*, in *St. Germain-des-Prés*. Hij had de oudheid vlijtig beoefend. Men heeft hem verweten niet genoeg zijne eigene ingevingen te zijn gevolgd, en zijne voortbrengselen niet origineel genoeg te hebben gemaakt, maar dit gebrek werd door talenten van den eersten rang vergoed. Hij is den 12 Novb. 1825 overleden; een zijner vrienden belastte zich met de voltooiing zijner werken (zie CORTOT).

DUPERRÉ (VICTOR GUY), Fransch admiraal, den 20 Febr. 1775, te *la Rochelle*, alwaar zijn vader krijgs-schatmeester was, geboren, maakte zijne studiën in het collegie van *Juilly*. Naauwelijks 16 jaren oud zijnde, kwam hij aan boord van een koopvaardijship, dat naar *Indië* stevende. Bij zijne terugkomst begaf hij zich in zeedienst, en verkreeg kort daarna den rang van vaandrig op het fregat *la Virginie*. Hij was (den 22 Mei 1796) bij den roemrijken strijd tegenwoordig, door dit fregat tegen eene Engelsche afdeeling volgehouden, en werd naar *Engeland* gevoerd, alwaar hij twee jaren gevangen bleef. In *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij met verschillende zendingen naar de *Kaap de goede Hoop* en de *Antillische eilanden* belast, en in 1806 tot bevelhebber der *Sirène* benoemd. Hij kwam van *la*

Martinique terug, werwaarts hij troepen had overgebracht, toen Engelsche schepen hem voor *Lorient* kwamen aanvallen; maar na een gevecht van boord aan boord, sloeg hij door den vijand heen; in wiens gezigt hij de haven binnenliep. Tot den rang van kapitein bevorderd, aanvaardde hij het bevel over de *Bellone*, en vertrok in 1807 naar *Ile de France*. Gedurende twee jaren, dat hij in de Indische zeeën kruiste, behaalde hij veelvuldige voordeelen op de Engelschen, welke hij met geringere magt sloeg, en kwam eerst in *Frankrijk* terug, nadat deze kolonie verplicht was geweest om te capituleren. In 1811, tot schout-bij-nacht benoemd, bekwam hij in het volgende jaar het bevel over de Fransche en Italiaansche vloten der *Adriatische zee*, welke de gebeurtenissen van 1814 hem noodzaakten aan *Oostenrijk* over te geven. Tot zee-prefekt te *Toulon* benoemd, ging hij in 1818 het bevel voeren over de Fransche standplaatsen der *Antillische eilanden*. In het volgende jaar bevond hij zich op het eiland *St. Thomas*; nadat de kapitein van het Engelsche fregat de *Euryale*, op den verjaardag des konings van *Engeland*, alle vlaggen had geheschen, liet hij eene driekleurige vlag op eene onreine plaats planten. DUPERRÉ vorderde eene herstelling van deze beleediging, en terwijl LODEWIJK XVIII zijne edele gevoeligheid goedkeurde, benoemde hij hem tot officier van het legioen van eer. In

1823, gedurende den oorlog met *Spanje*, voerde hij bevel over het smaldeel met het beleg van *Cadix* belast, en droeg door zijne doelmatige maatregelen veel bij tot de overgave dier stad, het laatste brandpunt van den opstand. Op het einde van dezen togt tot onder-admiraal verheven, voerde hij in 1830 het bevel over de vloot voor *Algiers*, en droeg veel bij tot den goeden uitslag dier onderneming (zie *BOURMONT*). Den 13 Augustus deszelfden jaars, tot de waardigheid van pair van *Frankrijk* en van admiraal, en den 1 October tot vice-president van den raad van admiraalschap verheven, werd hij in 1834 tot minister van marine benoemd, welken verheven post hij bij herhaling met roem bekleedde. Hij overleed te *Parijs*, den 2 November 1846. De baron *TUPINIER* heeft den 29 Junij 1847, in de pairs-kamer, de lofrede van *DUPERRÉ* uitgesproken.

DUPÉTIT-THOUARS (**ARISTIDE AUBERT**), een beroemde Fransche zeevaarder, de zoon van een' beroemden kruidkundige, werd in 1760, in het kasteel van *Boumois* bij *Saumur* (*Anjou*) geboren; na zijne studiën in de scholen van *la Flèche* en *Parijs* volbragt te hebben, werd hij als onder-luitenant in het regiment van *Poitou* geplaatst. De oorlog, die in 1778 tusschen *Frankrijk* en *Engeland* uitbrast, veroorloofde hem zijnen smaak voor de zeedienst op te volgen. Na een loffelijk examen werd hij te *Rochefort* tot *gardé-mari-*

nier bevorderd, en vond weldra op den *Fendant*, onder het bevel van *VAUDREUIL*, de gelegenheden om zich te onderscheiden in het gevecht van *Ouessant*, aan de kust van de *Senegal*, te *Grenada*, en in verschillende andere gevechten. Vervolgens op kruisers geplaatst, werd hij in korten tijd een volmaakt zeeman. Bij het berigt dat *LA PEROUSE* op een woest eiland gestrand was, vormt hij dadelijk het ontwerp om hem op te sporen. Om gewinzoekende handelaars in zijne onderneming belang te doen stellen, verbindt hij zich om den togt te eindigen met den pelterij-handel der Noord-westkust van *Noord-Amerika*. Daar hij niet had kunnen slagen, om de ter dekking der kosten vereischte fondsen bijeentebrengen, verkoopt hij gezamenlijk met zijn' broeder zijn' ouderlijk erfdeel, en vertrekt den 2 Augustus 1792. Terwijl hij de *Kaap-Verdische eilanden* aandoet, ontruikt hij veertig Portugeezen aan den hongerdood, en vervoert dezelve naar het eiland *St. Nicolaas*, waarvan de inwoners, evenzeer aan hongersnood ter prooi, het grootste gedeelte zijner levensmiddelen ontvangen. Nauwelijks weder in zee gestoken zijnde, ontruikt hem eene verschrikkelijke ziekte, welke zich onder het scheepsvolk openbaart, het derde gedeelte zijner bemanning, en noodzaakt hem om het eiland *Fernando de Noronha* binnin te loopen. Onder voorwendsel der onlusten in *Frankrijk*, maken de Portugee-

zen zich meester van zijn schip, en zenden hem gevangelijk naar *Lissabon*. Zoodra hij weder in vrijheid was gesteld, vertrok hij naar *Amerika*, met het oogmerk om zich in de *Vereenigde Staten* te vestigen. Het duurde echter niet lang of hij kwam in *Frankrijk* terug. Bij den togt naar *Egypte*, voerde hij het bevel over den *Tonnant*, een schip van 80 stukken geschuts. Voor den slag van *Aboukir*, had hij aangeraden de reede te verlaten. Zijn raad werd niet gehoord, en men weet hoe noodlottig de uitslag was. DUPETIT-THOUARS streed er met zijne gewone onverschrokkenheid. Door een' kanonskogel verminkt, liet hij zich in een vat met zemelen plaatsen, ten einde de uitvloeijing van zijn bloed tegen te gaan, en zoo lang als zijne krachten het toelieten, ging hij voort bevelen te geven, terwijl hij al stervende (den 1 Augustus 1798) uitriep: *Bemanning van den Tonnant, strijk nimmer uwe vlag!* DUPETIT-THOUARS heeft slechts handschriften nagelaten, die eene herziening zouden vereischen alvorens gedrukt te kunnen worden. De zuster van dezen dapperen zeeheld heeft er in 1822 een deel van in het licht gegeven.

DUPIN (KAREL), een beroemde regtsgeleerde, is echter minder bekend door zijne persoonlijke verdienste, dan door den roem dien hij had van drie zonen (ANDRÉ MARIE JEAN JACQUES en CHARLES, nog in leven, en den in het volgende Art. vermelden

PHILIPPE) op te voeden en te vormen, die in de wetenschappen en in de magistratuur geschitterd hebben. In 1758, te *Clamecy* geboren, werd hij in 1779 tot advokaat bij het parlement van *Parijs* bevorderd, en verkreeg kort daarna eene dispensatie wegens ouderdom, om in zijne geboorteplaats de bediening van procureur des konings te kunnen waarnemen. Later werd hij door den hertog van NIVERNAIS tot landvoogd van het baljuwschap van *Clamecy* benoemd. Afgevaardigde van het *Nievre-dep.* bij de wetgevende vergadering, verscheen hij aldaar niet op de tribune, maar deed er zich opmerken door zijne nuttige medewerking in de *comités*. Hij werd gedurende het schrikbewind verbannen, en kreeg eerst na den 9 thermidor zijne vrijheid weder. Sedert dien tijd bekleedde hij verschillende administratieve bedieningen, en werd tot lid van den raad der ouden herkozen. Daar hij zich der omwenteling van den 18 brumaire had gunstig gevoond, ging hij voort lid van het nieuwe wetgevende ligchaam uittemaken. Te *Clamecy* tot keizerlijk procureur benoemd, werd hij in 1814 onder-prefekt dier stad, welke betrekking hij tot in 1830 waarnam. Hij overleed aldaar den 24 November 1843, met den titel van staatsraad in buitengewone dienst bekleed, welke hem op verzoek zijner zonen verleend was. Innig aan de godsdienst verkleefd, nam DUPIN père, gedurende zijn geheele leven nauwgezet de pligten der-

zelve waar, en ontving in zijne laatste oogenblikken, met een levendig en opregt geloof hare troostmiddelen.

DUPIN (PHILIPPE), jongste zoon van den voorgaande, in 1795, te *Varzy* (*Nievre-dep.*^t) geboren, had zich door zijne raadgevingen en pleitgedingen voor de Parij-sche balie eenen grooten roem verworven. Zijne gezondheid door overspannen arbeid verzwakt zijnde, had hij zich naar *Pisa* begeven, in de hoop van dezelve te herstellen; maar hij overleed bij zijne aankomst in die stad, den 14 Februarij 1846. Deze regsgeleerde heeft medegewerkt aan het *Journal de législation et de jurisprudence*, aan de *Thémis* en aan de *Annales du barreau Français*, aan welke hij verscheiden levensschetsen heeft geleverd, onder anderen die van ANT. LE MAISTRE (zie dat Art. -*Wbk.*-) en van MERILHOU, welke afzonderlijk zijn gedrukt. Hij is de uitgever eener *Keuze van pleitgedingen* van ELIAS DE BEAUMONT; en heeft geschreven: *Souvenirs d'audience, Parijs*, 1824, in 8.vo

DUPONT DE L'ÉTANG (PETRUS graaf), jongste broeder van den graaf DUPONT-CHAUMONT, in 1765, te *Chabanais* in *Angoumois* geboren, trad reeds zeer vroeg de loopbaan der wapens in. Eerst onder-luitenant in het legioen van MAILLEBOIS, in dienst van *Holland* zijnde, ging hij, bij de ontbinding van dat legioen, tot een regiment-artillerie over, en bij zijne terugkomst in *Frank-*

rijk, in 1789, was hij achter-eenvolgend kapitein in de regimenten van *Auxerrois* en *Brie*. In 1792 aan de noorder-grenzen geplaatst, verkoos THEOB. DILLON hem tot zijnen adjudant, hij werd gekwetst bij de nederlaag van *Doornik*, terwijl hij trachtte de vlugtelingen weder te vereenigen, en ontving voor zijn edel gedrag bij die gelegenheid, het kruis van den H. LODEWIJK, het laatste dat door den ongelukkigen LODEWIJK XVI is verleend geworden. Hij vereenigde zich daarop dadelijk met het leger van DUMOURIEZ, en gaf nieuwe bewijzen zijner dapperheid, in den veldtogt tegen de Pruisen. In 1793, tot brigade-generaal benoemd, droeg hij veel bij tot de overwinning door HOUGHARD (zie dat Art.) te *Hondschoote* op de Engelschen behaald. Beschuldigingen, die hem in dit noodlottige tijdvak op het schavot konden brengen, bewogen hem om tijdelijk de dienst te verlaten. Hij werd in 1797, door CARNOT in dezelve terugeroepen, en tot divisie-generaal benoemd. Hij juichte de omwenteling van den 18 brumaire toe; als generaal-majoor van het reserve-leger streed hij te *Marengo*, en werd belast om met den generaal MELAS (zie dat Art. -*Wbk.*-) de capitulatie te regelen. Hij werd vervolgens naar *Piemont* gezonden, hetwelk de overwinning in de magt der Franschen had doen vallen, om hetzelfde in departementen te organiseren. In dien post door JOURDAN vervangen, aanvaardde hij het bevel over den regter

vleugel van het leger van *Italië*, maakte zich meester van *Toskanen*, alwaar hij een provisioneel bestuur aanstelde, en voltooide door de schitterende overwinning van *Pozzolo*, de overwinning van *Oppper-Italië*. De veldtogt van *Duitschland* in 1805, bood hem nieuwe gelegenheden aan om zich te onderscheiden. In dien van *Pruissen*, in 1807, behaalde hij nieuwe voordeelen; te *Friedland* op het slagveld tot groot-adelaar benoemd, overlaadde *NAPOLEON* hem met lofspraken. Maar in het volgende jaar naar *Spanje* gezonden, ziet hij zich verplicht, na de benden van *Andaluzië* geslagen en verstrooid te hebben, door eene magt viermalen sterker dan de zijne omsingeld, in weerwil van ongehoorde wonderen van dapperheid, de capitulatie van *Baylen* te onderteekenen, welke de zegevierende Spanjaarden schondden, door de soldaten gevangen te houden. Alleen met zijnen staf naar *Toulon* teruggezonden, werd hij aldaar op last des keizers in hechtenis genomen, en voor een hooger gerechtshof betrokken; dat nooit belegd werd. *DUPONT* werd niettemin naar de vesting *Joux* vervoerd, en bleef aldaar gevangen tot den val van het keizerlijk bestuur. Toenmaals tot minister van oorlog benoemd, werd hij weldra vervangen door den maarschalk *SOULT*, en ging tot het commandement van de 2.^e militaire afdeeling te *Orleans* over. Gedurende de honderd dagen hield hij zich verwijderd, aanvaardde

daarna weder zijn bevelhebberschap; dat hij tot op het tijdstip behield, waarop hij zijn ontslag bekwam. Door het *Charente-dep.*^t tot afgevaardigde verkozen; nam hij in de kamer zitting onder de leden der gematigde oppositie. Zijn gevoelen over de nieuwe wijze van *recrutering* is gedrukt geworden (1818, in 8.vo). Daar hij de gebeurtenissen voorzag, die zich weldra ontwikkelden, zoo wilde hij in 1829 niet naar de kamer terugkeeren, en leefde van toen af vreemd aan de staatkunde, terwijl hij de letteren beoefende en *Gedenkschriften* voorbereidde, waarvan men de op handen zijnde uitgave aankondigde, toen hij te *Parijs*, den 9 Maart 1840, overleed. Men heeft van hem een dichtstuk *La liberté (De vrijheid)* genaamd, 1799, in 8.vo, welk stuk eene loffelijke vermelding bij het instituut verdiende.

DUPUYTREN (*WILLEM*, baron), een beroemde heilkundige, den 5 October 1778, te *Pierre Ruffières* (Fr. dep.^t *Haute-Vienne*) geboren; legde zich, na zijne schoolstudiën volbragt te hebben, geheel toe op de ontleedkunde, waarvan hij de beoefening te *Parijs* kwam voortzetten, alwaar hij meer dan elders de noodige hulpmiddelen kon aantreffen. In den ouderdom van 17 jaren, viel hem bij eene mededinging den post van hoogleeraar bij de gezondheidsschool ten deel, en begon hij de ontleedkunde en de physiologie te onderwijzen, in eenen ouderdom

waarin men gewoonlijk nog op de collegie-banken zit. In 1802, tot derde heelmeester van het *Hôtel-Dieu* benoemd, ontving hij het volgende jaar het doctoraat, na de voordragt eener door de menigvuldige en nieuwe feiten, en scherpzinnige denkbeelden hoogst belangrijke thesis. In 1804, verving hij DUMÉRIL als hoofd der ontleedkundige werken bij de faculteit. In 1808; werd hij adjunct van den hoofdheelmeester van het *Hôtel-Dieu*, en in 1811 volgde hij den beroemden SABATIER op, in den leerstoel der geneeskundige heekunde. Eindelijk behaalde hij in 1815, na een schitterend en plegtig vergelijkend examen, den post van eersten heelmeester in het *Hôtel-Dieu*. De begaafdheid van DUPUYTREN, de bijval van zijn onderwijs in de geneeskundige school, de verbazende uitwerkingen zijner operatiën, verwierven hem eene beroemdheid, die zich weldra door geheel *Europa* verspreidde. In den noodlottigen nacht van den 13 Feb. 1820, bij den hertog van BERRY geroepen, stelde hij al de hulpmiddelen zijner kunst in het werk, om het leven van dien ongelukkigen prins te verlengen, doch verloor de laatste hoop van hem te redden. Tot heelmeester des konings benoemd, plukte hij eindelijk de vruchten zijner langdurige en moeilijke werkzaamheden. De gunst, welke hij genoot, en die steeds meer en meer toenam, was de billijke belooning der uitstekende diensten, welke hij niet ophield aan de mensch-

heid te bewijzen. Op het einde van zijn leven, door zijne al te vermoeijende praktijk verkort, hechtte hij zich meer aan zijne godsdienst, en hij stierf in zeer christelijke gevoelens den 8 Februarij 1835. Zijne fortuin werd op zeven millioenen frcs. geschat. Een gedeelte derzelve wendde hij aan tot het stichten van eenen leerstoel voor de pathologische ontleedkunde, terwijl hij den heer CRUVEILHIER aanduidde om denzelven te bekleeden, en tot de oprigting bij de geneeskundige faculteit van een *museum*, dat zijnen naam heeft bekomen. Deze groote heelmeester heeft weinig werken in het licht gegeven. Behalve zijne thesis getiteld: *Propositions etc. (Voorstellen betrekkelijk eenige punten der ontleedkunde, physiologie, en pathologische ontleedkunde)*, *Parijs*, 1808, in 8.vo, heeft men van hem slechts twee verhandelingen, in het instituut voorgelezen, waarvan hij lid was; de eene over het verband der long- en maagzenuwen, en de andere over de breuk van het dunste der beide kuitbeenen, de openingsredevoering bij de geneeskundige faculteit in 1821, en artikels in dagbladen en geneeskundige woordenboeken. Maar al de ontdekkingen, waarmede DUPUYTREN de Fransche heekunde verrijkt heeft, zijn door de heeren BEGIN en SANSON, in de door hen bezorgde nieuwe uitgave van *La médecine opératoire de SABATIER*, opgeteekend. Ook gaven zijne kweekelingen in het licht *Leçons orales de clinique chirurgicale faites à*

l'Hôtel-Dieu, 4 dl.ⁿ, *Parijs*, 1830—1834, welk werk verscheiden uitgaven in het oorspronkelijke heeft gehad, en in bijna alle Europeesche talen geheel of gedeeltelijk vertolkt is.

* DURHAM (JOHN GEORGE LAMBERTON, graaf VAN), in 1792 geboren, kwam in 1813 in het parlement, waar hij beredeneerd, bondig en krachtvol het torysmus bestreed, den reformbill op nieuw voordroeg, en als zegelbewaarder onder lord GREY, (zie dat Art.) aan het doorzetten deszelfs, het grootste aandeel nam. Daar hij dezen bill niet als eenen eindmaatregel beschouwde, zoo werd zijne verdere werkzaamheid als lid van het kabinet gestuit. Tot graaf van *Durham* benoemd, ging hij in 1832 als gezant naar *Petersburg*, daarna naar *Frankrijk*; en in 1838, als gouverneur-generaal naar het toenmaals lastige *Canada*. Ofschoon hij het land weldra bevredigde, viel hem BROUGHAM, wegens schending van regtshandel, daar hij de hoofden van den opstand eigenmatig verbannen had, in het hoogerhuis aan, en DURHAM verbitterd, nam op het einde van 1838 zijn ontslag. Zijn berigt over *Canada* wordt voor een meesterstuk gehouden. Hij overleed te *Cowes*, op het eiland *Wight*, in 1840.

DUROZOIR (KAREL), een letterkundige, ondanks het verschil der naam-spelling, uit dezelfde familie als de dagbladschrijver

DUROSOI, den 15 December 1790 te *Parijs* geboren, trad op in de loopbaan der letteren, onder de bescherming van den heer LACRETELLE, wiens secretaris hij was, en die hem later aan de redactie der *Gazette de France* verbond. Hij was een der uitlokkers van de koningsgezinde beweging, welk den 31 Maart 1814, op den oogenblik der intrede der verbondene vorsten, uitborst. Bij de terugkomst van NAPOLEON van het eiland *Elba*, deed hij zich onder de vrijwilligers inschrijven, welke bestemd waren om hem te bestrijden, en volgde het huis des konings tot *Beauvais*. Hij kwam te *Parijs* terug, en gaf gedurende de honderd dagen verscheiden brochures in het licht, die niet zonder weêrklank bleven. Hij werkte te gelijker tijd aan het *Journal général*, en na de tweede terugkomst des konings, ging hij voort met verslag te geven van de zittingen der kamers, welker handelingen hij met eene onafhankelijkheid beoordeelde, welke hem vele vijanden berokkende. In 1817, hield hij op deel te nemen aan genoemd dagblad, en van toen af moest hij zich bepalen, tot het leveren van artikels aan verschillende bladen. Na eenigen tijd aan de directie van den boekhandel verbonden te zijn geweest, werd hij tot hoogleeraar der geschiedenis, aan het collegie van LODEWIK den Groote benoemd, en later tot plaatsvervanger van den heer LACRETELLE bij de faculteit der

letteren. Hij behaalde in 1827, eenen prijs bij de akademie van *Kamerijk* voor eene *Verhandeling over de geschiedenissen van het Noorder-Departement*. Vóór dien tijd werkte hij aan de *Biographie universelle*, en te gelijkertijd aan de *Bibliothèque latine-française*, door PANCKOUKE in het licht gegeven, aan welke hij milder, dan een zijner medewerkers, zijn aandeel heeft geleverd van nieuwe vertalingen, en door smaak en geleerdheid belangrijke voorreden. Van vermoeyenissen uitgeput; is DUROZOIR te *Parijs* in 1844 overleden. Behalve verscheiden gelegenheidsschriften, heeft men van hem: 1.º *Chronologie etc. (Geschiedkundige tijdrekenkunde der koningen van Frankrijk)*, *Parijs*, 1820, in 8.º, een door den universiteitsraad aangenomen en zoo als het volgende, dikwerf herdrukt werk; — 2.º *Programma der Romeinsche geschiedenis*, ib. 1820, in 8.º, en in 4.º; — 3.º *Description etc. (Aardrijks- en geschiedkundige beschrijving van Spanje)*, ibid, 1823, in 8.º; — 4.º *Louis XVIII etc. (Lodewijk XVIII, in zijne laatste oogenblikken)*, ibid, 1824, in 12.º; — 5.º *Eloge etc. (Geschiedkundige en godsdienstige lofrede van Pius VI)*, ibid, 1826, 2 dl.º in 8.º; — 6.º *Histoire etc. (Oude geschiedenis)*, ib., 1826, 2 dl.º in 8.º; — 7.º *Relation etc. (Geschiedkundig, schilderachtig en statistiek verhaal der reis van Z. M. Karel X, door het Noorder-Departement)*, ibid 1828, in fol.

DUSAULX. — Zie DUSSAULX -*Wbk.*-

DUSOMMERARD (ALEXANDER), een oudheidskenner, in 1779 te *Parijs* geboren, was de zoon van eenen ambtenaar bij de financiën, begaf zich in den ouderdom van 14 jaren vrijwillig in dienst, en maakte als officier den veldtogt van *Italië* mede, die met de overwinning van *Marengo* eindigde. Het was bij het bezoeken van dat schoone land, dat hij dien smaak voor de kunsten, welke de bezigheid en bekoorlijkheid zijns levens uitmaakte, gevoelde ontluiken en ontwikkelen. Bij de organisatie der rekenkamer in 1807 tot lid derzelve benoemd, spoorde hij van toen af de kunstenaars op, en ofschoon zijne fortuin beperkt was, hield hij niet op dezelve te ondersteunen en aantemoedigen. Bij den val des keizerrijks, was hij een der eersten, die zich ten gunste der *BOURBONS* verklaarden, van welke hij zich steeds een der ijverigste voorstanders toonde. Hij droeg er veel toe bij, om in 1816 de *maatschappij van de vrienden der kunsten* te doen herleven. De beoefening der nationale geschiedenis door de gedenkteekenen was voor hem eene ernstige bezigheid geworden; hij bepaalde er zich niet toe, om dezelve natevorschen, maar door zich aan het nauwkeurigst onderzoek toetewijden, gelukte het hem door zorg en geduld, eene verzameling van meubels, vazen, gereedschappen enz. bijeentebren-

gen, rijker dan men dezelve tot dus verre gekend had. Deze verzameling door het gouvernement aangekocht, en in 1831 in het oude hôtél van *Cluny* geplaatst, is het geschiedkundig museum van *Frankrijk* van de 4.e tot de 16.e eeuw geworden. *DUSOMMERARD* heeft er de beschrijving van in het licht gegeven onder dezen titel: *Les arts etc. (De kunsten in de middel-eeuwen)*, *Parijs*, 1837—41, 4 dl.ⁿ gr. in 8.vo, met atlas in fol. van 108 pl.ⁿ, dien men kan completeren door een *Album* in het zelfde formaat, 400 platen bevattende. Deze geleerde oudheidkundige overleed te *Parijs*, in de maand September 1842.

DUTENS (LODEWIJK), een beroemde Fransche diplomaat en letterkundige, te *Tours* den 15 Januarij 1730 van protestantsche ouders geboren, verliet reeds vroeg zijn vaderland en begaf zich naar *Engeland*, alwaar hij eerst de betrekking van huisonderwijzer, en daarna die van secretaris van lord *MACKENZIE*, gezant te *Turijn* bekleedde. Na zijne terugkomst in *Engeland*, bekwam hij eene aanzienlijke jaarwedde, en belastte zich later weder met de gezantschaps-aangelegenheden in *Turijn*, tot dat eene rijke prebende, welke hem de hertog van *Northumberland* verschaftte, hem naar *Engeland* terugriep. Sedert dien tijd maakte hij groote reizen door *Europa*, en overleed als Britsch historieschrijver, en lid der Fransche akademie te

Londen, den 23 Mei 1812. Behalve eene geachte uitgave der werken van *LEIBNITZ* (zie dat Art. -*Wbk.*-), heeft hij er eene geleverd van den roman van *LONGUS* (zie dat Art. -*Wbk.*-), en van de vertaling van den *Enchiridion* van *EPICETUS* door *DACIER*, die zeer gezocht worden. Tot zijne werken behooren voornamelijk: 1.º *Recherches etc. (Nasporingen betrekkelijk den oorsprong der ontdekkingen aan de nieuweren toegeschreven)*, 1766, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, 4.^e uitg. 1812. Dit werk vond bijval bij het publiek, doch mishaagde aan de filozofen, aan welke hij zelfs den treurigen roem niet liet, de dwalingen te hebben voortgebracht, welke zij trachtten voortplanten; — 2.º *Le tocsin (De brandklok)*, *Rome*, 1769, in 12.mo, herdrukt onder den titel van *Appel etc. (Beroep op het gezond verstand)*; *VOLTAIRE* en *ROUSSEAU* worden in dit geschrift weinig gespaard; — 3.º *Explication etc. (Verklaring van eenige grieksche en phenicische gedenkenningen van volken, steden en koningen)*, 1773, in 4.to; vermeerderde uitgave, 1776, in 4.to; — 4.º *Logique etc. (Logica of de kunst om te redeneren)*, 1763, in 12.mo, 1777, in 8.vo; — 5.º *Des pierres etc. (Over de edelgesteenten en over de fijne steenen)*, 1776, in 12.mo (gezochte uitgave), 1777, in 8.vo; 1785, in 12.mo; — 6.º *Itinéraire etc. (Handwijzer langs de meest bezochte wegen, of Dagverhaal eener reis naar de voornaamste steden van Europa)*,

1775, in 8.vo; dikwerf herdrukt; — 7.º *De l'église etc. (Over de Kerk, den Paus, over eenige geschilpunten, en over de mid-delen ter vereeniging van alle christelijke kerken)*, 1781, in 8.vo; 1798, in 8.vo; — 8.º *l'Ami etc. (De vriend der vreemdelingen, welke in Engeland reizen)*, 1789, in 8.vo; 1792, in 12.mo; — 9.º *Œuvres etc. (Mengelwerken)*, Londen, 1797, 2 dl.ⁿ, in 4.to; — 10.º *Mémoires etc. (Gedenkschriften van een rustend reiziger)*, Parijs, 1807, 3 dl.ⁿ in 8.vo Deze bevatten zijne eigene levensgeschiedenis.

DUVAL (ALEXANDER PINEUX), een geestige en vruchtbare tooneelschrijver, in 1767 te Rennes geboren, maakte als vrijwilliger bij de koninklijke marine, de beide laatste veldtogten van den Amerikaanschen oorlog mede. Na zijne terugkomst, bij de genie der bruggen en wegen geplaatst, was hij weldra eene loopbaan moede, die hem noodzaakte ten platten lande te leven, en kwam in 1788, met de deputatie der staten van Bretagne, die hem tot secretaris had verkozen, te Parijs. Daar hij niet naar zijne familie wilde terugkeeren, nam hij den winkelhaak en passer weder op, volgde den leergang der bouwkundige school, teekende portretten en speelde comédie. Hij maakte, in het bataillon der tooneelspelers van Parijs, den veldtogt van 1792 tegen de Pruisen mede. Later leerde hij PICARD (zie dat Art. -*Wbk.*-), een tooneelspeeler zoo als hij, kennen; en zij

gaven gezamenlijk verschillende gelegenheidsstukken in het licht, waarvan eenige opgang maaakten; doch die tegenwoordig vergeten zijn en zulks werkelijk verdienen. Hij was begonnen met het treurspel *Christine*, gezamenlijk met CORBIGNY (zie dat Art.), den vriend zijner kindscheit, vervaardigd, en dat hij meer dan dertig jaren later, aan het hoofd der verzameling zijner werken heeft doen drukken. Dit is de eenige proeve, welke hij zich in die genre, die de zijne niet was, veroorloofd heeft. De bijval, welke aan het *Souper imprévu* en de *Héritiers*, twee stukjes, welke hij in 1796, eenige maanden na elkander, deed ten tooneele voeren, te beurt viel, openbaarde hem zijn waar talent; hij heeft echter ook een aantal drama's nagelaten, waarvan er eenige onder zijne beste werken worden gerangschikt. Dat van *Edouard en Ecosse*, hetwelk hij in 1802 deed uitvoeren, mishagde den eersten consul, die er eene oproeping ten gunste der Bourbons in meende te zien. DUVAL, die de gevolgen zijner kwade luim vreesde, verliet Parijs, om hem den tijd te laten, tot bedaren te komen. Omtrent dezen tijd deed hij eene reis naar Rusland, alwaar hij met onderscheiding onthaald werd. In Frankrijk teruggekeerd, bekwam hij de directie van het tooneel des *Odéon's*, welke voor hem eene bron van oneenigheden en verving was. In 1812, lid der Fransche akademie geworden, ging hij tot in 1822

voort met voor het tooneel te werken; daar hij echter in dat jaar de vergunning niet kon bekomen, om zijn *Complot de famille* te doen uitvoeren, liet hij het tooneel varen, om zich bezig te houden met de herziening en uitgave zijner werken, die hem meer roem dan fortuin hadden verschaft. Hij heeft elk stuk doen voorafgaan door zeer belangrijke aantekeningen, die bijzonderheden bevatten betrekkelijk de geschiedenis der dramatische letterkunde in *Frankrijk*. Na de onwenteling van 1830, verving hij SAINT-MARTIN (zie dat Art. -*Wbk.*-), als opziener der bibliotheek van het arsenaal. Hij overleed te *Parijs*, den 9 Januarij 1842. Zijne *Œuvres complètes* (Volledige werken), *Parijs*, 1822—26, 9 dl.ⁿ in 8.vo, bevatten een groot zangspel, acht tooneelspelen, drie-en-twintig blijspelen, en zestien kluchtige zangspelen. Men onderscheidt onder dezelve: *Edouard en Ecosse*, *le Tyran domestique*, *la Jeunesse de Henri V*, *le Menuisier de Livonie*, *le Chevalier d'industrie*, blijspelen, *le Prisonnier*, *Maison à vendre* en *Joseph*, zangspelen.

DUVAL (AMAURY PINEUX), oudste broeder van den voorgaande, in 1760, te *Rennes* geboren, werd, nog zeer jong zijnde, tot advocaat bij het parlement van *Bretagne* bevorderd, en maakte zich in die betrekking weldra beroemd. Te *Parijs* gekomen, werd hij, na zich aldaar op eene voordeelige wijze te hebben

bekend gemaakt, aan het ministerie van buitenlandsche zaken verbonden, en vergezelde in 1785, als legatie-secretaris, den gezant DE TALLEYRAND naar *Napels*. Deze omstandigheid verschafte hem de middelen, om zich op de beoefening der oudheden toe te leggen, en de vorderingen, welke hij in die wetenschap maakte, waren hem in het vervolg zeer nuttig. Hij verliet *Napels* om te *Rome* te komen, met het doel van er zijne kennissen uit te breiden, en hij bevond zich nog daar tijdens den moord aan BASSEVILLE (zie dat Art. -*Wbk.*-) gepleegd, wiens lot hij bijna gedeeld had. Onder geleide van *Rome* naar *Napels* gevoerd, kwam hij weldra te *Parijs* terug, van waar hij als legatie-secretaris naar *Malta* gezonden werd. Daar de grootmeester geweigerd had, hem in die hoedanigheid te ontvangen, zoo verliet hij van dien tijd af de diplomatische loopbaan, om zich uitsluitend aan de letteren toetewijden. Bij het ministerie van binnenlandsche zaken tot chef van het bureau der kunsten benoemd, werkte hij in zijne vrije oogenblikken aan de beantwoording van door het instituut uitgeschreven prijsvragen, en werd in 1800 bekroond voor eene *Verhandeling over de begraafplaatsen* (zie *MULOT -Wbk.*-), en in 1802 voor eene *Verhandeling over de studien, welke dienen, om den oudheidkundige te vormen*. In 1811, in het instituut opgenomen, was hij, bij de reorgani-

satie in 1816, lid der akademie van opschriften en verving GINGUENÉ in de commissie der *Letterkundige geschiedenis van Frankrijk* (zie RIVET DE LA GRANGE -*Wbk.*-), wijdde zijne laatste jaren aan de studie toe, en overleed te *Parijs*, den 12 November 1838. Even zoo werkzaam als geleerd, heeft hij den tekst vervaardigd van verscheiden werken van kunst, zoo als: *Parijs en zijne gedenkteekenen* (zie BALTARD), de *Fonteynen van Parijs*; *Gedenkteekenen der teekenkunst* enz. Hij is de uitgever geweest van MONTAIGNE en CHARRON, in de *Verzameling der Fransche Moralisten*; heeft letter- en oudheidkundige artikels aan een aantal dagbladen geleverd; en heeft eindelijk deel gehad aan de *Gedenkschriften over Napels* van den graaf G. W. ORLOFF (zie dat Art. -*Wbk.*-) en aan de vertaling der *reis van SPALLANZANI in de Beide-Siciliën* enz. Maar terwijl hij zich met zoo vele zaken bezig gehouden, en zijne geleerdheid en zijnen geest over zoo vele verschillende onderwerpen verstrooid heeft, heeft hij geen enkel werk van eenige uitgebreidheid zamengesteld, dat hem overleefd heeft.

DUVAL (HENDRIK PINEUX), jongste broeder der voorgaanden, te *Rennes*, in 1770 geboren, was in 1789 geëmploijeerd in het bureau der staten van *Bretagne*; door de wet der conscriptie getroffen, diende hij eenigen tijd in de *Vendée*, en vereenigde zich met zijne landgenooten, die na

den 31 Mei, besloten naar *Parijs* te trekken, ten einde de conventie te ontzetten. Te *Rennes* teruggekeerd, was hij een der commissarissen, door die stad naar *Nantes* gezonden, om te beproeven CARRIER (zie dat Art. -*Wbk.*-), tot menschelijke gevoelens terug te brengen. GINGUENÉ, in 1795 tot gezant te *Turijn* benoemd, nam hem als secretaris mede. Hij werd vervolgens bij het ministerie van binnenlandsche zaken, in de afdeeling *kunsten* aangesteld. In 1816 gepensioneerd, wijdde hij zijnen nog overigen levenstijd aan de beoefening der letteren, en overleed te *Parijs*, den 27 Januarij 1847. Aan zijnen broeder AMAURY, tot de uitgave van verschillende werken van kunst verbonden, heeft hij afzonderlijk verscheiden romans in het licht gegeven, die slechts eenen voorbijgaanden bijval hebben genoten. Onder zijne minder beuzelachtige voortbrengselen telt men, behalve eene *Verhandeling over de ware wijsbegeerte*, in 1811, door de akademie van *Montauban* bekroond: 1.º *Essai etc. (Proeve over de critiek)*, *Parijs*, 1807, in 8.º; — 2.º *Eloge etc. (Lofrede van DUPLESSIS-MORNAY)*, ib. 1809, in 8.º; — 3.º *Histoire etc. (Geschiedenis van Frankrijk, onder de regering van KAREL VI)*, ib. 1842, 2 dl.ⁿ in 8.º Hij heeft in handschrift nagelaten eene *Geschiedenis van FRANCISCUS I*, en eene *Verhandeling over de staatshuishoudkunde*.

DUVAUCEL (ALFRED), een natuurkundige, te *Parijs*, in 1792

geboren, ontving van CUVIER, zijn' schoonvader, de ingeving tot de natuurlijke historie. In 1818 met eene wetenschappelijke zending naar Indië belast, vond hij aldaar den heer DIARD, een' jongen natuurkundige, die hem eenige maanden was vooruitgegaan, en vestigde zich met hem te *Chandernagor*; het huis, hetwelk de beide vrienden bewoonden, werd weldra in een museum herschapen. In de jaren 1820 en 1821, zonden zij naar *Parijs* vier talrijke verzamelingen, en verscheiden rijke bezendingen. Zij stelden zich voor het binnenland van *Bengalen* te bezoeken, maar zij werden hierin gehinderd door den Engelschen gouverneur, die, onder voorwendsel van hen te begunstigen, zich van hunne ontdekkingen meester maakte, en dezelve naar *Londen* zond. DUVAUCEL kwam alleen te *Chandernagor* terug, met de kisten, welke men hem wel had willen laten. Hij bezocht vervolgens *Silhet*, en ontzag, in zijnen ijver voor de wetenschap, zijne gezondheid zoo weinig, dat hij weldra door eene *bosch-koorts* werd aangetast, die hem noodzaakte naar *Calcutta* terugtekeeren. Hij leidde sedert dien tijd slechts een kwijnend leven, en overleed te *Madras*, in het laatst van Augustus 1834. Zijne *Beschrijving der spelonk van Bunhava*, en uittreksels zijner *Brieven*, zijn in de *Revue encyclopédique*, 10.e dl. bladz. 473 en 21.e dl. bladz. 257, opgenomen. Nog heeft men van hem in het *Journal Asiatique*, eene verhan-

deling, afzonderlijk onder dezen titel in het licht gegeven: *Notice etc. (Verslag der reis van A. DUVAUCEL in Indië)*, *Parijs*, 1824, in 8.vo Hij was een der werkzaamste correspondenten der Aziatische maatschappij van *Parijs*.

DUVERGER DE HAURANNE. —
Zie VERGER DE HAURANNE -*Wbk.*-

DUVERGER DE HAURANNE (JOANNES MARIA), een publicist, in 1771, te *Rouanen* geboren, was uit de zelfde familie als de abbé DE St CYRAN (zie VERGER DE HAURANNE -*Wbk.*-). Tot de zeedienst bestemd, diende hij eenigen tijd op de schepen van den Staat, maar hij nam zoo spoedig als hij kon zijn ontslag, om zich aan den handel toetewijden, en door zijne talenten en zijne naauwgezette regtschapenheid, verwierf hij den roem van eenen bekwamen negociant. Na de tweede terugkomst des konings, in 1815, tot afgevaardigde verkozen, verdedigde hij het ministerie tegen de meerderheid. In 1816 verkozen, ging hij voort, de ontwerpen des gouvernementes te ondersteunen, en de ministers te verdedigen tot in 1823, in welk jaar hij ophield lid der kamer te zijn. In deze verschillende zittingen, nam hij grootelijks deel aan alle verhandelingen der kamer over de geldmiddelen, de administratie en de staatshuishoudkunde. Hij overleed te *Parijs*, den 20 Augustus 1831. Behalve een aan-

tal staatkundige stukjes heeft men van hem: 1.º *Du jury etc.* (*Over de Engelsche gezworenen en de Fransche gezworenen*), Parijs, 1827, in 8.vo; — 2.º *Lettres etc.* (*Brieven over de Engelsche verkiezingen en den toestand van Ierland*), Parijs, 1828, in 8.vo; — 3.º *De l'ordre etc.* (*Over de wettige orde in Frankrijk en over het misbruik van gezag*), Parijs, 1825—28, 2 dl.ⁿ, in 8.vo Dit werk biedt de volledige ontleding aan der constitutioneële organisatie van Frankrijk, en geeft de verbeteringen aan de hand, waarvoor dezelve vatbaar is.

DUVIVIER, een historie-schilder, te Brugge, in 1762 geboren, en den 24 November 1837, te Parijs overleden, was een kweekeling van den beroemden DAVID. Zijne schilderij, de *lijksstaatsie van HECTOR* voorstellende, was het eerste kenmerk van zijn schoon talent. Men heeft van hem verscheiden kostbare studiën, onder welke men onderscheidt het *Gezigt van EZECHIËL*, volgens RAPHAËL; de vier *hoofden der dichtkunst, regtsgeleerdheid enz.*, van de kamer *alla segnatura*; verscheiden stukken der school van Athene, en de H. CÆCILIA, als mede eene schoone kopij, in de grootte van het oorspronkelijke, van het hoofd van CHRISTUS van het avondmaal van LEONARDO DA VINCI.

DUVIVIER (JOZEF HYPPOLITUS), te Bergen in Henegouwen, in 1752 geboren, maakte met roem

zijne studiën in de wijsbegeerte en godgeleerdheid aan de hoogeschool van Leuven, alwaar hij tot meester in het kerkelijke regt werd bevorderd. Zijn eerste werk schijnt te zijn geweest: *Apologie etc.* (*Verdediging van het christelijke huwelijk enz. in antwoord op het commentarium getiteld: Over de wettige beletselen van het huwelijksverdrag*), 1788, in 8.vo Het commentarium van den advokaat d'OUTREPONT, was ten gunste van het edikt van JOZEF II, van den 28 Septbr. 1784. Dit geschrift maakte indruk in de zuidelijke Nederlanden, en daar de kardinaal DE FRANKENBERG, aartsbisschop van Mechelen er den schrijver van wilde kennen, zoo ontbood hij hem uit Bergen, en nam hem tot zijnen secretaris. DUVIVIER had deel aan het onderzoek der hoogleeraars van Leuven, door DE FRANKENBERG in 1789 gedaan. Dit onderzoek had plaats van den 10 Maart tot den 28 April, en liep over acht-en-twintig vraagpunten. De uitslag was eene *verklaring* van den kardinaal over het onderwijs van het algemeen seminarie van Leuven, in 1790 gedrukt, 201 bladz., in 8.vo Sedert dat tijdstip deelde de schrijver de vervolgingen en de ballingschap des kardinaals. Hij was langen tijd de redacteur van het *Kerkelijk dagblad der Nederlanden*, en gaf verscheiden schriften over den eed in het licht. In 1799, 1800 en 1801, gaf hij onder den naam van *bon Anselme*, drie brieven aan den eersten consul in het licht; deze zeldzaam geworden brieven

zijn zeer wel gesteld. Bij de reorganisatie van het kapittel van *Doornik* in 1803, tot titulair kanonik benoemd, deed hij in hetzelfde jaar in het licht verschijnen het *Préservatif etc.* (*Behoedmiddel tegen het gevolg der ontsluizerde drogrede*). In 1804 werd hij aartsdiaken, en in 1811 vergezelde hij zijnen bisschop naar het concilie. Zij werden gezamenlijk gevangen genomen en te *Vincennes* opgesloten. In Februarij 1812, werd de prelaat naar *Gien* verbannen, en drie werken later onder opzigt naar *Vervins* gezonden. In 1814 te *Doornik* teruggekeerd, werd hij tot groot-vikaris benoemd, en maakte onder koning WILLEM I, gemeene zaak met de overige capitulair-algemeen-vikarissen van *België*. Hij is te *Doornik* den 25 Januarij 1834 overleden.

DUVIVIER (FRANCIA-FLEURUS), divisie-generaal, te *Rouanen*, den 7 Julij 1794 geboren. Na goede studiën te hebben gemaakt, werd hij in 1812, in de polytechnieke school toegelaten, waarin hij zich onderscheidde in de verdediging van *Parijs* tegen de bondgenooten. Eerst luitenant der genie, daarna kapitein bij dat wapen, nam hij in die hoedanigheid deel aan den togt naar *Afrika*, en belastte zich na de inneming van *Algiers*, met de aanvoering van een bataillon *Zouaven*. Deze moeilijke taak maakte de talenten van DUVIVIER bekend. Hij onderscheidde zich evenzeer te *Bona*, alwaar hij een regi-

ment *Spahi's* commandeerde, en te *Algiers*, alwaar hij de betrekking van Aga of bevelhebber der Arabieren waarnam. Na den eersten veldtogt van *Constantine* tot kolonel benoemd, nam hij deel aan de tweede belegering dier stad, bezette de legerplaats van *Blidah*, gedurende de jaren 1838 en 1839, en werd brigade-generaal. Hij deed zich vooral onderscheiden in den oorlog door ABD-EL-KADER, als heilig verklaard, waarin hij, onder andere heldendaden, gedurende zes maanden, de stad *Médéah*, waarvan hij gouverneur was, tegen veel sterker magt dan de zijne verdedigde. In 1841, keerde de generaal DUVIVIER naar *Frankrijk* terug en wijdde zijnen tijd aan de studie toe, vrij van eerzucht, een vijand van kuiperij en ontevreden over het hof, waarvan hij zich gestadig verwijderd hield. Na de Februarij-revolutie, bood hij de hulp van zijnen degen aan het provisioneel bestuur aan, dat hem tot den rang van divisie-generaal verhief. Hij organiseerde de mobiele garde, en de Parijsche bevolking verkoos hem tot vertegenwoordiger bij de nationale vergadering. In het begin van den opstand van Junij door eenen kogel getroffen, overleed hij aan de gevolgen dier wond den 8 Julij 1849. Men heeft van den generaal DUVIVIER: 1.º *Observations etc.* (*Beschouwingen over den successie-oorlog van Spanje*); — 2.º *Essai etc.* (*Proeve over de verdediging der staten*), 1826; — 3.º *Solution*

etc. (*Oplossing van het vraagstuk van Afrika*); — 4.º *Etat etc. (Toestand der havens in Algerië)*; — 5.º *Récherches etc. (Aardrijkskundige nasporingen betrekkelijk Algerië)*. Hij heeft verhandelingen en gedenkschriften nagelaten, waarvan de dagbladen eenige fragmenten hebben medegedeeld.

* DWAKARNATH (TAGOR), een der verdienstelijkste hervormers onder de *Hindus*, de afstamming van eene der oudste en waardigste familiën in *Bengalen*, in 1795 geboren, werd, vier jaren oud zijnde, door zijnen oom in kindsplaats aangenomen, en zag zich, toen hij zijne meerderjarigheid bereikt had, in het bezit eener bijna onmetelijke uitgestrektheid gronds. Zijne vooringenomenheid voor de Europeesche cultuur begon zich reeds vroeg te openbaren, en deed hem zich bij de hervormings-vrienden aansluiten. Sedert 1813 legde hij zich op industriele ondernemingen toe, legde in 1821 *Sylladak* en andere indigo-faktorijen aan, kocht een groot schip, *the Resolution*, dat hij met eene aanzienlijke lading van eigene voortbrengselen naar *Zuid-Amerika* zond. In 1822, volgde hij eene uitnoodiging der regering, die toenmaals aan zich bekwaam gemaakte *Hindus* in grooten getale werk verschafte, en nam eenen aanzienlijken post in het zout-departement aan, dien hij toch later weder nederlegde, wjl een onafhankelijk standpunt, met zijne neigingen en ontwerpen

beter strookte. Hij stichtte een handelshuis in *Calcutta*, voornamelijk ten doel hebbende om aan zijne landgenooten een voorbeeld te geven. Zijne vorstelijke gastvrijheid, zijne deelneming aan alle inrigtingen van weldadigheid verwierven hem de algemeene achting. Welligt heeft geen mensch in *Indië* zoo veel voor het geluk en den vooruitgang zijner medemenschen gedaan als DWAKARNATH; zoo schonk hij bijv. in 1838 aan de *District Charitable Society* van *Calcutta*, ter ondersteuning van zieken en blinden de som van 10,000 ponden sterlings (£120,000). Bij het geneeskundige collegie stichtte hij verscheiden jaarlijksche prijzen, en zond dikwerf jonge *Hindus* naar *Engeland* om aldaar op zijne kosten te studeren. Er verscheen geene intekening tot algemeen nuttige doeleinden, waarop niet zijn naam, gevolgd door aanzienlijke sommen, prijkte. Was het te doen, om vooroordeelen zijner geloofsgenooten uitteroeijen, dan was hij steeds de ijverigste; tegen de onzedelijke barbaarschheid, van het zich levend verbranden der weduwen streed hij in den eersten rang. Kort na den dood van ROMAHUN-ROY, den eersten en ijverigsten hervormer onder de *Hindus*, die voor zijne pogingen niets dan een eindeloos lijden geogst had, en in 1831 in *Engeland* overleden was, werd DWAKARNATH door zijne gelijkgezinde vrienden aangespoord, om de onderneming, welke aan zijnen vriend het leven had gekost, zelf doortezet-

ten. Spoedig was zijn besluit genomen, familie-zaken en andere omstandigheden vertraagden echter de reis tot in de lente van 1842. Bij zijn vertrek stonden de oud-geloovigen in massa rondom hem geschaard; niemand echter waagde het, openlijk tegen hem optreden. Hij dwaalde, toen hij geloofde, eene volledige zegepraal behaald te hebben. Naauwelijks was hij afgereisd, of men zocht door allerlei verzonnen geschiedenissen, door lasterlijke gesprekken, hem verdacht te maken en van allen invloed bij zijne medeburgers te berooven; zelfs trachtte men zijne bloedverwanten van hem te verwijderen, en hem geheel alleen, en op zich zelven te doen staan. Gedeeltelijk gelukte zulks, want een groot gedeelte zijner zijdelingsche verwanten, namen het besluit elken omgang met hem aftebreken. DWAKARNATH reisde intusschen in gezelschap van zijnen jeugdigen, veelbelovenden neef, eenige inlandsche bedienden, eenen Engelschen arts en eene familie derzelfde natie, die dertig jaren in *Calcutta* had doorgebracht, over *Bombay* naar *Egypte*, en van hier naar *Malta* en *Italië*. Het land der classieke herinneringen won zijnen bijval niet. *Duitschland* beviel hem veel beter, doch met de aanhoudende feesten en concerten der hoofdsteden kon hij zich slecht vereenigen. Aan eenen vriend uit *München*, die in openbare bladen de belangrijke gesprekken met hem heeft publiek gemaakt, deelde hij zijne beschouwingen en ontwerpen,

betrekkelijk *Indië* uitvoeriglijk mede. » Wat wij vooral noodig hebben, zeer dringend noodig hebben, » waren zijne woorden, » zijn openbare scholen, goede onderwijzers en voornamelijk wetenschappelijke werken over de natuur-, aardrijks-, wis- en geschiedkunde, in de nieuwere talen en dialekten van *Indië*. Met eene wetenschappelijke beschaving in den Europeschen zin kan het Hinduïsme niet bestaan; de wetenschap is de beste voorbereiding tot het christendom. Wat ons echter hiertoe ontbreekt zijn bruikbare schoolboeken en bekwame onderwijzers. Daartoe moet ons *Europa* behulpzaam zijn. Wanneer wij eerst jaarlijks 1500 jonge Brachmanen naar uwe universiteiten kunnen zenden, die Europesch gevormd in mijn vaderland terugkeeren, om hunne zoo diep vernederde landgenooten tot menschelijkheid optebeuren: dan zal *Indië* weder groot en bloeiend worden, zoo als het vroeger geweest is, alvorens de gruwzame Muzelman het mishandeld en vertrapt heeft. — De oud-geloovigen? — in alle aanzienlijke steden is hunne magt gebroken, zij zullen het vertrek der jonge Brachmanen naar het Westen, zij zullen de wedergeboorte van *Indië* niet kunnen belemmeren. Aan de Engelsche regering zijn echter alle Hindus oneindigen dank verschuldigd. Zij onderdrukt en verijdelt al het twistgierig gespuis der *Maharadschah* en *Nowab*, der sultans en emirs, en onderhoudt op deze wijze de rust

in het land. *Indië* heeft behoefte aan zulk eene vermogende bescherming, er bestaat geene centraal-magt, die ons tegen inwendige en buitenlandsche vijanden beschermen kan. — Het is waar, de ambtenaren moeten grootendeels uit ons midden gekozen worden, wij moeten eene eigene wetgeving hebben; men bedenke echter: *Indië* werd met het zwaard gewonnen, en bekwame mannen in den Engelschen zin zijn er nog niet veel. Sinds ik enkele deelen van het Europeische vasteland, deels met eigen oogen, deels uit geloofwaardige berigten heb leeren kennen, acht ik mij waarlijk gelukkig dat ik onder *Groot-Brittannië* sta. Wij hebben onvoorwaardelijke vrijheid der drukpers. *Indië* telt thans 40 binnenlandsche nieuwsbladen, in de talen en dialecten des volks geschreven, en in alle godsdienstige aangelegenheden zijn wij geheel aan ons zelve overgelaten.” Van *Duitschland* begaf *DWAKARNATH* zich naar *Engeland*. De indruk, welken het onmetelijke *Londen* op hem maakte, was overweldigend. Er kwamen oogenblikken, waarin hij alle pogingen ter hervorming voor nutteloos hield, daar zulk eene hoogte van beschaving toch nimmer te bereiken was. Hij werd in *Engeland* als een vorst behandeld. De koningin schonk hem haar afbeeldsel en dat van haren gemaal, de president der opper-directie voor de Indische aangelegenheden rigtte een bijzonder adres aan hem, en bood hem tegelijkertijd, als eene erkentenis

zijner groote verdienste in de verspreiding der Europeische beschaving in *Indië*, in den naam der regering eenen gouden gedenkpenning aan. *DWAKARNATH* had juist eenen uitstap naar *Schotland* gedaan, om eenige vrienden te bezoeken die hij uit *Indië* kende, toen hij het berigt ontving, dat een hem van nabij bestaand bankiershuis in *Calcutta* met eene bankbreuk bedreigd werd. Oogenblikkelijk zond hij 100,000 ponden sterlings over om daarmede het dreigende gevaar afte weren. Zijn verblijf in *Engeland* werd door deze gebeurtenis verkort. Om zelf met raad en daad bijstand te kunnen verleenen, verliet hij in November *Europa*, en ijde naar *Calcutta*, waar hij met de meeste onderscheiding ontvangen werd. Bij het jaarfeest van het handwerkgenootschap aldaar, vierden de hervormingsvrienden eene ware zegepraal. Er werden verscheiden redevoeringen ter eere van *DWAKARNATH* uitgesproken, die zich door zulke aanmoedigingen, in zijne edele bedoelingen op nieuw versterkt gevoelde, en werkelijk ontmoeten wij zijnen naam bij alle verbeteringen, die sedert dien tijd ingevoerd of ontworpen werden. De inwoners van *Calcutta*, zoowel inboorlingen als Europeische, bewezen hem hunne dankbaarheid, daar zij in eene openbare vergadering besloten, zijn borstbeeld op het stadhuis te plaatsen. Hij zelf zag verscheiden vruchten zijner pogingen tot rijpheid komen; terwijl hem tevens de

vreugde ten deel viel, dat drie Hindus, welke hij in *Londen* had laten studeren, het staatsexamen als geneeskundigen met roem aflegden. In dit opzigt, namelijk in de bevordering der geneeskunde, had hij de grootste moeilijkheden te overwinnen gehad, want de Hindus beschouwen het ontleden van lijken met eenen onoverwinnelijken afkeer. In den laatsten tijd keerde hij nog eens naar *Engeland* terug, en overleed aldaar den 1 Augustus 1846, aan eene leverziekte.

* DWIGHT (TIMOTHEUS), Noord-Amerikaansche dichter, in 1752, in *Northampton*, staat *Massachusetts* geboren, was de zoon van eenen koopman, wijdde zich toe aan den geestelijken staat, en volgde gedurende den onafhankelijkheidsoorlog het leger als kapellaan. Na den dood zijns vaders keerde hij in 1778 naar *Northampton* terug, en hield zich verscheiden jaren bezig als predikant, schoolonderwijzer en

landbouwer. Tweemaal had hij zitting in de wetgevende vergadering van *Massachusetts*. In 1783, vertrok hij naar *Greenfield*, en leefde aldaar geheel voor zijn geestelijk ambt en zijne studiën. In 1795 volgde hij een beroep naar het in *Nieuw-Engeland* met roem bekende collegie van *New-Haven*, als directeur van het gesticht, en hoogleeraar der godgeleerdheid. Hier bleef hij tot aan zijnen dood, in 1817 voorgevallen. DWIGHT heeft twee groote dichtstukken geschreven: 1.° *De verovering van Kanaän* en 2.° *De heuvel van Greenfield*, en verder eenige kleine gedichten. Zijne muze is ernstig en waardig; gedachten en stijl zijn zuiver, terwijl het godsdienstige gevoel, in de verhevenste uitdrukkingen voorgedragen, steeds doorstraalt. Hij is de eerste Amerikaansche dichter, die door eenige, in CAMPBELL's verzameling opgenomene, gedichten in *Engeland* en *Europa* is bekend geworden.